

<http://illuminati.ge/>

ვესტნი

გაზეთი

ՅԸՆՅՄՆՈ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋՅՈՒՄՆԱԿԱՆ ԵՎ
ՉՈՒՆՆԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՄԻՋՆԵՐՈՒԹՅԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆ
ԵՐԵՎԱՆ
ԿՈՄԻՏԵ

იპოვება

1. ფილოსოფიურ და მეცნიერულ სისტემათა ბენიკლოპედია

„ტიმოსი“ გენალური პერსონაჟის პლატონის (427—347 ქრისტემდე) შემოქმედების კლასიკური პერსონაჟი, რომელიც ზღვრული ლიბერალიზმითა და მოციქული ავტორის ნატურ-ფილოსოფიური შეხედულებით, ხოლო ამ შეხედულებებს პლატონისავე შეტანილია იდეის საფუძვალზე. ანტიუტილიტარული ან ანტიუტილიტარული და პენდენტური „ტიმოსი“, რომლის იდეოლოგიის მიხედვით სიბრძნეა არა-განვლადი ირწმუნის ერთმანეთს უნარდები მისთვის და შეიძლება რაციონალიზმი, შიშის სასიხლით უნარდებს არა მარტო ავტორის უნარდების სულიერი გამოცდილება, არამედ წარსულის თუ მისი თანამედროვე ზუსტი თუ საბუნებისმეტყველო შეხედულებების, ისევე როგორც პლატონისა და მისიკურული შეხედულებების სხვადასხვა დარგის თითქმის ვეღარ უწინაშეაღიარებელი მიღწევა, რომლებზე დაფუძნებულია პლატონის ანტიუტილიტარული იდეოლოგია, რომელიც და ირაციონალიზმით კვანძდება. ანტიუტილიტარული, რომელიც და ირაციონალიზმით კვანძდება განსაკუთრებულ შეხედულებას, რომელიც და ირაციონალიზმით კვანძდება წინ რომ უწინაშეაღიარებელი მიღწევა, რომლებზე და ირაციონალიზმით კვანძდება შიშის სასიხლით უნარდებს არა მარტო ავტორის უნარდების სულიერი გამოცდილება, არამედ წარსულის თუ მისი თანამედროვე ზუსტი თუ საბუნებისმეტყველო შეხედულებების, ისევე როგორც პლატონისა და მისიკურული შეხედულებების სხვადასხვა დარგის თითქმის ვეღარ უწინაშეაღიარებელი მიღწევა, რომლებზე და ირაციონალიზმით კვანძდება.

საქართველოს
საბუნებისმეტყველო
მეცნიერებათა
აქადემია

წიგნის სარეკლამო ან ლან აბაშვიძის ფონდი
SPONSORED BY THE ASLAN ABASHIDZE FUND

გამომცემლობა „ირმისა“ ბელარუსის უნივერსიტეტის
ან ლან აბაშვიძის ფონდის დახმარებით

THE „IRMISA“ PUBLISHERS EXTEND THEIR
THANKS TO MR ASLAN ABASHIDZE FOR HIS
MAGNANIMOUS HELP.

„თავის დიდებულ ფრესკაზე „თავის სკოლა“ რაფაელი გვიხატავს პლატონს, რომელსაც ხელში უჭირავს „ტიმოსი“. ასე გამოსახად-
ნენ მის ჭერ კიდევ ბიზანტიური მხატვრები და ზოგჯერ მინიატურ-
ისტორიკოსები — ხელნაწერების კაბადონებზე. ერთნაირი და მეორეხარის
ქველსმკვეთ ტრადიციის ერთგული იყვნენ, ტრადიციის, რომელიც
თითო პლატონის ეპოქიდან იღებს დასაბამს. უკვე პლატონის უშუალო
მოწაფეები „ტიმოსის“ მოიხვედნენ თავიანთი მოძღვრის მთავარ ქმნი-
ლებად. არისტოტელე, რომელიც ხშირად იმეორებს „ტიმოსის“,
მასში ზედმეტს პლატონის აზროვნების ყველაზე ნიშნდობილად გამოხატუ-
ლებებს. კარტორმა დაიწერა მისი კომენტარები. როგორც ამბობენ,
ეს იყო „ტიმოსის“ პირველი განმარტება. სხვისივე და ქსენოქრატე
ემაქტრებოდნენ დიალოგის არაერთ პასაჟს. უფრო გვიან მრავალ-
სტოეიკოს სწავლობდა „ტიმოსის“. ეპიკურემ, როგორც ჩანს, არ მიაზ-
რა და სხვანაირად ნაშრომი მიუძღვნა მის უაზროფას. მეორეს მხრივ,
ალექსანდრიელები და ეკლექტიკოსები თავისებურ კულტს ქმნიან ამ
დიალოგისაგან. პლუტარქე სადავოდ მიიხვედდა მის ზოგიერთ გავ-
ანურებულ პასაჟს; მანვე დაწერა „ტიმოსის“ ანასტრული კომენტარ-
იტი. ანტიუტილიტარული ცივილიზაციის დასასრულს არ შეუწყვეტია ეს ტრა-
დიცია. ქრისტიანი, არამბო თუ ებრაელი სწავლულები არანაყოფი-
ვნობდებიან იყვანენ „ტიმოსის“ ტექსტს და თითქმის ისეთ-
სავე თავიანთ სტუმრებს მას, როგორც კანონიერ წიგნებს. საშუალო
საუკუნეების ავტორები, რომლებიც იცნობენ „ტიმოსის“ ლათინური
თარგმანს, შესრულებულს ჩვენი წელთაღრიცხვის VI საუკუნეში!
ქალკოლიტის მიერ, ყოველი დღის ნაბიჯზე იმეორებენ მას. ზუსტად
ასევე, შუა საუკუნეების ერთ-ერთი ყველაზე ირაციონალიზმის ფრან-
გული სკოლა, შარტრის სკოლა, ელიობის ერთმანეთს შეუთანხმოს
სამყაროს შექმნის „ტიმოსისის“ კონცეფცია და „დაბადების“
ტექსტს, რომელიც შესაქმნის ენაზე. „ტიმოსის“ ლათინური თარგ-
მის სწავლულობა ბიბლიოთეკების თარგმნაზე არისტოტელეს „კატეგო-
რიების“ და ფსევდო-დომინიკ აბოპაველის კორპუსის გვერდით
იკავებს ადგილს. XVII საუკუნემდე ჩვენი დიალოგი უწყვეტ შემოქ-
მედებს ახდენს დასავლურ აზროვნებაზე. ჩვენსამდე უნებულო ჩამო-

ებით იყვლება და ემეცრება კიდევ „ტიმოსის“. ფილოლოგები, მათე-მატიკოსები, ასტრონომები ძალ-ღონეს არ ზოგებენ, რათა ჩასწდნენ იმ სასტეგანოქმელი მასალების ფარულსა და იდუმალ აზრს, რომლებიც „სამყაროს სულს“ ეძებენ... მიუხედავად იმისა, რომ პლატონი ყოველთვის ეძებდა უზუსტეს ფორმულებს, მიუხედავად იმისა, რომ თავდაუზოგავად ცდილობდა, თავისი აზრი გასაგებად გაეხატა მჭიბვე-ლასათვის (ეს შედეგობა ზოგჯერ დამწეული და მოსაბერებელიც კი ჩანს), „ტიმოსის“, ჩვენს თვალში, მაინც ანტიკური ეპოქის ყველაზე ბუნებურ და ბუნდობლად წინადასრულებულია, რომ ამ რეალურმა თუ მიჩვეულებიანმა სინებულმა უფრო მეტად შეუწყო ხელი შის გაერყელებას, ვიდრე უშუალო ინტერესმა მასში გადმოცემული მოძღვრების მიმართ. დიდხანს ფიქრობდნენ, რომ „ტიმოსისში“ გახსნადებულ იყო მისტიკური სიმბოლე, ნამიერა პითაგორელთა დაკარგული სიმბოლესა. მასში ეძებდნენ სიმბოლეობს, საიდუმლო მოძღვრებებს და უშუალოდ წყაროებს პლატონის ქმნილების მცნებებელსა და პოზიტორს ხასიათს. ბევრი სასტეგანოქმელი წიგნის მსგავსად, „ტიმოსისი“ პოპულარული გახდა, უწინარეს ყოვლისა, იმ გავრცობის შესდეგად, რასაც განაპირობებდა მისი მჭიბველების სალეთისმოსო გზნება. ეგვიპტის არ იყოს, პლატონის ყველა ქმნილებას შორის „ტიმოსისი“ ერთადერთია, რომელიც ნამდვილ ენციკლოპედიად, ადამიანთა ცოდნის ყამად წარმოვედებება (le seul qui ait l'aspect d'une encyclopédie, il'une somme des connaissances humaines) და ეს ცოდნა, სხვათა შორის, უსასრულოდ მდიდარია, დიდი-დიდი სიმეორისა და სიმეორის მიუხედავად. შუა საუკუნეების სწავლულნი, რომლებიც თავდაუზოგავად ცდილობდნენ საბოლოო სინთეზის შექმნას, ფიქრობდნენ, რომ სწორედ „ტიმოსისი“ უნდა ყოფილიყო ადამიანის სინთეზის მოძღვრება. იმ, რატომსა, რომ „ტიმოსისი“ ისტორიული მნიშვნელობა არისტოტელს „ორგანიკის“ მნიშვნელობის ტოლფარდია: ესაა ერთი იმ წიგნთაგანი, რომელთა აზრზედა ურჩივს თაობას უფიქრია და რომელთა არსიც საუკუნეების მანძილზე თანდათანობით მდიდრდებოდა უცხო ელემენტთა უსასრულო სიმრავლით. ჩვენი ამოცანა, უწინარეს ყოვლისა, ის არის, რომ პიპის-პირ დავრჩეთ დიალოგის ტექსტთან და ცვალებით მისი გავება ისე, რომ ნაყლები უფრადლება დავუთმოთ ყოველივე იმას, რაც უფრო გვიან ეძებნიათ მასში².

ეს ამოცანა მთელი თავისი უჩვეულო სირთულით დგას „ტიმოსისში“ ყველა თანამედროვე მეცნიერის წინაშე. პლატონის ბევრი სხვა დიალოგისაგან განსხვავებით, „ტიმოსისი“ მეთოდის მათემატიკური სინთეზითა და სიმეორით გამოირჩევა. ეს ელიზბერის პოეტური ქმნილება კი არ არის, არამედ — მათემატიკისისა და ლოგიკის

მეცნიერული ტრაქტატი, სადაც აზრის დინება მდორე მდინარესავით ზანტად მიიზღაზნება გვერდიდან გვერდამდე და მსჯელობის განათარების დენე რიტმი არისტოტელს დღემდეტური თხზულებების სტილს უფრო მოგვეგონებას, ვიდრე დიალექტიკური აზროვნების პლატონური მანერისა. „ტიმოსისი“ უდიდესი ნაწილი ეძენება კოსმოლოგიას. მისი საგანია მთელი სამყარო, მთელი გრძობადე-კონკრეტული სინამდევილე, რომელსაც ის განიხილავს სამყაროს შემოქმედის — „დემიურგის“³, კეთხალური ძალ-ღონისგან, ანუ დიდალურ პირველინებში — „პარადიგმას“ და ამ ნიშნითა „მიმდევრული“ მტერების თანადარდობის თვალსირისითი. კოსმოლოგია, სამყაროს დაბადება, სიკიცლის, აზრებობის, ყოფიერების ვენეზისი, უსასრულოდ და უცადევიანოდ ვანფენილი მატერიალური სინამდევილის დასაბამი, ვარსკვლავებიანი მოქედლივი ციდან, პუნდებიანი მომქედებიდან — ატომებამდე, გრანდიოზული მატერიალისიდან — ჩვენი გრძობბობისათვის მიუწე-ლომელ და მიუხელომელ ინფრატრეტურული სისტემებამდე. ეს მარადილი პრობლემა ყოველთვის იდგა ადამიანური ცნობიერების წინაშე, ყოველთვის შეაღებდა ძველი ცივილიზაციების წიაღში აღმოცენებული რელიგიური თუ მითოლოგიური მსოფლმხედველობრივი სისტემების ბირთვს. ბუგარს მხოლოდ ბერძნულმა ცივილიზაციამ შეძლო შეარჩაიონაწილურ საფუძველზე დავუფნებინა მოძღვრება სამყაროს შექმნის შესახებ, რომელიც თამამად შეიძლება მივიჩნიოთ თანამედროვე საბუნებისმეტყველო მეცნიერების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დარგის — კოსმოლოგიის პროტოტიპად. თუმცა აქვე უნდა შევინშნოთ, რომ ძველი ბერძნების მოძღვრება სამყაროს შექმნის შესახებ, მთელი მის რაციონალურობის მიუხედავად, გამუდმებით საზრდობობს მითოურ-რელიგიური წარმოდგენებით. ეს, უწინარეს ყოვლისა, ეხება პლატონის „ტიმოსისს“, რომელიც არა მარტო მეცნიერულ კოსმოლოგიად, არამედ, იმავდროულად, ნამდვილ წარმართულ „შესაქმედ“, პანენისტურ „გადაბოდმა“ აღიქმება მკითხველის მიერ. ფილოსოფიის ისტორიკოსები პლატონს ხშირად აღაბრებენ ორასიანინესს, ვისი მხერაც ურთედროულად მიმართულია როგორც ჰადარს წარსულის, ისე შორეული მომავლისაგან. ამათ, არც ერთ დიალოგში ისე გვევთრად არ იგარჰობს პლატონის ბასარი, დროთა მრეულე წილის გამკვეთი მხერის ეს ორმხრივობა, როგორც „ტიმოსისი“.

„ნებისმიერი ცივილიზაცია, რომელიც იმს ღირსია, რომ ამ სახე-დით იწოდებოდეს, უმეცნიერების ძიებას ისახავს მიზნად. მოახლოვ-ნე ადამიანებს. შუძლებელი არ-ეცადათ გაეგოთ ბუნების მოვლენათა მრავალფეროვნება, გამოუცნოთ დედამიწებზე ადამიანის წარმოშობის საიდუმლოება, ჩაწვიოდნენ სიკიცლის ბასარი და ვატივებოდნენ ადამიანისა და ნიშნულეობა. ადამიანისა და ნიშნულეობა. ყველა ძველ ცივილიზაციაში, ვარდა

ერთიანი, ამ კითხვებზე რელიგიური ლიდერები იძლეოდნენ პასუხს, რომელსაც გველა იღებდა და აღიარებდა. ერთადერთი გამონაკლისი იყო ძველი ბერძნების მიერ შექმნილი ცივილიზაცია. ბერძნებმა მოახდინეს უდიდესი აღმოჩენა, რომელიც იღვწებოდა მოუხდენია აღმოჩენა: მათ აღმოაჩინეს გონების ძალმობილება³. ბერძნების საიდუმლოებათა კვლევისას ბერძნული გენია რწმუნეს ეს არ ვერდნობოდა, არამედ გონებას, სამყაროს შემქმნელს ამ ყველაზე მსაჯურ ინსტრუმენტს თუ საშუალებას. მაგრამ ცნობიერების პირისპირ მღვდარი მართალი კითხვებისა თუ პრობლემების წინაშე, იქ, სადაც ეს ინსტრუმენტი ამჟამად არასაკმარისი წადა, ის უფროსწინდელ იმედობებზე რწმუნეს, რელიგიური მსოფლგაგების საყარაღრის სისტემას, მითითებული წარმოდგენების უსასრულოდ მდიდარი არსებობა. ბერძნულ ცივილიზაციის წიაღში, ევროპის სუფთარი ცხოვრების საწყის ეტაპზე, რელიგია და მითოლოგია კი არ უპირისპირდება ფილოსოფიას, არამედ მასში უდგას, აღმავლება და ამიდრება მას⁴. მეცნიერებს ვერ კიდევ არ გაუწყვეტია სისხლიორციული კავშირი თავის პირველსაწყისთან — რელიგიასთან. მართებულად შენიშნავს ზოლ ვალერი: „რელიგია რომ არ არსებობდა, აღბათა, არც მეცნიერება იარსებებდა, ვინაიდან აღმართის თავი ვერ შეძლებდა ამტრპირებას იმ უშუალო და მუდმივი ემპირიზმისაგან, რასაც მას უსაზღვრავს რელიგია“⁵. „ტიმოთის“ მეცნიერული შემქმნელისა და რელიგიური მსოფლგაგების სწორედ ამ ორგანული სინთეზისგან იღებს დასაბამს.

პლატონის ქმნილებების თემა სამყაროს ბიბლიარული რეალობაა, მოქცეული ორ უედიერეს ზღვარს შორის: ერთის მხრივ, იდეათა ინტელიგებლური სინამდვილე, ხოლო მეორე მხრივ, მათი მიმტქმელი მატერია; სამყაროს შექმნარალი და მისი ფაქტორი — „ტიმოთის“ სინამდვილის ამ ორ პოლუსს შორის იმლება დილაოგის ურთველოდობა, მდიდარი და მრავალფეროვანი შინაარსი. მაქსიმუმი მინიმუმში — ამ სიტყვებით შეიძლება დასაიათლეს ბარის საოცარი სისხვედა სიუხვე, მოქცეული ფორმის ზღვრულად შექმნულ სიფორივეში. კომპოზიციური თვალსაზრისით, დილაოგე ოთხ ძირითად ნაწილად იყოფა:

პირველი ნაწილი შესავალია, ექსპოზიციია (17a—27d), სადაც ევტორი ვაცნობს თავისი თხზულების გმირებს (სოკრატე, ტიმოსი, პერმონატე, კრიტი) და მათი საუბრის შემვეობით თანდათანობით უხალღდება დილაოგის ძირითად თემას.

მეორე ნაწილში (28a—47d) პლატონი ერთმანეთისგან მიყვავს დიდ განსხვავებულ დილაურ სინამდვილეს, როგორც უცვლელსა და წარუცვალ პირველნიშვნს, ხოლო მეორე მხრივ, მის მატერიალურ ხატებას, „ყოლისმოცველ ცას“, ანუ კოსმოსს (28a—31b). აქვე გადმოცემუ-

ლი პლატონური ფილოსოფიის ისეთ კარდინალურ საწყისთა ზოგადი დილაექტიკა, როგორცაა კოსმიური გონება (დემიურგოსული პრინციპი), სამყაროს სული და სამყაროს სხეული; ოთხი ძირითადი ელემენტის, ოთხი სტიქიონის (ეცესლი, ჰაერი, წყალი, მიწა) ფიზიური კონცეფცია და მათი პროპორციული თანფარდობებით სამყაროს სხეულის ფორმირება დემიურგოსის მიერ (31b—34b). სამყაროს სულის შექმნა სამი მეტადიზიუტური საწყისის — აფიგეობრების⁶, „ახესისა“ და „ახისსა“ ბუნებისაგან, მისი პარმონიული დანაწევრება; ორი კოსმიური წრის — ციური ევკატორისა და ეკლბატის, ისევე როგორც პლანეტარული სფეროების ფორმირება და, ბოლოს, სამყაროს სულისა და სამყაროს სხეულის ურთიერთმეარწყება (34b—37c); დრო და მრავალბობა (37c—38b), ურთვე ვარსკვლავთა ცისა და ცალკეულ პლანეტათა დროული (სადღეამოსლი) მოძრაობა; (38b—39e); ცოცხელ არსებათა უზუნაესი გვარის — ე. წ. „მეორეული (უმცროსი) ღმერთების“, ანუ ვარსკვლავების შექმნა; დედამონის მუგებრობა და პლანეტების მიმოქცევა (39e—40d), ბერძნული მითოლოგიათა თუ ტრადიციული ხალხური რელიგიის ლეთაებათა წარმომავლობა (40d—41a); აღმართის შექმნა არა უზუნაესი ღმერთის — დემიურგოსის, არამედ უმცროსი ღმერთების მიერ და აღმართები ბუნების უზოგადესი ყანონები (41a—d); აღმართის სულის ფორმირება — დემიურგოსის უშუალო ქმედობის შედეგი (41d—42e); ამ ქმედობის ვაგრძელება — აღმართის სხეულის შექმნა უმცროსი ღმერთების მიერ (43d); აღმართის სულიერ და სხეულებრივ მოძრაობათა და კოსმოსისა და ვარსკვლავების მოძრაობის ურთიერთთანფარდობა (43b—45b); მზერის მექანიზმი (45b—46c); გონებრივი და მექანიკური, ანუ პირველი და მეორეული მიხეზების ურთიერთთანსხვევა (46d—47e).

„ტიმოთის“ მესამე ნაწილი (47e—69c) ანტიკური ფილოსოფიური ბარის ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე ორიგინალური თეორიის — მეტერიაის, ანუ ეუცილოზობის თეორიისაგან მოძღვნილი, სადაც პლატონი ერთმანეთისაგან განსხვავებს ე. წ. პირველად მატერიას, როგორც ყოველგვარ ფორმისეულ განსაზღვრებლობას მოცლებულ პირველნად რეაოციონალურ ქნალობას (47e—53c) და მეორეულ მატერიას, რომელიც ეუპოტრიული პრინციპით, კერძოდ, ორი სხვადასხვა ტიპის პირველადი, ანუ ელემენტარული სამუთხედის შემვეობითაა ფორმირებული (53c—54b); ხუთი სტიქიონს მრავალბობაგა სხეული (ე. წ. პლატონური სხეულები) — პარამიდა, ოქტაედრი, იკოსაედრი, კუბი და ბოლს, დილაეკადრი, რომლებიც თანმიმდევრულად შეესაბამება ხუთ სტიქიონს (ეცესლი, ჰაერი, წყალი, მიწა, ეთერი) და რომელთა წახანაგების უმცროსეს შემადგენელ ელემენტებად სწორედ ზემოხსენებულ პირველადი სამუთხედები ვეველიონება⁷

(54b—56c); ელემენტო ურთიერთდადგენის ფიქტურქიმორი კონცეფცია (56c—57d); მოძრაობის და უძრაობის ზოგადი პირობები (57d—58c); ცესლის, პერის, წყლისა და მიწის სახესხვაობანი, რომლებიც, არსებითად, ნიუთონებთან მთელ კლასებად თუ ამ ნიუთონებთანა სხვადასხვა აგრეგატულ მდგომარეობებზე აველინებები (58c—61c); სხეულთა ფიქტური თვისებების თეორია, რომლის მიხედვითაც ყველა ეს თვისება, უწინარეს ყოვლისა, გრანობად-კონკრეტულ საკანთა „უმიცროსი სახეის აგრეგები“ — ელემენტარულ სამკეთილდა ინტერსტრუქტურით, კრძობდ, მათი გეომეტრიული კონფიგურაციებითა განსაზღვრული (61d—65b); სხეულის ზოგადი შეგრძნებები, ანუ სითბოსა და სიცივის, სიძვარისა და სიბრძლის, სიმუთუბებისა და სიმძიმის და სხვა მისთანათა შეგრძნება (61d—63e); სასიამოვნო და უსიამოვნო (64a—65b); გრანობის, ანუ რეცეპციის ორგანოთა ანატომია და ფიზიოლოგია, მათი ფუნქციონირების შექანისში: შინა, სენა, ყნოსე, გემო (65b—68d). დიალოგის ორი ძირითადი — მეორე და მესამე ნაწილის მოკლე რეზიუმე (68e—69c).

და ბოლოს, დიალოგის მეოთხე — დასკვნის ნაწილს (69c—92b) თავიდან ბოლომდე გაწონის ადამიანისა და სამყაროს, მიკროკოსმოსისა და მაკროკოსმოსის იგივეობის ფუნდამენტური იდეა, რაც თვალწარღვევად ვლინდება პლატონის ფსიქოლოგიურისა და ბიოლოგიურ თეორიაში, რომლის ცალკეული მომენტებია: მოძღვრება სულის სამი სხვადასხვა ნაწილის შესახებ, რომელიდანაც ერთი — ლთავბრძვი და გონიერი — უკვდავი, დანარჩენი ორი კი მოკვდავი; სხეულის ცალკეულ ორგანოთა — თავის, ხერხემლისა და ძვლების ტვინის, გულის, სისხლძარღვების, ფილტვის, ღვიძლის, ელენის, ნაღლის, კვანძულავენის, პირისა და ცხვირის ღრუს, ხორკის, სისხლის, ძმუნის, შეუსხების, სახრების, ითვების და სხვა მისთანათა ანატომია და ფიზიოლოგია (69c—76e); სუნთქვა, საჭმლის შინაღობის, სისხლის მიმოქცევის პროცესები; სკამბეკ და სხვები, სიცოცხლე და სიკვდილი (77a—81e); ეტიოლოგია (მოძღვრება სხეულების მიზეზთა შესახებ) და თერაპია, სულისა და ხორკის სხეულებანი; სულისა და ხორკის პარანორმული თანფარგობა (81e—90e); გამრავლების შექანისში, ცხოველური სიცოცხლის სხვადასხვა საფეხურები (90a—92b); დასკვნა (92c) *.

მკითხველს აბნევს თემატურის ეს თვალისმომჭრელი სიჭრელე, ცნობიერება ვაოცნებელი დაპირილობის ამ ინტელექტუალური ლაბირინთის იდუმალებით მოცულ სიღრმეში. ძნელია მიაკვლიო გზის მარევენებელ იდეას, კვალდაკვალ მისეულ ეპიკურულ აზრებს დასწრებას, თავიდან ბოლომდე გაადვილო თვლი დიალოგის ძირითად მიზანს. ეს მიზანი კი ძალზე რთულია. პლატონის სურს გვიჩვენოს, რომ

გორ გადაღის მარად უცვლელი, უძრავი და თვითიგივეობრივი სინამდვილე გამუდმებით ცვალებადსა და მოძრავ სინამდვილეში, ყოველწამებზე რომ განსხვავდებოდა თავისი თავისაგან, მოკლედ, როგორ იქცევა მუტადიზობა ფიზიკად, როგორ იქმნება უფოდავი ერთი მოცემული გრანობად-კონკრეტული სამყარო, სადაც ყველაფერს გაწონის სიყვითისა და მშვენიერების ციფრი შეჭო, უნივერსალური დინამიზმი; სიცოცხლის ცხოველმყოფელი სუნთქვა, დასახელო მიზნის ხორც-შესხმისას პლატონი ვერდობს არა მარტო თავის უმდიდრეს გამოცდილებას, არამედ წამუტელსა თუ მისი თანამებრძოვე ფილოსოფიური აზრისა და ზესტი თუ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების სხვადასხვა; დარჯის ყველა უმნიშველოვანეს მიღწევას. ამ თვალსაზრისით, „ტომეოსს“ სამართლიანად უწოდებენ არ მარტო „პლატონიზმის ენციკლოპედისს“, არამედ მთელ ეპოქისა და მთელი ცივილიზაციის უნივერსულ შედეგთა ჯამბა (la somma dei risultati scientifici di tutta un'epoca e d'una civiltà).⁷

„ტომეოსს“ პირველწყაროთა შორის, უწინარეს ყოვლისა, უნდა მოვიხსენიოთ ორდღობა ტრადიცია, რომლის გველნაც დიალოგში ორი მიმართულებით იქნეს თავის ერთი მხრივ, პალინგენეზი, სულს ტრანსმიგრაცია, მისი აშკვენიერი სიცოცხლის ციკლთა თანმიმდევრული მონაცვლეობა, განსხვავებითა თუ გარდისხვეულობათა უსარბულო მწერტი, რომელშიც ისე გადის სული „როგორც მადვი ყელსამამის მიღვეში“ (como un hilo entre las varias cuerdas de un colgar)⁸ ... „სიცოცხლე ადგირინავს სხეულად სხეულზე, შემკითალო მათი უღლეურობით, როგორც ადგირინავს ტობიდან ტობზე მადვი მოცასება უწყობით დამფრთხალ ნიჭი“⁹, — პოლ ვალერის ამ მომხილავ მინიატურამა „სიცოცხლე“ ძალაღობს „შეკვლით; მივიღებთ მებემფსიქიზის ორდგიელ-პლატონური კონცეფციის პოეტურ სურათს. თუმცა ეს შეცვლა, შესაძლოა, არც დაგვიტრდეს, რადგან, მეორეს მხრივ, ორდგიზმის გველნის კვალ „ტომეოსში“ სულის, როგორც სიცოცხლისა და მოძრაობის პირველწყაროს ძველთმძველეს წარმოადგენს უკავშირდება¹⁰.

პლატონის შემქმელებლის, უწინარეს ყოვლისა კი „ტომეოსს“ ვერცერთი მკვლევარი გვერდს ვერ აუვლის პითაგორას და მის მიმდევრებს (პლატონის და პითაგორელთა ფილოსოფიის ნათესაობის ხაზგასმით აღნიშნავდა ჭრ კიდევ არისტოტელე: „... ზემოსწინებულ ფილოსოფიურ მოძღვრებათა შემდეგ აღმოცენდა პლატონის ფილოსოფია, რომელიც მრავალმხრივ უხლოვდება პითაგორელებს, მაგრამ თავისი საკუთარი თავსებურებებზე აქვს, იტალიელთა ფილოსოფიასთან შედარებით“)¹¹. ანტიკური ეპოქიდან მომდინარე ტრადიცია „ტომეოსს“ მჭიდროდ უკავშირებს პითაგორელთა ფილოსოფიურ სკოლას. „პითაგორული „ტომეოსი“ — დიდხანს ასე იხსენიებდნენ დიალოგს¹²,

რომელშიც ყველაზე სრულად აირყვია პითაგორისძის — ბერძნულ ფილოსოფიური აზრის ამ ერთ-ერთი ყველაზე სანტიტარესო მიმართულების მეცნიერული მიღწევები, უპირატესად რიცხვთა თეორიისა და აუსტრიის დარგში¹³.

პითაგორელთა მოძღვრება რიცხვის შესახებ, არსებითად პოელს ყოფიერებას მოიცავს. რიცხვები თავისთავად იცივე ღმერთებია; რიცხვია კოსმოსი, რიცხვია ყველა სავანი, რიცხვია სულა, რიცხვია ბრისკა, სურათმოძღვრება, ფერწერა, პოეზია, საერთოდ, ზელოვნება¹⁴. რიცხვის ენოსეოლოგიური სტატუსი ონტოლოგიურის ტოლფარდია: „არავან რიცხვის ბუნება ისა, — ამტკიცებს ფილოლაოსი, — რომ შემეცნების საშუალებას გვაძლევს, წარმართავს თითოეულს და ასწავლის ყველაფერს, რაც სავკვო და უცნობია მისთვის. და პართლაც, რიცხვი და მისი არსი რომ არა, არავისთვის არაფერი არ იქნებოდა ცხადი, არც თვით სავნებში და არც მისს ურთიერთმიმართებაში“¹⁵.

როგორც სამყაროში კანონზომიერების საფუძველი ცრითი შიბავალი და მრავალი ერთში პითაგორასა და მისი თანამოაზრებებისათვის რიცხვი ყოვლისერთობის სიმბოლო და ფორმალ ვეველენება. პითაგორელებმა პირველად შეისწავლეს ბერძნული პარმონის ბუნება, მისი კანონები და აღმოაჩინეს, რომ ის განპირობებულია ზომით და რიცხვით. ინტერვალითა რიცხობრივი თანაფარდობით. მეორეს მხრივ, ცოტრ სხეულთა მოძრაობამ ისინი დაარწმუნა, რომ მნათობა მძიმე-ცუვის შვავერი კანონზომიერება, მათი ცხს ეს თაღზე და მათ შორის არსებული დისტანციებიც რიცხობრივ თანაფარდობებს ექვემდებარება, საიდანაც პითაგორელებმა დასკვნეს, რომ პოელი ცა სხვა არ არის რა, თუ არა რიცხვი და პარმონია, კვითი კიდმდე რომ ვანრონის პოელს სამყაროს და მწყობარ წესრიგს აყვარებს მასში¹⁶. რიცხობრივ თანაფარდობებზე და მოცილებულთა სამყაროს წონასწორობამ, მისი მოძრაობის, ცვლადობის, განვითარების უწყვეტი რიტმი, რიცხვით იზომება ყოველგვარი სიდიდე როგორც დროში, ისე სივრცეში: რიცხვი აყვარებს რაოდენობით თანაფარდობებს როგორც მეტროლოგიის სავანთა თუ მოვლენათა, ისე მეტროლოგიის სხეულთა თუ ნაწილთა შორის. რიცხვის გარეშე ყველაფერი განუსაზღვრელი და განუზომელი რჩება, ყველაფერი ინიჭდება უსაზღვრობის ქაოტურ წიაღში. მხოლოდ რიცხვი ზღუდავს უსაბო უსაზღვრობას და ფორმალ-სეულ განსაზღვრულობას ანიჭებს მას. ამ თვალსაზრისით, პითაგორელები ითვსებენ, სრულყოფენ და შემოქმედებითად ავითარებენ ძველ ბერძენ „ფიზიკოსთა“ თეორიულ დასკვნებს.

იონიური ნატურფილოსოფიის ერთ-ერთი უფავალანდისი წარმომადგენელი ანაქსიმანდრე ამტკიცებდა, რომ უსასრულო, ზღვარდაუღება სივრცე — „აპერიონია“ პოელი მატერიალი სინამდვილის,

ყოველივე არსებულის პირველსაწყისი („არქე“). მაგრამ პითაგორელების თანახმად, მატრიოდენ დაუსაზღვრელი თუ განუსაზღვრელი სივრცის მეშვეობით შექმდებულა ფიზიკურ და გეომეტრიულ სხეულები დასაბამის ახსნა. სხეული სიბრტყეებითა შემოფარგულდა, სიბრტყე-ხაზებით, ხაზი — წერტილებით, რომლებიც ქმნიან ხაზის ზღვარს („პერას“). სამყაროში ყველაფერი ორი ურთიერთსაპირისპირო საწყისის — „ზღვარსა“ და „განუსაზღვრელს“ შერწყმით მიიღება. „სამყაროს ფორმირებისას, — ამტკიცებს ფილოლაოსი, — ბუნება განუსაზღვრელისა და ზღვრის ურთიერთშერწყმით შეიქმნა. პოელი სამყარო-ული წესრიგი და სამყაროს ყველა სავანი ზღვრისა და განუსაზღვრელის ნაერთად ვეველენება“¹⁷. ზღვრის, ანუ საზღვრისა და უსაზღვროს, განუსაზღვრელის თანაფარდობა პლატონის „ფილოზოსოს“ მიხედვით, ზომითი თანაფარდობაა¹⁸. ზომა („მეტრონ“) ზღვარს უღებს უსაზღვროს უწყვეტ და უშავალდო ერთფეროვნებას და ამრავალ განაპირობებს მის წიაღში ათასსაზოვან სავანთა ურცხვი სიზრავლის განსაზღვრა-გამოვლენას. ზომა ურთიერთსაპირისპირო საწყისთა დი-ალექტიკურ ერთობას, პარმონიულ თანხმობას ნიშნავს და სწორედ ამ თანხმობისგან იღებს დასაბამს იდეალური წარმონაქმნი — რიცხვი, რომელიც დაელოდა ყოველგვარი ნივთიერი თვისობრიობისაგან და თავისი ფორმალური ასპექტით უახლოვდება იმას, რასაც აბსტრაქტულ რიცხვს ეწოდებდნენ დღეს (ჩვენ ვამბობთ: „ერთი კაცი“, „ერთი საბ-ლი“, „ერთი ხე“; სამივე ამ სავნის სავრთა თვისება ისაა, რომ თითო-ეული მათგანი ერთია. მაგრამ ჩვენ შევიძლია ყოველგვარი სავნობ-რივი მიმართებისაგან განეუნებულად წარმოვიდგინოთ ეს „ერთი“ და მასში შევიღებთ თვისობრიობისგან დაელოდ წმინდა ფორმას, რომელიც შეიძლება ათისობრივი თვისებით, ნებისმიერი შინა-სით, თმცა თვით ეს ფორმა თავისთავად ყოველგვარი თვისებაზე, ყო-ველგვარი შინაარსზე უშავლესია).

ფიზიკური სამყაროს სავანებსა და მოვლენებს, ისევე როგორც მე-ქანეურ ძალებს შორის რიცხვითი, ანუ რაოდენობრივი თანაფარდობები არსებობს. ესაა უნივერსალური კანონი, რომელიც განაპირობებს სამყაროს წესრიგს. მაგრამ, მეორე მხრივ, რიცხვი, როგორც კოსმო-ური პარმონიისა და სამყაროულ სავანთა თანაფარდობის განსაზღვრელი საშუალება, პითაგორელებს არის ქეშმარიტება და სულად ესახებათ. ამნაირად გაგებულ რიცხვი უკვე აღარ ხასიათდება მატრიოდენ რა-ოდენობრივი თვისებებებით და ერთგვარად მეტაფიზიკურ, თვისობ-რივ ხასიათს იძენს. ჩვეულებრივი არითმეტიკული რიცხვი აბსტრაქ-ტულ-რაოდენობრივი ბუნებისაა. ყოველი რიცხვი ერთეულების ქაშია, ხოლო თვით ერთი, აბსტრაქტულად პირობითი თავისი უსასრულო დაყოფადობით, შეიძლება განვიხილოთ როგორც წილადთა ხასრული

თუ უსარტულო ჭამი. მაშინ როდესაც პოთაგორელებს მეტაფიზიკური რიცხვი ჭამი კი არ არის, არამედ ის, რაც აქამდე, ყრებს, აღრიცხავს, აერთებს¹⁸. მატერიალურ სინამდვილეში შექმნილია ისეთი „ერთობის“ პოვნა, რომელიც არაფრით არ განსხვავდება მეორისაგან. სხვაგანადაც კონკრეტული სამყაროს ერთი რომელიმე საგანი, რომელიმე გრძობადი „ერთეული“ და სხვა მეთრე, მაშინ როდესაც მეტაფიზიკური „ერთობის“ მთლიანად „ერთობაზე“ იღვწებოდა, არაფრით არ განსხვავდება მისგან და არ გააჩნია არავითარი ნაწილი, არავითარი განწილულობა, ესე იგი, ლოგიკურად დაუყოფადია¹⁹. მეტაფიზიკური რიცხვი აბსოლუტურად მარტვილია, წმინდა აზრის წიაღში არსებულ და ამიტომ აზრითვე საწვდომი ინტელიგებლური, მთლიანი და განუყოფელი (მეტაფიზიკური „სამა“), მათემატიკური „სამისაგან“ განსხვავებით, სამი ერთეულის ჭამი კი არ არის, არამედ ინტეგრირებული „სამა“, შეიძლება ითქვას, ანალოგიური (იდეა). როგორც იდეალური წარმონაქმნი და მარტოვან გონით საწვდომი, მეტაფიზიკური რიცხვი ბევრი რაზით ერთობაზეა პლატონის „იდესა“. იმიტეტური იდეალიზმის მამამთავრის ფილოსოფიურ მხედველობათა ევოლუციის კვლევად, სულ უფრო მკაფიოდ იკვთება იდეისა და რიცხვის იგივეობის პრობლემა. შემოქმედების ბოლო პერიოდში „იდეა“ პლატონისათვის სხვა არა არის რა, თუ არა „ინტელიგებლური რიცხვი“ („არიოზოს ნოეტოს“). ზუსტად ასევე, „ჰემაროტი არსი“ („ტოონტოსონ“) „სიციეთ“ („ტეაკაონ“) და თვით „სელარი“ („პერსა“) „მონადად“, „ერთად“ („ტო პენ“) იქვეა, ხოლო „განესაზღვრელი“ („აეიკონ“) — „მატერიალ“ („პოლე“), დაყოფადობის, განწილულობის, ცვალებადობის საწყისად, ე. წ. „ლიადად“, ანუ „განესაზღვრელი რადა“ („დიდის არისტოს“).

აი, როგორ იქცევიან პოთაგორელები პირველსაწყის ცნებებზე თუ ზატებთან დაკავშირებით: მათ არ შეუძლიათ სიტყვით გადმოგვცენ ესეველო ზატებანი თუ პირველსაწყისი და ამიტომ რიცხვებს მიმართავენ მათ საჩვენებლად. ასე, ერთობის, იგივეობის, ტოლობის, ერთსელოვნების, ერთგანმომელობის, ყოვლისერთობის ცნებას — იმას, რისი წყალობითაც ყველა საგანი ის არის, რაც არის, პოთაგორელები უწოდებენ „ერთობს“; ეს ერთი არის ყველაფერი, რაც ნაწილებისაგან შედგება, ის აერთებს ამ ნაწილებს და ერთსელოვნებას ანიჭებს მათ, ვინაიდან პირველმხრეზნადა წილნაყარი. ხოლო განსხვავების, უტოლობისა და ყოველზე იმის ცნებას, რაც დაყოფადია, ცვალებადი და ხან ამავე გვეულებება, ხან იმავე, ისინი უწოდებენ „ორს“. ასეთია ორის ბუნება ყოველივე იმაშიც, რაც ნაწილებისაგან შედგება. ვერ იცოვით, რომ ეს ცნებები პოთაგორელებს ჰქონდათ, სხვა ფილოსოფოსებსაც კი არა, — ჩვენ ვხედავთ, რომ სხვებიც აღიარებ-

ენ შეყლის გამაერთიანებელი და გამოთავი ძალების არსებობას, სხვებსაც აქვთ ტოლობის, არასხვავებისა და განსხვავების ცნებები. აი, სწორედ ამ ცნებებს პოთაგორელები სწავლების გასაიღებლად უწოდებენ „ერთობს“ და „ორს“, რაც მათი აზრით იმავე ნიშნებს, რასაც „ორადი“, „არაბოლი“, „სხვავარი“. ასეთივეა სხვა რიცხვების აზრაც: თითოეული მათგანი ამა თუ იმ მნიშვნელობის შეესაბამება. ასე, მაგალითად, ყველაფერი, რასაც ბუნებით დასაწყისი, საშუალი და დასასრული აქვს, ამ ბუნების მხედველი, ისინი „სამა“ უწოდებენ და ყველაფერს, რაშიც არის საშუალი, სამად თვლიან, ისევე როგორც ყოველზე სრულქმნის. ყველაფერი, რაც სრულქმნილია, — ამბობენ ისინი, — ამ საწყისისგან იღებს დასაბამს და მის მივანა მოწყობის გეგვლი, ამიტომაც მას სხვა სახელს ვერ ვწოდებთ, გარდა სამისა... იგივე ითქმის სხვა რიცხვების მიმართაც²⁰.

„ტოტრეუსი მოწმობით, „რიცხვის ელემენტებად“ („ტო სტოხეია“) პოთაგორელები მიიჩნევენ ლეწსა („ტო არტიონ“) და კენტს („ტო პერიტონ“), რომელთაგანც პირველს განესაზღვრებდნენ („ტო აეტიონ“) თვლიდნენ, მეორეს კი სასტრუტად („ტო პეპერასმენინა“). „ერთი“ („ტო პენ“) შედგება ორივე ამ ელემენტისაგან, ხოლო რიცხვი ერთისაგან იღებს დასაბამს, და, როგორც უყვ ითქვა, მთელი ცა არის რიცხვი²¹. როგორც ვხედავთ, პოთაგორელები „ერთობს“ არა მარტო ერთობისა და იგივეობის განყენებული საწყისია, არამედ თავისი საპირისპირო სიმართლისა და სხვაობისათვის ყოველი რიცხვი დასაბამს იღებს ერთისაგან, რომელმაც პოტენციურად მოცემული მთელი სიმრავლე და, რაი ნებისმიერი რიცხვი პირველი ათი რიცხვისაგან შედგება, აქედან უშუალოდ გამოიშინარეობს ერთის, ანუ მონადის და ათის, ანუ დეკადის მონადი იგივეობა. დეკადი სხვა არა არის რა, თუ არა მონადის ექსპლიკაცია, მისი გაშლა-განვიხარება, მისი გამოყენება თუ გამოხატება, რაც შესაძლებელი ხდება მხოლოდ იმის წყალობით, რომ მონადია არა მარტო თვითიგივეობის, არამედ თვით-განსხვავების პირველსაწყისიც, თვითგანსხვავებაა, რომლის სიმბოლურ გამოხატულებადაც პოთაგორელები „ორს“ („ლიადა“) თვლიან: როგორც ვიცით, ესაა სიმართლის, დაყოფის, განესაზღვრელობის, განსხვავების, მოძრაობის, ცვალებადობის, მოყვად, ქმნადობის პირინკობა.

ლეწი „ლიადის“ გამოყენება და გამოთველ ძალშიობებს მონადე აქარწყლებს განუყოფელი (ენტი) სამის, ანუ „ტრიადის“ დაბადებით, რომელიც მონადის პირველ რეალიზებად, დასრულებული მონადიანი სტრუქტურის მქონე პირველ რიცხვად გვევლინება: ტრიადამც ერთმანეთს ერწყმის ყოველი საგნის დასაწყისი, საშუალი და დასასრული. „როგორც ამბობენ პოთაგორელები — ვუყუყუებს არისტოტელ-

ლე, — მთელი“ („ტო პან“) და „ყოველი“ („ტა პანტა“) „სამთი“ განსახლებების: დასაწყისი, საშუალო და დასასრული — ესაა მთელს რიცხვი და თანაც „სამი“²². ტრიადა პირველი მოვლენება მონდისა, რომელიც ფარული სახით კვლავინდებურად რჩება სამში (3=1+1+1). მაგრამ ამ სამი მომენტის თითოეული არსებითად განსხვავდება მონდის სუბსტანციური ერთობისაგან. ასე რომ, აქ ჩვენს წინაშეა რიცხვის პოზიტიური ძალის ოთხეული — ერთის მხრივ, საკუთრივ სამის, ხოლო მეორეს მხრივ, მასში შეტყუებული სამი ერთეულის (დასაწყისი, საშუალო, დასასრული) ძაბვისობლება. ამრიგად, „ოთხი“ („ტეტრადა“) თავის თავში იმარბავს რიცხვის მთელ სისხვეს და სიკონკრეტს²³. როგორც პირველი კვადრეტი (2²), ოთხი, უწინარეს ყოველისა, რიცხვის თვითმარჩაველი ძაბვისობლების პირველ გამოხატულებადა გვევლინება. ერთი შეესაბამება წერტილს, ორი — ხაზს, სამი — სიბრტყეს, ოთხი — სხეულს. „პითაგორული მოძღვრებებში განსაკუთრებულ როლს ასრულებდნენ რიცხვები: 1, 2, 3 და 4, რომლებიც ქმნიდნენ „ტეტრაქტისს“, ანუ „ოთხეულს“. ვაღმოცემით, პითაგორული ფიცი ასეთი იყო: „გფიცავ ჩუენი სულებითათვის წარმოგზავნილი ტეტრაქტისის სახელს. მასშია მართლ შიდადან ბუნების წყარო და ფიცი“. პითაგორელებს მიიანდათ, რომ ბუნების ყველა ობიექტი ოთხეულებისაგან შედგება, როგორც მაგალითად, ოთხი გეომეტრიული ელემენტი: წერტილი, ხაზი, სიბრტყე, სხეული. უფრო გვიან პლატონი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას მიანიჭებს ოთხ მატერიულ რეკემენტს: მიწას, წყალს, ჰაერს და ცეცხლს. ტეტრაქტისში შემავალი რიცხვების ქაში ათის ტრიადა, ამიტომ ათი მიიჩნეოდა იდეალურ რიცხვად და სამყაროს სიმბოლურ გამოხატულებად. და რაჯ ათი იდეალური რიცხვია, ამიტომ ცანოც ზუსტად ათი სხეული უნდა ყოფილიყო. ამ მიზნით, პითაგორელებმა შემოიტანეს „ცენტრალური ცეცხლი“, რომლის ირგვლივაც ბუნებადგენ დედამიწა, მზე, მთვარე და ძველად ცნობილი ხუთი პლანეტა, აგრეთვე ანტი-დედამიწა, რომელიც ცენტრალური ცეცხლის საპირისპირო მხარეს იყო მოთავსებული... აქ არსებითი ისაა, რომ პითაგორელები ცდილობდნენ თანაფარობებზე დაეფუძნებინათ თავიანთი ასტრონომია“²⁴.

ჩვენ მოკლედ მომოვიხილოთ მხოლოდ რიცხვის პითაგორელებისგული მეტაფიზიკა, რასაც არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება „ტიმიონის“ არსში საწვლადობად. მაგრამ პლატონის მხოლოდმდგელობაზე არანაკლები გავლენა მოახდინა პითაგორულია მნიშვნელების ბეგრამა სხვა ასპექტზეც. რომლებსაც არაერთბელ მიფუტურდებით ქვემოთ, „ტიმიონის“ სათანადო პასუხით ანალოზისს. ექვსი ვარეშეა, რომ თავისი კოსმოლოგიის პლატონი უშეუღლო აფუტურებს როგორც ძველი, ისე მისი თანადროული პითაგორისმის მეცნიერულ მიღწევებზე აბით-

მეტის, გეომეტრიისა და მუსიკის დარგში²⁵. სამყაროს სულის შექმნა დემიურგოსის მიერ ორი სხვადასხვა მეტაფიზიკური საწყისის — „იგივეობრივისა“ („სტეინ“) და „სხვისის“ („თაერტონ“) ბუნებისაგან, რისთვისაც შემოქმედი, უწინარეს ყოველისა, იყენებს რიცხვითა პარმონიად სიმბოლურ ორ სხვადასხვა თანამიმდევრობას, ე. წ. „აღიანდრა“ და „მონანდრა“ წყვილს ან, უფრო ზუსტად, ორ გეომეტრიულ პროგრესიას (I. 1, 2, 4, 8; II. 1, 3, 9, 27); ამ ორი პროგრესიის ურთიერთმერტეტი მიღებული რიცხვითი თანამიმდევრობის (1, 2, 3, 4, 9, 8, 27) მეხუთხელ წყვილს შორის არსებულ ინტერვალების შევსება, ანუ პარმონიაცია (პარმონიკინა) შესიკალური და გეომეტრიული პროპორციების საშუალებით; პარმონიული თანაფარობების დაყვანება ოთხი ძირითადი ელემენტის (მიწა, წყალი, ჰაერი, ცეცხლი) შესატყვის ოთხ წესიერ მარავალწმანავ სხეულს (კუბი, იკოსაედრი, ოქტაედრი, პირამიდა) შორის; გრანობად-კონკრეტულ სავანთა „უმეტირისი საშენი აფურების“ — ე. წ. პირველად საწვლად სავანე გეომეტრიული სტრუქტურა; სამყაროული პარმონია, პლანეტარული სისტემა, როგორც შესიკალური ინსტრუმენტი („კოსმოთერი ოქტაორდი“) და ა. შ., — „ტიმიონის“ ამ უმნიშვნელოვანესი მომენტისა გაეგმა შეუძლებელი იქნებოდა პითაგორულია შესიკალური და მათემატიკური თეორიების ვარეშე...

შედარებით უფრო უმნიშვნელო და ნაკლებად ღრმა „ტიმიონის“ სხვა ფილოსოფიური სისტემის ცალი. მათ შორის მკვლევარნი პირველ რიგში ასახელებენ ელივეთა (ქსენოფანე კოლოფონელი, პარმენიდე, მელისე, ძენონი) მეტაფიზიკას, რომლის ცენტრალურ პუნქტადაც გვევლინება მოძღვრება ქვეშარედა არსის ერთადერთობისა და ფიზიკური სინამდვილის ილუზორულობის შესახებ. „არსი არის და არარსი არ არის“, — ამტკიცებს პარმენიდე²⁶. „რაკილა ფიქრობს, რომ არსის ვერდილი საერთოდ არ არის არავითარი არარსი, პარმენიდეს მიანია, რომ იტყვილებობით არსებობს მხოლოდ ერთი, ეტრძილ, არსი და სხვა არაფერი“, — წერს ანისტოტელე²⁷... პარმენიდეს ამ „ურთაარსის“ სპეციფიკური ნიშანია სისრულე და სრულქმნილობა, ვინაიდან სრულქმნილი რომ არ იყოს, ნაკლები იქნებოდა, ეს კი არარსის თვისებაა მაგრამ არარსი არ არსებობს. მამასადამე, არსი სრულქმნილია და ათა მართი სრულქმნილი, არამედ უცვლელია ვინაიდან, რომ იცულებობდეს, ორში ერთთა: ის ან უნდა იქნედეს იმას, რაც აქვს ან, პირიქით, ვარეშედეს იმასაც, რაც არა აქვს. თუ არსს რაიმე არა აქვს, მაშინ მისში წილი სდებია არარსს, ხოლო თუ ის ვარეშედეს რაიმეს, მაშინ თვითონ იდგეს წილს არარსში, მაგრამ ერთი-და მეორეც თანაბრად შეუძლებელია. ზუსტად ასევე მტვიცდები არსის მარადიულობა: ის არ წარმოიშობა და იგი ისეზაა. თუ და-

ვეშვებო, რომ ის წარმოიშობა, მაშინ მისი წარმოშობის მიზეზად უნდა მიგვიანდეს ამ ზეივრ არსი, ანდა არასრულ, რაც შეუძლებელია, ვინაიდან არსი ერთადერთია, არასრული კი არ არსებობს. ხოლო თუ დავუშვებთ, რომ არსი ისეა, ამით ჩვენ დავეშვებოთ, რომ ის არასრულ იქცევა, მაგრამ არასრული შეიძლება არსებობდეს, მაშასადამე, შეიძლებულია არსის მოსპობაჲ.

ამრავალ, არსი მარადიულია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ის არც წარსულშია, არც აწმყობში და არც მომავალში, ესე იგი, უდამოა, დროის გარეშეა, დუქსაბაოა და დუქსრუდელია. მაგრამ არსი არა მარტო დროის გარეშეა, არამედ სივრცის გარეშეც, ის მთლიანია, განუყოფელი და დუქსრუდელია, ყველანა და ყოველთვის თავისთავად თავის თავსავე, თავისთავად თავის სწორი, თვითიდგენური: რაჟი ნაწილები არ გაანაწილა, რაჟი არც საღმე მებრია და არც ნაკლები, ის მთლიანად სავსეა არსებობით და უწყვეტად განუწყველია, როგორც ერთგვაროვანი, სიმოთხურე მთელი, რომლისთვისაც უცხოა ყოველგვარი შინაგან სხვაობა, ყოველგვარი თვითგანსაკუთრება, ვინაიდან ყველაფერი ერთნაირია ყველაფერი არის ერთი. როგორც აბსოლუტური სისავსე, რომლის გარეშეც არა არის რა, არსი არა მარტო სრულქმნილია და უცვლელი, არამედ უზრავიც, ვინაიდან მოძრაობის აუცილებელი პირობაა სივრცე, სივრცე კი არასრულია, რომელიც არ არის, მხოლოდ თავისთავად თავით შემოსაზღვრული, თავისთვის თავით ზღვარდებულ და თვითივეებობივი არსი ურყველად აქცედრებს თავისთავად თავს, ვინაიდან აუცილებლად აუცილებლობა ზღვრის მარწუხებში აქცევს არსს, რათა ყოველმხრივ შემოიღოს ამაყოფის იგი. მაგრამ თვით ამ აუცილებლად აუცილებლობისა მთავრად დიდებულ კი არსისთვის შინაგანი და არა გარეგანი, რადგანაც არასრული არ არის, არსს არ შეიძლება არსი არ იყოს, სწორედ ესაა შინაგანი აუცილებლობა, რომლითაც ის არის შეკრული და თავისთვის თავით შემოსაზღვრული. როგორც სისავსე და სრულქმნილება, არსი არაფერი აქვს თავის გარეშე, არამედ ყველაფერს, თვით საკუთარ ზღვრისაც კი თავის თავშივე იპარავს, ამიტომაც არის იგი ერთადერთი, თავისთავადი და თვითმკმაბრი სარტული, პარმენიდეს მთავრად აღმოჩენილად გაიკუთვნებულ სრულყოფილ მრავალ სფეროსთან. ასე რომ, არსი წარმოგვიჩინდება ერთადერთ კემპარტო თვითყოფილად საგანთა ბუნებაშიც და მთელს კოსმოსშიც, რომელიც სამყაროელ სფეროთა გარემოცულია.

წინდა ყოფიერების, ამრთარისა მებრავიხევირი სამყაროდან პარმენიდეს უშუალოდ გადადის ფიზიკაზე — გრძობად საგანთა მრავალფეროვან სამყაროზე, თუმცა მისი ფიზიკა, მკაცრად რომ ვთქვათ, ფიზიკა კი არ არის, არამედ ფიზიკის ურყოფა, ვინაიდან ბუნების ცვლილება კი არა, მხოლოდ იმის დამტკიცება ისაავე მიზნად, რომ ბუნება

მოწყვეტება, ილუზია და არა ნამდვილი არსი. ყველა ცალკეული, ყველა სასრული საგანი, ვარკვეული აზრით, არის შეზღუდვად და მისი ურყოფად ვეკვლინება; ნებისმიერი წარმავალი არსებობა ურყოფის არსის მარადიულობას დროში, ნებისმიერი სასრული სიდიდე — არსის უსასრულობას სივრცეში. ამიტომ ყოველი ცალკეული საგნის არსებობა, როგორც არსის ურყოფა, თავის თავში შეიცავს არასრულს. ეს კი ნიშნავს, რომ გრძობადი სამყარო არსისა და არასრისაგან არის შეთხზული. მაგრამ პერკვლელსაგან განსაკუთრებით, რომელიც ნივთიერ საგნებსაც და მთელს ნივთიერ სინამდვილესაც არსისა და არასრის ორგანულ ერთიანობად მიიხვევს, პარმენიდეს აზრით, მთელი ბუნება ამ ორი საპირისპირო სუფისის შექანივური ნაწილა მხოლოდ და მხოლოდ. არსი და არასრული ერთიანობა კი არ ერწყმის, არამედ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ერთიანეთის ვეკრდი-ვეკრდი, თითქოს ერთიანეთის პარალელურად არსებობდეს, თუმცა სინამდვილეში არსებობს მხოლოდ არსი, მაშინ როდესაც არასრული არსებობა პარმენიდეს მოწყვეტებითი და ილუზორულია. ამ ილუზიაში, ამ ურყოფითი სუფისის ბუნება და მრუშე წიადში ირეკლება ამრთარისა წმინდა ნათელი და ამრთავდ იხადება ზღული სინამდვილე, გრძობად-კონკრეტულ საგანთა თუ მოვლენათა კალდოლსკობური სივრცე და სიმრავლე, შემთხვევითობისა და არარსებობის სამყარო, რომლის გარდაუვალ ზეურთა კმნადობა, უსასრული დაყოფადობა, ცვალებადობა, მსურაფწარმავლობა.

ყოველად შეუძლებელია გრძობებით აღვივებთ, აზრით ამოვიხელოთ, ან სიტყვით გამოვთქვათ არასრულს ეს მარად მდინდი, წმინდათაშიადა ცვალებად სამყარო. ცნობიერებისათვის ისევე მიუღწეველია გამოვლენითი ცვალებად საგანთა თუ მოვლენათა წვლილი, მათი თვითივეებობის ფიქსირება, როგორც ჰელენს ციმციმის, სანთლის მოლაშკრად აღის ან შექანდელის ვინაიანი თამაშისა. ჩვენი შეგრძნებები ისევე ცვალებადნი არიან, როგორც მათი ობიექტი — დინიკური სამყარო, გრძობად-კონკრეტულ საგანთა სინამდვილე, რომლის აღქმა დასაბამს აძლევს ილუზორულ ცოდნას, ირაციონალურ წარმოდგენას („ლოქსა“). არასრულს ვერც გამოვთქვამ და ვერც მოიხატებ, — ამტკიცებს პარმენიდეს, — რადგანაც გამოვთქვამ და აზრით მივწვდომილია ის, რაც არ არის. მხოლოდ კემპარტი არსია აზრის ერთადერთი საგანი. მტკიცე აზრი იგუევა რაც არსია: აერთი და იგუევა აზრი და ის, რასაც აზრი იხატებს. არსის გარეშე ვერც პოვეთ აზრს; აზრი არსში გამოითქმის, სხვა რამ არ არის და არც იქნება. 20.

პარმენიდესაგან პლატონმა მემკვიდრეობით მიიღო იმათი ჩქმენა, — წერს თანამედროვე ინგლისელი ლოკისი და ფილოსოფოსი ბერტრანდ რასელი, — რომ რეალობა მარადიულია და დროის მიღე-

რო, და რომ ყოველგვარი ცვლილება, ლოგიკური თვალსაზრისით, ილუზორული უნდა იყოს²¹. ეს აზრი უთუოდ დაზუსტებას მოითხოვს: პლატონი იმდენადვე დიდი ელემენტის მემკვიდრე, რამდენადც მისი უარყოფელი. ეს უარყოფა თანაბრად ეხება პარმენიდეს მეტაფიზიკასაც და ფიზიკასაც. თავის დიად ქმნილებაში „პარმენიდე“, რომელიც ერთადერთია პლატონის დიალოგებს შორის, ზოგადასაკითხბრიო ფილოსოფიური აზრის მთელ შემდგომდროინდელ განვითარებაზე ზემოქმედების თვალსაზრისით რომ უტოლდება „ტიმოქოსს“, პლატონი თვალწარმოვლად ეკიბნებებს, რომ, თუ ყოველგვარი სიმარტლის, განსხვავებებს, განვიხილავთ გამორჩეულად „აქროთის“, ანუ „აქროთ“ მართლა ისეთია, როგორც მის ვეზებატენ ელემენტები, მაშინ ის საერთოდ არ არსებობს და, ამდენად, მისი აზრით წყლდომაც შეუძლებელია; რომ „ერთობს“, სამყაროს მწვერვლიცა და, იმავდროულად, მისი ფესვიც, საყოფარის სისავსესა და სრულქმნილებაში, თავის განვინებულ ერთადერთობაში ჩაქცეული კი არ არის, ელემენტა აბსოლუტური ერთის მსავსად, რომელიც პარმენიდელ გამორჩეხებს ყველაფრის, თავისივე თავის ვარდა (თუმცა პლატონი ვეინვენებს, რომ ამით ის გამორჩეხებს საყოფარ თავსაც), არამედ ექსპანსიურად ქმედლიცა და ქმედლიად ექსპანსიური (ამ ექსპანსიურობისაგან განვითარდება შემდეგ ნეოპლატონური „ემანიაცია“), ცოცხალი, ცხოველყოფელი და ნაყოფიერი. ის იმგვარადვე გადის სიმარტულში, როგორც სიმარტულში მალდება მის ერთობამდე. ეს მარტლისმორცველი „ერთება“ (ჩუვეუცხოებით ამ ტერმინის ის „სამების“ ანალოგიით არის შექმნილი, — „მდრა, წმინდა სამება“) არის დმერთი, ხოლო „ერთებით“ შეკრული, განსხვავებული და ფორმირებული სიმარტული არის როგორც ვარმნობლი, ისე ზეგარმნობალი სამყარო. მეორე მხრივ, ელემენტა ფიზიკა ისევე უარყოფდა სამყაროს „ტიმოქოსისაველი“ კონცეფციით, როგორც მათ მტაფიზიკას უარყოფდა დამარისმორცებულთა ერთობის „პარმენიდესეული“ დიალექტიკა. და მართლაც, სამყარო, „ტიმოქოსის“ მიხედვით, პარმენიდელ მოჩვენებითი და ილუზორული კი არ არის, არამედ მხოლოდ უფრო დაბალი რანგის რეალობაა იდეათა ინტელოგიბილურ სინამდვილესთან შედარებით.

თავისებურ გამომსახლს პოულობს „ტიმოქოსში“ პერაყლიტე მფუნელის მოძღვრების ზოგიერთი ძირითადი მოტივები: სამყაროულ ხანანთა თუ მოვლენათა გამუდმებული ცვლებლობა და მსწრაფლწარმელობა; ყოვლისერთობა; დამარისმორცებულთა ურთიერთობისობა და, იმავდროულად, მათა ერთანობა; როგორც კოსმოსური პარმონობის პირველსაწყისი... პლატონი წერს: „პერაყლიტე სადღაც ამბობს, რომ ყველაფერი მომარტება და არა არის რა უმარტები; ის მდინარის დინებას აღარებს არის და ამბობს, რომ ერთსა და იმავე მდინარეში ორჭერ ვერ

შეხვალ²². ყველაფერი მიედინება, ყველაფერი იცვლება, ყველაფერი გამუდმებით იქმნება და იღუბება. ასეთია ყოველი საგნისა და თეთი მთელი სამყაროს ძირითადი ეანონი, მათი არსებობის ერთადერთი ფორმა: აერთსა და იმავე მდინარეში ორჭერ ვერ შეხვალ, ვერც მოყდავე ბუნებას ჰამვედ ორჭერ ერთსა და იმავე მდგომარეობაში, რადგან ცვალებადობის უწყვეტობა და სისწრაფე გამუდმებით ფანტებს და ხელახლა კრებს მას, ან, უფრო რომ ვთქვათ, არა ხელახლა და არა შემდეგ, — ის ერთდროულად იქმნება და იღუბება, აბსოლუტება და შორიეღდება“²³. არ არსებობს ცვალებადობა, — ამტკიცებს პარმენიდე. ყველაფერი იცვლება — პასუხობს ელემენტა სყოლის მეთაურს პერაყლიტე. არ არსებობს მომარტობა, — თი, პარმენიდეს თეზისი. არსებობს მხოლოდ მომარტობა, — ასეთია პერაყლიტეს ანტითეზისი. „პერაყლიტემ სამყაროდან გააძევა უმარტობა და სიმშვიდე, რადგან ერთიცა და მეორეც მიცვალებულთა თვისებაა. ის მომარტობას მიაჭერა და ყველა საგანს: უფამის — უფამურთა და ეამიერს — ეამიერთა“²⁴.

მთელი სამყაროული პრიციპის სხვა არა არის რა, თუ არა ერთი მდგომარეობიდან მეორეში გადასვლა. ამ ურთიერთმანსხვავებულ თუ ურთიერთსამარისპირო მდგომარეობათა ვარემე შეუძლებელი იქნება ცვალებადობა გადასვლა მათ შორის, შეუძლებელი იქნებოდა ესა თუ ის პრიციპი, მომარტობა, ცვალებადობა, განვითარება. ყველარის სამარისპირო საწყისთა გამუდმებელი ორთაბმარტობა უღებს საფუძვლად, ყველაფერი ამ ბმარტობისგან იღებს დსამამს: ბმარტობა: ყოვლის მამა და მმარტამებელი, ერთნი მან დმერთებდ შექმნა, მეორენი — დამამარტებდ; ერთთ მონობა არგნა წილად, მეორეთ — დეოუღნა“²⁵. „უნდა ვეყოღეთ ისიც, რომ იმი ყოვლიდაც, რომ დეოუ ბმარტობა, და რომ ყველაფერი ბმარტობისა და აუცილებლობის წყალობით ეზარება არსებობას“²⁶. ამ საყოველთაო ომში, დამარისპირებულთა ამ უწყვეტ ბმარტობაში ყველაფერი ერთანების ცვლის — დეე და დამე, ზამთარი და ზაფხული, მედნიერება და უბედურება, სიციცხლე და სიყვლილი, სიყვით და ბოროტება; ერთნი ყვდებიან, მეორენი იბნადებიან; ერთთა სიციცხლე მეორეთა სიყვდილისგან იღებს დსამამს, და პირუეე, მეორეთა სიციცხლის წყაროთა პირველთა ხიყვლიცა: „ცეცხლი მჩის სიყვდილთ ცეცხლთან, ჰაერი კი — ცეცხლთ სიყვდილთ; წყლის სიციცხლე ჰაერის სიყვდილია, ხოლო მჩის სიციცხლე — წყლის სიყვდილი. ცეცხლს სიყვდილია ჰაერის დაბადება, ჰაერის სიყვდილი — წყლის დაბადება; მჩის სიყვდილი დახამბას აძღებს წყალს, წყლის სიყვდილი — ჰაერის, ჰაერის სიყვდილი — ცეცხლს, თა პირუეე“²⁷. „უცვლელი მოყდავანი არიან, მოყდავანი — უცვლენი; მამეულთა სიციცხლე მეორეთა სიყვდილია, ხოლო მეორეთა სიციცხლე — პირველთა სიყვდილი“²⁸.

მაგრამ დაპირისპირებულნი არა მარტო ებრძვიან, ემთხვევიან კიდევ ერთმანეთს; ემთხვევიან და ერთდებიან ცეცხლით — ყოვლდამსაწყისით და დასასრულით, ბუნების ურღვევი კანონითა და სამყაროელი ცეცხლოვანი სიტყვით — ლოგოსით: «ყველაფერი ერთია: გაყოფილი — გაყოფილი, დაბადებული — დაუბადებელი, მოკვდავი — უკვდავი, ლოგოსი — მარადისობა, მამა — ძე, ღმერთი — სამართლიანობა. მე კი არა, ლოგოსის ხმას მივგლე ყური და, როგორც ბრძენმა აღიბინა, რომ ყველაფერი ერთია მოლოდინ⁴⁰, დაპირისპირებულთა ერთობობა, მათი დამთხვევა და თანხობა, აი, ჰერაკლიტეს მიხედვით, ყოვლისერთობისა და სამყაროელი პარამონის უშრეტე წყარო: «მთა იგი ესმით, რომ დაპირისპირებულნი ერთდებიან და ერთმანეთს ეთანხმებიან წმინდა ლოგოსში: საპარისპირო ძალთა უკუქცეველი პარამონია, მსგავსად მშვიდლის და ღირის⁴¹. წინააღმდეგობნი თანამდგომნი ხდებიან, დაპირისპირებულთაგან დასამბნა იღებს დიდმშენიერი პარამონია, ხოლო ყველაფერს არსებობას ანიჭებს ბრძოლა⁴².» «ავსმონი: მთელი და არამთელი, ერთსულოვანი და არაერთსულოვანი, პარამონელი და დისპარამონელი, ყოვლისგან ერთი და ერთისგან ყოველი⁴³».

დაპირისპირებულთა ერთობის ჰერაკლიტესეულმა დიალექტიკამ უხარამბარი გველენა მოხაღინა არა მარტო ანტიკურთ, არამედ შუასაუკუნეების, რენესანსისა თუ ახალი დროის ფილოსოფიური აზრის განვითარებაზე. აქ, აღბათ, პირველ რიგში უნდა დავასახელოთ ნიკოლა კუზანელი, დაპირისპირებულთა დამთხვევის (coincidentia oppositorum) მისი სახელგანთქმული კონცეფციითა⁴⁴; დიდი იტალიელი ასტრონომი და ფილოსოფოსი ჟორდანო ბრუნო, ვისი მტკიცებითაც სამყაროს სწორედ დაპირისპირებულთა ერთობა უძვეეს საფუძვლად («ვისაც სურს მასწავდეს ბუნების ყველაზე დიდ საიდუმლოებებს, დე, განიხილოს და დაუტყობდეს წინააღმდეგობათა და დაპირისპირებულთათა მინიმუმს და მაქსიმუმს. ღრმა შავის შემკველია დაპირისპირებულთა გამოყვანის უნარი, მას შემდეგ, რაც მიაკვლევ ერთობის წერტილს⁴⁵»; სახელგანთქმული ფრანგი მოაზროვნე ლუიჯი მარი ღემანი, რომელიც დაპირისპირებულთა თანაფართობის სინამდვილის ძირითად თანაფარდობად თვლიდა და ამტკიცებდა, რომ დაპირისპირებულნი ამსოღებულნი არიან, რადგან კი არ გამოირჩევიან ერთმანეთს, არამედ მხოლოდ ფარდობითადა, ასე რომ, ურთიერთსაპირისპირობა ყოველი წყვილის თითოეულ წევრი მეორის უარყოფად კი არა, მხოლოდ «სხვადა» გვევლინება ამ უცანაყერლის მიმართ⁴⁶; და ბოლოს, კატეგორიათა უნივერსალური დიალექტიკის შემქმნელი ჰეგელი, ვისც კონცეფციითაც მთელი სამყაროელი პროცესი, მძირაობა, ცვალებადობა, განვითარება დაპირისპირებულთა ერთობის შედეგად წარმოი-

ვიდგება⁴⁷. მაგრამ ჰერაკლიტეს დიალექტიკის სიღრმე ყველაზე უმაღლესად პლატონმა; შეივარსო და, როგორც კერძო მომენტი, ჩართო კიდევ იგი თავის ფილოსოფიურ თეორიაში. უწინარეს ყოვლისა, ეს ეხება «ტიმოუსს», რადგან, ლეონ სტეფანისის მართებელი შენიშვნით, «ტიმოუსზე» უფრო ილი უფრადლებით არცერთი დიალოგი არა განიხილავს უნივერსალური დინამიზმისა და დაპირისპირებულობის თანაფართობის (la correlazione dei contrari) ჰერაკლიტესეულ მოძღვრებას. ქმნაღობის ეს სპეციფიკური თავისებურებანი, რომლებიც ადრე წამოყენებულნი იყვნენ მხოლოდ იმ მიზნით, რომ კუპმარტ ასეთა სტატიკურობის დაპირისპირებოდნენ, «ტიმოუსში» მათი საკეთილადი კანონების, მათი უცნაობათაგანა და მათ ცალკეულ გამოვლინებათა სფეროში აჩიან განახილულინი⁴⁸.

ორფიკულ-პითაგორული ტრადიციებისა და ორი ურთიერთსაპირისპირო მოძღვრების — პარმენიდესა და ჰერაკლიტეს დოქტრინების ვარა, «ტიმოუსს» მკვლევარი გვერდს ვერ აუვლის კიდევ ერთ ფილოსოფიურ სისტემას: ეს ბერძენი სწავლულისა და მითსოვების, მოცემისა და ქურთების ემპირიკულ სიმძღვრება გახლავთ. ემპირიკულ ცდილობს ერთმანეთს შეერთანხმოს, ერთის მხრივ, თავისი მამწავლებლის პარმენიდესა და, მეორეს მხრივ, პითაგორულთა და ჰერაკლიტეს ფილოსოფიური სისტემების. ისევე როგორც პარმენიდე, უხარამბს საწყისად ემპირიკულად არსის ამსოღებურ სისავსეს სახავს, რაც ელეთა მსგავსად, ყოველგვარი თვისობრივი სტეპობისაგან იმდებლია ერთგვაროვან და სრულქმნელ სფეროდ წარმოუღვენი⁴⁹. მაგრამ პარმენიდე არა სცნობს თავისი სისავსესა და სრულქმნელობაში ჩაყვრთ ერთარსის არავითარ განვითარებას, მის ვალსებულ სიძრაველებში. არსებობს მხოლოდ ერთარსი, ყოველგვ დანაწილნი იღუნიან. სწორედ აქ ემიჯნება ემპირიკულ თავისი მამწავლებლის მოძღვრება. კი მაგრამ, საიდან იბადება ეს იღუნიან, ანუ ვინაშინაღ საგნათა და მოვლენათა სამყარო? მატერიალური სინამდვილის მრავალფეროვნება, მისი უწყვეტი მოძრაობა, ცვალებადობა, განვითარება მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება იანსან არსის დასამაგრის ერთობის საფუძველად. თუ მას ვალიებობთ რეალური ძალის პროლეტარად, ძალის, რომელიც დასამამიერი ერთარსის გამოიწიებს, მისი დანაწევრებას და დამტკიცებელს შედეგად ზადებს სიმრავლეს. ხოლო თეთი სიმრავლის წიაღში, ანუ უწყვეტი ქმნაღობის სამყაროში ყოველგვარ ვენების, ყოველგვარ წარმოშობის თუ დაბადების ემპირიკულ მის შეიკ «ყოვლის ფესვებად» («რიომბთა პანტონი») დასახეული ოთხი დასამამიერი პრიველსაწყისის — ცეცხლის, წყლის, ჰაერის, მიწის შერევა-შეერთებად («მიქსის»), დაგვიტანა და ვალსებულთა კი ამავე საწყისთა გათიშვად («დიალექსის») მიიჩნეს.

ამ ოთხი ერთმანეთზე დაუყვანელი, დაუსაბამო და წარუვლი პირველსაწყისის შეგრწყმა-შეერთება წარმოქმნის მთელს მატერიალურ სინამდვილეს, სიცოცხლეს, ორგანულ არსებებს, სულს, ხოლო მათი გათიშვა სპობის ყოველგვარ თვისობრივ სხვადასხვაობას და ქიმიის მდგომარეობაში აბრუნებს სამყაროს. მაგრამ რაღა ოთხზე ეს პირველსაწყისი, ოთხზე ეს ელემენტი მატერიალურია, ამიტომ მათი მოძრაობის მიზეზი, ემპედოკლეს თვისობრივ სხვადასხვაობას და ქიმიის მდგომარეობაში აბრუნებს სამყაროს. მაგრამ რაღა ოთხზე ეს პირველსაწყისი, ოთხზე ეს ელემენტი მატერიალურია, ამიტომ მათი მოძრაობის მიზეზი, ემპედოკლეს თვისობრივ სხვადასხვაობას და ქიმიის მდგომარეობაში აბრუნებს სამყაროს.

ამ ოთხი ერთმანეთზე დაუყვანელი, დაუსაბამო და წარუვლი პირველსაწყისის შეგრწყმა-შეერთება წარმოქმნის მთელს მატერიალურ სინამდვილეს, სიცოცხლეს, ორგანულ არსებებს, სულს, ხოლო მათი გათიშვა სპობის ყოველგვარ თვისობრივ სხვადასხვაობას და ქიმიის მდგომარეობაში აბრუნებს სამყაროს. მაგრამ რაღა ოთხზე ეს პირველსაწყისი, ოთხზე ეს ელემენტი მატერიალურია, ამიტომ მათი მოძრაობის მიზეზი, ემპედოკლეს თვისობრივ სხვადასხვაობას და ქიმიის მდგომარეობაში აბრუნებს სამყაროს.

ამ ოთხი ერთმანეთზე დაუყვანელი, დაუსაბამო და წარუვლი პირველსაწყისის შეგრწყმა-შეერთება წარმოქმნის მთელს მატერიალურ სინამდვილეს, სიცოცხლეს, ორგანულ არსებებს, სულს, ხოლო მათი გათიშვა სპობის ყოველგვარ თვისობრივ სხვადასხვაობას და ქიმიის მდგომარეობაში აბრუნებს სამყაროს.

ველთვის არსებობენ უცვლელი წრებრუნებით. მაშ, ყური უვლდ ჩემს სიტყვას: რადგანაც, მოვეხსენებ, სწავლით იზრდება ვინი. ამრიგად, როგორც თავში აღნიშნე, რათა მომეხსენა ჩემი თბრობის ზღვარი, ორმავე გაუწყებ, ვინაიდან ხან სიმრავლისაგან იზრდება ერთი, ხან კი, პირიქით, ერთისაგან ამოიზრდება მრავალი; ცუცხლი და წყალი, მწეა და ძაერის თვალშეუღებელი სიმალე, მათ ვარეშე — დამლუპველი „მტრობა“, რომელიც აწონასწორებს თითოეულ მათგანს, მათ შორის კი — სიყვარული“, თანაბარი სიტყვა-სიტყვით. თვალდავსილი წყარ ზიხარ, სწორედ მას უჭერებდ ვინაიდან თვალთ. სიყვარულია, დამადებივე თან რომ დასეკება მოყვად ასოებს; მისი წყალობით იხადება ერთსულოვანი ზრახვა, სრულდება კეთილი საქმე; მას უწოდებენ „ვეფხოსინეს“ (სიხობულს). მათვე სდებენ სხვადა „აფროდიტეს“. მოყვადე კაცთაგან არავის შეუცვნია, რამ ის ვრცელდება სტიქიონთა შორის; შენ კი ყური უვლდ ჩემს უტყუარ სიტყვას. ეველ სტიქიონი სწორია და ტოლი წარმოშობით, მაგრამ სხვაა ერთის დანიშნულება და სხვა მეორის. და მონაცვლობით მზარძანებულნი იხიენ ღრის წრებრუნებაში. რადგან თანშობით არაფერი ემატება მათ და არც რომელიმე მათგანი არა წყვეტს არსებობას. ვინაიდან იხიენ რომ გამლუპებით ისპობოდენ, მათი ნასახები აღარ დარჩებოდა და, ევეც არ იფოს, რომელ ან საიდან მოველნი ძალს უნდა შევესო გამწირებული სამყარო? ამრიგად, იხიენ ერთი და იგივენი რჩებიან, მაგრამ ურთიერთგააწონენ ერთ ადვილს ერთ სახლად იქცევიან, მეორეგან — მეორედ, მიწყით თვითივეობრივნი და თავიანთვე თავის მსგავსნი“ 49.

„სიყვარულსა“ და „მტრობის“ ზემოქმედებით, ოთხი დასაბამიერი ელემენტის შეერთებასა და მათი გათიშვის შედეგად, სამყაროს ცუცხური ვანეთარება ოთხი სხვადასხვა პერიოდის თანმიმდევრულ მონაცვლეობად წარმოვედლება: 1. სიყვარულს“ ერთპიროვეული სუფევა და ოთხი ელემენტის სრული ერთობა, რასაც ემპედოკლეს უძეწოდებოდა ღვთაებრივ „სფეროდ“, უფრო იფიითად კი „ერთად“ („ტო პენ“), ან „ღმერთად“ („თოს“) სახეს; 2. ელემენტთა თანდობითობით გათიშვისა და გათავისთავალების პერიოდს „მტრობის“ მძლავრობის შედეგად; 3. „მტრობის“ განუყოფელი მზარძანებლობა და ელემენტთა სრული გათიშვა-განმხოლოება; 4. „სიყვარულს“ ზემოქმედებით ელემენტთა ხელახალი შეგრწყმა-შეერთების პერიოდს... ჰერაკლეტე და მათიავრელები დამპირისპირებულნი მარადიული ბრძოლის წიაღში სამყაროელი პარმონიისა და ყოვლისერთობის საფუძველს მჭერბდენენ. ემპედოკლეს აზრით, საპირისპირო სიწყისთა ეს უწყვეტი ბრძოლა „მტრობის“ სახით ელენდება სამყაროს განვითარების პრი-

ცესში, ხოლო სიმრავლის საფუძვლად მდებარე ერთიანობა „სიღვივრულის“ ძალით განისაზღვრება.

ყოველივე არსებულა, ყოველივე ყოცხალი და სულგმული მიწის, წყლის, პერისა და ცეცხლისაგან შედგება. მატერიის ფორმათა სხვადასხვაობა ამ ოთხი, ერთმანეთზე დაუცვანელი ელემენტის სხვადასხვა რაოდენობივითა და თანფარდობითაა განპირობებული. შთაგან სიმრავლე გვხვდება ემპირიულად წინამორბედთა ნააზრევით. ესენია — წყალი (თალესი), პერი (ანაქსიმენე), ცეცხლი (პერაკლეტე). მათ რიცხვს ემპირიულად უმატებს მიწას, როგორც „სტიციონის“ სტიციონს, ისე იგი, იმ თვისებისს, რომელიც აქლად დასაზრწვს სამ ელემენტს. ოთხი ელემენტის ემპირიულად შედგენილობა თვითრამ დიდი გავლენა მოახდინა პლატონისა და არა მარტო პლატონის, არამედ მთელი ანტიკურობის. ისევე როგორც შუა საუკუნეებისა თუ რენესანსის ეპოქის ფილოსოფი კონცეფციითა განვითარებაზე. მაგრამ აქ აუცილებელია ხაზი გავსახსოვროს არა მარტო შეგავსებას, არამედ იმ განსხვავებასაც, რომელიც ძვეს პლატონისა და ემპირიულად ფილოსოფი თვითრამს შორის.

ჭერ ერთი, პლატონის ოთხი სტიციონი (ცეცხლი, პერი, წყალი, მიწა) მარტო ოთხ ელემენტარულ სხეულს კი არ აღნიშნავს, არამედ შესაბამის ნივთიერებათა მთელ კლასებსა და ამ ნივთიერებათა სხვადასხვა აგრეგატულ მდგომარეობებსაც⁵⁰. მეორეც, სტიციონებს მთელი ემპირიული სინამდვილის მატერიალურ საფუძვლად რომ სთავაზობს, ემპირიულად უმარტოებს, ე. ი. ელემენტარულ სხეულებად მიიჩნევს მათ, მაშინ როდესაც პლატონის ცეცხლი, პერი, წყალი და მიწა ელემენტარულად კი არა, რთული ინტერსტრუქტურის მქონე მატერიალურ ნაწილაკებად გვევლინება (ოთხსავე ელემენტს ოთხი წესიერი მრავალწახანაა — პირამიდა, ოქტაედრი, იკოსაედრი და კუბი შეესაბამება, ხოლო მათი წახანებები ორი სხვადასხვა ტიპის პირველადი სამკუთხედებისაგან არის შექმნილი)⁵¹. შესაშუი, ემპირიულად არცერთი სტიციონსენებულ ელემენტი ერთმანეთზე არ დამოკიდებულია, ე. ი. ერთმანეთზე არ გარდაიქმნება, მაშინ როდესაც პლატონის მხატვლით, იგივე ელემენტები ერთმანეთზე გადაჯიან, ერთმანეთზე გარდაიქმნებიან. ელემენტების, ანუ წესიერი მრავალწახანა სხეულების ურთიერთგარდაქმნის მათი შინაგანი სტრუქტურის შეცვლა განპირობებს, ხოლო ყველა ანაიორი ცვლილება თავად უცვლელი უმარტოებს სტრუქტურულ კომპონენტების დონეზე ხორციელდება. კომპონენტების, რომლებიც სურათთა ისეთი წესიერი მრავალწახანა სხეულებისათვის, როგორცაა ანაიორი, ანუ ტრანსპარენტი, ოქტაედრი და იკოსაედრი. „ტიციონის“ თანახმად, ეს უმარტოებს სტრუქტურული კომპონენტებია ერთი და იმავე ტიპის ელემენტარული სამკუთხედები, რომლებიც თანამედროვე ატომურია ფიზიკის ელემენტარულ ნაწილაკებს შეესაბა-

მება⁵². არსებითად, ეს გახლავთ ნივთიერებათა ვარდამქმნისა და ცვალებადობის უაღრესად მნიშვნელოვანი ფიზიკურ-ქიმიური კონცეფცია, რომლის ატორიაც თანამედროვეობით წინ უსწრებს თავის ეპოქას და ახალი დროის საზნებისმეტყველო თვალსაზრისს უბალოდებსა და ბოლოს, მეოთხე: ემპირიულადსათვის მთელი სამყაროვლად მარტოა ოთხი სხვადასხვა ელემენტის სავითო წამია, მათი ერთობლიობაა, მაშინ როდესაც პლატონის აზრით, ეს ისეთივე ასურულია, როგორც ვთქვათ, დღეს რომ ვინმე დაიწყოს იმის მტკიცება, თითქმის მარტოა იყოს ოქრო, ვერცხლი, მანგანუმი, კალკიუმი, ეანგბადი, წყალბადი, თუ გნებავთ, მენდელეევის მთელი პერიოდული სისტემა თავის ანზე მეტო ელემენტითურთ⁵³.

კიდევ ერთი ფილოსოფიის, ვისი გავლენის ცვალებადობა „ტიციონის“ პოეტურად მკვლევარის, ანაქსაგორას კლასიკურებად, რომელიც, არასტრუქტურულად სიტყვებით რომ ვთქვათ, ასაკით ემპირიულად უდროს, შრომებში კი უმცირესი იყო მასზე⁵⁴. ანაქსაგორას ფილოსოფიურ შეხედულებათა განვითარების გზა დაახლოებით ემპირიულადსათვის მოგვაჩვენებს. იგივე ცვლილებას ერთმანეთს შეუთავსებს ორი ურთიერთსაპირისპირო დოქტრინა — თვითგაიქვობრივი არის უმარტოობა და უცვლლობის პარამენდეველად მოძღვრება და საპირისპირო საწყისთა ურთიერთბრძოლით განპირობებული მარადიული ქმნადობის და ცვალებადობის პერაკლეტესული კონცეფცია. ისი მარადიულია და უცვლელი, — ევეს უცრავს ანაქსაგორა პარამენდეველად. მაგრამ სიმრავლასა და მოძრაობის დაწვებას სულაც არ მთავადასტოვებს. მაგრამ სიმრავლად, როგორც ფორმადენე ელემენტი. სამყარო მოძრაობა და ცვალებადობა, — ეთანაშუებს ანაქსაგორა პერაკლეტეს. მხოლოდ ეგაა, რომ თვით ქმნადობის და ცვალებადობის სამყაროში ანაქსაგორა, ისევე როგორც ემპირიულად, არა სცნობს არავითარ წარმოშობას და მოსპობას, რომლებსაც ემპირიულადსათვის, შერევა-შერეობის (პინტრისის⁵⁵, „სიმშუსის“) და გაითშევა-განმხოლოებასთან („დიკარისის“) აიგივებს. ცვალებადობას საფუძვლად უქვეს უცვლლობა, რაკლავ ყოველივე ცვალებადობის ერთადერთი სუბსტრატის — სამყაროული მატერიის სავითო მასა უცვლელი რჩება. „ფიზიკის“ პირველ წიგნში ანაქსაგორა გარკვევით ამბობს, რომ წარმოშობა და მოსპობა სხვა არა არის რა, თუ არა შერევა და გაითშევა. ევერძოდ, ის შემდგესა წერს: „სიტყვებს — წარმოშობა და მოსპობა არასწორად ხმარობენ ბერძნები, ვინაიდან სინამდვილეთი არც რა წარმოიშობა და არც რა ემსპობა, არამედ ყველაფერი არსებულ საგანთა შერევით, და მთავან განმხოლოებით იქმნება, ამრიგად, მართებული იქნებოდა, წარმოშობის“ ნაცვლად „შერევაზე“ გვემსყუა, „მოსპობის“ ნაცვლად კი „გაითშევაზე“⁵⁶.

ყოველივე იმას, რაც ნარევისა თუ ნაერთში შედის, ან ვათიშე-
განმარტობის განიცდის, ანაქსაგორა „ანაქსენს“ („სტრატა“), უფრო
ხშირად კი „თესლს“ („სტრატა“) უწოდებს. ეს თესლისებრი ნაწი-
ლაკები ნივთიერებათა პირველი ელემენტებია. მაგრამ ემპედოკლე-
საგან ვანსხვავებით, რომელიც ამტკიცებდა, რომ არსებობს მხოლოდ
ოთხი ფიზიკური ელემენტი, ანაქსაგორას აზრით, ელემენტთა რიცხ-
ვი უსასრულოა⁵⁵, ისევე როგორც ემპიოკლე სინამდვილის თვისობა-
რივ განსაზღვრულობითა რთოდნობა. დაკვირვებისათვის მისაწყველომ,
გზნებობით აქცეპტი ვეღა საგანი თავისი შინაგანი სტრუქტურით
რთულა და, ანაქსაგორას მიხედვით, სასტროლოგების იღებს იმ ნივ-
თიერებისაგან, რომელიც მოცემულ მომენტში ვეღაზე ვარადაა ამ
თუ იმ საგნის შემადგენლობაში. რაც შეეხება თვისობრივ ცვალებ-
ლობას („ალეოქსისი“), ეს უკანასკნელი იმითაა გამოწყვეტილი, რომ
საგანთა შემადგენლობას ზოგიერთი სხვა ნივთიერება უერთდება ან
გათოყვება. ანაქსაგორას მოაღებებით, ოქროდ ჩვენ გვეჩვენება ის,
რამაც ბევრი ოქროა, თუმცა მასშივეა ვეღაფერი. ყოველ შემთხვე-
ვაში, ანაქსაგორა ამბობს: „ვეღაფერია ვეღაფერი“ და „რაც ვე-
ღა შეტია საგანში, იმად ჩანს ან ჩანდა ვეღა ცალკეული საგანი“⁵⁷.

„ვეღაფერია ვეღაფერი“— ანაქსაგორას ფილოსოფიის ეს
ერთ-ერთი ფუნდამენტური პრინციპი ნიშნავს, რომ ვეღა „თესლი“,
მატერიის ვეღა ძირითადი, შეუფერავსა და წარუვალ ნაწილაკს
მოცემულია ვეღა დინამიკი შესაძლო ელემენტი. ამ ვარაუდს, რო-
გორც ჩანს, ბიოლოგიური და ფიზიოლოგიური ხასიათის დაკვირვე-
ლები უძევს სადებდად. ორგანიზმის ვეღა ნაწილის — ხორცის, სის-
ხლის, ძელების, თვის და სხვა მისთანა ფორმირებისათვის აუცილებე-
ლია სასმელ-საჭველი. მამასადავ, ყოველივე ეს უკვე მოცემულ
იყო წყალსა და ჰერში. კვებისა თუ სპონილის მონელების პროცესს
სხედა მხოლოდ გარკვეული შინაგანი სტრუქტურის მქონე ერთგუ-
როვან ნივთიერებათა დამლა და ახალ სტრუქტურათა სინთეზი. თვით
დამლის პროცესი, ანაქსაგორას მიხედვით, უსასრულოა. საყუთარ
თვისების, სახასიათ თუ არის მქონე ყოველი ელემენტარული ნაწილაკი
შეიძლება უსასრულოდ დაიყოს, ასე რომ, არა მარტო სხვადასხვა
თვისების მქონე ელემენტთა რიცხვია უსასრულო, არამედ ნებისმი-
ერი ერთგვარიანი ელემენტები უსასრულოდ დაყოფადია. უსასრუ-
ლოა ყოველივე არსებული, მთლიანად არსი; უსასრულოა არსის ყო-
ველი ელემენტარული ნაწილაკი; უსასრულოა მთელი და ნაწილიც;
მქსამომივი და მინიმომივი. ამ თვალსაზრისით, ანაქსაგორას თვისება —
„ვეღაფერია ვეღაფერი“ შეიძლება გავიანზოთ როგორც ერთი-
ერთიანშიონ უსასრულობათა ერთობლობა — „უსასრულობა უსა-
რულობაში“⁵⁸. მწელია გადაბრუნებით შევაფასოთ ამ პრინციპის მნიშ-

ვნელობა, რომლის თანახმადვე ნაწილი მთელის ტოლია, და რომე-
ლიც ასე უსაზღვრებდა უსასრულო სიმრავლეთა თანამედროვე ფილო-
სოფიურთა თუ მათემატიკურ კონცეფციას. და მართლაც, ზემოხსენე-
ბული კონცეფციის თანახმად, უსასრულოა სწორედ ისეთი სიმრავლე,
რომლის ნაწილებიც მთელი სიმრავლის ტოლია. ასე, მაგალითად,
უსასრულოა ნატურალური რიცხვთა სიმრავლე, მაგრამ სიმრავლე რე-
წი რიცხვებშია, რომლებიც ნატურალურ რიცხვთა ნაწილს, კერძოდ,
მთი ნახევარს შეადგენს, ასევე უსასრულოა. როგორც ჩანს, ანაქსა-
გორა სწორედ ამ „მათემატიკური“ თვალსაზრისით ვერტება უსასრ-
ლო სიმრავლეს და სიმრავლეთა უსასრულობას...

მაგრამ თუ ვეღა ელემენტი მოცემულია ნებისმიერ ცალკეულ
ელემენტში, რა თქმა უნდა, არ არსებობს მათი განჩევანისხვავების
არაერთი სხვა კრიტერიუმები, ელემენტთა უსასრულო სიმრავლის
გარკვეული სტრუქტურის, სხვადასხვა კომბინაციებით მათი ურთი-
ერთ-ერთშიწყობის, მათი შინაგანი მოწყობიერებულობის ამა თუ იმ ხარის-
ხის გარდა. არისტოტელე „ჰომოიომორფებს“ („სუსაველიანთ“) უწო-
ლებდა ანაქსაგორას ელემენტებს⁵⁹. „ჰომოიომორფია“ ამა თუ იმ მატე-
რიალურ თვისების რთული, მაგრამ მინიმალური ელემენტის. ის თა-
ვის თავში შეიცავს ვეღა არსებულ ელემენტს. მეორეს მხრივ, მასში
შემავეთ ვეღა ცალკეული ელემენტი ასევე უსასრულოდ დაყოფა-
და. მამასადავ, თუ ავიღებთ მავალითად, თბილს ანდა ცივს, წყალს,
ციცხლს, ოქროს, ხორცს და ა. შ. ჩვენ მივიღებთ ელემენტთა უსა-
რულო ჩაოდენობას, რომელიც უსასრულოდ შეორდება... ჰომოიომე-
რია ესაა მოცემული ტიპის ელემენტთა უსასრულობა, რომლებიც შე-
იცავენ ცალკეულ ელემენტთა უსასრულო ჩაოდენობას, ხოლო ეს
უკანასკნელი ასევე ინარჩუნებენ თავიანთ საკუთარ ტიპს“⁶⁰.

რაც შეეხება საკუთრივ ელემენტთა მოძრაობის პრინციპს, ანაქ-
საგორა, ისევე როგორც ემპედოკლე, მამობრავებულ ძალას თვით მატე-
რიალურ ნაწილაკებს კი არ მიაწერს, არამედ მათ გარეთ გააქვს.
მოძრაობის ამ არამატერიალურ მიზეზს ანაქსაგორა კოსმითურ ვინე-
ბას („ნუს“) უწოდებს. სამყაროს ფორმირებამდე ვეღა ნივთიერებე
გრამანეთში იყო არსებული, ხოლო დასაბამიერი ნარევი უსასრულოდ
მკორე ნაწილაკთა უსასრულო სიმრავლისაგან შედგებოდაც ეს იყო
მთლიანი, დაუნაწევრებელი, ყოველგვარი თვისობრივი განსაზღვრე-
ლობისაგან განმარტული მატერიის პირველადი მდგომარეობა, საშა-
როული ქაოსი. მაგრამ კონების ზემოქმედების შედეგად, ნივთიერება-
თა ვეღაფე-ვაითიშვის გზით, მათში თანდათანობით იბნა თავი თბი-
ლის და ცივის, მშრალისა და სველის, ნათლისა და ბნელის და სხვა
მისთანათა დაბრუნებულობაში. დაიწყო პირველადი მატერიის დი-

ვერსიტიკაციის, სამყაროს ფორმირების პროცესი: „ყველა საგან ერთად ევო; მეტი მოვიდა გონება და მოაწესრიგა ისინი“⁶¹.

გონება—სამყაროელი მოძრაობის პირველი ნიშნები, მატერიისაგან განსხვავებით, აბსოლუტურად წმინდაა, შეუზავებელი და შერეველი; უსასრულო, ყოვლისგანწმინი, ყველგვარი ზემოქმედებისაგან თავისუფალი („აბაიუს“); არისტოტელე უძრავობას მიაწერს მას⁶². „ღმარაჩინი საგნები, — აბტიკებს ანაქსაგორს, — ყველაფრის ნაწილს შეიცავენ, გონება კი უსასრულოა, თვითმპყრობელი და არც ერთ სხვათთან არაა შერეული, არამედ თავისთავად არსებობს. რადგან თავისთავად რომ არ არსებობდეს და სხვა რამესთან იყოს შერეული, მაშინ წინაგვარი იქნებოდა ყველა საგანთან, — თუკი შერეულია თუნდაც ერთ რამეს; ვინაჲღან, როგორც ზემოთ თქვა, ყველაფერშია ყოვლის ნაწილი. ეს შერევა ხელს შეუშლიდა, ისე სრულად წარემართა ყოველი, როგორც წინამართავს ახლა, როცა თავისთავად არსებობს, განმარტობით. და მართლაც, ისაა საგანთა შორის უწმინდესი და უნატესი, უსრულქმნილესი ცოდნის მქონე და უდიდესი ძალის მფლობელი და ყველაფერზე, რასაც სული აქვს, როგორც დიდზე, ისე მცირეზე, განუყოფლად მბრახნებლობს იგი. სამყაროელ წრებრუნებასაც თვითონ წარმართავს, მთელშია წრებრუნება მიყვან მიიღო დასაბამი. თავდაპირველად წრებრუნება გვირგნლით დაწყდა, ახლა კი ნივთიერების უფრო მეტ მასაზე ვრცელდება და კიდევ უფრო მეტს მოიცავს მომავალში. რაც ერთადება, რაც იყოფა და ითიშება, — ყველაფერი იცის გონებაში. რაც იქნება, რაც იყო უწინ (ამგვარად კი აღარ არის) და რაც არის, — ყველაფერი მოაწესრიგა გონებამ. მანვე დაწესა ვარსკვლავების, შშის, მთებისა და ვაიყოფილი პეტრისა თუ აფრიკის აწინდელი წრებრუნება. თითი ამ წრებრუნება გამოიწვია მთავრამყოფა-განცალკევება. ასევე ნატიფს გამოყოფდა სქელი, ციხს — თხილი, ბუნეს — სათელი, შერასს — სუნას, მაგრამ მთლიანად არაფერი იყოფა და არც რა გამოყოფა დასრულდა, გონების გარდა“⁶³.

არისტოტელე დიდ შეფასებას აძლევდა გონების, როგორც სამყაროს მათორმირებელი და მამომარებელი ძალის ანაქსაგორასეულ კონცეფციას, რადგანაც მიანიჭდა, რომ გამუქმდებით ცუდადი და მართლ მოძრავი მატერია არ შეიძლებოდა თვითონვე ყოფილიყო თავისი ცვალებადობისა და მოძრაობის მიზეზი⁶⁴. ამიტომ ვინც თქვა, — წარდა დიდი სტაგირელი, — რომ გონება სტევა ბუნებაში, როგორც ცოცხალ არსებებში, და რომ ისაა სამყაროელი წესრიგის მიზეზი, გონებადსიზნელი კაცი ჩინდა თავისი წინამორბედების თაქარიან მწკლარებთან შედარებით. ჩვენ ვცითი, რომ ანაქსაგორა დაბეჭდებით გამოაქვეყნდა ამნარი მზრებ⁶⁵. თუმცა არისტოტელე იმასაც დასძენს, რომ გონება ანაქსაგორასათვის, არსებობდა, სხვა არა არის რა, თუ

არა მოძრაობისა და სამყაროელი წესრიგის ახსნის მექანიკური საშუალება: „ანაქსაგორა განიხილავს გონებას, როგორც სამყაროს მექანიკის იარაღს, და როცა უძრავ იმის თქმა, თუ რა მიზეზის გამო არსებობს რამე აუცალკებლობის ძალით, გონებას იშველიებს, დანარჩენ შემთხვევებში კი ის ქმნილობის მიზეზად აცხადებს ყველაფერს, რაც ვნებავთ, გონებას გარდა“⁶⁶.

პლატონის არა ერთი და ორი მკვლევარი (სტეფანანი, ბარნეტრი, რატერი, პრელიტი და სხვ.)⁶⁷ არცთუ უსაფუძვლოდ ავლებს პარალელს ანაქსაგორასეულ გონებას⁶⁸ და „ტომოსის“ „დემოკრატოსის“ შორის; მაგრამ ზოგიერთი მათგანი აშკარად აქარბებს ამ მხრივ: ასე მავალითად, ფარანგი მეცნიერი ოგუსტ დეი წერს: „ტომოსის“ „დემოკრატოსის მართგანინებელი გონებაა, რომელიც პლატონმა ანაქსაგორასაგან მიიღო და რომლის პირიტიულიზაციისა და დევინიზაციისას ახდენს (qu'il achève de spiritualiser et de diviniser)“⁶⁹. სამყაროს მორგანინებელ საწყისთა ანაქსაგორასა და პლატონისეულ კონცეფციებს შორის არსებულ მსგავსებასაც და განსხვავებასაც „დემოკრატოსის“ ანალიზისას გაეცნობა მკითხველი, ვერჯერობით კი გვიწინადაცვაყოფილდეთ ანაქსაგორასეული „გონების“ იმ კრიტიკით, რასაც თავის „ფედონში“ გვითავაზობს პლატონი და რასაც შევხვდებით მთლიანად გაიზარებს არისტოტელე:

„ერთხელ ასეთი არ გავიცა, — მიმართავს დიკლოვს მთავარი ვმირი ჰოკრატე მისი სიკვდილით დასჯის დღეს სამყარობლის საგანში ვარსემოხვეულ მეგობრებს და მოწაფეებს, — ვილაყას როგორც თვითონ ამბობდა, ანაქსაგორას წინაში წაუციხავს, გონებაა ის, რაც ყველაფერს აწესრიგებს, გონებაა ყოვლის მიზეზი. ამან დიდად გამახარა და მავიჭრებინა, რომ ვარკვეული თვალსაზრისით მართალიც იყო გონების მიჩნევა ყოვლის მიზეზად, მე ვამბობდი: თუ ეს ასეა, ცხადია, ყოვლისგამარებ გონება ისე აწესრიგებს და იმნარი ადვილს მთუნენს თითოეულ საგანს, რომელიც მისთვის უცუთესია-მეუტი. ამრიგად, თუ კაცი მომსურვებდა მიგნებას მიზეზისას, რომლის წყალბოთითაც ისა თუ ის საგანი იხადება, ილუკება, ანდა არსებობს, მას იმ პირობისათვის უნდა მიეცემა, რომელიც ეს საგანი ყველაზე უკეთ არსებობს, ან განიცდის თუ სხვას განადგუენებს რამეს. აქედან გამომდინარე, მე ვფიქრობდი, როგორც ან საგნის, ისე ყველა სხვა საგნისათვისაც კაცი მხოლოდ იმას უნდა ეძებდეს, რაც ყველაზე უკეთესია და სრულქმნილი-მეუტი, ხოლო ვინც იცის უკეთესი, უფროდ შეიცნობს უარესსაც. რადგან ერთის ცოდნა მეორის ცოდნასაც გულისხმობს. ასე ვფიქრობდი და მიხაროდა; რომ ანაქსაგორას სასით ვბოვე მოძღვარი, რომელიც, ჩემი სურვილისამებრ, ამისხნდა ყოველს... მე ისე ძვირად მიღირდა მანამ ჩემი იმედი. ამიტომ დიდი გულმოდ

ვინებით ჩაეუქვები წიგნებს და პირდაპირ შეთანხმე იხილი, რათა რაც შეძლებოდა მალე ვეზიარებოდი ყველაზე უკეთესის და უარესის ცოდნას.

მაგრამ რა მალე გამოიკრუვდა იმედია... რაც უფრო წინ მივწივდე წიგნის კითხვისას, მე ვხედავდი კაცს, რომელიც არაფრად ავდგხს გონებას და საგანთა შორის არსებული წესრიგის მიზნად მას კი არა თვლის, არმედ პაერს, ვთარს, წყაღს და სხვა მრავალ უადგილო და უაზრო რამეს. ამან ჩემზე ზუსტად ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა, როგორსაც მოახდენდნენ მისი სიტყვები, ვინც ასე მოაყვებოდა მტკიცებას: ყველაფერს, რასაც სურიატე აყუთხს, გონების ქარნახით აყუთხს, მერე კი, რაიც თითოეული ჩემი მოქმედების მიზეზზე დაიწყებდა ლაპარაკს, უწინარეს ყოვლისა, იტყოდა, თითქოს დღეს აქ იმეტომ ვზივარ, რომ ჩემი სხეული ძვლებისა და კუნთებისაგან შედგება, რომ ძვლები მკერდია და ერთმანეთისაგან სახსრებით გამოყოფილი, ხოლო კუნთები დაქიმიანია და მოდუნების უნარი შესწევთ, რომ ძვლები ვარდნად ხორცი აყრას, ხორკს კიდევ — კანი, აბტომ, რაც ძვლები თავისუფლად მოძრაობენ სახსრებში, ხოლო კუნთებს დაკმებისა და მოდუნების უნარი შესწევთ, და შემიძლია ჩემი ასოები მოვხარო და იმის მიზეზიც, რასაც რომ დღეს აქ ვზივარ, ავრე მიხრილი. ასეთსავე უაზრობას იტყოდა ისიც, ვინც თქვენიან ჩემი საუბრის მიზნად ხმას, პაერს, სმენას თუ სხვა მისთანათ მიიჩნევდა და ერთი სიტყვითაც არ შეეხებოდა მეშინობ მიზეზს, რომელიც იმაში მდებარეობს, რომ მის შემდეგ, რაც ათეულებმა უკეთესად მიიჩნიეს ჩემი დანაშაუდელ ცნობა, მეც უკეთესად ჩაეთვალა აქ ვაჭარაყვანი და მივდიდ და აღვალდებოდი სასჯელს, რომელიც მე მომესაჯა. იოვდან, ვინცაც ძალს⁶⁹, ჩემი ძვლები და ჩემი კუნთები დიდი ხანია უკვე მეგობრის იქნებოდნენ, ან ბეოტისა, მე რომ ეს უკეთესად მიმიჩნია და არ მეფიქრა — გაქცევისა და გაპარვებზე ვებრუნე უფრო უმჯობესისა და მართებული, აქ დავრჩე და მოვიხადო ის სასჯელი, რომელიც ქალკმე მომისაჯებოდა. ამრიგად, ყოველვე ამის მიზეზად მიჩნევა ფრად უაზროა და უცნაური. თუ ვინმე ასე იტყოდა: რომ არ გქონდეს ძვლები, კუნთები, ერთის სიტყვით, არ გქონდეს, ის რაც გაქვს, შენ ვერ შეძლებდი განზრახულის სისრულეში მოყვანასო, უფროდ მართლად იტყოდა იგი. მაგრამ თუ ის იტყოდა, რომ სწორედ ჩემი ძვლები და კუნთებია მიზეზი იმის კეთებისა, რასაც ვაკეთებ, და რომ თუშეცა უოწონის ქარნახით ვაკეთებ ყველაფერს, მაგრამ ასე უკეთესის შერჩევით მიზნით, ეს უაზრო სისრულეზე იქნებოდა მისი მხრივ. რადგან ეს ნიშნავს, ვერ გააჩნით, რა არის მიზეზი და რა არის ის, რის ვარდნეც მიზეზი ვერაზოდეს ვერ იქნებოდა მიზეზი. მე გგონია, კაცთა უმრავლესობა სწორედ ამ უკანასკნელს დაემტნეს ზელის ფაოტროთ, ბნელში

მოარულთა მსგავსად, და მიზეზს რომ უწოდებს, მისთვის უტრო სახელით იხსენიებს მას⁷⁰.

ჩვენ მოკლედ მიმოვიხილეთ ბერძნული ფილოსოფიური აზრის ზოგიერთი უმნიშვნელოვანესი მიმდინარეობის ცალკეული ასპექტები და „ტიმოთას“ მათი კეთობის, მათი მიმართების პრობლემა. ამგვარ თვალსაზრისით უნდა განვიხილოთ კიდევ ერთი მოფლმხედველობრივი სისტემა — ბერძნული ატომიზმი, რომლის ფუძემდებლებდაც სახელგანთქმული აბდერელი მოაზროვნეები — ლეკიკე და მისი მოწაფე უფრობრეტ გვევლინებან. ლეკიკე, თავის მხრივ, ეკვლეთა სკოლის ერთ-ერთი უთვალსაზრისო წარმომადგენელს ჰენონის მოწაფე იყო⁷¹ და ატომისტთა მოძღვრება, ისევე როგორც ემპედოკლეს და ანაქსაგორას ფილოსოფიური სისტემები, ელვატროს მსოფლმხედველობის გარკვეული ზემოქმედებით ყალიბდებოდა: ემპედოკლესი და ანაქსაგორასი არ იყოს, ატომისტების აზრითაც არ არსებობს საგანთა არაერთიანი წარმოშობა და არც მათი მოსპობა. ყოველვე ეს მხოლოდ მოაწვევებია, იღუტეს: სინამდვილეში კი ყველაფერი მატერიის მარაგიული და უცვლელი ელემენტების შეერთებისა და გაითიხედ დაიყვანება. ამ ელემენტებს, რომელთა რაოდენობაც უსასრულოა და რომლებიც ერთმანეთისაგან ფორმით (სტრუქტურა, ანუ „იდეა“⁷²), წესრიგითა თუ მდებარეობით განიჩნევიან, ლეკიკე და დემოკრიტე „ატომებს“, ანუ „განუყოფელი“ უწოდებენ.

მაგრამ ატომისტები არა მარტო ეთანხმებიან ელემენტს, არამედ კიდევ უპირისპირდებიან მათ; უპირისპირდებიან, უწინარეს ყოვლისა, იმით, რომ სიმრავლის, მოძრაობისა და როგორც ერთის, ისე მეორის ავტოლუბელი პირობის — ცარიელი სვრცის არსებობის შესაძლებლობა აღიარებენ. ცარიელ სვრცესა თუ სიცარიელს ელემენტები არაარსად, არაარსად მიიჩნევენ, ატომისტებს თანახმად კი არარსა, ვარკვეული აზრით, ისევე არსებობს, როგორც არსი. სიცარიელს ვარდნე წარმოუდგენელია მოძრაობა, ვინაიდან ვერაფერი ვერ იმოძრაებდს სავსე სვრცელში. ნებისმიერი რთული საგანი თავის თავში შეიცავს სიცარიელეს. მხოლოდ ამით აბსტრუქტის იმ ფაქტი, რომ სხეულის მოცულობა შეიძლება შემცირდეს (ფოქვათ, ვაკუუმების) მას კი უცვლელი დარჩეს. ამიღედ აბსტრუქტს განსხვავებულ სიმკვრივესა და ვარდნეობულ მდგომარეობას შორის, რაზედაც დაშორებულთა სხეულის ზედიერიცაა წონა. ამასთან, ნებისმიერი რთული, ნებისმიერი შედგენილი სხეულის ესა თუ ის თვისება განიჩნებებულთა თვით მისი შედგენილობის თვისებებრებით. თუ თვისება იცვლება, მასა კი უცვლელი რჩება, — ეს ნიშნავს, რომ ცვლელთა შემადგენელი ატომების წესრიგობს თუ მდებარეობის შეცვლითაა გამოწვეული.

არისტოტელეს მოწმობით, „სლევკიკე“ და მისი მიმდევარი დემოკრიტე

რბე ელემენტებად სისავსესა და სიცარიელეს თვლიან, რომელთაგანაც ერთს არსად, მეორეს კი არასადა მოიხევენ; ერთად, სავსეს და ზეცარიეს — არსად, ცარიელს და ვაუზმოებულს კი — არასადა (ამიტომაც ამბობენ ისინი, რომ არსი სულაც არ არსებობს უფრო მეტად, ვიდრე არარსი, რადგან სხეულები უფრო, მეტად როდი არსებობს, ვიდრე სიცარიელე), ხოლო არსებობის მატერიალურ მიზეზად როგორც ერთს, ისე მეორეს აღიარებენ. და იმათ შგავსად, ვისა აზრითაც ძირითადი არსი ერთიანია, ხოლო ყოველზე დახარბენი მისი თვისებებიდან გამოყოფანება, ლვეკიბე და დემოკრიბე ამტკიცებენ, რომ ატომთა განსხვავება ყოველის მიზეზი. ამასთანავე, მიუთითებენ სამ განსხვავებულ ნიშნს: მოხაზულობას, წესრიგს და მდებარეობას. რადგანაც არსი, ამბობენ ისინი, განსხვავდება მხოლოდ „წყობით“, „შეხებით“ და მოქცევით; ამთგან „წყობას“ მოხაზულობა, „შეხება“ — წესრიგი, ხოლო „მოქცევა“ — მდებარეობა. სახელდობრ, A განსხვავდება N-საგან მოხაზულობით, AN — NA-საგან წესრიგით, Z — N-საგან მდებარეობით⁷².

როგორც აღვნიშნეთ, მატერიის პირველადი ელემენტების — ატომების რიცხვი უსასრულოა (სევეცა, დემოკრიბე... ეიცურენ: ატომების სიმრავლე უსასრულოა, სიცარიელე კი უსაზღვროა სიდიდით)⁷³. ამ მხრე ატომისტიები ანეჟსაორას თვალსაზრისს იზიარებენ. მაგრამ ისინი თვლიან, რომ ყოველი ცალკეული ელემენტი ასევე უსასრულოდ დაყოფადი კი არ არის, არამედ მის დაყოფადობის აბსოლუტური ზღვარი აქვს და ეს ზღვარი არის ატომი. „ზოგიერთები აღიარებენ ატომებს და ფიქრობენ, რომ დაყოფა დაუყოფლბეუ ჩერდება უსასრულობაში აღარ გადადის“, — გვიყურებს ავიკუსი⁷⁴, ხოლო დიოგენე ლაერტელი შემდეგნაირად გააშუკვეცს ლეკიბესა და დემოკრიბეს მიღვარბ ეპიკურეს თვალსაზრისს: შენდა უარყოფით უსასრულო დაყოფადობა სულ უფრო და უფრო მეტიე ნაწილებამდე, რათა მოლიანად არ განეშარცოთ ძალსაგან ყოველზე არსებელი, თორემ შეიძლება რთულ სხეულთა ჩვენელ ცნებებში არაობადი ვეპიტონი არსი და, ამრბად, მის გარეშე დავიჩნეთ⁷⁵. ამ ცნობებს მხარბს უმავგრებს სიმპლიციუსის მოწმობაც: „სხვები კი, რომლებიც უარყოფენ უსასრულო დაყოფადობას იმ მოსარბებთ, რომ ჩვენ, არსებობდა, არ შეგვიძლია უსასრულო გაავგრძელოთ დაყოფა და, ამრბად დავრწმუნდეთ დაყოფადობის უსასრულობაში, — ამტკიცებენ, რომ სხეულები განყოფადობაგან შედგებიან და სწორედ განყოფადობამდე იყოფიან. ლვეკიბე და დემოკრიბე განყოფადობის მიზეზად პაწმინა პირველად სხეულებს მიიჩნევენ არა მარტო მათი შეუღწევალობის, არამედ მათი სიმციერისა და ნაწილთა უქონლობის გამოც⁷⁶.

მატერიის ეს უმავრბევისი და უმციერისი ელემენტები, ანუ ატომ-

ები აბსოლუტურად მყრბეი და წარცვადი ნაწილაცებია. ყოველი მათგანისათვის დამახასიათებელია პარმენიდეს „არსის“ ესა თუ ის არსებობაი ნიშანი: ისინიც მარბადიებნი, უცვლელნი, განუყოფელნი, შეუღწეველნი, მთლიანად „სასტენა“ არიან. მათი განყოფადობა ლვეკიბეს პირდაპირ გამოჟყავს „არსისის“ ელბატური განსაზღვრებიდან; ყოველი არსი მოლიანად არსია, რომლისთვისაც უცხოთა ყოველგვარ არარსი, ყოველგვარი სიცარიელე და რაც სიცარიელის გარეშე შექმდებელია გაყოფა (ვლევთა თვისბი), ამტომე ატომებიც განყოფადობნი არიან. პარმენიდეს ფილოსოფიის ძირითადი ცნება არის სისასხეუ გასლავთ, ატომები კი სისავსეს ელემენტებად გვევლინებიან; ამიტომაც არიან ისინი მარტებიე, უცვლელნი და განყოფადობნი. ამასთან, ატომებს არავითარი თვისება არ მიეწმებათ, სიცარიელის ვსებობის გარდა; „თავიანთი რთლდებობი უსასრული არსნი, უნიღავნი და გარეშრბეველნი, რომელთაც არ გააწრათ არავითარი თვისებანი და არავითარ გარეგან შეშოქმედებას არ ექვემდებარებიან, თუთვობილოდ რთლდებენ, ცარიელ სიგრცეში მიმოფანტულნი“, — ამ სიტყვებით აბსოციბებს ლეკიბესა და დემოკრიბეს ატომებს პლტარე⁷⁷, ვის აზრსაც უცვლელ იბეორებს გალენსიაც: „ატომები“ არიან ათსანიარბი პაწმინდა სხეულები, რომლებსაც თვისებები არ განსიბიათ⁷⁸.

თუმცა ლეკიბესა და დემოკრიბეს სახელგანთქმული მიმდევარი ეპიკურე ერთგან შენიშნავს: „უნდა ევდიქროთ, რომ ატომები არ გვლებენ ხილულ საგანთა არავითარ თვისებას, ფორმბს, წონბს, სიდიდბს და ყველა იმ თვისებბრბების გარდა, რომლებიც ბუნებრივად უცემარბდებიან ფორმბს, რადგანაც ყოველი თვისება ცვალებადია, ატომები კი უცვლელნი არიან, ვინაიდან ავიკუსებელია, რომ შედგენილ სხეულთა დაშლისას ყოველთგვა ჩრბივლად რაღაც მუიარბ დასრულელი, რაც განსაზღვრბდა ცვალებადობას... ამო თუ იმ ნაწილაცებთა გადასაცვლებით, ან კიდევ მათი დაკლებბსა თუ მინატების საშოქმედობით“⁷⁹. მაგრამ ყველა შემოაზინებელი თვისება თუ თვისებბრბება (ფორმა, წონა, სიდიდე და სხვ.) უმალ ატომის გამოკლებბს უცემარბდება, ვინემ მის არსს. სინამდელიუში კი ატომისტიები უყოფადობის ხაზგასმით აღნიშნავენ არა ატომთა თვისბობობას, არამედ სწორედ თვისებების უქონლობას.

მეტკი, ლეკიბესა და დემოკრიბეს თანხმად, გრბნობებთ ღქმბად ესა თუ ის თვისება არაბოლო ატომებს, თვით რთულ სხეულებსაც არ განსიბიით: „მხოლოდ ზოგად წარმოდგენაში არსებობს ფერი, წარმოდგენაში არსებობს ტკევილი, წარმოდგენაში არსებობს შწარბ, სისიმდელიუში კი არსებობენ მხოლოდ ატომები და სიცარიელე“. ამას ამტკიცებენ დემოკრიბე, ვისი აზრითაც, გრბნობებთ ღქმბადი ყველა თვისება ატომთა შეერთებისაგან იღებს დასამახს; ყველა თვისება მხო-

ლად ჩვენი, შთ აღმქმელთათვის არსებობს, ზემოთნა კი არაფერია არც თეთრი და არც შავი, არც ყვითელი და არც წითელი, არც შერა და არც ტყვილი, — წერს ვალენტინი²¹, ამ აზრს სიტყვასიტყვით იმეორებს სექსტუს ემპირიკოსი: „დემოკრიტე ზოგერთ უარყოფის ერთნაირებით აღქმად მოვლენებს და ამბობს, რომ არც ერთი მათგანი არ არსებობს ქვეშარტად, არამედ — მხოლოდ წარმოდგენაში, კემ-მარტად ეს არსებობენ მარტოოდენ ატომები და სიცარიელე“²².

რადა რჩება? — მხოლოდ სიცარიელეში უთავებოლოდ მოფლეთ-ფლეთ ატომთა ნაირვერობა, რაც ისევე უსასრულოა, როგორც შთი რიცხვი. ატომების ფორმა წარმოუდგენელ მრავალფეროვანია: „რადგან ასეთთა დემოკრიტესა და უფრო ადრე ლევიკოს ურცხვი ბრტყილება, თითქოს არსებობენ ერთფერაი პაწაწინა მსაბუქი სხეულები — ზოგი მქისე, ზოგი მრავალი, ზოგი კაუკა და კუთხოვანი, ზოგი მრგული და ჩახნკილი, და სწორედ ამ სხედუმსაგან წარმოიქმნა ცა და მიწა, ამასთან, ეს წარმოქმნა ყოველგვარი ვარვანი ზემოქმედების გარეშე მოხდა, ვარვარობათა შიშობვევითი დამთხვევის შედეგად“²³. საკუთრივ ატომებისათვის ნიშნულია მხოლოდ ფორმა, კონფიგურაციათა თუ გეომეტრიულ სტრუქტურათა სხვადასხვაობა. ნაირგვარი ატომთა შერწყმა-შეერთება წარმოქმნის არა მარტო განზომილ-კონკრეტულ საგანთა უსასრულო სიმრავლეს, არამედ მათი თვისებების უსასრულო მრავალფეროვნებასაც, ვინაიდან ატომთა შერწყმა და-საზამს აძლევს რაღაც ახალს, რაც შერწყმამდე სულაც არ იყო თვით ატომებში. ასე რომ, განზომილ-კონკრეტული სინამდვილის მთელ მრავალფეროვნება, არსებითად, ატომთა გეომეტრიისგან დაიყვანება.

თანამედროვე ატომური ფიზიკის ერთ-ერთი ბურჟუის, ნობელის პრემიის ლაურეატის ვერნერ კარლ ჰაინზენბერგის შეფასებით, ატომისტების თეორია წინ ვალდებულად ნაბიჯი იყო შთი ნეოეიერით წინამორბედის ფილოსოფიურ სისტემებთან შედარებით: „... უკველა ზემოხსენებული კონცეფცია (იგილისაგანა თალესის, პარმენიდეს, ანაქსაგორასა და ემპედოკლეს კონცეფციები — ბ. ბ.) საფუძველს უშობადებდა იდეას, რომლის თანახმადაც ფიზიკური სამყაროს თვისობრივი მრავალფეროვნება რაოდენობრივ თანფარდობებზე, მათი პროპორციულობის ცვალებადობებზე დაყვანება, — იდეას, რომელიც თანამედვერულად გატარებულია ლევიკოსა და დემოკრიტეს ატომისტურ მოძღვრებაში. ამ მოძღვრების მიხედვით არსებულად ითვლება მხოლოდ მატერიალურ შენადგენელი უქმობისა და დაყოფადელი ნაწილაკები, ანუ ატომები, რომელსაც ერთადერთი თვისება აქვთ, — თვისება სივრცის ვსესობა. განზომილ-კონკრეტული მოვლენათა ყველა თვისობა-რივი მსაბუქი აინახება ატომთა ფორმის, ცარიელ სივრცეში მათი მოძრაობისა და შიგნაბრუნის სხვადასხვაობით.

მატერიის ცნების განვითარება თალესიდან დემოკრიტემდე უფროდ წინ ვალდებულად მნიშვნელოვანი ნაბიჯი ნეოეიერისთვის თვისებათა ახსნისა და შეცნობის გზაზე, უშუალოდ და თვალსაჩინოდ იქნა წარმოდგენილი ნეოეიერების სხვადასხვა აგრეგატულ მდგომარეობათა შესაძლებლობა; შეცნობებამ შემლო რაციონალურად განმარტა რამდენიმე სიბთის შესაძლებლობათან დაკავშირებული მოვლენები და (როგორც ღღესაა ცნობილი) ფაქტურად უკვე მაშინ მოღწეულ იქნა იმ ხანად ენერ კიდევ უცნობი ჰემიურ კავშირის თვალსაჩინო გეომეტრიული ფორმირება. იმავდროულად, — თუმცა სერიოზული საფუძველი გეძებს საიმისოდ, რომ აღდგროვებულნი ვიყოთ ამნაირი პროგრესითა და საბუნებისმეტყველო მეცნიერული აზრის თანმიმდევრულ განვითარებაში მიღწეული წარმატებებით, — უნდა გვახსოვდეს, რომ ამ წარმატებებს მომდევნო პერიოდში ვარდულად უკავშირდება საკმაოდ სარისკო უარის თქმა თვისებათა „უშუალო“ წილობისა და გავრცელება. ჩვეს აღქმში ფერი, სურვილი და სხვა მარნაირი თვისებები ისეთსავე უშუალო მონაქმნებად გველინებინა, როგორც ფორმა და მარნაობა. ატომთა განმარტვა ამ თვისებებისაგან — ხოლო ატომისტური პაპოთეზის ძალს სწორედ ეს აბსტრაქცია განსაზირობებს, — იმისა ნიშნავს, რომ უნდაწარვე უარი ვთქვათ საგანთა თვისებების „გაგებაზე“ საკუთრივ ატომის შესახებ ჩვენი წარმოდგენების გამოყენებით. ნაცვლად იმისა, რასაც ჩვენ „უშუალო გავება“ ვუწოდებთ, ატომისტურ თეორიაში ჩნდება ერთგვარია „ნაალოტიკური“ ახსნა თვისებები — „თვითლი“, „მეგობრ“, და სხვა მსთანინი წარმოდგენები. ატომთა განლაგების ამა თუ იმ გეომეტრიული, ანუ დინამიკური სქემით. თვისებებს შორის ცდით დადგენილ ურთიერკავშირის შესანამუბნა ითქვამს თვალსაჩინო გეომეტრიული ურთიერკავშირის, რასაც გეთავაზობს ატომისტური სქემა. სამყაროს თვისობრივი მრავალფეროვნება „იიხსნება“ გეომეტრიულ კონფიგურაციათა სხვადასხვაობაზე მისი დაყვანით“²⁴.

ატომური გეომეტრიისში ანტიყურ პრინციპს თანამედროვეობის ატომისტურ კონცეფციის რომ აღარებს, მერვე დიდი ფიზიკოსი, ვერნერ ჰაინზენბერგთან ერთად კვანტური მექანიკის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, ერვინ შრედინგერი თავის სტატიაში „კვანტური თეორიის 2400 წელი“ წერს: „მხოლოდ ახლა გეომეტრიულ პროტოტიპებად მატერიალურ ნაწილაკთა თვისებები კი არა, უმალ თვით სივრცისათვის კონტინუუმის გეომეტრიული თვისებებებზე გვევლინებინა ეს პარალელი მარტოოდენ სიტყვებით თამაში როდია. რადგანაც შეიძლება ვავისუნეთ, რომ შატერის თვით ანტიკონსტრუქციული თეორიაშიც სხვა არა არის რა, კონტინუუმის გეომეტრიული თვისებების (სახე-

ღობრ, სიმრდეს) გარდა. ამ რომ, არ არსებობს განსხვავება ნაწილათა გეომეტრიასა და კონტინენტის გეომეტრიას შორისა⁸⁰.

მაგრამ კვლავ მივებრუნეთ ინტერაქტივ ატომისმს. მატერიის მარადიელი, უმცირესი, უხილავი და ურცხვი სხვადასხვა ფორმის მქონე ნაწილაკები გამუდმებით რიალუნებთ ცარიელ სივრცეში, რომელიც სხვა არა არის რა, თუ არა ყველგვერდი თანაბრად განსაზღვრულობის უქონლობა, აბსოლუტური ამორფულობა და განფრქველობა. ამასთანავე, ატომისტები ერთი საკვლეოდაც არ სცემიან ატომთა მოძრაობის მრავლს, მაგრამ ამის დაუდევრობის გამო როდობი სხადიან, როგორც ფერობდა არისტოტელს⁸¹. საქმე ისაა, რომ ატომისტების მხრივ ელემენტთა მოძრაობის მიზეზი მათ შიგნით კი არა ძვეს, როგორც, ვთქვათ, ემპედოკლესა და ანაქსაგორასათვის, არამედ ამ ელემენტებთანავე განუყოფელი გასლავი. ატომი და მოძრაობა ორმხრავად განსაზღვრავენ ერთმანეთს. ატომი წარმოუდგენელია მოძრაობის ვარჯიშე, ხოლო მოძრაობა, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა ატომის მოძრაობა. ასეთია მატერიისა და მოძრაობის დიალექტიკა. მატერია მოძრაობაა, მოძრაობა კი — მატერია.

უქსარელო სიყარბლის წიაღში შავად შროკავი, მარადიელი წრებრუნვის ფრახტლი ჩაბმული ატომები მზის სხეებში მორალიე პაუფინია ცახებრილი წამდარეუმი ეხლებიან და ეჯახებიან, ან ისხლებიან და არეკლვენ ერთმანეთს, განურყვავილად ერთდებიან, ან შორდებიან, კვლავ იწრებიან თუ ერწყმიან ერთმანეთს რა, ამრგავლ, ქმნიან უცნაურ და უცხო ნაერთებს, უთვლავ ფერად ნაჭარე ნაყვებით მოსითულ ქსოვილად რომ აქცევენ უსახი და უსახშირ ქაოსს. მარადიელი მოძრაობისა და ეკლენაობის, ანუ სამყაროების ქმნადობის შიგლი ეს დაუსახამო და დაუსტრულებელი პროცესი ატომების „კოსმიური ქორეოგრაფიითაა“ განიარბობებული. ხილული სამყაროს ყველა საგანი ატომთა შევრთების წყარობით ეზიარება არსებობას და მათივე გათიშვის შედეგად უბრუნდება არყოფნის წიაღს. აქ ყველაფერი ეკლენადია და წარმავალი, გარდა თვით ატომებისა.

„ატომები არიან ათასნარი პაუფინია სხეულები, რომლებსაც თვისებები არ გაჩნიათ. სიცარიელი კი — ერთგვარი აღვლი, რომელშიც ეს სხეულები შიგლი მარადისობის პანაილზე დაქვრიან ზემოთ და ქვემოთ, ხან თავიებრივად ეწყვიან, ხანაც ეჯახებიან და ისხლებენ ერთმანეთს, შორდებიან, კვლავ ერთდებიან სხვადასხვა შენაერთებად და ამრიგად ქმნიან რთულ საგნებს, ისევე როგორც ჩვენს სხეულებს, მით მღვთმარტოებს თუ შევრთებულს. ატომისტები თვლიან, რომ ეს პირველადი სხეულები არავითარ შემოქმედებას არ განიცდიან... შეუქმნებელია ასე თუ ისე შეიკვლიონ ისინი, შეუქმნებელია დაექვემდებარონ რაიმე ცვლილებას, რაც გარწობადი ცდის სა-

ფრეველზე ურყევად სწამს ყველას. ასე, შავალითად, არცერთი ატომი არა თბება და არც ცივდება; არც შინალი თუ სველი ხდება, მის უმეტეს, თითრად ან შავად არ იქცევა და, სავრთოდ, არ იღებს არავითარ სხვა თვისებას, ვინაიდან ატომისათვის უცხოა ყოველგვარი ცვლილებალობა“⁸².

ბერტენ ატომისტთა ამ კონცეფციის გალენესისეული ინტერპრეტაციას თითქმის უცვლელად იმეორებს დიოგენე ლაერტიელიც: „... ატომები ურცხვი არიან სიმრავლითა და სიღრღვითა სხვადასხვაობით. ისინი დაქვრიან შიგლს სამყაროში, გრიგალში შავად მბრუნენი, და ამხარად იბადება ყოველივე რთული: ცეცხლი, ჰაერი, წყალი, მიწა. საქმე ისაა, რომ ეს უქანსენელი ამა თუ იმ ატომთა ნაერთებად გველენებიან. თვით ატომები კი არავითარ შემოქმედებას არ განიცდიან და უცვლელი არიან სიმკვრივის გამო“⁸³. ურცხვი და უსასრულოდ მრავალფეროვანი ატომები, რომლებიც ისე დაქვრიან ისე ბრუნავენ ცარიელ სივრცეში, როგორც, დანტეს გამოთქმა რომ ვიხსროთ, „გრიგალის სენაქვით ატუბული ქვიშა“ (come la rena quando a turbo spira), ურთიერთეჯახებისა და შევერთებისას ქმნიან ყველაფერს, ელემენტარული სხეულებიდან (ცეცხლი, ჰაერი, წყალი, მიწა) მოყოლებული, შიგლს სამყარომდე.

თვლამორეულად წარმოქმნება ატომთა რთული კომპლექსი, რომელიც ზელსაყრელ ვითარებაში სულ უფრო და უფრო იზრდება. სხვა ატომურ კომპლექსებთან შეჯახება განაძინობს მის უქსარელო წრეში მოძრაობას. ასე ყალბდება მბრუნავი სფეროსებრი ბირთვი, რომელიც თავის მოძრაობაში ატომთა სულ უფრო და უფრო მჭტ მასას ითრებს. ამ ბრუნავი მასის ზედპარის თანდათანობით უცვროს მკვრივი ქერტი, რომელიც სამყაროელი სივრცისაგან გამოყოფს და, იმავლროვლად, გარეგანი შემოქმედებისაგან იცავს მას. თვით სფეროს შიგნით კი წრებრუნვის შედეგად, ხდება ატომთა მექანიკური სეკრეგაცია; მათი თავსებური დასარისებება: სფეროს ცენტრში ჩატლდებიან ყველაზე მძიმე და ხანტად მოძარე ატომები, შიგნი რთლსაც ყველაზე სწრაფი, ყველაზე ნატიფი და მსუბუქი ატომები; პერიფერიის გასწვრივ იყრიან თავს. სფეროს ცენტრში, სულ უფრო და უფრო მხარდი კონცენტრაციის შედეგად, თანდათანობით ყალბდება მკვრივი კოსმიური სხეული — დედამიწა, ნატიფი პერიფერიული ატომები კი მზეს, მთვარეს, პლანეტებს და სხვა ვარსკვლავებს აძლევენ დანაბამს. ამლოგური პროცესები მოიღინარებობს სამყაროელს უქსარელო სივრცის ყველა სხვა ნაწილშიც. ასე რომ, სამყაროთა რიცხვი უქსარეულია (ალოკავი და დემოკრეე ამტოკეცენ, რომ უქსარეული სიყარბელში არსებობს სამყაროთა ურცხვი სიმრავლე, და რომ ისინი ატომთა უქსარეული სიმრავლიდან იღებენ დისბამსი“⁸⁴).

ყველა ცვლადული სამყარო დასაბამის მქონეა და სასარტული⁹¹, მაშინ როდესაც მთელი კოსმოსი დღესამაშა და უსასრულო⁹².

ამასთანავე, უნდა ვგავსავდეთ, რომ სამყაროელი ქმნალობის მთელი ეს უსასრულო პროცესი, ატომისტების თანახმად, აუცილებლობის უმკაცრესი კანონით წარმართება: აყვედფერი აუცილებლობის ძალითა ხდება, რადგანაც ყოველი ატომისტების მიხედვით ვრცელად, რომელსაც დემოკრიტე აუცილებლობას (ანანეე⁹³) უწოდებს⁹⁴; — დემოკრიტე ამტკიცებს, ფიქრობდა, რომ დასაბამიდან, უსასრულო დროის განმავლობაში აყვედფერი — წარსული, აწმყვი და მომავალი — აუცილებლობის ძალითა ხდება⁹⁵. მართებულად შენიშნავს ა. ლოსევი: „ატომისტებმა გამოიღონეს აუცილებლობის ცნებებიდან; მათ მთელი სამყარო მოძრაობის მკაცრ კანონად დაუმოჩინეს და თუ ამ კანონების შედასტურებად თანმიმდევრული თეორემებით არ აყვლებდნენ, მხოლოდ იმტკიცებ, რომ ამ უსასრულო და მუდმივად ატომთა მოძრაობის ინტელექტურ სურათიერებას და ატომთა ამ, ერთის შეხედვით, ქოტურ ნაერთებს აღქვამდნენ როგორც კანონზომიერობა, როგორც აუცილებლობის ძალით არსებული და თავთ ატომთა ბუნებისაგან წარმოშობილი. აუცილებლობის და თავისუფლების დიალექტიკა ინტელექტური სახით უნდა სრულად ნათელი იყოს პირველი ატომისტებისათვის.“

თვალში საყვება ისიც, რომ ატომისტებმა ვერ შეძლეს გვირგვინით ვერც ქაოსისა და ვერც კოსმოსის ცნებისათვის... მარადიული ქაოსი, რომელიც თავისი წიაღიდან ბადებს უსასრულო კოსმოსს ურბიტე სიმრავლეს, დენდრობის რაიკონალურობის აღიარებისა და ყოველივე არსებულის რაიკონალური კანონზომიერების უღრმესი რწმენის გასაიკონო შეხამება; — ყოველგვან შესაძლებელი იყო მხოლოდ მარადიული და ამსოღებურად განწყობდრეული უწყსარგობისა და საგნების ჰედურ ფორმათა დიალექტიკური შერწყმის წყაბლობით, საგნებისა, უშუალოდ რომ გვიმოწმებენ თავიანთ მიწყსარგებულობას, კანონზომიერებასა და დემოკრიტობის, ქაოსისა და კოსმოსის ეს დიალექტიკა თავისუფლებასა და აუცილებლობის უზომო ფორმალურიველ დიალექტიკის ვნათესავესა, მაგრამ შინი იდენტური როლია... ივეც არ იყოს, ატომთა მთელი ეს კოსმოსური ქორეოგრაფია რომელიცა უცნობი ძალითა და აუცილებლობით წარმართება, რასაც ატომისტები, რა თქმა უნდა, ბედისწერისაგან არ ასხევიებდნენ. ესაა მარადიული ცვეკვ დემოკრიტის, ვის მიერ წარმართული ატომებისა, მეტიც, ესაა ერთგვარი კოსმოსური სპექტაკლი თუ სცენა, ამსოღებურად თავისუფალი და ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი, მოცუვავე ატომების ერთგვარი კოსმოსური ბალეტა, რომლის მიხედვითა ვლიან უცნობი დამდგმელი; მაგრამ ირყევა, რომ ეს დამდგმელი ივევე ატომებია და სიკარფილე, სხვა არაფერა. ესაა მუდმივდ დაბადებათა და გადაყვებათა უსიხარულო, მაგრამ, იმედგროვლად, უმ-

წუხრო მარადისობაც, რომელშიც ყველაფერი მათემატიკურად ნათელია, მაგრამ ამასთანავე — იღვწელიც⁹⁶.

ღუკაბებსა და დემოკრიტეს მოძღვრების ცალკეულ ასპექტთა ეს ზოგადი მიმოხილვაც კი გვირწმუნებს, რომ პლატონის ბუკონი რამ ანათესავეებს ატომისტებთან, რასაც ხანუასმით აღნიშნავდა ჟერ კოდე არისტოტელე⁹⁷. მართალია, ისტორიულად ცნობილი გახლავთ, რომ პერმნული ფილოსოფიური აზრის მატერიალისტური და იდეალისტური შიამართულების მამამთავრები — დემოკრიტე და პლატონი თითქმის სრულად არ სცნობენ და ხშირ შემთხვევაში დემოკრიტე იდეალისტურად ერთმეორეს, მაგრამ ისიც დამტკიცია, რომ მათ ფილოსოფია თუ კანონიერებას, ანთროპოლოგიას თუ გენეტიკოლოგიას შეხედვით არ ერთი წერტილი მოეჭებნება. ჟერ ერთი, პლატონისა და დემოკრიტეს პერმნარად მხოლოდ ვინისა სწედომ, ინტელეგიბლურ რეალობას თვლიდა. მაგრამ ამ პირმნიშად ფორმალური მსავსებლის მიღმა ისეთივე განსხვავება იჩენს თავს, როგორც ორივე მოაზროვნისათვის ნიშნული ტერმინისა: — „იდეალს“ თუ „იდეალისტს“ ხმარებისას, რომლითაც პლატონის ნაახრეველი შეგონებობი სინამდვილის პერმნარტი არსნი იწოდებან, მაშინ როდესაც დემოკრიტე გრძნობდალ სამყაროს პირველადი ელემენტების, ანუ ატომების აღნიშნავდა იყენებს მას, „პლატონისა და დემოკრიტეს მიმდევრები“, — წინს სექსტუს ემპირიკუსი, — ჰემმარტად მხოლოდ ვინის სწედომს მიჩნევენდნენ. მაგრამ დემოკრიტე ასე ფიქრობდა იმტომ, რომ ბუნების საფუძველად არა ძვეს არაფითარი გრძნობდა, რადგანაც ყველაფერი წარმოიქმნება ატომებისგან, რომელსაც არაფითარი გრძნობად თვლიდა არ გაანსნის. პლატონი კი ასე ფიქრობდა იმტომ, რომ, მისი აზრით, გრძნობადი გამედუმებით იქმნება, მაგრამ არამოდეს არ არსებობს, ვინაიდან სამყარო მდინარესეით მიედინება⁹⁸.

ივეც არ იყოს, პერმნული ფილოსოფის მყვლუარათა და ისტორიკოსთა აზრით, ასეთივე მსავსება არსებობს პლატონისა და დემოკრიტეს გნოსეოლოგიურ სისტემებს შორისაც, როგორც ევოტი, პლატონისა და მხოველი, მთელი არსებობა, მთელი ყოფიერება პერმნარტობისა: ირი სხვადასხვა „შრისა“ თუ „ფენისაგან“ შედგება, რომელთა დირებულებსა და რეალობის ხარისხიც სხვადასხვაა. პირველი ინტელეგიბლური სინამდვილეა, იდეათა სამყარო, რომელსაც ელენუსთა „არისტო“ პრედიატები მიეწერება: სუბსტანციური ერთობა, თვისათვადობა, მარად უცვლლობა, წარუღობა, თვისთავებობა, ჰემმარტი არსებობა (სტო ინტოს ინ“). მეორე — მატერიალური სინამდვილე, გრძნობად-კონკრეტულ საგანთა და მოვლენათა სამყარო — საბრისპირი პრედიატებით სისიათვადობა; მრავლობითობა, არათვისათვადობა, მყეყე ცვლადობა, წარმავლობა, თვისთავსხვაებ-

და შარად ქმნალობა (აგნეისის), ანუ არსთან და, იმედლოდულად, არარსთან წილნაყარობა, ხოლო არსი ამ შემთხვევაში იღვას, არარსი კი — შატერია. ყოფიერების ამ ორ სხვადასხვა სფეროს შემეცნების ორი სხვადასხვა სახე შეესაბამება. იღვასი სინამდვილე აბრთვების (სიონისის) ობიექტია, შატერიალური სიწყარო კი — გრძნობადე აღქმისა (აინთესისის)⁹⁸. ამათან მხოლოდ „აბრთვება“ მყარია და კემპარტი, ენიდან კემპარტია მის საგანს, მაშინ როდესაც გრძნობადი აღქმით მიღწეულ „მეხვედლებს“ თუ „წარმოადგენს“ (დომოსია) კემპარტების ამ მდებარეობის რაციონალური კრიტიკით ან განაწილა. რაც მისი საგნის მდებრივი ქმნალობითა და ცვალებადობითა განაირობებულა.

ახლა ვნახოთ, როგორ ვეახასიათებენ შემეცნების დემოკრატულ თეორიას სექსტუს ემპირციუსა: „წესებში“ დემოკრატე ლაბრიაციუს კოდნის ორ სახეზე, რომელთაგანაც ერთს ვგრძნობდაი აღქმები უფრო საფუძვლად, მეორეს კი — გონიერულად განაყა (ადიანოია)“. ამასთან, გონიერულ განაყას ის უწოდებს კემპარტს, ხოლო გრძნობადი აღქმებით მიღწეულ კოდნს „ზნელი“ (სესტიო) სახელით ოსტენებს, და მას კემპარტების ვარჩევის ვერაშეძლებულ თვლის“. სექსტუს ემპირციუსი იქვე დასძენს: „მასსადაც, დემოკრატეს მიხედვითაც, კრიტიკირებად ვიწინა (ლოკოს)“ კვევლენება რომელსაც ის უწოდებს „კემპარტი“ კოდნს“⁹⁹.

თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ შემეცნების დემოკრატულ თეორიას სულ სხვა სახით ვაგმობავთეს არისტოტელე, ვისი მტკიცებრთაც, დემოკრატე, აქვე როგორც ანაქსაგორა, ემპედოკლე და სხვებში, კემპარტად მიიჩნევდა თურქი გრძნობადი აღქმის მონაცემებს, რაც, არისტოტელეს აზრით, ძალზე უნდობიანა ხდის შემეცნების შექმნაობის არსს¹⁰⁰. მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც კი, თუ დავუშვებთ, რომ დემოკრატეს ვნაყოლიოვებ კონცეფციას უფრო ზღვრად ვეახასიათებს სექსტუს ემპირციუსი, ერთი რამ მინც ამყარა: შემეცნების პლატონისა და დემოკრატისეულ თეორიებს შორის მხოლოდ პირაწინადად ფორმალური მავალსება არსებობს. ენიდან პლატონის „გრძნობადი აღქმისა“ (აინთესისის) და „აბრთვების“ (სიონისის) სავანი რეალობის ორი სხვადასხვა საფეხურია — შატერიალური და იღვასილური სინამდვილე, მაშინ როდესაც დემოკრატეს „ზნელი“ და „კემპარტი“ კოდნის სავანი ერთი და იგივე — ფიზიკური სინამდვილე ეხლავთ. კემპარტი კოდნის წყალობით ადამიანი მხოლოდ უფრო ღრმად იჭრება საგანთა ბუნების არსში, რაც გრძნობადი აღქმისათვის მოწვევითი რჩება: „როცა შემეცნების ბნელ სახეს უყვე აღარ შეუძლია შერეოთ, სენათ, ენოსეთი, ვეგოთი ან შეხებით აღქმას მერბისებრად მტკირა, კლდეა კი აღსაქმებულ უნდა ჩანწვეეს იმას, რაც

უფრო ნატურია და გრძნობადი აღქმისთვის მოწვევითი, მაშინ საქმეში ერთეა შემეცნების კემპარტი სახე, რაცია აბრთვების სტერეოში ის უფრო დახვეწილ შემეცნების ორგანოს ფორმას“¹⁰¹.

თავაში საცემია პარალელში დემოკრატესა და პლატონის ანთროპოლოგიის შორისაც. უწინარეს ყოვლისა, ეს ეხება საწყაროს, როგორც მკეროსონისა და ადამიანის, როგორც მკეროსონის: დელსოფიურ კონცეფციას, რომელიც საერთოა ორივე შიხარტიონისათვის. ამავსავლად იმისა, როგორც საწყაროში ჩვენ ეხედვით, რომ ერთი მხოლოდ მართავენ, როგორც მავალითაც, ყოველივე ღვთაებრივი; მეორეა მართავენ და სხვის მეორაც მართლენი არიან, როგორც მავალითაც, ყოველივე ადამიანური (კერბი, ისინი მართლენი არიან ღვთაებრივის მეორ და იმედლოდულად, მართავენ, ეგონი ცხოველებს), შესაშენი კი მხოლოდ მართლენი არიან, როგორც მავალითაც, უფრო ცხოველები, — ზუსტად ასევე ადამიანშიც, რომელიც დემოკრატეს მიხედვით მკეროსონისად კვევლენება იგივე სურათზექვს. ადამიანშიც ზოგერთი ნაწილი, როგორც მავალითაც, გრძნება, მხოლოდ მართავენ, მეორენი, როგორც, მავალითაც, ეული, მართავენ და სხვის მეორაც მართლენი არიან, შესაშენი კი მხოლოდ მართლენი არიან, როგორც, მავალითაც, ველსოქმინა“¹⁰².

გარდა იმისა, რომ იქ ადამიანი საწყაროსთან (მკეროსონისთან) შეპირისპირებუთ, მკეროსონისადაა დასახტური, მეორად საგრძნობია ნათესაობა დემოკრატესა და პლატონის ფსიქოლოგიურ მართაებრებს შორის: ადამიანის გონიერული და სულიერი საწყისის სამხედვანწილლობის დემოკრატისეული კონცეფცია საყმად აღოსი დგას სელის სამსახურანი განწილლობის პლატონური თეორიასთან, რომელიც ვერ კიდევ შედგომილან იღებს დასაბამის¹⁰³ და სახლობი სახით ყვლობდება „ტიმოსეის“¹⁰⁴, აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ორივე ყვლობისის აზრით, სული კვევლენება სხედლის მამობავევულ წყურისა¹⁰⁵, მაგრამ ეღვე ზოგერთი მკვლევარის მკვსავლ ვდაპირებულ მნიშვნელობას მივანშუბდეთ ამ ორი ფსიქოლოგიური კონცეფციას ერთგვარ სიახლოვეს და ნათესაობას, უნდა ვავიჯავლისწინოთ ის უზარმაზარი განსხვავება, რომელიც ძვეს მათ შორის: დემოკრატეს მიხედვით, სული შატერიალურისა¹⁰⁶, პლატონის მიხედვით კი იმპეტრიალური¹⁰⁷; პირველის მიხედვით, სული მოყვლია¹⁰⁸, მეორეისა: მიხედვით კი უყვლია¹⁰⁹ ამიტომ შეიძლება დამეკითხებიოთქვას, რომ პლატონისა და დემოკრატის მკვლევარი მომდის მიხედვლებებს შორის საერთოა მხოლოდ ერთი მომენტი, რომლის მიხედვლითაც ადამიანი, საწყაროსთან (მკეროსონისთან) შეპირისპირებუთ, მკეროსონისად კვევლენება¹¹⁰.

ბერძნული ფილოსოფიისა და მეცნიერების მკვლევარი ბუკსი —

პარტიკულარ ანა მარტო ორი მოახრებენ ატომისტული მოძღვრების მკვლევარზე, არამედ დემოკრიტის დოქტრინისაგან პლატონის უმუ-
ალო დამოკიდებულებასაც. მართლაც, ხომ არყარა, რომ დემოკ-
რიტეა და პლატონიც კორპუსკულარული თეორიით სინან ელემენ-
ტია და განზობად თვისებათა წარმომადგენლობას? როგორც ვარაუდო-
ბენ, დემოკრიტის ატომიზმი მატერიალს მათემატიკური კონცეფციისა-
გან იღებს დასაბამს¹¹¹, რაც ერთის შეხედვით, თითქოს უფრო თაღ-
სანიანს სდის ორივე ფილოსოფოსის შეხედულებათა მსგავსებას. მაგ-
რამ ეს თეორიულად უნდა ითქვას შემდეგით: ორიგინალობასა და
სემანტიკური აღმშენებლობა დაეთვლინოს სურვილი ზიარად ჩრდი-
ლას და აყაღებებს ისტორიულ სიმართლეს. გულმოდინედ ჩსრტენ
აქვეყნებენ, ახარსებენ და ანალიზებენ ჩვენამდე მოღწეულ ცნო-
ბებსა თუ დოკუმენტებს, პარალელურ მასალებს. დემოკრიტ ერთუ-
ლებსა და თვით მშატერულ ტროპებს, მეტაფორებს თუ მეტაფრებს.
რათა მეტი დამაყრებლობა შესძინან ზელოვნებად შეკორწებულ
თეორიებს თუ პირობებებს. ამასთანავე კი აღარ ახსოვთ, ან არ ეს-
მოთ, არსებითი სახისათა რა ვაიმავებელი სხვაობა იმალება ყურთა
შითრეული მსგავსების მიღმა. აი, კვლევის ამ მანკიერი შეთოდის ერთ-
თი ტიპური ნიმუში:

სქესტეს ემიპარკული დემოკრიტის მოძღვრების ერთ ყერბო ასპექტ-
თან დაკავშირებით წერს: „დემოკრიტე შემდეგს გვაწვდის სულ-
თან არსებების და უსული სავნისთვლიად: სულდმფლნი — ამაობს
ის, — იმად სსხობის არსებებთან — იყრისათვის, რომელსაც ეკუთუ-
ნიან თავიდაც: ასე, მაგალითად, მტრედებში — მტრედებთან, წარბო-
ებში — წარბოებთან... იგივე თითქმის უსული სავნების მიმართაც, რო-
გორც ვკარწყებულს თულის ვაქსრბოვსა და ზღვის პირას ვამორბო-
ყული კენჭების მაგალითი. პირველ შემთხვევაში, ცხრლის ტრიალი-
სან, ისინი მარტვლები ოსისსავე მარტვლებთან იყრისათვის, ჭერისა
კი — ჭერის მარტვლებთან. ხოლო მეორე შემთხვევაში, ზღვის ტალ-
ლების მოქცევისას, მოგარბნი კენჭები ცალ მხარეს გროვდებიან.
მრგვალი კენჭები კი — მეორე მხარეს. ასე რომ, საკანთა მსგავსებას
თითქმის იმის უნარი აქვს, რომ ერთგან მოაქვნიოს ისინი და ერთად
მოყვაროს თავი“¹¹².

შეორეს მხრივ, პლატონი თავის „ტიმოქონში“ სივრცის ქაობტრად
მომართობს. რომელიც ასევე ქაობტრად არყებს და აქეთ-იქით ფან-
ტავს მის წიაღს ნახევრად ფორმირებულ ელემენტებს, რის შედეგ-
ადაც ყველაფერი, რაც ერთმანეთის მსგავსია, ერთად ქუბდება, განს-
ხვებულები კი განზე გასხლებამა, — ხორბლულსა ვაცხრბოვსა,
ცხრბოში ვეატრებას ადარებას: .... ის, რაც იბრბოდა და იბრბოდა,
ყოველწამიერად ნაწყვერბობდა და წარმოქმნილი ნაწილები სხვა-

დასხვა მიმართულებით იფრებობდა, როგორც ხორბალი ვაცხრბო-
ვსან თუ ცხრბო ვატრებისას, როცა მყრბოვი და მისმე ერთ ადგი-
ლას იყრის თავს, რბილი და მსუბუქი კი განზე გასხლებსა და ცალკე
ბრბოვდება. ზუსტად ასევე, აქაც, ოთხი ზეპონსეცხრბული სწყრბო-
ს (ოთხი სხვადასხვა ელემენტო, — ბ. ბ.) იბრბოდა ყველის მომჭმელის
(პირველადი მატერია, — ბ. ბ.) მიერ, რომელიც თავისი მომართობით
ბრბოვარ ცხრბოს მოვავრბობდა: ყოველივე იმას, რაც ყველაზე ნაყ-
ლებად ჰყავს ერთიმეორეს, ვეულაზე მორბობს დატრბოვად, ვეულაზე
მტრად ურბოვრბობსეცხრბო კი ერთ ადგილას უყრბოდა თავს“¹¹³.

შედეგად მკვლევარმა ქაღმა ბ. მამერბ-იენენმა, რომელმაც ჩვენი
სკეტენის დამდეგ პირველად გაამახვილა ყურბადება მლატონისა და
დემოკრიტის შედარებათა ამ მსგავსებაზე, გაეშართლებლად ვადაპირ-
ბებულო მნიშვნელობა მიანიჭა მას და წამოაბრბოდა საკმაოდ მახვილ-
კონცერბული პირობება, რომლის თანხმადაც, „ტიმოქონისა“ თავდაპირ-
ველი ვარბანტი თითქმის მინამდე უნდა დაეწერა პლატონს, სანამ დე-
მოკრიტის თბბულებებს ვაცხრბობდა. მაგრამ მათი ვიტრბობის შემ-
დეგ, თუ მამერბ-იენენს ვერწყმებით, „ტიმოქონისა“ ატორბზე იმდენ-
ად დიდი მთამდევბადება მოუხდენია დემოკრიტის ატომისტურ თე-
ორიას, რომ პლატონი ვადაუწავებთა ატომიზმის პირობებშიდასდენ
მიღწეული საკმაოდ ვრცელი ნაყვევი ჩავრთო თავის თბბულებებში.
მაგრამ უყველულად კი არ უსარბებლია დემოკრიტის მიღწეებით,
არამედ თავისი მიზნების შესაბამისად ვადაუყვებობა და ვადაუწმე-
ბობდა ისინი. მიუხედავად ამისა, მამერბ-იენენის ახრბო, „ტიმოქონისა“
შესრულებს ზოგიერთ იმეო მიმბენტს, რაც საშეაღლებს გვაძლევს ადვილ-
კნობი დემოკრიტის ატომისტური თეორიის ანა ერთი და ორი ას-
პექტი, რომლებსაც ჩვენამდე არ მოუღწეებთა სხვა წყაროებით“¹¹⁴.

მაგრამ ორი შედარების ურთიერთმსგავსებობიდან აღმოცენებული
პირობება, რავინდ მახვილკონცერბული აბრბუნებებსაც უნდა ემყარე-
ბოდეს იგი, ვერავითარ ქრბოვას ვერ უძლებს. ნერბოვარ ვიტკვიტო
იმ ორი კონტექსტის აწყარა სხვაობაზე, რომელთა შორის „მსგავსე-
ბა“ ერთადერთი შედარებით ამორბურბება. ერთს კი შევნიშნავთ:
ჩვენ რომ მხატვრული შედარებების, ტროპების, მეტაფორბების ან
თუნდაც პოეტური სახეების ფორმალური მსგავსებით ვსაზღვრავდით
და ვსადასებდით მოახრბონის ორიგინალობის ხარისხს, დემოქონში იცის,
ერთი გამოცხადება მოვუყვება ვის პლაგიატორად ან მიმბამყველად.
შეორეს, პლატონი დემოკრიტებზე ნაყლებ როდი ეცნობდა ბერბნული
სტერტილოსოფიის ელემენტებტრ პრინციპს: „მსგავსი ყოველთვის
მსგავსისაყვენ ისწარბვის“. თუმცა აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ დე-
მოკრიტესაგან განსხვავებით, პლატონის მიერ „ვაცხრბოვსან“ ელუ-
მენტთა ერთად მოქმეება ან მიმბინამტა, უმალ, მათი სიმბამთია და

სომხებუქითაა ახსნილი, ვიდრე მათი მსგავსებით ან არამსგავსებით. მისამდე, ნუთუ პლატონისათვის, ვის დიალოგებშიც ამაღლებულ სტელს არცთუ იშვიათად ვნახავდეთ ინტონაციები ვინც ენოღენ სრულყოფილად ფლობს მდებარეობა მეტყველების ყველა წესიანს; ვინც მხატვრული, სტატუტური ან სხვა რამ შიზნით ისე წინააღ იყენებს ზელოვნება თუ ზელოსანთა საქმიანობისა და მრავალ-მოქმედთა შრომისათვის ნიშნულ ატრიბუტებს, ყოფილი ხასიათის ურთისებ დეტალს თუ წერტილმანს, რომ მათი უბრალო ჩამოთვლაჲ ყ რამდენიმე გვერდს დაიკურდა, — დიან, ნუთუ პლატონისათვის მართლ-და ესოდენ უჩვეულო მოვლენად უნდა ვთვლიდეთ ქობტურად მო-ტარავ მატერიის მატრ აქეთ-იქით მიმოფანტული ელემენტებს შედარ-ჩებებს ხორბლის გაცხრილვისათვის?

მაგე არ იყოს, ვერც იმას უბრუნებს „პრომოსის“ ვერც ერთი სე-რისოხელი მკვლევარი, რომ ატომისტური კონცეფცია ზელოვნებად კი არაა ჩართული დიალოგის ტექსტში, არამედ მის ორგანულად განუყოფელ ნაწილად გვევლინება, ეუბრალოდ რომ გამომდინარეობს იმ მეტაფიზიკური წინამძღვრებოლად, რომელმაც დიდოსტატური ზე-ლოვნებით აუკლებებს პლატონი ვერ კიდევ „სოფისტში“, „პარმენი-დესსა“ თუ „ფილებოსში“. მაგრამ, რაც ყველაზე არსებითია, თან-დროული ფიზიკის გამოგონებელი მღვწეების ფონზე თანდათანობით გამოაკეთა რადიკალური სხვაობა პლატონისა და დემოკრიტის ატო-მისტ შორის, ასე რომ, რაც მეტად თუ ნაკლებად მისაბუთებელი ჩან-და მეოცე საუკუნის დაშლევ, სრულიად შედუწინებელი შეიქმნა მღვწე.

დემოკრიტის ატომებზე საუბრისას ზოგადი კონცეფცია არც-თუ იშვიათად აღნიშნავს მათი არიტმეტიკონიის სინტაქსს, მით დას-ვერეულ გეომეტრიულ სტრუქტურას. მაგრამ ვეცნობთ ანტუერ-წყაროებს და ჩვენს თვალწინ იმდენა სულ სხვა სურათი, სადაც მალ-ზე ტლანქავა მოხატული ატომთა მშობლად, რომელიც კონტრუქციის ან უსასრულოდ ნაირგვარ პირველად სხველთაგან ზოგი კრება და ე-ნოხობა, ზოგი მრუდე და ჩანჩქილი, ზოგი მრგვალი და ა. შ. ¹¹⁸ უო-რეოდვე ამას დაუბნობთ აქეთისს მიმართავ, რომელიც ვაუწყებებს, რომ „დემოკრიტის აზრით, შეიძლება არსებობდეს ჩვენი სამყაროს-იოდენა ატომი“¹¹⁹, რაც შეიხვეწილს თავისი უჩვეულობითა და მო-ვლოდნელობით მშობლად ერთ განზომილს — შეცხმებებს იწვევს.

რა შორისა ყოველდევ ეს ატომის პლატონური წარმოდგენისგან, სადაც ყველაფერს განსაზღვრავს მეცერი მათემატუკური წესობა. ელემენტარული ნაწილატთა ნეტად სტრუქტურისმიერ, მათი კრისტალ-ლური სტრუქტურის ემპედოკლეს ოთხ ძირითად ელემენტს (ეცხსლი-პაერი, წყალი, მიწა), რომელმაც პლატონი მიხვდეთს — თეთრ ექვა-

ტებს, ჩვენივეს ცნობილი სეთი წესიერი მრავალწახნავა სხველი — ტრატადერი, ანუ პირამილა, ოტტადერი, ცოსადერი, კრები და დოდე-კედრი შეესაბამება ¹¹⁷, ხოლო მათ წახნავებს ორი სხვადასხვა ტიპის მართკუთხა სამკუთხედი ქმნის, რომელთაგანაც ერთი ტოლფერდა-პეოტი კი ანატოლუფერდა, კერძოდ, ისეთი ანატოლუფერდა მართკუ-თხა სამკუთხედის, რომლის პაობტენზაც ორჯერ აღწევს ტახტა-კათეტს ¹¹⁸, პლატონის წესიერი მრავალწახნავა სხველების ინფრა-სტრუქტურასაც დაწერილობით ქვემოთ გვაქნება საუბარი, აქ კი შემო-ვუბრავლებით ვერანერ მაინუნეროგის ერთი შენაშენით: თანამედროვე ატომური ფიზიკის „ელემენტარული ნაწილატები შეძლებს პლატო-ნის „პრომოსის“ წესიერ სხველზე შევედროთ. ისინი პირველსავე-ნება, მატერიის იდეებია... ეს პირველსავეებით მთელ შემდგომ პროცესს განსაზღვრავენ. ისინი ცენტრალური წესიერების წარმომადგენლები-არანაა ¹¹⁹.

რა თქმა უნდა, პლატონს ცოტა რამ აქვს საერთო თანამედროვე ატომური ფიზიკის მიღწევებთან. „პრომოსის“ ატომისათვის უცხო-დობის პლანეტარული მიდევლი, მისი ინფინიტრეტების დღევანდელ-სევეს, კვანტური მექანიკის საფუძვლები, „მაგრამ მან დასვა პიზო-ბლესა, რომლის არსიც იმაში ელემენტარობის, რომ გარკვეულ ელემენ-ტთა ნაწილატები (ხოლო ელემენტებმად მაშინ თავებლად ოთხი სტა-ქიონი — ეცხსლი, პაერი, წყალი და მიწა) უფრო ატარა სტრუქტურ-ული ერთეულებსაგან შედგება, რომლებიც უფრო მეტად იმსახუ-რებენ „ელემენტარულთა“ სხველს, ვიდრე მათგან მიღებული რთულ-წარმონაქმნები. მის წარმომადგენს ეს ერთეულები და რთვონ-ქმნებიან მათგან ელემენტთა ნაწილატები? ახლა ჩვენ ვიცით, რომ ამ ამბობლებთან დასმასა და მის საბოლოო გადაჭრას შორის გაიჭილეს-დროის შეუადვი, რომელიც დაახლოებით 2300 წელს მოიცავს. მაგ-რამ ამ პრობლემის მარტოდენ დასმითაც კი პლატონი მთელი თავთა-მალა დაღვა ყველა მის წინამორბედსა თუ თანამედროვეზე, ისევე რიკორიკი მომდევნო თათბარა ბევრ სხვა სწავლულზედაც (არისტო-ტელს ნათელით)“ ¹²⁰.

თემცა ერთთა პრობლემის დასმა და მეორე — მისი გადაჭრა. პლა-ტონისა სცადა მის ხელთ არსებული სწავლებებით თავისებურად გადაჭრა ზემოხსენებული პრობლემა. უსასრულოდ მრავალრიცხოვან-და სრულიად უწესრიგო ფორმის მქონე ატომთა დემოკრიტურად კონცეფციის მან დაუბარისპირა მიკროელემენტთა გაიკლებით უფ-რო მჭეობრი და თანამედვერული მათემატუკური თეორია, სადაც თო-ლოველ ფიზიკურ ელემენტს ესა თუ ის მათემატუკური ობიექტი — წესიერი მრავალწახნავა სხველთა ესა თუ ის ტიპი შეესაბამება, ხოლო ამ ტიპთა ფორმირებშია გადაშეყვებ რილს ასრულებს არა მარტო

ეკონომიკურიზმის, არამედ ელემენტარობის, სინატიფისა და დასვეწრობის პრინციპები, რასაც, უწინაესო ყოველისა, გეომეტრიული სიმეტრიის უძველესი საფუძველია¹²¹, ყოველგვარ ეს კი გაყვლებით უფრო ახლოა მიკრონაწილკეთა თანამედროვე ფიზიკურ სურათთან, ვიდრე ანტიკური ან მომდევნო ეპოქათა ატომიზმი. ვერნერ ჰაინზენბერგი შენიშნავს: „დასაწყისში იყო სიმეტრია“ — ნამდვილად უფრო სწორია, ვიდრე დემოკრიტეს თეზისი: „დასაწყისში იყო ნაწილაკი“ უმეტრადილი ნაწილაკები სიმეტრიებს განასახიერებენ, ისინი მათ უმეტრადიან გამოხატულებებს წარმოადგენენ. მაგრამ, ამასთანავე, — მხოლოდ ამ სიმეტრიების შედეგსაც¹²².

როგორც ვხედავთ, პლატონის ნაწარგვი მოძღვრება ელემენტთა შესახებ ორგანიზულ ქარჭების ნივთიერების აგებულებას ატომისტურ კონცეფციას, რაც მის, წარკვეული აზრით, დეკრიტესა და დემოკრიტეს ატომიზმთან ანათესავებს. ანტიკური სიმეტრიების დიდ შიპარტუნდია ეს ფუნდამენტური იდეა ათასწლეულების შემდეგ კაცვ ალბრანდებმა და შემდგომ განვითარებებს ჰპოვეს ექსპერიმენტული ქიმიის ფუნდამენტების — ლევაზიეს, დანტონის, ავოგადროსა და სხვათა შრომებში, მხოლოდ, რა თქმა უნდა, ელემენტთა ბუნების არსში უფრო ღრმა წვდომის საფუძველზე. მაგრამ პლატონის ატომისტურ თეორიას მეორე — სრულიად უჩვეულო და უნიკალური ასპექტიც აქვს, რაც მის არა მარტო ძირეულად განასხვავებს დემოკრიტეს ატომიზმისაგან, არამედ იმის უფლებასაც გვაძლევს, რომ „ტიმეოსის“ ატომის თანამედროვე ატომური ფიზიკის კორექცთა შორეულ წინამორბედად ვთვლიდეთ.

დემოკრიტეს ატომები მატერიის მარადიული და უცვლელი, აბსოლუტურად მარტივი და ერთმანეთზე დაუცვამელი პირველადი ნაწილაკებია, რომლებიც ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან მხოლოდ მასით, სიდიდითა და კონფიგურაციითა უნასრულო სხვადასხვაობით. რაკილა აბსოლუტურად მარტივი არიან, ცხადია, მათ შინაგან სტრუქტურაზე ლაპარაკი კი უნდებოდა. მაშინ როდესაც პლატონის ელემენტარულ ნაწილაკთა, ანუ ატომთა ბუნების განსახილველად ფაქტურად გარეგანი კონფიგურაციები კი არა, სწორედ მათი კრისტალურად ნატული შინაგანი სტრუქტურა ვეუბნებოდა. აქედან გარდევალად გომოფილარობის, რომ პლატონის ელემენტარულ ნაწილაკებს მარტივად ვერ მივიჩნევთ. მაგრამ ყველაზე არსებითი მიანიც ის ვახლავთ, რომ ისინი არც უცვლელი და, მაშასადამე, არც მარადიული არ არიან. და კიდევ ერთი მომენტია, რომლითაც პლატონი დიამეტრალურად უპირისპირდება მის წინამორბედ ატომისტთა თვალსაზრისს:

ლეკიპესა და დემოკრიტეს მიხედვით, ატომები ერთმანეთზე დაუცვამელი არიან, პლატონი კი, პირიქით, ამტკიცებს, რომ ისინი ერთ-

მანეთზე დაუცვამებიან, ერთმანეთზე გარდაიქმნებიან. პლატონის „ატომების“ — წესიერი მრავალწახნაგ სხეულების ურთიერთგარდაქმნას მათი შინაგანი სტრუქტურის შეცვლა განასახიერებს, ხოლო უცვლელ ამსარი ცვლდება თავად უცვლელი უმარტივესი სტრუქტურული კომპონენტების დონეზე ხორციელდება, რომლებიც საერთოა ძველი მრავალწახნაგ სხეულებისათვის, როგორცაა ტეტრაედრი, ოქტაედრი და იკოსაედრი. როგორც უკვე ითქვა ეს უმარტივესი, სამეცნიერებისეული სხეულისათვის საერთო სტრუქტურული კომპონენტები ელემენტარული სამეცნიერებები.

მხოლოდ დიდი მთავარბუნებისა და ბუნებისმეტყველის იშვიათ ნიჭთან ორგანიზულ შეარწყმელ გენიალურ ინტელექსს თუ შეეძლო ესოდნ ღრმად შეგრძობილი მიკრონაწილკეთა იდეებთან სამყაროში და ჩამოყვლიბებინა თავისი სირთულითა და სიბრძნით გამოგნებელი შესიერული ჰაბიტობა, რომელიც წინ უსწრებს მთელ ანტიკურბუნებას და თანამედროვე ატომური ფიზიკის თვალსაზრისს უახლოვდება. ყოველივე ამის შემდეგ ი. ჰამერ-იენსენის ზემოთ განხილულ ნაშრომში გამოთქმული მოსაზრება მხოლოდ იმის ნიშნულ რჩება, თუ რა შემდეგი მოსდევს ობიექტურობისა და ისტორიული სიმართლის იფინარობებს. მართებულად შენიშნავს ი. როყანკი: „მთელი თავისი მსჯელობიერულობის მიუხედავად ი. ჰამერ-იენსენის თვალსაზრისში ვერ ჰპოვა მხარდებრა მკვლევართა უმრავლესობის თვალში. განსაკუთრებით მართალია, ცალკეული დამთხვევები გვაფიქრებინებს, რომ პლატონი იცნობდა დემოკრიტეს თხზულებებს, რაკი თავის ატიმეოსს“ წერდა, მაგრამ სხვათა დემოკრიტეს ატომისტტყვისა და პლატონის თეორიამ შორის მტრისმეტად მკვეთრა სიბრძნით, რომ მეორე პირველის უბრალო, თუნდაც ვალდებუებულ გადმოცემად წარმოვიდგინოთ. მატერიის აგებულების პლატონური თეორია არც დემოკრიტეს მოძღვრების გამოჩნება, არც მისი გადმოცემა თუ ვალდებუებება უსა სრულიად ორიგინალური ფიზიკური თეორია, გაცილებით უფრო რთული, უფრო ღრმა და... უფრო სანდუნური ჩვენი დროის ფიზიკის თვალსაზრისით, ვიდრე ყოველივე ეს, რასაც დემოკრიტეს ანტიკური ატომისტტყვაში ვპოულობთ“¹²³.

პლატონის ატომისტტური თეორიის მთელი სირთულითა და ორიგინალობის გასაახრებლად წარმოვიდგინოთ, რა სურათს ვეთავაზობს გავსული საუკუნის დამწვევ ევროპული მეცნიერება. ატომურ ფიზიკასა და ექსპერიმენტულ ქიმიასში გაბატონებულა ქარ კიდევ დემოკრიტესად მომდინარე, ხოლო შემდეგ ლევაზიესის, დანტონისა და სხვათა ფუნდამენტური გამოცვლევებით გამმტყვებული თვალსაზრისი: ატომები უცვლელი არიან, არც ჩნდებიან, არც ქრებიან და არც ერთმანეთში შეუძლიათ გადასვლა. და აი, ჩვენი საუკუნის დამწვევს,

ბევრების, მარია სკლადოვსკაი-კიურის, პიერ კურის, რუნერ-ფორლისა და ატომური ფიზიკისა თუ ქიმიის მრავალი სხვა კორფის ექსპერიმენტების წყალობით მსოფლიო სენსაციური აღმოჩენის მოწვევა შეიქმნა, რაც მოწმუნდლო ცხე მუხის გაჯანსაღება გადამა ატომთა უცვლელის შესახებ მცლარია; კიმიურ ელემენტთა ატომები რადიოაქტიური დაშლის შედეგად სხვა ნივთიერებათა ატომებად გადაიქცევიან. ეს იყო მეცნიერული რევოლუცია, რომლის ბადალიც იმითადალ თუ მოიხმენება კაცობრიობის ისტორიაში და რომელმაც ძირფულად შეცვალა ჩვენი წარმოდგენები ნივთიერების აგებულებაზე.

ჩვენ ვიცით, რა მნიშვნელოვანი ტრავმატული შეხედულებების, ათასწლეულების მანძილზე შეისისლბორცებულა წარმოდგენების მსხვრევა. თით ბევრ, ძალიან ბევრ მეცნიერს — ფიზიკოსს თუ ქიმიკოსს, ბუნებისმეტყველს თუ ფილოსოფოსს გაუჭირდა მატერიის ინფორმაციტეტრის ამ ახალი მოღვის აღიარება და ვახიარება. მაგრ, რა ვასაკერია, რომ პლატონის ატომისტური კონცეფცია ოცდასამი საუკუნის მანძილზე ამ მდლიანდ იგზორირებულ იყო, ან დღით მო-ახროვნის უცნაური ახირების, ფანტაზიის ქონაში თამაშის ნაყოფად იკვლებოდა... მაგრამ 1919 წელს რუნერფორდმა შეძლო გაგხლინა ატომის ბირთვი. ეს იყო აღმამისნ მთერ განხორციელებული ელემენტთა გარდაქმნის პირველი ხელოვნური რეკცია: აღფა-ნაწილკებათ აზობრის ატომის ბირთვის ბომბარდირების შედეგად ბირთვიდან ამოვარდა პროტონები, ხოლო აზოტი ენაბნდად იქცა. მალე შესძლბო გახსნა არა მარტო აზობრის, არამედ ბორის, ფტორის, ნატრიუმის, ალუმინის, ფოსფორისა და სხვა მრუბუქ ელემენტთა ბირთვის განხლმკვა. ექვინა და ოპროფობისათვის ადგილი აღარ დარჩა. პლატონის გენიალური პაბოთვა ექსპერიმენტულად დადატრდა. მაგრამ თით ექსპერიმენტატორებს წარმოადგენდა არა ჰქონდათ, რომ მათი აღმოჩენა 2300 წლით ადრე იწინასწარმეტყველა აღმამინა, რომელსაც თანამედროვე ატომისტები მხოლოდ მოკვანუნებით მიაგებენ მის კეთენილ მატერიალ.

„დემოკრიტის ფილოსოფიაში — წერს ვერნერ ჰაიზენბერგი, — ატომები მატერიის მარადიულ და განუყოფელ ერთეულებად გველიონებიან, მათ არ შეუძლიათ ერთმანეთად გარდაიქმნან. თანამედროვე ფიზიკა დემოკრიტეს ამ დებულების წინააღმდეგ გამოდის და პლატონისა და პითაგორელების მხარეზე დგება. ელემენტარული ნაწილკებისა არ არიან მატერიის მარადიულ და განუყოფელი ერთეულები: ფაქტობრად, მათ შეუძლიათ ერთმანეთად გარდაიქმნან. ორი ელემენტარული ნაწილკის შეგახებისას, რაც დიდი სიმჭარისას ხდება, წარმოიქმნება ბევრი ახალი ელემენტარული ნაწილკი; მოძრაობის ენერგისაგან რომ იღებენ დსაბამს, ნაწილკები ერთმანეთთან შე-

ქსიბისას შეიძლება გაჭრნენ. ასეთი პროცესები ხშირია, რაც ზედმწუნით ვეიდსატრბებს იმას, რომ ყველა ნაწილკი ერთი და იმავე სუბსტანციის — ენერგისაგან შედგება. მაგრამ თანამედროვე ფიზიკა წარმოდგენებისა და პლატონისა და პითაგორელების შეხედულებათა შვკუსება კიდევ უფრო ღრმაა. ელემენტარული ნაწილკები, რომლებიც ვანდილულა პლატონის „ატომისში“, ბოლოს და ბოლოს, მატერია კი არა, მათემატიკური ფორმებია. „ყველა საგანი რიცხვია, — ამტოთა დებულება, რომელსაც პითაგორას მიეწერება. იმხანად ცნობილი ერთადერთი მათემატიკური ფორმები გეომეტრიული და სტერეომეტრიული ფორმები იყო, წესიერი მრავალწახნაგ სხეულებია და სპლესიბუდების მსგავსი, რომელთაგანაც შედგება წესიერ სხეულები: ზედაპირი თანამედროვე კვანტური თეორიის მიხედვით, შეუძლებელია აღეკვება, რომ ელემენტარული ნაწილკები, საბოლოო ანგარიშით, მათემატიკური ფორმებია, მხოლოდ ვაკილებით უფრო რთულია. ამ პსტაქტიული ბუნებისა. ბერძენი ფილოსოფოსები ფიქრობდნენ სტატორ, გეომეტრიულ ფორმებზე და წესიერი მრავალწახნაგ სხეულებში ბოლობუნდნენ მათ. ახალი დროის ბუნებისმეტყველებამ აღმკენებისთანავე, XVI—XVII საუკუნეებში, ცენტრალურ პრობლემად შემოიტანა დროის ელემენტი. ნიუტონის დროიდან მოყოლებული, ფიზიკა უცვლელად იკვლევს არა კონფიგურაციებსა და გეომეტრიულ ფორმებს, არამედ დინამიურ კანონებს. მოძრაობის ვანტოლებე დროის ნებისმიერ მომენტზე ეტება: ამ აზრით, ის მარადიულია, მასში რილვსაც გეომეტრიული ფორმები, მავალითად, პლანეტათა ორბიტები, იკვლიბან. ამბობს მათემატიკური ფორმები, რომლებიც ელემენტარულ ნაწილკებს წარმოადგენენ, საბოლოო ანგარიშით, მატერიის მოძრაობის უცვლელი კანონის ვადამყვეტს უნდა ვვადებდნენ¹²¹. ატომური ფიზიკის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენლის ამ ერთელ ციტატაში ნახვსმულია ანტიკური და თანამედროვე ატომისმის როგორც მავსებების, ისე მათი გამსხვავების მომენტებიც. მაგრამ მთელი ამ სხვაობის მიუხედავად, პლატონის დეჟაშის მისი სტერეორული დსამსახრების ნამდვილ ამოთოზად იმის იმავე პირეზბერის სიტყვები: „... თანამედროვე ფიზიკა იმავე გზით მიიწევს წინ, რომლითაც მიდილიონენ პლატონი და პითაგორელები. ფიზიკის ეს განკითარება ისე გამოიყურება, თითქოს ამ გზის ბოლოს მიღწეულ უნდა იქნეს ბუნების კანონის ძალზე მარტივი ფორმულირება, ისეთი მარტივი, როგორის ხილვასაც, იმდითა და სასიბოით მოელოდა გერ კიდევ პლატონი“¹²².

დემოკრიტეს უცვლელი, განუყოფელი და ერთმანეთზე დაუყვანელი ატომები საშუაროული ყოფიერების საბოლოო ინსტანციაა, უცნასკნელი ზღვარი, რომელზედაც ჩერდება ბუნება, რათა ამ მარადი-

ული საფუძვლიდან დაიწყო ურცხვ სამყაროთა და მთელი მატერი-
ალური კოსმოსის შექმნა არსად ლოგოსის ნაბაშა. არსად ურყევე
და მყარი წარსრავი, სამყაროდან პარწმინდად გამოირცხვლია ყოველ-
გვარი ტელეოლოგიური პრინციპი, ყოველგვარი მიზანი, უწინარე-
ყოფლია კი — აზრი და მისი მშობელი გონიერება. სამყაროელი ქა-
ოსის უსახო წიაღში როგორც უსიკოცლო უდაბნოში, მხოლოდ აქ-
იქ ჩნდებიან მწვანედ მოხასხასე თაზრები — შლავერად მრავალ
ატომთა შერწყმა-შეერთების შედეგად წარმოქმნილი და დროებით
მოურყრავებელი სამყაროები, რათა მალე კვლავ დაინთქან ქაოსის
პირქვეშ უფსკრულში. ყველაღერი მოკვდავი და წარმავალი, თვითონ
ღმერთებოც, მარადიულია მხოლოდ დაბადებათა და ვადავებათა დუს-
რულებელი მონაცვლითა. ყველაფერს წარმართავს, ყველაფერს ქმნის
და ანგრევს მხოლოდ ატომთა თავაყვეტილი თარეში თუ ბრმა შემ-
თხვეულობა, რომელიც ზოგჯერ ბედისწყარასთანაა გაიგივებული:

„თავაყვეტილობა და უპაზრო კოსმოური თამაშში, დაუსაბამოდ და
უპაზროდ, მიაპიტურად და შლავერად დათარეშობენ სამყაროელი სი-
ცარიელის უფსკრულთა სიღრმეში, ღმერთმა იცის, საიდან მოვარდ-
ნილი და საითყენ მჭროლი უმიზეზო და უმასპარაო გრივანნი, გზა-
დაგზა ბრმად და ანგარიშმოციქულად რომ ქმნიან თავიანთი თავიდან
და მარად მოციანრე უპრინციპობით იქვე ანგრევენ ურცხვ სამყა-
როს. რა არის ამ გრივალთა მიზეზი, ან რატომია, რომ მათ წილში
ატომები სწორედ ასე ერწყმიან ერთმანეთს და არა სხვაგვარად? —
ამ კითხვებზე არ არსებობს და არც შეიძლება არსებობდეს რამე პა-
სუხი, მაგრამ, დამოკირტეს თანამედ, სწორედ ესაა კარგი. რა მიზანი-
ვისთვის ის არსთვის იბადებიან ატომებიდან და კვლავ ინგრებიან სამყ-
აროებში? არავითარი მინაირი მიზანი არ არსებობს და მთელს სამყა-
როში ვერავინ ვერაფერს გვეტყვის მასზე. — ვერც აღმანიანზე ვერ-
ც ღმერთები, ვერც თვით ბედისწყარი. უმწუხრო და უსიხარულო არსე-
ბობა, მიაპიტურად მომდინარე ამორალური მარადისობა, თავისი გულ-
ფანჯვალა თამაშით გართული ხაზლის სახეთ რომ ევლინებოდა ჰე-
რაკლიტეს, — ვი იცის, იქნებ სწორედ ესაა ბერძნული კოსმოგონი-
აზრის ყველაზე უფეთესი ქმნილება? აქ ჩვენ მყოფი ვერძინობთ შემ-
თხვევით აღმოცენებული ანტიკური კოსმოსის მარადიულის ძარღვენი-
ვით კლავილ ზეფულებს, კოსმოსისა, რომელიც მშვენიერია სწორედ
მიტომ, რომ თავის თავზე, სტიქიონებზეა დაფუძნებული, მშვენიერია
სწორედ მიტომ, რომ შემთხვევითია. დარჩენებს პერსის იღუმელი დო-
მიელი და ფარული სივლა, დომილი ყოფლისყოფენ, მაგრამ სამყარო-
ულ კატასტროფათა პირისპირ მშველად გარინდებული ქალღმერთი-
სა, — აი, რა არის, საერთოდ, დემოკირტეს ესთებურეი მსოფლ-
მხედველობა“ 125.

პლატონის ფიზიკაში, პირიქით, ატომი ჩეალობის ის უქანასკნელი
საფუძვლი როდია, საიდანაც დასაბამს იღებს გრძნობად საგანთა უსას-
რულო სიტყვულ და მარავალფეროვნება. ატომი მხოლოდ სხეულმტრი-
ვი სუბსტანციის უქანასკნელი ფრაგმენტია, რომლის მიღმაც იშლება
მასზე „უწინარესი“, უფრო შორეული და უფრო ფუნდამენტური რე-
ალიზა, ესეველო სუბსტრატია — „ზღუდით“ (პეტრას). ესაა კოსმო-
ური პრინციპი, რომელიც სამანს უღებს სიცარიელის ქაოტური უსა-
ზღვრობებს და რომლის მეშვეობითაც პლატონი აგებს არა მარტო
თავის ელემენტარულ ნაწილაკებს და მათი ურთიერთგარდაქმნის მე-
ქანიზმს, არამედ უფთავლავი ფერით მოცემული სამყაროს საგნებს თუ
მოკლუნებსაც: არა, სამყარო ატომურ გრივალთა და შემთხვევითობის
თავაყვეტილი თარეშის შედეგად როდი იქმნება: ნუთუ ყოველივე
არსებულს „ბუნება ქმნის რომელიღაც თვითნებური მიზეზის ძალით,
გრძნობის წინააღმდეგობის გარეშე რომ შობს აველოფერს? თუ, პირ-
იქით, ვალიაობთ, რომ ეს მიზეზი მოსილია გონებით და დეთოური
ყოფლია, რაც ღმერთთაგან იღებს დასაბამს? — ეკითხება უცხოელ
თეეტეტს პლატონის „სოფისტში“ 127.

ყველაზე სრულად და ამოწურავად ატიმეოსი“ იძლევა ამ კითხ-
ვის პასუხს. სამყარო, უწინარეს ყოვლისა, „ღეთაკირტე მიზეზთა“
ქმედლობის შედეგია: შემოქმედი — დემიურგოსი, ანუ კოსმოური გო-
ნის ინტელიგიბილტორ პირველნიმუშთა — იღვათა მიხედვით ქმნის
სამყაროს, რომელიც იდეური სინამდვილის ხატად და ასლად გვევა-
ლინება, მაშინ როდესაც შემთხვევითობა, აუცილებლობა თუ ბედის-
წყარა ე. წ. დამხმარე, ანუ მეორეული მიზეზებთანაა“ გაიგივებული და
მეტერიის ინერტულობას უკავშირდება. სამყარო — იდეალური სიყე-
ლისა და მშვენიერების სრულქმნილი ხატი — თავიდან კეთილია და
მშვენიერი, სულსა და სიციცხლის საგანე, გონიერების სხეოლასან
შეიქით მოსილია: „... შეუძლებელი იყო დასაბამითვე და შეუძლებელი
აქლაც, რომ ყველაზე უფეთესი შევემნა რამე ისეთი, რაც ყველაზე
მშვენიერი არ იქნებოდა. აზრით განსაჯა, რომ თავიანთი ბუნებით ხი-
ლად საგანთა შორის გონიერებისაგან განმარტული არც ერთი ქმნი-
ლება არ შეიძლება უფრო მშვენიერი ყოფილიყო, ვიდრე გონებამო-
სილი... გონიერების საგანე კი შეუძლებელია სხვა რამე იყოს, გარდა
სულისა. ამ აზრის თანამედ, მან გონიერება ჩაწერა სულს, სული
კი ჩაუღდა სხეულს და ამინარად ააგო სამყარო, რათა შეექმნა უმშვე-
ნიერესი და, თავისი ბუნებით, ყოვლის უმწობესი ქმნილება. ამრიგად,
უნდა ვალიაობთ, რომ ეს ჩვენეი კოსმოსის არის სულითა და გონიერე-
ბით მოსილი ცოხცალი არსი და რომ ის დაიბადა ჰემმარტად დეთო-
ური წინასწარხედვის წყალობით“ 128.

და ბოლოს, აუცილებლად უნდა ვეახოსოვდეს, რომ ჩვენ ბევრს ვე-

რაფერს გავუგებთ „ტიმოსს“, თუკი არ გავითვალწინებთ სამყაროს, როგორც ხელთგებულ ქმნილებას პლატონურ კონცეფციას. დიდოსტატი შემოქმედის — დემოკრიტის — ბელადების კანონების თანამდამღ ავებს კოსმოსს. მთელი სამყარო თავისთავად, მისი ხილული ცოთა და ვარსკვლავებით, მეტერიული თუ სულიერი სუბსტანციის წრებრუნვით, განვითარების უწყვეტი რიტმითა და წინაგანი კანონზომიერებით, რასაც ბუნების კანონებს ვერძობდებოდა, პლატონს ესახება დღვათბრები ხელთგების, ყოვლისმცელ შემოქმედებითი აქტის გრანდიოზულ შედეგად. ბუნების ელემენტარული ხიბლს, მისი მომხრესხველ მშვენიერებას, სამყაროს მწიობრისა და დაბეწილ წესრიგს აბიექტურულ, მესიკალურ და პლასტიკურ სიწყნარითა ერთობლიობა განაპირობებს, ხოლო ყოველივე ამას მათემატიკის პრიციპებზე დაფუძნებული ერთიანი გეგმა უძევს საფუძვლად. ასეთია პლატონის მრწამსი, საუკუნეების მანძილზე უწყვეტად რომ გასდევს ფილოსოფიურ თუ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა განვითარებას...

ამრიგად, ჩვენ მიმოვიხილოთ პლატონის წინამორბედთა შივრ შექმნილი ფილოსოფიური სისტემების ზოგიერთი კერძო ასპექტი: მიმოვიხილოთ იმ კუთხით, რომელიც ცხადად გვიჩვენებს, რამდენად ენათესავებიან ისინი „ტიმოსს“, ან რა მხრივ იფარსხვადებიან მისგან. მაგრამ პლატონის ქმნილების წყაროები მართლაც ფილოსოფიურ სისტემებში როდეს ამოიჭრება. „ტიმოსს“ უხვად საზრდოობს ბერძნული მეცნიერების სხვადასხვა დარგის — მათემატიკისა თუ ასტრონომიის, მედიცინისა თუ ბიოლოგიის მიღწევებითია, რომლებიც აუთორიტეტს მიქანიკურად კი არ გადმოაქვს, არამედ შემოქმედებითად ევოლუირებს მათ, რათა მის წინაშე დასახდეს ურთულესი ამოცანის გადასაწყვეტად გამოიყენოს ისინი. ზემოთ, დილაოვის კომპოზიციაც სუბინისს, ჩვენ ვნახეთ, რა დიდი ადგილი უჭირავს მასში მედიცინისა და ბიოლოგიის ისეთ პრობლემებს, როგორიცაა სხეულის ორგანიზაზიონალური და ფიზიოლოგია, სუნთქვის, სკვლის მონელება და სისხლის მიმოქცევის პროცესები, ეტიოლოგია, პიეიენა, თერაპია და ა. შ. ჩვენც სწორედ ამით ვხვდებით და ვნახით, როგორ აისახა ზემოხსენებულ მეცნიერებათა მიღწევები „ტიმოსში“.

ძველი წელთაღრიცხვის VI—V საუკუნეების საბერძნეთში ცნობილი იყო ხუთი სხვადასხვა სამედიცინო სკოლა — როდოსელი, კირენელი, იტილიური (კრატონელი), კნიდოსური და კოსური, რომელთაგანაც ყველაზე დიდი სახელით სარგებლობდა სამი უკანასკნელი¹²⁹. ე. წ. „დიდი საბერძნეთის“ ანუ სამხრეთ იტალიის (მრტისის) ქალაქი კრატონი ოდითგანვე ითვლებოდა პითაგორისმის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ცენტრად. ვაღმოცემთ, სწორედ აქ დააარსა პითაგორამ თავისი ფილოსოფიური სკოლა¹³⁰. მთელ ელადში და მის დარღობს

გარეთაც სახელგანთქმულ კრატონელ მეტრნალეს შორის (დემოკრეტე, პეტანია, აკრონი და სხვ.¹³¹) ყველაზე თვალსაჩინო ფიგურა იყო პითაგორას უმჯობეს მოწოდებელი¹³². ფილოსოფიის და ემირი, ექსპერიმენტული ანატომიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი, რომელსაც მიეწერება ევსტატიის მილისა და მხედველობითი ნერვის აღმოჩენა. ემბრიოლოგიის სფეროში, თავისი დიდი შიძულვრის კვლავაცვლ, აღქმის თვლიდა, რომ თვლის („სპერმა“) ტვინიდან მოუღივნება და რინთავი — გონივრული სელის ადგილსამყოფელი — ჩანსასში ორგანიზმის სხვა ნაწილებზე დიდი ელიბდება. განმარტობდა, აღქმის მიხედვით, სხეულობა და მისი თვისებების — თბილისა და ცივის, შერალობისა და სველის, მწარისა და ტკბილის პარაზონული წინამორბობა, სხეულება კი — სხეულისა და მისი თვისებების დიქტანობინა¹³³.

როდესაც ჩვენ უკვნიბთ „ტიმოსის“ ბიოლოგიური ნაწილის სათანადო მასალებს, თვალსაჩინო ვრწმუნდებით, რომ პითაგორელი გაცვლია პლატონის ფილოსოფიური თუ საბუნებისმეტყველო შეხედულებების ჩამოყალიბებზე მარტოოდენ მათი მათემატიკური და მესიკალური თეორიებით არ ამოიჭრებოდა. ასე, მაგალითად, პლატონის, ისევე როგორც აღქმის, მიხედვით სელის ექვლავი, დღვათბრზე და გონივრული ნაწილის ადგილსამყოფელი თავია ან. უფრო სწორად, — თავის ტვინი (ტო ენეფალონი)¹³⁴, თუშკა აქვე უნდა შევნიშოთ, რომ თავის ტვინის, როგორც უმნიშვნელოვანესი სასიცოცხლო ორგანოს განსაკუთრებული როლი აღქმის კი არა, თვით პიპოკრატესიც არა მქონია წარმოდგენილი პლატონით სრულად და ამოიჭრავად („... ტვინიზა ჩაიჭრული ყველა სასიცოცხლო ეკემირი, რომლებიც სელს ავამოიჭრებენ სხეულობას, ტვინიზა მოცუდათა შიდა მოღვრის ფეხე“¹³⁵). ანტიკური ბიოლოგიისა და მედიცინის ძტარბოში უნიკალურია თავის ტვინის, როგორც მეტერიის ორგანიზაციის უმაღლესი ფორმის პლატონური კონცეფცია, რომლის თანახმადაც ტვინი ყველაზე ნატიფი და დაბეწილი ელემენტარული ნაწილაკებია, ანუ ატომებისაგან არის შექმნილი¹³⁶.

ამაფერს ვრცეობთ ბერძნული მედიცინის კნიდოსური სკოლის წარმომადგენელთა შესახებ, ვინაშინა მათი შეხედულებები ორგანიზმის ფუნქციონირების ბუნებაზე, ისევე როგორც დიაგნოსტიკისა თუ თერაპიის მათი სპეციფიკური საშუალებები და მეთოდები, საკმაოდ შორის დგანან პლატონის ანალოგიური წარმოდგენისაგან და უმჯობესად გვადავალთ კოსური სკოლის მეთოდის — პიპოკრატესა და მისი მიმდევრების, ე. წ. პიპოკრატისმთა საშუალონი თუ საბუნებისმეტყველო კონცეფციებისსა და „ტიმოსის“ ავტორის ბიოლოგიური თეორიის ურთიერთკონკრეტობა: განხილვისზე. ტრადიციის პიპოკრატეს მიწერს 60-სა თუ 70 თხზულებას, რომლებსაც იერთიანებენ პიპოკრატეს

ტეს კორპუსის" (Corpus Hippocraticum) ზოგადი სახელწოდებით, თუმცა უკვე საყოველთაოდ ცნობილია, რომ თავისი შედგენილობით ამ უკიდურესად რთულა და ჭრელ კრებულში ყველა თხზულება როდია ავთენტური: ზოგი უფრო გვიანდელი — ჰიპოკრატისაა ხელიდანა გამოსული, ზოგი — უფრო ადრინდელი, ზოგი კი სხვა სამედიცინო სკოლებს ეკუთვნის. კორპუსში შესული ტრაქტატების ერთობლიობა ძველი ბერძნული სამედიცინო ხელოვნების უკლებლივ ყველა დარგს მოიცავს: მედიცინის ზოგადი თეორია, ანატომია და ფიზიოლოგია, პათოლოგია, პროგნოსტიკა და დიაგნოსტიკა, პიეგნა და დიეტეტიკა, თერაპია, ქირურგია, ოფთალმოიატრია, ემბრიოლოგია, გინეკოლოგია, პედიატრია და სხვა.

სამეცნიერო მიზნებისათვის გვემხებიან ანატომირების აგრასალამა, რაც განპირობებული იყო მიკროსკოპული რელიეფური კულტით, მკრეხელად შერახცვას რომ უქადად ყველას, ვინც ამ ლეონიმგმობლარე საქიანობით შეიბაღლავდა სულ (მკრეხელთა კი სოცდლით ისეგნობდა), აქედან გამოდინარე, ცდსაღიშის მასლისა თუ ემპირიული ფაქტების სიმწირემ და, საერთოდ, მუარი ფიზიოლოგიური საფრვების უქონლობამ თავისი დღი დასევა ჰიპოკრატესა და მისი მიმდევრების მთელ პრაქტიკას და თეორიას (რად თქმა უნდა, ამ თვალსაზრისით, არც „ტემპლის“ ბიოლოგიური დოქტრინაა დაზღვეული უმარავი ნყლისა თუ ხარევისხანან). მათი წარმოდგენებში ორგანიზმის მორფოლოგიისა და ფუნქციონირების შესახებ არცთუ იშვიათად ძალზე მიაბიტურია, უკიდურესად ბუნდოვანი და გაუგებარი. ამიტომაც რომ ჰიპოკრატეოსთა ცალკეული მასალები კითხვა ისეთსავე უტყნაო მოამბედილებას ახდენს მკითხველზე, როგორც ვთქვამ, აღწიშისთა ენიგმური რეცეპტებისა, გინადან გამოდგმებით თავს იღებს უხანაზარი სხვაობა, ბიოლოგიური მეცნიერების ოცდასამაუტყნოვანი განვითარების შედეგად ესოდნ მკვეთრად რომ ყოფს ერთმანეთთანან ანტიცერრობისა და თანამედროეობის ანატომირება და ფიზიოლოგიურ თეორიებს.

და მინც, გონების იშვიათი გამკრიახობის, დაკვირვების უებარი უხანისა და ანატოტიკური ნიჭის წყალობით, ჰიპოკრატემ შესძლო ჩამოყვალბებინა და მეცნიერულ დისციპლინად ექცია მედიცინისა თუ ბიოლოგიის არა ერთი და ორი დარგი. ამას დაუმატეთ ობიექტურობა, შეუფარავი სიმაართე, ლამილარული სტლი და მთელი სიციცხლის მანძილზე გამოტარებული სიყვარული როვიორც პაციენტების, ისე თავისი ჰუმანური ხელობის მქონარი, რომლის ლთამებრივა წარმომავლობაც ურყევად სწამდა (მედიცინის ისეთი დიდებული რამ არის, რომ მის გამოყოფნებს ლმერთს მიჰყრდნენ, და ეს რწმენა დღემდე ურყევად დგას) ¹²⁷. „სადაც არის სიყვარული აღმამინებისაღმი, იქვე

იქნება სიყვარულიც ხელობის მიმართ“ ¹²⁸. „თავისი ეპოქის ყველა დიდი მოაზროვნის მსგავსად, — შენიშნავს ს. კოენერი, — ჰიპოკრატე ურყევლად უტყუარი აღლოთა გრძობდა ცოდნის სხვადასხვა დარგებს შორის არსებულ თანაფარდობებს. ყველა მის თხზულებაში ვლინდება ზოგადის ცნება, ჰუმანიტად ენციკლოპედიური ცნება ყოველსიტყობისა. აღამაინს შესწავლა მისთვის ყოველი ფეხის ნაბიჯზე დაკავშირებულია სამყაროს შესწავლასთან, ხოლო ბიოლოგია მისი დროისათვის ცნობილი ხელვის ყველა შესაძლო წერტილიდან განიხილება“ ¹²⁹.

ეს ფართო გონებრივი ჰიპოზონტისა და მრავალმხრივი ინტერესების მქონე კაცი ფილოსოფიური თვალსაზრისით ჰერკელა სამყაროს და აღამინების ბუნებას. ცნობილია მისი ურყეული კავშირი და შედეგმედეებით თინამშობობა თავისი დროის გამომწინდელ ფილოსოფოსთან, რომელთა შორისაც პირველ რიგში უნდა მოვიხსენიოთ დემოკრატე აბდერელი ¹³⁰. გამორჩეული არ არის, რომ ამაკობრივი სხვაობის მიუხედავად ¹³¹, პლატონი და ჰიპოკრატე პირადად იცნობდნენ ერთმანეთს. ყოველ შემთხვევაში, „ტემპლის“ ავტორი თავის დიალოგებში რამდენჯერმე იხსენიებს სახელგანთქმულ კოსელ მკერულს ¹³². „ფედროსში“ ის სოკრატეს პირით იწონებს ჰიპოკრატეს თვზს, რომლის თანახმადაც, შეუძლებელია შეიცნო აღამინის სულის ბუნება მთელის, ანუ, რაც იგეგვა, სამყაროს ბუნების შეუცნობლად, თუმცა იქვე, ცოტა ჰუმოთ, საყმაოდ კრატეულად აფასებს ჰიპოკრატეს სამედიცინო თეორიის ზოგიერთ ასპექტს ¹³³.

ველი რომაული მედიცინის ერთ-ერთი უთვალსაზიოესი წარმომადგენელი, ავერესტესის თანამედროვე ავლეს კორნელიუს ცელსუსი წერს, რომ „ჰიპოკრატემ მიღისასსოვარ კეთა შორის პირველმა განამოკვევა ეს მეცნიერება (ფელციანა — ბ. ბ.) სიბრძნისმეტყველებიანად (a studio sapientiae disciplinam hanc separavit) ¹³⁴. — მაგრამ შეუღობა იქნებოდა, ყოველგვარი კრიტიკის გარეშე გავვეზიარებინა მისი სიტყვები. ჰიპოკრატე მხოლოდ ერთი რამის წინააღმდეგ იყო: მედიცინაში ბერძნული ფილოსოფიის დედნეკაური მეთოდის გავლენარევისა და განყენებულ მეტაფიზიკური თეორიების მოზღვაობის; მცვეთი რზგანი კ არასოდეს გვევლია ამომედიცინო და ფილოსოფიურ მეცნიერებებს შორის, რადგან ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ მედიცინისათვის ისევე აუცილებელია ფილოსოფიის ზოგადი ჰუმანიტებინარი, როგორც ფილოსოფიისათვის — მედიცინის მიერ მწიოდებული ფაქტები:

„აუცილებელია ფილოსოფია გადმოვიტანოთ მედიცინაში, — წერდა იგი, — მედიცინა კ — ფილოსოფიაში. ექიმია — ფილოსოფოსი ღმერთების სწორია! არ არსებობს დიდი სხვაობა მედიცინისა და ფილოსოფიის შორის და რაც შეჰყურის ფილოსოფიის, თანახრად შე-

იძლება გამოყენებულ იქნას მედიცინაში¹⁴⁵. ჰიპოკრატეს სამედიცინო ტრაქტატები ამ აზრის საფუძვლიან დასტურებას უძღვრება და ფილოსოფია ამ ორგანიზმად ერქმევის ერთმანეთს. სანიმუშოდ გამოვლავლებდა თუნდაც ჰიპოკრატეს ბიოლოგიური თეორიის ერთი მომენტია, რომლის მიხედვითაც, ადამიანის სხეულს, ემპედაკლუსაგან წმინდნარე ტრაქტაციის თანამად, ოთხი ძირითადი ელემენტის—მიწის, წყლის, ჰაერისა და ცეცხლისაგან არის შემდგარი, ხოლო შათ ოთხი ელემენტარული ფიზიკური თვისება—შროალი, სველი, ცივი და ცხელი შეესაბამება¹⁴⁶. ამ ფილოსოფიურსა და იპვედროულად, ბიოლოგიურ კონცეფციას შთაბეჭდილი იზიარებს პლატონი თავის „ტიმოუსში“, სადაც ე. წ. „უმცროსი ლებრები“ იმევე მასალისაგან (ცეცხლი, ჰაერი, წყალი, მიწა) აგებენ ადამიანის სხეულს, რომლისგანაც დემოკრიტისა და შექმნა სამყაროს სხეული¹⁴⁷.

ბერძნული მედიცინისა და ფილოსოფიის უდიდეს წარმომადგენელთა ბიოლოგიური კონცეფციები არტომ იმეითად ემთხვევა ერთმანეთს. ჰიპოკრატეს მიხედვით, ოთხ ზემოთხსენებულ ელემენტს შესესაბამება სხეულის ოთხი მთავარი, ოთხი კარდინალური სითხე: სისხლი, ფლეგმა, ყვითელი და შავი ნაღველი, რომლებიც, ელემენტარულ თვისებათა შემეჯობით, სხვადასხვაგვარი თანაფარდობით უზავეზიან ერთიმეორეს. ეს თვალსაზრისი თავიდან ბოლომდე გასაღვეს ჰიპოკრატეს ფიზიოლოგიასა და პათოლოგიას. განმრთვლობის საწინდარი ისაა, რომ ზემოთხსენებული ელემენტებიც, თვისებებიცა და კარდინალური სითხეებიც შერევისას („კრასის“) უხეტია პროპორციულობათა და პარზონიული თანაფარდობით ერქმევიან ერთმანეთს, სწავლულთა კი იმევე საწყისთა სიჭარბითა თუ ნაკლებობითაა გამოიყვეული, ამ შათი დისპარზონიული თანაფარდობისგან იღებს დასაბამს¹⁴⁸.

„ტიმოუსში“ ჩვენ ვხედავთ იმევე წარმოდგენებს პათოლოგიის ბუნებაზე, რომლებიც დომინანტობდნენ ჰიპოკრატეოსთა შორის¹⁴⁹. დიალოგის არა ერთი და ორი პასუხი ყოველგვარი კომენტარის ვარჯშეც ვიმოწმებს ამას, თ, თუნდაც, ერთი მათგანი: „რაცი ჩვენი სხეული ოთხ სხვადასხვა გვარის—მიწის, ცეცხლის, წყლისა და ჰაერისაგან არის შეთხზული, ამიტომ საკმარისია ერთ-ერთი მათგანი მოგვკარბდეს, დავეყუდებ, ამ თვისი ადგილიდან სხვისაზე გადაინყვლილოს, ან კიდევ—რაცი ცეცხლსა და დანარჩენ სამ საწყისსაც თავისი სახეები აქვთ,—რომელმე ნაწილმა არ მიიღოს ის, რაც სჭირდება, რომ მამინევე თავს იტყოს აშლილთა და სხეულდება, ამ ბუნების საძირისპირა ვარდაქმნათა და გადასაცლულათა შედეგად, სხეულის ეს თუ ის ცივი ნაწილი ცხელდება, შროალი სინესტო იქვება, მსუბუქი—მიიღდება და, საერთოდ, მთელი სხეული ათასნაირ ცვალებადობას განიცდის. ჩვენ კი ვამტყაყებთ, რომ სხეულის ყველა ნაწილი მხოლოდ

მამინე შეინარუნებს თვითიყვეობას და სიმრთელეს, მხოლოდ მამინე დარბობა ეუნებებო, როცა მსვავსი თვისსავე მსვავსს უხალოვდება, არამსვავსს კი შორდება ერთი და იმევე წესითა და თანაფარდობით. მამინე როდესაც ყოველზე ის, რაც თვისი მოღონია და უფლებდნე არღვეს ამ წესს, ურიცხვი სხვადასხვა ცვალებადობის, სხეულებისა და, ბოლოს, სხეულის მსხუზაც ხდება“¹⁵⁰.

შვილებდობა უსასრულო ვავვერბელებინა მავავსი პარალელისმების ჩამოთვლა: მინიშნელოვანწილად ემთხვევა ერთმანეთს ელენის ოთხი პიპოკრატესა და პლატონისეული ანატომია¹⁵¹; პლატონი ერთმანეთს იყენებს ამ არ ზევეებს ეუნებსა და არტერიებს (ორივეს ერთი და იმევე სახელით—„ფლემს, ფლემოს“ იხსენიებს), მაგრამ ამ განსხვავებას ვერ ხედავდა ჰიპოკრატეც¹⁵²; გიმნასტიკას, როგორც სხეულის გაკვეთის უებზო საშუალებას, ერთნაირ მნიშვნელობას ანიჭებენ ჰიპოკრატეც და პლატონიც¹⁵³; განსაკუთრებით აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ პლატონის ფიზიოლოგიური თეორიის ზოგადი მცდარ განმარტო უშუალოდ ჰიპოკრატესაგან იღებს დასაბამს ასე, მაგალითად, როდესაც პლატონი წერს, რომ ფილტვს შეეძლოა შეისრტტოს არა შარტო პაერი, არამედ სითხეც¹⁵⁴, ეს შეცდომა ჰიპოკრატესა და, საერთოდაც, ძველი ბერძნული მედიცინის მცდარი თვალსაზრისიდან მომდინარეობს. „სასუნტო ორგანითა ფიზიოლოგიაში ვხვდებდმა კერძოზეული შეცდომა, რომელიც ვაბატონებული იყო შთილი ანტიკურობის მსინილზე და იმაში მდგომარეობდა, რომ თუმეცა ხორხსარტველი ხელეუშლის სასულეში სავშლის შეღწევის, მაგრამ სასშლის რამდენიმე წიქით მაინც ატარებს სასულესაგან, საიდანაც ისინი ფილტვებში იქიდან კი ზღული ხელებინარ,—წერს ს. კოვერი ჰიპოკრატეს ფიზიოლოგიური თეორიის მიმოხილვისას¹⁵⁵; ჰიპოკრატესგანვე იღებს დასაბამს პლატონის კიდევ ერთი აშკარად მცდარი ფიზიოლოგიური კონცეფციაც, რომლის თანახმაცაც, ფილტვების ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქცია თერზე ისაა, რომ დააცხროს შინაგანი ცეცხლის სიჭარბით გამოწვეული გულის უჩვეულო სიფიციე, რაც ორგანიზმისათვის საშიშ სახით იღებს დიდი მძელვარბობს, მისისინებისა და მძელვარბებისას¹⁵⁶. ჰიპოკრატეს ტრაქტატის („გულესათვის“) ანალიზის საფუძველზე ს. კოვერი შემდეგნაირად ვადმოგვეცნა ანტიკური მედიცინის ამ ელელაზე ავტორიტეტული წარმომადგენლის აზრს: „გულის პერანგის მიდამოში მოთავსებული „შარდის მსვავსი სითხე“, რომლის დანიშნულებაც ისაა, რომ ნააქრობა გულის ცეცხლი, რომელიც შარტების პარტეშია მოქცეული,—თვით გულის მიერვე გამოიყოფა გულისა, ნაწილობრივ რომ „ლოკავს“ ფილტვებში, სასულეს გზით შეღწეულ წყალს. პაერი და წყალი... ადამიანის სახელო კი არა, წამალია, რომელიც ახელებს გულისა და ფილტვების სიფიციეს“¹⁵⁷.

ზემოთ, დემოკრატის ფილოსოფიან საუბრისას, ჩვენ საგანგებოდ ვაკამბილეთ ყურადღება ადამიანის, როგორც მატერიალისმისა და სამართის, როგორც მატერიალისმის ფუნდამენტურ იდეაზე, ესოდენ მნიშვნელოვან როლს რომ ასრულებს „ატომისში“. მაგრამ სერპულოზური გულშინაობა, რომლითაც პიპოკრატე იცვლეს სამყაროსა და ადამიანის თანაგრძობის, მათი მტკიცებისა და ნათესაობის პირობებზე, ვეფიქრებინებს, რომ ზემოხსენებული იდეა უმაღლეს სხედებისმეტყველო კონცეფციად უნდა ჩამოყალიბებულყო, ვიდრე თავის დასრულებულ სახეს მიიღებდა ფილოსოფოსთა, უწინარეს ყოვლისა კი პლატონის ნაზრევში.

ტრაქტატებში „დეიტისათვის“ („პერი დიაიტეს“) „შვიდელთათვის“ („პერი ჰებდომაღონი“), რომლებიც პიპოკრატისათა წრეში შექმნილი, დიდი ადგილი უჭირავს ემპირიოლოგიის პრობლემებს, სადაც ჩანასახი სამყაროს ბუნებასთანა შედარებული, ვინაიდან ჩანასახში და სამყაროში თანაბრად ვლენდება ერთი და იგივე შემოქმედებით ძალა, ერთიმეორის ხატად რომ ქმნის მკერო- და მატერიალისმის. ამის მოსდევს ირი სამყაროს ურთიერთშესაბამისობათა საცხადო ვრცელი ნუსხა. ასე, მაგალითად, მეტელის ღრე, სადაც თავის იყრის მშრალი და სველი, ზღვასთანა შედარებული; ხორცი ისე აყარავს მეტელის ღრეს, როგორც ხმელეთი—ზღვას; სისხლძარღვების თუ სისხლის მიმოქცევის სისტემა ციურის სფეროების შესატყვისია და ა. შ. ანალოგია ადამიანსა და სამყაროს შორის კიდევ უფრო სრული ტრაქტატ „დეიტისათვის“ ბოლო, მეოთხე წიგნში, რომელსაც სიზმართა წიგნი („პერი ენიაზონი“) ჰქვია და რომელიც ვთავაზობს მკერო- და მატერიალისმისათვის ერთიანებასთანობის შედგენე შეიღვრულს: ციური სფერო, ცარქვალი—ქანი, თავი; მზის სფერო—შუბანი; მთვარის სფერო—ქვედა ტანი; ზღვა—მეცელი; მდინარეთა წყალი;—სისხლი; ქვების წყალი—შარი; მიწა—ხორცი¹⁵¹.

მკერო- და მატერიალისმის ანალოგიები „ატომისში“ გაცილებით უფრო მასშტაბურია, უფრო ღრმა და მნიშვნელოვანია. პლატონი ხტოი სხვადასხვა ასპექტით განიხილავს ირი სამყაროს შორის არსებულ შესაბამისობებს—ფიზიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, მორფოლოგიური, სოციოლოგიური და სოტერიოლოგიური ასპექტით¹⁵², რომლებიც დარწმუნებით ქვემოთ იქნება განალხებულ. აქ კი ზოგადად უნდა ითქვას შემდეგა: როგორც პიპოკრატეს, ისე პლატონის ბიოლოგიური თეორია თანამედროვე მკითხველში საკმაოდ ორკოფულ განცდას იწვევს. ციხსეული თუ ემპირიკონტრულ მასალის სიმწირისა და უკმარისის კონვენსიუის როგორც ერთი, ისე მეორე განეწეზული ლოგიკური მსჯელობის ხარჯზე ცდილობს, რასაც ხშირ შემთხვევაში მკდარ დასკვნამდე, ზოგჯერ კი აყარა ვაუტერობამდე მივყავართ. ყო-

ველივე ამის შემყურეს არცთუ მთლად უსაფუძვლო გრევენება პიპოკრატის ირონიული ღმინილი: „ფილოსოფიაც, მისი ლეგსიაც და მისი პრობლემებიც იმ დროიდან იღებენ დასაბამს, როცა ფიზიკა და ფიზიოლოგია ბავშვები იყვნენ“¹⁵³. მაღლობა ღმერთის, იშუთათად, მაგრამ მინც დგება მომენტ, რომელიც ვეიქარწყლებს სკეპსის და თანამოდ ვაფიქრებინებს რომ ეს „ბავშვი“ ვუნდერკინდი იყო. ამ პლანურ მომენტთა რიცხვს ეკუთვნის „ატომისში“ ბიოლოგიური თეორიის ერთი ასპექტი, რომელიც პლატონის ატომისტური კონცეფციისთან იღებს დასაბამს და ახალი ეკთხით წარმოვიყენებ მისი მრავალმხრივი ინტეგრაციის კიდევ ერთ წიხსავს:

ვლემენტარულ სამკეთებელთა უნატიფესი სახეობებისაგან ტვინის ფორმირების პროცესს რომ ვვცინობს, პლატონი წერს: „...დასაბამი-ც სამკეთებელთა შორის ღმერთმა შეარჩია და განაკლებეა ყველაზე უფრო სწორი და ზუსტი სამკეთებლები, რომლებსაც შეეძლოთ უწინდესი სახით წარმოეჩინათ ცეცხლი და წყალი, მიწა და ჰავი; მათი საკეთარი ვკრებისაგან გამოყო იხინი და თანაზომიერად აზიკ-გრძობანეთში; ასე გააზნადა ყველა მოკვლევი არის თესლი და თანგან-ტვინი შექნა. შემდეგ სულის სხვადასხვა სახე ჩანერგა ტვინში და უშუალოდ მისი პარეტილი დანაწევრებით იმდენ სხვადასხვა ფორ-მად დაყო მთელ ტვინი, რამდენი ფორმაც უნდა მიეღო სულ-დებულთა თითო სახეს“¹⁵⁴.

ცნობილი ფრანგმა პლატონისტმა შარლ მიველერმა მხვილგო-ნერტლად და, რაც მთავარია, ექვემდებარე სიხუსტით დაასახეთა, რომ დენისეული „თანაზომიერად აზიკა იხინი ერთმანეთში“ („კვიფ-ნის დე ალულოის სიმეტრია“) მხოლოდ ერთ რამეს—„საერთო სა-სხვიის დადგენას“ (constituant une limite commune) ნიშნავს, ამ საზღვრად კი, როგორც „ატომისში“ ტექსტი გვიჩვენებს, ესა თუ ის პირველადი სამკეთებელი იფერისხმება, რომელიც ორი სხვადასხვა ატომის, ანუ რაც იგივეა, ორი სხვადასხვა წესიერი მრავალწახნაე ექონებრიული სხედლის საერთო წიხსნავის როლს ასრულებს. საერთო (საზღვრით (ელემენტარული სამკეთებელით) აწინარადა ვეითიანებუ-ლი სხვადასხვა ტიპის ორი ამ მუტი ატომი მკეროლოგიკულურ შეი-ყრის ქმნის. დემოურგოსი სწორად დასკვნით მკეროლოგიკულურ დასაბამებს და განსაზღვრავს თითოეულ ბიოლოგიურ სახეობას („სულ-დებულთა თითოეულ სახეს“).

ამს დევმეტოთ იხიკ, რომ ცოცხალ არსებულთა თესლი („სკერ-მა“), „ატომისში“ მიხედვით, ესაა ძელის ტვინის სკერციეა¹⁵⁵ (ან მისივე პლატონი იხიარებს ალუმინის აზრს), და რომ ორი შემოღის თანყოფის შედეგად ჩასახული ახალი ორგანიზმი ტვინის ნაწილად ვარქმეო თანდათანობითი ზრდისა და ვანეთარგების პროცესში ყ-ლობდება¹⁵⁶. პლატონის ატომისმისაგან ვამომდინარეს ეს თვისთავადი,

ამოღებულად ორგანიზაციის მომდევნო უფრო მეტად ენათსავება
ნუნა დროის განვითარების წარმოდგენებს, ვიდრე ყოველივე იმას, რაც
პროგრესს ან, საერთოდ, საბუნებისმეტყველო მეცნიერებას შეუქმ-
ნია. „ტემისის“ შემთხვევითი კარგადი პასაჟი, რომელიც მოკლე
მიმოხილავს ცოცხალი სისტემების დიფერენციალურ სტრუქტურას,
ბიოლოგიის მრავალფეროვან ისტორიაში შეიძლება მიჩნეულ იქ-
ნეს მემკვიდრეობითობის. მექანიზმის პირველ მეცნიერულ კონცეფ-
ციად, თანამედროვე გენის“ ერთგვარ პრიმიტიულ პროტოტიპად¹⁶⁴.

დღევანდელი გენეტიკის შთამბეჭდავი წარმართების შედეგად,
რომლებსაც მხოლოდ ადამიანი ფიზიკის მიწვევები თუ შეიძლება
შევადადოთ, ჩვენ ვიცით, რომ ორგანიზმის უჩვეულის ბირთვში მდებ-
არეობს დეოქსირიბონუკლეინის გეგმის (დნმ) ვივანტური, ძალიან
შავსი მოლეკულები—ქრომოსომები, რომლებშიც მოქცეულია ორ-
განიზმის მომავალი განვითარების მთელი დამოფრული კოდი. ამ მკე-
რამოლეკულების ცალკეულ ენებს, რომლებიც „ასტინისმეტებენი“
არან ამა თუ იმ მემკვიდრეობითი ნიშნისათვის, გენები ეწოდებათ.
ქრომოსომებს, სპეციალურად, ვუძლიან მათს ადარებენ, რომელზედაც
მდებარეობს ესპეციალი გენები. თითოეულ ბიოლოგიურ სახეობას შე-
ესხანაშენა ქრომოსომების ესა თუ ის კომპლექტი, რომლებიც ქრომოსო-
მების რაოდენობითა და მათი გენური მახასიათებლებით განისაზღვ-
რება. ასე მაგალითად, შიმშილზე 48 ქრომოსომა აქვს, ადამიანს კი
46. ქრომოსომების საერთო რაოდენობა, თავის მხრივ, უჩვეულოდ
სხვადასხვა ტიპზეა დამოკიდებული. უჩვეულები ორგანიზმის სასქესო
(გამეტა) და არასასქესო (სომატური). ყოველი სომატური უჩვეულის
ბირთვი შეიცავს ქრომოსომების სრულ კომპლექტს (რაც იმას ნიშ-
ნავს, რომ ორგანიზმის თითოეულ უჩვეულში მოცემულია სრულ
მემკვიდრეობითი ინფორმაცია). მაშინ როდესაც გამეტის ბირთვში
ქრომოსომების რიცხვი ორჯერ ნაკლებია: განაყოფიერების, ანუ სი-
ვამის აქტი მამრული გამეტა (სპერმატოზოიდი) და მდედრულ
გამეტა (ვერუსი) ერთმანეთს ერწყმის, რათა წარმოქმნან განაყოფი-
ერებული კვერცხუჯრდი (ვიგეტა), რომლის ერთი ქრომოსომული
კომპლექტი შვიდაგან იღებს დასაბამს, მეორე კი—დედისაგან... თან-
ამდროვე ვენტილური კონველსიის თვალსა დახე ზოგადი და ზუ-
დაბარებული მიმოხილავს კი შორის წაფეყვანდა. ყოველგვარი ვენტილ-
რობის თავიდან ასაცილებლად, უტყვივი მხოლოდ, რომ „ტემისის“
ავტორს, რა თქმა უნდა, წარმოადგენია არა აქვს მემკვიდრეობითობის
ქრომოსომული თეორიის ყველა იმ ურთულეს კომპონენტზე, რაც
თანამედროვე გენეტიკის მეცნიერული მოსაზრებია¹⁶⁵. მაგრამ, მე-
ორეს მხრივ, ვერც იმას უარყოფთ, რომ მემკვიდრეობითობის მექა-
ნიზმის მაკრომოლეკულურ-სტრუქტურის ზოგადი სქემა მის მიერ
სწორადია მიჩნეული.

პლატონის ბიოლოგიებმა თეორიამ მნიშვნელოვანი წვლილი შე-
იტანა ანტიკური სამედიცინო მეცნიერების განვითარებაში,
მაგრამ „ტემისის“ ავტორის დეტალიზებული ცნობისწავლისა და
მრავალხრივი ინტერესების სფერო მართოდენ ბიოლოგიით როდენ
შეითმობდა. პლატონის აჯდომის მთელი ელადის ყველაზე დი-
დი სამეცნიერო კატერია, რომელიც თავის გარშემო იკრებს არა
მარტო ფილოსოფოსებს, არამედ ზუსტ მეცნიერებსა უფალსაინო-
სის წარმომადგენლებსაც და მისამწრაფულად წარმართავს მათ:
მემკვიდრეობითი მთავარეობას. შემთხვევითი როდის ის გარემოება,
რომ ძველი წელთაღრიცხვის მეოთხე საუკუნეს, როცა ბერძენული მათე-
მატიკური მეცნიერების განვითარება თავის აპოგეას აღწევს, დიდი
მათემატიკოსების—არქიტა ტარენტელის, თეატეტესა და ევკლიდეს
საუკუნეს, თვალსაჩინო პოლანდიელი მეცნიერი, ძველი აღმოსავლენ-
ისა და საბერძნეთის მათემატიკურ მეცნიერებათა ფუნდამენტური
ისტორიის ავტორი ვან დენ ვარდნი „პლატონის საუკუნეს“ უწო-
ლებს¹⁶⁶. ერთი შედარებით გვიანდელი, მაგრამ უფრო სამწინეთი და
საუკუნისბმო ისტორიული დოკუმენტი დაბეჭდვითი გვიმოწმებს, რომ
ბერძენული მათემატიკა მნიშვნელოვანწილად სწორედ პლატონს და მის
აჯდომას უნდა უმაღლესი იმ უჩვეულო წარმატებებს, რასაც მან
მიღწია IV საუკუნეში. ევკლიდეს „საწყისების“ I წიგნის კომენ-
ტარებში, მოკლედ რომ მიმოხილავს პლატონის წინამორბედ მათე-
მატიკოსთა პუნდის წიგნებს—თალეს მილეტელის, პიმეტოსის,
პითაგორას, პიზია ელადელის, ანაქსაგორა კლავიშენლის, ენაშიდენ
და პაპირატე ქიოსელბისა და თეოდორე კირენელის მიერ მათემა-
ტიკის სხვადასხვა დარგის განვითარებაში შეტანილი წვლილს, დიდ
ბერძენული მეცნიერების პირველ დიდმოხოს წერს:

„მათ შემდეგ პლატონმა თავისი უფრო ცნობისწავლით მრავალ-
ხრივი შეუწყო ზედივემეტროსა და სხვა მათემატიკურ მეცნიერე-
ბათა განვითარებას. ცნობილია, რა ზმირად გვხვდება მის ნაწარმო-
ებებში მათემატიკური მტკიცებანი და როგორ სარგებლობდა იგი
ვერსა ზელსაყრელი შემთხვევით, რათა მათემატიკისაში ინტერესი
მიღწევებინა მათში, ვინც გადამწევიტა ფილოსოფიისათვის მივძღვნა
მთელი სიცოცხლე. პლატონის თანამედროვეებმა—ლუდამანტე თა-
სოსელმა, არქიტა ტარენტელმა და თეატეტე ათენელმა შექმნეს მრავ-
ალე ახალი თეორემა, რომლებზედაც დააფუძნეს მეცნიერულად ორ-
განიზებული სისტემა.

ნეოკლიდემ და მისმა მოწაფემ ლეონმა, რომლებიც ლუდამანტე-
ზე უმცროსები იყვნენ, ბევრი რამ შექმნატეს იმას, რაც მანამდე ცნო-
ბილი იყო, ასე რომ, ლეონმა შესძლო შეედგინა „საწყისები“, რომე-
ლიც უწინდელ სახელმწიფანელოებს სჯობდა დამტკიცებული თეორე-

მების რაოდენობითა და მათი გამოყენებით. გარდა ამისა, მანვე დაადგინა ზღვარმდებო პირობები იმისა, შესაძლებელია მოცემული ამოცანა თუ შეუძლებელია.

ევლოქე კინდოსელმა, რომელიც ლონონე უმცროსი იყო და პლატონის წრესთან მეგობრულ ურთიერთობა აკავშირებდა, პირველში განაჩნდა ე. წ. ზოგად თეორემათა რიცხვი, აღერ ცნობილ სამსწავლოს დაუმატა სამი ახალიც და ანალიტიკური მეთოდის გამოყენებით: ვანაბრო პლატონის მიერ დაწესებული ყველა-აქივბა კეთთა შესახებ. პლატონის ერთ-ერთმა მეგობარმა ამავე ჰერაკლემა, ევლოქეს მოწყაფემ შენიჭებამ, რომელიც ასევე პლატონის მეგობართა რიცხვს ეკუთვნოდა, და მისმა ძმამ დინოსტრატემ კიდევ უფრო სრულუყვებს გეომეტრია, ხოლო თედიოსს მაგნესიელი სახელოვან სწავლულად ათენებოდა მათემატიკაში და მეცნიერების სხვა დარგებშიაც, რადგანაც წარმატებით განახორციელა „საწყისთა“ სისტემატიზაცია და განახორციელა კერძო თეორემათა მათემატიკა. მისი თანამედროვე ათენეებს ეკიდებო ცნობილი იყო მათემატიკის სხვადასხვა დარგში, განსაკუთრებით კი — გეომეტრიაში. ყველა ამ სწავლულს აერთიანებდა პლატონის აკადემია და ისინი ერთად ახორციელებდნენ თავიანთ გამოკვლევებს.

ჰერმობტიმე კოლოფონელმა განაგრძო ევლოქესა და თეიტეტეს მიერ დაწყებული გამოკვლევები: მან აღმოაჩინა მრავალი თეორემა „საწყისებისთვის“ და დაამუშავა ცალკეული ნაწილები მოძღვრების გეომეტრულ ადგილთა შესახებ. ფილოზე მენდესელი, პლატონის ერთ-ერთი მოწყაფე, რომელსაც მასწავლებლებმა ჩაუბრუნა მათემატიკის სიყვარული, მარტინოდენ პლატონის მოითხოვით კი არ ასრულებდა თავის გამოკვლევებს, არამედ ცდილობდა გაეკეთებინა ყველაფერი, რაც მისი აზრით, რამეში წაადგებოდა პლატონის ფილოსოფიის. ისტორია ულ ცალკე-აქივბათა ავტორები ამით ამთავრებენ მათემატიკის ისტორიას. მათვე ცოტა უმცროსი იყო ევკლიდე, „საწყისების“ შემდგენი, რომელმაც გადმოგვცა ევკლიდეს მრავალი აღმოჩენა, დუმატა თეიტეტეს ბეჭერ ნაშრომი და გარდა ამისა, საბოლოოდ დასაბუთა ის რაც მისი წინამორბედების მიერ ჯერ კიდევ არ იყო მთლიანად დამტკიცებული. ევკლიდე ცხოვრობდა პტოლემეოსის I-ის დროს, ვინაიდან პირველად, ვისი ცხოვრებაც უნდაოდ პტოლემეოსის მეფობის შემდგომ პერიოდს ემთხვევა, თავის ნაშრომებში იხსენიებს მას. გარდა ამისა, როგორც ნათლავვეტემ, პტოლემეოსის ერთელ ევკლიდესთვის უყობისავ: ნათლავვეტემ ვეომეტრიაში შეს, „საწყისებზე“ უფრო მოკლედგმა არ მოიძებნებო? რაზედაც ევკლიდემ ასე მიუგო თურმე: გეომეტრიაში სამეფო გუნები არ არსებობს. ამრიგად, ევკლიდე პლატონის მოწყაფებზე უმცროსი, ხოლო ერთბოთენისა და არქიმედებზე

უფროსი იყო, ვინაიდან ეს ორნი, როგორც ერთგან გავიწყებს ერთბოთენე, თანამედროვენი იყვნენ“ 167.

„მათემატიკოსთა კატალოგი“ — ასე სახარტად ასათურებს ვან დერ ვარდენი პრიკლე დიდიბოსის ამ საკმაოდ ვრცელ ნუსხას. „კატალოგიში“ მოხსენებულ მათემატიკოსთაგან ზოგის მხოლოდ სახელები თუდა შემოგვრჩა; ზოგის ნაშრომებმა ფრავმენტების სახით მოაღწიჩ ჩვენს დრომდე. ბევრი მათგანის სახელოვან პლატონთან და მის აკადემიასთან უფრო ადრინდელი წყაროები¹⁶⁸ და, რაც უფრო არსებობს, თვით პლატონის დიალოგები და წერილებიც გვიასტუმრებს. ჩვენს მიზანს არ შეადგენს არც ამ ცნობების გამოყოფილივით განსხვავდა და არც აკადემიასთან მჭიდროდ დაკავშირებული ყველა იმ მათემატიკოსის ნაშრომების დეტალური ანალიზი, რომლებსაც იხსენიებს „კატალოგი“. შედარებით ვრცელად მიმოვიხილავთ მხოლოდ სამი ყველაზე თვალსაჩინო მეცნიერის შემოქმედებით მეგვიდრობას რათა ცხადვფყო, რა ორგანულად ერწყმის „ბიბლიოსს“ პრობლემატიკა პლატონის სუყენის“ მათემატიკურ მეცნიერებათა მიღწევებს, რომელთა უმრავლესობაც არტეტა ტარენტელის, თეიტეტე ათენელისა და ევლოქე კინდოსელის წილად შოდის.

სამივე მათგანის უდიდეს დღეაწლს ნათლავ წარმოგვიჩინა შემდეგი ფაქტი: ძნელია გადაჭარბებით შევაფასოთ ევკლიდეს „საწყისების“ მნიშვნელობა ზოგადსაკაცობრიო კულტურისა და ცივილიზაციის ისტორიაში. მართებულად შეინშნავს ერთი ვერაპული მკვლევარი: „დასაუღერი საწყისის ისტორიაში „საწყისების“ ბიბლიის შემდეგ ალბათ, ყველაზე ხშირად აჭყენებდნენ და ყველაზე გულმოდგინედ სწავლობდნენ. გუტენბერგის გამოგონების შემდეგ „საწყისები“ თასზე მეტერ გამოვიდა, მანამდე კი, უპირატესად ხელნაწერების სახით, ის გეომეტრიის შესწავლის ძირითადი წყარო იყო. ჩვენი სასკოლო გეომეტრიის უმეტესი ნაწილი ხშირად სიტყვასიტყვით ვადმოკლებულია „საწყისების“ პირველი ექვსი წიგნიდან, ასე რამ, ევკლიდეს ტრადიციად დღემდე განსაზღვრავს ჩვენს დაწყებით განათლებას. პროფესიონალი მათემატიკოსის თვალში ამ წიგნს დღემდე არ დაუკარგავს მონიშნულელი ზილი, ხოლო მისმა ლოგოსმა კონსტრუქტივიზმა უფრო მეტი ზემოქმედება მოახდინა მეცნიერული აზრის განვითარებაზე, ვიდრე ნებისმიერმა სხვა კნიბილემამ“ 169.

მაგრამ იქვე უნდა ითქვას, რომ ევკლიდე იმდენად „საწყისების“ ავტორია როდის, რამდენად მისი შემდგენი (სხვათა შორის, „საწყისების“ ევკლიდეს გარდა პლატონის სუყენის“ სხვა მათემატიკოსები ადგენდნენ, როგორც მავალითად, პაპიკრატე კოსელელი, ლუნიი და თედოსის). „ლუნიი და თედოსის პლატონის აკადემიის წრეს

ეკუმენონდენ. ამიტომ ჩვენ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ მათ „სა-წყისებს“ სახელმწიფოებრივად იყენებდნენ აკადემიაში, — შენიშ-ნავს ვან დერ ვარდენი¹⁷⁰. ერთხელ კიდევ დავუკვირებთ პროკლე დი-ადობისის ზემოთ ციტირებულ ფრაგმენტს: „...მათზე ცოტა უმცრო-სი იყო ევკლიდო, საწყისების“ შემდგენელი რომელმაც გადმოგვცა ევკლიდეს შრავალი აღმოჩენა, დამატა თეორემებს ბევრი ნაწილი; და, ვარდა ამისა, საბოლოოდ დაასაბუთა ის, რაც მისი წინამორბედ-ების მიერ ჯერ კიდევ არ იყო მართლად დამტკიცებული“. აქ უკლა-ფერი სწორია, თუ არ ჩავთვლით, იმას, რომ პროკლე დიადობისი რა-ტიონალურ დედამიწაზე უფრო ვერაღედ სახელგანთქმულ პითაგორელ ფილოსოფოსსა და მათემატიკოსს არქიტა ტარენტელს, თუმცა ვან დერ ვარდენი დაბეჭდვით იმტკიცებს, რომ „საწყისების“ VIII წიგნს ამყარად ბტყვია არქიტას გველენის ცვალი¹⁷¹.

რა მიზანს ისახავდა ევკლიდო, როცა თავის „საწყისებს“ წერ-და? — კითხვობას პოლანდიელი მეცნიერი დიკე სტროიცი. — ჩვენ შეგვიძლია ვარკვევით ვივარაუდოთ, რომ მას სურდა ერთ ნაშრომში მოექცია და ასე გადმოეცა უახლოესი წარსულის სამი დიდი აღმო-ჩენა: ევკლიდეს თანაფარდობათა და თეორემებს ირაციონალურთა თე-ორია, ისევე როგორც ხუთი წისკიანი მრავალწახანავ სხეულისა, რომ-ლებსაც ესოდენ დიდი ადგილი ეძირათ პლატონის კოსმოლოგიაში. ეს იყო სამი ტიპობად „ბერძნული“ მიწევა¹⁷². მეორე პოლანდიელი ვან დერ ვარდენი უფრო კატეგორიულია: „აუკლიდო, რა თქმა უნდა არ ეკუმენონდენ და მათემატიკოსთა რიგებს, ჩვენ უფრო ვნახეთ, რომ „საწყისების“ ევკლიდო უფრო რთული და მნიშვნელოვანი ნაწილები მან სხვა ავტორებისაგან ისესხა, უპირატესად, თეორემების (X და XIII წიგნები) და ევკლიდესაგან (V და XII). ეს ნაწილები, ისევე როგორც ართომეტრიკული წიგნები — VII და IX ძალიან მაღალ მათე-მატიკურ დონეზეა შესრულებული დანარჩენები კი, განსაკუთრებით შეუთავსა ართომეტრიკული წიგნი (VIII), ისევე როგორც მასთან და-კავშირებული „Sectio Canonis“, მათზე გაცილებით დაბლა დავანს. ამ წიგნებში გვხვდება ლოკაციური შეცდომები, ზოგჯერ ფორმულო-რება ქალატორია. ევკლიდეს მეცნიერული დონე, როგორც ჩანს, მისე-ნიშვნების დონით განისაზღვრება. როცა ის ცვალებად მისდევს-სეთ პირველნარბსოვან სწავლულებს, როგორც აზრან თეორემებ-და ევკლიდეს, თვითონაც დიდ სიმაღლეს აღწევს, ხოლო როცა უფრო დაბალი დონის ავტორთა ასლი ვაღმოაქვს, მისი დონეც საგრძნობლად ქვედადება. ევკლიდო, უწინარეს ყოვლისა, პედაგოგია და არა შემოქ-მელობითი გენია“¹⁷³. ჩემის აზრით, ვან დერ ვარდენი, ცოტა არ იყოს, აჭარბებს, რათა ევკლიდეს დაყენების ხარჯზე წინ წამოსწიოს თეორე-მა და ევკლიდეს როლი. მთებდავად ამისა, მათი, ისევე როგორც

არქიტა ტარენტელის, დამახსებრება ანტიკური მათემატიკის წინაშე მანერ ვანზომლად დიდია.

სახელგანთქმული რომელი სწავლული არქიტეტორი და ხელ-განთქმული თეორეტისი ციტირების პითაგორას მიმდევრებზე — არქი-ტასა და ფილოსოფს წარდა: „ბუნებამ დააყოლოდა ისინი იმდენ-ად წასული და გამოიარა გონებობა და იმდენად მდლარი მესხი-ცრბათ, რომ თავი-უფლად ფლობდნენ გეომეტრისა, ასტრონომიის, მუსიკისა და მეცნიერების სხვა დარგებს... ასეთი აღმოჩენები იმეიათად დაბრუნა“¹⁷⁴. ხოლო დიოფანო ლატრელი შემდგენარად ვებისი-ბრებს არქიტას: „მან პირველმა მოაწესრიგა შექანია და მათემატიკურ სწავლებზე დააფუძნა იგი. პირველმა დაიყენა შექანისებების მო-ძრაობა გეომეტრიულ ნახაზზე. ის ცდილობდა ნახევარცილინდრის კვე-რას შეშუქობით მიეღო ორი სწავალი პროპორციული კუბის ვასა-ორმავებლად, ხოლო გეომეტრიაში მან პირველმა აღმოაჩინა კუბი, სადაც ევკლიდეს პლატონი „სახელმწიფოში“¹⁷⁵.

ტაშოსის¹⁷⁶ ავტორი პირდად იცნობდა არქიტასაც და ფილო-სოსსაც. დაახლოებით 289 წელს პლატონი გაემზავრა სამხრეთ იტა-ლიაში, ორფიზმისა და პითაგორისმის ამ კუმშარტად „აღთქმულ მხა-რებში“ კალბრიაში. ლეანასა და ბრეტაში მოიხილა ქალაქები — ტარენტო, მეტაპონტი, თურინგი, პეტრელა და ბოლოს, კროტონი, სადაც წლების მანძილზე ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა პითაგორა. აქ მან დაეახლოვდა სახელმწიფოებრივ პითაგორებს — ევკლიდეს და ფი-ლოსოსს, ვისგანაც უფრო გვიან, თავის მეგობრის დონ სრაცულეს მიმეშუქობით, ას მხად შეიძინა პითაგორას თხზულებათა სამი წიგ-ნი¹⁷⁷. ტარენტში პლატონმა გაიცინა არქიტა, მიესც ბერძნულ სამე-აში ცნობილი ფილოსოფოსი და მათემატიკოსი, გამოჩენილი სა-ხელმწიფო მოღვაწე და ძლევაშისილი მხედართმთავარი (თანამოქ-მელებმა შეიღებურ ზედიზედ აიჩრეს იგი სტრატეგად და არც შემე-დარსა: თავისი სტრატეგობის მანძილზე არქიტას არ წაუთა და ციტირე-ბში)¹⁷⁸. ინტერესების ერთობამ კიდევ უფრო დაახლოვა ორივე დი-დი სწავლული და ისინი ბოლომდე ერთვულ მეგობრებად დარჩნენ (სხვათა შორის, სწორედ ამიტომაც პლატონის მეცნიერ და მეორამეტე წიგნების ადრესატია). არქიტა იყო პლატონის მრჩეველი, შვი და მკობი პირაქტების ტრანს დონისისოსთან ფილოსოფოსის ძალზე და-ძახებულ და ორბოფულ ერთობრობაში. არქიტა სწორედ არქიტას ფროულმა ჩარევამ იხსნა პლატონი ვარდუელი სიკვდილისაგან, რო-გორც ვაღმოგვეცნა პლატონზე¹⁷⁹. არქიტა იყო ერთ-ერთი იმ სწა-ვლოთავანი, რომელთა მეშუქობითაც პლატონი ეზიარა ზესტრი მეც-ნიერებებისა და პითაგორელთა ფილოსოფიის საიდუმლოს¹⁷⁹.

ტარენტელი მათემატიკოსის შემოქმედება თითქმის იმ პრობლემე-

ბის გადაჭრის უკან წარმოადგენს, რომლებსაც თავის დიალოგებში მათემატიკურ ზენიტებთან წინაშე აყენებდა პლატონი. საკმარისი იქნება, რომ სიტყვა შემოქმედებით შემკვიდრობის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ხილწვედ კუბის გაორმაგების — სახელგანთქმულ დილოსური ამოცანის გადაჭრა გვევლინება¹⁸⁰, ამოცანისა, რომელსაც პლატონი თავის „სახელწიფთში“ სტერეომეტრიის ძირითად პრობლემად სახსენი¹⁸¹. მაგრამ პლატონის დილოზებისა და არქიტას მათემატიკის სიახლე, მათი პრობლემატიკის ერთიანობა კიდევ უფრო აკმაბა და თვალსაჩინოა „პინოქსში“, რომლის გავებასაც ვან დერ ვარდენის მარჯბელ შენიშვნები, სრულიად შეუძლებელია პროპორციულობის არქიტასელი მოძღვრების გარეშე¹⁸². არსებით რაღაცასრულებს ეს ხილწვება „ტრიმოსშიც“, სადაც პლატონი, სამყაროს სულისა და სულის კონსტრუქციებისა, უშუალოდ ეყრდნობა პითაგორელებისა და კერძოდ, არქიტას მათემატიკურ თეორიას არითმეტიკულ, გეოგრაფიულ და პარამეტრიულ პროპორციების შესახებ. მაგრამ ყოველ ეს დაწვრილებით უფრო გვიან, „ტრიმოსის“ სათანადო პასაჟებში სანაღიბისა იქნება განხილული.

პროკლე დილოზის „მათემატიკოსთა კატალოგის“ მიხედვით, აკადემიასთან წილთოდ დაკავშირებული იყო თავისი დროის კიდევ ერთი უთვალსინოესი მათემატიკოსი თეეტეტე, ვისი სახელიც ეწოდება პლატონის ერთ-ერთ დიალოგს, რომლის მოქმედებასაც მკვლევარნი ძვ. წ. ა. 169 წლით ათარიღებენ¹⁸³. ბრძოლის ველთან სომარბე ხომალდით სპოყვანილ თეეტეტეს შემთხვევით ხვდებიან მისი მეგობრები — ფილოსოფოსი ევკლიდე მეგარელი და ტერასიონი. თეეტეტე სასიკვლოდაა დაჭრილი. თვალშეშლანი მეგობრები მშუხარდ იგონებენ იმ შორეულ წლებს, როცა თეეტეტე ჯერ კიდევ პატეკი იყო და აივისი განსაკუფრებული ნიჭიერებით აღსართიან თურქე სოკრატე, რომელსაც ბრწყინვალე მომავალი ექიანსწამებულებუბა მისცის; შემდეგ კი ერთად კთხულობენ იმ საუბრის შინაარსს, რომელც სოკრატეს ნაამბობის მიხედვით, საყურთი ხელიდ ჩაუწერია ეშკიდეს. როგორც იტყვება, ამ საუბარში ყმაწვილი თეეტეტე და ორ მეცოფანი ბრძენი — სოკრატე და მათემატიკოსი თეორორე კარგული მონაწილეობდნენ. ასე იწყება პლატონის დიალოგი „თეეტეტე“.

დიალოგის პირველი ვიზირის სიყვლილი აუნაზღაურებელი დანაკლისი იყო ბერძენულ მათემატიკური მეცნიერებისათვის. თეეტეტეს მიეწერება რაციონალულობის ის თეორია, რომელიც განმარტებულია ევკლიდეს „საწყობის“ მეათე წიგნში¹⁸⁴. მის სახელმთიან დაკავშირებულ პროპორციულობის თეორიის შემდგომი განვითარება¹⁸⁵. მაგრამ საიდუმლოდ განსკუთრებით მნიშვნელოვანი თეეტეტეს შემოქმედებით

წილწეები ხუთი წესიერი მრავალწახნაგა სხეულის გეომეტრიული თვისებების კვლევის სფეროში. ამ მიღწევების გარეშე საგრძნობლად გაფრმკრთალდებოდა პლატონის მათემატიკური ფიზიკა. ევკლიდის სწყობების XIII წიგნის სქოლისტი წერს: „ამ მეცნიერე წიგნში განხილულია ხუთი, ე. წ. პლატონური სხეული, თუმცა ისინი პლატონს არიდე აღმოუჩინია, ვინაიდან ზემოხსენებული ხუთი სხეულიდან სამი, კერძოდ, კუბი, პირამიდა და დიდკუადრი პითაგორელებისაგან იღებენ დასაბამს, ხოლო ოქტაედრი და იკოსაედრი თეეტეტემ შემოიტანა. პლატონის სახელით ისინი მიიტომ იწოდებიან, რომ ფილოსოფოსს „ტრიმოსში“ იყენებს მათ. ამ წიგნსაც ევკლიდეს სახელი მიიტომ ქვეია, რომ მან თავის „საწყობებში“ ჩართო იგი“¹⁸⁶. როგორც ვხედავთ, „ტრიმოსის“ მეცნიერული პრობლემატიკა არანაყლებ მჭიდროდ ეკავშირება თეეტეტეს შემოქმედებით შემკვიდრუობას, ვიდრე არქიტას ტარეტულისას.

ამ მათემატიკოსთა შორის, რომლებსაც პლატონის აკადემია აერთიანებდა, ერთ-ერთი ევკლიდე თვალსაჩინო ფიგურა იყო ევკლიდე კლიდესელი, მათემატიკოსი და ასტრონომი, ისტორიკოსი, გეოგრაფი და მედიკოსი, ფილოსოფოსი და რიტორი, „პლატონის ერთი უველადე საყვარელი მოწაფე“, როგორც ახსიათებს მას სტრაბონი¹⁸⁷. ევკლიდე მათემატიკის სწავლობდა ტარენტში, არქიტას ხელმძღვანელობდა, ხოლო მედიკოსი — სიცილიაში, სადაც მისი მასწავლებელი იყო ფილოტიონი. 23 წლის პანეუპი ათენში ჩავიდა მათემატიკისა და რიტორიკის შესასწავლად. ხელმოკლეობის გამო პირენოსში დასახლდა და იქიდან ფეხით დაიარბობდა პლატონის აკადემიაში. რამდენიმე წლის შემდეგ მეგობრების ხელშეწყობითა და სპარტის მეფის აგესილასის მიერ ფარაონ ნექტანემისათვის მიწერილი საჩუკომწინადაცო მართით ეგვიპტეში ჩავიდა, სადაც პელიოპოლისელი ქურუმების შემკვიდრებით ხშიარი ეგვიპტური ასტრონომიის მიღწევების¹⁸⁸. ამ ფაქტის სისწორეში არავის ეპარება ეჭვი, მაგრამ მეცნიერების ზოგიერთი ისტორიკოსი რატომღაც ითვლებს იმას, რომ ევკლიდე მართკ არ ჩასულება ეგვიპტეში: ის თან ახლდა თავის დიდ მასწავლებელს პლატონს:

„სტრაბონი, რომელიც სამი საუკუნის შემდეგ ეწეოა პელიოპოლისის, წერს: „პელიოპოლისში მე ვხანე დიდი სახლები, რომლებშიც ქურუმები ცხოვრობდნენ, ვინაიდან უწინ, როგორც ვაღმომგვეყვანე, ეს ქალაქი ქურუმთა სამკვიდრო იყო... იქ ჩვენ ვვიჩვენეს ქურუმთა სახლები და პლატონისა და ევკლიდესის საცოლბი. ევკლიდე პლატონთან ერთად ჩავიდა პელიოპოლისში, სადაც ორივემ, ზოგიერთი მწერლის ცნობით, 13 წელი დაყო“¹⁸⁹ ქურუმებთან. ეს ქურუმები ციერ მთელნაია შემსწავლელი მეცნიერების დიდი მკოდნენი იყვნენ, მაგრამ საიდუმლოდ ინასუდნენ და არავის უშეკანებდნენ თეიანთ ცოდნას,

ამიტომ მატერია და ევოლუციე მხოლოდ დროთა განმავლობაში შექმნილს მათი ევოლუციონუმიზის მოხვევა და დაითანხმეს ისინი, თავიანთ მოძღვრებას ზოგიერთი ძირითადი დებულებაზე გაერთიანებით. მაგ. რაი პარპაროლებმა თავიანთი ცოდნის უმეტესი ნაწილი დაუმალეს მათ, თუმცა ერთი რამ მაინც ასწავლეს პლატონსა და ევოლუციეს: როგორ გამოყენებინათ დღე-ღამის წილი, რომელზეც, 365 დღეზე დაჰატებოთ, ასრულებენ შემწარმოი წლის დროს¹⁹.

ევგვიტოლიან დამრწმუნების შემდეგ ევოლუციე წარმატებით მოღვაწეობს პროპაგანდის ქალაქ კიბოსში, სადაც საკეთარ სკოლას აარსებს. დაახლოებით 365 წელს, მიწვევების თანხლებით, ერთხელ ევოლუციე ჩაღის ათენში. აქ ის პლატონთან ერთად განიხილავს ასტრონომიასა და ფილოსოფიის ისეთ უმნიშვნელოვანს პრობლემებს, როგორცაა პლანეტების მოძრაობა, მოძღვრება უზენაესი სიყვითისა და იდეების შესახებ. მასწავლებლისადმი პატივისცემის მოხელდავად, მისი ფილოსოფიის ამ უფნადმეტრები ცნებების ინტერპრეტაციას, ზოგჯერ მიუვრება უპირისპირდება პლატონს. ასე, მაგალითად, უზენაესი სიყვითის პირწინდად ჰელენისტური თეალსაზრისით განიხილავს და მას ტკობასა და განცდილობასთან აიგივებს. სიყვითის ამ სენსუალისტურ გაგების კრიტიკა, რასაც თავის „ფილებოსში“ გეთავაზობს პლატონს, მკვლევართა ვარაუდით, გარკვეულწილად ევოლუციეს წინააღმდეგაა მიმართული. მიწადაც და მასწავლებელი გაეკლებოთ ევოლუციე უკმაღრნად ერთმანეთს ზუსტ შეკვირებათა სფეროში.

ევოლუციე, ისევე როგორც მისი მასწავლებლები — პლატონი და არქიტა, შემთხვევად კების გარდაცემების პრობლემაზე. მცირამ მის გადგომის წინამდებარე მოვლევითა, პლატონის ეპოქის ამ ერთმანეთი უდიდესი მათემატიკოსის შემოქმედებითი მიღწევებიდან, მკვლევართა აზრით, უმნიშვნელოვანესია ე. წ. ამოწურვის მეთოდი²⁰ და პროპორციულობის თეორიის შემოღობი განვითარება. ამოწურვის მეთოდი (ტერმინ ამოწურვას პირველად იყენებს გრიგოლ სენ ვანსანი, 1647 წ.) — ეს იყო პლატონის სკოლის მასუბი ძეგონისადმი, მეთოდის გვერდის უფროდ უსარტულოდ მცირეთა ევლა მახეს, ასე ეთქვათ, თავიდან იცილება მათ, რადგან პრობლემები, რომლებზეც შეიძლება თავი ეჩინა უსასტულოდ მცირეთ, ფორმალური ლოჯიკის საშუალებებით გადასარტელ პრობლემებზე დაჰყავდა. ასე მაგალითად, თუ სპირით იყო იმის დამატეობა, რომ V ტეტრაედრის მოცულობა იმავე ფუძისა და იმავე სიმაღლის მქონე C პრიზმის მოცულობის ერთი მესამედის ტოლია, უნდა ეჩვენებინათ ორი დამუკების ასრუტდულობა: იმისა, რომ $V > \frac{1}{3} p$ და იმისა, რომ $V < \frac{1}{3} p$. ამ მიზნის შემოტანის იქნა აქსიომა, რომელსაც დღეს არქიმედეს აქსიომა

ქცეა (არქიმედეს ფორმულირება, რომელსაც მას აშკარად მოაწერს ევოლუციე, ასეთია: „თუ ორი სივრცე არტოლია სტეობა, რომლითაც უდიდესი აღმეტება უმცირესს, შეიძლება იმეფნეწრ მიეფმტოთ თავისათვე თავს, რომ ის ნებისმიერ სასრულ სივრცეზე მეტი აღმოჩნდეს“). ეს აქსიომა საფუძვლად უძებს ევოლუციეს ფარდობათა თეორიას... ზემოხსენებული მეთოდი, რომელიც საბერძნეთში და აღორძინების ეპოქაში ფართობებსა და მოცულობების გამოთვლისას ზუსტ დასაბუთების სტანდარტულ მეთოდად იქცა, საყვებთ მკაცრი იყო და ის ადვილად შეიძლება გარდაეკმნათ მტკიცებად, რომელიც თანამედროვე მათემატიკის მოთხოვნებს აკმაყოფილებს²¹.

როგორც უკვე ითქვა, ევოლუციე, არქიტასა და იმეტიტეს კვალიდან, დიდა წვლილი შეიტანა პროპორციულობის თეორიის განვითარებაში, რაშიც გადამწყვეტი როლი შეასრულა სიდიდის მოსუტეობაზე. თუ აღწრ ფართობათა თეორიებში ცალკეულ უნდა ემტკიცებინათ რიცხვების, მონაკვეთებისა და ფართობებისთვის, სიდიდის ფიქციუსეული ცნება ერთობლივად მოიცავდა როგორც რიცხვებს, ისე ევლა სხვა უწყვეტ სიდიდეებს. ეს ცნება განისაზღვრებოდა ტეობობა თუ ეტეობობის ზოგად აქრომათა მუშეობით. მათზე დარბობით ევოლუციემ ჩამოაყალიბა ფარდობათა უზალოდ გადმოკითხვისა, რომელიც აველიდეს „აწყვისების“ V წინშია გადმოკითხვით. ეს მართლაც მეზუდე წინის უცნობი სქოლასტი შენიშნავს: „ზოგერთათა მტკიცებით, ამ წინათ გადმოკითხული პროპორციების თეორია ევოლუციეს მიერაა აღმოჩენილი“²². ამ თეორიის მთელი სიღრმე მხოლოდ XIX სუყუნის მეორე ნახევარში იქნა სათანადოდ მუშესახებთ. „ფარდობათა ევოლუციუსელმა თეორიამ უკან მოიტევა პილატოტელათა არიმეტეტიკული თეორია, რომელიც გამოიყენებოდა მხოლოდ თანაზომად სიდიდეებთან მიაადგებობ. ეს იყო პირწინდად გეომეტრიკული თეორია, მასევე აქსიომეტური ფორმით გადმოკითხული, და მან მედეტეტიკებაც უკადფლტყარი დასტეტება განსაზღვრულ სიდიდეთა არათანაზომადობასა თუ თანაზომადობასთან დაეყვრებოთ. არციონალური რიცხვის თანამედროვე თეორია ჩამოყალიბებულ იყუყვინდისა და ვაიერშტრასის მიერ, თითქმის სტეტესარტეტის მისი უკეს ევოლუციეს აზრთა დინებას, მხოლოდ ის მნიშვნელოვანდ უფრო ცხარო პერსპეტეტიკის შლის თანამედროვე მათემატიკური მეთოდების გამოყენების წყალობით“²³.

ზემოთ ჩვენ გაცერიოთ აღწინებით ევოლუციეს ინტერეუების ექვეულოდროვე და მრავალმხრივობა მისი ენციკლოპედური განსწავლულობა და უნივერსალური — ერთლიცია. საშუენაროდ, მცენ აღარ შეიქცერა ევოლუციეს ოტობობით თუ გეოგრაფიულ, სამედიცინო, თუ ფილოსოფიური ნაშრომებზე. მტეტეალები, ხისრულით, ჟიკნებო, მხო-

ლო მის ასტრონომიულ თეორიას; ისევე ასტრონომიის ცნობილმა იტალიელმა ასტრონომმა სკიამპრელიმ, ანტიკურ წყაროებზე (არისტოტელე, სიმპლიციუსს) დაყრდნობით, ამოწურავდა გაანალიზება და თითქმის დეტალური სიზუსტით ახადგინა ევდოქსეს ასტრონომიული სისტემა, რომელიც ვარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის პლატონის დროინდელი ბერძნული ასტრონომიის ძირითად პრიზმულეებზე და რომლის გარეშეც შეუძლებელი იქნებოდა „ტიმოქოსის“ ასტრონომიული კონცეფციის გაგება.

გაღმოსკვით, ევდოქსეს ასტრონომიული თეორიის ინსპირატორი იყო პლატონი. ბერძენ მოაზროვნეთა შორის საუკეთესო მანძილზე არსებობდა პარი იმის შესახებ, რომ სამყაროს სფეროს ფორმა აქვს¹⁹¹. ეს აზრი განმტკიცებული იყო საყოველთაოდ გავრცელებულ შეხედულებით, რომლის თანხმობაც ყველაზე სრულქმნილ გეომეტრიულ სხეულად სფერო თვარიოდა, ისევე როგორც ყველაზე სრულყოფილ გეომეტრიულ ფიგურად წრეს მიიჩნევდნენ. აქედან გამომდინარე, საელებით ბუნებრივი ჩანდა ვარაუდი, რომ სფერულ სამყაროში ყველა ციურ სხეული წრითი ორბიტაზე მოძრაობს. მაგრამ ამ ვარაუდს ამართლებდა მხოლოდ ე. წ. უძრავ ვარსკვლავთა მოძრაობა ცის თალზე აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულებით. თვით მზისა და მთვარის ორბიტებიც კი ვარკვეულად გადახრას ავლენდნენ მკაცრად წრითლი ფორმიდან, ხოლო რაც შეეხება პლანეტებს (მერკური, ვენერა, მარსი, უპიტერი, სატურნი), მათი მიმოქცევა უძრავ ვარსკვლავთა მიმართ ორი უცნებარი მოძრაობის—წინაგლთი და უკანაგლთით მოძრაობის საერთო კამად წარმოუჩნდებოდა დამკვირვებლის თვალს, მათი ხილული ტრაექტორიები კი არანაკლებ უცნაურ ხარვეუებს შეამოწურდნენ ცის თალზე. ეს იყო ამჟამა არამოხალ ციურ სხეულთა აბსოლუტური უძრაველების მოძრაობასთან შედარებით, სამყაროელი კანონზომიერების უცხო რღვევა, და, ამ, პლატონმა თავის მოწვევით დაუსახა ამოცანა—„უცხსანი მოვლენა“, ესე იგი, თანამართლებერ წრითლ მოძრაობათა კომპინაცოების სხებით წარმოედგინათ ყველა ციურ სხეულის მოძრაობა ცის თალზე. ევდოქსეს ასტრონომიული სისტემა სხვა არა არის რა, თუ არა პლატონის მიერ დასახულ ამოცანის ვადაკრის ცდა.

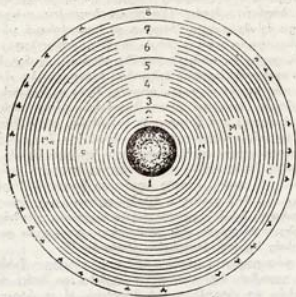
მეცნიერული თეორიის შესაქმნელად, უწინარეს ყოვლისა, საჭიროა მარტივი პრინციპები თუ პიოთეზები, რომელთაგანაც უნდა შეგვეძლოს მყავიო სქემის გამოყვანა, ასე თუ ისე ამოწურავდა რომ ვეცხსილის ფაქტებს. თეორიის მოქმედება და მის მიერ მონიჭებული ესთეტიკური ტკბობა თანაბრად დამოკიდებულია როგორც იმ პრინციპების სიმყარესა და სიმარტივეზე, რომლებიც საფუძველად უძებს მას, ისე იმაზედაც, თუ რამდენად ზუსტად შეესაბამება იგი ცის მონაცემებს.

ევდოქსეს ასტრონომიული თეორია, ერთი მხრივ, თავისი ელემენტურობითა და ნატივი მათემატიკური სტრუქტურით, ხოლო მეორე მხრივ, თავისი სიზუსტითა და პრაქტიკული დაყვირებებისადმი შესაბამისობის ხარისხით, ორსავე ზემოსხეხებულ პირობას აკმაყოფილებდა. ამ თეორიის ბირთვი იყო პიოციკერულ სფეროთა¹⁹² სისტემა, რომელიც საშუალებას იძლეოდა რამდენიმე თანამართლებერი წრითლი მოძრაობის მეშვეობით ავლენსა მზის, მთვარისა და პლანეტების ჩრული მოძრაობანი ცის თალზე.

არისტოტელე წერს: „მზისა და მთვარისათვის ევდოქსე იღებდა სამსამ სფეროს, რომელთაგანაც პირველი უძრავ ვარსკვლავთა სფეროსაკით ბრუნავს; მეორე—წრითლად, ზოდიავის თანეარსკვლაველთა შუა; მესამე—ასევე წრითლად და ზოდიავისაგან განვიად იხლავს (თანაც უფრო განვიად იხრება ის წრე, რომელზედაც მთვარე მოძრაობს, ვიდრე ის, რომელზედაც მზე ბრუნავს). პლანეტების მოძრაობა კი ოთხ-ოთხი სფეროს მეშვეობით ხორციელდება; ამასთანავე, პირველი ორი სფერო ისეთივეა, როგორც მზისა და მთვარის შესაბამისი სფეროები (ინარად ერთი შეესაბამება უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს, რომელიც თან წრითლად დანარჩენი, ხოლო მის ქვემოთ შედებარე სფერო, რომლის ეკვატორიე ზოდიავის შუა ხაზზე გადის, ასევე საერთოა ყველასათვის). თათოფელ პლანეტის მესამე სფეროს პოლუსები იმ წრეზე მდებარეობს, რომელიც ზოდიავის თანეარსკვლაველთა შუაზე გადის, მეოთხე სფერო კი წრითლად ბრუნავს და, ამ თანაც, ისე, რომ დახრისა მესამე სფეროს ეკვატორისადმი. ყოველი პლანეტის მესამე სფეროს თავისი საკუთარი, ერთმანეთისაგან განსხვავებული პოლუსები აქვს და მხოლოდ აფრიოდტესა და პერმენსის¹⁹³ მესამე სფეროს პოლუსებთან ერთნაირი“¹⁹⁷.

უნაა ფასდაუდებელი ცნობა, რომელიც ვარკვეულ წარმოდგენას გვიქმნის ევდოქსეს ასტრონომიულ სისტემაზე, და მინც ის ამჟამად დაკრებებასა თუ ინტერპრეტაციას მოითხოვს. აქ კი ანტიკური ასტრონომიის ვერც ერთი მკვლევარი გვერდს ვერ აუღლის კოსმოსის ევდოქსესეული მოდელის იმ მახვილგონიერულ რეკონსტრუქციას, რომლის ავტორიაცა სკიამპრელია; სამყაროს ცენტრში უძრავად მდებარეობს სფეროსებური დედამიწა, რომლის გარეშეშეც ბრუნავს 27 პიოციკერული სფერო. მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნათ: პიოციკერების პიოციკერული წარმოდგენისაგან განსხვავებით, რომლებიც ამ სფეროებს ბრილის ვეებერთელა ბერებულ თვლიდნენ, ევდოქსე მათ რეალურ სხეულად კი არ მიიჩნევდა, არამედ პირქმინდად ამსტრუქტურულ გეომეტრიულ კონსტრუქციად, რომელსაც უნდა აესხნა მათობათა ზილული მოძრაობა ცის თალზე. ზემოსხეხებული 27 სფეროიდან ყველაზე ცილერა, გარეგანი სფერო ე. წ. უძრავ ვარსკვლავთა

სფეროა, რომელიც აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულებით ბრუნავს და დღე-ღამის განმავლობაში ერთ სრულ ბრუნს შემოსწევს. სამყაროს წარმოსახვითი ღერძის ვარშემო, უძრავ ვარსკვლავთა მოძრაობასთან განსხვავებით, მზისა და მთვარის მოძრაობა ველოქმეს სისტემაში სამსაში პოპოცენტრული სფეროს ბრუნვით აღწერება, ხოლო მერკურის, ვენერას, მარსის, იუპიტერისა და სატურნის რთულ მოძრაობათა ასახველად იგივე სისტემა ოთხ-ოთხ პოპოცენტრულ სფეროს იყენებს.

სურ. 1. 1 — მთვარი, 2 — მზის, 3 — მერკურის, 4 — ვენერის, 5 — მარსის, 6 — იუპიტერის, 7 — სატურნის, 8 — უძრავ ვარსკვლავთა სფეროები. მზესა და მთვარეს სამი სფერო აქვს, ხოლო დანარჩენ პლანეტებს — ოთხ-ოთხ. სფეროები თანაბარი სიქეხით პუნჯენ თავიანთი ღერძების ატრუფენ ამ მოძრაობისა კომბინაციებ ვარსკვლავთა ცის ბოლო მზის, მთვარისა და პლანეტების მოძრაობის მიტაცის ახდენს.

მზის სამი სფერო მედვიე სიქეხით ბრუნავს სხვადასხვა ღერძის ვარშემო, ამ სფეროთიდან პირველის მოძრაობა უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს მოძრაობას ემთხვევა. მისი მეშვეობით აღწერება მზის სადღელდამისო მოძრაობაც ცის თაღზე, მაშინ როდესაც მეორე სფერო

ეკლიპტიკის გასწვრივ მზის წლიურ მოძრაობას აღწერს; მისი ღერძი მკიდრით უკავშირდება პირველი სფეროს მოძრაობაზე წერტილებს და იმავე სფეროს, ისევე როგორც დედამიწის ღერძის მიმართ დაახლოებით 24°-თაა დახრილი. მეორე სფერო, რომლის ეკვატორიც ეკლიპტიკის სიბრტვეს ემთხვევა, ე. ი. ზოლიქის თანავარსკვლავედთა სარტყელზე გადის, დასავლეთიდან აღმოსავლეთით, ანუ პირველ სფეროს საპირისპირო მიმართულებით ბრუნავს, ხოლო ამ ბრუნვზე პერიოდო ერთ წელს შეადგენს. ცოური ეკვატორიდან მზის მაქსიმალური და მინიმალური დაშორება ზაფხულისა და ზამთრის შებენობის მომენტებს შეესაბამება, ხოლო ეკლიპტიკისა და ეკვატორის გადაკვეთის წერტილები — საგაზაფხულო და საშემოდგომო ბუნობის მომენტებს. თვით მზე ყველაზე შიგნითაა — მესამე სფეროს ეკვატორზე მდებარეობს. ამ სფეროს ღერძი მკიდრით უკავშირდება მეორე სფეროს მოძრაობაზე წერტილებს და ამ უკანასკნელის ღერძის მიმართ პატარა კუბითაა დახრილი. მესამე სფერო ძალიან წელა ბრუნავს დასავლეთიდან აღმოსავლეთით, ე. ი. მისი ბრუნვის მიმართულება იგივეა, რაც მეორე სფეროს ბრუნვისა. ამ მესამე სფეროს ეკლიპტიკის მიხედვით, უნდა აეხსნა თუ რატომაა, რომ ზაფხულისა და ზამთრის შებენობის დღეებში მზე ყოველთვის ერთსა და იმავე წერტილში როდი ამოიღის¹⁵⁸.

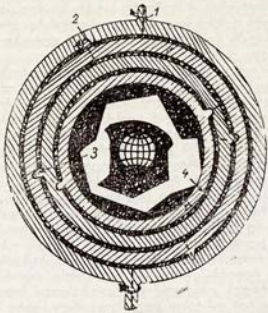
ასევე აღწერება მთვარის მოძრაობაც. მთვარის სამ სფეროთაგან ყველაზე კიდურა — გარეგანი სფერო, რომლის პოლუსებიც უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს პოლუსებს ემთხვევა და რომლის მოძრაობაც ცის თაღის სადღელდამისო მოძრაობას შეესაბამება, თავის ღერძის გარშემო ბრუნვისას თან წარიტაცებს, ორსავე დანარჩენ სფეროს. ამო აიხსნება მთვარის მონაწილეობა ვარსკვლავთა სადღელდამისო მოძრაობაში, მეორე სფეროს, რომლის ეკვატორიც (ისევე როგორც მზის შემთხვევაში) ეკლიპტიკის სიბრტვეს ემთხვევა — ეკლიპსის მოვლენის მიხედვით უნდა აეხსნა მთვარის მოძრაობა ზოგადად თანავარსკვლავედთა გასწვრივ, დასავლეთიდან აღმოსავლეთის მიმართულებით, ან სფეროს ბრუნვის პერიოდ მთვარის ერთ თვეს უდრიდა. და ბოლოს მესამე სფეროს მეშვეობით, რომლის ეკვატორზედაც მდებარეობდა საკუთრივ მთვარე, ეკლიპსის ხსნიდა მთვარის თბრეტის დახრულებას ეკლიპტიკის სიბრტვის მიმართ. ამ სფეროს ღერძი მკიდრით უკავშირდება მეორე სფეროს ორ საპირისპირო წერტილს და მისი ღერძისადმი მახვილი კუთხით იყო დახრილი, რომელიც სიპოლიტისის მოწმობით, მნიშვნელოვანად აღემატებოდა მზის მეორე და მესამე სფეროთა ღერძებს ზორის მდებარე კუბებს...

გაცილებით უფრო რთული იყო ანტიკურ ეპოქაში ცნობილი ზედი ციომილის (მანანტის) რთულ მოძრაობათა მოვლერება; მეცნი-

ერების წინაშე პლანეტის მიერ დასახული პროგრამის შესაბამისად, ევდოქეს ასტრონომიული სისტემა მიზნად ისახავდა თანამართომიერი წრითელი მოძრაობისა და უცვლელი მიმართულების შემოვლით ახსნა იმ ხილულ უწყსრილობათა მიზეზი, რასაც დამყარებლის მიერ ასს უცვლენს პლანეტების ზედაზეოვანი ან, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ მარყუცისებური მოძრაობა: „ღროს უმეტესი ნაწილის განმავლობაში პლანეტები ზოდიქერი თანავარსკვლავედების გავლით დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ ვადადგლელებიან (პირდაპირი მოძრაობა), მერამ თანდათანობით მათი მოძრაობა ნელდება. ისინი ჩერდებიან (იწყება დგომა), შემდეგ ერთხანს მოძრაობენ აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ (უკუქცევითი მოძრაობა), ხელახლა ჩერდებიან და, შემდგომ ამისა, კვლავინდებურად განაგრძობენ პირდაპირი მოძრაობის ასე რომ, ცის თაღზე პლანეტების მოძრაობის ხილული ვხა მარყუცი-სებურია. პლანეტების მიერ შემოწერილი მარყუცები სხვადასხვა ზომისაა. მერყურის უკუქცევითი მოძრაობის რკალი შეადგენს დაახლოებით 13° -ს (22 დღე), ვენერისი — დაახლოებით 16° -ს (40 დღე). მარსისა უახლოვდება 15° -ს (79 დღე), იუპიტერისა ცოტათი მეტია 10° -ზე (120 დღე), სატურნისა — დაახლოებით 7° (136 დღე)¹⁹⁹. დღეს ჩვენ ვიცით, რომ პლანეტათა ხილული მოძრაობის ესოდენ რთული ბუნება მზის ირგვლივ დედამიწის ბრუნვითა გაპრობებული, მერამ ძველი ბერძნული გეოცენტრული სისტემების ავტორებისთვის ეს გარე-შეობა, რა თქმა უნდა, უცნობი იყო. ამიტომ მათ წინაშე შემდეგი პრობლემა იდგა: „რას წარმოადგენენ წრითელი და სრულყოფილად მოწესრიგებული მოძრაობანი, რომლებსაც ამოთხეზხად უნდა ვი-ღებდეთ, რათა შევეძლოს მოხეტიალედ ვარსკვლავების ხილულ მოძრა-ობათა ახსნა?“ — სიმპლიციუსის ეს სიტყვები, რომლებიც მოტანი-ლია არისტოტელს თხზულების „ცისათვის“ მისეული კომენტარები-დან²⁰⁰, მთელი სიგრძე-სივრცით წარმოგვიჩენს იმ ამოცანის უკუ-ვლელ სირთულეს, რომლის გადაჭრაც — ერთხელ კიდევ შევასწავნებ-მათხველს, — ბერძნული ასტრონომიული შეცნობების ყველაზე სა-შერ და გადაუდებელ საქმედ დასაბა ევდოქესის დიდმა მოძღვარმა.

მოწაფემ გენიალური სიმარტივით გადაჭრა მასწავლებლის ეს პრო-ბლემა. თითოეული პლანეტისათვის მან აიღო თანამართომიერად მბრუ-ნავი ოთხი ჰომოცენტრული სფერო, რომელთაგანაც ყველაზე გარეთისა ბრუნვა, ისევე როგორც მზისა და მთვარის შესაბამისი სფეროებისა, სამყაროს ღრძის ირგვლივ ცის თლის სადღეღამისო მოძრაობას შე-საბამებოდა. უმჯობლად მისი მოძღვრო სფერო გარეთა სფეროს სა-პირსპირო წერტილებზე გამავალი და ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ $23\frac{1}{2}^{\circ}$ -ით დახრილი ღრძის გარშემო ბრუნვავდა, ასე რომ, მისი ცვა-ტარები მზისა და პლანეტების ეკლიპტიკას ემთხვეოდა. ამ სფეროს მოძ-

რაობა აღწერდა პლანეტის პირდაპირი მოძრაობის ზოდიქერი თან-ვარსკვლავედითა გასწვრივ, ხოლო მისი ბრუნვის პერიოდი პლანეტის სიღერული პერიოდის შესატყვისის ვახლათ (პლანეტის სიღერულ პერიოდში ეწოდება დროის იმ შევალბა, რომლის შემდეგაც პლანეტე ხელახლა გამოჩნდება ზოდიკოს სარტყლის იმავე ადგილას). ეკლიპ-ტიკის გასწვრივ პლანეტის მარყუცისებური მოძრაობის ასახსნულად ევ-დოქესს დასჭირდა კიდევ ორი — მესამე და მეოთხე სფერო, რომლე-ბიც თანამართომი სიჭკართა და ურთიერთსაპირისპირო მიმართულებით ბრუნვადენენ ერთმანეთს მიმართ პატარა კუთხით დახრილი ღრძების ირგვლივ; ირვე სფეროს ბრუნვის პერიოდი დედამიწის ერთ წელს უდრიდა, ხოლო მათი ღრძების დახრილობის კუთხე სხვადასხვა იყო თითოეული პლანეტისათვის. მესამე სფეროს ღრძი მუორის ზოდი-

სურ. 2. ოთხი სფერო, რომელთა შემოვლითაც ევდოქეს აღწერს პლანეტის მოძრაობას. გარეთა სფერო (1) 24 საათში ერთხელ შემობრუნდება თავისი ღრძის ირგვლივ, მისი მოძღვრო შედა სფერო (2) ერთ სრულ ზღვს ასრულებს პლანეტარულ წელს განმავლობაში. ორი დანარჩენი შედა სფერო (3 და 4) თანამართომი სარტყლისა და ურთიერთსაპირისპირო მიმართულებით მოძრაობს. ირვე ერთხელ შემობრუნდება მთვარე წელს მანძილზე, რაც განაზღვრავს პლანეტის მარყუცისებურ ტრაექტორიას. მთელი პლანეტა მთავი სფეროს ვედიტიზე მდებარეობს. ცენტრში მოთავსებულია დედამიწა.

აქში ბრუნავდა, თვით პლანეტა კი მეოთხე სფეროს ევატორზე იყო მოთავსებული. ყველა ამ მოძრაობის საერთო ჯამი საბოლოოდ გვაძლევდა პლანეტის მარყუქისებურ ტრეკტორიას, რომელიც პოპოლინტალურად წაიწიდა „რეიამს“ (00). აქვდა და რომელსაც ევლოქსემ „პიპოპედ“ — „ცხენის დეშაჟი“ უწოდა.²⁰¹

სულ 27 სფეროს მემკვიდრეობა — წერს ამერკელი მეცნიერი ვინჯ როჯერსი, — ევლოქსემ ააგო სისტემა, რომელიც პლანეტა მოძრაობის კარგ იმბატის იძლეოდა. მის სქემას საფუძვლად ედო მარტივი სფეროები, ევლოქსემ სისტემა რომ ბუნებრივად საერთო ცენტრის — დედამიწის ირგვლივ, ამ სისტემის აგებაში მოითხოვდა რთული მათემატიკური გამოთვლები: საჭირო იყო ოთხი სხედანსხვა მოძრაობის განხილვა თითოეული პლანეტისათვის და ბრუნვის ღერძებისა და სიჩქარეების სათანადოდ შერჩევა, რათა მივსული დაკვირვების შესატყვისა საბოლოო მოძრაობანი. ამ პრობლემის გადაჭრა შესაძლო გახდა რთული გეომეტრიული აგებების წყალობით. ევლოქსე იყენებდა ერთგვარ მარ-მონიულ ანალიზს (სამეგანზომილებიანი სიბითი) ფერიემველ ორი ათასი წლით ადრე. ეს იყო კარგი თეორია.²⁰²

დახ, ეს იყო კარგი თეორია, მაგრამ მას თავისი ხარვეზებიც ჰქონდა. დაკვირვებისათვის ეკვე მისაწდობში არა ერთი და ორი მოვლენა: ამჟამად ვერ თავსდებოდა ევლოქსეს სქემის ვიწრო ჩარჩოში. უფრო წერაღმან ფაქტებზე რომ აღარ ვაგაბხელოთ ყურადღება, საკმარისია ითქვას შემდეგ: პლანეტების მესამე და მეოთხე სფეროთა ღერძების შორის დახრლობის კუდახს შერჩევით შეიძლებოდა საკმაოდ ზუსტად აღგვეწერა ობიეტრისა და სატარნის მარყუქისებური მოძრაობა, მაგრამ დანარჩენი პლანეტებისათვის შედეგი ვაკლებოდა ნაკლებ დამაკმაყოფილებელი იყო (ასე, მაგალითად, ევლოქსეს მოვლენის მიხედვით, მარსისა და ვენერასათვის საერთოდ არ ხერხდება რტორ-გრაფული, ანუ ევლოქსეანი მოძრაობის მიღება). აღმათ, ამიტომაც იყო, რომ კალბე კიდეკოსელმა, ევლოქსეს მოწაფის — პოლემარქეს შეიკრძა, რომელმაც ძვ. წ. 330—329 წლებში მოახლნა ათურნიკალენდრის რეფორმა, ერთგვარად გააფრჭობესა, მაგრამ, იმავედრო-ვლად, გაართულა კოლაკ კოსმოსის ევლოქსესეული მოვლეო, გაართულა იმით, რომ დამატებით კიდევ შეიღ ახალი სფერო შემოიტანა, რათა უფრო ზუსტად აეხსნა მზის ზოდიაქური ინიშნალი, ანუ წილი-წილის დროთა არათანაბარი ტანგენტობობა. აქალბე ისევე განლაგებდა სფეროებს, — შენიშნავს არისტოტელი, — როგორც ევლოქსემ მათი რაოდენობაც იგივე იყო ზეგისა და კრინოსისათვის.²⁰³ მაგრამ მზისა და მთვარისათვის ის საჭიროდ თვლიდა ორ-ორი სფეროს დამატებას, და თითოს — დანარჩენი სამი პლანეტისათვის.²⁰⁴

მაღლ არისტოტელემ 55-მდე ვიზარდა პოპოცენტრულ სფეროთა

ჩრტევა²⁰⁵, რათა მათი ორგანული შილიანობისათვის მიეღწია, ხოლო ამ შილიანობის შიგნით უხრებველეთ თითოეული პლანეტის სფერულ სისტემათა ავტონომიური მოძრაობა. მაგრამ სამყაროს ევლოქსესეული მოვლენის ძირითადი ნაკლი ნაკლადვე დაჩნა: გეოცენტრულ სისტემის თანდათანობითი სრულყოფის მიხედვად, შეუძლებელი იყო პლანეტთა ცვალებადი ბრწყინების ასანა, ვინაიდან ევლოქსეს ისევე როგორც კალბესა და არისტოტელეს ასტრონომიულ მოვლენებში მანილი დედამიწიდან პლანეტებამდე არ იცვლება. ევეოქსე არ იყოს, ძველი ბერძნების დაუცხრომელი ცნობისწინადადით ადრეველი ასრია-ახალი აღმოჩენებით ამოღებდა საბუნებისმეტყველო მეცნიერებას. სამყაროს ზოგადი სურათის აგებაში შეზღვევი პრინციპული მანიეა გადადგა პლანეტის მოძრაობაზე ჰერაკლემ პონტოელმა, რომელიც ცის თაღის საღლეამისო მოძრაობას პოპოცენტრულ სფეროთა მოძრაობით კი არა, საცუთარი ღერძის ვარშემო დედამიწის ბრუნვისათა სწინადა. მაგრამ როგორც ასტრონომიის, ისე ფილოსოფიის ისტორიის მკვლევარნიც, იშვიათ გამოჩაყლისთა გარდა, რატომაც ივიწყებენ, რომ ეს ფუნდამენტური იდეა უშუალოდ პლატონის „ტიმოქოსის“ საგანა იღებს დასაბამს.²⁰⁶ ჰერაკლემ ასტროლოგიურ მიეწერება კო-დევი ერთი თამაში პიპოთება: როგორც ვიცით, ორი შიდა პლანეტა — მერკური და ვენერა დიდი მანილით არსილენს შორღებთან მშებს, არამედ მის ხან ერთ, ხან მეორე მხარეს ექცევიან: აქედან გამოიღინა-ჩნა, ჰერაკლემ ივარაუდა, რომ მერკური და ვენერა დედამიწის კე-ბის ვარშემო ბრუნვენ და მხოლოდ მზე მოძრაობს წრიულ ორბიტაზე დედამიწის ირგვლივ. ამიტომაც ასტრონომიის ისტორიკოსები ასყენიან, რომ სწორედ ჰერაკლემ გადადგა პირველი ნაბიჯი არისტარქე სამოსელის ჰელიოცენტრული სისტემისაკენ. ცხრომეტრ-საყენის შემდეგ ჰერაკლედის ამ პიპოთებას ალოოტინებს და შე-წიქედებთიად განავითარებს დიდი დანილი ასტრონომიის ტიპო ბრ-ბეს გეო-ჰელიოცენტრული კონცეფცია.

ანტაციური ასტრონომიის თვალსაზრისით წარმოადგენელთა შორის სრულიად განსაყვობებული ადგილი უჭირავს არისტარქე სამოსელს (IV—III ს. ძვ. წ. ა), რომელსაც მკვლევარნი კაცობრიობის ისტორიაში პირველი ჰელიოცენტრული სისტემის ავტორად თვლიან. ციერ გან-თავითა მიმოქცევაზე ხანგრძლივი დაკირვებისა და რთული გე-ომეტრიული აგებების წყალობით, არისტარქე იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ მზის მოცულობა დაბლობებით 340-ჯერ აღემატება დედამიწისას. ეს კუფრი ძალზე შორს იდგა სინამდვილისგან: როგორც ვიცით, მზის მოცულობა სულ მცირე მილიონჯერ მეტია დედამიწის მოცულობაზე; მაგრამ არისტარქეს მიერ მიღებული შედეგები კი საკმარისი იყო სარ-ნობოსოდ, რომ აღნიშნის მცდელსა და მამიებელ — ახრს ევეო შეპხარ-

ვლად სამყაროს ტრადიციული გეოცენტრული მოდელის სისწორეში. თუკი მზე განუზომლად აღემატება დედამიწას, განა უფრო მართებული არ იქნება ვიჯიაბულოთ, რომ მზე კი არ ბრუნავს დედამიწის გარშემო, არამედ პირიქით, დედამიწა ბრუნავს მზის ირგვლივ? როგორც არქიმედეს „სამამრეტის“ გვიმოწმებს, სწორედ ამ თვალსაზრისით აღიქვამდა არისტარქე სამყაროს რეალურ სურათს. მაგრამ დედამიწის მოძრაობის დაშვება დამატარებულად უპირისპირდებოდა ძველი ბერძენების ტრადიციულ წარმოდგენებს და შეერაცხებოდა მათ რელიგიურ გრძნობას. ამიტომაც იყო, რომ არისტარქეს მკრთელობაში დასდეს ბრალი და მშობლიური ქალაქიდან გააძევეს.

არც ბერძნული მეცნიერების მასინდელი დიუნე იძლიოდა ჰელიოცენტრული მოძრაობის დამკვიდრების, გავრცელებისა და შემდგომი განვითარების საშუალებას. ძნელი იყო მის წინააღმდეგ მიმართული არგუმენტების უარყოფა. თუკი დედამიწა მზის გარშემო ბრუნავს, ამტკიცება ერთი ამ არგუმენტთაგანი, მაშინ გამუდმებით უნდა იცულებოდეს ზილული მანძილი უძრავ ვარსკვლავებამდე. ამ არგუმენტის გასაბათილებლად არისტარქეს ასეთი პასუხი ჰქონდა: უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს რადიუსი იმდენად დიდია, რომ მასთან შედარებით დედამიწის მთელი ორბიტა შეიძლება წერტილად იქნეს მიჩნეული. მეორე არგუმენტი, რომლის ატორებიც არიან არისტოტელე და ელინისტური ეპოქის უდიდესი ასტრონომი პტოლემეაიოსი, მზარს უმგებრებად პირველს: თუ დედამიწა წარმოუდგენელი სისწრაფით ბრუნავს მზის ირგვლივ, მაშინ ყველაფერი, რაც მშობლიურ დამატებულად არ არის დედამიწაზე, ბრუნვის სიძირისპირით მიმართულებით გარტოვრდება. ასე, მაგალითად, დედამიწის, ამ არგუმენტის თანხმად, უნა უნდა ჩამოეტრებინა ღრუბლები. ძველი ბერძნული დინამიკის თვალსაზრისით, ამ არგუმენტს საერთოდ არ მოეძებნება მეტ-ნაკლებად დამაყმყოფილებელი პასუხი, ვინაიდან ანტიკური ფიზიკა არ იცნობდა ინერციის კანონს და ნებისმიერი მოძრაობის მიზეზად ყველა ცალკეულ შემთხვევაში ახალ-ახალ მარს მოითხოვდა. ამიტომ, თუკი დედამიწა თან არ წარბიტება ღრუბლებს, ისინი უნდა ჩამოართონდნენ მას. არისტოტელეს ატორიტეტიც, ხოლო შემდეგ პტოლემეაიოსის უცილერესად დაბეჭდილმა, მაგრამ ასევე უცილერესად რთულმა გეოცენტრულმა სისტემამ²⁰⁷ ნაადრევად დააბრია და თითქმის ათას ხუთას წლით დასამარა კლასიკური ელენიზმის წიალდიან ამოცენებული ჰელიოცენტრული მოძღვრების ჭერ კიდევ უწყვილ და სრულად ნორჩი ულორტება.

მაგრამ მეცნიერული ობიექტურობა და ისტორიული სიმართლილსაღში ერთგულება მოითხოვს იფიქროს, რომ ჰელიოცენტრული მოძღვრების სათავე უფრო ღრმად დევს წარსულს იღვამლებით მიცულ

წიალში. სამყაროს ჰელიოცენტრული სისტემა ჰერაკლიდე პონტოლის ან არისტარქე სამოსელისაგან კი არა, პტოლემისაგან იღებს დასაბამს; მაგრამ ეს აზრი, სამწუხაროდ, იმდენად უცხო და უჩვეულოა ჩვენი (მხოლოდ ჩვენი და არა დასავლური) მეცნიერებისათვის, რომ მას ლიტონი სახით ვერ მივაწვდით მეთხველს: ამყაროთ ეს ჩვენგან დაწერილობით განხილვასა და საფუძვლიან დასაბუღებას მოითხოვს. იდეალისტური ფილოსოფიისაღმი ტრადიციულმა დასოკლებულმა აიფულელების მანძილზე განაბრობა მისი ცალკეული მიღწევების სრულად გაუმართლებელი იფნარჩება, თითი იმ მიღწევებისაც კი, რომლებიც შორს სცილდება საკუთრივ ფილოსოფიის ფარგლებს და უმალ საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა სფეროს მიეკუთვნება. ასე, მაგალითად, ჩვენ სკოლის მერხილავებ ვეცნობით ნიუთონების ატომური აგებულების დემოკრიტესულ კონცეფციას, მაგრამ პტოლემის ატომიზმზე შეჯგოება რატომღაც აკერძალუდ ხილავ. ითვლებოდა მეცნიერებათა და მხოლოდ ამ ბოლო წლებში გახდა შესაძლებელი, რომ რუს მეცნიერს თამამად, ყოველგვარი მიყენებ-მოყენების და დამნაშაუისათვის ნიშნული მშობლიურების გარეშე განეცხადებინა: „მატერიის აგებულების პტოლემური თეორია არც დემოკრიტეს მოძღვრების გამოვრება, არც მისი ვაღმაცემა თუ ვაღამუშავება. ესაა სრულიად ორიგინალური ფიზიკური თეორია, გაიცლებით უფრო რთული, უფრო ღრმა და... უფრო სანტრეპსო ჩვენი დროის ფიზიკის თვალსაზრისით. ვიდრე ყოველივე ის, რასაც დემოკრიტეს ანტიკური ატომისტებიც ვაბუღებთ... პტოლემის მიერ „ტიმოსეონ“ დადამატებული ატომისტური კონცეფცია არა მარტო განეკრძობებით გავს ანტიკურ მეცნიერებაში: ესაა გამაყენებელი, უნიკალური და, გარკვეული თვალსაზრისით, პრაკტიკული მოვლენა გეროპული უბუნებისმოკიდების ისტორიაში“²⁰⁸. მაგრამ თუ ფიზიკაში ყინული უკვე ვაღვდა, ასტრონომიაში ისტორიული სამართლიანობა ჭერ კიდევ თავის რეაბილიტაციას მოელის. წინამდებარე სარკვევი, მსოფლიო პტოლემოლოგიის მიღწევებზე დაყრდნობით, სწორედ ამ სამართლიანობის აღდგენის მოყრატეული ცდაა.

ჩვენ შევეცილა მიახლოებითი სისუსტით მაინც წარმოვიდგინოთ პტოლემის ასტრონომიულ უსეხედუებათა ევოლუციის ზოგადიო საკვანძო მომენტი. თავის ერთ-ერთ შედევრში — „სახელწიფიო“, ფილოსოფიისათა მმართველი კლასის განსწავლსათვის მეცნიერებისა და ხელოვნების სხვა დარგებთან ერთად (ართიმეტიკა, გეომეტრია, მუსიკალური პარმონია) პტოლემის ასტრონომიასაც სავალდებულო საუნად სახასეს, როგორც ზნეობრივი სიმწინდისა და სულიერი სრულმწინდების მიღწევის საშუალებას. დედამიწის თავზე განადიოხული გუმამოთივი ვაღმომზობლი, ვარსკვლავებით მიოპვილი და მწიოთობა გრმენე-

ული ციმციმით მომღიმარე ცის თაღი, მზისა და მთვარის ელვარე
ღისკეობით, ღღასა და ღაშის, თევზისა და წლების, წელწაღისა და
სა-ტელური მონაცვლეობით, ცოთმოდოა კლანდოი ბილიყებით, სხი-
ვოსანი სფეროებისა და მათი წრიული ორბიტების მათემატიკური პარ-
ამონით, თანაბარკვლაველთა თვალსაჩინოებელი თავფლებით, პო-
რისონტრიდან პორისონტრამდე ვადარჯალელი ჩრდილონი ნაცვლებით,
სადაც მირიად ვარსკვლავთა ნისლოვან ქაოსს მღღმა იპაღება ვალქ-
ტკეთათა სფერული თუ სპირალური სტრუქტურები, — ყოველივე ეს
ანამატრეით იხილება აღმკინის მზრასა და თითქმის მთლიანად ავი-
წყებს ამქვეყნიურ სიმწერეს და სიღვებრეს; ესაბელწიფოსა მისხე-
ვით, კაცთა უმარავლესობა-სწორედ იმას მიიზნებს ასტრონომიის დირ-
სებად, რომ ეს აბეღლებს სულ ზეითი იმზირისა და ყოველგვარი
მწიფირისაგან განარიღებს მასა 208.

მაგრამ არც ცის მომწვანელი სიღამათი ტემბასა და არც მას-
ზე ზსტრი დეკორაციებით დაგროვილ ცოდნას, რასაც ესოღენ დიდი
მნიშვნელობა ენიჭება წელთაღრიცხვის, ზღვაოსნობისა თუ მიწათმოქ-
მედებისთვის, პლანეტის აზრით, საერთო არა აქვს რა ასტრონომიის
ქვემარტ დანაწმულეობასთან. არითმეტიკისა და გეომეტრიის განვი-
ხად, ესაბელწიფოსა ავტორი უტილიტარისტულ კი არა, პირწმინდად
თეორიულ-შემდგენებით ამოცანას უსახავს ასტრონომიასაც; იღველ-
რო სინამდვილის სტრუქტურულ კანონზომიერებათა კვლევას 209,
ამიტომ დავტრეება მზის წლიურსა თუ სადღღამისო მოძრაობაზე,
მთვარის დახეხეზე, თანავარსკვლავედების კონფიგურაციებსა თუ პლა-
ნეტის მარუფენებურ მოძრაობებზე სხვა არა არს რა, თუ არა ესა-
შეაღება ქვემარტივ ყოფიერების შესამდგენებლად. ამ პირწმინდად
კონტემპლაციური ასტრონომიის წარმატების აუცილებელი პირობაა
გეომეტრიის სავალდებულო ნაპირწმინდი დარჯის — მზრუნვე სხეულო-
სტერეომეტრიის განვითარება 210, რომელსაც, მისი ჩამორჩენილობის
მიუხედავად, დიდიბატურნი ზელოვებით გამოიყენებს პლანტინი თა-
ვის ტიპოლოშია 211. იგეო არ იყოს ესაბელწიფოსა ავტორის თანახმად,
არტემობს ორმზრავთა თანაფარდობა იფელურად ორგანიზებული სა-
ზოგადოების მწიფობრ წესრიგსა და კომისისის პარამონიულ სტრუქტურ-
ისს შორის, აქედან — პლანტინის სიკოლოგიისა და ასტრონომიის
მჭიდრო კავშირთა ტიპოლოშია 212 ეს კავშირი აღმკინის, ანუ მიეროსამ-
ყარისა და კომისისის, ანუ მაკროსამყაროს ურთიერთშესაბამისობაზე
დაიყენება.

ესაბელწიფოსა, ამ ფილოსოფიურ ებოსს, რომელსაც თავისი მო-
ცულებით, შინაარსობრივი სიღრმითა და საცვლევ პირობლებათა სი-
რულთა განსაკუთრებულთა ადგილი უჭირავს პლანტინის შემოქმედებამ-
თა-ფინიონერის მისტერი ხილავ, გრანდოსტრი — ესკატოლოგიური

პანორამა ავირგვიწვას, რომლის ცენტრდაც სამყაროს ნახევრად მი-
თხროს და ნახევრად მეცნიერული მოღვაღ გვევლინება: სულთს
სიკლად მომხილავი ერ პამფილოვთა ვადმოცემით, ცასა და მი-
წას აკრავს სინათლის სხივისანი სფერო, ხოლო სამყაროს მთელ სიღრ-
მეზე — ჩრდილოთ პოლესიდან სამხრეთ პოლესამდე გამწონის ცი-
სტრუქტურასავით მოვლავს სინათლის სფერო, რომელიც ცარგველისა
და დღამაწის ორ ურთიერთსაპირისპირო ნაპარლზე ვადის, სვეტის
შეჯავლში ბრუნავს ანაწეს (აეცილებლობის) გიგანტური თითისტარ-
თა, რომელიც სხვა არა არს რა, თუ არა სამყაროს ღრმბა. აღმასის
თითისტარზე წამოცმულ აღმასისავე კვირისტავს ნახევარსფეროსა თუ
ყვეთალი კონსეს ფორმა აქვს, რომლის განცვრტილი ზემოდან რვა
კონცენტრული წრის სახით წარმოუჩნდება მზრას. თითოეული წრე
ცრ ღვა სხვადასხვა ვადრის შეესაბამება — მზის, მთვარის, ზეითი
კოლონიასა და უძრავ ვარსკვლავთა სფეროებს. მათ შორის ყველაზე
ღღდა ვარგვანი, ანუ უძრავ ვარსკვლავთა სფერო, რომელიც შევიდ
ღარაჩენ სფეროს მოიცავს. სიდიდით მეორე ადგილი უჭირავს მე-
მეტეს სფეროს, მესამე — მეოთხეს, მეოთხე — მერვეს, მეხუთე — მე-
მეექვსეს, მეექვსე — მეხუთეს, მეშვიდე — მესამეს, მერვე — მეორე
სფერო. შვიდი შავითა სფეროს ბრუნვის მიმართულება ერთი და
იგივეა, მაშინ როდესაც უძრავ ვარსკვლავთა სფერო საპირისპირო მი-
მართულებით ბრუნავს. სხვადასხვა კვირისტავის წრეების, ანუ, რავს
იგივეა, სფეროთა ბრუნვის სიჩქარე; ყველაზე სწრაფად ბრუნავს
მერვე წრე; შემდეგ თანაბარი სისწრაფით ბრუნავს მეხუთე, მეექვ-
სე და მეხუთე წრეები; ბრუნვის სისწრაფით მესამე ადგილზეა მე-
ოთხე წრე, მეოთხეზე — მესამე, მეხუთეზე კი — მეორე წრე; ხოლო
ვეით თითისტარი ანაწესე კალთაში ბრუნავს 213.

კვირისტავის რვავე წრეზე ფეხმორთმით ზის თითო სიჩუნა, რომ-
ლებიც წრეებთან ერთად ბრუნვისას ვარკვეული სიმძლავის ბევრებს
შეიძლიან. ბევრებს, სფეროთა სიდიდისა და მათი ბრუნვის სისწრა-
ფის ზემოთ ჩამოთვლილ ინტერვალთა შესაბამისად, პარამონიული
თანამეურებელ ერწყმის ერთმანეთს და, ამრიგად, კოსმოსური ოქტა-
კორდა 214 დასაბამს აძლევს ციურ სიმწიფისა, ვაშუღდებით რომ გუ-
ფუნებს სამყაროს უსარგებლო სიერტეში. სიარტების მახლობლად,
მთავან თანაბარ მანძილზე ზის სამი სხვა არსება, თითოეული — თა-
ვის ტარტზე: ისეთი მოიხრები არიან, ანაწესის ასტრონი — ლახესისი,
კლოთო და ატროპოსი; სამეგს სტეტიკე სამისი მზსაცვს და გვირგვი-
ნები ადგა თავზე. სიარტებთან მამეწყობით ლახესისი უძღვრის წარ-
სულს, კლოთო — აწყოსს, ატროპოსი კი — მომავლის. დროდღერი
კლოთო მარჯვენა ხელს წაქცავს თითისტარის ვარტოთა და გვირგვი-
ნების საშეაღებას არ აძლევს მას, ატროპოსი მარცხენა ხელით

სვეტ. აბრეხანს მინაგან წირვებს, ხოლო ლახესისი რიგრიგობით ეცხვება ხელთ ერთსად და მეორეთად²¹². „წილის მურულს“ ნიშნავს ბერძნულად „მეოთხე“ — „ჭურჭლის მშვეველს“, „ატროპოპოი“ — „შეუცქვეველს“, „ურყუებს“, „გაბრუნავს“. ამრიგად, ბედისწერის სამ ქალღმერთთაგან პირველი წარსულში უყრის წილს ადამიანს, მეორე მისი სიკეთის ძალს აწიავს, მესამე კი ვარდნილად ახლოებს იღვამელებით მოცულ მომავალს).

სამყაროს „სახელმწიფოსებლა“ მოდელში მუსიკალური გამშის გარდა ჩაწვლია ფერადი გამაცვ. სიხვისი სფეროთა პოლიფონიური ძღვრადობას ორგანულად ეწყობის ფერთა სიმღერა. უძრავ ვარსკვლავთა სფერო პრეკლია, რადგანაც მის ფერს განსაზღვრავს შვიდი სხვა სფეროს ფერადოვან ნივანთა ერთობლიობა; მეშვიდე სფერო ყველა დანარჩენს ჩრდილავს ელვარებით; მეერვე სფერო მეშვიდისაგან გამოხიხივებულ სინათლს ეესუსება საკუთარ ფერს; მეორე და მესამე სფერო ოქროსფერია, მესამე — თოვლივით თეთრი, მეოთხე — მოწითალო, ხოლო მეექვსეს მეორე ადგილი უჭირავს თავის სიეთრით²¹³. შემთხვევითი როდია ის ვარქმობა, რომ ძველი ბერძნული ტრადიცია პლანეტების სახელწოდებებს ნართათულად აღნიშნავდა სიტყვებით, რომლებიც შეესაბამებოდნენ მათ ფერსა თუ მათ მიერ გამოხიხივებული სინათლის ინტენსივობას. ასე, მაგალითად, სატურნს (კრონოსს), ამ ტრადიციის მიხედვით, „ბრწყინვალე“ („ფანიონი“) ეძღვნა, იუპიტერს (ზეუსს) — „ბრწყინავი“ („ფაეტონი“), მარსს (არესს) — „ცხცხლოვანი“ („პიროვისი“), ვენერას (აფროდიტე) — „ნათლის მტერითვლი“ („ფოსფორისი“), მერკურს (მერკურსს) — „ელვარი“ („სტილიონი“) ²¹⁴.

პლატონის უკანასკნელი ვრანდიოზული ქმნილება „კანონები“ და მისი მომდევნო „კანონთა შემდგომი წიგნი“ („კანონისი“) გვიჩვენებენ, რომ მათი ავტორი ბოლომდე თავისი შემოქმედებითი სიმწიფის პერიოდში დასახული პროგრამის ერთგული დარჩა. როგორც უკვე ითქვა, თავის დიდი სოციალურ უტოპიაში (სახელმწიფო) პლატონი ასტრონომიის ძირითად დანიშნულებად თვლის იდეალური სინამდვილის ბუნების ცვლევას. „კანონების“ მეშვიდე და მეთექვსმეტე მთავრობა ასტრონომიული კონცეფცია სხვა არა არის რა, თუ არა ამ მიზნის ხორკულისპის, მისი რეალიზაციის თავაზიოდებული ცდა, ხოლო „კანონისი“, თანამედვერულად რომ ავითარებს „სახელმწიფოს“, „კანონებისა“ თუ „ტიმოისის“ ასტრონომიული მოძღვრების არსს, მთელ ცს უხეხავს დღევანდელ სახავს; არც კვლდ ღმერთთაგანს ვიდრედ მე²¹⁵. რა თქმა უნდა, ზეცის, და ყველაზე მართებული ეჭვება, მის მიმართ ადვანსულად ლიცია-ვედრებას. ყველა დაგვეთანხმება იმა-

ში, რომ სწორედ ეს იქნა ჩვენთვის ყოველგვარი სიკეთის წყარო²¹⁵.

რას ნიშნავს ეს? პლატონი გვიტყობს, რომ ადამიანის ამქვეყნიური არსებობის ყველაზე დიდი სიკეთე სიბრძნის მიღწევა და დღევანდობაა. მაგრამ რა ვითი შეიძლება დღევანდობა მას? ვერავითარი სპეციალური ცოდნა, ვერავითარი პრაქტიკული განწყვეტულობა, შეცნობიერება, ხელოვნება თუ ხელოსნობის ვერავითარ დარგში გაწვდვა; პლატონის აზრით, ვერ გვახიარებს ადამიანის არსებობის ამ უმაღლეს მნიშვნას. არსებობის მხოლოდ ერთი, ერთადერთი „მოძღვრება, რომლის წყალობითაც შეიძლება სიბრძნის წვდობა და დღევანდობა; ეს გაბოჯვ მოძღვრება რიცხვის შესახებ²¹⁶. თუმცა ამ აზრს, რომელზედაც დღევანდობა პლატონის ბევრი ფილოსოფიური კონცეფცია, ზნობიერეკვებებით ისეთ დიდმნიშვნელოვან დიალოგებში, როგორცია „სახელმწიფო“, „ფილოზოსი“, „ტიმოისი“ და „კანონები“²¹⁷. თითო რიცხვის ცნებას, ერთისა და ორის, მთლიანად და დიდის ბუნებას, სიუხროდ, რიცხვითი თანამედვერების არსს და რაობას კი, გვიტყობს „კანონისი“, ცის თალს სადღეღამისო პრუნუნავი, მნიშობილი მომქცევასა და დღე-ღამისა თუ წელიწადის დროთა მონაცვლეობაზე დავიკრვებით უზიარა ადამიანი. ეს იყო მის წინაშე გადამწილი ჩარველი წიგნი, რომელიც ის კითხულობდა ვარსკვლავების ასობით მიბუქილი ღვთაებრავ სიბრძნის.

„მოდით, ვნახოთ, როგორ ვისწავლეთ თვლა. მიზნებით, ვინ მოგვცა ერთისა და ორის ცნება? რატომაა, რომ ყველა ცოცხალ არსებას მორის ბუნებით მხოლოდ ჩვევა ეფლობთ ამნარი ცოდნას? თუ ერთ-მანეთს შევედარებთ ყველა საგანს, რას ვნახათ დღეზე უკეთესს? შემიძღვ ადამიანი ვადადის დამეზე და აქ სულ სხვა სურათი ემდება სოფლის. ერთმანეთს გამუღვებებით ენაცვლება მრავალი დღე და მრავალი დამე. ეს არასოდეს არა ყვეცბს მათ ურთიერთმონაცვლეობას. და ამრიგად ვვიჩვენებს ერთისა და ორის ცნებას, ასე რომ, ბოლოს და ბოლოს, თუთ ყველაზე უნიკოსად კი შეუძლია დავუღვებოთ ხელოვნებას. ამის უკრეტისას თითოეული ჩვენგანი ითვისებს „სახის“ „მოთის“ და საერთოდ სინამდვილს ცნებას. ერთი ცოტრ სხეულთაგანი — მთავარ ღმერთთა იმგვარად შექმნი; რომ ხან დიდი გვეჩვენება, ხან კი პატარა, ასე რომ, მეთუთამეტე დღე-ღამეზედ გამუღვებით უცვლის სახეს. ასეთთა მთავრის წრებრუნება, თუკი ვინმეს ნებაეს, ურთეთულად თვლიდეს მთავრის თვის... აქამდე ყველა მშვენიერად მოაბერებს თვლას, თუ დავიკრვდება ყოველ ერთეულს თავისთავად. სამაფიეროდ, მე მგონია, ღმერთთა უფრო... მდლი მიხინით დაწესეს, რომ ადამიანი ყოველთვის ითვალსწინებდეს რიცხვთა ვარქმულ უს თანაფარდობას. აქ, როგორც უკვე ითქვა, მან ხან ცხრობა და-

უწესა-მოვარეს, ხანაც ავსება, მანვე დაადგინა თვეებიც წლისა, ასე რომ თითოეული ჰეგენებისათვის შესაძლო ვახლა დაეკვირვების გზით ნებისმიერ რიცხვითა ურთიერთშედარება. ამის წყალობით მწოდებმა ჩვენმა ხილი, ნაყოფითა სიუხვითი იხნიქება მიწა და სახარდობს ყველა სულდგმულა²¹⁸.

შემთხვევითი როდია რიცხვებისა და, საერთოდ, რიცხვთა თეორიისათვის ესოდენ დიდი მნიშვნელობის მინიჭება. ამ ფაქტში გამოხატულდება პიოვა პლტონის ფილოსოფიერ შეხედულებათა ევოლუციონის საბალოო, დასკვნითა მომენტებს: იღებენ თითქმის სრულბა გაიფიქრებამ რიცხვებთან. ისევე როგორც უწინ — იღვა, მთელ კოსმოსურ წესრიგს ახლა განსაზღვრავს რიცხვი. სამყაროელი წრებრუნვა, ციურ სხეულთა მიმოქცევა რიცხვითი თანაფარდობებით გამოხატულ კანონზომიერებებს ექვემდებარება: „ყოველი გეომეტრიული ფიგურა, ან რიცხვითი თანაფარდობა თუ პარამეტრიული ერთობა ვარსკვლავთა წრებრუნვას ემსავსება და ენათსავება. ამიტომია, რომ ერთი-ულის ბუნება იმისთვის, ვინც ღრმად მასწავლა და შეითვისა იგი, ყველაფერს ხანის... დაკვირვებულ კაცის წინაშე აქ ვლინდება ყოველ საგნის ბუნებრივი კავშირი“²¹⁹.

მეგრამ ყოველი საგნის ეს ბუნებრივი კავშირი, რიცხვითა პარამეტრიული თანაფარდობით ერთი რიგად მთელად რომ ჰკრავს მთელ სამყაროს, არასდ არ ვლინდება უფრო ნათლად, ვიდრე ციური სხეულების მარადიულ წრებრუნვაში, სხეულებისა, რომლებიც თავიანთი სრულქმნილების გამო, როგორც „ტიმოსის“, ისე „მეზონისის“ ასტრონომიული სისტემაში, დემონსტრირებენ აჩინ დასახულნი: „მაშ, იცოდეთ, რომ მთელს ცაშია რვა ძალა, ღვიძლი ძმებებით რომ ენათსავებიან ურთიანეთს. ერთი ამ ძალთაგანი მზის ძალაა, მეორე — მთვარის, ხოლო მესამე — უძრავი ვარსკვლავებისა. რჩება კიდევ ხუთი... ყველასინი ხელს უწყობენ უღვთებრივესი გონებით დადგენილ სამყაროს ხელულ წესრიგს. ნეტარი კაცი თაუდამპირველად გაიგონებულთაა იწინაიერი, შემდეგ კი მთელი არსებობა შესტრფის და, რამდენადღეს ეს ხელუწიფება მოკვდავ ბუნებას, ცდილობს შეითვისოს იგი, რაკილე ფიქრობს, რომ ასე და ამრიგად ყველაზე უკეთ გალევს ცხოვრების გზას, ხოლო სიკვდილის შემდეგ იმ ადგილას მივა, რომელსაც იმსახურებს სიქველ... მე კვლავ ვამტკიცებ, რომ ამნაირი დემონი რვაა. მანსუ უკვე ვილაპარაკე²²⁰. მათ ვარდა რჩება ხუთი. გასაადვილებსა და წრებრუნვის შეთხვევ, ისევე როგორც მეხუთე სამე, თითქმის მზის წრებრუნვის სწორია: ყოველ შემთხვევაში, არც მასზე სწორადია და არც მასზე ნელი, საერთოდ, ყველა ვამჭრობს კაცი უნდა აღიარებდეს, რომ არსებობს სამი წრებრუნვა: ჩვენ ამ სამად უფოელი მზის, ცისკრის ვარსკვლავისა და კიდევ მესამე მნათობის

ბრუნვას, მნათობისა, რომლის დასახელებაც არ შეიძლება, ვინაიდან უწინბია მისი სახელი... ეს მნათობები დემონები დაესხსნენ“ თავიანთი სახელებს: ცისკრის ანუ, რაც იგივეა, მწუხრის ვარსკვლავი უსაფრთხლოდ რომ იწოდება აბროლიტელა²²¹, ხოლო იმ მნათობს, რომელიც თითქმის აფროდიტის კვალდაკვალ თანა სდევს მზეს, პერკუსი²²² ეწოდება. ასრებობს კიდევ სამი წრებრუნვა, რომელთა მიმოხრულებაც — მარცხენად მარჯვნივ — მზისა და მთვარის ბრუნვას ემსახვევა: უნდა მივუთითოთ კიდევ ერთი, კერძოდ, მტრე წრებრუნვაზე: უწინარეს ყოვლისა, სწორედ ის შეიძლება მოჩვენულ იქნეს კოსმოსსად; მისი მიმართულება ზემოთ ჩამოთვლილ მნათობთა ბრუნვის მიმართულებას ეწინააღმდეგება და თან წარბაძავს ყველა დანარჩენს²²³. ყოველ შემთხვევაში, ასე გვეჩვენება ჩვენ, ადამიანებს, რომლებსაც ესოდენ ცოტა რამ გვესმის ამ საკითხში... დაგვრჩა კიდევ სამი ვარსკვლავი, რომელთაგანაც ერთი ყველა დანარჩენისაგან განსარჩევა თავისი სიხანტით, და ზოგიერთნი კრონოსს უწოდებენ მას; მოსრახობს სიხანტით მის მომდევნოს ზევის სახელი უნდა ეწოდოს, ხოლო მესამეს — არესისა²²⁴; ზემოთ ჩამოთვლილ მნათობთაგან მხოლოდ ეს უკანასკნელი გამორჩევა წიელი ფერით“²²⁵.

პლატონს არ დეწურობსა საგანგებო ასტრონომიული ტრაქტატი, მეგრამ არა ერთი და ირი დილოვის ცალკეულ პასუხათა ურთიერთშეყრება მაინც ვარკვეულ წარმოდგენას სიძვენის სამყაროს მისეულ მოდელზე. ამ მხრივ, განსაკუთრებით სინტრეზის მასალას ვეთავაზობს — ტიმოსის“; დემონსტრირებს მიერ მარადისობის მოძრაობა ხატობს — დროის შექმნას რომ აფიქრებს, პლატონი შემდეგ განაჯობობს: „ამრავალ, დრო ცასთან ერთად დაიბადა, რათა ერთად დასადგმულნი ერთადვე დაშლილიყვნენ, თუკი ოღესმე მოუწყვედათ დაშლა; ხოლო დროის პირველნიმე იყო მარადიული ბუნება, რათა, შეძლებისამებრ, უფრო მეტად დასმგავსებოდა მას. რადგანაც პირველი ნიშნის არსებობა მთელი მარადისობის მომცველია, მაშინ როდესაც მისი ხატება დაიბადა, არის და იქნება მთელი დროის განმავლობაში. ასეთი იყო დემონის განსევა და შთანდობიერი დროის დაბადებთან დაკავშირებით: და იმ, დროის დასაბადებლად დაბადებულ მზე, მეორე და ხუთი სხვა მნათობი, რომლებსაც პლანეტებს უწოდებენ ჩვენ, დაიბადნენ, რათა განესახლებრათ დროის რიცხვი“²²⁶. ერთიმეორის მიყოლებით რომ შექმნა შეიძლება მათგანის სხეული, დემონმა შეიღ წრებზე მოათავსა ისინი, რომელსაც ვარკვეუმოსწერს მზისის ბუნების წრებრუნვა²²⁷; მთავარ — დედამიწის ვარკვეუმცველ პირველ წრებზე; — დედამიწის ზემოთ, მეორე წრებზე; ცისკრის ვარსკვლავი, ისევე როგორც პერმესისადმი მომდენილი ვარსკვლავი — იმ წრებზე, რომელიც მზის თანაბრად ბრუნავს, მხოლოდ საპროსპიო მიმართულებით.

ამოცადა, რომ მზე, ცისკრის ვარსკვლავი და ჰერმესის ვარსკვლავი თანადგურულად ჩამორჩებიან, ან ეწვიან ერთობერს...

ზოგად, მის შემდეგ, რაც ყველა ამ ვარსკვლავს, რომელიც აუტოლად იყო დროის შესაქმნელად და მოასწერს იგებლად, თითოეულ მათგანს თვის შესაფერისი მოძრაობა მიენიჭა; მის შემდეგ, რაც ყველა ეს სხეული სტელიარ სპერტლით იქნა შეკრული, ციციბარსად იქცა და თავისი უნიშნულმა შეიგნო, — თითოეულმა მათგანმა სხვისი მოძრაობის გასწვრივ²²⁰ დაიწყო ბრუნვა, მოძრაობისა, რომელიც ყველა კვეთს იგივეობრივის მოძრაობას²²¹ და მას ეკუთვნის. ამის შედეგად, ზოგიერთი უფრო დიდ წრეს შემოსწვრს, ზოგი — უფრო მცირეს; თანაც, მცირე წრეზე მოძრაონი უფრო სწრაფ ბრუნვენ, ვიდრე ისინი, რომელნიც დიდ წრეზე მოძრაობენ; მაგრამ იგივეობრივის მოძრაობის ზემოქმედებით ისე ჩანს, თითქმის უფრო სწრაფად მოძრაე ვარსკვლავს ეწვიან უფრო ნელ მოძრაი, მაშინ როდესაც სინამდვილეში პირიქითაა საქმე: რაკლე იგივეობრივის მოძრაობა თითოეული ვარსკვლავის წრეს მარჯუენისებურ ბრის ორი მთავარი მოძრაობის ურთიერთსამართისპირი მიზნობრების შედეგად, ამიტომ სწორედ ეს ვარსკვლავი, რომელიც ყველაზე ნელა გადაიხრება ყველაზე სწრაფი მოძრაობისაგან, ჩვენ ვეჩვენება, თითქმის ყველაზე მეტად უხლოვდება მის სიჭქარეს. იმ მხრს, რომ მიუცემელი ურთიერთი სინელისა და სიჭქარის თანადგობათა ზუსტი ზომა, რომლებითაც ისინი ვარს უდრიან თავიანთ რბა წესს, დღემამდე იდან მეორე წრეზე ღმერთმა ააწიო სანთელი, რომელიც ჩვენ მზეს ეუწოდებთ, რათა მას, შეძლებისამებრ, ცის კილითაგანვე გავათავინა ყველაფერი, ხოლო ყველა ცოცხალი არსი, რომელიც ეს შექმნის, ზიარებოდა რიგების ბუნებას²²². ამანარად და ამ მსხუთა ძალით დაიბადა ღამე და დღე, რომლებიც შეადგენენ ერთფერო და უფორფერულესი წრებრუნვის ერთ მოქცევას²²³. ხოლო ეს სრულდება მაშინ, როცა მთავარი, თავის წრეს რომ ვარსემოვლს, ეწევა მზეს²²⁴. რაც შეეხება დანარჩენ პლანეტებს, აღმაინებისერიცხოვანთა გამოკლებით, ვერც ამჩნევენ მათ წრებრუნვას, სეკს არ სტებენ, ერთმანეთს, არ უდარებენ დაკვირვებით და რიგობი თანადგობებით არ გამოხატვენ მათ; ასე რომ, შეიძლება იყოს, წარმოდგენაც არა აქვთ იმაზე, რომ თთელი ეს ურთიერთი და მსაკვირვებლად მრავალფეროვანი ხტიალიც დროა...²²⁵ და, როგორც და რისთვის დაიბადა ყველა ეს ვარსკვლავი, რომლებიც დღეებტან ცაზე და კვლავინდებურად უბრუნდებიან თავიანთ გზას, რათა სმყარო რაც შეიძლება უფრო მეტად ჰგავდეს სრულქმნილს და უფრო სწრაფად მპაივდეს მის მოძრაობებს²²⁶.

ამ ვარსკვლავს ასაივანიდ გამომდინარე, პლატონის ასტრონომიულე მოხატება, ზოგადი სახით, შემდგენარად წარმოგვიდგება: უძრავ ვარსკვლავთა სფერო, „ტემოსის“ თანხმად, ევკლირის სიბრტყეში, სმყაროს ღერძის²²⁷ ირგვლიე ბრუნვის და აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულებით მიმოიქცევა თანაბარზომიერი სიჭქარით, რომელიც ყველა სხვა ციფრი მოძრაობის სიჭქარეს აღემატება, პლანეტები კი სხვადასხვა კუბობრი სიჭქარით მოძრაობენ ეკლიპტიკის სიბრტყეში, უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს საპარისპიროდ, ესე იგი, დასავლეთიდან აღმოსავლეთის²²⁸. პირველი სამი, ვ. წ. „მოდა პლანეტა“ (მერკური, ვენერა, მზე) ერთნაირი სიჭქარით მიმოიქცევა თავის ორბიტებზე, მაშინ როდესაც ოთხი დანარჩენი („გარეთია“) პლანეტის მოძრაობის სიჭქარე სხვადასხვაგვარია როგორც ერთობრის, ისე პირველი სამის მოძრაობის მიმართ, და ეს სიჭქარე თანდათანობით კლებულობს იმისდა კვალად, რაც უფრო მეტად უხლოვდება პლანეტარული სისტემის პირფეროსს. მოხეტიალე მნათობების სხვადასხვანაირი მოძრაობათა კომბინაციებზე, საბოლოო ანგარიშით, ჩვენ გვთავაზობს სერათს, სადაც უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს მოძრაობა დანიანტურია პლანეტების სფეროთა მოძრაობის მიმართ. პლანეტების, რომლებსაც უძრავ ვარსკვლავთა სფერო ნაწილობრივ თან წარბეკება თავისი თანაბარზომიერი მოძრაობისას. ამრიგად, როდესაც პლანეტა დასავლეთიდან აღმოსავლეთით გადასვრავს ეკლიპტიკის რკალს, ის, იმავე დროს, აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულებით წარბეკავება უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს დანიანტურე მოძრაობის შედეგად, ასე, რომ პლანეტის ხილული მოძრაობის გზა დამკვირვებელს წარმოუჩნდება როგორც ვაზის ღერწვიეთ მოგზობილ რკალს, როგორც სპარალი, ანუ, ასტრონომ თეონ სმირნელის სიტყვებით რომ ვთქვათ, როგორც ცილინდრზე შემოჭერილი ღვედის ხვეული²²⁹. სწორედ ესაა ევდოქსეს პიპობედე („სტენის დემაიე“), რომელსაც პტოლემეისის გეოცენტრულ სისტემაში ვ. წ. „გეოცენტრიკალი“ ცვლის („გეოცენტრი“ წრეა, რომელიც თანაბარზომიერად მოძრაობს მეორე წრეზე — ვ. წ. „დეფერენტზე“; „გეოცენტრიკალი“ კი მოდება ჩაკეტილი წრედ, რომელსაც წრეების ესა თუ ეს წერტილ შემოსწვრს მეორე წრეწირზე ბრუნვით).

სმყაროს პლატონისა და ევდოქსესეულ მოდელებს ბევრი რამე აქვთ საერთო: ერთა პლანეტების თანმიმდებრობა; ერთნაირია როგორც უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს, ისე ცთომილთა წრებრუნვის ურთიერთსამართისპირი მიმართულება; ერთი და იმავე პრინციპით: თანდა პლანეტების მარჯუენისებური მოძრაობა; ევდოქსე 27 პიპობეტრულ სფეროს შემოკლებით ავიწყებს ციფრ სხეულთა მოძრაობის მთავარებრებებს, ხოლო პლატონის მოდელში, სადაც აქცენტრი სფე-

როთა გეომეტრიული სტრუქტურებიდან მათ მიესკადურ პარამონიზზე გადატანილი, პლანეტების ორბიტებს შორის არსებულ ინტერვალში მდელი დიაპაზონი 1-დან 27-ს (sic!) აძლევს, და ბოლოს, როგორც მასწავლებლის, ისე მოწოდის სისტემის გეოცენტრულ სისტემად გვევლინება. ამიტომ მწელია დაეთანხმო ასტრონომიული მენჯარების იმ ისტორიკოსებს, რომლებიც პლტონის ეს არა, ევდოქსეს მიაწერენ სამყაროს პირველი მეცნიერული მოდელის შექმნის პატივს. მაგრამ ჩვენ აქ სულ სხვა რამე გვაინტერესებს.

როგორც უკვე ითქვა, სამყაროს პირველი გეოცენტრული მოდელის შექმნისთანავე, ჩასაყ უფროდ ნამდვილ მეცნიერულ გმობობად, ადამიანის მართლ მაძიებელი აზრის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანეს მიღწევად უნდა ვთვლიდეთ, — თავის იქნეს მისი არაერთი ნაელი და ხარკევი, რომლებზედაც უმთო უკვე ვილაპარაკეთ და რომელთა ამომსახვებრულად თუ გამოსაწორებლად სულ მოკლე ხანში იქმნება კალიპსა და არისტოტელეს ახალი მოდლები: ძველის ერთგვარად გაუმჯობესებული, მაგრამ, ამასთანავე, საგრძობლად გაართულებული ვარიანტები. იწყება პლატონისა და ევდოქსეს ასტრონომიული იპოთეზის თანდათანობითი დახვეწის, სრულყოფისა და შემდგომი განვითარების ხანგრძლივი და რთული პროცესი, რომელიც, ბოლოს და ბოლოს, პტოლემეაისის გეოცენტრული სისტემის შექმნით გვირგვინდება, სისტემისა, განუყოფლად რომ მმრძანებლობს კოპერნიკის დღეად აღმოჩენამდე. მაგრამ პირველი, ვინც იგბრძო და ჩასწვდა სამყაროს გეოცენტრული მოდელის მთელ მანკებებს, როგორც ჩანს, თეოფოსტოსი შექმნელი — პლატონი იყო. და აქ, ჩვენს ვარაუდით, გადაწყვეტი რელი უნდა შეესრულებინა არა იმდენად მოდელის ტექნიკურ ასპარეზშირებასა და დაცვივების მონაცემებისაში მას ზოგადი შეუსაბამობას, რამდენადც იმ უჩვეული სიბრთლეს, რომლის თავიდან აყვლინაც არასდროს იმ ხერხდებოდა ცთომილთა ხილული მოძრაობის ნებისმოტირ მოდლებში, მათი ტრაკტირების მათგან ტრაკტირ გამოთვლებისას. კაცს, რომელიც თავდაცვივებით ცტრფოდა მწვენიერებას და მთელს არსებით თავყანს სცემდა დახვეწილობას, ევდოქსატრობას და მიზუსტებს, აღზნო, ნაკლებად აყმაყოფილებდა თავისი ასტრონომიული მოდელის სტრანჟე და მოუქნელობა, რადგანაც ღრბად იყო დარწმუნებული რომ სამყაროს ვაკლებით უფრო მარტივი, უფრო ეკონომიური და ზუსტი სტყმა ედო საფუძვლად. ამიტომაც თავდაუზოგავად ეძებდა ბუნების მწყობრი წესრიგის, კოსმითური კანონზომიერების არსში უფრო ღრმად წვდომისა და შემტობის გზას. მაგრამ მისი ძიებები არსებობდა განსხვავებულად, მეტრე: გარკვეული აზრით, უპირისპირდებოდა კიდევ ბერძენი ასტრონომების — კალიპსა და არისტოტელეს, კონონისა და დოსითეოსისა, არის

ტილესა და ტიმოხარისის, პიპარქეს, ერატოსთენესა თუ პტოლემეაისის მეცნიერულ ძიებთა ტრადიციულ მიმართულებას: ყველა ისინი გეოცენტრული სისტემის სრულყოფას ეწრაფოდნენ მხოლოდ და მხოლოდ.

დაილოვების ცალკეული პასაჟები, თანამედროვე თუ მომდევნო ეპოქის მწერალთა და ფილოსოფოსთა ნაშრომებში შემონახული ლენქი, მაგრამ უადრესად საყურადღებო ცნობები, ისტორიული დოკუმენტები ჩვენს თავიწინ აცოცხლებენ პლატონის დაძაბული შემოქმედებითი ძიებების ზოგიერთ საგულისხმო დეტალს. აქ, უწინარეს ყოვლისა, უნდა მვიხილოთ „ტიმოქსის“, ეყ იგი, სწორედ იმ დღეოვანს მონაცემები, რომელიც პლატონი უკვე უფლებ სრულად და ამომწურავად აყალიბებს სამყაროს გეოცენტრულ სურათს. თავისი წინაშორების, თანამედროვეებისა თუ მომდევნო თაობის ასტრონომთა კოსმოლოგიური მოდლებთან განსხვავებით, სამყაროს ცენტრი — დედამიწა — უძრავად კი არ წარმოიგინებდა „ტიმოქსში“, არამედ თავისი ღერძის გარშემო ბრუნავს: არაც შეეხება დედამიწის, ჩვენს მარჩნალს და ძიძას, თავის ღერძის არაკვლიე რომ ბრუნავს, რომელიც მთელს სამყაროზე გადის, — ღმერთმა დღე-ღამის მცველად და გამრიგედ შექმნა იგი.²³⁸

მაგრამ ვიდრე ამ პასაჟს დეტალურ ანალიზზე გადავიდოდეთ, იბიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ „ტიმოქსის“ ყველა მკვლევარი, შიარტმელი და კომენტატორი როდ იზიარებდ ამნაირ ვაგებებს, რასაც ხელნაწერებში დავლელი ტექსტის სხვადასხვაგვარი წყოსთვა განახარობებს. ასე, მაგალითად, „ტიმოქსის“ ერთ-ერთ უძველეს ხელნაწერში ე. წ. „Parisinus graecus 1807“, რომელიც 1480 წელს აღმოჩინა და ბიზანტიიდან ევროპაში ჩატანა სახელმწიფომდელმა ულინტრმა იოანე ლსკარისმა. კვითხულობს: „გენ... ეილლემენე... მისინი როდესაც ბევრი სხვა ხელნაწერი ვეთავაზობს წყობებას: „გენ... ილლემენე“²³⁹. პირველი ვარიანტის თანახმად, დედამიწა თავის ღერძზე „შემოკრულია“, „შემოხვეულია“, „შემოტმანალია“, შეროის მიხედვით კი ის „ტრიალებს“, „მოძრაობს“ თავისი ღერძის ირკვლივ. მაგრამ აქ გადაწყვეტი სიტყვა ტექსტოლოგებს როდ ევთვლით.

დედამიწის ბრუნვის პლატონისეული კონცეფციის სასარგებლოდ შეთყვევებს არისტოტელეს ასტრონომიული თხზულების „ყნისთავის“ ერთი პასაჟი: „ზოგიერთები ამბობენ, რომ დედამიწა ცენტრში მდებარეობს და სამყაროზე გამავალი ღერძის გარშემო ბრუნავს (კილლეს-თაო)“, როგორც დანერჩოდა „ტიმოქსში“²⁴⁰. იქვე, ცოტა ქვემოთ, არისტოტელე კვლავ ხაზსდამო აღნიშნავს: „მართალია, პლატონი დედამიწის სამყაროს ცენტრში კი თავისებს, მაგრამ, ამასთანავე, ამბობს, რომ ის თავისი ღერძის გარშემო ტრიალებს და ბრუნავს (კილლესთაო)“

კარ კინეისთაი) 241. ამას მოსწავს არისტოტელეს „გამანადგურებელი კრიტიკა, თავისი გულისგამაწმენლობელი განყენებული არგუმენტაციით ასე ძლიერ რომ მოგვაფიქრებს სქოლასტიკოსების უსაგნო და მალაქარდოვან მსჯელობას, მიმართული ვიღაცის წინააღმდეგ. მაგრამ ჩვენ აქ ვისმერ ვამაგებს ან გამაფრთხილებს როდი გამოჩნება ისტორიამ დიდი ხანი გამოიტანა თავისი პირუთვნელი მსჯავრი...“

ახანალებ სანატორიისა: ციკრონის მოწმობათ: პიეტა სირაქუნელის შეხედულების გადმოცემისას, რომლის თანახმადაც შვის ხილული მოძრაობა დედამიწის ბრუნვით უნდა ახსნებოდეს (რაც თავით ციკრონის, არისტოტელესი ან იესოს, ამსურღად მიანია), რომელიც ორბიტორი და ფილოსოფოსი დასაქნეს: „ზოგიერთნი მიიხვეწენ, რომ „ტრიმოსში“ ამასვე ამბობს პლატონი, მაგრამ ცოტა უფრო ბუნდოვანად“ 242. ეს „ბუნდოვნება“ პლატონის ოპონენტების მოვინელია. ტექსტოლოგებს შეეძლიათ დასურდებლად იღავეთ იმის თარიღს, თუ რომელ ხანას უნდა მიეწივოს უპირატესობა — „ეილესთათაჲს თუ „ილესსთათაჲს, ასტრონომიების წინაშე კი ახანეთარი დიდებმა არ დგას: მათთვის დღესათით ნათელია, რომ „ტრიმოსის“ ზემოთ მოტანალი პასაჟი, რომლის თანახმადაც, თავისი ღერძის ირვლივ მბრუნავი დედამიწა „ღმერთმა დღე-ღამის მცველად და გამორივედ შექმნა“, მხოლოდ ერთ რამეს ნიშნავს: დღე-ღამის საზომად ცოტრი თალის, ანუ უმარად ვარსკვლავთა სფეროს წრებრუნების ნაცულად პლატონის შემოაქვს ასალი ასტრონომიული ერთეული — დედამიწის ერთი სრულ შემობრუნება თავისი ღერძის ირვლივ. ცოტრ მნათობთა ხილულ მოძრაობა ამიერიდან სწორად დედამიწის ბრუნვით უნდა იქნეს ახსნალი, მაგრამ ამ ფუნდამენტური პოპოთიზის ავტორად ვერც პერკლიონე პონტოელს მიიჩნევენ და ვერც პიეტა სირაქუნელს: ის პლატონისგან იღებს დასაბამს.

თუმცა აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ჯერჯერობით ესაა მხოლოდ პლატონის სკეპსისის პირველი გამოცემა, მისი პირველი დადევნება: სამყაროს გეოცენტრიული მოდელის სისწორეში. სხვა მხრივ, „ტრიმოსის“ მეოლი ასტრონომიული კონცეფცია გეოცენტრისმის პრინციპზეა დაფუძნებული. მაგრამ პლატონის მიძინებელი აზრი კვლავ განავრცობს თავის დაწვებულ სკეპსს. პლუტარქემ შემოგვიანბა უპირატესად საუფრადღებო ცნობა, რომელიც სახელგანთქმული ბერძენი სწავლულის, პლატონისა და არისტოტელეს მოწმობის თეოფრასტის გადმოცემის ემყარება და თვალნათლად ვაჩვენებს, რაოდენ უსუსტიც ელამბიტით მიიწვედა წინ გენიალური მოაზროვნის ინტრიცია კოსმიური კანონზომიერების წელმისა და შეცნობის გზაზე: „თეოფრასტე გადმოგვცემს, — წერს პლუტარქე, — რომ უკვე მოხუცებული პლატონის ძალიან წახდა და თავს აყვედრიდა, რატომ მოვათავსე დედამიწა სამყაროს ცენტრში, მისთვის შეუფერებლად დღეისა“ 243.

მაშ ასე, თავდაპირველად ჩნდება თავისი მნიშვნელობით ქვემარბი რეკოლექციური აზრი, რომლის თანახმადაც, დედამიწა უძრავად კი არ მდებარეობს სამყაროს ცენტრში, არამედ საყვთარი ღერძის გარშემო ბრუნავს, რასაც უშუალოდ მოსდევს ცივედ უფრო ფუნდამენტური იდეა: დედამიწას ვერ მივჩინებთ პლანეტარული სისტემის ცენტრად; ეს კი ნიშნავს, რომ გეოცენტრისმის პრინციპზე სამყაროს მოდელის დაფუძნება იმთავითვე არასწორია. მაგრამ აქ ბუნებრივად იხსლება კითხვა: თუ ასეა, მაშინ რამხელ ცოტრ ხსენს ესე და შეიკეთებს სამყაროს ცენტრის ის დომინანტური როლი, რაც უწინ დედამიწის მიეწერებოდა? ჩვენის აზრით, პლატონის ქმნილებებში ამ კითხვის პასუხს მოაქვს უკვედ შემოგვიანო, გვიანდელი დილაკეპსის ცალკეულ პასაჟთა ანალიზი გვარწმუნებს, რა თანამდევრულად ეხსილდება პლატონის სულში ასალი ასტრონომიული კონცეფციის კონტრარები და როგორი დავინებით მიიწევს მისი აზრი სამყაროს გეოცენტრიული მოდელის ფორმირების რთულსა და ნარეკლიან გზაზე, რომელიც მკაფიოდ გველენს ორ საეტაპო ნიშნავს:

„ტრიმოსში“ პლატონი ვაყვრით იტება მოვარის დახეზის მონაცემობას, რასაც უშუალოდ მოაყვრებს მოკლე მსჯელობის მზია „წერებრუნებას (სპერაიონონ“) და მის თანამავაზრებზე“ („კით ტუტრ ტუს ქანდრამუს“) 244. ბოლოს კი დასაქნეს რომ ამ „თანამავაზრებზე“, ანუ კითხილითა გზის გაგება ძალიან ძნელი საქმეა. მაგრამ რას ნიშნავს აქ, ერთის მხრივ, „მზის წერებრუნება“, მეორეს მხრივ კი — „მისი თანამავაზრები“? არ რატომა, რომ პლატონი ასე ეყვითად წყვეტს სიტყვას და მოთვლოდნულად გადადის სულ სხვა საყვთაზე? — ცილონის დავაარწმუნებს, რა დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ აღამიანს ბავშვობიდანვე ჩაეყვრებოთ შრომისმოყვარობა, რათა ის ბუკილიდ ეთფუბოდოს მცინოერების სხვადასხვა დარგებს, უწინარეს კვლევისა კი — გეომეტრიას 245. თემის მოთვლოდნული შეცვლა მხოლოდ ეს მხოლოდ სიფრთხილითა თუ წინდახედულებით უნდა იყოს ნაყარსაზე, რის მიზეზსაც კვეებით მოვახსენებთ მკითხველს. რაც შეეხება „მზის თანამავაზრებს“, ეს გამოთქმა თავისთავად მივვანიშნებს იმაზე, რომ მზე პლატონს უკვე ნაწარბარული სისტემის ცენტრად აქვს წინააღმდეგობა, თუმცა, მეორეს მხრივ, „მზის წერებრუნება“ თითქოს „მკარად უპირისპირდება და ამათილეს კიდევ ამანირ ვაგებას. ან შესაგანი წინააღმდეგობიდან გამოსავალი მხოლოდ ერთია: თავისი უშუალო მოწმობის — ჰერაკლიდ პონტოელისა ან იესოს, პლატონი, როგორც ჩანს, თავდაპირველად აყალიბებს სამყაროს ე. წ. გეო-პლეროცენტრულ მოდელს, რომლის მიხედვითაც, პლანეტები დედამიწის გარშემო ბრუნავენ და მხოლოდ მზე — თავისი თანამავაზრები თურთ — მოძრაობს დედამიწის ირვლივ; მოდელს, რომლის

მელასი — ერთხელ კიდევ შევახსენებ მკითხველს, — ცხრამეტა სა-
უწყისი შემდეგ აიღავენი და შემოქმედებითად ვანაეთარებენ კაპლუ-
რის დიდი მასწავლებელი ტიხო ბრაჟი.

ასე, სკესისის, ეჭვის, ყოყმანის, ძველის თანდათანობით უტარო-
დისა და ახლის დეტესროშელი ძიების ხანგრძლივი და რთული პრო-
ცესი წინ უსწრებს და, იმავდროულად, განაპირობებს პლატონის დი-
ად აღმოჩენას. დავუკვირდეთ „კანონებს“ მეშვიდე წიგნის ერთ პა-
ტარა პასაჟს, რომელიც თავისი მნიშვნელობითა და მეცნიერული დარე-
ბულებით ანტიკურობის ათობით უცელ ასტრონომიულ ტრაქტატს
აიწონის; პასაჟს, რომელიც ზღვრული ლაგონერობით, მაგრამ, ამას-
თანავე, ყველაზე სრულად და ამომწურავად ჩამოყალიბებულია პლა-
ტონის პერიოციტული მოძღვრების არსი: „მოდარია აზრის მოძარ-
ის, მზისა და სხვა ვარსკვლავთა“²⁴⁶ ტეტაისის შესახებ; სინამდვილე-
ში ყველაფერი პირიქითაა. თითოეული მათგანი მხოლოდ ერთ ჯგუფს გა-
ლის, მხოლოდ ერთ წრიულ მოძრაობას ასრულებს და არა მრავალს,
თუმცა ისე ეკ ჩანს, თითქოს მრავალი მიმართულებით მოძრაობდეს.
ხოლო ის ვარსკვლავი, რომელიც სინამდვილეში ყველაზე სწრაფად
მოძრაობს, ჩვენ ასევე მდლარად გვეჩვენება ყველაზე ნელა მოძრა-
ვად, და პირიქით, ყველაზე ნელა მოძრავე ყველაზე სწრაფი გვეჩვენა.
ასე დააწესა ბუნებამ, ჩვენ ეკ სხვა აზრზე ვდგავართ“²⁴⁷.

ესა ადამიანის გონების ერთი უდიდესი მიღწევა, მეცნიერული
აზრის ტრიუმფი. პოლ ვალერი თანამედროვე მეცნიერების ერთ-ერთ
ფუნდამენტალს შესახებ წერდა: „გალიების გენიალობის საიდუმლო:
მან პირველად გახედა ერთი მშვენიერ დღეს თავისი აზრით დაპირის-
პირებოდა გამოცდილებას; გახედა უფლებზედუი მსაიერი წინაღი-
დგომანი და ხახუნისაგან დაშოვილებლად განეხილა მოძრაობა და
წინასწრობა, — ხახუნისაგან, რომელიც აბრკოლებს პირველს, ხო-
ლო მეორეს ადვილებს. გალიეიმ გახედა დაპირისპირებოდა სიტუა-
ციას“²⁴⁸. ფანგე შერისის ეს სიტყვები შეიძლება სრული უფლება-
მოსილებით მივესადავითოთ კაცს, რომელსაც მთელი ოცი საუკუნე
აშორებს გალიეის ეპოსისაგან. პლატონმა, ფიზიკური სინამდვილის
სულ სხვა სფეროში, ასევე პირველად გახედა ეჭვის თვლით შეცხად
ცილის უფალი მონაცემებისათვის და ამჩრავდა „დაპირისპირებოდა
სიტუაციას“, რომელიც სულ სხვა სფეროს სთავაზობდა დამკვირვებლის
შეგნას:

ვარსკვლავებით მოჭედილი ცის გიგანტური თალი, ანუ სამყაროს
ყველა გეოცენტრული მოძვლის „უძრავ ვარსკვლავთა სფერო“ უღე-
მოქის ირგვლივ ბრუნავს, აღმოსავლეთიდან დასავლეთის მიმართულე-
ბით. თვით უძრავ ვარსკვლავთა მდებარეობა, ისევე როგორც თანა-
ვარსკვლავთა კონფიგურაციები, ამ ბრუნვისას უცვლელი რჩება.

გეოცენტრის შეადგენენ მხოლოდ პლანეტები, ანუ ციომილები, უც-
საგარ ტრაქტორების რომ შემოსწრენ ცის თალზე. მათი მოძრაობა
სტრასბურგისაა უძრავ ვარსკვლავებსა თუ მზესთან მიმართებით.
ის მწვინთა, ანუ კვედა პლანეტას — მერკურსა და ვენერას ხან იმა-
კ — თანავარსკვლავებში ვხედავთ, რომელშიაც იწიროფება მზე, ხან
კ — მუხობელ თანავარსკვლავებში, მზის აღმოსავლეთით თუ და-
სავლეთით. ისინი ერთგვარ რხევით მოძრაობენ ასრულებენ მზის
მახლობლად, როგორც ქანჯარი — თავისი ღრძის ვარსკვლავი, მათი
როდესაც ვარგთა, ანუ ზედა პლანეტების (მარსი, იუპიტერი, სატურ-
ნი) ტრაქტორია — მათი პირდაპირი თუ უკუქვეითი მოძრაობებისა
და ციომის მომენტების ერთობლიობა — მარყუქისებურ ზეუფლებად
წარმოცვაინდება ცის თალზე. პლანეტების ვარსკვლავის სიჩქარე მთა
უფრო მეტია, რაც უფრო ახლოს არიან ისინი პლანეტარული სისტე-
მის პერიფერიასთან, და პირიქით, — მთა უფრო ნაკლებ, რაც უფრო
ახლოს მდებარეობენ ამავე სისტემის ცენტრთან. ასეთია, ძალზე ზოგა-
დად და სქემატურად, ცის თალის, ვარსკვლავებისა და პლანეტების ხი-
დული მოძრაობის სურათი, რომელიც თვალწინ ემდებება დედამიწაზე
ყოველ დამკვირვებელს.

დღეს ადვილია სათქმელად, რომ ციურ სხეულთა ხილული მოძ-
რაობა მიმდინებოდა, ილუზორული, ეს „სიადვილე“ მიღწეულია
ათობით პირველხანისიზოვანი მოაზროვნის თავგანწირული ძალისხმე-
ვის, უძალი დამყების, ტანჯვა-წამების, დამსხვერუელი იმედების, მოწა-
მობრძოვი სიკვდილის ფასად. მაგრამ მაშინ, ოცდაათი საუკუნის წი-
ნისათვის, ამ მხრივ პლატონის გამბედაობა გალიეის გამბედაობის ტოლ-
ფასადია. ცხადი სიზმრია, სიზმარი კი ცხადი, — ამის მტკიცება სცილ-
დება გამბედაობის ფარგლებს და სიშლივეს უახლოვდება. საიკვი-
სავსის ანარეული ჩანს. სავანი და ანარეული წყლის ორი წვეთით
ქვეყანა ერთმანეთს, მაგრამ ჩვენ ვიციით: რეალურია მხოლოდ სავანი,
ანარეული კი — ილუზორული, და ვერავინ, ვერავინათი ძალა ვერ
დაეცემებუნებს სამართიბო აზრის სისწორეში: რომ ანარეული რე-
ალურია, სავანი კი ილუზორული. სალი აზრისა და გრძნობადი აღქმის,
ყოველდღიური პრაქტიკისა და კაცთა მოღმის მრავალსაუკუნო-
ვანი გამოცდილების უფალი მონაცემებით ჩამოყალიბებული, ჩვენს
ახსენებში ღრმად ფესვადგებული, ჩვენსავე სულს შენივთებული და
შესისხლბორცეული სტერეოტიპის მსხვერველი იყო საპირი სამყაროს
ტრადიციული სურათიდან სრულიად ახალ კომპოზიციურ კონცეპცი-
ისა ვალასასვლელად.

ცის თალის, ანუ უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს ხილული სადღე-
მისი ბრუნვა პირიქითაა ილუზორია. სინამდვილეში ცის თალი ეკ არა,
ფედამიწა ბრუნავს თავისი ღრძის გარშემო, მხოლოდ არა აღმოსავ-

ლეთიდან დასავლეთის, არამედ საპარისპირო მიმართულებით, რის შედეგადაც დედამიწაზე მყოფი დამკვირვებელი და მისი პარანორმალის სიბრტყე თანდათანობით შემობრუნდება ვარსკვლავები ცის მიმართ; ასე რომ, დამკვირვებელი ყოველთვის ერთსა და იმავე ცის აღიქვამს: მისი ხედვის არეში გამეღმებელი შემოღიან აღმოსავლეთიან მდებარე ვარსკვლავები, მაშინ როდესაც დასავლეთის ვარსკვლავები, პირიქით, გადიან მისი ხედვის არედან. მაგრამ რაკი დამკვირვებლის მდებარეობა დედამიწის მიმართ უცვლელია, ის საერთო პრინციპს ეწევა გრძობის, სამავთიროდ აღიქვამს ცის მოჩვენებით, იღუწირობად მოძრაობას, რომელიც დედამიწის ბრუნვის საპარისპირო მიმართულებით ხორციელდება. ასევე პირობიდანაღ იღუწირობა პლანეტების რთული — პირდაპირი თუ უპირველესი მოძრაობაც მათი „დემონსტრაცია“ მათი ქანქარისებური რხევა თუ მარჯვნივმხრივი შემოქცევაც. ისინი სინამდვილეში სხვადასხვა მრუდეებს, უცნაურ ზეუბლებს კი არ შემოსწრენ, არამედ პოლივედრულ მოძრაობაც წარმოადგენენ (გუდაჩიას ასრის მთავრის, მზისა და სხვა ვარსკვლავთა ზერიალის შესახებ; სინამდვილეში ყველაფერი პირიქითაა: თითოეული მთავარი მხოლოდ ერთ გზას გადის, მხოლოდ ერთ წრით მოძრაობს. ასრტრულს და არა მრავალს, თუმცა ისე კი ჩანს, თითქოს მრავალი მიმართულებით მოძრაობდეს)... მართალია, „კანონების“ ავტორისათვის პლანეტების რეალური ტრანსპორტირების წრული ფორმა აქვით, მაგრამ მათ წრებდად თვლიდა თავი კომპარნაჟი და მხოლოდ ეკლერსიკა დაადგინა, რომ ისინი წრებები კი არ არიან, არამედ ელიმბები, თუმცა ძალზე მცირე ექსცენტრისიტეტი²⁹³, რაც მათ, არსებითად წრებებთან აახლოებს... და ბოლოს, პლატონის ჰელიოცენტრისმის სასარგებლოდ თვალათლივ შეტყუვლას შემდეგი ფაქტი: თუ გეოცენტრული მოდელის მიხედვით ცთომილება მოძრაობის სიჩქარე თანდათანობით ეკლებულობს იმისა და კვალად, რაც უფრო მეტად უვახლოვებით პლანეტარული სისტემის ცენტრი, და პირიქით, ეშორებებით მის პერიფერიას, „კანონების“ ავტორი ხაზგასმით ამტკიცებს საპარისპირო ასრის სისწორეს: „... ვარსკვლავი, რომელიც სინამდვილეში ყველაზე უწრაფად მოძრაობს, ჩვენ ასევე მდინადად გვეჩვენება ყველაზე ნელა მოძრადად, და პირიქით, ყველაზე ნელა მოძრავე ყველაზე სწრაფი გვეჩინება“, რაც იმას ნიშნავს, რომ თეოლოზის რეალური სიჩქარე მით უფრო მეტია, რაც უფრო ახლოსაა პლანეტარული სისტემის ცენტრთან და მით უფრო ნაკლები, რაც უფრო შორსაა ცენტრისაგან.

ყოველივე ამან საფუძველი მისცა კ. დ. გრუბეს ჯერ კიდევ გასული საუკუნის შუა წლებში პლატონი კომპარნაჟის შორეულ წინამორბედად გამოცხადებინა²⁹⁴. გერმანელი მეცნიერის თვალსაზრისს დღეს მზარს უტყრს და აღიარებს სხვადასხვა ქვეყნის ანა ერთი და იგივე

სწავლული²⁹⁵, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ პლატონის დეაქლია აღიარებამ მთელი ათასწლეულობით დაიცვინა, რაც საუკუნეების მანძილზე მრავალი ობიექტური (და არა მარტო ობიექტური) მისეისი მიქმედებით გახლდათ გამოწვეული. ვერ ერთი „კანონების“ მთავარი გმირი — მსოფიანი ათენელი სტუმარი, ვისი სახითაც, პლატონის ტიპის ასრით, დილაოვის ავტორის საყვარელი თავი გამოიყვას, პირდაპირ უცხადებს თავის თანამოსაუბრეებს, რომ მხოლოდ სიბერეში მოაღწია ციერ სხეულთა მოძრაობის სრულიად ახლებურ გაგებას²⁹⁶. როგორც ისტორიული წყაროები მოწმობენ, პლატონი სოკრატეს უცნასწელ დღემდე მუშაობდა „კანონებზე“, რომელიც ცალსტყუარტებზე შევიდა დამწერელი დარჩა და უკვე ავტორის სრულიად სწავლულ მისამდე უერთგულესმა მოწამავე ფილიპო იპნეტრელმა გალამათითა²⁹⁷. ასე რომ, პლატონი, რა თქმა უნდა, ვერ მოასწრებდა თავის ახალი ასტრონომიული კონცეფციისათვის სათანადო მათემატიკური აპარატის მოძებნას და სამყაროული წრებრუნვის პეტრეაულებად დამაკაყოფილებელი მოდელის შექმნას.

ვერ მოასწრებდა... არ იქნებ არც უნდაო მოეწრო? პელიოცენტრული კონცეფცია ძვ. წ. IV საუკუნის საბერძნეთში არანაკლებ საცრთხეს უქადადა მის ავტორს, ვიდრე კატარონეტოსა თუ ჩინეცენტრის იტალიაში. ამ მხრივ, განსაკუთრებით საფულისხმოა „კანონების“ ერთი ფრაგმენტი:

„ათენელი. შეგობრებო, მე ვიტყვოდი, რომ ამყავდა ჩვენ, ელინებო, უცლარად აღიქვამთ დიად ღმერთებს — მზესა და მთავარს.

კლინია. როგორ თუ მცდარია?

ათენელი. ჩვენ ვამბობთ, რომ ისინი არასოდეს არ მოძრაობენ ერთი და იმავე ვზით, ისევე როგორც ზოგიერთი სხვა ვარსკვლავი, და ასტრომელი ცთომილებს უწყოფილებთ მათ.

კლინია. ვფიცავა ზეუსს, მართალს ზრასნებ, უცხოელი. მაგრამ ჩემს სოკრატელსმ არაფერსად დავკვირებებო, რომ ცისკრისა თუ მიწისკრის ვარსკვლავი და ზოგიერთი სხვა მათათივე არასოდეს არ შემოიქცევიან ერთი და იმავე ვზით, არამედ აქეთ-იქით დაუხეტებინან, მზე და მთავარი კი ისე მოძრაობენ, როგორც ჩვენ ყველანი ვხედავთ.

ათენელი. ამიტომაც ვამტკიცებ მე, მეგონად და კლინია, რომ ყოველივე ეს ციერი ღმერთების შესახებ იმდენად მაინც უნდა იცოდნენ ჩვენმა მოქალაქეებმა და ახალგაზრდებმა, რომ მათ ვგაობს კი არ მოიყონ ხელი, არამედ უმდამ — მსხვერპლმწიფრისა თუ რელიგვიდების დროსაც იმარჩუნებდნენ ღვთისმოსაობას“²⁹⁸.

ამას მოსდევს „კანონების“ ზემოთ უკვე ცტარებული მასალი, რომელშიც ყველაზე სრულად და ამომწურავად გადმოცემულია პლატონის ჰელიოცენტრული მოდლების ასრ. მაგრამ ჩვენ აღ უნდა

აღიღ წინამდებარე ფრაგმენტზე ვიანტირებს: აუტონომია ანუ
ლას ქმედება, — ამტკიცებს ათენელი სტუმარი (იგივე პლატონი) —
ათათონელს შეგნებამდე იქნენ დაეხილა ცთომილია ხილული კი
არა, რეალური მოძრაობის ცოდნა, მაგრამ მხოლოდ გარკვეული ოდენ-
ობაა თუ დღისით. მიზეზი ერთია: ათენელი შიშობს, რომ თუ ან
ცოდნას მთელი სიღრმითა და სისრულთა დაეფუძვება ვეღა ელნი,
ეს გარდაუვალად გამოიწვევს ტრადიციული რელიგიური წინამდებარე-
ბის მსტრევეს. რაღა დასრუბა რწმენისაგან, რაცა ოლიმპი, ნეტარი
ღმერთების მთელი დამითრთი, დღამდმისთან ერთად ცობრტეობით
დააწვევს ტრადიციას, როგორც დისკობოლისა — ბადროს მტყორცნე-
ბა — თავის ბადროთი ტრადიციას მკაცრად დასაზღვრულ წრეში
იდელია შესაძლებელია, რომ ამას უშუალო შედეგად მოჰყვეს საყო-
ველთაო ურწმუნოება, მკრეხელობა, ღვთისმკვობლობა. პლატონს
ღმამდ მორწმუნე და ღვთისმოსივ კაცს, ყველაზე უმალ თეთოთენე
ამწმუნებს და თავისა ცემს ეს კი სახარული პერსპექტივა. ევეს არ
იყოს, მას ყარვად ახსოვს ანკსავგროს სვედავსილობაც და სოკრატე!
ტრავიციული ხვედრით, გაივლის საუქუნე და ანალოგიური იდეების ქა-
დავებით შეურაცხყოფილი ელნითა რელიგიური გრძნობა მრისხანებდ
მკრეფიანე ანათებად ერთხელ კიდევ დაატყდება თავს დიდ ბერძენ
სტატრონში არისტარქე სამოსელს. პავანიზმი, ამ მხრივ, არანაყუნ
ელმონებელია და დაუნდობელი, ვიდრე ქრისტიანიზმი. არ შევცდებით,
თუ ვიტყვით, რომ სწორედ ძველ საბერძნეთში თამაშდება ახალ
სტატრონიზმის დიდ მარტვილთა — ნიკოლოზ კოპერნიკისა და ტიხო
ბრაჰეს, ჯორდანო ბრუნოს, გალილეო გალილეისა თუ ოთან კეპლერ-
ის დამის პირველი აქტი.

ამიტომ ცხოვრებისეული დიდიომატია დიდ სიფრთხილსა და
წინადახედვლობას მოითხოვს. ახალი სტატრონიზმიული კონცეფციის
დაკვიდრებას გადაუღებავ დაბრკოლებად ელბობა აზროვნების
ინერცია და მეცნიერების განვითარების მამინდელი დონეც. სწორედ
ამით ახსნება, რომ ბერძნული სტატრონიზმიული აზრის მთელი შემდ-
გომი განვითარება ყველაინდებურად ტრადიციული მიმართულებით —
გეოცენტრული მოდელის თანდათანობით დაწვევისა თუ სრულყოფის
ნაშთით წარმართება და მხოლოდ მცირეობიკობანი რჩეულინი თუ
გაქვეყნაან პლატონის მიერ ნაჩვენებ ვასს. ყველაზე თამაში იდეები
ყველაზე უფოსტროში და მოქსავარი, ყველაზე ტრავიციული იდეებია:
არავინ იცის, რატომ იხადებენ მათთვის სრულიად უცხო და შეუდ-
ებელ ვარემოში, სადაც ისინი არავის სჭირდება, სადაც აწყარად არ
აზრის მათი ავტოლი. კომეტა, რომელიც წაბით გაიფლევს ღმამედულ ცა-
ზე და თითქმის სამუდამოდ უჩინარდება უსასრულოს მრემე წილად,
ში, რათა ათასწლეულების შემდეგ კვლავინდებურად მოიქცეს უნარ

და სამყაროს გონებამიწევდომელ მისტიკაზე ერთხელ კიდევ და-
აქტროს სულ სხვა ციკლიზაციის დამიანება...

სტატრონიზმის თუ ფიციკის, მედიკოსის თუ ბიოლოგის გარდა,
პლატონი აქტიურად მონაწილეობს ანტიკური მეცნიერების სხვა დარ-
გების განვითარებაშიც. ამ მხრივ, მსოფლიოში პირველი ავადემიის
„პრინციპალენტის“ საქმიანობა მარტოღვენ მეცნიერების დიდი ორგანი-
ზატორის როლით როდი განისაზღვრება. ის მხარში უდგას ავადემიის
სახელგანთქმული პლედის წევრებს და თავისი წვლილი შეჰქვს ბერძ-
ნული მეცნიერების წინსვლის საქმეში. ცნობილია, რა დიდი ავადე-
მურაგს პლატონის დილოგებში მათემატიკის თეორიულ პრობლე-
მებს, მაგრამ შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, რომ მისი ინტერესების
სფერო მარტოღვენ თეორიულ პრობლემათკით შემოიფარგლებო-
სტატრონიამ შემოვიცინა: საინტერესო ცნობა: როგორ შემოხობდა პლა-
ტონი ანტიკურობის ერთ-ერთი ყველაზე სახელგანთქმული ამოცანის —
კუბის გაორმაგების პრობლემას, რომლის გადაჭრა, მის გარდა, ეცუთ-
ბის ძველი თუ ახალი დროის ისეთ გამოჩენილ მათემატიკოსებს, რო-
გორც იყვნენ არჩიტა ტარენტელი, ევდოქსე, მენეკმე, ერატოსთენე,
ნიკომედე, აპოლონიუსი, პერონი, ფილონ ბიზანტიელი, დიოკლე, პა-
პისი, ბუონაფალზე, ვიტატი, დეკარტი, ნიუტონი #3.

სვითი ცნობა, რომელიც არქიმედეს კომენტატორმა ევტოკიოსმა
შემოვიცინა, ლეგენდის საბოთელშია გახვეული: „გადმოცემით, ერთმა
ძველმა ტრავიციოსმა სცენარე გამოიყვანა მინისი, რომელიც ბრძანებ-
ძველი აფუნ გლავოსს. როცა გაივი, საფლაზე აღმართული ძეგ-
ლის თითოეული განზომილება ასი წყრთის ტოლიაო, მან თქვა: „#3;
სტატისმეტად მკრეფ სავანე ეფუე მეფეს, ამიტომ ორჯერ უნდა ვა-
დილო. დაუყოვნებლივ გაიარაძვე ძეგლის თითოეული გვერდი ისე,
რომ ფორმის სინატივე არ დაარღვიო.“

როგორც ჩანს, მინისი შეცდა. რადგან გვერდების გაორმაგებით
ფრთობიბა ოთხჯერ, მოცულობა კი რვაჯერ გაზრდება, ამის შემდეგ
კუბიკეტრებმა დაიწყეს ძებნა, თუ რა გზით შეიძლებოდა მოცემულ
სხეულის გაორმაგება ისე, რომ ფორმა უცვლელად შეენარჩუნებინათ.
ამ ამოცანას კუბის გაორმაგება უწოდეს. ენიხიდან თავდაპირველად
სწორედ კუბის გაორმაგებასა ეძიებოდნენ. დიდხანს ვაგრძელა ამი
ძებნა. პირველად ჰიპოკრატე ქოისელმა შენიშნა, რომ თუ ვიპოვი-
თ რ საშუალო პროპორციულს ორ მონაკვეთის შორის, რომელთაგანაც
ედიდესი ორჯერ ვრძელია უმცირესზე, შესაძლებელი გახდება კუბის
გაორმაგება. ამრიგად, ერთი ამოცანა მეორე, არანაყუნე რთული ამო-
ცანით შეიცილა.

როგორც ვამოვიკვნი, გამოხდა ჩანი, და ია, ასეთსავე გავირე-
ბულ დღეში აღმოჩნდნენ დელონიკლებიც, რომლებსაც ორჯერულმა უნარ

მანა ვაგორმავებნათ საკურთხეველი ამიტომ ელჩები გაგზავნეს პლატონის აკადემიის გეომეტრიკოსან და სიხოვეს, ამოცანის გადაჭრაში დაეცხმარეთო. ისინი გულმოდგინედ შეუდგნენ ამ ამოცანის ამოხსნას, რომელიც ორ მოცემულ მონაცეს შორის ორი საშუალო პროპორციულს მონახებს მოთხოვდა. როგორც ამბობენ, არქიტამ ნახევარკონსტრუქციის მეშვეობით გადაჭრა ეს ამოცანა, ევდოქსემ კი ორი მრუდის საშუალებით²⁵⁶.

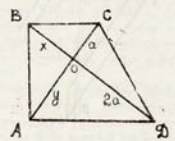
ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, რომ სახელგანთქმული დელსონის ამოცანის ევდოქსესეულ გადაჭრას ჩვენამდე არ მოუღწევია. რაც შეეხება არქიტა ტარენტელის ამოხსნას, ის დღემდე ხიბლავს მათემატიკოსებს მსჯელობის უხალ ლოგიკური ფორმის, სინტაქსის და დასვეწრობით. «განა ეს მოშიშობდა არ არის? არქიტას, როგორც ჩანს, პეშმართად ლეითერმა შეშთაგონებამ გაუნათა სული, როცა ამნაირ ავებას მიაკვლია. — შენიშნავს ბერძენი მათემატიკოსის კონსტრუქციული ნიჭით აღმართვიანებელი ვან დერ ვარდენი²⁵⁷. «მეშინავსო ხელსაწყობა დაწახადების დიდებული ბელოვნება — წერს პლუტარქი. — პირველად იქნა გამოყენებული გეომეტრიკოსი — ევდოქსესა და არქიტას მიერ, რომლებსაც სურდათ უფრო მოქნილი და დახვეწილი გაეხალათ გეომეტრია და თვალსაჩინო მოდელთა გამოყენებით გადამკურათ ის ამოცანები, რომელთა დაშვამყოფილებული გადაწყვეტა მარტოდენ თეორიული მსჯელობებისა თუ ნახატების მეშვეობით არ ხერხდებოდა. ასე მავალითაჲ ამოცანა ორი საშუალო პროპორციულს შესახებ, რომელსაც ევდოქსემ ბეგრის სხვა პრობლემა, ორივე გადაჭრა მეშინავთო მეთოდებისა და თვალსაჩინო ხელსაწყობების მოშველიებით, რათა ამოხნიქილ მრუდთა და კონუსური კვეთის თვისებათა საფუძველზე აეგოთ ორი საშუალო პროპორციული»²⁵⁸.

მეგრამ ჩვენ კონკრეტულად მხოლოდ პრობლემის პლატონისეული გადაჭრა ვვანდებრესებ. ევტოკოსის ცნობას თავისი ვარიანტი მოეძებნება; მისი ავტორია მათემატიკოსი და ასტრონომი თეონ სმირნელი, რომელიც თავის შრომში, ერატოსთენის ემეარება: «თავის თხზულებაში „პლატონიკოსი“ ერატოსთენე მოგვითხრობს: როდესაც ღმერთმა მისინი პრიტი აუწყა დელსასულებს, თუ გრნდით მავი კრიოსაკან დაიხსნათ თავი, ახალი საშხვევრპლო უნდა აავოთ, ძველზე ორჯერ უფრო დიდი, მშენებლები ჩიში მოემყვდენენ: არ იცოდნენ. როგორ აეგოთ ორჯერ უფრო დიდი სამხვევრპლო. მამინ თხოვნი: მამართეს პლატონს, ხოლო მან თქვა: ღმერთმა იპიტომ კი არ გამცნოთ ეს რომ, ორჯერ უფრო დიდი სამხვევრპლო სჭირდება. არამედ ელნებს პუეფდარს, მათემატიკოსზე ზრუნეთ რომ არ იწუხებენ თავს და გეომეტრისას არ აფასებენო»²⁵⁹. თითქმის სიტყვასიტყვით ამასვე გადმოგვცემს პლუტარქემ თავის თხზულებაში: «დელსონური გე-

მოიქმნათვის „შენ ხარ“ და „სოკრატეს დემონისათვის»²⁶⁰. პლუტარქე იქვე დასძენს, პლატონმა ევდოქსეს და პლეკონ კიტიკოსელს მიაწდო ამ ამოცანის გადაჭრით. მეგრამ, როგორც ჩანს, მარტო ამას არ დასყრდა და თვითონაც მოჰკიდა ხელი მის გადაწყვეტას, რადგანაც კების ვაორმავების მათემატიკური პრობლემა უშუალოდ უკვე შეადგებოდა მის ფილოსოფიურ რეებებს.

პლატონის გადაჭრა უშუალოდ გამომდინარეობს პრობლემის პლატონიკური ენოსელსეული ვარდაჭმინდან, რომლის თანახმადაც, კების ვაორმავება შესაძლებელი ვახდება, თუ ეპოვით ორ საშუალო პროპორციულს ორ მონაკვეთს შორს, რომელთაგანაც უდიდესა ორჯერ გრძელთა უმცირესზე და შემდეგ ლემაზეა დაფუძნებული: «ნებისმიერ მართლებთა ტრაპეციის, რომლის დიაგონალებიც ურთიერთ-პერპენდიკულარულია, დიაგონალების მონაკვეთები გეომეტრიულ პრობლემისა ქნისან» (იხ. სურ. 3).

მაშ, ასე მოცემულია $ABCD$ მართლეს ტრაპეცია, რომელიც $\angle A = \angle B = 90^\circ$ და $AC \perp BD$. უნდა დაგმტკიცოთ, რომ $\frac{OC}{OB} = \frac{OB}{OA} = \frac{OA}{OD}$, ΔABC და ΔBAD მართლებთა სამკეთილდე

სურ. 3.

ბია, რომელთა სიშლელბა CB და OA ცნობილი თერაზე, რომლის თანხმადაც, მართლებთა სამკეთილესი პიპოტენტუნაჲ დმველები სიშლელს ვადარებ კიპოტენტუნაჲ კეთებების გეომოლების ანუ, რაც იგივეა, პიპოტენტუნის მონაკვეთების სამრავლის ტოლთა. მამსასადამ, $OB^2 = OA \cdot OC$ (1); $OA^2 = OB \cdot OD$ (2). ჩვენ შევიგებოდა (1) და (2) ტოლობები შეუდგე პროპორციების ხაზით წარმოვადგინოთ:

$$\frac{OC}{OB} = \frac{OB}{OA} \quad (3) \quad \text{და} \quad \frac{OB}{OA} = \frac{OA}{OD} \quad (4).$$

აქვან გამოძინარე $\frac{OC}{OB} = \frac{OB}{OA} = \frac{OA}{OD}$, რაც უნდა დავეტკიცებინა.

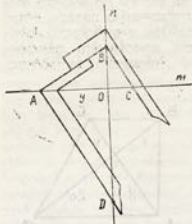
ახლა კი უნდა ეპოვოთ x , ისე, რომ $x^2 = 2a^2$. ამისათვის მიიღებულ პრობლემაში დავუშვათ, რომ $(C = a, OB = x, OA = y$ და $OB = 2a$.

მაშინ მივიღებთ $\frac{a}{x} = \frac{x}{y} = \frac{y}{2a}$, საიდანაც $x^2 = ay$ (1) და $y^2 = 2ax$ (2).

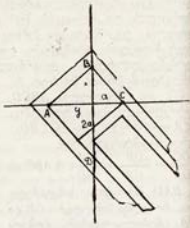
(2)-დან ვაქვს $y = \sqrt{2ax}$. y -ის ეს მნიშვნელობა შევტანოთ (1)-ში:

$x^2 = a \cdot \sqrt{2ax}$ და ტოლობის ორივე მხარე ავიყვანოთ კვადრატში — $x^4 = a^2 \cdot 2ax = 2a^2x$, ანუ $x^3 = 2a^2$. მაშასადამე, გაორმაგებული კუბის წიბო იქნება $x = OB$.

ზემოთ დამტკიცებულ ლემაზე დაყრდნობით, OB მონაკვეთი შეიძლება შექანავდეს — ორი გონიოს (კუბეხდს) მეშვეობით იქნეს აგებული. ამისათვის უნდა ავიღოთ ორი ურთიერთპერპენდიკულარული m და n წრფე, რომლებიც ერთმანეთს კვეთენ O წერტილში (იხ. სურ. 4). m წრფეზე, O წერტილიდან მარჯვნივ გადავზომოთ $OC = a$

სურ. 4

სურ. 5

მონაკვეთი, სადაც a იმ კუბის წიბოა, რომელიც უნდა გავაორმაგოთ n წრფეზე, O წერტილის ქვემოთ კი გადავზომოთ $OD = 2a$ მონაკვეთი. ამის შემდეგ ვიღებთ ორ გონიოს და ისე ვუსადაგებთ ერთმანეთს, როგორც ნახაზზეა ნაჩვენები, კერძოდ, ა). პირველის კათეტი C წერტილზე გადის, რომელიც მოცემულად ითვლება, წვერო კი n წრფეზე მდებარეობს; ბ). მეორის კათეტი ასევე მოცემულ D წერტილზე გადის, წვერო კი m წრფეზე მდებარეობს, და ე). როგორც ერთი, ისე მეორე გონიოს დანარჩენი ორი კათეტი ერთმანეთს უხვება.

ორი გონიოს ამნარი ურთიერთგანლაგებისას m და n წრფეებზე ვპოულობთ A და B წერტილებს. მაშინ $OB = x$, ხოლო $OA = y$. ლემის თანახმად $\frac{a}{x} = \frac{y}{2a}$, საიდანაც ადვილად გამოვყავს $x^3 = 2a^3$. მაშასადამე, გაორმაგებული კუბის წიბოა $x = OB$, რისი აგებაც გვიწოდდა. ერთკუბის მონაკვეთი, პლატონის მექანიკური ხელსაწყოთა კი

დაკონსტრუქცია დელოსური ამოცანის გადასაწყვეტად (იხ. სურ. 5). ბერძნული II-ს მსგავსი ერთი გონიო საგანებოდ დატანებულ ნარიმანდთა დასწერვად თავისუფლად მოძრაობს ასეთივე ფორმის მქონე მეორე, უფრო ფართო გონიონი 201 .

ავადმიის სქოლასტის, ისევე როგორც ავადმიის წევრთა მათემატიკური ძიებები, რომელთა შორისაც პირველ რიგში უნდა მოვიხსენიოთ პროპორციულობის თეორიის არა ერთი და ორი საკითხი, უწესოდ უყავიძოდება „ტიმოსისა“ და პლატონის ბევრი სხვა დიდილოვის ფილოსოფიურ პრობლემებს და მნიშვნელოვნად განაპირობებს მათი მეცნიერული მიზანდასახულობის ძირითად მიმართულებას. კერძოდ, ორი საშუალო პროპორციულის აგება, რაზედაც პლატონს ჩვენს მიერ ზემოთ განხილული დელოსური ამოცანა დაჰყავს, „ეპინომისში“, ერთის მხრივ, სტერიომეტრიის მთავარ პრობლემადაა დასახელებული, მეორეს მხრივ კი პლატონის ესთეტიკისა თუ მეტაფიზიკის ერთ-ერთ ქვაკუთხედად გვევლინება. სანიშნოდ მოვიხსენიოთ „ეპინომისში“ ერთი პასაჟი, სადაც ეთიმოკრატე, ესთეტიკა და მეტაფიზიკა ისე ორგანულად ერწყმის ერთმანეთს, რომ ამ მონოლოთური მთლიანობის ანალიზი, ან მისი მეტ-ნაკლებად დამყარებული ინტერპრეტაცია აშკარად არ ემორჩილება ფილოსოფიისა და ფილოსოფიის ზღვრულ ძალისხმევას, თუკი საქმეში შესიოსი ამ ეთიმოკრატეის არ წაერია:

„უმთავრესი და უპირველესია მოძღვრება რიცხვების შესახებ, მგერამ არა ამ რიცხვებისა, რომლებსაც საუნობრივი გამოხატულება ექვთ, არამედ, საერთოდ, „ლუწისა“ და „კენტის“ ცნებათა ჩამოყალიბებისა და იმ თვისებების შესახებ, რასაც ისინი ავლენენ საგანთა მუსუნებათან მიმართებით. ვინც ეს შეიგნო, მისთვის ნათელი ხდება ის, რასაც ადამიანები ბრძველად უწოდებენ „მეფისმომოვლობას“ („გეომეტრიკა“), თუმცა მისი ნამდვილი მიზანი ისაა, რომ ერთმანეთის მსგავსი გახადოს რიცხვები, რომლებიც ბუნებით ერთმანეთს არ ევანან, როგორც თვალნათლივ გვიჩვენებს ბრძველ ფიგურათა მავალით. აღმანიერი კი არა, კეშმარტივად ღვთაებრივი სასწაული გადაიშლება მის თვალწინ, ვინც ამის შემდეგ განიხილავს სამგანზომილებიან რიცხვებს, რომლებიც ერთმანეთის მსგავსნი არიან თავიანთი სივრცული ბუნებით. მისი მიმღვერები გეომეტრიკის უწოდებენ ამ მეცნიერებასაც, რომელსაც, თავის მხრივ, ასევე შეუძლია ერთმანეთის მსგავსნი გახადოს არამსგავსნი. მაგრამ გამჭრიახი დამკვირვებლისათვის ყველაზე საოცარი და ღვთაებრივი მიიქნის ისაა, რომ ყოველგვარი ბუნების პროპორციულობის სხვადასხვა სახის შესაბამისად, თავისი სახეობისა თუ გვარის ტიპფარს ვაძლევს გაორმაგებისა თუ მისი საპირისპირო მასლის ზემოქმედებით. კერძოდ, გაორმაგების პირველი ძლა ესაა —

1-დან 2-ზე გადასვლა, ისევე როგორც მეორე ხარისხში აყვანა და ბოლის, სხეულთა წარმოქმნა, რაც 1-დან 8-ზე გადასვლას გულისხმობს, მისი საპირისპირო ძალა კი, რომელიც საშუალო პროპორციულთანა დაკავშირებული, მაშინ ეწოდება, როცა ერთის მხრივ, შუა წევრი თანაბარდ შეტია უმცირესზე და ნაყლებია უდიდეს კიდურს წევრზე, მეორეს მხრივ კი, როცა შუა წევრი კიდურს წევრების ერთს და იმავე ნაწილთა აღმავტება უმცირესს და ჩამოყვარდება უდიდეს კიდურს წევრს. 6-სა და 12-ს შორის მოქცეულია თანაფარდობანი 3:2 და 4:3. ამ თანაფარდობებში, შუა წევრიდან კიდურს წევრებზე გადასვლის ვხით, ასწავლა აღმაინახებს წყუობრი თანახმიერება და ნეტარი მუხუების ხომალს მიანდო მათი აღზრდა რიტმული თამაშებითა თუ ქარმონით²⁸².

ასეა უნახათ, რას გვეუბნება მათემატიკის, მეტაფიზიკის და ესთეტიკის ეს ორგანული ნაერთი. პლატონისა და პითაგორისძის ურთიერთკავშირის მიმოხილვისას ჩვენ უკვე საგმირისად ვილაპარაკეთ რიტმთა თეორიის ისეთ ცნებებზე, როგორცაა „ლუწი“ და „ყენტი“²⁸³. ამიტომ „ეკონომიის“ წინამდებარე ფრაგმენტის ანალიზი ძირითადად გეომეტრიისა და პროპორციულობის თეორიის პრობლემებს მიეძღვნება. მაგრამ მანამდე შეიხვედრს უნდა ვააცნოთ ის შვიდრა ცავნარი, რომელიც არსებობდა, ერთის მხრივ, გეომეტრიის დარგებს — პლანიმეტრიასა და სტერეომეტრიას, ხოლო მეორეს მხრივ, არითმეტიკას შორის. პითაგორელებიდან შეუძლებელი, ძველი ბერძენები ერთმანეთისაგან განასხვავებდნენ ე. წ. „პირველად“, ანუ „ახლოვან რიცხვებს“ („პროტა არითმოი“, „გრაფშიკოი“), „პრეტულს“ („ეპიპედლია“) და „მეორე“, ანუ „სივრცულ რიცხვებს“ („სტერეოი არითმოი“). ყოველი მათელი დაღებთი რიცხვზე მათ წარმოდგენილი უქონდათ ნატურალურ რიცხვთა ნაშრავლად. მაგრამ ზოგიერთი რიცხვისათვის თანამარტლებლად არ იძლება, მავალთად 7, რომელიც შეიძლება მხოლოდ თავისი თავისა და 1-ის ნაშრავლად წარმოვიდგინოთ. ამიტომაც მას გამოისახადენენ წრფეზე თანმიმდევრულად განლაგებულ 7 წერტილის სახით: სწორედ ამ ტიპის რიცხვებს უწოდებდნენ ისინი „ახლოვანს“. 1-ის ვარდა, ყოველი ორი ნატურალური რიცხვის ნაშრავლი მართკუთხედის ფართობად იყო მიჩნეული (ასე, მაგალითად, $6=2 \cdot 3$ იმ მართკუთხედის ფართობი ვახლდათ, რომლის გვერდებია 2 და 3, სამი ნატურალური რიცხვის ნაშრავლი კი — მყარი სხეულის მოცულობად ($8=2 \cdot 2 \cdot 2$ იმ კუბის მოცულობას გამოხატავდა, რომლის წიბოც 2-ს უდრის). აი, ამ ტიპის რიცხვებს უწოდებდნენ ძველ ბერძენები, შესაბამისად „პრეტულს“ და „სივრცულ რიცხვებს“²⁸⁴. რაკი პლანიმეტრია ბრტეულ ფიგურათა თვისებებს შეისწავლის, სტერეომეტრია კი — მყარი სხეულებისას, არსებობდა სრული ურთიერთ-

შესაბამისობა, ერთის მხრივ, „ბრტეულ რიცხვებსა“ და პლანიმეტრიას, მეორეს მხრივ კი — „სივრცულ რიცხვებსა“ და სტერეომეტრიას შორის, რადგანაც თუ „პრეტული რიცხვი“ მართკუთხედის ფართობად, ანუ მისი ორი გვერდის ნაშრავლად გვევლინება, „სივრცულ რიცხვი“ სხვა არა არის რა, თუ არა მართკუთხა პარალელეპიპედის სამი განზომილების ნაშრავლი.

მხოლოდ ამის შემდეგ ხდება გასაგები პლატონის სიტყვების მხრივ პლანიმეტრიის ნაშრავლი მიზანი ისაა, რომ ერთმანეთის მსგავსი ვახლდის რიცხვები, რომლებიც ბუნებათ ერთმანეთს არ გვანან, როგორც თვალნათლივ გვიჩვენებს ბრტეულ ფიგურათა მავალით²⁸⁵. ორი „პრეტული რიცხვი“ ab და cd , ანუ იმ მართკუთხედთა ფართობებია, რომელთა გვერდებია შესაბამისად a, b და c, d , ერთმანეთის მსგავსია მაშინ, როცა ამ მართკუთხედთა გვერდები ურთიერთპროპორციულია, ე. ი. $a:b=c:d$. მეორეს მხრივ, ვვლადღეს მიხედვით („საწყისები“, VIII, 18), ორი რიცხვს მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება ეწოდოს მსგავსი, როცა მათ შორის საშუალო პროპორციული რიცხვი არსებობს. მაგრამ პლანიმეტრია გვასწავლის, როგორ ეყვარა მონაცვეთთა უკველი წყვილის საშუალო პროპორციული და კვლავტად ვარდაცქმნათ ნებისმიერი მართკუთხედი. ასე რომ, პლატონის მეშვეობით მართლაც შეგვიძლია ერთმანეთის მსგავსი გავხდეთ ნებისმიერი ორი რიცხვი, რომლებიც, თავიანთი ბუნებით, შეიძლება ერთმანეთის მსგავსი არ იყვნენ.

„ბრტეული რიცხვებიდან“, „ეკონომიის“ უშუალოდ გადადის „სივრცულ რიცხვებზე“. ორი „სივრცული რიცხვი“ — abc და def , რომელთაგანაც თითოეული, როგორც ვიცით, მყარ სხეულთა სამი განზომილების ნაშრავლად გვევლინება, ერთმანეთის მსგავსი მაშინ, როცა ამ მყარ სხეულთა შესაბამისი განზომილებანი ურთიერთპროპორციულია, ე. ი. $a:d=b:e=c:f$. პლატონის აზრით, სტერეომეტრია მეცნიერებაა, რომელიც გვასწავლის, როგორ ვახვდით ურთიერთმსგავსი ორი „სივრცული რიცხვი“, რომლებიც, ზემოაღნიშნული აზრით, ერთმანეთს არ გვანან. მაშასადამე, სტერეომეტრიის მიზანი ისაა, რომ უკნად ვარდაცქმნას ყოველი „სივრცული რიცხვი“, ან ავაოს ორი ისეთი კუბი, რომელთა მოცულობებიც ისე შეეფარდება ერთმანეთს, როგორც ნებისმიერი ორი მთელი რიცხვი. სწორედ ამ დიდრიცხე მიზნის კონკრეტულ რეალიზაციად გვევლინება პლატონის მიერ ე. წ. „ფილოსოფიის მოცენას“ ორგანული ვარდაცქმნა.

პლანიმეტრიის თუ სტერეომეტრიის აველა ეს თეორიული საკით-

თბი გამდგამებით ბრუნავს ერთი და იმავე ცენტრალური პოზიციის — გარომავების პრობლემის ირგვლივ, რასაც ერთზე კიდევ დაერყნებით ხაზს უსვამს პლატონი: „მაგრამ გამჭრიახი დამკვირვებლისათვის ყველაზე საოცარი და დღითიდუმად მინც ისაა, რომ ყოველგვარი ბუნება, პროპორციულობის სხვადასხვა სახის შესაბამისად, თავისი სახეობისა თუ გვარის ტიპისა ვაძლევს გაორმავებისა თუ მისი საპირისპირო ძალის ზემოქმედებით. კერძოდ, გარომავების პირველი ძალა ესაა 1-დან 2-ზე გადასვლა, ისევე როგორც მეორე ხარისხში აყვანა და პოლის, სხეულთა წარმოქმნა, რაც 1-დან 8-ზე გადასვლას გულისხმობს...“

აქ, უწინარეს ყოვლისა, ივლინისებმა შემდეგი: რიცხვთა პითაგორელისებელი მეტაფიზიკიდან ჩვენ უკვე ვიცით, რომ „ერთი“ ანუ „მონადეა“ ესაა თვითიფიციებისა და უცვლელობის პირველსაწყისი, მაშინ როდესაც „ორი“, ანუ „დეა“ თვითგანსხვავების, ცვლადობის, განწილადობის, მოკლედ, ქმნადობის („გენესის“) პრინციპად გველინება. თანაფარდობა 1:2, ზოგანდაც აზრით, მეტაფიზიკური რეალობის ფიზიკური სინამდვილეში გადასვლაა, სამყაროული პროცესის დასაბამიერი იმპულსი, ამ შემთხვევაში კი იგივე თანაფარდობა სივრცის ერთი განზომილებიდან მეორეზე გადასვლას ნიშნავს: წერტილის ამოძარცვება გვაძლევს ხაზს, ხაზისა — სიბრტყეს, ხოლო სიბრტყისა — მოცულობის მქონე სხეულს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, წერტილის პროექტირება სივრცეში, ან კიდევ მონაცემის გაორმავება გამოიხატება თანაფარდობით 1:2, კვადრატის წიბის გაორმავების შესაბამისი რიცხვითი თანაფარდობაა 1:4, ხოლო კუბის სამივე განზომილების გაორმავებისა — 1:8.

და ბოლოს, კიდევ უფრო ენიჭებოდა „ეპიპროპოსის“ ციტირებულ პასუხის დასასრულს: გარომავების საპირისპირო ძალა, რომელიც „საშუალო პროპორციულობისა და ვაგონირებელი, მაშინ ვლინდება, როცა ერთის მხრივ, შუა წვერი თანაბრად მერტა უმცირესზე და ნაკლებია უდიდეს კიდურა წვერზე, მეორეს მხრივ კი, როცა შუა წვერი კიდურს წვერების ერთი და იმავე ნაწილთა აღმატება უმცირესს და ჩამოკიდებდა უდიდეს კიდურა წვერზე. 6-სა და 12-ს შორის მოქცეულია თანაფარდობანი 3:2 და 4:3. ამ თანაფარდობებმა, შუა წვერიდან კიდურა წვერებზე გადასვლის გზით, ასწავლა ადამიანებს მწყობრი თანაბმირება და ნეტარი მუხების ხომლს მიანდო მათი აღზრდა რიტმული თამაშებითა თუ პარმონიით“.

ამ ბუნდოვანი პასუხის გაგების საშუალებას ისევ და ისევ მათემატიკა გვაძლევს. პლატონი ამ ეჭვდობის არითმეტიკულას და მუსიკალურ, ანუ პარმონიულ პროპორციებს, თუ ამ პროპორციების კიდურა წვერებს შესაბამისად აღვნიშნავთ 4-თი და 8-ით, ხოლო ეტნობ შუ-

ათნა წვერის x-ით, მაშინ წერ კიდევ პითაგორას მიერ მიცემული თუ საბილონელი მათემატიკისებისაგან გადმოღებული „ოქროს პროპორციის“ თანახმად²⁴, საშუალო არითმეტიკული გამომავლება ფორმულით $x = \frac{a+b}{2}$, ხოლო საშუალო პარმონიული $x = \frac{2 \cdot a \cdot b}{a+b}$. ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში (6:12) $x = \frac{6+12}{2} = 9$ და $x = \frac{2 \cdot 6 \cdot 12}{6+12} = 8$. მაშინ

სადაც, 6-სა და 12-ს შორის მოქცეულია საშუალო არითმეტიკული — 9 და საშუალო პარმონიული — 8, რაც ზუსტად ემთხვევა მათ პლატონისველ ფიზიკიკას: საშუალო არითმეტიკული თანაბრად მერტა უმცირესზე და ნაკლებია უდიდეს კიდურა წვერზე (9=6+3 და 9=12-3), საშუალო პარმონიული კი კიდურა წვერების ერთი და იმავე ნაწილთ აღმატება უმცირესს და ჩამოკიდებდა უდიდეს კიდურა წვერს (8=6+ $\frac{6}{3}$

და 8=12- $\frac{12}{3}$). გამოთვლების კვლად გვეჩვენება შემდეგი პროპორციები: 12:8=9:6=3:2 და 12:9=8:6=4:3. თანაფარდობებს 3:2 და 4:3 ბერძნულად ეწოდება „ჰემილიონი“, ან „ლოგოს ჰემილიონის“ (ratio sesquialtera) და „ეპტერტონი“, ან „ლოგოს ეპტერტონის“ (ratio sesquitercia). მუსიკის თეორიაში ისინი შეესაბამება ინტონაციას და კვარტას...

პლანიმეტრიისა თუ სტერეომეტრიის ძირითადი პრობლემები, რომლებიც უშუალოდ ეფუძნებიან გეომეტრიულ სხეულთა გარომავების ამოცანას, პარმონიული თუ არითმეტიკული პროპორციები, რომლებიც ესოდენ მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ მათემატიკაშიც და მუსიკის თეორიაშიც — ყოველივე ეს ორგანულად ერწყმის „ბიპროპოსის“ თემატურ რეალს. სულ ერთია, რას ებება საქმე: სამყაროს სხეულის შექმნასა და ორი სხვადასხვა მეტაფიზიკური საწყისის — „იგივე ეტნობის“ („ატეტონი“) და „სხვისის“ („ათეტონი“) ბუნებისაგან „ოსონიური სულის ფორმირებას, ოთხი ფიზიკური ელემენტის (მეფა, წყალი, ჰაერი, ცეცხლი) შესაბამისი ოთხი წესიერი მრავალწახნავე სხეულის (კუბი, ფოსაედრი, ოქტაედრი, ტეტრაედრი) თუ გონივრული სინამდვილის „უმცირესი საშენი აფორმირება“ — ელემენტარულ სამყაროზეთა გეომეტრიულ სტრუქტურას, სამყაროულ პარმონიას თუ პლანიტარულ სისტემას, როგორც მუსიკალურ ინსტრუმენტს. — ჩვენთვის შექმლებული იქნებოდა „ტემპისის“ ამ უმნიშვნელოვანესი მოსაწყობების გავება პლატონისა და, სავარაუდოდ, მის წინამორბედთა თუ თანამედროვეთა მათემატიკური და მუსიკალური თეორიების გარეშე. ინტეგრირი მეცნიერების ისტორიაში იშვიათია თეორიისა და პრაქტიკის ესოდენ მჭიდრო კავშირი, რისი წყალობითაც სულიერი ქმედითი-

ბის ეს ორი სფერო მთლიანად თუ არა, ნაწილობრივ მაინც ეწყობის ერთმანეთს და ვარკვეული აზრით, მათი ნაყოფიერი თანამშრომლობის განმსაზღვრელ ფაქტორად იქცევა.

კონტრასტი მთ უფრო მკვეთრია, რომ თეორიისა და პრაქტიკის ამხარის თანაფარდობა არსებითად უცხოა ანტიკურობისათვის, სადაც ისინი ერთმანეთისაგან ამოუცილებლად, ერთმანეთის პარალელურად ვითარდებიან. თეორიული მეთოდების გრძელვადიანი ზეგავლენაში საერთო არა აქვს რა მათ პრაქტიკულ გამოყენებასთან, ხოლო პრაქტიკა, თავის მხრივ, სტიმულს არ აძლევს და ახალი აღმოჩენებისთვის არ აქეზებს თეორიულ აზრს, ტექნიკურ პროგრესს, მყარ თეორიულ ბაზისს უქონლობის გამო, მხოლოდ ყოველდღიურობის პრაქტიკული მოთხოვნილებები განაპირობებს. თვით მეცნიერებს ის დარგი, რომელსაც შეეძლო აქტიური ზემოქმედება მოეხდინა ტექნიკის განვითარებაზე, შედარებით უფრო გვიან — აქტიმედს ებოქაში ყალიბდება მე-გველისმობ თეორიულ შექანებას. მაგრამ ანტიკური ტექნიკისა და თეორიული მექანიკის მიღწევათა თუნდაც ყველაზე ზერეულ და ზედამიერულ ანალიზს კი შორს სცილდება ამ ნარკვევის ფარგლებს. ვიტყვით მხოლოდ, რომ პლატონის შრავალმხრივი ინტერესების სფერო, მეცნიერების სხვა დარგებთან ერთად, თითქმის მთლიანად მოიცავს ტექნიკას და მექანიკასაც. მისი ქმედითი აზრი ცდილობს რაც შეიძლება ღრმად ჩასწვდეს მათ მიღწევებს და თავისი პირადი სუფიერო ცდის განუყოფელ ნაწილად აქციოს ისინი. პლატონის პრაქტიკული მოღვაწეობის ერთი ნიშნუი თვლანათლვ გვიმოწმებს ამას.

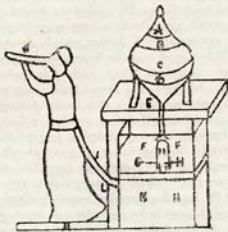
„საათების კეთების ხელაგებება — წერის თავის გამოკვლევაში ანტიკური ტექნიკა“ ცნობილი გერმანელი მეცნიერი პ. დილსი, — ოღონდ-განუც ითვლებოდა ტექნიკის ყველაზე დახვეწილ და სრულყოფილ დარგად. უძველესი დროის ტექნიკისები, ამ მხრივ, დიდ გამოიმყნებლად გვევლინება. საფუძველს მძკლებული როლია იმის მტკიცება, რომ ამ დარგში თვით ახალ დრომდე არ აღმოცენებულა არც ერთი ახალი იდეა, — სტილის შეცვლა და სხვადასხვა ხასის ვაჭყოლებება სათუღლადში არ მიიღება. ხელნა და მეცნიერება აქ შეიღბრო ეწყობის ერთობლიობას²⁶⁵. შემდეგ მკვლევარი, ანტიკური თუ აღმქანდრიული ეპოქისა და ქრისტიან ავტორთა ნაშრომებზე დაყრდნობით, შრავალრიცხოვანი ისტორიული დოკუმენტების დეტალური ანალიზისა და არქეოლოგიური გათხრების მონაპოვართა გულმოდგინე შესწავლის საფუძველზე დაწერილებით ავეყურებს ძველ ეგვიპტურ პალმის ასტროლოგიურ საათებს“ („პოროლოგიონ კაი ფონიკა ასტროლოგიასა“), ჩრდილის მარევენებელ „გეომონებს“, რომლებიც ბაბილონელისაგან უნდა გადმოეღოთ ძველ ბერძნებს და შემდეგ მზის საათების განუყოფელ ნაწილად ექცით, ე. წ. „დროებით“ საათებს,

რომლებიც წელწადის დროთა ცვალებადობასთან ერთად („პორია კარია“) იცვლებოდნენ, მზისა თუ წყლის საათებს, ვერტიკალურსა თუ პორიზონტალურს, საგზაო თუ სამგზავრო, ნახევარსფერულსა თუ კონუსურ საათებს, „მერცხლისკვება“ თუ „ოპორია ცელის“ შრავას „ხელეკონებს“ და ა. შ. და ა. შ. მესათუ ისტატია შორის ვხედვით ძველ სამაჩნეთისა და რომის სახელგანთქმულ სწავლევებს — ასტრონომებს, მათემატიკოსებს, ტექნიკოსებს, გამოგონებლებს: ალქსანდრე მონეტელს, მიტონს, ევლოქსე კლიდისს, არისტარქე სამონსელს, აპოლონიოსს, პერონს, კტესიბიოსს, აქტიმედეს, პტოლემეოსს, ვიტრუვიუსს და სხვებს.

რაც შეეხება პლატონს და მის აკადემიას, პერმან დილსი ძალზე სურვარდლებო ცნობას გვთავაზობს: „...თუ ფილოსოფოსთა ცნობილი მოხუცა Terra annunziata-დან წარმოგვიდგენს პლატონის მოწვევებს, ვარს რომ შემოხვევიან თავიანთ მოძღვარს, რომელიც შეეშა ზის და გეომეტრიულ დიდგრებს ხაზავს ექონაზე (ავსდომის ზალს იქით აქროლის ჩანს, მის მიღმა მზე ამოიღის); რა ვახუარავია, რომ შეეძალა, მაღალ სვეტზე დადგმულია მზის საათი, რომელიც, გნომონისა და მის ქვეშით საათების აღნიშვნელ თორმეტ დანაკოფთან ერთად, დროის საზომი ხელსაწყოს ტიპური ნიმუშად გვევლინება. საათის წინა მხარე სამაჩეთისკენა მიქცეული, სამეცნიერო სკოლაში, სადაც ასტრონომია და მათემატიკა სულ უფრო მეტ გავლენასა და მნიშვნელობას აძენდა. შედგებულა ფონს გასულოვენენ დროის საზომი ხელსაწყოს გარემო“²⁶⁶. მაგრამ ვაცლებით უფრო საინტერესოა შემდეგი ფაქტი: 1915 წელს პ. დილსმა მიკვლია მუსიკის თეორეტიკოსის არისტარქის (ძვ. წ. II ს.) ცნობას, რომელიც არისტარქელს მოწვევის არისტარქსენს გადმოცემას ეყვარება და ამიტომ აშლოლტერულ სარწმუნოა. ამ ცნობის თანახმად, პლატონს გამოუგონებია ე. წ. „პალმის საათი“ („ნიეტერიონ სარსტოლოგია“), რომელსაც პ. დილსი მსოფლიოში პირველ მალეიძარს საათად მიიჩნევს. აკადემიის მეთაურს სურდა მისი მეშვეობით დილატორია გაეღოქმებინა თავისი მოწვევები. ვერმანელმა მეცნიერმა პლტონს მავანი პლატონის „მალეიძარს“ მუშაობის პრინციპსაც აქტიმედეს საათის მექანიზმის ერთ ძველ აღწერილობაში, რომელმაც არბების წყალობით მოაღწია ჩვენს დრომდე. იმავე 1915 წელს პ. დილსმა თავის აღმოჩენის შედეგები გააცნო ბერლინის მუცნიერებათა აკადემიას, რომელსაც დამატებით წარუდგინა მის მიერვე დამზადებული მინიატურული აპარატი: ეს ვახლდათ პლატონის „მალეიძარს“ მოვლით, რომელიც მოხსენების დასასრულს აამუშავა ევლტორიის წინაშე²⁶⁷.

„მსოფლიოში პირველი მალეიძარს“ კონსტრუქცია და მისი მოქმედების პრინციპი, დილსის მიხედვით, შემდეგნაირად წარმოგვიდგება:

წყლით სავსე მოზრდილ *C* კლესიდრა (იხ. სურ. 6). თანდათანობით იცლება ზუსტად ექვსი საათის განმავლობაში, კლესიდრის სახურავში (*A*) მოთავსებულია *B* ფილტრი, რომელიც წყალს მიწის მინარევებისაგან წმენდს. კლესიდრა ჩაღმვლია *D* სამფეხში, რომელიც ფიცრის სახურავზე დგას. კლესიდრაში დატანებული *E* მილით წყალი წვეთ-წვეთად ჩაედინება ფიცრის სახურავს ქვემოთ მოთავსებულ პურბელში, რომელიც ორი ერთმანეთისაგან განზოლოებული *F* და *K* კამერისაგან შედგება. *F* კამერაში ჩამგრებულია *G* მილი, რომლის ზედა

სურ. 6

ბოლო დაჩილულია, ქვედა კი ღია. *G* მილში მოთავსებულია მეორე, უფრო ვიწრო *H* მილი, რომლის ორივე ბოლო ღიაა და რომელიც *F* კამერიდან *K*-ში ჩაღის. კლესიდრიდან ჩამონადენი წყალი *F* კამერის ფსკერზე გროვდება და თანდათანობით მიიწევს ზემოთ იმ შუალედში, რომელიც *G* და *H* მილებს შორის რჩება; როცა *H* მილის ზემოთა ბოლოს მიადრწევს, უწყვეტ პალაღ ეშვება *K* კამერაში, სადაც წყლის წნევით შეკუმშული ჰაერი *I* მილით გამოედინება *L* საჩქველიდან. შემდეგ კი *M* ფლუიტისტის ტანის გასწვრივ მიემართება *N* ფლუიტისაყენ და ისე აბზიანება შიგ ჩამგრებულ სასტვენს, თითქოს ფლუიტისტი უქრავს²⁶⁸.

პლატონის მადვისბრას მექანიზმმა დიდი გავლენა მოახდინა დროის საზომო ხელსაწყოების შემდგომ დახვეწისა და განვითარებაზე. საყ-

მართისა ითქვას, რომ მოქმედების იგივე პრინციპი უძველეს საფუძვლად დიდი ბერძენი მექანიკოსების — არქიმედესისა და კტესიბოსის სახელით²⁶⁹. *პ. დილის* ვაუწყებს ერთ სანტიმეტრს ფაქტსაც: დაახლოებით 1500 წელს პლატონის მადვისბრას ანალოგიური მექანიზმი თავისი საათის დასამზადებლად გამოუყენებია ლეონარდო და ვინჩის, რომელსაც, რა თქმა უნდა, წარმოადგენდა ანალოგიური პლატონის გამოგონებაზე, თითქმის 19 საუკუნით წინ რომ უსწრებდა მისას²⁷⁰. მაგრამ ჩვენ აქ სულ სხვა რამე გვინტერესებს: პლატონის მადვისბრას მოქმედების პრინციპი, როგორც ვნახეთ, ჰაერის წნევის გამოყენებაზეა დაფუძნებული. ამ მხრივ, ის მთელი საუკუნით წინ უსწრებს ბერძენული მექანიკის უთავსაბინოეს წარმომადგენელს მილვეებს. ანტიკური მეცნიერების ერთი თანამედროვე ისტორიკოსი წერს: „ბერძენის სპეციფიკური დარგი იყო ძვ. წ. III საუკუნეში აღმოცენებული პნევმატიკა, რაც გულისხმობდა ჰაერის წნევის გამოყენებას სხვადასხვა სახეობის მექანიკური ხელსაწყოების დასამზადებლად. ამ დარგის დამაარსებლად ითვლება კტესიბოსი, არქიმედეს თანამედროვე, რომელიც აღექმანდრიაში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა“²⁷¹. ამრიგად, ჩვენ ერთხელ კიდევ დგავართ საშუაბარი აეცილებლობის წინაშე; სამართლიანობა მოითხოვს ხაზგასმით ითქვას, რომ პნევმატიკის დამაარსებელი კტესიბოსი კი არ არის, არამედ პლატონი.

მით უმეტეს, რომ დიდი ბერძენი მოაზროვნის პრაქტიკული მიღწევა მისივე თეორიული ნააზრევითაა განმტკიცებული. ჰაერი, ისევე როგორც დანარჩენი სამი სტიქიონი — მიწა, წყალი და ცეცხლი, პლატონისთვის, უწინარეს ყოვლისა, სხეულია, მატერიალური სუბსტანცია²⁷². ხოლო ყოველი სხეულბერივე, ყოველი ნივთიერი ბუნება, „ფლდონის“ მიხედვით, „აქედამზიდველია, მიმზე, ხილული და მიწიერი“²⁷³. მამსადაშვე, ჰაერი, როგორც სხეულბერივი სუბსტანცია, მიმზე და თავისი სიძიმით წნევაზე ყველაფერს, რასაც აწევება. „ბერძენის“ პლატონი რამდენჯერმე ხაზგასმით აღნიშნავს ჰაერის წნევის მნიშვნელობას²⁷⁴, რასაც დიდოსტატური ხელოვნებით იყენებს თავისი მადვისბრას კონსტრუქციებისას. ძნელი წარმოსადგენია თეორიისა და პრაქტიკის უფრო მეტი კავშირი. მაგრამ ნათქვამია, ერთი მერცხლის პიკეტი ვახსულს ვერ მოიყვამსო. ბერძენული მეცნიერების „აქილევსის ქუსლი“, მისი არსებითი ნაკლი კლავინდებურად ნაკლებზე რჩება; ეს ვახსულ თეორიული დანსვენების ცდით, პრაქტიკით შემოწმების, გქსკრამენტული შეთოდის თითქმის სრული იგნორირება. მოსწრებულად შენიშნავს მექანიკის ერთი თანამედროვე ისტორიკოსი: ბერძენულ მეცნიერებას „საპროოდ არ მიიწინა საამყარონე დაყრებება, რადგანაც თვლევას, რომ საყმარისი იყო მისი გამოგონება“²⁷⁵. საამყაროს, ბუნებისა და მისი კანონების „გამოგონების“ ამ

მანერობა ტენდენციამ ცელი სამსახური გაუწია შეცნიერების შიშის შემდგომდროინდელ განვითარებას. სულ მალე მოვა არისტოტელე სიცარიელის შიშის (horror vacui) მისი ქიმიკური ცნებით. ანტიკრობობის შეცნობის ადრეულად შესაფუძნებელი თავისი ანტიმეტეორული ორიენტაციით. ცაცობრიობა თანდათანობით დაეიწყოებს ჰაერის სიმძიმესაც. მის წნევასაც და შეეცდებოდა სწორედ „სიცარიელის შიში“ ახსნის ბუნების ბევრ მოვლენა.

„როგორც ოკეანის სიღრმეში მცხოვრებ თევზებს წარმოადგენდაც არა აქვთ წყლის წნევაზე, ისე ჩვენს უმარადესობასაც არ ესმის ის რაღაც, რასაც ჰაერისა და სხვა გავსების წნევა ასრულებს ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში“²⁷¹. მხოლოდ ახალი დროის მეცნიერებამ შემოიღო აღმამიანი გამოყვანა ამ უმცირებოდან. სიცარიელის შიშის დაძლევის გზაზე პირველი ნაბიჯი გადადგა გოლიუსის მოწაფემ ევანჯელისტა ტორიჩელიმ თავისი სახელგანთქმული ცდით, რომელსაც თითოეული ჩვენგანი ცნობის სასკოლო ფიზიკის კურსიდან. ათუმჯავ ტორიჩელის ზოგიერთი ჰაბიტიტეტური მოსაზრება. ჰაბიტიტეტური დროსა, ჩნდება გადაჭარბებით შეეფასათ ამ ცდის მნიშვნელობა. აღმამიანი თითქმის პირველად გასცდა უშუალო გარემოდან აღქმის ტრანსკრეციუმებს... მან პირველად აღმოაჩინა, რომ ყოვლისგანმყოფი ნივთიერება, რომელიც ვარს არტყია ჩვენს პლანეტას; რომლითაც ვრუნთავთ და ვსუნდვდებით და რომელსაც, ყოველივე ამის მიუხედავად, ისევე ვერ ვგრძობთ და ვერ ვაჩივიდით, როგორც თევზი წყალს, თურმე ჩვენს გარემოებისათვის სრულიად მიუწვდომელი და მოუხელთებელი ვითარული სუბსტანციაა კი არ არის, არამედ მას თავისი კონკრეტული ფიზიკური თვისებები, ყოველ უმცირესშივე, წონა მარცხ აქვს. აქვე უცხოვრობთ ჰაერის ოკეანის ფსკერზე და ემპირიკურად ცდებით ვამტყუებთ, რომ ჰაერი მიმდგომი, — წერდა ტორიჩელი“²⁷².

და მარცხ, საქმის გახდა პასკალის წერდა, რათა საბოლოოდ უარყო ჰაერის წნევის წინააღმდეგ მიმართული ყველა არგუმენტი და, ამრიგად, ბოლო მოეღო ძველი ფიზიკის ერთ-ერთი უმძიმესი შეცდომისათვის, რასაც „სიცარიელის შიშის“ დივულგარული კონცეფციით ედო საფუძვლად. პასკალის მიერ დიფერენციალური ხელოვნებით ჩატარებულმა ცდებმა, როგორც თითოეულ აღნიშნულად, „საფუძველი გამოკვლევა სიცარიელის შიშის საყოველთაო რწმენას და სამუდამოდ დადავინა წარველი ჰუმბრიტება: რომ ბუნებამ სულაც არ ეშინია სიცარიელის და არ გაუბრძის მას, და რომ ჰაერის მასის სიმძიმეა ყველა იმ მოვლენის ჰუმბრიტო მიზეზი, რასაც აქამდე ამ მოჩვენების მიზეზს მიაწერდნენ“²⁷³.

„სიმძიმის“ ცნება ერთხელ კიდევ მიიზიარებინა ჩვენს ყურადღებას „ტიმოსეოს“, მაგრამ ამჯერად საქმე ეხება არა ჰაერის, ან რომელიმე

სხვა მატერიალური სუბსტანციის ხშირბუნს, არამედ „სიმძიმის ცენტრს“, პრაქტიკული კვლის მოქმედებას, უშუალოდ რომ განაპირობებს ასისტოტური „ზემო“-ს ან „ქვემო“-ს არარსებობას სამყაროში. მაგრამ, მოდი, ჭერ თვით „ტიმოსის“ ავტორის მოვექმნებით: „რაც იმის შესახებ მძიმეს და მთავრეს, მათი ახსნა ყველაზე უკეთ მხოლოდ იმის შესახებთან კავშირში შეიძლება, რაც აღინიშნება ორი სიტყვით: „ზემო“ და „ქვემო“. საქმე ისაა, რომ წარმოდგენა, რომლის თანხმად თითქმის თვით ბუნებამ აწუხებს ორ სხვადასხვა, ურთიერთსაპირისპირო ადგილს, ორად რომ ყოფს მთელს სამყაროს, — „ქვემო“, საითაც ისწრაფის ყველაფერი, რასაც სხეულის მას აქვს, და „ზემო“, საითაც ყველაფერი მხოლოდ იძულებით თუ შეიძლება წარმობარბობს, — ამჯერად მცდარი წარმოდგენაა. პართლაც, რაცღა მთელ ცანს სტეროს ფორმა აქვს, მაშინ ცენტრიდან თანაბრად დამორიდებულ ყველა უცოდერესი წერტილი, თავისი ბუნებით, თანაბრად უკოდერესია, ხოლო მათგან თანაბარი მანძილთ დამორიდებულ ცენტრს თითოეული მათგანის მიმართ თანაბრად უკოდერესად უნდა ვთვოდეთ. მაგრამ იმ სამყაროს ბუნება მართლაც ამნობარია, მაშინ ამ უკოდერესი წერტილთაგან რომელს შეიძლება უწოდოთ „ზემოთა“ და რომელს — „ქვემოთა“, ისე, რომ სიტყვათა უმართებულ ხმარებისათვის სავსებით სამართლიანი საყვედური არ დავიშინებოთ? რადგან სამყაროს ცენტრი, კაცმა რომ თქვას, არც „ზემოთ“ მდებარეობს და არც „ქვემოთ“, არამედ — საკუთრივ ცენტრიში, მაშინ როდესაც სამყაროელი სფეროს ზედაპირს ვერც ცენტრად ვაგვდებთ და ვერც იმნარი ნაწილსა მჭირედ, რომ ისინი ასე თუ ისე განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან: ვთქვით, ცენტრთან ერთი უფრო ახლოს იყოს, ვიდრე მისი სიახლოსპირი ნაწილი. და თუ მთელი სამყარო, თავისი ბუნებით, სრულიად ერთგვაროვანია, ურთიერთსაპირისპირო სახელთაგან მიარც რომელი შეიძლება მივსადავოთ მას და დარწმუნებული ვი ვიყოთ იმაში, რომ სწორად ვესადავებო? დავუშვათ, რომ სამყაროს ცენტრი მდებარეობს ყოველმხრივ თანაბრად გწოწარწოტებული მყარი სხეული. ეს სხეული ვერასდღებობთ ვერ გადაადგილდებოდა სამყაროს ვერც ერთი უცოდერესი ნაწილისაგან, ვინაიდან მასა და ამ ნაწილებს შორის სავსებით ერთნაირი თანაფარდობა არსებობს. ხოლო თუ ვინმე დაიწყებდა ამ სხეულის გარშემოვლას, წამდარწმუნებ თავისი თავის ანტიბოლად მოგვეცდინებოდა და იძულებული იქნებოდა ე. წ. — და იმავე მიმართებისათვის ხან „ზემოთა“ ეწოდებინა, ხან კი „ქვემოთა“. მოკლედ, რაცღა სამყაროელი მთელს, როგორც წინდ აღვინიშნეთ, სფეროს ფორმა აქვს, უაზრობაა, ერთი რომელიმე ადგილი „ზემოთად“ მივაგანწავს, მეორეს კი „ქვემოთად“ ვთვოდეთ“²⁷⁴.

ამ ფრაგმენტის მნიშვნელობისა და იმ უჩვეულო კონტრასტის წარ-

მოსადგენად, რასაც თვალნათლად გვიჩვენებს მისი შედარება „სიმძიმისა“ თუ „სიმსუბუქისა“ ანტიკურ კონსტრუქციებთან, საკმარისია პლატონისა და არისტოტელის თვალსაზრისით ურთიერთშეყრება. თავისი ტრაქტატის „ცისათვის“ IV წიგნში არისტოტელე ამტკიცებს, რომ სიმძიმისა და სიმსუბუქის სხვადასხვაობა ფარდობითი კი არ არის, არამედ აბსოლუტური. მძიმე სხეულებს ბუნებრივ მოძრაობა საწყაროს მიმართულებით მიმართული. ბუნებრივ მოძრაობათა მიმართულება, თავის შრივ, განისაზღვრება საწყაროდ ადვილთა სხვადასხვაობით, რომელთაგანაც თითოეული ამა თუ იმ ელემენტს— მიწას, წყალს, ცეცხლსა თუ ჰაერს უჭირავს. არისტოტელეს მოძღვრება სიმძიმისა და სიმსუბუქის შესახებ, — წერს რუსი მეცნიერი ი. დ. რიგინსკი, — სტაგირელის ფიზიკის იმ დარგებს განეკუთვნება, რომლებიც შეიძლება იყოს მოძველებულად ჩაგვეთვალოს თვით მის სიცოცხლეშივე. უკვე არისტოტელეს ერთ-ერთი უახლოესი მიმდევარი სტრატონი უარყოფს ამ მოძღვრებას, ხოლო არა შეეხება სტაგირელის წინამორბედებს, გრაეტიციის თეორიის გვიანდელი ესკიზი, რასაც პლატონი თავის ტიმეოსში* (62c—63e) გვათავაზობს, ვაიკლებით უფრო მეტად შეესატყვისება ახალი დროის მეცნიერების თვალსაზრისს, ვიდრე არისტოტელეს მთელი მსჯელობა ბუნებრივ ადვილთა და მოძრაობათა შესახება 280.

სიმძიმის ძალის პლატონისეულ გაგებას და ახალი დროის მეცნიერების გრაეტიციულ თეორიას მართლაც ბევრი რამ აქვთ საერთო. ჩვენს აღტაცებას იწვევს სიგრძელი რიგინციის დაკავშირება გრაეტიციულ ველს მოქმედებასთან. „ტიმეოსის“ მიხედვით, „ჰეგემოთ“ მსწრაფს ყველაფერი, რასაც სხეულის მასა აქვს, მამინ რიგინციე მასის მქონე ნებისმიერი სხეული მხოლოდ ძალის ზემოქმედებით თუ შეიძლება ავსივლით „ზემოთ“. ამრიგად, „ზემოთ“ და „ჰეგემოთ“ ესაა ირი სხვადასხვა მიმართულება, რომელთაგანაც ერთი უპირისპირდება, მეორე კი ემთხვევა გრაეტიციული ველის მოქმედების მიმართულებას. სიმძიმისა და სიმსუბუქის სხვადასხვაობა, არისტოტელეს კონსტრუქციის მიმართულებად, აბსოლუტური კი არ არის, არამედ ფარდობითი, რელატიური, ისევე როგორც ფარდობითია ირი სხვადასხვა მიმართულება — „ზემოთ“ და „ჰეგემოთ“. ჩვენ უკვე ვიცით, რომ დედამიწისა და სხვა ციურ სხეულებსაც, „ტიმეოსის“ მიხედვით, სფეროს ფორმა აქვთ, ისევე როგორც მთელს სამყაროს. ამ სფერულ სამყაროში, მისი აბსოლუტური პომოცენტრულობის გამო, პირწმინდად გეომეტრიული თვალსაზრისითაც განწყობილია „ზემოთ“ და „ჰეგემოთ“ მამინ რიგინციე ფიზიკური გაგებით პლატონი ერთმანეთთან აკავშირებს სხეულითა მასასა და საწყაროს ცენტრისადმი მის მიმართებას, ხოლო საწყაროს ცენტრად „ტიმეოსის“ გეომეტრიულ სისტემაში, ცხა-

და, დედამიწის ცენტრი იგულისხმება. ამრიგად „ჰეგემოთ“ — ესაა სიმართლება დედამიწის ცენტრისკენ, „ზემოთ“ კი — მისი საპირისპირო მიმართულება.

შუა საუკუნეებში დედამიწის სფერულობა ისევე საფუძვლიანად იქნა დღეიწვებული, როგორც ჰაერის წინება, და როცა ახალი დროის დასაწყის ზოგიერთმა მეცნიერმა კვლევ წამოაყენა თუ ააღორძინა იდეა იმის შესახებ, რომ ჩვენს პლანეტას სფეროს ფორმა აქვს, „აღმართისა უმარადესობისა, როგორც სწამს ყველაფერი, რაც გნებავთ, დღეიწვებულად მიანდა იმის აღიარება, რომ „ზემოთ“ მყოფი სხეული დასა და არ დავარდება, თუკი ჩამავთი არ არის დამაგრებული. განსაკერებელია, — ამბობდნენ ისინი, — რომ აღმოვაჩინოთ თვალაჩინა დადიოდნენ? არ როგორ შეიძლება ცერავლეს გვიმ სფერული დედამიწის ირგვლივ? დედამიწის სფერულობის მომხრენი თავიანთი მოსაზრების დასტურად იმას უბრუნებდნენ, რომ ყოველ სხეულს დედამიწაზე აკავებს სიმძიმის უძლევე ძალა. დედამიწა — ამბობდნენ ისინი, — მავრტისა ჰავს და თავისეფი იზიდავს ყველაფერს, ასე რომ, აიძულებს ეჭებასა და სხვა მძიმე სხეულებს. დედამიწის ცენტრის მიმართულებით ვარდებოდნენ, თუკი მათ ვარდნას არავინ არ უშლის ხელს. დედამიწის მიერ სხეულის მიზიდულობის ძალის ამ სხეულის წინა დენდა ვთვლიდეთ“ 281.

სწორედ ამ მიმართულებით ვითარდებოდა ნიუტონის მძიმეული აზრი, რომლის მკვლევარც, ბოლოს და ბოლოს, მსოფლიო მიზიდულობის კანონის აღმოჩენით დავიარჯინდა. როგორც ვიცით, ნებისმიერი სხეული რომ ავამოძრაოთ, ამ მიმართულება შეუცვალარი მის მოძრაობას, ვთქვათ, წრიული მოძრაობა მივანეხოთ, ამისათვის აუცილებელია ძალა. ამიტომ ციურ სხეულთა წრიულ მოძრაობაზე დავიარჯინების ნიუტონი თავის თავს უსვამდა კითხვას მიზიდულობის ძალა მხოლოდ დედამიწისა და მასზე მდებარე სავსებზე ვრცელდება, თუ სხვა ციურ სხეულებზეც და, ამრიგად, აიძულებს მათ წრიულ რორტებზე იბრუნონ? თვალაპირველად ნიუტონი იზიარებდა შეხედულებას, რომლის თანახმადაც, დედამიწა მავრტისა ჰავს, ხოლო მავრტის ორ პოლუსს შორის მიზიდულობის ძალა მთი უფრო მკერდება, რაც უფრო მეტად იზრდება მანძილი მათ შორის. ამიტომ კაცს შეეძლო ევარაუდა, რომ მზეცა და პლანეტებიც მავრტისა და პლანეტის სწორედ მავრტის მიზიდულობის ძალა აქვრებს თავიანთი იბრტებზე. თუმცა, ბოლოს, ნიუტონმა უარყო მავრტის თეორია, რადგანაც იცოდა, რომ მზე ძალიან ცხელია, მავრტის ვახვრებისას კი მავრტის თვისებები ქრება. მაგრამ ამ თეორიას, როგორც ჩანს, მანაც ვარკვეული როლი უნდა შეესრულებინა მსოფლიო მიზიდულობის კანონის აღმოჩენაში, კანონისა, რომელიც ნიუტონის მიერ შემ-

დევნიარად იქნა ფორმულირებული: ყოველი ორი სხეული ერთმანეთს იზიდავს ძალით, რომელიც მათი მასების ნამრავლის პარაძირ პროპორციული და მათ შორის მანძილის კვადრატის უკუპროპორციულია.

მართებულად შენიშნავს ვერნერი ჰაინენბერგი: „... განვიხილოთ ამ ასპექტში, ბოლოს, თავისი თანმიმდევრული დასასრული ჰაიუვა ნიუტონის გენიის წყალობით, რომელმაც ფორმალურად ერთიან კანონ-ზომიერებაზე დაყვანა ცდის ორი სრულიად სხვადასხვა სტრუქტურის ვახსკლავების მოძრაობა ცდის თაღზე და სხეულთა სიმძიმე დედამიწაზე. ამაჟამად ჩვენ იმის წარმოდგენას კი გეუძრის, თუ როგორ უძძძიდათ მამინდელ მეცნიერებს ვაიახტებინათ, რომ ვარსკვლავების მოძრაობა და სხეულთა მოძრაობა დედამიწაზე შეიძლება დაკანონოს ერთსა და იმავე მარტივ სისტემაზე ყოფილიყო დაყვანილი ვისაც ნაწილობრივ მაინც არ უგატყნია ამ სასწაულის მთელი მნიშვნელობა. მას არ უნდა ჰქონდეს იმის იმედი, რომ ის თუ რაც მაინც ჩაჰყავს მანამდე რომელიც ბუნებისმეტყველების სულს“²². მნელია, რამე დაუბრალოდ იგერმანული ფიზიკის ამ სიტყვებს, გარდა ერთის: ეს „სასწაული“ პლატონი იწყება და ნიუტონით გვირგვინდება...

ამრიგად, ჩვენ მიმოვიხილოთ „ტიმეოსის“ იდეურ-მინაარსობრივ-სამყაროს კავშირი ძველი საბერძნეთის უმნიშვნელოვანეს ფილოსოფიურ სისტემებთან (ორფიზმი, პითაგორიზმი, ელეატიზმი, პეკოლოტის, ემპედოკლეს და ანაქსაგორას მოძღვრებები, დეკვიპესა და დემოკრიტეს ატომიზმი), თვლი ვაგადადგენო მათი შინაგანი სიახლოვესა და ნათესაობის ზოგიერთ კერძო ასპექტს და ზახვასმით გამოვავსოთ ურთიერთთანხვედრების ის მომენტები, თავს რომ იჩენენ „ტიმეოსის“ და ზემოხსენებულ სისტემების შედარებისას; ვნახეთ როგორ სხედნებს პლატონის მარად მძიმეული ასრი ანტიყური მეცნიერების დედამიწის და რბის (მედვიცია, ბიოლოგია, ფიზიკა, ასტრონომია, მათემატიკა, მექანიკა) უმნიშვნელოვანეს მოღწევებს და შემოქმედებითად ავითარებს მათ. სწორედ ამის წყალობით აღწევს იგი საგნთა არსში წვდომის მანამდე სარჩულ სიღრმეს, უსასრულოდ აფართოებს იდენტიფიკაციის შედეგების ფარგლებს და სრულიად ახალ პერსპექტივას უღის ბერძნულ მეცნიერების წინაშე. ათუ ჩემი თვალსაწიერი უფრო ფართო იყო, ვიდრე სხეულისა, მხოლოდ იმტომ, რომ გვიანტომოსტების ვეყარნობოდით“, — უთქვამს ისაყ ნიუტონს²³. პლატონს სრული უფლება ჰქონდა ვაემეორებინა გენიალური ინგლისელის ეს სიტყვები.

ვადაჭარებულნი არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ „ტიმეოსში“, როგორც ფოკუსში, მეტ-ნაყოფი სისრულით თავს იკრის ძველი სამყაროს თითქმის მთელი ბერძნული გამოცდილება. მაგრამ პლატონი

ანგრადიენტო ვსოდენ უჩვეული სიჭრელისა და მრავალფეროვნების მსახურად, შეცდომა იქნებოდა „ტიმეოსის“ კოსმოლოგიური მოძრაობის მიზნება ვალატორარ ფილოსოფიად. პირაქით, ესაა თავისი კლტრულ-ისტორიული წინამძღვრების უღრმესი და უადრესად რთობიერი სიხვედრა, რომლის ბადალიც არ არსებობდა მანამდე და ძალზე იშვიათად თუ განმეორებულა შემდეგ — კაცობრიობის მთელი მრავალსაუკუნეანი ისტორიის მანძილზე; ხოლო ამ ორიგინლობის წყაროდ უნდა ესახვედით ამიზილციის იმ უშვალეს ხატოსს, რომელთაც „ტიმეოსის“ ავტორი ითვისებს, ისახლხორციებს და თავისი პირადი სულიერი ცდის განყოფილ ნაწილად აქცევს ძველი სამყაროს მიერ დაგროული აუჩატელ კლტრულ დასველებებს (სრატფერი უფრო ორიგინალურა, უფრო ჩვენიელი, ვიდრე ის, რომ სხეულისგან და სხეულებით ესახლდობით. მაგრამ საჭიროა მათი მონელება, რომ კარგად ათვისებული და ამიზილირებული ვერძისაგან არის შექმნილი“²⁴).

პლატონის მოძღვრების სწორედ ამ ორიგინლობას გვლისხმობდა ვაქული საუკუნის ცნობები ამერიელი მთახროვე რაღვ უოლდი ემერსონი, როდესაც წერდა: „პლატონს სურდა შეექმნა პლატონიზმი, როგორც სამყაროს შეგნებელი და თანმიმდევრული გამოხატულება, როგორც მისი უსტრუქტურ ასახვა ეს უნდა ყოფილიყო, სულ მიერ, პლატონის სულის პრიზმაში გატარებული სამყარო. თითოეული ტომს პლატონური ელფერი უნდა შეეძინა. შენთვის ადრე ცნობილი ყველა ატომი, ყველა მიმართება ყველა თვისება აქ ხელახლა უნდა მოეცინო, ხელახლა უნდა აღმოაჩინო, მხოლოდ მოწესრიგებული სახით: არა ბუნება, არამედ ხელოვნება. და შენ დაწმუნდები, რომ თუმიც აღუქსანდრემ თავისი ქვეითი ლაჭრითა და თავისი მხედრობით დაიპყრო და დაარბია ჩვენი პლანეტის ზოგიერთი ქვეყანა, მაგრამ თით ქვეყნებმა და ყველაფერმა, რისგანაც ობსკური ქვეყნიერება, ელემენტებში, მოელა პლანეტამ, ბუნებისა თუ ადამიანების კანონებში ამ ვაციის სულში გაიარა, როგორც ბურმა — მისსაყ სხეულში, და უკვე პურად კი არა, მის საყუდარი სისხლ-ხორცად იქცა; ამრიგად, მთელი ეს ვიგანტური ლუგმა პლატონად ვარდაიქნა. მან თავისი სა-ეტიკო და სავაგომცემლო უფლებების ბეჭედი დაასვა სამყაროს. სწორედ ესაა ინდივიდუალიზმის პატემოყუყარება“²⁵.

ინდივიდუალიზმის პატემოყუყარებისა“ რა მოვასწინეთ (აქ აშკარად იგბინება არა მარტო თავი ემერსონის, არამედ საერთოდ, მეტ-სტამბედი საუკუნის სტილი). მაგრამ ის კი ცხადია რომ „ტიმეოსის“ იდეურ-შინაარსობრივი სამყაროს წყაროს შეუძლებელია პლატონის ღრმა ინდივიდუალიზმის, მისი ეფემერული და თავისთავადი ფილოსოფიურა ლოჭტინის ცალკეული ასპექტთა ვარგზე. ამ მხრად „ტიმეოსი“

ოსი", არა მარტო მთელი ანტიკური ცივილიზაციის წამად, არამედ პლატონის კონტრესტად გვევლინება. „ფედონისა“ თუ „ფედროსის“ ფსიქოლოგიაში, „სახელმწიფოს“ მოძღვრება იდეალური სინამდვილისა და უზენაესი სიეთის შესახებ, არსისა და არარსის „სოფისტისეული“ დიალექტიკა, „პარმენიდეს“ მოძღვრება, გამოგნებელი სკრეპელოზებოთ რომ იყულებს „ერთისა“ და „სხვის“ დიალექტიკურ თანაფარდობას, „ფილებოსის“ მეტაფიზიკური დოქტრინა, რომლის ბირთვადაც გვევლინება სამი ძირითადი სემბლანციის — უზენაესი სიეთის, ანუ აბსოლუტური ერთის, კოსმიური ვონებისა და სამყაროს სულის ცნება, „პოლიტიკოსის“ კოსმოლოგიაში და ა. შ. და ა. შ. — ასეთია არასრული სია პლატონის იმ ცალკეული მომენტებისა, რომლებსაც გვირდს ვერ ეუფლის „ტიმოოსის“ ვერცერთი მკვლევარი. ჩვენ მათ გზადავს მიმოვიხილავთ „ტიმოოსის“ ანალიზისას.

დიდი ბრინაღა

„ტიმოოსი“, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა პლატონური სინამდვილის სამი ძირითადი სფეროს — დემიურგოსული პრინციპის, ანუ კოსმიური ვონების, მატერიალური და გრძნობად-კონკრეტული სამყაროს დიალექტიკური ერთიანობა, სამყაროს, რომელიც ორი დემიურგალურად ურთიერთსამირისპირის საწყისის — კოსმიური ვონებისა და მატერიის ურთიერთშერწყმისაგან იღებს დასაბამს. წარმოვიდგინოთ გიგანტური მაგნიტი, რომლის ერთ პოლუსსაც დემიურგოსი გვევლინება, მეორე პოლუსად — მატერია, ხოლო ამ ორი პოლუსის ურთიერთშქმევებას შედეგად აღძრული მაგნიტური ველი შეიძლება მატერიალურ სინამდვილეს შევადაროთ. ეს სინამდვილე, რუსთველური ტერმინი რომ მოვიშველიოთ, „ბუნებაზიარია“, რაც იმას ნიშნავს, რომ ის ერთდროულად, წინაყარია როგორც ვონების, ისე მატერიის ბუნებასთანაც. ერთის მხრივ, იდეალური სინამდვილე, არსის აბსოლუტურ სისრულე და სისავსე, მეორეს მხრივ, არსებობის სრული უარყოფა, აბსოლუტური არარსი, და ბოლოს, არსისა და არარსის დიალექტიკური ერთიანობა, მარად ცვლადი და ქმნადი მატერიალური სამყარო, — ამ სახით წარმოგვივგება ძალზე ზოგადად, „ტიმოოსის“ ტიპილის თითოეული წევრი, რომლებსაც პლატონური სიმბოლოზში მიჩვენდად ბიოლოგიური თვალსაზრისითაც გვიხაიითებს: „... ჩვენ კვართებს ახრით გავაყალკევით სამი სხვადასხვა ვეარო: ის, რაც იბადება, ის, რაშიც იბადება და ის, რის შვავსებადაც იხრდება და ვიროდება დაბადებული. მიმრქმელი საწყისი შეიძლება შევადაროთ ფუტას, პირველნიმუში — შამას, ხოლო შეალღუერი ბუნება — შეილს¹. როგორც ვხედავთ, დემიურგოსი (კოსმიური ვონება, იგივე „პირველნიმუში“) აქ შამასთანაა შედარებული, იდეალურ ფორმათა, ანუ პირველნიმუშთა მიმღები თუ მიმრქმელი საწყისი (მატერია) — ფედონთან, ხოლო გრძნობად-კონკრეტული სამყარო, რომელიც პირველნიმუშთა და მათი მიმრქმელი მატერიის ურთიერთშერწყმის წყალობით უზიარება არსებობას, — შეილთან. ეს „ბიოლოგიური სიმბო-

ლხში" ჩვენში "ნაღმის" მოშიზილავი პლატონური შითის რემონსცენკის იწვევს:

„აფორიტიკ რომ დაიხანდა, ნადიმი ვამართეს ლმერთებმა, და შით შორის იყო პაროსიკი, მეტიდას ვაგი. ნადიმის დასარღუს, ჩვეულუ-ბასამებრ, მოწყალეების სათხოვნად შოფდა პენია და კართან აიტუხა. და, ამა, ნეტქართი ვალეშლი — რადამდ დღინო ჭერ კიდევ არ იყო მონ-პაროსი გამოვიდა. შევისს წყლკრტი და ნახვამს ჩაებინა. მონ-პენიას, თავისი უწყობით აღძრულმა, ვაღწყვეტა მუსულ ელო პაროსისაგან, გვერდით შეწვევა მას და მასე წაისახა ერთისა... რაკი პაროსისა და მეტიდას ვაგი, ამიტომ ეგ დაწერა ბედად: ჭერ ერთი. მიწვეუ უბოვარია და ნახი და კეთილი კი არ არის, როგორც ეს მრავალს ჰგონია, არამედ უხეშია, უსუფთოა, უხამური და შიუსაფარია... რაკი დღის ბუნებასთან წილნაყარია, ვაძრებება გამუდმებით თანს დაღეს მას, ხოლო, მეორეს მხრივ, რაკი შისთვის შამის ბუნებასთან უხეში, ვამუდმებით მუწუნეირისა და კეთილის ძიებაშია მამაცი, ვამუ-ბედავი, შუმართებელი... და შიოლის არსებით თავჯამს სცემს სიბრძნეს ეს დიდი ვაძრეული, შოფვი და სოფინი. ბუნებით არც მოყვადვია და არც უკვადვი. ერთისა და იმავე დღის ან ცოცხლობს და ჰყვადვის, როცა ბუღი უღიმის მას, ან ნელ-ნელა ჭუნება და ჭრება, რათა შამის-სეული ბუნების წყალბოთი ცვლავ ამოიხრინდეს“ 2.

ამ სიტყვებით ავიწერს „ნადიმს“ ერთისა — სიუეკარულს დიდი დემონის დაბადებას. პაროსი სიმილადეა, სიუხე, სისასე, შორტმულ-ბედა, ხოლო პენია სილატავის, სიოფირის, წყლკრტიანებისა და სიღულ-ჭირის პერსონიფიკირებულ სიმბოლოდ გვევლინება: ასე რომ, შათი ნადიმის — ერთისა შირხილი ბუნება შთიანად საპირისპირო სე-წყისთაგან არის ნაწყოვი, და ამიტომ ისევე კონტრასტულია, ისევე ცვალებადი და არამდგრადი, როგორც ტალღის მიქცევა-მოქცევა, ან შექ-ჩრდილის თამაში. და ეს საესებით ბუნებრივია, ენაიდან „ნადიმის“ მიხედვით, ის, ვინც უხრეუველუფის იდეალური და მეტაფორი-კის სინამდვილის ორგანულ სინთეზს, ვინც ერთმანეთთან აერთებს და ვაეშორებს ურთიერთსაპირისპირო, პოლარულ საქვისით, თვითონ-ვე უნდა მოიკავდეს და თავის თავში აერთიანდეს შათი.

შეიძლება ზუსტეს პარალელს ვაგვლება „ნადიმისა“ და „ტიმოსის-სეული“ ტრადიციის ცალკეულ წევრებს შორის: პაროსი იგივე დემიურ-გულსა, პენია — მეტაფორა, ხოლო ერთისა შირხილი ბუნება, ამ პარა-ელისიზმის თანამხად, სხვა არა არის რა, თუ არა „ბუნებაშიარა“ მე-ტაფორიული სიუეკარო. შავრამ მოვეშუათ ვარეგულ ანალოგიებს და ევადლო უწყულოდ ვაერთკეთით „ტიმოსის“ ტრადიციის ყოველი წევ-რისა: არს და დანაწმუნება.

1. დემიურაზის

„დემიურგოსი, — წერს თანამედროვე ფრანგი პლატონიტი პიერ-მეტამ შელო, — დემიურგივი ზელოსანია (le divin artisan), რომელიც სიმბოლოურად განსაზღვრავს იდეათა მიხეზობრივსა და შორგანობე-ბულ ძალშოსილობას“ 2. ეს მოკლე და სხარტი განსაზღვრა, ახსოვითად, სწორია, შავრამ ის ბევრს არაფერს ვეუბნება ჩვენ: თვით „ტიმოსის-ში“ ამაოდ დაუწყებია ძებნას დემიურგოსის ზუსტისა და ამოწურავ დეტირიკისა. შისი ბუნებისა თუ არის ვასარკვევად „ტიმოსის“ კი არა, პლატონის სხვა დიალოგებს, უწინარეს ყოვლისა, „ფილობოსის“ და შივემართით 3, კერძოდ, საშუაროდო ყოფიერების განსაზღვრელ ეს სამ ძირითად პიოსტანს თუ სუბსტანციას, რომელთა რაობაც, შირ-თალია, ფრავმენტულად და არასიტემატურად, შავრამ შინიც მკაფი-ლო იყუებება პლატონის ან ერთ-ერთი შედეგში. უწინარეს ყოვლისა, ესაა აბსოლუტური და თვითიდენტური „ერთი“, ანუ უხედავის „სი-ბოვი“, რომლის თვითშეკარი ბუნება ყოველგვარი არის ბუნებაზე უსილესია, არისა, ვამუდმებით რომ იმართვის სიყუთისაგან, შავრამ წყლბოთი კი ვერასაოღეს ვერ სწეუდება მას 4. შებედავი სუბსტანცი-ა, რომელიც აწინრიგებს და წარშართავს საშუაროდო პროცესს, „ფილე-ბოსისა“ „ზეტისა და შივის მოყუედ“ — კოსმოერ თუ ზეკოსმიერ „გე-ოლოგიადა“ სახელდებულ გონება თავისი შინავანი კანონებისა თუ იდე-ების მიხედვით ქმნის შიულ საშუარის და, ამროგად, დემიურგოსულ პირნიკულად გვევლინება 5, და ბოლოს, „ფილობოსის“ ვაყვითი შივეანო-ბრეს შესასვე სუბსტანციებს: ეს ვახლავი „საშუარის სული“ 6, რომ-სელსაც საბოლოოდ აფუძნებს და პლატონიზმის ერთ-ერთი უმნიშვნე-ლოვანეს მომენტად აქცევს ტიპურისა 7.

ვსალებით უფრო სრულად წარმოგვიდგენს თვითიდენტურ ერთისა თუ უხედავის სიყუთის პლატონის „სახელმწიფო“. ესაა ყოველგვარი თვისობრივი განსაზღვრულობისაგან ვანმარცხელი, არისა და არხზე მალა მდგომი, მეტაფორიკური და მეტაფორიკული პირველსაყუი-ლი. მას ვერ შივეყურით ვერავითარ პრედიკატს; იმასაც კი ვერ ვიტყ-ვიო, რომ ის აზროვნებს, ანდა არსებობს. შისი არსებობის ლიარეზი-უმალ ჩვენე გონებისა თუ ცნობიერების შიობიფილობათა დაშეგეო-ფილებას ემსახურება: შავრამილური თუ იდეალური საშუარის შიოლი სირკულისა და ვაწილულობის, შიოლი სიჭრელისა და შრავალდე-ბრიგების შილმა გონება ყოველთვის ემტებს აბსოლუტურად შარტი-ბისა და ვანწილუოდ, თვითმქარისა და თვითიდენტური საქვისს. ესაა შირველი რგოლი, რომელზედაც ჰკივია საშუაროდო არსებობის, კოსმოერი სიყოცხლის ვეება ჭაჭვი. ამ თვალსაზრისით, აბსოლუტური ერთი, ანუ უხედავის სიყუთი შიოლი სინამდვილის პირველმზიხე და

პლატონის მთელი ფილოსოფიური მოძღვრების გვიარჯვინია: იგია კემპარტებაც, სამართლიანობაც, მშვენიერებაც და მათზე მეტიც, მათზე უპირატესიც; იგია იდეალური სამყაროს დასაბამი, მისი სულიერი შიე, მისი ცენტრი („ხილულს სფეროში ელ ბადებს ნათელს და მის შემუფეს, გონით სანჭვლიმ სფეროში კი თვითონვეა მბრძანებელი, რომელზედაც დამოკიდებულია კემპარტება და გონიერება“)* და, ამდენად, არა მარტო ყოფიერების, ისევე როგორც ცნობიერების საბოლოო მონათა, არამედ შემეცნების მიხეზიც, წყაროც და პირველწყაროსიც: „რასაც ნიშნავს სიყეთე აზრობრივ აღვილს („ენ ტობო ნოეტო“)* გონებისა და გონით სანჭვლობის მიმართ, იმასვე ნიშნავს მზე ხილულ აღვილას, მზებრისა და მზერით სანჭვლობის მიმართ...“ იმის, რაც კემპარტებას ანიჭებს შემეცნებას და ძალას აქლევს შემეცნებელს, უწოდო სიყეთის იდეა, ცოდნისა და კემპარტების მიზეზი, რადგანაც იგი გონებით შემეცნება. მართლაცა, რაგინდ მშვენიერიც უნდა იყოს ორივე ეს საგანი, ცოდნაცა და კემპარტებაც, თუ იგარაუღებ რაღაც სხვას, მათზე უფრო მშვენიერს, მართებულად იგარაუღებ. როგორც... სინათლისა და მზერის მიჩნევა მისიდარად მართებულა, თვით მზედ მიჩნევა კი — უმართებულო, ისე აქაც, ორივე ამ საგნის — ცოდნისა და კემპარტების მიჩნევა სიყეთისდარად მართებულა, ხოლო ამ ორთაგან რომელიმეს მიჩნევა თვით სიყეთედ — უმართებულო, რადგან სიყეთის ბუნებას კიდევ უფრო მალა უნდა ვეყენებდეთ“⁹.

და ეს ლატონი სიტყვები როდისა სიყეთის ბუნებას პლატონი მართლაც ყოველგვარ ცნობიერებასა და ყოფიერებაზე, თვით იდეათა სამყაროზე მალა აყენებს: „მზე ანიჭებს ყველაფერს, რასაც ჩვენ ვხედავთ, არა მარტო იმის შესაძლებლობას, რომ ხოლუდ იქნეს, არამედ დაბადებასაც, ზრდასაც, საზრდოსაც, თუმცა თვითონ მზე როლი იბადება... შესაძლებელი საგნების მხოლუდ სიყეთის წყალობით შემეცნებთან, და არა მარტო შემეცნებთან, კიდევაც არსებობენ და არსს უზიარებთან, თუმცა თვით სიყეთე არსი კი არა, არამედ ლარსებოთ და ძალმოსილებოთ არსზე მალაო და მის ფარგლებს მდღებურა“¹⁰. სიყეთე, ყოველივე არსებულის ეს უპირობო და უწინამძღვრო პირველწყაროსი, იდეათა სამყაროს სუბსტანციური ერთობის ისეთივე საფუძველია, როგორც ესა თუ ის იდეა — გარძნობად საგანთა ამა თუ იმ კლასის ერთობისა: „იდეათა“, ანუ „არსთა“. სამყარო, პლატონის მიხედვით, მხოლოდ დანაწევრებულ ონტოლოგიურ საწყისთა სამყაროა, რომლებიც საფუძველად უჭეფს თითოეულ საგანს და ყველა საგანს საერთოდ... მაგრამ თვით იდეათა სამყარო შესაძლებელია მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც ის ამსოლტურად ერთიანად და ვანუყოფელი, თითოეულ იდეაში არსებობს საერთოდ ყველა იდეა, ისე იგი, თითო

ველში განერჩეველად შედის ყოველგვარი ყოფიერება. ეს კი ნიშნავს, რომ იდეათა სამყაროზე უფრო მალა უნდა არსებობდეს ისეთი სამყარო, რომელიც თავისთავად უკვე აღარ არის იდეა, არ არის რაღაც არით სანჭვლოში და შესაცნობი, არ არის მხოლოდ „არსი“, არ არის მხოლოდ სუბიექტი ან ობიექტი... სწორედ ეს — ყოველგვარ არსზე უპირატესი („ებეკეინტ ტეს უსის“) პირველადი ერთიანობაა პლატონის მიხედვით კემპარტიკ პრინციპი და არა იდეათა სამყარო, ეს პირველსაწყარო თავის თავში აერთიანებს არა მარტო იდეებს, არამედ ყოველივე არაიდეალურსაც, მთელს მატერიას და საერთოდ მთელს მატერიალურ სინამდვილესაც“¹¹.

ამსოლტურტერ ერთს, ანუ უნებს სიყეთეს, ღრთისა და სიერცის გარეშე არსებულ ამ პირველსაწყაროს ნეოპლატონიზმის ერთ-ერთი ბერძენი — პლოტინი ზუსტად იმ სიტუაციათა ახასიათებს, სამყაროს გონებამიუწყველმულ იდეალებში დაფარული ღმერთის ატრიბუტებზედ რომ იყენებს ჩვენი უდიდესი ეროვნული პოეტის: „უცნაური და უთქმელი“ („აბრეტონ ვაი ანისონტან“¹²). არსისა და აზრის მიჭირ ამ პირველსაწყაროსში ამსოლტურტერად დაუნაწევრებელი სახით მოცუულია კოსმოსის მთელი სიყოფიერება, მისი შინაგანი კანონზომიერებებიც, მისი სწავლა, მისი მომავალიც, მისი წარსულიც; ესაა აზრის ამსოლტურტი ანეკლი, რომელიც არ შეიცავს არავითარ განსხვავებას და ამიტომ ამსოლტურტი სიბნელის იდეტურია ესაა ახლის ზღერული სისრულე და სისაყეთე; ესაა არსებობის მაქსიმუმიც და მინიმუმიც, როგორც უცვლელი, წარველი, თვითმგარბი, თვითიდენტურა, მთლიანი და განუერჩეველი, ღრთისა და სიერცის გარეშე არსებული, პლატონის ამსოლტურტი ერთი, გარკვეულად აზრობი, ელვლეთა „ერთობის“ მოგვარებას. მაგრამ დაუშვებელია, ამ შთავებისათვის გაუკვარბებელი შინაგნული მინიჭება. ზემოთ უკვე ითქვა, რომ თუ ყოველგვარი სიმრავლის, განსხვავების, განვითარების პირშიინდელ გამოძირცხვლად „ერთობის“, ანუ „ერთობ“ მართლაც ისეთია, როგორც მის ვიზიტაციენ უცვლელი, მაშინ ის საერთოდ არ არსებობს და, ამდენად, არც შემეცნება, ვინაიდან „არ არსებობს მისთვის არც სახელი, არც სიტყვა; არც ცოუნა მისი, არც გარძნობადი აღქმა, მისი, არც წარმოდგენა მისზე“¹³.

პლატონის დიალექტიკური ზელოვნების მწვერვალი — „პარმენიდე“ თავის შერბე დებულებით — „ფარდობითი ერთის დამკვება და ამ დამკვებას შედეგები ერთობისთვის“ ამოწმრთავად გვიასახლებს, რომ „ერთი“ კი არ გამოირყებას სიმრავლეს, არამედ თვით თავისი არსებობის ფაქტით გულძსმობს მას და ამრიგად ცხადყოფს ელუატური პრინციპის უსაფუძველად. ამპირსპირებულად დამოტრტრტური სხვადასხვაობა თანდათანობით იშლება და მით პარმენიდე უერთიანობაში

გადადის არსებობის უფრო მაღალ დონეზე. დამუშავებული „პარმენი-
დეს“ ამ ფუნდამენტურ დამუშავას: როდესაც ჩვენ ვცდებით აზრით
მთვლელობა „ერთს“, ინტენციისა მის ყოველთვის წარმოადგენს როგორც
არსებულს, ვინაიდან, პარმენიდეს თქმისა არ იყოს, „აბსოლუტური“ ვერ
გამოთქვამს და ვერც მოიპოვებს, ჩაღვანი გამოთქმული და აზრით
მოქმედებდა ის, რაც არ არის“¹⁴. მხოლოდ არსისა აზრის ერთად-
ერთი სავანი. მეტიც, აზრი იგივეა, რაც არსისა: „ერთი და იგივეა აზრი
და ის, რასაც აზრი იაზრებს“. არის ვარგულ ვერ მოკვებ აზრს: აზრი
არსში გამოითქმის; სხვა რამ არ არის და არც იქნება“¹⁵.

გამოთქმა „ერთი არის“ იმას კი არ ნიშნავს, რომ ერთი არის ერთი,
არამედ იმას, რომ ერთი წილნაყარისა არსებობასთან, ესე იგი, ერთი
არსებობს. კობულა „არის“ აქ ერთმანეთთან აკავშირებს სტრუქტურს და
პრედკატს, „ერთს“ და „არსებობას“. ერთი იგივე როდია, რაც არსე-
ბობა და, პირაქედ, არც არსებობაა იგივე რაც ერთი. ერთი და არსე-
ბობა უკვე „ერთი“ კი აღარ არის, არამედ „ორი“, ხოლო იქ, სადაც
თავს იმეწს „ორი“, თავისთავად ბორჩილდება გამოსვლა ერთის დაბ-
შული ფარგლებიდან, თავისთავად ეძლევა დასამაში ერთეული სიმრავ-
ლის. პითაგორელების კვალიდაც, პლატონი ტყუილად როდი სა-
ხავს „ორს“ დავითადობის, დანაწევრების, სიმრავლის პირველსაწეი-
სად, ახალ-ახალ რიცხვთა ქმნადობის; მათი გენეზისის წყაროდ. თვა-
ლი გაავადგნით ლოგიკური მსკლეობის განვითარებას: ერთის არსე-
ბობის აღიარება, იმედროულად, ცალ-ცალკე აღებული ერთისა და
არსებობის აღიარებას ნიშნავს. ესაა უმარტივესი ორწევრიანი სისტე-
მა, დასამაშიერი მთელი, რომლის ნაწილობაა ერთი და არსებობა. მავ-
რის ეს უმარტივესი სისტემა უკვე შეიცავს ნებისმიერი, უფრო რთულ
სისტემის აგებისა და დასამაშიერი, ორადამ მთელის სულ უფრო
მეტე დიფერენცირების, მისი გაზრავაწვევრიანების პრინციპს. მართ-
ლად, ერთი განსხვავდება არსებობისაგან, მავრამ არა იმიტომ, რომ
ის ერთია, ხოლო არსებობა განსხვავდება ერთისაგან, მავრამ არა იმი-
ტომ, რომ ის არსებობაა, არამედ მხოლოდ სხვადასხვაობის ძალით.
ეს სხვაობა, ანუ, პლატონური ტერმინოლოგიით, „სხვა“ („ჰათერონი“)
არც იგივეა, რაც ერთი, და არც იგივე, რაც არსებობა. ასე რომ, გვაქვს
უკვე სამი წევრის ერთი, არსებობა და სხვა; გვაქვს სამი წევლის
ერთი და არსებობა, ერთი და სხვა, არსებობა და სხვა; გვაქვს ორი
და კენტე, გვაქვს მათი ჯამი, მათსად მარავლთა მწკრივი და ა. შ.
მეშასადამე, თუ არის ერთი, არის ორიც, არის სამიც, არის, საერთოდ,
რიცხვიც.

მავრამ არსებობის რიცხვთა უსასრულო სიმრავლე. მეშასადამე,
უსასრულოდ მრავალა ყოველივე არსებულიც, ვინაიდან რიცხვი, ყო-
ველგვარი განსხვავებისა და განწილულობის ეს ქმედითი პრინციპი,

ერთის დანაწევრებით დასამაშირ აძლევს არსთა სიმრავლეს. თუმცა
სიმრავლეში რომ ვადადის, ერთი კი არ იქნება და იყოფა, სიმრავ-
ლეში კი არ ითქვიფება და განქარდება; არამედ, როგორც სრული რა-
ობობა, ყოველ არსში ერთადვე რჩება; რაგინდ მრავალრიცხოვანიც
ესა იყოს ყოველივე არსებულიც, თითოეული მათგანი, ცალ-ცალკე
დებულე, მაინც ერთია, რადგან თუ სიმრავლე მოკლებულია ყოველ-
ცემს ერთობას, ის სიმრავლეც კი აღარ არის, ი: არარაა. სწორედ ეს
პლატონური კონცეფცია დედინებნა ამოსავალ დებულებად ნეოპლა-
ტონიზმის უკანასკნელი დღე წარმომადგენლის პირველ დიალოგთა-
ში ტრაქტატისა „კუვიზონი დამბრისმეტყველებითინ“, რომელიც
დღლიტატური ხელგნებნით თარგმნა ქართულ ენაზე ხოლო თანე პეტრეწ-
ისა „ყოველი სიმრავლე ერთაგობის რაობადე ერთას, ხოლო თუ არ
ესობაგობის, არცა ყოველი ერთ იყოს. არცა თითოეული მრავალთაა,
რომელთაგან სიმრავლე, არამედ ლოის თითოეულიცა მათი მრავლე,
და ესე ვიდრე უსასხვადობისაგან, და თითოეულთა ამათ უსასხვადობა-
თა იყოს უკლად სიმრავლე უსასხვადობა“¹⁶. ერთი, თავისი თავიდან
რომ გამოდის, არა მარტო თავის თავს გენეთესება და განესხვავება,
არამედ სიმრავლეს წიალდეც თვითიგიეობობობ რჩება, თავის თავს აკ-
ვლარებს, თავის თავსაც უბრუნდება. ასე რომ, განწილულობისა და
დასამაშიერების მიუხედავად ერთი კლავინდებურად ინარჩუნებს თავის
მალაობობას, ესე იგი, ის ნაწილობა სიმრავლეცა და. იმედროულად,
მთელს ერთადერთობაც. მავრამ ეს ერთი, როგორც მთელი, უკვე
დღლიტატური, უსასხვადობის, უფროთ და განესხვადებელი ერთი.
მისი შინაარსი გამაღივრებელია სტრუქტურით, შინაგანი ორგანიზა-
ციით ფორმალური განსაზღვრულობით. მისი ყველა ნაწილი ერთის
მალაობითაა გაერმოცული, გაერმომცული კი არის სახლდარი,
თუმცა, როგორც არსებული დანაწევრებელიც, ერთი, იმედროულად,
სიმრავლია, სიმრავლე კი განესხვადებელია და არა აქვს ზღვარი. მეშა-
სადამე, ამათი ერთის ბუნება ურთიერისაპირისპირი საწყისთაგან
არის შეთხზული: ის ერთივეა და მრავალიც, მთელიც და ნაწილიც,
განსაზღვრულიც და განესხვადებელიც¹⁷.

უხედავის სიკეთისა და აბსოლუტური ერთის პირში, ფარლობა-
თა, ან, თუ გნებავთ, ორადი ერთი, დასამაშიერი განწილულობის,
თვითგანსხვავების, სიმრავლის ეს დიადური პირველსაწყისი, — აი, რა
არის პლატონის მეორე ძირითადი სესტანცია: „გონება“ — „ნუს“-ი.
უხედავის სიკეთე ესე „გასცემს“ საყუართ თავს, ისე ბადებს კოსმო-
ურ გონებას, რომ თვითონ აბსოლუტურად უცვლელი რჩება: როგორ
ხდება ეს სასწაული? თუ პლატონი ერთის ლოგიკური დიფერენცია-
რების ვხით ვადადის სიმრავლეზე, მისი დიდი მემკვიდრე პლატონი
კლავლბს შინამშენებელი პოეტური მეტაფორებით უწულოდ გვაერბ-

ნობნის გონების გენეზისი, აბსოლუტური ერთის ზღვრული სისაფ-
და სრულქმნილება თითქოს ვერ თავსდება თავის ფარგლებში და
თავის თავიდან გამოედინება, მაგრამ ისე კი, რომ მის საფუძვალს არა
აყლდება რა ამით. ასე მზე ასხევეს სამყაროში სიბიძის და სინათ-
ლეს, ასე ყვავილი აფრქვეს სურნელებს¹⁸.

ერთი არსისა და აზრის მიღებრია, ასე რომ, არც არსია და არც
აზრი, მაშინ როდესაც ერთისაგან შობილი გონება არსიცაა და აზრიც.
არსებობისა და აზროვნების ეს დასაბამიერი დღეაღმართ გონების
უპირველესი ნიშანია: თავის მშობლის მიმართ მიქცეული, ის არსია
თავისი თავის ჰერეტად მიქცეული კი — მთაზროვნე გონება. „ერთია
ყველაფერი და არაფერი, — ამბობს პლოტინი — ის ყველაფრის სათა-
ვეა და არა ყველაფერი, მაგრამ ყველაფერი არის ერთი, რადგან,
გარკვეული აზრით, ყველაფერი მას უბრუნდება, ან, უფრო ზუსტად,
ერთის დონეზე, ყველაფერი ჭერს ზღვრე არ არის, არამედ უნდა იქ-
ნის. კი მაგრამ, როგორ იქნება ყველაფერი მარტივი ერთისაგან, რომ-
ლის თვითიგვენობაც არავითარ გამსხვავებებს, არავითარ გაორებას არ
აქვს? სწორედ იმიტომ, რომ მასში არაფერია, მისგან წარმოსდგება
ყველაფერი; სწორედ იმიტომ, რომ არის იქნეს, ის არსი კი არ არის,
არამედ — არსის მშობელი; და ესაა თითქოს პირველი დამადება. ერთი
სრულქმნილია, რადგან არც რას მიეღობს, არც რასა ფლობს, არც
რა სჭირდება; როგორც სრულქმნილი, თავისი თავიდან ვადმოიღვრება
და თავისი ზესისასისგან შობს გამსხვავებულს; შობილი მიიქცევა მის
მიმართ, მისით იყება და, თავისი თავის მჭვრეტელი, გონებად იქცე-
ვა. მისი უძრავად დგომა ერთის მიმართ ქმნის არსს, ხოლო მისი
თვითჭვრეტა — გონებას. ამიტომ, როცა თვითჭვრეტად დგას, ის,
ერთლოდულად, განეხად ხდება და არსი“¹⁹.

და მარცხ, ზემოთ ზვენ ხაზი გაუვსეთ გონების ორადობას, აზ-
როვნებისა და არსებობის ერთგვარ დღეაღმართ. მაგრამ ეს დღეაღმართ
უფრო ნომინალურია, ვიდრე რეალური. გონების არსი აზროვნებისა
და არსებობის ერთიანობაა, ან, უფრო ზუსტად, მათი იგივეობა. ტუ-
ვილად როდი მოსწონს პლოტინს პარმენიდეს ფორმულა: „ერთი და
იგივეა აზრი და არსი“²⁰. უზენაესი სიეთვისაყენ მიდრეკისა და თით-
ქოს ვარიანდებით „დგომის“ (სტატის) წყალობით, გონებად თავის
თავს ამკვიდრებს როგორც არსს, მეორეს მხრივ კი, თვითჭვრეტად
მიქცეული, ის სხვა არა არის რა, თუ არა წმინდა აზრი, ვინაიდან კოს-
მოსური გონების მთელი სიყოფილე, მისი არსებობა მარად უშვრეტე
ქმედობით („უნერგვია“) ვანისაზღვრება²¹, გონების ქმედითობა კი
ესაა ჰერეტა თუ აზროვნება, რომლის ერთადერთი საგანიც შეიძლება
იყოს მხოლოდ გონება, რაკილა არსებობა ან დონეზე საერთოდ არა-
ფერია, გონების ვარდა. ამიტომაც „გონების აზროვნება არის აზროვ-

ნების აზროვნება“ („ნოესის ნოესის“), — როგორც ამტკიცებს არს-
ტოტელი²². უფრო ვიან პრაკულე დიალოხოსი იტყვის: „გონება მხო-
ლოდ თავის თავს იზრტებს“²³. მთაზროვნე გონება და მისი აზრო-
ვნების საგანი აქ მთლიანად ემთხვევა ერთიანობას. აზროვნება თვით
აზროვნების პროცესშივე ქმნის თავის საგანს, ხოლო ეს საგანი მისი
კორელატივი აზროვნების პრინციპად თუ საფუძვლად გვეუბნება,
ასე რომ, გონების მთელი დასყარა, ერთსა და იმავე დროს, სუბიექტი-
კა და ობიექტიც, ანუ ძველი, ძველი ქართული ტერმინოლოგიით,
მეტაფორიკ და საენაურკ. პროკულე, თავის მხრივ, პლოტინს ეყრდნობა,
რომილიც ყველაზე სრულად და ამოჭრავად ვანგვიშარტავს გო-
ნების თვითჭვრეტისა და თვითმემკვიცნების, ანუ წმინდა აზროვნების
სუბიექტურ არსს:

„... კი მაგრამ, გონება თავისი ერთი ნაწილით ჰერეტს მეორე ნა-
წილს? მაშინ ცალ-ცალკე ვეჭვება მჭვრეტელი და ჰერეტის საგანი;
ეს კი აღარ არის თვითჭვრეტა, — მაგრამ თუ მისი ნაწილები სასუბით
განსვაროვანია, ასე რომ, ნაწილი, რომელიც ჰერეტს, არაფრით არ
ხრამავდება მეორე ნაწილისაგან, რომელიც ჰერეტის საგანად გვეუ-
ბნება? მაშინ იმ ნაწილის ჰერეტისას, რომელიც იგივეა, რაც თე-
თონ, ის თავის თავზე ჰერეტს, რადგან მჭვრეტელი არაფრით არ და-
სხვავდება ჰერეტის საგანისგან. — ჭერ ერთი, უახრობა მისი ასე ვა-
წმყვება. მაინც როგორ დანაწევრდება იგი? ყველ შემთხვევაში,
რას ისე, როგორც მოგვეპირანება. ანდა ვინ დანაწევრებს? ნაწილი,
რომელიც ჰერეტს, თუ ნაწილი, რომელიც ჰერეტის საგანად გვეუბ-
ნება? იგივე არ იყოს, როგორ შეიცნობს მჭვრეტელი თავის თავს
ჰერეტის საგანში, რაკილა თვითთონვე დასაბა მჭვრეტელად? რად-
გან მჭვრეტა ჰერეტის საგანში როდია. ან იქნება, თვით შეიცნობს,
მჭვრეტელად კი არა, ჰერეტის საგანად შეიცნობს თავს? ასე რომ,
მთლიანად როდი შეიცნობს. რასაც ის ხედავს, ჰერეტის საგანია ის
ან მჭვრეტელი, მაშასადამე, სხვაა და არა თვითონ. ან არადა, იქნება
თვითთონე უშატებს მჭვრეტელს, რათა მთლიანად შეიცნოს თავისი
თვით? მაგრამ თუ ის თავის თავს აღიქვამს როგორც მჭვრეტელს,
იმედროდულად აღიქვამს ჰერეტის საგანსაც. რაკი ყველაფერი, რასაც
ჰერეტით აღიქვამს, ჰერეტაშივე ეძლევა მას, ამიტომ ორში ერთია:
ან ყოველდღე ეს მხოლოდ მჭვრეტის საგანია ანაბეჭდვითა და გონება
არს ფლობს მათ, ან, პირქით, ფლობით კი ფლობს, მაგრამ თავისი
განწილდობის გამო ვერ ხედავს მათ; ისინი გონების, როგორც მჭვრე-
ტელისა და მფლობელის ყველაფერ განწილდობამდე იქ იყვნენ.
თუ ასეა, მაშინ ჰერეტა იგივე უნდა იყოს, რაც ჰერეტის საგანი, გო-
ნება კი იგივე, რაც გონით საწვლადი. ახადა, მიუღწეველი დარჩება
ქმნაიტება. არსთა ნაცვლად, მას ექნება მხოლოდ მათი ანაბეჭდი,

რომელი განსხვავდება არსიდან და არ არის ქვეშაობითება. რადგან ის ქვეშაობითება არ უნდა იყოს გონებისაგან განსხვავებული სავსის სავსის; რასაც ის გვეუბრება, თუდა იყოს არსი; ერთი ის იგივეა გონებაც, გონით სიწმინდისა და არსიც; და ესაა პირველი არსი; ესაა პირველი გონებაც, რომელიც ფლობს არსს, ან, უფრო ზუსტად, იგივეა რაც არსი»²¹.

ამრიგად, გონების თვითქვერება უკვე არსია, ხოლო არსი — ქვერებით თვითქვერება. კოსმოსური გონება სხვა არა არის რა, თუ არა არსისა და არსის სრული ერთობა, მაგრამ არსი. ან თვითონვე აზროვნებს, ან აზროვნების სავსად გველიწმენა, გონების აზროვნება აბსოლუტური ქვეშაობითება და ამიტომ აზროვნების საგანი არ შეიძლება განსხვავდებოდეს მოაზროვნე გონებისაგან, ვინაიდან აბსოლუტური ქვეშაობითება ნაშენულია მხოლოდ აზროვნების იმ სუბიექტისთვის, რომელიც უშეშლად ფლობს თავის ობიექტს. ამიტომაც, რომ ობიექტი არც შეიძლება მოაზროვნე გონების მიმართ რაღაც გარეშე, რაღაც გარეგნული იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, გონება თავისი ობიექტის მფლობელი ყო არ იქნება, არამედ მხოლოდ მისი ერთგვარი ანაბეჭდი. ანუ რომ, ქვეშაობითება დარჩება მისთვის, აქედან გამომდინარე, გონება არის აზროვნება, რომელიც თავის თავსვე იზიარებს, როგორც მოაზროვნე, ის გონებაა, როგორც აზროვნების სავსე — არსი.

კოსმოსური გონება წმინდა ქმედითობაა (აენერგეია), წმინდა აქტიულობა, პოტენციურობის (დინამის) ყოველგვარი მინარტვის გარეშე. მასში შეუძლებელია ნაშედეგისა და შესაძლებლის გაჩეხვა-განსხვავება. გონებაში ყველაფერი ნაშედეგია და რეალური, როგორც მისი ქმედითობის ნაყოფი, გონების ქმედითობა ყო აზროვნებაა, მაგრამ ეს არაა მათიველი არსი, ლეგიტიმური სლოგანების მეშვეობით რომ გადადის ერთი მსჯელობიდან მეორეზე და თანდათან მიიწეებს წინ, არა ესაა მშვიდი, უტყუელი, პერმანენტი დაბრუნებული და თვითმფლობელი არსი. გონება აზროვნებს იგივეა, ანუ აზროვნება ქმნის. მაგრამ რასა ქმნის იგი? ამ ქმედითი არსის ნაყოფია მთელი ინტელიგენციური სიამაღელი, გონით სიწმინდით მთელი სამყარო. თავისი არსებობისა და აზროვნების პირველწყაროს — აბსოლუტური ერთის მსგავსად, გონებაც მხოლოდ ერთია, მაგრამ თუ აბსოლუტური ერთი პირწმინდად გამოირჩევა ყოველგვარ სიმრავლეს, გონებაც, პირიქით, გულისხმობს მას, ყოველისმომცველი გონება, იმპერატორული, ყოვლის შექმნელა და ყოვლად არსი; ... ის თავისით ბაღებს ყველა არსს, იდგითა შეუღ მშვენიერებას, გონით სიწმინდით ყველა ღვთაებას»²².

რა თანამიმდევრობით ზოგიერთებდა გონების შემოქმედებითი აზროვნება? პლატონის მიხედვით, ესაა ზოგადიდან კერძოზე თანდა-

ნობით გადასვლა. თვდაპირველად გონება ქმნის არსებობის უზოგადეს გვარებს, რომლებიც კატეგორიულად იწოდებიან პლატონის „სოფისტში“ და მის ყველაფელ — პლატონის „ენეადალში“. აზროვნებისა და არსებობის კატეგორიათა გარდა, რაზედღაც ზემოთ უკვე ვილაპარაკეთ, გონებისათვის ნაშენულია აგრეთვე „იგივეობა“ და „სხვაობა“, „მოძრაობა“ და „უძრაობა“. გონება, როგორც აზრი, ერთი აზრიც, იგივეა, რაც არსი, და პირველ, გონება, როგორც არსი სხვა არა არის რა, თუ არა აზრი. აქედან — არსის და აზრის, არსებობისა და აზროვნების იგივეობა. მაგრამ, მეორეს მხრივ, გონება უზრუნველყოფს პირველ გარებულთა აზრად და არსად, აზროვნების სუბიექტად და ობიექტად. აქედან შთაი სხვაობა. გარდა ამისა, გონების სპეციფიკური ნაშენობა მოძრაობა და უძრაობა. მოძრაობა გონების შემოქმედებითი არსის მარადიული აქტიუობაა (აენერგეია); მოძრაობა განუყოფელია არსის ქმედითობისაგან. მაგრამ უწყვეტა და მარადიულ მოძრაობას რომ არასოდეს ენაცვლიდას უძრაობის მომენტს, ეს გამოიწვევდა მოძრაობის არსისა და ბუნების შეცვლას. ასე რომ, უძრაობა გონების, როგორც არსის თვითდაცირებისა და თვითიგივეობის პირობად გველიწმენა, ქვეშით, სამყაროს სულის შედგენილობის დეტალებით ანალიზისას, ჩვენ ყველ მივებრუნდებით პლატონის ამ ფუნდამენტურ კატეგორიებს და უფრო დაწერილობით მიმოვიხილავთ მათ; ახლა კი პლატონის მომუხმობით:

„გონება არის ყველაფერი. ის მოიცავს ყველაფერს, რაც უძრაოდ დგას მასში; ის აზრის მფლობელია და არის მარად, ვერასოდეს ვერ ვიტყვით, რომ ის მყოფად აღიქმავს მოვლენებს, რადგან ის მუდმივად არის. ზუსტად ასევე, არასოდეს არ არის ნამყოფიც, რადგანაც მასში არაფერი არ ერთვის ნამყოფს. აქ ყველაფერი მარად აწეობა, ყველაფერი ის არის, რაც არის. ყველაფერი აწეობს ეტრების ერთმანეთს. ყოველივე არსებული ამ გონებაა და არსი, ხოლო შთაი ერთობლიობა ყოვლადი გონება და ყოვლადი არსი, რაიღა გონება თავისი აზროვნებით ამკვირებს არსს, ხოლო არსი, როგორც აზროვნების საგანი, აზრს და არსებობას ანიჭებს გონებას. მაგრამ აზროვნების მიზეზი სხვაა და იგივეა არსის მიზეზიც, როგორც ერთისა, ისე მეორის მიზეზი განსხვავებულია ორივე მათგანისაგან²³. რადგან ერთიანი ერთად არსებობენ და არასოდეს შორდებიან ერთმეორეს. მაგრამ ისე, ყველად, ოთხი ქმნის ერთობას, რომელიც, ერთად, როგორც, გონებებია და არსიც, აზრიც და არსის სავსეც, რადგან არ არსებობს აზრი სხვაობისა და იგივეობის გარეშე. უშეშლად, პირველად — გონება, არსი, სხვაობა და იგივეობა. ამას უნდა დავუბრუნო მოძრაობა და უძრაობა. მოძრაობა, რადგანაც არსებობს აზრი; უძრაობა, რათა აზრი იგივე დარჩეს, რაც

არის, სხვაობა აუცილებელია, რათა აზრი და აზრის საგანი განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან. ვაიკმეთ სხვაობა და მიღობთ განერჩეველსა და მღმრეთ ერსა. სხვაობა აუცილებელია იმიტომაც, რომ აზრის ერთი საგანი განსხვავდებოდეს მეორისაგან, იგივეობა კი იმით, რომ ისინი ერთნი არიან და ყველავფერს რაღაც საერთო აქვს; ხოლო მათი განსხვავება არის სხვაობა. ამ სიმრავლიდან იზღუბა არცხვი და ოღონობა, ხოლო საყუთრე თითოეულის ნიშანი არის თვისება. აი, ამითვან, როგორც საწყისთავან, დასაბამს იღებს ყოველი»²⁷.

ინტელიგენტიანის სამყაროს შემადგომი დიფერენციათა, პლუტონის მიხედვით, ე. წ. „სუბსტანციური რიცხვის“ („სუბსტანციური რიცხვის“) მეშვეობით ხორციელდება. რიცხვი ანაწევრებს არსებობის უზოგადეს გვარებს ცალკეულ საბუთა და, საერთოდ, იდეალურ არსთა სიმრავლედ; გონების ერთობა და ერთადერთობა სწორედ რიცხვის მეშვეობით ვლადის გონით სწავლობ აჩსთა სიმრავლეში. ტუთლად როდი უწოდებს პლუტინი გონებას „ეთომომორფ რიცხვს“ („აჩსთისა ენ კუბიტონ კინფორმა“²⁸). გონით სწავლობ აჩსნი, ანუ იდეები თუთი-მეტყუარე გონების აზრებია, გონებისა, რომელიც ამ შემთხვევაში კოსმორ რეალობათა პარამონიელი ერთობის მარადიულ საწყისად გვევლინება. „მაგრამ რა არის თვითონ იდეა? — კითხვობს პლუტინი. — გონება, ანუ გონიერული არსი; არც ერთი იდეა არ განსხვავდება გონებისაგან; ის თვითონაა გონება. მთელი გონება ყველა იდეის ერთობლობაა, ხოლო თითოეული იდეა არის თითოეული ერთობა; სხეუ როგორც მთელი მათემატიკური მეცნიერება სხვა არა არის რა, თუ არა ყველა თეორემის ერთობლობა, ხოლო თითოეული თეორემა მთელი მეცნიერების ნაწილია, მაგრამ არა დანაჩენ ნაწილთაგან აღვილით განსხვავებული, არამედ ნაწილი, რომელიც მთელის ერთობაში თავის საყუთარ თავისებურებას ინარჩუნებს. მაშასადამე, ის გონებაა თავისთავად; თვითმფლობელი, უძრავი, მარადიული და თვით-მკმარი“²⁹.

ერთი მრავალნი და მრავალი ერთში, ამ კიდევ მთელი ნაწილთა სიმრავლეში და ნაწილთა სიმრავლე მთელში, — ასე წარმოგვიდგება მოაზროვნე გონებისა და მისი აზრების, ანუ იდეების თანაფარობა. მაგრამ ეს ურვეულო თანაფარობა ვახსოვთ. ამ მთელი თავისივე ნაწილის, ხოლო ნაწილი მთელის ტოლია, ზუსტად ისევე, როგორც უსასრულო სიმრავლეთა შემთხვევაში (უსასრულოა ნატურალური რიცხვთა სიმრავლე. მაგრამ სიმრავლე ლუწი რიცხვებისა, რომლებიც ნატურალური რიცხვთა ნაწილს, კერძოდ, მათ ნახევარს შეადგენენ ასევე უსასრულოა). ნუ გავიყვირებთ: იდეალური სინამდვილე ის უცნაური სინამდვილეა, სადაც ხდება პარადოქსთა რეალიზება. „გონება ერთია და გონება არის ყოველი; თითოეული არის ყველავფერი

და ყველავფერი არის ერთში, ყველანი განსხვავდებიან თავიანთი ძალ-სიმრავლით, მაგრამ ამ მრავალგვარი ძალმოსილებითვე ყველანი ერთნი არიან. ან, უფრო ზუსტად, ერთა ყველა, რადგან ის არავფერს არა კარგავს, როცა ყველანი იზალებიან. ყველა ერთია და თითოეული ცალკეულ უძრავად ღვას ერთ განუყოფელ წერტილში, რადგანაც ახალითაი გზნობადი ფორმა არ გააჩნია; ასე რომ არა, ერთი ამ იქნებობა, მეორე — იქ, და თითოეული თავისთავად არ იქნებოდა მთელი ის არ შეიცავს ერთმანეთისაგან, ან თვით მისგანვე განსხვავებულ ნაწილებს... ეს მთლიანობა არის მთელი მისი ძალმოსილება, რომელიც უსასრულობამდე განიზივნება და მოიცავს უსასრულებას, და ის იმ-ფუნად ღლიდა, რომ თვით მისი ნაწილებიც უსასრულონი არიან“³⁰.

მაგრამ გონება მარტოდ აღმტატებელ თანაფარობათა თუ პი-ტარქიზირებულ ცნებათა სისტემა როდია; ესაა არსის სისავსე და სიხვე, აზრის აბსოლუტური სრულქმნილება, სადაც ყველავფერს გან-წილის ღვათებრივ სუბსტანციასა და სილამაზის უზნუნელი შექი, კოს-მორი სიცოცხლის ცხოველყოფელი სუნქევა; ესაა თითქოს ერთი თვისება, რომელიც მოიცავს და ინარჩუნებს ყველა დანარჩენი თვისე-ბის ძალს; სიტბო, რომელიც იმავებროვლად არის სურნელი, სადაც ღვინის გემო და ფერი ერწყმის ყველა დანარჩენ გემოს და ფერს; ესაა ყველა თვისება, რასაც შეხებითა თუ სმენით აღვივამთ, ვინა-იდან ესაა მთელი პარმონია და მთელი რიტმი“³¹. „ყველაზე უეშმა-რტი სიცოცხლე აზრისმეორი სიცოცხლეა... დასაბამიერი სიცოცხლე ესაა დასაბამიერი აზრი... ჰერტეტა და ჰერტეტის საგანიც ორვეც ცო-ცხლია და და ორვეც არის სიცოცხლე“³². პლუტონის პირველწყარო ამ შემთხვევაში „ტიმოსისა“, სადაც იდეები „ცოცხალ არსებებად“ („ტუ ნიეტა ძოა“³³) გვევლინებიან, ხოლო გონება სხვა არა არის რა, თუ არა „უკვლად ცოცხალი არსი“ („პანტელეს ძიონ“³⁴), რომელ-საც „თეოციოცხლასაც“ („აუტომორფ“) უწოდებენ ნეოპლატონიკოსე-ბი. „ტიმოსისა“ კომენტარებში პრკლე დიალოხოსი იტყვის: „თეთ-ცოცხალი სისავსეა (პლუტონია) გონით საწვდომ არსთა სიმრავლი-სა“ („ტუ პლეთეს ტონ ნიეტონ ძიონ“³⁵).

მთელი წარმოსადგენი შინაჩსით უფრო მღიღარო ცნება, ვიდრე პლუტონის „იდეა“ ვახსოვს, რომელიც ინტელექტუალურ ფსაქელო-ბათა ურვეულო სიხვე ორგანულად ერწყმის ეთიერესა თუ ესთეტურ-ურ ფსაქელობებს. ცნობილი ფრანგი მეცნიერის ა. ფესტაიერის სსარტი ფორმულით, „იდეა არის ქარ კიდევ არადიფერენციირებულ ერთობა მორალური იდეალის, ესთეტკური ფორმის, ლოგიკური ცნე-ბისა და სუბსტანციური არსისა“³⁶. პლუტონიზმის მიხედვით, მთელი სინამდვილე პიერარქიულია: ორი სხვადასხვა „შრისა“ თუ „ღვინისა-გან“ შედგება, რომელთა ღირებულებებისა და რეალობის ხარისხიც

²⁷ პლუტინი

სხვადასხვა პირველი ინტელიგიბლური სინამდვილე, იდეათა სამყარო, რომელსაც ეწოდება „არისის“ პრადიკატები მიეწერება: სხვა ტანკთური ერთობა, თავისთავადობა, მარად ეცეკლეობა, წარუვალობა, თვითიფიციუბა, კეშმარტი არსებობა (ტო ინტოს ონი). გამოცემები, რომლებითაც „ველიონი“ ასახაივებს იდეას, — „ღვთაებრივად ეცეკლეო, ვინით სწვდლობი, ერთგვაროვანი, უსრწული, მარად ეცეკლეო და თვითიფიციუბითი“³⁷, — თოიქმის სიტყვასიტყვით მეორედება „ტრემოსში“³⁸, კოსმითრი არსებობისა თუ ყოფიერების შეორსეფრო—მატერიალური სინამდვილე, გრძობად-კონკრეტულ საგანთა და შოვლენთა სამყარო—საპირისპირო პრედიაკატებით ხსიათფდება მრავლობითობა, არათავისთავადობა, მიწყვე ცვლადობა, წარმავლენა, თვითგანსხვავება და მარადიული ქნადობა („გენესის“), ანუ არსთამ და, იმავდროულად, არასთამ წილნაყარობა, ხოლო არსი ამ შენთხევეში იდეაა, არასი კი იდეაა წილნი.

ეს ონტოლოგიური დელაიში განაპირობებს პლატონის გნოსოლოგიურ დელაინსაც: ყოფიერების ორ სხვადასხვა სფეროთა შერეულების ორი სხვადასხვა სახე შეესაბამება. იდეალური სინამდვილე რაციონალური აზროვნებისა („ნოუსის“) და კეშმარტი ცოდნის („პროტემე“) ობიექტია, მატერიალური სამყარო კი გრძობადი („აისთესის“) და ცვალებადი წარმოადგენისა („დექსია“)³⁹. „ნეშის აზრონი, ერთმანეთისგან ამთავითვე უნდა გამოიწიონ ორი რამ: რა არის მარადიული და დანებადებელი არსი და რა არის ის, რაც მარადის იბადება და არასოდეს არ არსებობს? ის, რაც გრძობითა და აზროვნებით მიიწოდებება, მარად იფიციუბობი არსია, ხოლო ის, რაც წარმოადგენისა და არაიფიციურულ შეერქმების საგნად გვევლინება, ვამუდმებნით იბადება და ცვლება, არსებობით კი არასოდეს არ არსებობს სინამდვილეში“⁴⁰.

ამრიგად, მთელი სამყარო თოითოს ორად გაყოფილი აღმოჩნდა: მაგრამ პლატონი პლატონი არ იქნებოდა, მატრიოდენ სინამდვილეს დიქტომიურ დაყოფას რომ სჭერდებოდა. დელაიში შისთვის მიზანი კი არ არის, არამედ — საშუალება, რომლითაც შისი კონსტრუქციული აზრი სამყაროს ფარული არქიტექტონიკის წვდომას ცდილობს, რათა გააფართოს ამფინაგური შემეცნების ფარგლები და ახალი შინაარსით გააღრმავოს ჩვენი ცოდნა. რაკი არსებობს სინამდვილის ორი ინსტანცია, ორი ფორმა, ამიერათამ თავიი დილოსოფიას ძირითად ამოცანად პლატონი არა მარტო შათი ურთიერთგანსხვავებისა და დაპირისპირებულობის დადგენას სახავს, არამედ შათ შორის ურთიერთყოფილისა და კანონზომიერი თანდასრდობათა გამოვლენასაც, რათა აღმაინის ცნობიერებაში სინამდვილე გათოშული არ დაჩრქეს მთელი სამყარო. ანაღობს უშუალოდ შისადგეს სინთეზი. დელაიშიში ისწარფ-

ებს შინაშინაყვენ. სინამდვილე ორო ფორმის დაპირისპირებულობა პლატონული კი არ არის, როგორც ვთქვით, ელევთებისათვის, არამედ — კორელატური, და შათ შორის არსებული ეს კორელატერობა, შათანაფარობა დაახლებით ისეთივე ბუნებისაა, როგორც შავალოთად, მიხეხსა და შედგეს შორის. დაპირისპირებულობა დიალექტიკური ერთიანობა, — ასეთია, პლატონის შრწამსით, სამყაროს არსებობის საფუძველთა საფუძველი. ამ ნიშნით წარმართება პლატონის ფილოსოფიურ შეხედულებათა განვითარება და „ტიმეოსის“ ანალიტიკური განხილვისას ჩვენც სწორად ამ ნიშნის კვლებთ გასამკვევე ორიენტორად.

ვნახოთ, რა სახით ევლინდება ეს ტენდენცია „ტრემოსში“. როგორც ვთქვით, გრძების ქედითობის, ანუ შისი თვითბერტეტისა თუ თვითშერეულებისაგან იღებს დასაბამს იდეალურ არსთა მთელი შინაყველე, ინტელიგიბლური სამყაროს მთელი სრულქმნილება. ამ თანაზრისით, პლატონის თქმისა არ იყოს, გრძება არსებობის პირველი კანონმდებელი („ნომოთეტის“) და, საერთოდ, არსის კანონი⁴¹. გრძების შიერ შობილი იფიერო, თავის შიერო, გრძობად-კონკრეტულ საგანთა არქიტექტურად გველინებინა. ისევე, როგორც ხელევენების ნებისმიერი ქნადობა, ვიღრე ხორცს შეისხამდე, იდეალური წინაფიქრის თუ გვეგის სახით არსებობს ხელოვნების სელში, გრძობად-კონკრეტული საგნის სივრცე, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა იდეალური პირველნიშეუნი, ანუ, პლატონის ტენიანი რომ ვიხმაროთ, პარადიგმის შობაყვა („შინესის“), შისი ხორცეშხმული ხატი („ეკონი“). შავრამ შევლოთა იქნებოდა გვეფიქრა, თოითოს კონება იმბიტო ქმნის იდეებს, რომ შემდეგ შათი მიხედვით შემქმნას მატერიალური საგნები. ასე, შავალოთად, ცხენის იდეა იმბიტო კი არ აღძრულა გრძებაში, რომ ეს შერეუნიერა ცხოველი მთელნობა გრძობად სამყაროს, პირიქით, ცხენის შოვლინება შოვლილ იმან განაპირობა, რომ შისი იდეა დასაბამითვე არსებობდა გრძებაში⁴². სხეულბერტი არსებობა ისევე გარდუვალოდ გამოშინარტობს არასრულქმნილება⁴³ იდეის არსებობის ფაქტთან. როგორც ყველა გრძობად-კონკრეტულ საგანს გარდუვალოდ თანახლავს თვისი ჩრდილი. მატერიალური სამყარო იდეალურის ჩრდილია. აქედან პირველის არასრულქმნილება მეორესთან შედარებით. შავრამ ამ არასრულქმნილების მიხეზი იდეალური სინამდვილე რთილი. უნდა გვახსოვდეს, რომ გრძობად-კონკრეტული სამყარო „ბუნებულობარია“, ესე იგი, მარტო არსთან, ანუ იდეალურ სინამდვილესთან კი არაა წილნაყარი, არამედ არახსთანაც, რომელიც სხვა არა არის, თუ არა მატერია.

და შინაც, სამყაროს ამ არასრულქმნილების შიუხედველად, რაც მატერობის ბუნებასთან წილნაყარობითია გამოწყვეული, კოსმოსის მთელი

სიკაცულ თაღნაილე გვიწმენს იმას, რომ იდეა, როგორც ყოველის მათორბივები და მათგანინებელი საწყისი ინტელიგენციური სამყაროში ჩაეტრილი კი არა რჩება, არამედ სინათლის ერთგვარი სხივისანი ტალღის სახით უსასრულოდ გრცელდება, კლით-კიდემდე განიფრება და თავის „ნაღვალად“ აქცევს ყველაფერს, რაც შეიძლება დროშით ორგანულად იქნეს. გრძობად-კონკრეტულ სამყაროში ყველაფერი ამ კოსმოგონიური პრინციპის ნიშნითაა აღბეჭდილი, ასე რომ, იდეა სამყაროს არა მარტო ფორმირი, არამედ ინტელექტუალური, ეთერიკი თუ ესთერეტიკი ცხოვრების ნორმად, ბუნების ურყვე კანონად იქცევა. მთელი სამყარო გამოისხლება. ეს გამოივლინა გამოსხივება ლთავბრივი გონების შედეგად, ხოლო გამოვლენა — ლთავბრივი ნების ძალისხმევითა. ასე რომ, ყოველივე ის, რასაც ბუნების კანონებს ეწოდებოდა ჩვენ, სხვა არა არის რა, თუ არა დემონურ-ესთერიკი იდეის შედეგი“⁴⁴.

ამე თანდათან ვუახლოვდებით იდეალური სინამდვილის, როგორც დასამაჟიერი პირველნიშნის („პარალეგმა“) პლატონისეულ გაგებას, რომლის თანხმადაც, იდეალური არსთა მთელი სრულქმნილება, უსრულად მწვენიერება და ნეტარი სიკაცულე გრძობადი სინამდვილის უსხეტელყოფად მოაღვლად გველინება, მამინ როდესაც თვით გრძობადი სინამდვილე სხვა არა არის რა, თუ არა იდეალური მოღველის ზორქმესხმული ხატი („ეკონი“). პლატონის ამისავალი დებულება ის გაბლავთ, რომ სამყარო შემოქმედების ნაყოფია, გრანდიოზული ქმნილება. ისევე, როგორც ყოველივე ხელთქმნილს თავისი შემოქმედელი, თავისი ისტორი თუ ხელთახანი („დემონურის“) უყავს, რომელიც გარკვეულ ნიშნებს თუ მოაღვლის მიხედვით ზორქმესხმულს თავისი შთანდობის, დემონურ („ათოსი“), შემოქმედელი („პოიტიკის“) თუ დემონურისი იდეალური სინამდვილის, იდეათა მიხედვით ქმნის თავის სამყაროს.

„ყოველივე ის, რაც იბადება, — ამტყუებს პლატონი „ტიმოისში“, — ატყუდება ამა თუ იმ მიზეზის ძალით იბადება, რადგან შეუძლებელია უმიზეზოდ დაიბადოს რამე. ამტკობ, როცა შემოქმედლის მართა უცვლელსა და იგივეობაზე არის უშვების და საენის ფორმის თუ თვისებებს შექმნისას პირველნიშნად იყენებს მას, მთელი ქმნილება უცვლელად მწვენიერი გამოვა“⁴⁵. „ყველასათვის ცხადია, — ვარაუდობს ციტა ქვემოთ პლატონი, — რომ დემონურისი უშვებდა მართადილ ნიშნულს: კოსმოსი ხომ ყველაზე მწვენიერია დაბადებულთა შორის, ხოლო მისი შემოქმედელი — ყველაზე უკეთესი მიზეზთა შორის, ამნარად დაბადებული კოსმოსი იფიციბრივი, სრთონებისა და გონების მეშვეობით საწვლადი მისთვის მიხედვით იქნა შექმნილი, და თუ ასეა, ყოველად ატყულებულია, რომ ეს კოსმოსი რადიკის ხატად

გველინებოდეს... ამიტომაც დაუყოვნებლივ უნდა დავსვათ შემდეგი კითხვა: რომელი სიკაცული არის ხატად და მსგავსად შექმნა შემოქმედმა მთელი სამყარო? ჩვენ არ უნდა დავამკროთ კოსმოსი, არ უნდა ვიფიქროთ, რომ საქმე ედება რომელიღაც კერძო სახეობის არს, ენახიდან არასრულის ასლი არამც და არამც არ შეიძლება მწვენიერი იყოს; არამედ წარმოვიდგინოთ იმნარო სიკაცული არის, რომელიც ცოცხალე თუ გრძობადილ მოიცავს ყველა სიკაცულ არსებას, როგორც თავის ნაწილებს, და დავსკნათ, რომ სწორედ ის იყო ნიშნე, რომელსაც ყველაზე მეტად ემგავსება კოსმოსი: მართალიდა, როგორც ის მოიცავს ვინთ საყვარლმ ყველა სიკაცულ არსს, ისე კოსმოსი მოვაცივს ჩვენცა და ჩვენს მსგავს ყველა სხვა ხილულ არსებასაც. რადგან დემონია, რომელსაც მოსურვა, რომ სამყარო ყველაზე მეტად დამსგავსებოდა ვინთ საყვარლმ სავანთა შორის უმწვენიერესსა და უსრულქმნილესს, ერთ სიკაცულ და ხილულ არსად შექმნა იგი, რომელიც თავის თავში შეიცავს ბუნებით მის მონათესავე ყველა სიკაცულ არსს“⁴⁶.

დედანი და ასლი, იდეალური პირველნიშნე და მისი ზორქმესხმული ხატება ძალიან ჰგავნან ერთმანეთს. მთელი მათი სხვაობა რეალურობისა და ღირებულების სხვადასხვა ხარისხზე დაივანება. ინტელიგენციური სინამდვილე, ამ თვალსაზრისით, იგივეა, რაც გრძობადი სამყარო, მატერიალურობის, ანუ ცვლადობისა და წარმავლობის გამოკლებით. „ჩვენ განვირებებით უწყურებთ ამ გრძობადი სამყაროს სიდაღეს და მწვენიერებას, მისი მარადიული მოძრაობის წყაროებს, ხილულსა თუ უხილვად დემონებს, რომლებიც არიან მასში, ღირსებებს, ცხოველებს და მცენარეებს. მკარამ, მოდიოთ, სამყაროს პირველნიშნეშია და მის ჰქმნარტ არსებობას მივავსებოთ მზერაც; მთალი გვიღოთ ყველა გონიერი არსს, ამ სავანის მარადიულ მწვერდოთ, მათ თვითშვრეტებს და მათ სიკაცულს, მათ წინამდგომს — ყველა კონებას და უსახლგრო სიბრძნის... რადგან ის მოიცავს მარადისობაში უძრავად დამკვიდრებულ ყველა უცვლედ არსს, ყველა გონებას, ყველა ლთაებას, მთელ სულს“⁴⁷. „გონება მწვენიერია და არსთა შორის არა არის რა მასზე მწვენიერი. თავისი სავანის წმინდა ნათელისა და უტებრო სხივიონობით ის მოიცავს ყველა უცვლედ არსს. ჩვენს გრძობადილ სამყარო, ყოველდენ მწვენიერი, მხოლოდ და მხოლოდ მისი რანდია და ხატი. ცოველივე ის, რაც არაგონიერულია, მნელით მოცული და არათანხმობადი, უცხოა მისი სხივისანი სიწმინდისათვის. ის სიკაცული ნეტარი სიკაცული. განვიკურება ეფხულად ყველა მტკრეტელს, ვინც ვეძილებს შეაღწომის მის წიაღში და ეტრასობა შეეგრწავს მას“⁴⁸.

ერთბელ კიდევ გვიხმებოტ: გონება, როგორც კოსმოგონიური

პრინცი, როგორც იდეალური მოდელი თუ პიროვნებებში, თავის თავში დასაბამითვე შეიცავს გრანძობილი სინამდვილის მთელ გეგმას. სამყაროს შექმნა, თანამედროვე ტერმინი რომ მოვიშველიოთ, სხვა არა არის რა, თუ არა იდეალური ერთობის წიაღში დასაბამითვე და-შორებულ სამყაროს კოდის ექსტერიორიზაცია, მისი თვითგაშლა და გამოვლენა. „შესაქმნისს ღმერთი ვანიფინება ძალთა სიმრავლე, პოტენციალთა სხვისთან კონად, ღვთაებრივ უნართა ქმედითობად, უხილავ გეომეტრიადა, რომელიც შემდეგ — ხილულ სინამდვილეში — ფორმათა მრავალფეროვნებად უნდა იქცეს. ერთობა იღვრება რიცხვებად. რათა შევძლებ კვლავ ერთობას შეისრულოს რიცხვთა სიმრავლე... ყველა რიცხვი ერთიდან გამოდის და ერთსავე უბრუნდება. გეომეტრია განზოგადებულ წერტილია. წერტილი არის კონცენტრირებული გეომეტრია“²².

„ვინც გეომეტრი არ არის, აქ ნუ შემოვიკა“ — წარწერილი იყო პლატონის აკადემიის კარიბჭეზე. მთელი ბუნება რომ ვუგანტურ ავად-ღვინდ წარმოადგენდეს, მაშინ მის ბჭეზე ასეთი სფეროთა იქნებოდა: „ვინც გეომეტრი არ არის, აქ ვერ შემოვიკა.“ „ბუნების ფილოსოფია ნაწერიალია ვეება წიგნში, რომელიც ყოველთვის გადამოლიდა ჩვენს თვალწინ — წერად გაღლილი — მე გველუსხმობ სამყაროს; მაგრამ მის წყაიხებას შესძლებს მხოლოდ ის, ვინც თავდაპირველად შეისწავლის ენას და იმ ასო-ნიშნებს, რომლებითაც დაწერილია იგი. ხოლო ეს წიგნი დაწერილია მათემატიკის ენაზე და მისი ანბანია საქუთხედები, რჩევაბა და სხვა გეომეტრიული ფიგურებები, რომელთა გარეშეც ვერაფერს ვაძვევებთ მის სიტყვებს; მით გარეშე ყველაფერი ფშვია და ამით ბრიალილ ბუნდ ლაბირინთი“²³. ასეთი იყო პლატონის მიწვევა, რომლის თანახმადც სამყაროს მთელი კანონზომიერება მარტივ მათემატიკურ თანადარობებზე დაყვანება. „ტიმოქონი“, არსებითად, სხვა არა არის რა, თუ არა ამ ნათელ მარწმამს თვალსაჩინო ილუსტრაცია. ციური დიდოსტატი — დემოკრიტის — დახვეწილი არქიტექტორია, ნატუგი მათემატიკური გეგმის მიხედვით რომ ამეხნებს თავის სამყაროს. „Cum Deus calculat, fit mundus“ („ერთგორი ანგარიშობს ღმერთი, ისე იგება სამყარო“) — იტყვის ორი ასო-სი წლის შემდეგ ლაბირიცი²⁴, და განა მარტო ლაბირიცი. საოცარია, რარიც ახლან — დგამ, ამ თვალსაზრისით, პლატონის მიწვევისი ახალი დროის შექნიერების დიდ კორიფეთა მსოფლგანცდასთან. მათემატიკურ მეცნიერებათა ცნობილი აფერადილე ისტორიკოსი შორის კლანიწერს: „კოპერნიკის, კეპლერის, ლეჟარტის, გალილეისა და მასკალენის ნაშრომებში დეკარტის მსოფლგანცდა იქნა, რომ ბუნების ცალკეულ მოვლენათა მიმდინარეობა მათემატიკური კანონების თანახმად ხდება. ყველა ეს სწავლელი არა მარტო ღრმად იყო დაბრუნებული, რომ ღმერთთა

მათემატიკური გეგმის მიხედვით შექმნა სამყარო, არამედ იმასაც ამტკიცებდა, რომ აღნიშნის მათემატიკური ახროვნება ღვთაებრივ წინასწარდასახულობას თანხვდება და, ამრიგად, მისი მეშვეობით შეიძლება ამ გეგმის ვაშფივრა“²⁵.

ახალი დროის ვარტერაზე, „როცა გალილეი სხეულთა ვარდნის კანონებს იყვლედა, ხოლო კეპლერი — პლანეტათა მოძრაობის სადღეპლოს, — წერს ვერნერ ჰაინზენბერგი, — არსებობდა სამყაროს რთობირობის მარტივი სურათი... რომელიც, არსებობდა, განისახლდებოდა საღმრთო წერილში ნაშვენები ღვთაებრივი გამოცხადების რწმუნით. სწავლელის აზრით, მისი ამოცანა ის იყო, რომ შეეწრო ღმერთის ქმედითობას სამყაროში და ბუნების პარამონული კანონზომიერების წედომის წყალობით განვიღებინა უფლის ქმნილება. სწორია არ იქნებოდა იმის მტკიცება, თოქოს კომპონიცი ან გალილეი და-სწავებად მიიჩნედნენ კონსექტის შესაძლებლობას თავიანთი მეცნიერული აღმოჩენების შედეგობას და ასებულ რელიგიურ შეხედულებებს შორის... კაბლერისათვის სფეროთა პარამონის შესწავლა, საღდანაც დასაბამს იღებს მისი შესაბე კანონი, ჟერ კიდევ სხვა არა იყო რა, თუ არ ღვთაებრივი შესაქმნის წინასწარდასახულობათა არსით თანდათანობითი წედომის აზრია, რას კეთებულბით მისი „კომპიერის პარამონის“ მეხეთუ წიგნის დასასრულს: „მე ეცილობდი შეშექმნა აღმოჩინის გონებისთვის იმის შესაძლებლობა, რომ მათემატიკური ამოცაილების მეშვეობით ხასწედომოდა ღვთაებრივი შესაქმნის გეგმის, დავ, თვითი ცათა შემოქმედი, ყოველი გონიერი არსების შამა, რომელსაც ჩვენი გარემოებები უნდა უნალოდნენ თვითნთ არსებობას... მოწყალე იესო ჩვედა მომართ და ღამიერის მისი ქმნილების მწიარი წედომისაგან, რომელიც არ შეუფერება მის სიღიადეს, ან შეეცდამაში შეიფუანს ჩვენს გონებას; დავ, მან ვეაიძულოს ხარბად ექსტრაფილდე თმთი ღვთაებრივი ქმნილების სრულყოფილებას და სი-კოცუბის ვეძღენილდე ამას“²⁶.

1630 წლის 15 აპრილს რენე დეკარტი ყთილივე ბერს, გამოჩენილ თეოლოგსა და ევროპულ სწავლელთა დიდ მეგობარს მარჩენ პერსეს სწერდა: „ნუ თხოობთ თამამად ვანაცხადით ყველგან, რომ ღმერთმა ისევე დაადგინა ბუნების კანონები, როგორც სუვეერენი აწერს ბუნების კანონებს თავის სამფლობელოში“²⁷. ხოლო ისავე ნიუტონის თავის ვრანდიობულ ქმნილებაში „ნატურალური ფილოსოფიის მათემატიკური საწყისებში“ ამტკიცებდა: „შობს, პლანეტებისა და კომეტების ისოლდენ გამოავნებელი შეერთება შეუძლებელია სხვაგვარად მომხდარიყო, თუ არა მქოლთა-მძლე და ბრძენთა-მარჩენი არსების ჩრახეთი და ნებთი... არსებობს, რომელიც მართავს ყველაფერს არა ჩოგორც სამყაროს სული, არამედ ჩოგორც კოსმოსის მმარძანებელი.

და თავისი მპრძინებლობის მიხედვით უნდა იწოდებოდეს როგორც უფალი ღმერთი ყოვლსამყაროზელ⁵⁵. გენილური ინგლისელს სწამდა, რომ უფალი ღმერთი დახვეწილი მათემატიკოსია და ფიზიკოსი. აი, რას სწერდა იგი ყოვლად ღრის მამა რიჩარდ ბენტლის 1692 წლის 10 დეკემბერს: „ამრიგად, მზის სისტემა რომ შეექმნა, მთელი თავისი წრიული მოძრაობებით, საკვირო ნიბიზი, რომელსაც შეიძლება წარმოვიფიქროს და ერთმანეთისათვის შედარებინო მატერიის რაოდენობა მზისა თუ პლანეტების სხეულებში და აქედან გამოვიღებინო მიზიდულობის ძალები; პირველი პლანეტების მანძილი შემიღებ და მეორეადი პლანეტების, ე. ი., თანამგზავებისა — სატერნისა, უპლოტრისა და დედამიწისა; სიჩქარეები, რომლებითაც პლანეტებს უნდა ბრუნდნათ ცენტრალური სხეულთა მსგავსი ორბიტლე. ის გარეგნობა, რომ შესაძლო გახდა ყოველივე ამის ურთიერთშედარება და შეთანხმება ესოდენ მარტივად სხეულთა, ნათლად გვიმოწყობს, რომ ეს მიზენი ბრმა და შემთხვევითი კი არ ყოფილა; არამედ განსაყოფრებალად გაწადული იყო შექმნიასა და გეომეტრიაში⁵⁶.

ახლა კი მთელი ოცი სუვერენი დავიხიოთ უყან და პლატონს მოვესმინოთ: „უარსკვლევები არ იცლიან თავიანთ მიმართულებას, არ მოძრაობენ სან ზემოთ, სან ქვემოთ, არ ირჩევენ სან ერთს, სან მეორეს, არ ხეტიალობენ და თავიანთი წრებრუნვისგან არ იხრებიან... სწორედ ასეთია ვარსკვლავთა ბუნება, რომლებიც ესოდენ მშვენიერნი არიან სახით; მათი მოძრაობა, მათი ფერხელი ყველა სხვა ფერხელზე უფრო მოხიბლავია და დიდია... თმცა, ჩვენი სიტყვების დასტურად, მათ სიდიდესაც დავაფიქრებდი. სინამდვილეში ხომ ისინი არც ისე მომკირ ახიან, როგორც ჩანან. შეიძლება დაბეჭოთებით ვიწყვიტოთ ეს, რადგანაც საკმარისად დამტკიცებელი გახლავთ. არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ მხე შეუდარებლად უფრო დიდია ვიდრე მთელი დედამიწა, და ყველა მოძრაივ ვარსკვლავიც გამოაგნებულად სიდიდისა, მამ, განსაყოთ, რა ძალს შეეძლო ერთეულებსა ესოდენ დიადი სხეულები წრიულად ებრუნნათ ერთი და იმავე დროის განმავლობაში, როგორც ბრუნავენ დღესაც? რომელ ბუნებას შეეძლო მოემოქმედა ეს? შე ვამტკიცებ, რომ ამის მიხეზი შეიძლება იყოს მხოლოდ ღმერთი: სხვაგვარად ეს შეუძლებელია⁵⁷.

„თეოლოგიური მათემატიკაში“ კიდევ უფრო მთამბეჭდავ მარტინოტერობას იძენს „ტრიმოსისი“, სადაც ფსიკოტრი ელემენტების, შექმნილებრი ძალების, ციურ სხეულთა ორბიტების, მესაყალბური ტონების, ატომების, ერთი სიტყვით, მიკროკოსმოსისა თუ მაკროკოსმოსის საგანთა და მოვლენათა მთელი სტრუქტურა, მათი ურთიერთყვერბობა თუ თანაფარდობის მთელი სისტემა მათემატიკური კომბინაციებითა გამოხატული. სანტიადო არბეული მართებულად შეინიშნავს, რომ

„ტრიმოსის“ მიხედვით, „ყველაფერი არის მათემატიკა, რიცხვთა მათემატიკა; არითმეტიკა; სივრცის მათემატიკა; გეომეტრია. ძალთა მათემატიკა; ფიზიკა. ატომური კომბინაციების მათემატიკა; ქიმიკა. ენტროპიის მათემატიკა; ბიოლოგია. მზერის მათემატიკა; ობტეკა; განმარტულობის მათემატიკა; პიეტენა. მოქმედების მათემატიკა; ეთიკის მათემატიკა; ციური მექანიკა და ა. შ. დიხა, სამყაროში ყველაფერი არის მათემატიკა. ღმერთის ქმნილობითა მოღონად არის კანონი და კანონთა მთელი ერთობლობა არის მათემატიკა“⁵⁸.

ეს მათემატიკიზირებული სამყარო მთელი სისრულით წარმოსდგება ჩვენს თვალწინ „ტრიმოსის“ სათანადო პასაჟთა ანალიზისას. ახლა კი, როგორც ჩვენი წინაპრები იცოვდნენ, „პირველსავე სიტყვას მოვუდეთ“. კოსმიური ვიზიების მთელი შინაარსი, ესე იგი მთელი იდეალური სინამდვილე, „ტრიმოსის“ მიხედვით, ფსიკოტრი სინამდვილის არქიტექტულ სამყაროსა, სამყაროს წარმოშობად თუ წარმოშობენულ მოდელად გვევლინება პლატონისზის ამ ფრიალ საგულისხმო მომენტს შემდეგნაირად ახასიათებს: „ა. ლოსვენი... არც დღეაღნიშნი, როცა საგნის იდეა მთლიანად შეიქმნა. ოთვი საგნისაგან, არც მობრტეპლიზში, როცა საგნის იდეა როგორც შეგნიდან, ისე გარედან ასულერებებს ამ საგანს, არც მექანიციზში, როცა საგნის იდეა ერთეუვარი მატერიალური ძალის მსგავსად მოქმედებს ამ საგანზე, არამედ, პლატონის მიხედვით, სწორედ წარმოშობენული მოდელირება პირველად მყადროდ ახასიათებს საგნის იდეისა და თვით საგნის ურთიერთთანაფარდობას. საგნის იდეა, როგორც მისი მოვლედი, არც მხოლოდ საგნის ახრია, არც მხოლოდ მისი სული, არც მხოლოდ მისი მამოძრავებელი ძალა. უწინარეს ყოვლისა, ესაა საგნის მკაფიო სტრუქტურა, რომელიც თავის თავში შეიცავს მის ფერწერულ, სერულტურულსა თუ არქიტექტურულ მომენტებს. მაგრამ საგნის ამ ახრობრი სტრუქტურას უნაბარი უფსკრული როდი ჰყოფს თვით საგნისაგან. ის პირველად იახრებს საგანს და პირველად აქცევს მას შესაცნობად, არა როგორც სხვა რაზეც, არამედ როგორც თვით ამ საგანს თავისთავად. „ტრიმოსში“ (28a) ეს სიტყუასიტყუითაა ფორმულირებებული: „მარბადივამა“ (მოდელი) და „გემეტრიკოსია“ (მოდელის შემოქმედებითი ფუნქციონირება) ერთ პოლიანობად ერწყმიან ერთმანეთს, რასაც სხვას ვერაფერს ვეწოდებთ, თუ არა წარმოშობენულ მოდელს, რომელიც, როგორც აქ უყვებ იძქვა, უწინარეს ყოვლისა, წარმოშობის იდეას მისი „მალმოსილებითითურს“, ხოლო იდეის მეშვეობით — ყოველივე არსებულს“⁵⁹.

ამრიგად, პარადიგმა (პირველნიშნული) და დემიურტოსი (სამყაროს შემოქმედელი), თუ შეიძლება ასე ითქვას, ერთი და იმავე მხელის ორი

შხარე. გონება, როგორც არსი, იდეალური სინამდვილე, ანუ გონებისავე აზროვნების ობიექტი, პარალელაა, ხოლო გონება, როგორც კოსმოგონიური პრინციპი, პარალელნიშნის შემოქმედებითი ფუნქციონირება, ანუ აზროვნების სუბიექტი—დემიურგოსი, რაც „ისტარს“ თუ „ხელისას“ ნიშნავს ბერძნულად. „ტიმეოსი“ შემდეგი ეპითეტებით იხსენიებს ამოხეზთა შორის ამ უკვლავ უკეთეს მიზეზს⁶⁰: „შემდგენი“ (სინსიტას), „შემქმნელი“ (სინთეის), „შემკეთებელი“ (სინდესას), „შემოქმედი“ (პოიეტეს), „შემქრები“ (სინაგონ), „მტიფრავი“ (ამოტიპონ), „მამა“ (პატერ), „კეთილი“ (აიოსოს), „უშურველი“ (აფთონოს) და სხვ.⁶¹ ეგვიპტის ან იფოს, „ტიმეოსში“ ცნებები „დემიურგოსი“ და „ლმერთი“ (თეოს) სინონიმებად გვევლინებიან, რაც დემიურგოსის ბუნების ინტერპრეტაციას აზრთა დიდ სხვადასხვაობას იწვევს. რაკიღა დემიურგოსულ გონებას პლატონი ღმერთად იხსენებს, ამიტომ ვფიქრობდეთ სტრატონი ახალი ერის დამდგენადნვე თავს იჩენს დემიურგოსის ქრისტიანზაციის მკვეთრად გამოკვეთილი ტენდენცია, რომელიც სამყაროს „ტიმოსისებულ“ შემოქმედს „მსოფლიურ პაროვნებას“ მიიჩნევს და, ამრიგად, ბიბლიურ ღმერთთან ავიკვებს მას. სავსებითა თქვას, რომ ქერ კიდევ ქრისტიანზების პირველი ამოლოგებები — იუსტინე, ტაიანიე, ევგვიპტის სარგილი, ევნიპოსი და სხვები დეონიზების ავლენებ პარალელს პლატონის დემიურგოსსა და ბიბლიურ ღმერთს შორის⁶².

რაც შეეხება თანამედროვე პლატონისტებს, ზოგიერთი მათგანი (სანტიაგო არგუელიო, ლუიჯი ტეფანინი, არმანდო რიგობელი) აშკარად პერსონალისტური პოზიციიდან განმარტავენ „ტიმეოსის“ ღმერთს; ზოგიერთი (ა. ლოსევი) ხელაღებით უარყოფს დემიურგოსის პაროვნებას; და ბოლოს, ზოგიერთის აზრით (პიერ-ჰაქსიმ პელი, შარლ მიუგლირი), დემიურგოსი სხვა არა არის რა, თუ არა იდეათა კონსულერი და მორაგანიზებელი ძალმოსილენის პერსონალიზაციურული სიმბოლო. „ტიმეოსის“ ტექსტი იღვანდა რთულია და ბუნდობელი, რომ სამივე ზემოხსენებულ თვალსაზრისს, როგორც ჩანს, თავისი განსამარტებელი არგუმენტები მოეძებნება, მაგრამ ეპიოტი „კეთილი“, როგორც პირქმინდალ ეთიკური კატეგორიის გამომაბტელი ცნება, ისევე როგორც „პერსონალისტური“ ტერმინები — „მამა“, „შემოქმედი“ და, ბოლოს, სრულიად მოულოდნელი — „მაცხოვარი“, „მხსნელი“ (სოტერ)⁶³, რომელიც ჩვენში ქრისტეს რემინისცენციას იწვევს, უფოდ პირველ თვალსაზრისს უმაგრებს შხარს.

სულ ცოტა რამ უკლა იმას, — შენიშავს თვალაზრი იტალიელი პლატონისტი ლუიჯი ტეფანინი, — რომ დემიურგოსის ცნებაში ღმერთის პერსონალისტური კონცეფციისათვის დამახასიათებელი ყვე-

ლა სპეციფიკური ნიშანი აღმოვაჩინოთ: ესაა ღმერთი, რომელიც ყოველთვის არს; არასოდეს არ იცლება; სული უხილავი, გონიერი და ცნობიერი; კეთილი და უშურველი ხელისანი, რომელიც ყოველთვის რაციონალურად მოქმედებს; მისი ცნება მისივე ძალმოსილენის ტოლფარდი; ბიბლიის კი არა, კეთილის მოქმედი და ამიტომ უკეთესია მიზეზთა შორის; მამა, შემოქმედი, არათა გამრიგე, წინასწარ-სული, მაცხოვარი, მხსნელი; დემიურგოსული სიკეთისათვის ნიშნული უშურველობა ჩვენში „ფედრასის“ ექსპანსიური სიყვარულს რემინისცენციას იწვევს და ცხლად წარმოაჩენს ღმერთის არსებაში წყალობის უხვად გაცემის თითქმის აღმაწინურ სურვალს⁶⁴.

ხოლო მეორე ანალოგება ცნობილი იტალიელი პლატონისტი არმანდო რიგობელი წერს: „ტიმეოსის“ პერსონალისტური და, აქედან გამომდინარე, სპირიტუალისტური ინტერპრეტაცია შეიძლება შემდეგ წინამძღვრებზე იქნეს დაფუძნებული: „ასანაქმედიოს“ დღისადა, რამაც განაპირობა დეიოკებელი მცდელობა იმისა, რომ „პარმენიდეს“ ინტინოიზებას, „სოფისტის“ „თანაფარდობის“ (თანონია) და „ფილეტოსის“ „ნახავის“ (მიკტონ) მეშვეობით დაძლეულიყო ეს გაროვნა, ბოლოს და ბოლოს, თავის გადაჭრას პოულობს „ტიმეოსის“ პირველი ღმერთის — სიკეთისა და სიყოცხლის ამ დინამიური პრინციპის ცნებაში. იღვების სტატუსი და ფიზიკური სინამდვილის ბრძა ქმნალობა თავიანთ გამაშავლებლს პოულობს დემიურგოსის პაროვნული და სიყვარულით სავსე ჩარევის წყალობით, დემიურგოსისა. ვის გონებაშიც იღვები კარგავენ თავიანთ ვახებულს ასტრატულობას, რათა აზრის დედილად და ამოუწერავი ნყოფიერებას წყაროდ იქცენ. ამრიგად, გონების ცენტრი გადაადგილდება და ინტელექტის წმინდა აზროვნებიდან სულისმთვარი კრეაციონიზმისაკენ გადაადგილდება. „ზოარტის“ უჩვეულო — დასაწყისების თუ მესაფიქრე სინამდვილეს ენაცლება „მამაჟა“, რომლის ცნებაც ჩვენს წარმოდგენაში უშუალოდ უკავშირდება ხელოვანს (artefice), მიოქმედებს, თუ გვეთვალისწინებთ, რომ სხვა კლასიკური აზროვნების სფეროში ვართ, სადაც ხელოვნება სხვა არა არის რა, თუ არა მამაჟა („პომესის“). ფიზიკური ქმნალობის განვითარება ინტერპიროზირდება, რაკიღა აუერს განაპირობებს პოულობს სულეტი ქმედებაში, რომელიც არის ჰემარტიკი კრეაციონიზმი. აქ თვით ამ გარბობად სამყაროსი განწონის სულის არათოლად და აზრის სიყოცხლად ესტებს პლატონის მთელი უკეთესების, რომელიც თავის უკანასკნელ და უმნიშვნელოვანეს გამომაბტლებას პოულობს „ტიმეოსში“⁶⁵.

გონება, როგორც დემიურგოსი და როგორც პარადიგმა, გონების მებრ შობილი იღვები, შივილი ინტელიგენტური სამყარო უპირობო, უსხეულყოფილი, დროისა და სივრცის გარეშე არსებული რეალობებია, კოსმოური სინამდვილის ერთი პოლუსი. იმისათვის, რომ ინტელიგენტური სამყარო დროისა და სივრცეში გამოვლინდეს და ამრიგად, იღვალური არსი — ესენცა ფიზიკურ არსებობად — ექსისტენციალ იქცეს, ამ დავებით პოლუსი, „ეპიგონოს“, მიხედვით, ავტონომულ სტრატეგიაზე მთრე — უაჩიფიციანი პოლუსი გონებას, კოსმოგონიურ საწყისს, სამყაროს შემოქმედს და მამას — იღვალურ ფორმათა მიმღები თუ მიმრქმელი საწყისი, ანუ დედა⁶⁶. პლატონის თანახმად, სწორედ ესაა მატერია, რომელიც ექსპერიტი, ე. ი. უცვლელი და ავითარებობარე არსებობის („ტო ინტოს ინ“) დასაბამიერი პრინციპის — გონებისაგან განსხვავებით, მარადილი ცვალებადობისა და თვითგანსხვავების ანუ, რაც იგივეა, უწყვეტი ქმნადობის („გენესის“) პრინციპად გვევლინება. მაგრამ რა არის საერთო მატერია? როგორია მისი ბუნება? — ამ კითხვების პასუხს შერთო პლატონი კი არა, ოლითგანვე დაეძებნა ბერძნული ფილოსოფიური ასრია.

„ჩვენს წარმოდგენებში სამყარო გვევლინება საგნებისა და მოვლენების, ბეგრებისა და ფერების უსასრულო მრავალფეროვნებად. მაგრამ მის ვასაგებად აუცილებელი გარკვეული წესრიგის დადგენა წესრიგი ნიშნავს იმს გამოვლენას, რაც თანაბრია, ის ნიშნავს ერთობას. ამ საფუძველზე იბადება რწმენა, რომ უნდა არსებობდეს ერთიანი პრინციპი; მაგრამ იმავდროულად იბადება სიძნელე: რაწარად შეიძლება ამ პრინციპის მეშვეობით საგნათა უსასრულო მრავალფეროვნების ახსნა? ერთდღერთი ამოსავლი წერტილი: არსებობს საგნათა მატერიალური პირველმთხეზი, რადგანაც სამყარო მატერიისაგან შედგება. მაგრამ როდესაც პრინციპული ერთობის იღვა მის ლოგიკურ დასასრულამდე მიხვეთ, გარდღეულად მილიან უსასრულო, უცვლელ არასუბსტანციურ „არსებობამდე“, რომელსაც თვითისათვისად არ შეერლია საგნათა მთელი უსასრულო მრავალფეროვნების ახსნა იმისთან მიმართების გარეშე, მატერიალურად მიგვანია ეს არსებობა თუ არა აქვდა? — არსებობისა და ქმნადობის პოლარობა⁶⁷. ამ თვალსაზრისით, ბერძნული ფილოსოფიური მსოფლგაგება დასაბამიივე ერთისა და მრავლის, ისევე როგორც არსებობისა და ქმნადობის ურთიერთსაპირსპირო ცნებათა ბრძოლის პროცესში ვითარდება.

ბერძნული სიბრძნისმეტყველების პირველივე ნაბიჯები მატერიის — მთელი გრძნობილი სინამდვილის, სამყაროულ საგნათა თუ მოვლენათა უსასრულო მრავალფეროვნების, მათი ნებისმიერი კავშირის,

თანაფარდობისა თუ მოძრაობის ფორმათა ამ უცვლელი და წარუგალი სუბსტრატის კვლევას უკავშირდება. ოინიერი ნატურფილოსოფიის მამამთავარი თაღეს მიღებული წყალს თვლიდა ყველაფრის მატერიალურ საფუძვლად. „არავინ უცნაურიც უნდა ჩანდეს ეს წარმოადგენა, როგორც ხახვსმით აღნიშნა ნიკემე, ის გამოხატავს სამ ძირითად ფილოსოფიურ იღვას. ჭრ ერთი, ის შეიცავს საკითხს ყოველი საგნის მატერიალური საფუძვლის შესახებ; მეორეც, ამ კითხვის რაციონალური პასუხის მოთხოვნას, მითვის დამოწმებისა და მისტიური წარმოდგენების გარეშე; მესამეც, იმის ვარაუდს, რომ შეიძლება სამყაროს ახსნა ერთ ამოსავალი პრინციპის საფუძველზე. თაღესის წარმოდგენა — ეს იყო პირველი გამოხატულება იღვისა ძირითადი სუბსტანციისა თუ ამ ძირითადი ელემენტის შესახებ, რომლისგანაც იწარმოება ყველა საგანი“⁶⁸. ცნობილი ინგლისელი ლოგიკოსი და ფილოსოფოსი მ. რანელი ჩვენს საუენის პირველი ნახევის დასასრულს წერდა: „მეტყულება, რომლის თანახმადაც ყველაფერი წარმოიქმნა წყლისაგან, უნდა ვაფხიხლოთ როგორც მეცნიერული და არა როგორც დასტრდული პოპოთხა. ოცი წლის წინათ მეხედულება, რომ ყველაფერი შედგება შეუაბადისაგან, რომელიც წყლის ორ მემსმედს შეადგენს, საყოველთაოდ აღიარებული თვალსაზრისი ვახლდა“⁶⁹.

თაღესის უმცროსი თანამედროვე ანაქსიმანდრე წყალს ან რომელიმე სხვა მატერიალურ სტეტიონს კი არ მიიჩნევდა ყოველზე არსებულის საფუძვლად, არამედ „პირველმატერიას“, ანუ „განუსხლელს“, — „აპერიონს“, რომელიც დაუსაბამოა დროში და უსასრულოა სივრცეში. აპერიონისაგან, მარადილი მოძრაობის შედეგად, გამოიყოფა ორი ურთიერთსაპირსპირო საწყისი — თბილი და ცივი, მათგან კი — შშალი და წველი, ხოლო ეს ოთხი საწყისი დასაბამს აქვს: მთელს სამყაროს. თავის პირველმატერიას ანაქსიმანდრე ასსითაუბნს როგორც „ყოვლისმომცველსა და ყოვლისწარმმართველს...“⁷⁰ ცვდავს, უბრწუნელს, დაუბადებელსა და შეუშსასავს“⁷¹. თაღესის პირველმატერიაც დაუსაბამო იყო დროში, მაგრამ არა უსასრულო სივრცეში, ანაქსიმანდრე კი ფიქრობდა, რომ ავტოლელები იყო მატერიის უსასრულობის აღიარება. არადა, ბოლოს და ბოლოს, ყველაფერი ამოიწურებოდა, შეწყფებოდა საგნათა თუ არსთა ქმნადობა. უსასრულო პირველმატერიიდან იბადებთან ურცხვი სამყაროები, რათა შემდეგ, ყმათა სრბოლაში შემსრულებნი, ცვლადინდებობად დაბრუნდნენ თეთიანი შშობლის უსახო წიაღს, საიდანაც ისინი ხელახლა იბადებთან. სამყაროთა შშობისა და ცვლიშის ეს ციკლური მონაცვლეობა დროის ვარკვეულ შეუალედებში იღება და ბუნების ურღვევი კანონითაა განპარობებული. ყველაფერი იბადება, იხრდება, ცვდება:

ყველაფერი ხრწნადია, ცვალებადი და წარმავალი; უცვლელია მხოლოდ პირველმატერია — აპერიონი.

ანაქსიმანდრეს პირველმატერია გაცილებით უფრო აბსტრაქტულია, ვიდრე თალესისა. იონიური ნატურფილოსოფიის მესამე წარმომადგენელი ანაქსიმენე თალესის მსგავსად ყველა მიუბრუნდება ემპირიულ სინამდვილეს და ერთ-ერთ მატერიალურ სტიქიონს — ჰაერს გამოაცხადებს ყოველივე არსებულის პირველსაწყისად⁷¹, როგორც ჩანს, იმატომ, რომ ჰაერი ყველაზე ადვილად ცვალებადია. ერთიანი პირველსაწყისის გადსვლა ნივთიერებათა სიზრდადში თანდათანობითი გაღებობისა (განაშლის) და შედეგების (აქცინოსის)⁷² გზით ხორციელდება. ჰაერის გაუნაშობის შედეგად წარმოიქმნება ცეცხლი, ხალხი მისა შედეგება თანამდევრულად გვაძლევს ქარს, ღრუბლებს, წყალს, მიწას და ქვევს. ამ გზით ანაქსიმენე ცდილობდა შეძლებისდაგვარად დაეცაყოფილებინა მატერიის ერთობის ფილოსოფიური მოთხოვნა და განეითარებინა პროცესულ იმანირად წარმოუდგინა, რომ არ დაერღვია პირველსაწყისის წარუვალლობის და უცვლლობის იდეა.

იონური ნატურფილოსოფიის პარალელურად სამხრეთ იტალიაში ვითარდება პითაგორასა და მისი მიმდევრების ფილოსოფიური მოძღვრება, რომელიც თავისი დუალისტური მიმართულებით მეკეთილად უპირისპირდება მიბუტულთა მატერიალისტურ მონიზმს. ანაქსიმანდრესა არ იყოს, პითაგორელებიც „განუსახლებრელს“ მიიჩნევენ სამყაროს დასაბამიერ საწყისად, მაგრამ ანაქსიმანდრეს კონცეფციისაგან განსხვავებით, ეს საწყისი ერთადერთი კი არ არის, არამედ მრავალი ერთ-ერთი. მარტოოდენ „განუსახლებრელსა“ თუ უსასრულო და უსახლებრო სივრცის მეშვეობით — ამტკიცებენ პითაგორელები, — შეუძლებელია გეომეტრიულ თუ ფიზიკურ სხეულთა დასაბამის ახსნა. სხეული სიბრტყეებითა შემოფარგლული, სიბრტყე — ხაზებით, ხაზი — წერტილებით, რომლებიც ქმნიან ხაზის ზღარს (პერასს), ისევე როგორც ხაზები — სიბრტყის, სიბრტყეები კი სხეულის ზღარად გვაქლინებინან. სამყაროს ყველა საგანი და, საერთოდ, მთელი სამყაროცაა წარსარგილ სხვა არა არის რა, თუ არა ორი საპირისპირო საწყისის — ზღარისა და განუსახლებრელის ურთიერთგვერდმემა, რაც ზღუდავს უსახლებროების უწყვეტსა და უსახო ერთფეროვნებას, და, ამრიგად, განაპირობებს მის წილში საგანთა ურთქვე სიზარალის განსახლებრა-გამთვლენას. ზღარისა და განუსახლებრელის დიალექტიკური თანფარდობისგან დასაბამს იღებს იდეალური წარმონაქმნი — რიცხვი, რომელსაც პითაგორელები სამყაროელი განონომოვიერების განსახლებრელ ფაქტორად მიიჩნევენ. ჩვენი გამოკვლევის პირველ თავში საქმოდ ვრცელდებით იმეორე მიმოვიხილეთ რიცხვის პითაგორელებისეული მეტაფიზიკა იქვე ისევე იმევა, რომ, არისტოტელის მოქმობით, რიცხვის ელემენტებად პითა-

გორელებში მიჩნევენენ ღუნა (ატო ატიონი) და აენტს (ატო პერტიონი), რომელთაგან პირველს განუსახლებრელთა (ატო ატიონი)⁷³, მეორეს კი სახლებრელთან (ატო პერტიონი)⁷⁴ ითვებდნენ⁷⁵. მაგრამ განუსახლებრელისა და სახლებრელის დაპირისპირებულობა მარტოოდენ ამით როდღ ამოწმუნდება. არისტოტელესავე გავსოცემით, პითაგორელები აღიარებდნენ ურთიერთსაპირისპიროს საწყისთა ათ წყვილს: 1. ზღარა — განუსახლებრელი; 2. აენტ — ღუნა; 3. ერთი — მრავალი; 4. მარყენა — მარცტენა; 5. მამრი — მდედრი; 6. უძრავი — მოძრავი; 7. სწორი — მრული; 8. ნათელი — ბნელი; 9. ყოთლი — მოროტი; 10. კვადრატა — მარტივებელი⁷⁶. პითაგორელთა ამ ცხრილში სახლებრელისა ის ვარტულობა, რომ მისი პირველი მწყობრი (ზღარა, აენტ, ერთი და ა. შ.) დაღებით მომენტთა ერთობლობითა, მეორე კი (განუსახლებრელი, ღუნა, მრავალი და სხვ.) — ურთიერთი მომენტებითა უფრო გვიან, პლატონისა და მისი მიმდევრების ფილოსოფიაში ეს დაპირისპირება იდეალური და მატერიალური საწყისების ელემენტულ წარმოვიდგება, რომელთაგანაც პირველი ნათელი, მშველით, მარყენაზედობა და მფერობარებელი პრინციპია, მამინ როდესაც მეორე სიბუნელს, სიწმუნეს, განუსახლებრელისა და ამორფულობის საწყისად გვევლინება.

პითაგორა ანაქსიმანდრეს მოწაფე იყო⁷⁷, მაგრამ ამ ვარეშობის ხელ არ შეუშლია მისთვის, დაპირისპირებობა თავისი მასწავლებლის მოძღვრებას. ძვ. წ. V საუკუნის ერთ-ერთი უთვალსაზრისო მოზარტე პარმენიდელმა კი პითაგორელ ამენიონის ხელმძღვანელობით უთვებობდა ფილოსოფიურ მეცნიერებას⁷⁸, რათა შეეღწეოდა თავის მხრითაც გადაეხედა მასწავლებლის მიერ ნაწუნები გზიდან. ელემენტა მეთფერის, ისევე როგორც ერთი საუკუნის წინათ — მიბუტულთა წინაშე, მთელი სიმყვავით იღვა საყთხი: როგორ შეეთანხმებინა ერთმანეთისთვის არსებობა და ქმნადობა, სამყაროს პირველსაწყისის მარადიული უცვლლობა და სამყაროდ სავანა მუდმივი ცვლებადობა, მათი მსწავლენარმავლობა. წინამდებარე გამოკვლევის პირველ თავში ჩვენ ვნახეთ, რომ სუბსტანციური არსებობისა და სამყაროს მრავალფეროვნების თანფარდობა პარმენიდემ ქეშმარიტი ცოდნისა და გრძნობადი წარმოდგენის დაპირისპირებულობაზე დაიყვანა. რაციონალურ აზროვნების ყოვლისფერობის აღიარებამდე მიეყვანათ და სწორად ესაა ერთადერთი ქეშმარიტებად და ქეშმარიტი არსებობად. არსს გონება ყოველთვის იპრებს როგორც დღესაბამის, უცვლელსა და მარადიულს. თუ მას საპირისპირო პრედისკტებს მიეაწირო, თვებდნენ ვერ ავიცილებთ ლოგიკურ წინააღმდეგობას: თითოეულ მათგანს არარსებობის მომეტი შეუძებს არსში. შეუძლებელია არსებობა მიეაწიროთ არარსს და ვივარუდოთ, რომ არსი თანხარად წილნაყა-

ჩი აჩვენებდათნაყ და არარსებობასთნაყ. მკვდარი ზღერისა და განქალაქებისა პითაგორელებისეული დღალხში, რომლის თანახმადაც სამყარო განქალაქებულს თანდათანობით ზღერადგებისგან იღებს დანებამს და რომელშიაც განქალაქებულ არარსებულის რილს ასარულებს. მარადიული, წარუვალი, თავის საკეთარი სისაყვისა და სრულქმნელებაში დგანებულ არსი, რომლის ვაგეშეც არა არის რა, მთლიანად უცვლელია და უძრავი, ენაიდან მოძრაობის აცილებული პირიბაა სიცარიელე, რომელიც არ არსებობს, არ არის. მხოლოდ თავისივე თავით შემოქმადიებული არსი, რომლისთვისაც თვით საკეთარი ზღერაიც კი შინაგანია და არა ვარეგანი, სწორედ ამიტომაც ერთადერთი თვითმპირი სარეულე, პარმენიდის მიერ აღეგორიულად გაივიწყებული სრულყოფილად მრველ სფეროსთან, ასე რომ, არსი წარმოგვიჩინებდა ერთადერთ ქვეშარტულ თვითყოფილად საგანთან ბუნებაშიუც და მთელს კოსმოსშიც. რომელიც სამყაროელი სფეროთია გარემოელი. ყოველგვარი მრავლობითობა, თვისობრივი განსხვავება, ქმნადობა, ცვალებადობა პარმენიდად გამორიცხულია ამ ქვეშარტი არსებობიდან. მაგრამ ყოველდღიური სიცოცხლე, ჩვენი პირადი გამოცდებმა რომ სრულიად საპირისპირო სურათს გვთავაზობს? რთვალეფერიო მოცემული ფიზიკური სინამდვილე უწყვეტი ქმნადობაა, მარადიული მოძრაობა და ცვალებადობა. ეს მიტომ, — ამტკიცებს პარმენიდე, — რომ ფიზიკური სინამდვილე რაციონალური აზროვნებისა და ქვეშარტიო სონნის მიზეტეტი კი არ არის, არამედ — გრძნობილი წარმოდგენაა, რომელიც ისევე მოჩვენებითია და ილუზორული, როგორც თვით მისი საგანი. ამრიგად, ერთის მხრივ, ქვეშარტიო არსის სინათლერობისა და უცვლელობის, ხოლო მეორეს მხრივ, სამყაროელ განათა სინამდვილესა და ვამუდმებულ ცვალებადობას შორის ვადუნდავთ ურესკრული ვანდა, რომლის ამოცნება პარმენიდეს დღლისტიტერმა ლოგიკურმა ხელყოფნამაც კი უერ მოლო.

როგორც პარმენიდეს, ისე მისი დიდი თანამედროვის — ჰერაკლიტე ეფესელის ფილოსოფიური მოძღვრების ამოსავალი წერტილია არსებობისა და ქმნადობის დაპირისპირებულობა, მაგრამ პარმენიდე ცდლობს შეინარჩუნოს არსის ერთადერთობა, უძრავობა და უცვლელობა, რისთვისაც იძულებულია მატერიალურ საგანთა მრავალფეროვნება, მათი მოძრაობა და ცვალებადობა ილუზიად გამოაცხადოს, მისევე რომელიც ჰერაკლიტე არა სცნობს ყოველგვარი ცვალებადობის საფუძვლად მდებარე უცვლელსა და წარუვალ არსს და სამყაროელი პრიცილის განსამდვირელ ფაქტორად მარადიულ ქმნადობას სსახავს. უცვლელია მხოლოდ უწყვეტი ცვალებადობა. ყოფიერების ერთადერთი ფორმა არის არა სუბსტანციური არსებობა, არამედ მუდმივი ქმნადობის უსასტროლო ნაკადი, რომლის სთავიდაც საპირისპირო სნ-

ყურათა — სიკვდილის და უცვლადების, სიყვითის და ბოროტების, დასასისა და დასასტრულის, ძილის და ღვიძილის, სიზრგის და სიკვამლისა და სხვა მისთანაო დანუღრებელი ორთაბრძოლა ვცვიუნება? მაგრამ საპირისპირო საწყენის არა მარტო ებრძვიან, ემთხვევიან კიდევ ერთმანეთს. დაპირისპირებულთა დამთხვევა, მათი დიალექტიკური ერთობისა, — თი, ჰერაკლიტეს აზრით, ყოვლისობისა და სამყაროელი პარმონისის უშრეტე წყარო, ხოლო ამ ერთობის საფუძველია სხვეძველია ცეცხლი, მთელი სამყაროელი პრიცილის დასამატრული და დასასტრული, ბუნების ურადვილე კერძო თუ კოსმოსის ცეცხლოვანი სიტყვა — ლოგოსი, თავისს წყალი მთამნადა ყოვლის დასამატრე მრინესად, ანაქსიმენეს — აერის, ხოლო ჰერაკლიტემ მესამე მატერიალური სიტყვანი — ცეცხლი დასახა კოსმოდური სინამდვილის პირველსაწყვილად, რომლისაგანაც იბადება და რომელშიც 10800 წლოვანი სიცოცხლე წ. წ. „დიადი წლის“ დამდეგს ხელახლა დაინთქმება მთელი სამყარო (ესა სამყარო, ერთი და იგივე ყველა არსისთვის, არავის არ შეუქმნია, არც იღერათავანს და არც კაცთვანს, არამედ ყოველთვის იყო, არის და ყველ იქნება, როგორც მარად ცოცხალი ცეცხლი, რომელიც თანამატერიალურად ხან იფეთქებს, ხან იმრტება?"). სამყაროს ამ ცეცხლისმიერ ქმნადობაში არა არის რა მუდმივი და მარადიული, თვით ცეცხლიც კი, რომელიც ვანუწყვეტლევ იცულებს, ასე რომ, მისი, როგორც ყოველი პირველსაწყვილის მუდმივობა, არსებითად, პრიცილის მუდმივობისა და არა სუბსტანციისა. შემდგომადიანდელი ბერძნული და არა მარტო ბერძნული მეცნიერება ცდილობდა თავი დაეღწია სამყაროელი პრიცილის, როგორც უწყვეტი დენადობის ჰერაკლიტესიული მოძღვრებისათვის და ცვალებად მოვლენათა წიაღში აღმოჩენილი ერთგვარი მარდული სუბსტრატე. როგორც ჩანს, ქმნა აყმაყოფილეს ამ მოთხოვნისა, — წერს მ. რსელი — აღმოჩნდა, რომ ყოვლისმუცსერელი ცეცხლი მხოლოდ ვარდამქნის ყველაფერს: ელემენტები ასეო კომბინაციდებს ქმნიან, მაგრამ თითოეული ატომი, რომელიც წვის პროცესშივე არსებობდა, კვლავინდებურად ვანავრობს არსებობას პროცესის დაშთავრების შემდეგაც. ამისდაკველა გამოიქვეა ვარადული, რომ ტრამბე არ იშლენიან და ყოველგვარი ცვალებადობა ფიზიკის სამყაროში სხვა არა არის რა, თუ არა უცვლელ ატომთა ვადამუცხვება. ეს ფილოსაზრისი ბატონობდა რადიოაქტივობის აღმოჩენის შემდეგ თანამედროვე ევროპაში მეცნიერებამ სრულიად ახალი თვალთარეფით აღიქვა ცეცხლის, როგორც სამყაროს პირველსაწყვიის ჰერაკლიტესიული კონცეფციო და ამ კონცეფციასა და დღევანდელი ფიზიკის ფილოსაზრისის შორის მკვეთრად საგრობობა საბოლოე გამოავლინა: იდღეს ჩვენ შეგა-

ვიძლია ვთქვათ, — წინა ვერნერ ჰაინრიხბერგი, — რომ თანამედროვე ფიზიკა, გარკვეულ აზრით, ასოლიან პერაკლებს მოძღვრებასთან. თუ «ცესლს» «ენერჯითი» შეეცვლინა, მაშინ პერაკლებს აზრი შეეძლია თითქმის სიტყვისიტყვით შეიზინით თანამედროვე მეცნიერების აზრად. ფაქტურად, ენერჯია ის, რისგანაც იქნება ყველა ელემენტარული ნაწილაკი, ყველა ატომი და მისგანაც, ყველა სავანის-ენერჯია, იმედროვედ, მამოძრავებელ ძალადაც გველიონება, ენერჯია სუბსტანცია, მისი საერთო რაოდენობა არ იცვლება და, როგორც მრავალი ატომური ექსპერიმენტი გვიჩვენებს, ელემენტარული ნაწილაკები ამ სუბსტანციისგან იქნება. ენერჯია შეიძლება გარდაიქმნას მოძრაობად, სითბოდ, სინათლედ და ელემენტრულ ძაბვად. ენერჯიას შეიძლება ვთვლიდეთ სამყაროში ყოველგვარი ცვალებადობის მიზეზად. 79.

პერაკლებს და პარმენიდეს ორი ურთიერთსაპირისპირო სისტემა მის შუათანხვება, მათი კონკრეტული, — არსებობდა, ამ ნიშნით წარმოებად ბერძნული ფილოსოფიური აზრის შემდგომი განვითარება. მატერიალს რაობა, ერთობა და მრავლის, სუბსტანციური არსებობისა და უწყვეტი ქმნადობის თანდაზრობის პრობლემა შეადგენს ემპირიულად აგრეგირებისა და ანექსიორას კლამორენის, ისევე როგორც ბერძენი ატომისტების — დეკრიბე მთავრებისა და დემოკრიტე ახდერელის მოძღვრებათა ბირთვს. ჩვენი გამოკვლევის პირველ თავში საკმაოდ ვრცელად მშობიებულთ სამივე დოქტრინა. ამ მხოლოდ მოკლედ შევასახებთ მათიველი თითოეული მთავრის... როგორც ვიცით, თელის წყალს თვლიდა ყოველს დასამბიერ საწყისად, ანაქსიმენე — ჰაერს, ზოლო პერაკლები — ცესლს. ამ სამ მატერიალურ სტიქიონს ემპედაკლემ, თავის მხრივ, ღაჟმეტა მეოთხე — მიწა, ოთხივე ერთად აღიარა სამყაროს პირველწყაროდ და, ამრიგად, თავისი წინამორბედების მონიშნულად ერთგვარ პლურალიზმზე გადავიდა, რაც იმით გახლავთ გამოიქვეყნა, რომ ცალკე-ცალკე არც ერთი ზემოხსენებული საწყისი არ იძლევა სავანათა და მოვლენათა მრავალფეროვნების ამოწმურად ახსნას. პარმენიდეს კვლავაყოლო, ემპედაკლემ აღიარებდა ერთაზრის ასოლიტუტრ სუფუქსს, რასაც ყოველგვარი თვისობრივი სხვაობისგან დაელოლო, ერთგვარად და სრულქმნილ სფეროდ სავანად ნაწილად აქცევს პერაკლებსა და პითაგორელების კონკრეტულსავე, რომლის თანახმადაც სამყაროელი ყოველსერთობა და პირისპირებულთა ბრძოლისგან იღებს დასაბამს. რას ვფიქრებდა ეს სინთეზი? პარმენიდესგან განსხვავებით, რომელიც არ სცნობს თავის საყვარელ სისავსესა და სრულქმნილბაში ჩაყვრილი ერთაზრის არა-ერთაზრ განვითარებას, მის გაღასვლას სიმრავლეში, ემპედაკლედ თვლის

რომ ერთაზრს თავის თავშივე შეიცავს სიმრავლის ჩანასახს. პარმენიდე უაზრად სამყაროდ ქმნადობის და ოღუზად მონიშნავს ემპედაკრ დაბადებას თუ განქარებას, მაშინ როდესაც ემპედაკლეს აზრით დაბადება სხვა არა არის რა, თუ არა დასამბიერ ელემენტარული შერევა («მეცის»). განქარება კი — მათი გალიშვა («დალაქსის»). ეს ელემენტობა ემპედაკლეს წინა «ყოველის ფესვებად» («რიბიოსა» — «პატერნი») დასახული ცესლი, წყალი, მიწა, ჰაერი, რომლებიც ერთადერთზე არ დაყვანებულა და დაუსამბიერი არიან, ემპედაკლეს და ღარდავნი. ამ ოთხი მარადული პირველწყაროს ურთიერთშერევაზე შერევა დასაბამს აძლევს გრძობადი სამყაროს სავანა და მოვლენა მთელს სიმრავლეს, ზოლო მათი გათიშვა სპობს ყოველგვარ თვისობრივ სხვადასხვაობას და ქაოსის მდგომარეობაში აბრუნებს სამყაროს, მაგრამ რაჟი ოთხივე ელემენტ მატერიალურია, ამიტომ მათი მოძრაობის მიხედვით, ემპედაკლეს აზრით, თვით ამ ელემენტებში კი არა ზევს, არამედ მათ შიშში. მოძრაობის ამ უნივერსალურ მიხედვით ემპედაკლედ ორი ურთიერთსაპირისპირო ძალის — სუყვარულისა («ფორცეს») და მტრობის («ნეგოს») მოქმედებასთან ათავსებს, რის შედეგადაც ელემენტები ხან ერწყმიან, ხან კი შორდებათ ერთმანეთს. როდესაც სუყვარული მოქცევა და მას მტრობის მოქცევა ცვლის, ელემენტები თანდათანობით ერთმანეთს ერთმანეთს, ვიდრე საბოლოოდ გათვისათავადდებოდნენ, და სუყვარულის ცხოველყოფილი ძალა მთლიანად ქრება სამყაროში, რათა ზოლის კვლავ მოქცევა და გაყვრის ელემენტები, რასაც, თავის მხრივ, შედეგად მოსდევს მტრობის გაქრობა და ყველაფერი კვლავინდებურად უბრუნდება დასაბამიერ მდგომარეობას, ერთგვარ ემპედაკლესობისა და ცალკეულ ბუნებანებათა მიუხედავად, არ შეიძლება ამ მატერიალისტური მოძღვრების პოზიტიური მომენტთა იგნორირება; ემპედაკლეს ფილოსოფია, მიუხედავად იმისა, რომ მასში დიდ როლს ასრულებდა სუყვარულისა და მტრობის აბეულ მოლად ცხადი ცნებები, ბერძნული ფილოსოფიაში, გარკვეული აზრით, უფრო კონკრეტულ და, ამდენად, მატერიალისტური წარმოდგენებისავე შემოიზრუნდა კვლავინდებობა. ოთხი ელემენტი იმდენად ძირითადი საწყისი როდია, რამდენადაც მატერიალური სუბსტანცია. ამით პირველად გამოიიქმნის აზრი, რომ რამდენიმე პრიციპულიად სხვადასხვა სუბსტანციის შეერთებით და გათიშვით ახსნება მოვლენათა მრავალფეროვნება. პლურალიზმი ყოველთვის არადასაყვარადი ენებება იმას, ვინც მიეჩნია დომბიტურად ფიქრს, პლურალიზმი ფრად გონიერული კომპრომისისა, რომელიც თავიდან ატოვებს მონიშნის სინდულეებს და, იმედროვედ, დასაშვებს ღღის გარკვეულ წესრიგს. 80.

ემპედაკლეს მშავებად, მათი თანამედროვე ანექსიორას კლამორა

მეწეოც ცდილობს ერთმანეთს შეთანხმოს ჰემარიტი არსებობის უცვლლობისა და ერთადერთობის პარმენიდესული მოძღვრება და განზრახავს სამყაროს საგნათა თუ მოვლენათა გამდგომი ცვალებადობის პარკალტესელი კონცეფცია. ის, რაც არის, მარადიულია და უცვლელი, — ექვს უკრავს ანაქსაგორს ელემენტს: — მაგრამ სიმრავლის დაშვებას სრულიად არ მივყავართ ლოგიკურ წინააღმდეგობაში. გრძობადი სამყარო ცვალებადია; ძნელია არ დაეთანხმო პარკალტესს ამ სიტყვებს. მაგრამ სამყაროელი პროცესის ასნა აუცილებლად როდი მოითხოვს თვისობრივ ცვლილებებს. საცნობიო საკმარისია სივრცეში შექმნიერი მოძრაობის აღიარება. იღუბრობდა არა ზაგანთა თუ მოვლენათა მარადიული ქნალობა. მათი განუწყვეტელი ცვალებადობა, როგორც ჰერონის პარმენიდეს, არამედ მხოლოდ ჩვენი წარმოდგენა, რომელიც ცვალებადობას დაბადებათა და კვლავითა დაუსრულებელ მონაცვლეობასთან აიკვებებს. სინამდვილეში არც დაბადება არსებობს და არც სიკვდილი ერთაცა და მეორეც სხვა არის რა, თუ არა ნივთიერების უძლიერეს ნაწილატთა შერევა-შეცემა (სინამდვილეს, სინერგისა), ანდა მათი გათიშვა („დაიკრისა“).

უმჯობესო ოთხ მატერიალურ ელემენტს მიიხსენიდა ყველაფრის პარკალტესისად, ანაქსაგორას აზრით კი ამ სიწყისთა რიცხვი უსასრულოა. ესენია მატერიის ძირითადი, უცვლელი და წარუდელი „თესლისებრი“ ნაწილები, რომელთა კომბინაციების თუ სტრუქტურულ რეკონსტრუქციას ცვალებადობა — შერევა-შეცემა და გათიშვა-განზიარება განაპირობებს მიედს სამყაროელ პროცესს, საგნათა თუ მოვლენათა უსასრულო მრავალფეროვნებას, სადაც ყველაფერი გაბუნებულ მოძრაობას და იცვლება, მაგრამ ამ ცვლებადობას საფუძვლად უძებს უცვლლობა, რაცია ყოველგვარი ქნალობის ერთადერთი სუბსტრატია — მატერიალურ ნაწილატთა და საერთოდ მატერიის ოცენად უცვლელი რჩება. ანაქსაგორას მტკიცებით, „ყველაფერია ყველაფერი“, რაც იმას ნიშნავს, რომ ნებისმიერ თესლისებრ ნაწილატში მოქცეულია ყველა შესაძლო ელემენტი და, მისთანადვე, მათი სიბილი და საბოლოო გათიშვა, არსებითად, შეუძლებელია. თვით გათიშვისა და დაშლის პროცესს ანაქსაგორა უსასრულოდ საბავს, ასე რომ, არა მარტო სხვადასხვა თესლების ქმნილ ელემენტარულ ნაწილატთა რიცხვია უსასრულო, არამედ ყოველი ერთგვაროვანი ელემენტაც უსასრულოდ დაყოფადია. ამრიგად, თუნოც ყველაფერი ყველაფერში შეიძლება გაგებულ იქნეს როგორც უსასრულოდ უსასრულოდ, ექვსდოქტრის არ იყო, მატერიალურ ნაწილატთა მოძრაობის მიხედვით ანაქსაგორასაც მათ გარეთ ვაქვს, მაგრამ ამ მიზეზს სიყვარულისა და მტრობის შემთავრებულსა თუ გათიშველ მოქმედებასთან კი არ აიკვებება, არამედ გონიერ გონებასთან („ნუს“), რომელსაც ფილოსოფი-

ის ზრავიერთი ისტორიისი პლატონის დემოკრიტოსული გონების ერთგვარ პროტოტიპად მიიხსენებს, რაც სხვა არა არის რა, თუ არ ტერმინოლოგიური ივიციონის ნიადაგზე აღმოცენებული გაუგებრობა. ვინაიდან „გონებას“ ამ ორი მოაზროვნის ფილოსოფიურ სისტემებში სრულიად სხვადასხვა ფუნქციური დანიშნულება აქვს.

„ანაქსაგორას ფილოსოფიური ატომის ცნებამდე ერთი ნაბიჯია იყო სავირო, — შენიშნავს ვერნერ პაინენბერგი, — და ეს ნაბიჯი გადადგმულ იქნა ლევიკოსა და დემოკრიტეს მიერ“¹¹. ატომისტები, ექვსდოქტრისა და ანაქსაგორას ნადავბ როდი განიცდიან ელემენტური ფილოსოფიის გაცუნებს. მათი აზრითაც საგნათა წარმოშობა და დაშლება წმინდა წყლის იღუბია. სინამდვილეში კი ყველაფერი მატერიის მარადიული და უცვლელი ელემენტების შეერთებასა თუ გათიშვაზე დაიყვანება. მატერიის ამ ელემენტარულ ნაწილატებს, რომელთა რაოდენობაც უსასრულოა და რომლებიც ერთმანეთსგან ფორმით, წესრიგითა თუ მდებარეობით განიარჩევიან, ლევიკოს და დემოკრიტეს „ატომებს“, ანუ „განუყოფელ“ უწოდებენ. მაგრამ ატომისტები არა მარტო ეთანხმებიან, კიდევც უპირისპირდებიან ელემენტებს, რაცია სიმრავლის, მოძრაობისა და მისი აუცილებელი პირობის უსასრულოდ თუ ცარიელი სივრცის არსებობას აღიარებენ. თუ პარმენიდეს თავის ერთბაშად უცვლლობას მიიჩნებს და მის აბსოლუტურ სისხვედ სახავს, ხოლო სივრცის არსად, არააზრად ფილოსოფიის ატომისტების თანამად, ანარსი, გაყვეული აზრით, ისევე არსებობს, როგორც არსი. ამრიგად, არსისა და არარსის პარმენიდესული პოლარულთა ატომისტების მოძღვრებებში მატერიის, როგორც სისხვედის („ატომების“) და მატერიალურ ნაწილატთა; ანუ ატომთა მოძრაობის აუცილებელი პირობის „სივრცისად“ („ტო კენონ“) პოლარულია ენაცვლება. მაგრამ აქ უმჯობესია ვერნერ პაინენბერგის მოუცემიზით: „ატომის (განუყოფლის) წარმოადგენა იმას ეყავებოდა, რომ მატერია შედეგობა არ მარტო სისხვის, არამედ სივრცისგანაც ვანაც კერძოდ, ცარიელი სივრცისგან, რომელშიაც მოძრაობდა ატომები. პარმენიდეს მიერ ლევიკოსად დასაბუთებულ უაყოფის (ცარიელი სივრცისა, უაყოფისა, რომლის თანამადვე არარსი შეუძლებელია არსებობდეს, ხელახლი იცილებდნენ თავიდან ცდის საფუძველზე. თანადროული მეცნიერების თვალსაზრისით, ჩვენ ვიტყოდით, რომ ცარიელი სივრცე დემოკრიტეს ატომებს შორის არააზრად როდია; ის ყველაფერს გეომეტრიისა და კინემატიკის მტკიცებულებად შესაძლებელს ხდის წესრიგისა და ატომთა მოძრაობის, დღევანდელ დღემდე ცარიელი სივრცის შესაძლებლობა გადაუპურელ, პრობლემად რჩება. აინშტაინისეული ფარდობითობის ზოგადი თეორია გვიჩვენებს, რომ გეომეტრია და მატერია ორმხრივად განაპირობებენ ერთმანეთს,

მწირო პასუხი შეესაბამება არა ერთ ფილოსოფიურ სისტემაში გან-
ვითარებულ შეხედულებას, რომლის არსიც ის გახლავთ, რომ სივრცე
მატერიის ერთეულითაა განიასზღვრება. დემოკრიტემ იმ მიზნით შე-
ინარჩუნა წარმოდგენა ცარიელ სივრცეზე, რომ შეძლებოდა მოძრა-
ობისა და ცვალებადობის ახსნა. დემოკრიტმა ატომი იგივე სუბსტან-
ციაა, რომელსაც უწინ ერთადერთი თვისება ჰქონდა—აჩსებობა.
მაკამ ატომები სხვადასხვა სიდიდისა და ფორმისანი არიან. ამიტომ
მათ შორისა დაყოფად ვთვალდეთ მათემატიკური და არა ფიზი-
კური არიან. ატომებს შეუძლიათ მოძრაობდნენ და სივრცეში ვაკუ-
უული მდგომარეობა ეჭირით. მაგრამ მათ არავითარი სხვა ფიზიკ-
ური თვისება არ გააჩნიათ. მათ არც ფერი აქვთ, არც სუნია, არც გემო.
მატერიის თვისებებს, რომლებსაც ჩვენი გრძნობის ორგანოებით აღვი-
ქნათ, ამ შეხედულების თანახმად, სივრცეში ატომების განლაგება და
მათი მოძრაობა ქმნის. მსჯელად იმისა, როგორც ტრაგედია და კო-
მედია შეიძლება ანაზის ერთი და იმავე ასოებით დაწეროს, სამა-
ჩოლოდ მოვლენათა მრავალფეროვნება ერთი და იმავე ატომებისა.
მათი მოძრაობისა და კონფიგურაციების მეშვეობით რეალობდება.
ამით ახსნება ის ვარაუდობა, რომ ატომისტური ფილოსოფიის განვი-
თარებაში სიცარიელით განპირობებულ გეომეტრიას და კინემატიკას
უფრო დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, ვიდრე წინადა აჩსებობას, რო-
გორც ამბობენ, დემოკრიტე ამტკიცებდა, რომ ჩვენ მხოლოდ ვერაუ-
ნება, თითქოს საგნებს ფერი აქვთ; ისიც ვერაუაუნება, თითქოს ეს თუ
ის საგანი ტემლია ან მწარე. სინამდვილეში აჩსებობენ მხოლოდ
ატომები და სიცარიელე⁸¹.

ახლა კი, თანამედროვე ატომური ფიზიკის ერთ-ერთი ბერჯის ამ
ჭრელო ციტატს შემდეგ, კვლავ მიუებრუნდეთ პლატონს და წამო-
ვიდგინეთ ანტიკური ეპოქის ღივი მოახრებზე მატერიის არსსა და
რაობაზე დაფუძნებული. მის ხელთაა არა ერთი და ორი მატერია-
ლისტური მოძღვრება, წარსულისა თუ თანამედროვეობის პირველ-
ხარისხოვან მოხორციელება უმდიდრესი მემკვიდრეობაა, რომელიც
შეაკრბ და გამჭრიახი კრიტიკოსის თვალით ბერძნული გენიის თავა-
რულამბვევი მიღწევებით ტემობისთან ერთად უშელოდ იწვევს ური-
ცხვი ნაყოლი თუ ხარკუხით, შინაგანი წინააღმდეგობებითა თუ ურთი-
ვრეგამორიგებულ ტენდენციებთან აღძრულ უკმარისობის განცდას.
წარმოვიდგინოთ ყოველივე ეს, რათა შეძლებისდაგვარად გავადგინოთ
თვალი მისი აზრის საგარეოლი ორიენტაციის. ყველა მოძღვრება მხო-
ლოდ თავისებურად უახლოვდება კვამარტების, უფრო სწორად,
თავისი გზით მიიღებს მისკვ, წყლობით კი ვერ სწვდება მას. თუნ-
დაც ერთი მათგანი რომ ამოიწურავდა სიხუსტით იძლეოდეს პასუხს
ძალად ზუსტ კითხვებზე—რა არის მატერია?—რალა სივრცე იქნე-

ბოდა მამინ დანარჩენთა შექმნა? არა, პირველმატერია არც თაღუსის
ყოფლა და არც ანაქსიმანდრის აუერიონი, არც ანაქსიმენეს პაერი,
სივრცეტეს ცეცხლი თუ ემპედოკლეს ოთხი ელემენტი. სამყაროს
საკრალაწმინდად ვერ მივიჩნევთ ვერც პარმენიდეს უცვლელსა და
აჩსებულს არსს, რომელიც მთლიანად გამოირცხვება ყოველგვარ
ქსელობას და ცვალებადობას, მაგრამ, თავის მხრივ, ვერც სუბსტან-
ციურობის გამოპრიცხველი უწვევარა კმნადობა და ცვალებადობა აქ-
სეოფილებს იმ მოთხოვნებს, რომლებსაც უნდა ამათობდნენ ყო-
ველის სწვისი, რალა რჩება? მატერიის კონსტრუქტორული თეორია,
რომლის უმადლეს გამოხატულებადაც ვევალინება დეკარტისა და დე-
სკარტეტეს ატომიზმი.

სამყაროს საგნათა და მოვლენათა მთელი სიმრავლე, მათი თვის-
ებების წარმოუდგენელი სიჭრელე და მრავალფეროვნება, ანტიკური
ატომისტების მიხედვით, რაოდენობრივ თანაფარდობებზე—ცარიელ
სივრცეში მორალე ატომთა კონფიგურაციებისა და სტრუქტურული
კონსტრუქციების მარტე ქვეშად დაიყვანება, მამინ როდესაც უფთ-
ვტომი ყოველგვარი თვისობრივი განსაზღვრელობისაგან განმარტული-
ბრები ღონეზე აღარ აჩსებობს არავითარი თვისობრივი სხვადასხვა-
ობა. ამ მხრივ თანამედროვე მეცნიერების თვალსაზრისი თითქმის
აბსურტო განსხვავდება ატომის ანტიკური წარმოდგენისაგან. პოლ ვა-
ლერის სხატრი შენიშვნით, „ატომურ ღონეზე არც ცეცხალი არსებე-
ბდა და არც ანაფერი, —ყუდაბლის ატომმა არც იცის, რომ ის შე-
დგენის რეიანეს, ტიანეს, ატმოსფეროს“⁸². პლეტონმა და გალენემ
მოწმობენ, რომ „ატომებს არავითარი თვისებები არ გააჩნიათ“⁸³.
დემოკრიტეს ყველა ატომი ერთი და იმავე სუბსტანციისაგან შედგება.
მათი ძირითადი მახასიათებლებია აჩსებობა და მოძრაობა, ფერმა-
სილილე და კონფიგურაცია, თუმცა სავა უკანასკნელი წინაინ ატომის
სივრცელის უფრო უავსორილება, ვიდრე მის სუბსტანციურ არსს.
ატომების—მთელი მატერიალური სინამდვილის საფუძვი პირველადი
ავტუბების—გსოდენ აბსტრაქტიუტულ წარმოდგენას ბერძნული ანალი-
ტიკური აზრის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მოღწეად უნდა ვთვალ-
დეთ, თუმცა თანამედროვე ფიზიკის თვალსაზრისი, ამ მხრივ, კიდევ
უფრო რადიკალური და აბსტრაქტიულია, მხოლოდ აქვე უნდა დასტუ-
დეს მას შემდეგ, რაც დამტკიცდა, რომ ატომი, დემოკრიტეს წარმო-
დგენისაგან განსხვავებით, მატერიის უკმარისი ნაწილაკი კი არ არის,
ამაჟედ საყმაოლ რთულ წარმონაქმნად ვევალინება, თანამედროვე
მეცნიერება პირველად ავტრებალ⁸⁴ ატომებს კი არა, მათ შემადგენელ
ელემენტარულ ნაწილაკებს ველისებობს.

დემოკრიტესათვის სრულად ნათელი იყო, —წერს ვერნერ ჰა-
ინსენბერგი, — რომ თუ ატომები თავიანთი მოძრაობისა და კონფიგურ-

რაციების მეშვეობით ხსნიან მატერიალს თვისებებს, როგორც მკაცრი-
თად, გემოს, ფერს, სუნს, — სახეებოდ თვითონ მათ არ შეიძლება
პერონდეთ ეს თვისებები. ამიტომაც იყო, რომ დემოკრიტემ ამ თვისე-
ბებისაგან გაიშარება ატომები, არა რომ, მისი ატომი მატერიის საკე-
მაოდ ამსტრატულ ერთეულს წარმოადგენს. დემოკრიტეს ატომს აქვს
არსებობისა და მოძრაობის თვისება, აქვს ფორმა და ვრცელობა. ამ
თვისებების გარეშე მწელი იქნებოდა ატომზე გველადარაყა. „ატომის“-
ცნება ვერა ხსნის მატერიის გეომეტრიულ ფორმას, ვრცელობას და
არსებობას. ეს თვისებები იგულისხმებთან და არაერთი სხვა უფრო
პირველად რამეზე არ დაიყვანებოდა უნდა ითქვას, რომ ელემენტარ-
რულ ნაწილათა თანამედროვე გაგება ამ საკითხის ვადამყვანობის
უფრო თანმიმდევრულია და რადიკალური ასე, მკაცრითად, ჩვენ ძალ-
ზე მარტივად და ადვილად ეხმარობს სიტყვა „ნეიტრონი“, მაგრამ
არ შეგვიძლია ამ თე იმ გარკვეული სახით წარმოვიდგინოთ იგი, არ
შეგვიძლია ვთქვათ, რას გველისხმობთ ამ სიტყვაში. ჩვენ ვიყენებთ
სხვადასხვა ხატოვან წარმოდგენებს და ნეიტრონს განვსაზღვრავთ
ხან როგორც ნაწილაც, ხან როგორც ბალოს თუ ტალღურ პაკეტს.
მაგრამ ჩვენ ვიცით, რომ არც ერთი ამ აღწერალობათაგან არ არის
ზუსტი. როგორც ჩანს, ნეიტრონი არ გაიჩნია არც ფერი, არც სუნი
და არც გემო. ამდენად ის ბერძნული ფილოსოფიის ატომსა პავს.
მაგრამ ელემენტარული ნაწილაკები, გარკვეული თვალსაზრისით, მოკ-
ლებულნი არიან სხვა თვისებებსაც. გეომეტრიისა და კინემატიკის
რითი ჩვეულებრივი წარმოდგენები ნაწილაცზე, როგორცთა ფორმა
და სივრცეში მოძრაობა, შეუძლებელია ელემენტარულ ნაწილაკთა
მიმართ გამოყენებოთ ისე, რომ შინაგან წინააღმდეგობას არ
წაიწყდეთ. თუ სტრი მოკვეცს ელემენტარულ ნაწილაკს,
ზუსტი აღწერა (აქ ჩვენ მახვილს ვსვამთ სიტყვებზე „ზუსტი“), ერთად-
ერთი, რაც შეიძლება ამნარ აღწერაობად გამოვიადვიოთ, ეს ვაბ-
რეთ აღბათობის დენქიაა⁸⁵. აქედან ვაიმეჭეთ აღსკვნა, რომ სტრი-
თოდ, თუკი საქმე „თვისებებს“ ეხება, „არსებობის“ თვისება არ შეიძ-
ლება შეუზღუდავად მივესადავით ელემენტარულ ნაწილაცს. ვაიმეჭ-
თხილოდ „არსებობის“ ტენდენცია „არსებობის“ შესაძლებლობას, ამი-
ტომ თანამედროვე ფიზიკის ელემენტარული ნაწილაკები ვაიცადებთ
უფრო ამსტრატულნი არიან, ვიდრე ბერძნების ატომები და სწორედ
ამის გამო უფრო საიმედო ვსააღებს გეოავებობენ მატერიის ბუნების
გასაგებად⁸⁶.

მეორედ ელემენტო პლატონური კონცეფცია, ამ მხრივ, უფრო ახ-
ლო დგას თანამედროვე ფიზიკის თვალსაზრისითან, ვიდრე ანტიკური
ატომისტების წარმოდგენები. მიზეზი მარტივია: პლატონმა შესაძ-
ლებლოდ ღრმად ჩასწვლია მატერიალთა ინფრასტრუქტურას და
ამის შედეგად ჩამოყალიბებინა ატომის ვაცილებით უფრო დეტალ-

წილი, ელემენტური და ვაკე მათემატიკურ წესრიგზე დაფუძნე-
ბული მოდელი, ვიდრე ეს მოახერხეს მისმა წინამორბედმა ატომისტებ-
მა. თანამედროვე მეცნიერება, ფიზიკური დინამიკის პრინციპადან
გამომდინარე, ზუსტად ექსპერიმენტული კვლევის გზით მიიწვედა ატო-
მის სტრუქტურის შეცნობისაგან. ანტიკური სამყაროსათვის უცხო
იყო ექსპერიმენტული მეთოდი და ფიზიკური დინამიკის ბუნებაც
(ბერძნებს არ გააჩნდათ ძალის ცნება). — შენჩონებს ბერტრან რა-
სელს⁸⁷). მათემატიკა დაფუძნებულია გენიალურ ინტელექტსა —
ერთადერთი ინსტრუმენტი, რომლითაც ბერძენი მათემატიკის წარ-
მომადგენელი მეცნიერული კვლევა-ტივს, „ბერძენი ფილოსოფოსები
დატარებდნენ სტატიკურ, გეომეტრიულ ფორმებზე და წესებს მრავ-
ალწახანავა სტრუქტურებში პოულობდნენ მათ. ახალი დროის ბუნების
მეცნიერებამ აღმოკვებებისათვის, XVI—XVII საუკუნეებში, ცენტრა-
ლურ პრობლემად დასვა მისი რაობის პრობლემა და, მასშტაბად, თა-
ვის ფუნდამენტურ პრინციპად შემოიტანა დროის ცნება. ნეიტრონის
ცხოვრიდან მოყოლებული, ფიზიკა უცვლელად იყვლება არა კონფი-
გურაციებზე და გეომეტრიულ ფორმებზე, არამედ დინამიკურ კანონ-
ებსზე⁸⁸.

რა თქმა უნდა, თანამედროვე და ანტიკური მეცნიერების ესა ორი
სტრუქტურა ვნაა, მაგრამ ისინი როდღე უპირისპირდებიან ერთმანეთს
მხოლოდ ამით თუ ახსნება ის ფაქტი, რომ ორივეს დაახლოებით
ერთსა და იმავე შედეგებზე მივყავართ. პლატონის ატომისტური კონ-
ცეფცია, სრულიად ახალი, თვითობრივად განსხვავებული ვტავა
ანტიკური ატომისტების ისტორიას. როგორც ვიცით, უსასრულოდ
მრავალრიცხოვან და სრულიად უნერსო ფორმის მქონე ტომის
დემოკრიტისეულ კონცეფციის „ატომისის“ ატომის უპირისპირებას
მეცნიერულიათა ვაცილებით უფრო მწყობრსა და თანმიმდევრულ
მათემატიკურ თეორიას, სადაც თითოეულ ფიზიკურ ელემენტს (ვი-
ცეცია, პერი, წყალი, მიწა) ესა თუ ის მათემატიკური ობიექტი —
წესიერი მრავალწახანავა სტრუქტურა, ოქტაედრი, იკოსაედრი, ჩახავ,
უწინარეს ყოვლისა, გეომეტრიული სიმეტრიისში უტყვის საფუძვლად.
აღსკვნა ჩვენ ვიცით, რომ სიმეტრია მკვეთრად ზღუდავს როგორც ბუნ-
ებრივ სტრუქტურათა, ისე სხვადასხვა სისტემათა ქვეყის შესაძლო
გარკვევების რიცხვს. მაგრამ ეს უცუვე იყოდა პლატონმა და შესაძ-
ლებლოა სწორედ ესაა ერთი მიზეზი-მისა, რომ „ტენიანის“ ატომისტურ-
ული კონცეფცია ვაცილებით უფრო ახლია მიერთმეწელიათა თანამედ-
როვე ფიზიკურ სურათთან, ვიდრე ანტიკური ან მომდევნო ეპოქათა

«ტოპიზმი. ვერნერ ჰაიზენბერგი შენიშნავს: «დასაწყისში იყო სიმეტრია» — ნამდვილად უფრო სწორია, ვიდრე დემოკრიტეს თეზისი: — «დასაწყისში იყო ნაწილად». ელემენტარული ნაწილაკები სიმეტრიებს განსახებრებენ, ისინი მათ უმარტივეს გამოხატულებებს წარმოადგენენ. მაგრამ, ამასთანავე, — მხოლოდ ამ სიმეტრიების შედეგად...»

დემოკრიტეს ატომები მატერიის უმარტივესი ნაწილაკებია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ისინი შემადგენელ ნაწილაკებად აღარ იშლებიან, მაშინ როდესაც პლატონის ატომები მატერიის საყდრად რთულ წარმონაქმნებად გვევლინებოან, რომელია სიმბოლური გამოხატულებათა ორთხი შემოსხნებულ წესიერად მრავალწახანა სხეულ-ტეტრაედრი, ოქტაედრი, იკოსაედრი და კუბი. ზოგადად ელემენტარული სტრუქტურა, თავის მხრივ, კიდევ უფრო მეტივე ელემენტარული, ანუ პირველადი სამკეთილდებობათა განსაზღვრელი. ასე რომ, ვრძნობად საერთო და, საერთოდ, მთელი მატერიისადმი სინამდვილის პირველადი სუბსტანციების როლს პლატონის ფილოსოფიამ წესიერი მრავალწახანა სხეულები, ანუ ატომები კი არ ასრულებენ, არამედ ამ სხეულთა წახანავების შემადგენელ პირველადი სამკეთილდებობ, რომლებიც შეიძლება თანამედროვე ფიზიკის ელემენტარულ ნაწილაკებს (პროტონი, ნეიტრონი, ელექტრონი) შევადაროთ. პლატონის პირველადი სამკეთილდებობი და წესიერი მრავალწახანა სხეულების ფიზიკური ბუნებაზე მსკელობისას ვერნერ ჰაიზენბერგი შენიშნავს: «პირველად სამკეთილდებობებს მატერიად ვერ მივიჩნევთ, რადგანაც ვრცელდება არ განაჩინო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა სამკეთილდებობი წესიერ სხეულებად ერთიანდებიან, დასაბამს იღებს მატერიის ნაწილად. ამიტომაც მატერიის უმცირესი ნაწილაკები პირველადი წარმონაქმნები როლი აიჩინა, როგორც ფიზიკის დემოკრიტე, არამედ მათემატიკურ ფორმებად გვევლინებან. ცხადია, რომ ამ შემთხვევაში ფორმის უფრო მეტი მნიშვნელობა ენიჭება, ვიდრე მატერიას, რომლისგანაც შედგება ფორმა, ანუა რომელშიც ევლინდება მატერია»⁹².

გადაწყვეტ მნიშვნელობას რომ ანიჭებს ფორმალურ ასპექტს, პლატონის ატომისტური მოძიებებმა ამ მხრივაც ვაცლიებთ უფრო აბჯის დგას დღევანდელი თეალსაზრისათას: «თანამედროვე ფიზიკის წარმოდგენებმა და პლატონის შეხედულებათა შვავსება — წესის ვერნერ ჰაიზენბერგი, — კიდევ უფრო ღრმავა ელემენტარული ნაწილაკები, რომლებიც განხილულია პლატონის «ტიმოქონში». ბოლოს და ბოლოს, მატერია კი არა, მათემატიკური ფორმები არიან... იმ ხანად ცნობილი ერთადერთი მათემატიკური ფორმები გეომეტრიული და სტრუქტურული ფორმები იყო, წესიერი მრავალწახანა სხეულებათა და სამკეთილდებობის შვავები, რომლოვან შედეგია წესიერ სხეულთა შედარებით. თანამედროვე ევანტური თეორიის მიხედვით, შეუძლებელია იმაში ეჭვის შეტანა, რომ ელემენტარული ნაწილაკები,

საბოლოო ანგარიშით, მათემატიკური ფორმები არიან. მხოლოდ გაცლებათა უფრო რთული და აბსტრაქტული ბუნებისათა⁹³, ექვე უნდა დავსწავლოთ, რომ ჰაიზენბერგი ხაზგასმით ვამოუყდს კიდევ ერთ არსებით მომენტს, რომელიც ძირველად განსახებრებს ერთმანეთისგან დემოკრიტესა და პლატონის ატომიზმს, ხოლო მიკროსაწილაკთა სტრუქტურის «ტიმოქონისებულ» ინტერპრეტაციას თანამედროვე მეცნიერულ წარმოდგენებთან ავივლება: «დემოკრიტეს ფილოსოფიის მიხედვით მატერიის მარჯულად და განუყოფელ ერთეულებად გვევლინებან; მათ არ შეუძლიათ ერთიმეორედ ვარდაქმნან. თანამედროვე ფიზიკა დემოკრიტეს ამ დებულების წინააღმდეგ ვამოღის და პლატონისა და მათემატიკულების მხარეს დგება. ელემენტარული ნაწილაკები არ არიან მატერიის მარჯული და განუყოფელი ერთეულები; ფაქტორად, მათ შეუძლიათ ერთიმეორედ ვარდაქმნან»⁹⁴.

მაგრამ მეოცე საუკუნის ფიზიკის მათემატური მიღწევებისა და პლატონის ფილოსოფიურ შეხედულებათა ერთგვარი სიახლევე მარტივან ზემოაღნიშნული მომენტებით როლი შემოიფარგლება. როგორც ვიკით თანამედროვე ატომისტის მათემატურულ მონათვაობას იდეალისტური ინტერპრეტაციის შედეგად დასავლეთის არა ერთმა და არცა ფილოსოფიურმა მიმდინარეობამ თუ მიმართულებამ სწორად ვერ აღლო შექმნილი ვითარებას და ფიზიკური მეცნიერების უახლესი ორიენტაცია სამყაროს უნივერსალური სუბსტანციის დემატერიისათვის მომასწავლებელ ცდად მაჩინა. თუკი მთელი მატერიის სინამდვილის პირველადი საწყის ავეტრის — თანამედროვე ფიზიკის ელემენტარულ ნაწილაკებს «არსებობის» თვისებას კი ვერ მივსწავლოთ, არამედ, უკეთეს შემთხვევაში, მხოლოდ «არსებობის» ტენსივსას, რას ნიშნავს ეს, ვარდა იმას, რომ მატერიისადმი უსუსტესობასა თუ სუბსტანციის ცნება ჭიმერული აღმონდა და მატერიის ნაცვლად ხელთ შეგერას მხოლოდ მისი აჩრდილი? «მატერია ვერა» — ასეთი იყო და ასეთია დღესაც ზემოსხნებულ ფილოსოფიურ მიმართულებათა საერთო დევიზი. ასე, მაგალითად, ე. წ. «ნეოარეალიზმის» ერთერთი ფეალსაჩინო წარმომადგენლის ე. ბ. პოლტის მტყიცებობა, ხედავია აზრი, თითქმის მატერია ფიზიკური ელემენტისაგან შედგება: თანამედროვე ფიზიკისათვის ცალკეულ კომპონენტებად დაშალული ატომი — ნერვული, მასად, პროტონად, ელექტრონად და ა. შ., ხოლო ეს კომპონენტები განტოლებებით გამოხატულ კანონებზე დაყრდნობით განტოლებები კი სხვა არა არის სა, თუ არა მათემატიკური ფორმები ან ლოგიკური ცნებები⁹⁵.

იდეალისტური მიმართულებათა საპირისპიროდ, იდეალისტური მატერიალიზმი ვადამირთ ილამქმნებს მატერიის, როგორც სამყაროს ერთაანობის სუბსტანციური საფუძვლის ყოველგვარი უარყოფის წინააღმდეგობას.

ნააღმდეგ და ანტიციებს, რომ საგანთა არსისა თუ სუბსტანციის ცნება აბსოლუტური კი არ არის, არამედ რელატიური; რომ ის იცვლება და ვითარდება მეცნიერების პროგრესისა ერთად, რომელიც თანდათანობით აღზრდებულს საგანთა ბუნების წვენიელ ცოდნას; რომ ელემენტარული ნაწილაკი, არსებითად, ისევე ამოუწურავია, როგორც ატომი, და რომ ბუნება უსასრულოა. მატერიალიზმისა და იდეალიზმის დაუპირისუხველი ბრძოლა არანაყოფიერ სიმწვავეს აღწეს მეოცე საუკუნის მეცნიერულ მიწვევათა ინტენზიტატივის პროცესში. მაგრამ წინ აქ, უწინარეს ყოვლისა, ამ ბრძოლის პერიოდებში კი არ გვინტერესებს, არამედ მხოლოდ იმის წვენება, რომ იდეალიზმს, მთელი თავისი არსებობის მანძილზე, ყოველთვის ერთი და იგივე პოზიციის ცნობა და არსებითად, ერთსა და იმავე მეთოდოლოგიურ პრინციპებს ეყრდნობოდა მატერიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში. თუ თანამედროვე იდეალიზმის ბრძოლაში თავის სისარგებლოდ გამოიყენებს ატომური ფიზიკის მიღწევები, ანტიკური იდეალიზმი, შეძლება უფრო გადამტოვდეს და რადიკალურად, სწორედ ანტიკური ატომისტის მეცნიერულ მონაპოვარზე აფერხებდა თავის ზოგიერთ თეორიულ დამკვიდრებას. „თანამედროვე მეცნიერებას არაერთგზის აქებდნენ და ავიღებდნენ იმის გამო, — წერს ამერიკელი სწავლული შოტის კლინი, — რომ ბუნების რაციონალური ამსნის შედეგად მან განდევნა სულელები, ეშმაკები, ანჯელოსები, დემონები, მისტური ძალები და ანაბიზმი, ყოველთვის ამის დღეს უნდა დაემტკიცა შემდეგ: თანდათანობით რომ ამეცნება გრძობილად აღმოჩნდა სწავლად ფიზიკურსა და ინტელექტურს შინაარსს, მეცნიერებამ, ბოლოს და ბოლოს, განდევნა მატერიალიზმი. ასეა მას საქმე აქვს მხოლოდ სინთეზურ და იდეალურ ცნებებთან, როგორცაა, მაგალითად, ენები და ელემენტარული, რომელთა შესახებაც ერთადერთი რაც ცნობილია წვენივით, ეს გახლავთ მათემატიკური კანონები, რომლებიც მათ მარათავენ... ბერკლიმ ოდესმე დაუხმებდნენ ვარაუდულ სიდიდეთა აბსოლუტურ უწყობაში იდეალურად თანამედროვე ფიზიკურ თეორიას ზღუდ შერჩა მხოლოდ მატერიალს ანტიკური“⁸⁴. „მატერია გვაკმა“, — ასეთია თანამედროვე იდეალიზმის აზრი. „მატერია არ არსებობს, არ არის“, — ასეთია ანტიკური იდეალიზმის დასკვნა.

გნახით, როგორ ვითარდება „ტიმოსში“ მატერიის, როგორც არარსებულისა თუ არსის ფილოსოფიური კონცეფცია. მთელი გრძობად-კონსტრუქტული სამყარო იდეალური პრინციპების (პარაფიქსიზმის) მიხედვით არის შექმნილი, როგორც მისი ნატი თუ ასლი და ამდენად, არა მარტო ჰვანს თავის დღესას, არამედ კიდევ განსხვავდება მასგან, რადგან შეგავება რომ სრული იყო, მაშინ აღარც დედანი გვექმნებოდა და აღარც ასლი. იდეალური სამყაროს უცვლელი

ის და იგივეობას უპირისპირდება გრძობადი სამყაროს ცვალებადობას და უფლებანსხვებდა: ერთი მხრივ, ვეშმარობა არსებობა (სტოიკიზმის ინი), ხოლო მეორეს მხრივ, მარადიული ქმნადობა (პეტეპოსტო). — აი, მთელი კოსმოსი სინამდვილის ამ ორი შრის თუ ორი ფენის პირითადად განმსხვავებელი ნიშანი. იდეალური სამყარო ყოველთვის არსებულს პრეფერირებდა, რომლის პერსონალიზირებულ სიმოლოდაც „ტიმოსში“ დემონიკოსული გონება (ნესეს) გვევლინება. ბუნებაში არაფერი არ არსებობს გონების გარეშე, რადგანაც მათგან თავისი იდეა, სრულწმინდებისაგან სწრაფვის მარადიული მიქცევა და საბოლოო მიზანი აქვს. აქედან — საგანთა და მოვლენათა წყობილი წესრიგი, სამყაროს შინაგანი კანონზომიერება, მიზანშეწონილობა, ჰარმონია. მაგრამ სამყაროში, რაციონალურად საწყისის გარდა, ჩვენ ვხედავთ ირაციონალურობას, შემთხვევითობას, დისპარმონიას, ქაოსის ძალთა თავაყვევტილ თარეშს, რას ნიშნავს სპარსისპირი ტრიუმფალთა ეს თანაბრებობა? სამყაროს წინააღმდეგობრივი ბუნება თავის ამსნასა თუ გამართლებას თხოულობს.

ჩვეუ თანამედროვე მეცნიერებისა და, სერთოდ, საღი აზრის მუდამსწრაფობა სამყაროს გავება შეუძლებელია მისი შინაგანი კონსტრუქციების გარეშე. მაგრამ აქ ყველაფერი რომ კანონზომიერებებზე დაიყვანებოდეს, სამყარო ის კი აღარ იქნება, რაც არის, არამედ მათემატიკურ განტოლებად გადაიქცეოდა. ყოველთვის რიცხობრივსა და აზრობრივს, დღეს ეტყვიან — ბუნებისა და საზოგადოების ენადა კანონს, — ყოველთვის ერთად აღებულს, პლატონის განმარტავს როგორც „გონებას“. ესადა, რომ მარტო გონება საყმარისი არ არის სამყაროს ამსნისულად. სამყარო მატერიალურია, გონება კი ამამდეგად მატერია სამყარო შემთხვევითობათა სახეზე, გონება კი მთლიანად რაციონალურია. და ბოლოს, გონება თავისთავად, მისი შერინა სახით, ყოველფერი მატერიის გარეშე, მხოლოდ განმარტებულის შესაძლებლობას და არა თვითონ განმარტებულება, მისთვის ნიშნული ატყობებელი კანონებით. ამიტომ პლატონი, რომელმაც შექმნა ყოველ რაციონალური გონების თეორია, ამჟამად გრძობის სამყაროული სინამდვილის ირაციონალური მომენტთა ატყობებლობასაც. სწორედ აქ მათგანა ფილოსოფოსი იმ „უცვლელობას“, რომელიც ყოველ მხრივ უპირისპირდება რაციონალურ გონებას, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რადიკალურ პრინციპულ ირაციონალურს, რასაც პლატონის კვიანდელ მიმდევრებმა მატერიალ (პოლე) უწოდებდნენ. ამ სიტყვის ჩვენი უფრო კი არა, სულ სხვა ვაგებობა⁸⁵.

მარჯვად, გრძობად-კონსტრუქტული სამყაროს დასამამიერ საწყისად, ტყმურგოსული გონების გარდა, პლატონი აღიარებს მატერიალურ, რომელიც დემონიკოსის ქმნადობა კი არ არის, არამედ — მთელი მისი

ქმნილების უკიდურესი ზღვარი. ამ ორი საწყისის დაპირისპირებულობა პოლარულია. თუ დემოკრატიის კემპარტიზ არსებობა მიეწიერება, მატერია მისი სრული უარყოფითა არსებობა, არაბო. არსებობის და არარსებობა, — ამ ორ პოლუს შორისა მოქცეული მთელი სამყარო, რომელიც ერთდროულად წილნაყარია ორივე პირველსაწყისს, ბუნებასთან. მატერია, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ერთგვარი სარკეა, რომლის სიღრმეშიც ირრეკლება იდეალური სამყარო, თუმცა არცერთი შედეგად უნდა იქ არა სავსებ იხსლებიან. პლატონის მის უწოდებს მიმჩქველს („პოლიტიკე“) და ძიძას („ტითინე“), მიმჩქველს იმდენად, რამდენადაც ის თავის უფროსს და უსასი წიაღში იღებს (მიმჩქველი). იდეალური სინამდვილის ფორმებს და, ამრიგად, დასაბამს ამღვსს გრძობადად ფენომენტა სამყაროს; ძიძას იმდენად, რამდენადაც „სამზრდობებს“ ყოველივე ქმნადას და ცოცხლას. როგორც ყოველის მიმჩქველი („მანდუხეს“), მატერია ფლობს მხოლოდ იდეალურ ფორმათა ძიძობის უნარს, თავისთავად კი არაფერს არ მატებს მათ. ყველაფერი მის წიაღში რეალიზდება, მასში იხსლება, იხრდება, აკვდება, თითონ კი სრულიად ინდეფინიტური ქმნალობის ამ უსარტულო ბოლქვისს მიმართ. ვასაგებია რატომაც: პლატონის აზრით, კემპარტიზა მხოლოდ ინტელიგებლური სინამდვილე, მხოლოდ იდეა მისი მატერიალური სტატუსი იმდენად მაღალია, რომ არავითარ სხვა არსებობას, არავითარი სხვა ყოფიერებას არ საკბირებებს. მატერიას თავის მხრივ რომ ყოველ შექმნილს ქმნაღლი, ეს უფთოდ დაბარდვევად იღვს, როგორც ყოველგვარი არსებობის კემპარტიზ წყაროს ერთადერთობას. ამიტომ პლატონის მატერია არც ნივთიერია და არც სხეულებრივი, ის კი არაა, ყოველგვარი თვისობრივი განსაზღვრებისაგან განაძარცვულია. იმასაკი კი ვერ ვიტყვით, რომ ის არარაა, ან არაფერი, ვინაიდან „არაფერისაც“ თავისი საერთოარი მნიშვნელობა, საერთოარი აზრი მოეძებნება და მატერიასაგვის არა მიგვეწყურია, ვარკვეულ ნიშანს ან თვისებას შეეძენილნი მას. თითო ტერმინი „მატერია“ პირწმინდად ნომინალური, ყოველგვარი შინაარსისაგან დაცლილს ცნებაა, რომელსაც სინამდვილეში არაფერი არ შეესაბამება.

ამეფიდეებით ყოველსამიჩქველი არასდროს არის დიდებით არ იღებს არავითარ ფორმას, მასში შეშავალი საგნების ფორმას რომ არა შეადგეს; რადგანაც თავისი ბუნებით იმნარია, რომ დაუყოვნებლივ იმეცალებავს ნაძღვას თუ დაწაბუქვას, შარად მოძრავი და ფორმალეზებადი ყოველივე იმის ზემოქმედების შედეგად, რაც მასში შედის; ამიტომაც იგი ნაწი, თითოს სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა შემთხვევაში სტედასტავი იყოს. ზოლო მასში შეშავალი და მსაგანვე გამოშავალი საგნები შარადიდელ არსთა ასლებია. შარგან აღებულები და მათივე წინით აღებულები რადაც ენითოქმეული და გამაოცნე-

ბელი საშუალებით... ამასთანავე, კარგად უნდა გავიხროთ შემდეგი: რაკილა აღნაბუქვი თუთავე ფერად მოცემული სიმრავლის სახით ევლინება ჩვენს შერას, ამიტომ ის, რაშიც მთელი ეს სიმრავლე აღნაბუქვება, ევრასდიდებით ვერ შესაძლება თავისი დანიშნულების შესრულებას, პირწმინდად განსარცელი რომ არ იყოს ყოველგვარი ფორმისაგან, რომელიც მან საიღინადაც უნდა მიიღოს. მართლაც, ის რომ მასში შეშავას ჰგავდეს რაზე, ყოველივის, რაცა მასზე აღიბუქდება და საპირისპირო, ან სრულიად განსაკვებულ ბუნება, აღნაბუქვი დამახინრებული გამოვიდოდა, მიმჩქველის ბუნებით დარწმუნებულ და ამღვრებული. ამიტომ ის, რაც თავის წიაღში უნდა იღებდეს სავსება ყველა გვარს, თვითონ შილინად განსარცელი უნდა იყოს ყოველგვარი ფორმისაგან, ისევე როგორც სერნელოვან ნელსაცხების დამსაღებისას. უწინარეს ყოვლისა, იმაზე ზრუნვენ, რომ სიბუნება, რომელშიაც ნელსაცხებელი უნდა ვასანან და გააზავონ, თვითონ არ ქმნიდეს არავითარი სენი. ან ეთვე, რაცა ამა თუ იმ რბილ ზედპარბუნს გეომეტრიული ფიგურების დასახვა სურთ, ამაშიც და არაშიც დაუშებენ, რომ ზედ ევეე დასაზული იყოს რაზე, არამედ ყველაფერს პირწმინდად შიან და მთელ სიმრტყეს ველოდებენ ასეფთავებენ. ზუსტად ასევე, იმისი ბუნებისათვის, რისი დანიშნულებაცაა მთელი თავისი მოცულობით მიიღოს შარადიდელ არსთა აღნაბუქვები, სრულიად უცხო უნდა იყოს ყოველგვარი ფორმა. ამიტომ ვერ ვიტყვით, თითოს ყოველივე დაბადებულს, ყოველივე ბილულისა და, უფრო ზოგადად, ყოველივე გრძობადის დედა და მიმჩქველი — ესაა მიწა, ჰაერი, ციცილი ან წყალი არც ის, რაც ამ საწყისთაგან იღებს დასაბამს, ანდა, პირუცა, რისეცა დასაბამს იღებენ თითო ეს საწყისნი. პირიქით, არ ვიტყვებით, თუ ვიტყვით, რომ ესაა რადაც უხილავი და უფროსი, მოხუცობებული და ყოველსამიჩქველი, ვინცამიუწველომელი გზით რომ მოწაწილობის გონით საწყიდობი“ 17.

რას ნიშნავს „ტიმოსის“ ეს ენიციკლოპი სიტყვები — მატერია „გონებამთეწველომელა გზით მიწაწილობას გონით საწყიდობი“? საყვერია, რომ „მატერია“, პირწმინდად ლოგიკური და არა ონტოლოგიური თვალსაზრისით, უშუალოდ ეყავშირდება პლატონის მეტაფიზიკის ისეთ ფუნდამენტურ ცნებას, როგორიცაა „სტეა“ („სტეტიონი“, „სატეტრონი“), რომელსაც ამიწერავი სისუსტით აყვადებებს ფილოსოფიის თავისი დიალექტიკური ხელოვნების ორ სწორპოვარ შედეგებს „სოფისტი“ და „პარმენიდე“. როგორც ვიცით, „სოფისტი“ პლატონი გამოწველილით ანალიზებს „არსის“ და „არარსის“ („არსებობისა“ და „არარსებობის“) პარმენიდესეულ გაგებას და მცადრი კრიტიკის საგნად აქცევს, ერთის მხრივ, „არსის“ ანალიტიკაციას, ხოლო მეორეს მხრივ, „არარსის“ ანალიტიკურ უარყოფას. ელვილი

მხედვეთ, კემპარტია მხოლოდ მარად უცვლელი და თვითივეობრივი ერთარსი, მაშინ როდესაც ყოველგვარი სიმრავლე «არარსია», ჩვენი განმარტების ცთომილების ნაყოფი. პლატონისთვის სრულიად მიუღებელი ამნაირი თვალსაზრისი. „სოფისტის“ მიხედვით, «არარსია» «არის» აბსოლუტურ უარყოფას კი არ წარმოადგენს, არამედ მხოლოდ «სხვა» მასთან მამართლებით. თუკი რაიმე არსებობს, — ამტკიცებს პლატონი, — მაშასადამე, შესაძლებელი არარსებობაც. ეს კი ნიშნავს, რომ არსებობა განსხვავდება არარსებობისაგან, «სხვა» მის მიმართ, ხოლო ის, რაც განსხვავდება რაღაცისაგან, თავადაც რაღაც უნდა იყოს, და არ შეიძლება არ იყოს ის, რაც არის, ვინაიდან თავისი თავისაგან უმცირესა ვიდარსაც კი სხვა რამედ აქცედა მას. მაშასადამე, არსებობა არა მარტო განსხვავდება არარსებობისაგან, არამედ, ასევე მისთვის გამო, თავისი თავის მიმართ იგივეობრივად არის. ასეთია, ძალზე მოკლედ და სქემატურად, მეტაფიზიკური «ერთისა» თუ «ერთარსის» ორი სხვადასხვა ასპექტი — «სხვისა» და «იგივეობრივისა» დიალექტიკური თანაფარდობა.

«სხვა» (αὐτὸτερον) და «მატერია» (μάτηρ). გარკვეული აზრით, კორელატური ტერმინები. ლეივი სტეფანიანი შართებულად შენიშნავს, რომ ერთივე და მეორეც სიმარტობის, ვაწმინდულობის, დიდურენუაიის პრინციპად გვევლინება: პირველი ნოემენია, ანუ გონივით სწავლით იდეალურ არსთა სფეროში, ხოლო მეორე — გრძნობად ფენომენია «განაროში»⁹⁸. ფრანგი პლატონიტიკ ვ. ბრომარტი, შენიშნავს, რამდენადაც აკარბებს, როცა პარადოქს სვამს იგივეობის შინაშე «სხვისა» და «მატერიას» შორის: «მატერია — ეს არის სხვა» (La Matière c'est l'Autre)⁹⁹. მით უმეტეს, რომ მათ სრულ ურთიერთადამხებებს პლატონი არასდ არ გვიმოწმებს ასე ხაზგასმით. ამ მხრივ, მის აზრს ერთგვარად ეცნობრებათ თუ დედუთავრებლობის შეკვეთ ახის; მაგრამ როცა ჩვენი ინტუიცია უფებრად ცდილობს ამ ცხოვრის დასრულებას, რატომაც გვეჩვენება, რომ «მატერიასა» და «სხვისა» შორის არა მარტო ფუნქციური შესაბამისობა არსებობს, არამედ ის-ისა გვეჩვენება რაღაც უნდა უცავთრედლობენ ერთმანეთს პლატონის მეტაფიზიკურ იდეალუბობთ მოკულ წიაღში. გათვლს ექვსასი წელა და სწორედ ეს ესეიხი დაედება საფუძვლად «ინტელეგობრივ» პლატონის პლატონისეულ თანაცვლობას¹⁰⁰.

როგორც თავისებური კორელატი მეტაფიზიკური «სხვისა», ყოველგვარი თვითობრივი, რაოდენობრივი თუ ფორმალური განსაზღვრებლობისაგან განმარტული მატერია წმინდა და უწყვეტად ქმნადობს, ცვალებადობის, პოტერტი დენადობისა თუ მობილურობის დასაბამადე პრინციპად გვევლინება. ქმნადობა ხომ იმნარად ზდება, რომ ქმნადი და მოწყენადი მომეტე იწინა წამს ჰქნება, როგორც კი ყოფად

მოქცევა. აღმოცენდება თუ არა რაიმე ქმნადი, მაშინვე არყოფნაში გადადის და მის აღვილს რაღაც სხვა იბადება. მაგრამ ეს სხვა დამადებასაც ვერ ასწრებს, რომ თვითონაც ურინარდება, ხოლო მის დაცვადაც რაღაც შესამე გვევლინება და ა. შ. და ა. შ. ამრიგად, წმინდა ქმნადობა აბსოლუტური უწყვეტობაა, სრულიად განუტრეველი დეკლუბა, რომელშიც ვერაფერს მოიხელთებ უძრავს: ვერც ერთ წერტილს, ვერაფეთარ გარჩევლობს თუ განსაზღვრელობას. მაგრამ ეს არც ცარიელი სოცრეა, ვინაიდან სოცრე უცვკ რაღაცა და თანაც — რაღაც მუარო, პლატონის მატერია კი უწყვეტად არამუარობა და უწყვეტად ცვალებადობა... პლატონი თავის მატერიას «ეილოსთა მიმრქელებს», მით «დღას» და «ძიას» უწოდებს... თუმცა იმნარ განსაზღვრებებს, როგორცაა «დღა», «მიმრქელები» ანდა «ძიას» მითილოკური ბუნება აქვთ. რაც შეეხება საქმის წმინდა ლოგიკურ მხარეს, პლატონის მიხედვით, მატერია არის მხოლოდ «სხვა» და მეტი არაფერი, ესე იგი, წმინდა «სხვაობა».

ერთის მიხედვით, პლატონი თავის თავს ეწინააღმდეგება, რადგანაც შეუძლიათ თქვან, რომ სხვადასხვა სხეობად ერთფეარი განსაზღვრება და მატერიისათვის გარკვეული თვისების მიწერა ყველა იმნარ შემთხვევაში პლატონის უფლება აქვს ამტკიცოს, რომ მატერია რაღაც განსაზღვრელია და რომ მისი განსაზღვრა არ შეიძლება. ამით სრულად ვერ უარყოფთ პლატონის აზრს. ეს უარყოფა იქნებოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, პლატონის მიხედვით «სხვაობა» რომ მტკიცე და მუარო თვისება იყოს. მაგრამ საქმეც სწორედ ისაა, რომ პლატონის «სხვაობა მხოლოდ უწყვეტი და განუტრეველი ქმნადობა გახლავთ. ქმნადობა კი უწყვეტია, როგორც რაღაცის დაბადება და, რამე თქმა უნდა, როგორც მისი მოსპობაც. ის აბლის მოვლიწინებაცაა და, იმავე დროულად, მისი მოხსნაც. ამიტომ სხვა, რომელზედაც მწყელობს პლატონი, სრულიადვე არ არის რაიმე პოზტიური თვისება. ესაა მხოლოდ ამა თუ იმ თვისების მუდმივი შესაძლებლობა. მაგრამ არამც და არამც სინამდვილე. ამ თვალსაზრისით, ძალზე საინტერესოა პლატონის ტერმინი «ტო მე ონ». რომელსაც ის განსახუვებს ტერმინისაგან «ტო მე ონ». ეს უკანასკნელი მხოლოდ რისიმე არარსებობაა, ამ სიტყვის აბსოლუტური აბსოლუტულობით. პირველი კი ისეთი აბარსებობა, რომელსაც თან ახლავს არსებობის შესაძლებლობა»¹⁰¹.

პლატონის ჰელევეართა და კომენტატორთა თვალსაზრეუც პობოლუ-ედ იქცა «ტიმოსის» ერთი პასუჯი, სადაც «მატერია» «სოვრცისა» თუ «ადილიან» («ხორა») არის გაიყვებული¹⁰². ანტიკური და თანამედროვე ევროპული ფილოსოფიის ისტორიაში «სოვრცის», ისევე როგორც მისგან განუყრელი «დროის» ცნება იმდენად მნიშვნელოვან როლს ასრულებს, რომ ბევრი ღრმად ეროდირებულ პლატონისტი

რომელიც კარგად იცნობს სხვადასხვა ფილოსოფიური თუ მეცნიერული სისტემებს, ამ ურთულესი კატეგორიის უსამართლო მდგომარეობას, ხელაღებით. ან, უფრო სწორად, ერთგვარი ინერციის იწყებს იმის ძიებას, თუ რა ახალი ასპექტით ავლიდრებს პლატონის „სივრცის“ ცნებას. ერთმანეთს ეცნობება მაველიგონიერული მოვლენები და პირობებები, მაგრამ, როგორც ჩანს, სწორედ ზემოთხსენებულ ინერციის გავლენა იწვევებენ იგივეობის ნიშნის, რომელსაც პლატონი სვამს „სივრცის“ თუ „მატერიალ“ შორის. პლატონის „მატერიალ“ არარსის, ამიტომ მისი „სივრცე“ არ შეიძლება სხვა რაზე იყოს არარსის ვარა. „ავალი“, „სივრცე“, „მატერიალ“ ერთმანეთის სინონიმებია, პირველად ნიშნისაღებ, შინაარსისაგან დაელოდი ცნებები, რომლებსაც სინამდვილეში არაფერი არ შეესაბამება. მაშ, რა აზრი აქვს კიდევ ერთი ნიშნისაღებ ცნების შემოტანას? უნდა გვასკვდეს, რომ პლატონის „სივრცე“ და „მატერიალ“ არსებობდა მათგან ზევადება ამ ტერმინთა დღევანდელი გაგებისაგან. რასაც ჩვენ დღეს „მატერიალ“ ვუწოდებთ, პლატონისათვის უნა მხოლოდ ე. წ. „მატერიალ“ ანუ უნავე ფორმირებული მატერია, მაშინ როდესაც „პირველადი მატერია“ სხვა არა არის რა, თუ არა იდეალურ ფორმისა მხარვედი პირველსავე, რომელიც სწორედ მათი შიქების წყალობით დასაბამს აძლევს მატერიალურ სამყაროს. იდეალური სინამდვილე დროისა და სივრცის გარეშე არსებულ რეალობას, მატერიალური კი დროსა და სივრცეში არსებობს. ისევე როგორც „პირველადი მატერია“ მხოლოდ მატერიალურ სავანაში არსებობს შესაძლებლობად გვეუბნება, პლატონის „სივრცე“ მხოლოდ მატერიალურ სავანაში ვარსებობს შესაძლებლობად. როდესაც ჩვენ დროსა და სივრცეს მატერიის არსებობის ძირითად ფორმებად ვთვლით, ამით ვატიკებთ, რომ მატერიის გარეშე, მისგან დამოუკიდებლად, არც დრო არსებობს და არც სივრცე. ასევე ფორმობა პლატონის მატერიის წიაღში იდეალურ ფორმათა რეალიზაციისა და ამ გზით მატერიალური სინამდვილის შექმნამდე არც დრო არსებობდა და არც სივრცე¹⁸⁵.

მატერიის ონტოლოგიური სტატუსი განაპირობებს მის განსვითლოგიურ სტატუსსაც. ჩვენ არავითარ ადვანიშნავს, რომ, პლატონის აზრით, მთელი კოსმური სინამდვილე ორი სხვადასხვა შრის თუ ფენისაგან შედგება, რომლებიც ერთმანეთისაგან, უწინარეს ყოვლისა, რეალობის სხვადასხვა ხარისხით განირჩევიან: ერთის მხრივ, იდეალური არსთა სამყაროს კემპარტიტი არსებობა („ტო ონტოს ონი“), ხოლო მეორეს მხრივ, მატერიალურ სავანათა და მოვლენათა გამომყვებელი ქმნალობა („ენენსის“). პირველი რაციონალური აზროვნებისა („დიანოია“) და კემპარტიტი ცოდნის („ეპისტემე“) სავანია, მე-

ორე კი გრძნობადი აღქმისა („აინთისის“) და წარმოდგენისა („ლოქსის“). მაგრამ პლატონის მატერია სინამდვილის არც ერთ სფეროს ეკუთვნის და არც შერბებს. მშასადავ, არც რაციონალური შემეცნების სავანია და არც გრძნობადი აღქმისა. თუმცა თავისი უცვლელობით ის ერთგვარად ჩამოყვას იდეალურ პირველნობებს, რომლებსაც, იმედაროდ, განსხვავდება ურაცხე ფორმათა შიქების უნაჩიტი და, ზუსტად ასევე, რამუნაღებ მოვლენებს გრძნობად-კონკრეტულ სამყაროს, რომლისგანაც განსხვავდება თავის სივრცეაღებობით. მატერია წყლობა იმისა, რაც იდეალურ პირველნობებსაც მოვლენებს უნაგრძნობად-კონკრეტულ სამყაროსაც, მაგრამ სინამდვილეში არც ერთია და არც მეორე და, სწორედ ამიტომ, არც ერთი სივრცეაღებობა და არც გრძნობადი, დაბს, წყლობა ამ უცნაური ფენისშენისა მხოლოდ ერთგვარი „უცნაური შობილი ვანჯიო“ („ლოგოსი ტინი ნიოთი“) თუ შეიძლება, რომელიც ჩვენს სინამდვილას თუ ზმანდის რეპრინსციციას იწყებს: „...არსებობს კიდევ ერთი ვგარი, სხვაელოდ, სივრცე თუ ავგლი, უხარვეზი და წარუდგია, ყოველგვ დამაბეზღისის საუფარბი; თითოთი კი შეგზმანებებისათვის მიეწვდომილი, უცნაური შობილი ვანჯიო-საწვდომი“ და მღვს სარწმუნო, რომელსაც სიოთის სინამდვილე გვადგენ¹⁸⁶, როცა ვამტიკებთ, რომ ყოველგვ არსებულ ატრელეზულ სტრადე უნდა იყოს, რომელიცაც ავგლის თუ რომელიცაც სივრცეში, ხოლო ის, რაც არსად არ არის, არც მიწაზე და არც ცაში, თითქმის არც არსებობს. აი, ეს და ამის მონათესავე ყველა სხვა ცნება ჩვენს თითქმის ზმანდში დანაქმულთ ვადვგვებს ამ უუნებაზეც, რომელიც სინამდვილეში კი არა, სინამდვილეში არსებობს, ასე რომ, ვამოფხიზღებულთ აღარც კემპარტიტიც ვარსებობს თავი გვეტის და აღარც მისი შტიკებისა: კემპარტიტება კი ის ვანაღებ, რომ მატერია, რომელიც თავის თავში არ შეიცავს თავისივე დამაბეზღის მიწაზე, არამედ ყოველთვის რაღაც სხვის ჩრდილად გვეუბნება. — სწორედ ამ სხვა რაღაცში უნდა დამაბეზღის, ასე თუ ისე — არის დამაბეზღობილი ან, სერაირად, არარა უნდა იყოს“¹⁸⁵.

უფრო გვიან პლატონის „ტიმოლის“ ციტირებულ პასაჟზე დაყრდნობით, მატერიის ამ „პირველსავე აღქმის“ უსინათლოდ ხელდასა და შრის ტოპოლოგიური უარსებობა შეადარებს: „სოფორ წარმოვადგენთ იმას, რასაც არავითარნი ფორმას არ ვანაღებ“ — ყოველგვარი ფორმის სრული უარყოფით. მატერიას ჩვენ ვუწოდებთ იმას, რაშია უარსებობს ფორმის ნატამაღი. ამიტომ შინაგანად უნდა ავციქვათ ფორმის სრული უქონლობა, რისთვისაც ყოველგვარი ფორმისგან ვანდგომის და ვანუნადა ვემარტობს. თუკი ვესწრის ვისოლოდი მატერია, ხოლო მატერიას ვონება ხელდავ, მაგრამ ნამდვილი კი არა, თავისი თავისაგან განსხვავებული ვონება, რადგანაც იძულებით მიიქცევა იმის ხელად,

რაც არ ეყრდნობა მას. მაშინ ის თვალს მოგვაგონებს, რომელიც გარედგება სინათლეს, იმ მხიზნი, რომ იხილვის ბნელი, მაგრამ ზედვით კივერ ზედვით, რადგანაც მიატოვა სინათლე, რომლითაც შეიძლება იხილო ბნელი. ასე რომ, უსინათლო ზედვით უნარი კი არ შესწავლავს არამედ — მხოლოდ ვერხვდება, და თუ საერთოდ შეიძლება ზედვით ეწეოდნენ ამას, სწორედ ესაა სინათლის ზედვით¹⁰⁸. „რა წარმოადგენს შეიძლება გვერდებს მასზე? ან რანაირი მოაქვს დილემა? განა ის თვით ვანესახებულობა არ არის? თუ შეგვიტყვი შეგვიტყვი, განა — საზღვრელობა განესახებულობითვე უნდა აღვიქვათ. დიახაც შეიძლება ჩამოვყავალით ვანესახებულობის სრულიად განსაზღვრულ ცნებას, მაგრამ ვანესახებულობა მანაც ვანესახებულობის შთაბეჭდილებას ახდენს ჩვენზე. მატერიას მხოლოდ ასრითა და გონებით თუ შევიხეცნებთ. შეიძლება ვაბნით ვიწყველოთ. მატერიასზე, მაგრამ თუ მოვიხეცნებთ ასრით მოვიხეცნებთ იგი, ჩვენ მივიღებთ არა რაიმე გარკვეულ ასრს მატერიის შესახებ, არამედ, ფშაღ, ყოველგვარი ასრის უარყოფას“¹⁰⁹.

ყოველივე ეს ვასავეებს ხდის პლატონის ასრის თავისებურ განვიითარებას. ნაცვლად იმისა, რომ თანმიმდევრული შეყვლების გზით ჩამოყვლების იმ საწყისის ზუსტი განსაზღვრა, რომელიც პირწმინდად პასუხს, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს გრძნობადი სამყაროს შექმნაში, — „ტრიუმფის“ ავტორი სხვადასხვა თვალსაზრისით, სხვადასხვა ერთობი წარმოადგენს მატერიას, იმისდა კვალად, თუ ქმნალობის რომელიც ვტყვი ვტყვი, რათა თვალსაზრისთუ ვავტორის ნიშნის „ვანესახებულობა“ და ამრიგად, დავაწარმოებთ, რომ მის წყობის მხოლოდ ერთგვარი „შეამარინდო მობილი ვანყვით“ თუ შესწავლეს კაცი¹⁰⁸. „დედლისა“ თუ „სიერის“ კვლავაცვალ, პლატონი „აუცილებლობას“ (ანანე) უწოდებს მატერიას¹⁰⁹, ესაა „ტრიუმფის“ კონსოლიდაციის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მომენტია. მატერია, როგორც აუცილებლობა, ძირეულად უპირისპირდება ვონებას, როგორც თავისებულებას; ზოლო ვონების თავისებულება — ესაა მისი აბსოლუტური თვითმოყოფობა, თავისმოყოფობა, დამოუკიდებლობა, თუმცა ვონებისა და აუცილებლობის თანაფარდობას, პლატონის მიხედვით, მეორე ასპექტით აქვს ერთის მხრივ, ლოგეიკისა და რაციონალურის, ხოლო მეორეს მხრივ, ალოგეიკისა და ირაციონალურის დამპირისპირებულობა, რაც ესოღენ ზუსტად შეესაბამება გრძნობადი სამყაროს ბუნებას, რომლის შემწმუნაც ვარობილივად მონაწილეობას რაციონალური ვონებაც და ირაციონალური აუცილებლობაზე ვონებას, როგორც სუბიექტსა და ობიექტს, ე. ი. დემიურგოსისა და პორეკლემფის, პლატონი გრძნობადი სინამდვილის ლეოებრივ მიზეზად თვლის, მაშინ როდესაც მის საბირისპირო მატერიას ლეო-

ებრივის „თანამიზეზს“ („სინაიტა“), „დამხარე მიზეზს“ („აიტია სიერეტეს“) თუ „ეთომილ მიზეზს“ („აიტია პლანომენე“¹¹⁰) უწოდებს. ლეოებრივი მიზეზი უშუალოდ კი არა, თავისი პირწმინდა — სამყაროს სულის¹¹¹ მეშვეობით ქმნის ვამუღმებით ცვლადსა და ქმნად მატერიალურ სინამდვილეს, მაგრამ ქმნალობის აუცილებელი პირობაა მატერია ანუ სიერაც. თუ სამყაროს მთელ სრულქმნალობას, მშვენიერებას, სიყოფეს, პარმონიას, რაციონალურ წესრიგს „ტრიუმფის“ ლეოებრივი მიზეზის ქმნალობის შედეგად სახვს, მატერიალური სინამდვილისათვის ასევე ნიშნული ირაციონალური, შემსუბუქებითა და ქაოტურობა დამხარე, ანუ მეორეულ მიზეზთან იღებს დასაბამს, რომლებსათვისაც შეიძლება დამატებითი მიზეზები გვეწოდებინა დღეს. პლატონი მკვეთრად მიჯნავს და ვანსხევაებს ერთმანეთისგან მიზეზთა ამ ორ ვეარს. ქმნალობისა და ცვლადობის მქვენიერ მიზეზთა ბუნებას რომ აანალიზებთ, „ტრიუმფის“ ავტორი შეინიშნავს:

„ყოველივე ეს მეორეულ მიზეზთა რიგს ვანეკვეთებენა, რომლებსაც ლმერთი აყენებს როგორც სიშუალებას, რათა შეძლებისამებრ ვანაბრაციელის სრულქმნალობის იღვა. მაგრამ კაცთა უმრავლესობას ჰგონია, თითქმის ისინი მეორეული კი არა, ძირითადი მიზეზებია, რაცდა ვათობბას თუ ვაკვივებას, ვაკვირებებას თუ ვაუბრობებას და სხვა მისთანად იწვევენ. მაგრამ აბრეტით ამნარ მიზეზს აბამე და აბამე არ ვაანჩია არც ასრით და არც ვონება. უნდა ითვას, რომ ყველა არის შორის მხოლოდ უტლისთვისაა ნიშნული ვონების ტლობა, მაგრამ სული უსელოვია, მაშინ როდესაც ცუცხელ, ყველი, მიწა და სხვაირი ხილულ სეუელებად დაიბადნენ. ასე რომ, ვონებისა და ცოდნის მოყვარეს მართებს, უწინარეს ყოვლისა, ვანხილის ვონეირული ბუნების მიზეზები და მხოლოდ შედეგად ვადვილებს იმ მიზეზებზე, რომელთა ქმნალობისააც სხვა მიზეზები ვანსამეორევერ და რომლებიც, თავის მხრივ, სხვებს ანიჭებენ ქმნალობას, რასაც აუცილებლობა ვანაბირობებს. ჩვენც ასევე უნდა მოვიქცეთ და, რაც მიზეზთა ორ ვეარზე ვეწვევს შეყვლობა, ერთმანეთისგან ვანაუკვეთავთ, ერთის მხრივ, ის მიზეზები, რომელთა ვონეირული ქმნალობის შედეგადაც ვაკველენება სიეთუ და მშვენიერება, ზოლო მეორეს მხრივ, ვონეირებას. მოკლებული მიზეზები, რომელთა უთავებლო ქმნალობაც დასაბამს აძლევს ყოველგვარ შემთხვევითობას თუ უწესრიგობას“¹¹². „ყანინებში“ პლატონი ვადამრთ ილამრებს მათ წინააღმდეგ, ვისაც ყველაფერი ირაციონალურ აუცილებლობას თუ დამხარე მიზეზთა არსებობას სამყაროში (ნათ ჰგონიათ, რომ ყველგვარი აუცილებ-

ლობის ძალით ხდება და არა გონიერული ნებით. რომელიც სიკეთის განმარტებელს ისახავს მიზნად" 112.

როგორც ვიცით, „მატერია“ მეტაფიზიკური „სხვის“ ერთგვარ კორუპტივად გვევლინება. არსებითად, იგივე იქმის „აუცილებლობის“ და „სივრცის“ მიმართაც, ვინაიდან მატერია, აუცილებლობა, სივრცე სინონიმები არიან. ამ უტოვრადღება უნდა მივუცეს ერთ საეულისსმო მომენტს, ქვეშათ, დემონტრაციის მიერ სამყაროს სტრუქტურის ფორმირებისას, ჩვეუვნაბეთ, რომ დრო, რომელიც კოსმოსთან ურთოდ იბადება, სხვა არა არის რა, თუ არა მატერიის წილში. პრაქტიკული მარადისობის ერთგვარი მოძრაობა ხატო, მისი მარადმდინე მსგავსება 114, მაშინ რაოდენსაც სივრცე მატერიალურ კოსმოსთან ერთად ვე. არ იბადება, არამედ უფითონაა ამ უქანსენელის დაბადების აუცილებელი პირობა 115. მის წილში ხორციელდება სამყაროელი: ქმნადობა, ყველაფერი მასში იბადება, იზრდება, კვდება, ერთმანეთად ვარდაიქმნება, თვითონ კი სრულად ინდიფერენტულია ქმნადობის შივილი ამ უსარტული პროცესის მიმართ. დროისაგან განსხვავებულ, სივრცე იდეალური სინამდვილის თანამარადისობა და, ამ ვაგებით, შეიძლება კანტის სივრცეს შევადაროთ, რომელიც თემცა ყოველგვარ ცვაზე უწინარესია, მაგრამ მხოლოდ ცდისათვის და ცდის ვამწველობაში ენიჭება რეალობა, ცდისა, რომლის შესაძლებლობის ერთ-ერთი აუცილებელ პირობადაც ის გვევლინება 116.

იდეალური „სხვა“ („მატერია“) ინტელოგიალურ არსთა, ანუ იდეათა სიმრავლისა და ურთიერთგანსხვავების წყაროა, რომლის შერწყმაც „ოვევსთან“ („ატომთან“) განამარბობს. იდეების ორგანიზებისას სახეებისა და ვარიეტების პიერარქიად 117, თავის შხრივ, აუცილებლობა, მატერია, ანუ სივრცე, იდეალურ ფორმათა შირქმის წყალობით, დასაბამს აძლევს გრანობლი სამყაროს სახეობა და მოეწვანათა უსარტული პრავალფეროვნებას. აუცილებლობა ის უდიდურესი ზღვარია, რომლითაც ამოიწურება კოსმოსური გონების ქმედითობა სამყაროს შექმნისას თუ ფორმირებისას. ამ თვალსაზრისით, — ერთბაშად კიდევ გაიფიქრებთ, — ვინება და აუცილებლობა აბრუულად უპირისპირდებიან ერთმანეთს. ვინების მიზანი სიკეთის ხორცშესხმაა, ხოლო აუცილებლობა უპირისპირდება ამ მიზნის რეალიზებას. ამიტომ ვინება სძლევს აუცილებლობას, რათა მოეცემოდეს აქციოს მოპირისპირება: „...სამყაროა დაბადება გონებისა და აუცილებლობის შერწყმა-შეჯავების შედეგად მოხდა. თუმცა ვინებამ სძლია აუცილებლობა და დაარწმუნა იგი, სიკეთის მიმართ მიუქტარ ყოველივე იმის უმარტულსობა, რაც იბადებოდა. ასე, ვინების მიერ აუცილებლობის დაარწმუნებულს, შედეგად, დასაბამი მიეცა სამყაროს შექმნას“ 118. ამრიგად,

ქმთვევითობისა და უწესრიგობის ირაციონალური პირველსაწყობი ვინების შექმით ვანათებელი, ვინებისავე თანამდებობი თუ თანამსახური („სინატიკა“) ხდება და მისი უზენაესი მიზნის ხორცშესხმას სახეობა, როგორც ამ მიზნის რეალიზაციის აუცილებელი, მაგრამ არასაჭარბის პირობა, ვინაიდან ლევაბერივი მიზნის ვარემ შეუძლებელია სავანათა უწესმარტი ბუნების წყლობა 119.

მაგრამ ვინების მიერ აუცილებლობის დაარწმუნება თუ მისი ძლევა სრული და საბოლოო როდია. რადგანაც სამყაროსათვის ნიშნეულია არა მარტო რაციონალური წესრიგი, სიკეთე და სრულქმნეული, არამედ ირაციონალური უწესრიგობაც, ბორბიტეაც და არაბრულქმნეულებაც. რაც სწორად აუცილებლობის, ანუ მატერიისაგან უნდა დასაბამს. მართალიადა, რაც სამყაროს სავანათა და მოეწვანათა მთელი მრავალფეროვნების „ლევაბერივი მიზნი“ იდეალური სარწმუნეა, ხოლო სინამდვილისათვის აბსოლუტურად უცხოა ყოველგვარი ბორბიტება, მაშინ რაღათი აიხსნება ბორბიტის არსებობა ამ ქვეყნად? პლატონის ცვადაცვალ, მისი დიდი შემევიდრე პოტიონი სულგვარიად უნასუბებს ამ კითხვას: „რავილა ბორბიტება არსებობს, მასსადამე, ის არსებობს იმამე, რაც არ არის; ბორბიტება ერთგვარი სახეა არარსისა... შეიძლება აღვიკვაო იგი, თუ აბრით წარმოვიდგენთ, რომ ბორბიტი ისე მივმართება კეთილს, როგორც ზომის უქონლობა — ზომას, როგორც ვანუსაზღვრელობა — ზღვარს, როგორც სიმახინჯე — მშვენიერების მიზეზს, ანდა მარადი ნაკლოვანება — თვითმკარობას: ის არის მარად ვანუსაზღვრელი. ყოველგვარ სიმყარეს სიკრულებული, ყოვლად ვნებული, უტრეში, შწირო: ყოველივე ეს შემსხვევეთი თვისებები კი არ არის ბორბიტებისა, არამედ — თვით მისი არსი“ 120. და თუმცა ბორბიტების სუბტილიტური არსებობა არ ვანანი (ის არარსია), მაინც ისევე ვარდევალი, როგორც თვით აუცილებლობა, ანუ მატერია: „რავი არსებობს არა მარტო სიკეთე, ამიტომ სავანათა უსარტული სიმრავლეში, რომლებიც მისგან იღებენ დასაბამს, ან, თუ ვინებათ, მისგანვე ვამომდინარეობენ და თანდათანობით შორდებიან მას. — აუცილებლად უნდა იყოს უქანსენელი ზღვარი, რომლის იქითაც დარაფერი აღარ შეიძლება დაბადდეს; ეს უქანსენელი ზღვარი ბორბიტება. პირველის შემდეგ აუცილებლად რავიდა არის: მამსადამე, არის უქანსენელი ზღვარიც და ეს ზღვარი მატერიაა, რომელსაც უკვე აბევიათი წილი აღარ უძევს სიკეთეში. სწორედ ესაა ბორბიტების ვარდევალობა“ 121.

ერთხელ კიდევ მოეხზათ მეტაფორა, რომლითაც ჩვენი გამოცვლის მეორე თავი დაეწყო: წარმოვიდგინოთ გენატრები ვაგინტი, რომლის ერთ პოლუსსაც დემორგოსი (კოსმორი გონება) გველენება, მეორე პოლუსად — მატერია, ხოლო ამ ორი პოლუსს ურთიერთქმედების შედეგად აღბრუნებული მატერია ველი შეიძლება მატერიალურ სინამდვილეს შევადაროთ. ჩვენ უკვე ვავეანთ ჩოკრათ ერთი, ისე მეორე პოლუსს ბუნებას; ახლა კი ვემართებთ მათი ურთიერთქმედების შედეგად შექმნილი მატერიალური სინამდვილის ბუნებას განვიხილოთ, რომელიც მატერიის მიერ იღვარა ფორმათა მიტყვის წყალობით იღებს დასაბამს. თავისი აბსოლუტურად მარტივი, ყოველგვარი თვისობრივი თუ რაოდენობრივი განსაზღვრულობისაგან თავისუფალი საწყისებისაგან განსხვავებით, მატერიალური სინამდვილე რთული სინთეზური ბუნებისაა. მთელი სამყარო თავისთავად, მისი ხილული ცოთა და ვარსკვლავებით, სავანთა და მოვლენათა უსასრულო მრავალფეროვნებით, მატერიალური თუ სულიერი სუბსტანციის წრებრუნებით, ცვალებადობის, მოძრაობის, განვითარების უწყვეტი რიტმითა და შინაგანი კანონზომიერებებით, რომლებსაც ბუნების კანონებს ვეწოდებთ დღეს, „ტიმოისის“ მიხედვით, გრანდიოზული ორგანიზმია, ყოვლისშიცველი ცოცხალი არსი, სწორედ ამ იქნენ თავს ძირეული სებაობა პლატონისა და თანამედროვე მეცნიერების ფიზიკურ წარმოდგენებს შორის. დღევანდელი თვალსაზრისით, სიცოცხლეს და ცნობიერებას მხოლოდ ამკოდნებური მოვლენება სამყაროს უბრაოდ და უსიკოცლო უსასრულობაში (სიცოცხლეს და ცნობიერებას თითქოს ჩაეკრებულნი, ჩაეიხილნ და განვითარებულნი არიან უსიკოცლო სამყაროს ვიწრო ნაბარში“ 122), მაშინ როდესაც პლატონის მიხედვით, სიცოცხლე ისევე განუყრელია სამყაროსაგან, როგორც ვიწვეთ, მოძრაობა — მატერიისაგან. ვარსკვლავებით დაწყებული და მიწრივებით დამთავრებული, ველოფერს ავსებს და განწოხის სიცოცხლის ცხოველყოფელი სუბიქვა. თანამედროვე გაგებით, სამყაროს მთელი მატერია უსასრულოდ მრავალრიცხოვან სხეულთა უსრული და უსიკოცლო მასაა, პლატონის კი სწამს, რომ სამყაროს გრანდიოზული სხეული ცოცხალი ორგანიზმია, ხოლო მისი სიცოცხლის ერთადერთი მიზეზი არის სამყაროს სული. ამ თვალსაზრისით, სამყარო, როგორც მატერიალისაგან შეთხზული ადამიანი, ანუ მიკროკოსმოსის ზუსტი ანალოგი. ქვემოთ ჩვენ ვრცელდ მიმოვიხილეთ მიკრო- და მაკროკოსმოსის ამ პარალელურ ელემენტარულ უწყობას, რომელსაც ძველთქველს მითოლოგიურ წარმოდგენებში

ქვეს ფესვი გადგმული. ამ კი შევინშნავთ, რომ „ტიმოისი“ დაწერილობით ავთიერის სამყაროს სულსა და სხეულს შინაგან სტრუქტურას, რომელიც მათემატიკურ, მუსიკალურ და პლასტიკურ ელემენტთა ორგანულ მთლიანობაზე დაფუძნებული, მათ თანაფარდობას, მათი ფუნქციონირების მექანიზმს. ისევე, როგორც ადამიანში, მთელ კოსმოსშიაც დომინანტურს ყოვლის მაცოცხლებელი და მამოძრავებელი საწყისი — სული. ამიტომ ჩვენც სამყაროს სულთ დაეწყოთ.

ა) სამყაროს სული

„ტიმოისის“ მიხედვით, სამყაროს სული — ერთგვარი შენაღდური საწყისია იდეალურ სინამდვილესა და გრძობად-კონკრეტულ სამყაროს შორის, დემორგოსული გონების პირში, კოსმოსის მაცოცხლებელი და მამოძრავებელი ძალა, მისი ერთიანობის წარუვლილი პრინციპი; სამყაროს, როგორც ლთებრები ცოცხალი არსის ლთებრებენება; მათემატიკურ და მუსიკალურ თანაფარდობათა ერთობლობა, რომელთა მიხედვითაც იგუბა ცვლადი და ქნხალი სინამდვილე; კოსმორი სრულქმნილების პირველსაწყისი, რომლის მეოხებოთაც იდეები მატერიაში აგალიზდებიან, მატერიაში ისხმენ ხორცს 123. პლატონი შემდგენარად ავთიერის დემორგოსული გონების მიერ თავისი პირში — სამყაროს სულს შექმნის: „...ღმერთმა უბრკველსად და უხუცესად შექმნა სული, როგორც სხეულის მეუფე და მმართველი, შექმნი თ შემდგენარად და შემდგომ წაწილებისაგან შექმნა: დაუყოფელი და მიწვივ იგივეობრივი არისისაგან, ისევე როგორც ისისაგან, რაც სხეულში დაყოფას განიცდის, მან შერევის გზით შექმნა მესამე, შეუღლებელი სახე არისის, რომელიც წინაყარია როგორც იგივეობრივის, ისე სხვის ბუნებასთანაც, და დაუყოფელსა და სხეულშიც დაყოფდეს შორის დაამკვიდრა იგი. მეჩე აღო სამივე არსი და ერთ მთლიან იდეალ შეაზავ ისინი, აიძულა რა შერევის შიშართ ურჩი ბუნება სხვისა, შერწყმოდა იგივეობრის. შემდეგ მან შეუხვა პირველი ორის ბუნება მესამისს და სამიდან შექმნა ერთი, ხოლო ეს მთელი თავის მხრავ, სათანადო რაოდენობის წაწილებად დაყო, რომელთაგანაც თითოეული იგივეობრივის, სხვისა და შეუღლებელი არის ნაზავია“ 124.

ელემენტული ფრაგმენტ, ერთის მიხედვით, აღქმიოკოსის რეცეპტს უფრო მოვლენებს, ვიდრე მყარია რაციონალიტიკის ლოგიკურ სწავლობას, შერგან მხოლოდ ერთი მიხედვით. სინამდვილეში ამ სუბე ვაქქს ორიგინალურსა და დახვეწილი დიალექტიკასთან, თუმცა ამ დახვეწილობის გამოსავლენად აუცილებელია პლატონური მე-

ტაფიკის ისეთი მნიშვნელოვანი ტერმინების საფუძვლიანი ცოდნა, როგორცაა „იგივეობრივი“, ანუ „იგივე“, „სხვა“, „ასისი“ „სხვეულში“ დაუყოფადი“ და „დაუყოფადი“. ზემოთ ჩვენ მოკლედ ვაგვიანოთ-ზეთ ზოგიერთი ეს ტერმინი, აბლა კი უფრო დამკვირვებით უნდა შევჩინდეთ თითოეულ მათგანზე, საყურთივე „ტიმოსის“ მიხედვით მათი მნიშვნელობის დახსენება შეუძლებელია, ამიტომ ერთხელ კიდევ უნდა შევხართ არსისა და არარის ღრმავანობან დიალექტიკას, რომელსაც ვერტოვობული ხელოვნებით ავითარებს პლატონი თავის „სოფისტში“. დიალოგის საკმაოდ ვრცელი ნაწილი¹²⁵ ეძღვნება არსისა და არარის ინტერპეტაციის სხვადასხვა ფილოსოფიურ სისტემებში, რომელთა შორისაა პარმენიდეს მეტაფიზიკური მოძღვრება — პლატონის კრიტიკის ძირითადი საფუძვი.

როგორც ვიცით, ელველთა ფილოსოფიის სკოლის თავდაცვლი-არებს მხოლოდ იდეალურ სინამდვილეს, თავის საყურთარ სისავსესა და სრულმნიშვნებაში ჩაყვრულ, აბსოლუტურად უძრავსა და უცვლელ ერთობას¹²⁶, რომელიც მთლიანად გამორიცხავს ყოველგვარ სიზრავლეს და, ცხადია, არავითარი კავშირი აღარა აქვს გრძნობად სამყაროსთან, რომელიც პარმენიდა იღუზიად, არარსად, ჩვენი გრძნობების ცთომილებების ნაყოფად ცხადდება. მაგრამ ასეთი იდეალური სინამდვილე, პლატონის აზრით, უნაყოფო, მყვადარი სინამდვილეა, მისი როდესაც ყოველი ბუნებრივი არსებობა აუცილებლად გულისხმობს გონიერებას, სიცოცხლეს, სუნს, მოძრაობას¹²⁷. მამასადავ, იდეალური სინამდვილე, რომელსაც თანაბრად ახასიათებს მოძრაობაც და უძრაობაც, თავისთავად ორივე მათგანზე უშუალოდ ენთაშენიანისა-დან რომ ვასხვავებთ მოძრაობას და უძრაობას, იმედროულად, არსებობას მიეწერით ორივე მათგანს, ე. ი. ორივეს არსად ვთვლით, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ერთმანეთს გამორიცხავენ, თუ არ დავუშვებთ აშნარი თანაფარდობას, ერთის შხრედ, არსსა, ხოლო მეორეს შხრედ, მოძრაობასა და უძრაობას შორის, სამყაროს შესახებ მთელი წამოშლდევების სისტემა ირდევსა იდეებს შორის ყოველგვარი წილანაზრობის ურყოფად შეუძლებელია და იმის მტკიცებაც, რომ ყველა იდეა წილანაზრობა ერთმანეთთან, ვინაიდან პირველ შემთხვევაში მოძრაობას და უძრაობას წილი აღარ ედებოდა აქ/ში და, ამრიგად, შეუძლებელი ვახდებოდა სამყაროს მოძრაობაც და უძრაობაც, ხოლო მეორე შემთხვევაში მოძრაობა უძრაობად იქცეოდა, უძრაობა კი — მოძრაობად.

მაგრამ რაკე მოძრაობაც არსებობდა უძრაობაც, ამიტომ ორივე წილანაზრობა არსთან, თუმცა არა ერთმანეთთან, ვინაიდან ერთმეორეს გამორიცხავენ. ამრიგად, უნდა ვაღიაროთ, რომ ზოგიერთი იდეა ურთიერთშეუთავსებელია, ზოგიერთი კი, პირიქით, — ურთიერთშეუთავსე-

ბალი, ხმოვნებისა და თანხმოვნების, ან კიდევ მადალი და დამალი ხველების მსგავსად. მოძრაობა და უძრაობა ურთიერთშეუთავსე-ბადნი არიან, მაგრამ ორივე ერთავსება არსს. მათი თანაფარდობის ანა-ლოგის „იგივეობრივისა“ და „სხვის“ ცნებებამდე მიუყვართ. და მარ-ტულაც, ორივე — მოძრაობა და უძრაობა — იგივეება და სხვა: მოძ-რაობა იგივეა თავისთავად, უძრაობასთან მიმართების გარეშე და სხვაა უძრაობის მიმართ; ზუსტად ასევე, უძრაობაც იგივეა თავის-თავად, მოძრაობასთან მიმართების გარეშე და სხვაა მოძრაობის მი-მართ. მეორეს შხრედ, მოძრაობაც არსებობს და უძრაობაც, მაგრამ ორივე იგივეა თავის თავთან მიმართებით და სხვაა არსებობის, ანუ არსის მიმართ. ხოლო ის, რაც სხვაა არსის მიმართ, არარსია. ხუთივე ზემოხსენებული კატეგორია — არსი, მოძრაობა, უძრაობა, იგივე და სხვა — იგივეობრივება და განსხვავებულება, რამდენადაც თითოეული მათგანი არ არის დანართიანი, იმდენადაც სხვა მათ მიმართ და, მამას-სადავ, არასთან წილანაზრობა, ხოლო რამდენადაც თითოეული ის არის, რაც არის, იმდენადაც თითოეული მათგანისა და არსთან წილანა-ზრობაც, არსი და არარსი ერთმანეთს კი არ გამორიცხავენ, რო-გორც ამტკიცებდა პარმენიდე, არამედ მხოლოდ სხვადასხვანარი არიან ერთმანეთს მიმართ. ისინი ერთმანეთს გულისხმობენ, ერთმანეთს გან-სხვავობენ და განაპირობებენ კიდევ¹²⁷. ეს პლატონური კონცეფცია თავის შემდგომ გაგრძელებასა და განვითარებას ჰპოვებს პარმენი-დეში¹²⁸. მაგრამ ჩვენთვის ამერად „სოფისტის“ დასვენებაც საკმარის-ია.

აბლა გვესმის „ტიმოსის“ ზემოთ ცხრიტებული ფრაგმენტის აზრს: სამყაროს სელის შესქმნელად დემიურგოსი ერთმანეთს უზნ-ვესა „იგივეობრივს“, როგორც უცვლელობის სწყვისს, რამდენადაც სულ თეთილდენტურია, და „სხვას“ — მოძრაობისა და ცვალებადო-ბის პრინციპს, რამდენადაც სული სამყაროს, მოძრაობის მიხეზა-დველობინება. ცხრიტებული ფრაგმენტი იმასაც ვგვიყვებს, რომ „და-უყოფადი“ „იგივეობრივთანა“ იდენტოციტობელი, ხოლო „ის, რაც სხვეულში დაყოფას განიცდის“ — „სხვასთან“. პლატონი აღარ ახუტეტებს ამ ორი უკანასკნელი ტერმინის მნიშვნელობას, ამიტომაც იმდებუდნი ვართ კვლავ პლატონს მივმართოთ. კოსმოური გონების ასრეგება, პლატონის მიხედვით, შემოქმედებითი აზროვნებაა, რო-მელიც მწინს იდეალური სინამდვილეს. იდეები არსებობენ, მაგრამ მათი არსებობა რეალური როდია. ამიტომაც აუცილებელია კიდევ ერთი სწყვისი, რომელიც სიცოცხლესა და რეალურ არსებობას მი-არჩევს მათ. სწორედ ეს სწყვისია სული, რომელიც იტყვ იხადვე-ბა ვინებისაგან, როგორც ვინება — ერთისაგან. სული ვინების ხა-ტებაა მისი „გარეთ გამოვლენილი“, ე. ი. წამოშორებული „სიტყვა“

(„ლოგოს ენ პროფორა“) 129. იდეალური სინამდვილის სრულქმნილება, წმინდა არის და წმინდა აზრის შთელი სისასვე სწორედ სულს გამოაქვს ვარეთ, მატერიალური პროექტირების გზით ზორცს ასახსნა იღვებს და, ამრიგად, დასაბამს აძლევს განძნობად-კონკრეტულ სამყაროს.

გონებას პლატონი ადარებს მზეს, სულს კი — მთვარეს, რომელიც თავის სინათლეს შიხვან სესხებული 130. გონებაზე დამოკიდებულების მიუხედავად, სული სამყაროს დიდ სამყაროსა იმ პიერარქიულ შერყობის ეკუთვნის, რომელსაც აგვარვინებს უზენაესი სიცოცხლე, ანუ ერთი. გონების მშავესად, სულიც მარადულია, წმინდა, უცვლელი და წარუვალ. მაგრამ ჩვენ აქ სულის ქვედიობის მხოლოდ ერთი ასპექტი გვაინტერესებს. პლატონის მხოველი, სული ისე იღვრება მატერიაში, როგორც შის შუქი — სამყაროში, 131 თუმცა მატერიალურ სავანთა და შოულნათა უსასრულო სიმრავლეში კი არ იღვივდება, კი არ იყოფა და ნაწიერდება მათში, არამედ, იმავე შის შუქის მშავესად ერთიანი და განუყოფელი რჩება, რაკი და სრულიად ინიდეგენტულია მატერიაში. მართალია, პლატონი ამბობს, რომ „სულის ბუნება დაყოფადია“ (უხევი ღე ფისინ მერამესოია) 132, მაგრამ ეს სიტყვები პირდაპირი მნიშვნელობით როდეს უნდა გვესმოდეს: თავისი შობილის — გონებისავე მიქცეული სული წმინდა სულია, გონების მონათესავე და თანამსახურის, ერთიანი და განუყოფელი, და მხოლოდ მატერიის მიმართ ქვედადრეული სული გვევლინება — დაყოფადად, თუმცა, რაკ ეს უკანასკნელი პირველის მონათესავე და იდეგობრივი რჩება, პლატონი იქვე ახსენებს, რომ „სულის თვით დაყოფად ნაწილი კი დაყოფად იყოფა (სტო გარ მერამეშინონ აუტეს ამერისტოს მერამეტოია)“ 132.

მას შემდეგ, რაც გავარკვევთ ისეთი ტერმინების მნიშვნელობას, როგორცაა „იდეგობრივი“, „სხვა“, „არის“, „დაყოფადი“ და „დაყოფადი“, კვლავად შეივებით პლატონის აზრის განვითარებას. „პარმენიდედანი“, წვენი ვეჯით, რომ იდეგობრივი, ანუ მარად უცვლელი და თვითიდეგური ყოფილება ყოველის პირველსაწყობს, სამყაროს ფესვი, პითაგორელთა „მონადა“, აბსოლუტური „ერთი“, მანძინ როდესაც „სხვა“ — მარადული ქმნადობის ეს იდეალური პრინციპი — პითაგორელთა „მ.წ. აგნესხლედობი ერთი“, ანუ „ვლიდობი“ გამოხატული, რადგანაც „ერთი“ („დადაბა“), არსებითად, სხვა არა არის რა. თუ არა „ერთი“ („მონადის“) თვითდასახსნისებს, ყოველგვარი სიმრავლისა და განსხვავების დასამაგერი საწყისი. სამყაროს სულს რომ ქმნის, დემიურგოსი ერთმანეთს უხვებს ორ ბუნებას — იდეგობრივს და სხვისს, კეშმარტი არსებობისს და იდეალური ქმნადობისს, მონადისს და დიადისს, ხოლო მიღებულ ნახავს, როგორც ზემოთ ციტირებულ ფრაგმენტიდან ჩანს, იდეგობრივსა და სხვისს უ-

ჩას ათავებს. ამ მომენტს არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება. აღნიშნული იდეგობრივის ბუნებაა *a-ით*, სხვისა — *b-ით*, ხოლო ნახავსა — *c-ით*. ამასთან, $c = \frac{a+b}{2}$. მაგრამ $a = 1$ (მონადა), $b = 2$ (დადაბ),

$$c = \frac{1+2}{2} = \frac{3}{2} = 1 \frac{1}{2}. \text{ ამრიგად, ვიღებთ რიცხვთა თანმიმ-$$

დევრულ შერყობს 1. $1 \frac{1}{2}$, 2 რაკ, კაცმა რომ თქვას, სხვა არა არის რა,

თუ არა არითმეტიკული პროპორცია (მერმნული მათემატიკური ტერმინოლოგიით — „ანალოგია“). რომელიც ციკლომს ძალზე მარჯვად და შესტად თარგმნა ლათინურ „პროპორციად“, ვინაიდან „ანალოგია“, არსებითად, ორი თანაფარდობის ტოლობაა). ასე იწვეება პლატონის ნახვევის კოსმოსური სინამდვილის არითმეტიკის, შემდეგ კი პარკონიზაციის უკიდურესად რთული პროცესი, რაშიც თვალსაჩინო დაგვარწმუნებს „ტომეოსის“ შემდგომი განილა.

პროპორციული თანაფარდობებით დაკავშირებულ სამ სხვადასხვა საწყისის დემიურგოსი ერთ მთლიან სტაზე თუ „ეიდოსს“ უხვებს ერთიგორს, ხოლო შემდეგ ამ „ეიდოსს“ შერწყმის გზით კვლავ უერთებს იდეგობრივის და სხვის ბუნებას, რათა ბოლოს თავისი მისტიკური მიხანდასახვების შესაბამისად, სათანადო რაოდენობის ნაწილებად დაქოს ეს მერყეული ნახვი. პლატონი დეტალურად აგვიჩვენს დემიურგოსის მიერ ზემოხსენებული ნახვის დაყოფის პროცესს: „ხოლო დაყოფა შემდგენიად დაჩქარა: თვალპირველად მთლიანი ნახვიდან მან გამოყო ერთი ნაწილი; შემდეგ მერმ, ორჯერ უფრო დიდი; მესამე, მერმეუხ ერთმანეუჯარჯი, ხოლო პირველზე სამჯერ უფრო დიდი; მეოთხე, მერმეუხ ორჯერ უფრო დიდი, მესხუთე, მესამეზე სამჯერ უფრო დიდი; მეექვსე, პირველზე რვაჯერ უფრო დიდი, მეშვიდე, პირველზე ოცდამეოფორ უფრო დიდი. შემდგომ ამისა, ის შეუღდა ორმაგი და სამმაგი შეაღებდის შეუცხებას, რისთვისაც იმავე ნახვიდან იღებდა ახალ-ახალ ნაწილებს და იმნარად ათავსებდა უწინდელ ნაწილთა შორის, რომ თითოეულ შემდგომი ორი შეთანა წვერს ყოფილიყო, რომელთაგან ერთი უფრო მკირე კიდურა წვერს მისი ისეთივე ნაწილით აღმამებოდა, როგორ შეთანა წვერისა იყო სიდიდის იმ ნაწილით აღმამებოდა უფრო მკირე კიდურა წვერს, საკუთარი სიდიდის რა ნაწილითაც უფრო დიდი კიდურა წვერს აღმამებოდა შეთანა წვერს. ამნარ კავშირითა წყალობით, მველ შეაღებდეს შორის წარმოიქმნა სნა მერმედის, ოთხე მესამედისა და სხრა მერმედის ტალი ახალი შეაღებები. მანდნდებომა ოთხე მესამედის ტალი ყველა შეაღებდი ამოავსო სხრა

მეგრედის ტოლი შედარებით, ტოვებდა რა თითოეული შეჯღერის სავან იმნაირი ვრცელობის ნაწილს, რომ დაჩენილი შედარებით უოველთის განასჯდებულ ყოფილი რიცხვით შემდეგი თანაფარდობით — ორას ორმოცდათექვსმეტი ორას ორმოცდამეცხმედი. ამასთან, ნახვი, სიდიანაც ღმერთი იღებდა ზემოაღნიშნულ ნაწილებს, მთლიანად იქნა დახაჩულია¹³⁵.

ანტიკური ანტირეგნების ისტორიაში ძნელად თუ მოიძებნება უფრო ვაჟგებარი, უფრო გამოავრგებელი და სასოწამრეკეთი მასაჟი წინადადებაზე ფრაგმენტმა თავისი უიოდერესი სირთულისა და ბუნდობლივად გამო არსებობისათვის გამოიწვია მთელი ეგზეგეტური ლიტერატურა. „უშეალოვ პლატონის შემდეგ, მისი პირველი მოწაფეები დიდი გამოცდებით იგებდნენ მას. შეუძლებელია ანტიკურობის მიერ შემოთავაზებული ინტერპრეტაციების ჩამოთვლა აღოსტის, კლარკე სოლოელს, კრანტონს, ევოლქსეს, ერატოსთენეს, თეოდორე ასკანიელს, თანასტეს, პლუტარქეს და ვინ მოსთვლის — კიდევ რამდენს უწერია ამ საკითხზე, თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ამ განმარტებებს არცთუ იშვიათად ამფერევადა მატერია სვეტელაიობა და ხშირად ხედვის არედან იყარებოდა ის მათემატიკური და ასტრონომიული რეალობები, რომელთა გამოხატეაც სტრდა პლატონის. აღქმანდრიელთა თუ ნეო-პითაგორელთა ზმანებებით შეცხუნებულთა თანამედროვე მკვლევარნი“ არანაყლებ დახუნებულები იყვნენ, და უნდა მივევლეო ა. ბუკაძე, რომ ჩვენი ტექსტის დამაყვათოდლებელი ახსნა-განმარტება გვეპოვა. ბუკის ნაშრომებმა¹³⁶, რომელთა დასაწყისიც 1607 წლით თარიღდება, წარმატებით მოაქვნიეს შექმნილდელია უმეცობისა, და უფრო გვიანდელ კონტრატორებს — ტ. მარტენს, ცულერს, დიუბონს, ანერ-პინდს, ფრეჯაროლის ასრებითად ახადგროს შეუმატებიათ ა. ბუკის მიგნებებისათვის¹³⁷. მაგარამ ბუკის უდავო დამსახურების აღიარება მკნეს თვალში არ უნდა ჩრდილდეს და ნახვი ინტერპრეტატორთა თუნდაც უფრო მრავალბუნულ ღვაწლს, მთ შორის, თვით ზემოთ მოტანილი ციტატის ავტორის ღვაწლსაც, მის მსახელოვინფრეუ მიგნებებს, რომლებსაც აგრეთუ იშვიათად ეხეიარება ჩვენი მსჯელობა.

„ტიმოსის“ მიხედვით, სამყაროს სულის, როგორც „ნახვის“ შედგენილობა უშეალოვ განაპირობებს კოსმოსის კონკრეტულ სტრუქტურას, უინიდან ამ „ნახვში“ დასაბამითვე ჩადებულთა სამყაროს უსასრულო განვითარების მთელი დამოფრეული კოდი, დილაოეა სანქსონი გვიმოწმებს, რომ სამყოვ ხეება მატერიალურ სინამდვილეს, რომელიც ითავებს, ერთის მხრით, „იკავებობარეს“, რამდენადც სამყაროს სული უოველთის თვითიდენტურია, ხოლო მეორეს მხრით, „სებას“, რამდენადც სული მოძრაობის პირველსაწყისად

გვეკონება, მოძრაობის პრაქესში კი ყველაფერი იცვლება, სხვადასხვა, სხვაგვარი ხდება. როგორც ზემოთ მოტანილი ფრაგმენტი გვჩვენებს, დემოურტოსი შემდეგი თანამდევრობითა და თანაფარდობით განალაგებს მეორეული ნახვიდან გამოყოფილი ნაწილები: 1, 2, 3, 4, 9, 8, 27 (მართლაც, 2=1·2; 3=2·1.5=1·3; 4=2·2; 9=3·3; 8=1·8; 27=1·27). შვიდი წვერისაგან შემდგარი ეს რიცხვითი თანმიმდევრობა ორი გეომეტრიული პროგრესიის (ან, თუ გნებავთ, პროპორციის¹³⁸) შეტრევითა მიღებულია: ამასთან, პირველი პროგრესიის მნიშვნელია 2, ხოლო მეორისა — 3, ა. ე. უს პროგრესიებიც: 1, 1, 2, 4, 8 და 11, 1, 3, 9, 27. რიცხვთა თანამდევრული შერევისა და საყუთრივ რიცხვების ამნარია შერჩევა სრულდაც არაა ზომისცვეითი ან თვითნებური. მას ღრმასზროვანი დილაექტური თვალსაზრისი უქვეს მათემატელად, ხოლო ეს თვალსაზრისი, თავის მხრით, ბერძნული მათემატიკური მეცნიერებისა და შესიკალური კულტურის ყველაზე მნიშვნელოვან მიღწევებსეა დაფუძნებული.

ბუნებრივად აღიძვრის კითხვა: მაინც რა კონკრეტულ შინაარსს შეიცავს ეს ორი გეომეტრიული პროგრესია? ამ კითხვებზე მასულის გასაცემად, უწინარეს ყოვლისა, რიცხვთა პითაგორელებისუელ კონცეფციას უნდა მივმართოთ. როგორც ვიცით, ყველაფრის დასაბამად, ყოვლისერითობის და ერათასობის პირველსაწყისად პითაგორელები მიიჩნევენ „მონადს“ — „ეროს“, მაშინ როდესაც „დადას“ — „ოსს“ სიმარჯლის, ვაყოფის, განსტევის, მოძრაობისა და ცვალებადობის, ერთი სიტყვით, ქმნალობის პრინციპად თვლიან. ლუწი „დადასი“ გამოყოფს და გამოთვევლ ძალმოსილებს „მონადს“ აქარწყლებს ვანუყოფელი (ყნტი) „ტრიალის“, ანუ „სამსი“ დასაბედათ, რომელიც მონადის პირველ რეალებად, დასარულბული შინაგანი სტრუქტურის მქონე პირველ რიცხვად გვეკონება: ტრიალაში ერთმანეთს ერწყმის უოველი სავნის დასაწყისი, საშოალი და დასასრული. როგორც ამბობენ პითაგორელები, — გვაუწყებს არსიტოტელ, — „მოფლო“ („ტო პან“) და „ყოველი“ („ტო პანტა“) „სამით“ განისაზღვრება: დასაწყისი, საშოალი და დასასრული, ესაა მთელის რიცხვი და თანაც სამს¹³⁹. ტრიალა პირველი მოვლენებაა მონადისა, რომელიც ფარული სახით ცვლავ რჩება მასში (3=1+1+1). რაც შეეხება „ოთხს“, ანუ „ტეტრადის“, როგორც პირველი კვადრტი (2²), ის, უწინარეს ყოვლისა, რიცხვთა თვითმმარალი ძალმოსილების პირველ გამოხატულბუად გვევლინება.

პითაგორელთა მოძღვრებამ განსაკუთრებულ მნიშვნელობა ენიჭება რიცხვებს: 1, 2, 3, 4, რომლებიც ქმნიან ე. წ. „ტეტრაპეტისს“, ანუ „ოთხებას“, ფარული სახით რომ იმარხავს რიცხვთა მთელ სიხვესეს, ღვთებრივად სრულწმინდ „ღვჯადას“ — „ათს“ (1+2+3+

+4=10), სამყაროს საყრდენი სიმბოლოს, პითაგორელთათვის ღვთის-
 დარად საფიქრის. გრძნობად-კონკრეტული სამყაროს ყველა ნივთი,
 ყველა საგანი, პითაგორელებს მიხედვით, „თახებისაგან“ შედგება,
 ექნება ეს თხზი გეომეტრიული ელემენტები — წერტილი, ხაზი, სიბრ-
 ტე, სხეული, თუ თხზი მატერიალური სტიქიონი — ატსლი, წყალი,
 მიწა, ჰაერი. იქვე უნდა შევნიშოთ, რომ პითაგორელთა მოძღვრების
 თანახმად, არსებობს მნიშვნელობა ენებმა ლუწი და კნტი რიცხვ-
 ბის ურთიერთგამსხვავებას. არსტოტელეს მოწმობით, რიცხვის
 ელემენტებმა ისინი (პითაგორელები — ბ. ბ.) თვლიან ლუწი და
 კნტი, რომელთაგანაც უკანასკნელი გამსახლრელია, პირველი კი ვა-
 ნუსახლრელია¹²⁸. საქმე ისაა, რომ ნებისმიერი ლუწი რიცხვი ორის
 ჯერადია, ნებისმიერი ლუწი რიცხვი ექვსმდეაბრება ვაყოფის ელ-
 ემენტურ ღორბას — გაორებას, შუა ვაყოფას, ორი კი, როგორც
 ეყოფი, განუსახლრელობს, მოძრაობს, ვაყოფის, ცვალებადობს,
 მოკლედ, ქნადობს პირველსაფისთა. კნტი რიცხვები კი, პირიქით,
 თითქმის შინაგანად უწინააღმდეგობან და შეუძლებელს ხდიან ამანირ
 ვაყოფას. ნებისმიერი კნტი რიცხვი ორ ტოლს რიცხვს შორის იზარ-
 ხავს ერთს, როგორც სიმეტრიითა თუ სიმტყის ცენტრს; ასე მაგე-
 ლითად, $5=2+1+2$, $7=3+1+3$, $9=4+1+4$ და ა. შ. აი, რატომია,
 რომ პითაგორელთა მტყაცებით „ლუწი“ მოასწავებს გაორებას, სიბ-
 რკვლს, ვაყოფას, ვაინუას, „კნტი“ კი შინაგან ერთობას, მთლი-
 ანობას, სიმტყის, თანხმობას.

ასე თანდათანობით ეწვლებით პლატონის იმ ორი გეომეტრიული
 პროპორციის ფარულ პირს, რომელთადაც პირველის მნიშვნელობა 2 (1,
 2, 4, 8), ხოლო მეორისა 3 (1, 3, 9, 27) და რომელია შერევის შე-
 დავად მიღებულ რიცხვთა თანმიმდევრული მწკრივის მიხედვით (1,
 2, 3, 4, 9, 8, 27) ის ვანაღვებს „გეომეტრიული ნახვიდან“ გამოყოფილ
 ნწილებს. მაგრამ ვიღრე პლატონის გეომეტრიული პროპორციების
 კონკრეტული მნიშვნელობის გარკვევასა თუ დაზუსტებას შეუძლებ-
 ბოდათ, წინასწარ უნდა ვაუწყით მკითხველს, რომ ამ პროპორციებ-
 ში ვანორციელებულია ძველი ბერძნული პლასტიკური ხელოვნების
 ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრინციპი — ე. წ. „ოქროს კვეთა“,
 რომლის თანახმადაც მკერე ნაწილი მუ შეფარდება დიდს, როგორც
 დიდი — მთელს; და პართოს. $1:2=2:4=4:8$ და $1:3=3:9=9:27$.
 აქვე ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ ორი გეომეტრიული პროგრესი-
 სის შერევის შედეგად მიღებულ რიცხვთა თანმიმდევრულ მწკრივში
 პირველი 4 რიცხვი (1, 2, 3, 4) სხვა არა არის რა, თუ არა პითაგორელ-
 თა დეკაბერი 10, „დეკადა“ ($1+2+3+4=10$), რომელიც სამყაროს
 საყრდენი სიმბოლოდ თივლება პითაგორიზმშიც და პლატონიზმშიც.
 და ბოლოს, რიცხვთა იმავე თანმიმდევრობის უკანასკნელი, მეშვიდე

წვერა დარჩენილი ექვსი წვერის ჯამს უღრის ($1+2+3+4+9+8=$
 $=27$). ყოველივე ეს მხოლოდ იმას ნიშნავს, რომ სამყაროს ემბრიონი
 წყველება სულში, სამყაროს, რომლის ფორმირებაც მომზადდება
 შედეგად არა მარტო პლასტიკის, არამედ მუსიკალური ხელოვნებისა
 და მათემატიკურ მეცნიერებათა თითქმის ყველა ელემენტზე, ყველა სა-
 წყობი.

პირველ პროპორციაში (1:2:4:8), რომელსაც პირობითად შეიძ-
 ლება „დიადური“, ანუ „ორბობითი“ ვუწოდოთ, 1 შესწამება წერ-
 ტებს, 2 — ხაზს, 4 — სიბრტყეს, ხოლო 8 — სამგანზომილებიან (მო-
 ცულობის მქონე) სხეულს. სწორედ ამ თანაფარდობებით ვადავლი-
 ვართ წერტილიდან ხაზზე, ხაზიდან — სიბრტყეზე, და ბოლოს, სიბრ-
 ტყიდან — სხეულზე. პირველისაგან განსხვავებით, მეორე პროპორ-
 ციის (1:3:9:27) შეიძლება „შინაღური“ ვუწოდოს. ამ არითმეტულ
 მწკრივსაც პლასტიკური, ფიგურალური ან, თუ გვინდა, სხეულბრი-
 ვი წარმოსახვის პრინციპი უძვეეს საფეხვად. პლატონის მიხედვით,
 3 შესწამება ცვადრტის გვერდს, 9 (3·3) — მის ფარობს, ხოლო
 27 (3·3·3) — იმ ტუბის მოცულობას, რომლის წახანავადც გვევლენება
 ზემოხსენებული კვადრტი. მეორეს მხრივ, პირველი პროპორცია,
 რომლის ყველა წვერი (მეორედან მოყოლებული) დიადური საწყე-
 სის — ორის ჯერადია, ე. ი. ლუწია, პლატონის აზრით, სიმბოლოდ
 გამოხატავს ვაყოფის, განსხვავების, განუსახლრელობის, სიმრავლის,
 მოძრაობის, ერთის სიციუტს, ქნადობის კატეგორიას, მაშინ როდესაც
 კნტი რიცხვების თანაფარდობით შექმნილი პროპორცია ერთობის,
 თანხმობის, განსახლრელობის, იგივეობის ვამოხატავდა გველე-
 ნობა. ამ ორი პროპორციის შერევის შედეგად ურთიერთსამართლობისა
 საწყისი გულისგულამდე ვაწივნიან ერთმანეთს და, აპირვად, ვანა-
 კორპობენ სამყაროს სხეულის ერთაისობასა და, იმავდროულად,
 მუსიკალბობობას.

ამრიგად, ჩვენ უკვე ვაგარკვეთ ისეთი ტერმინების მნიშვნელობა,
 როგორცაა „არსი“, „იგივე“, „სხვა“, „დაყოფადი“, „დაუყოფადი“;
 დავიხვებით ორბავი (1:2:4:8) და სამწავი (1:3:9:27) შედეგებში
 თუ ინტერვალებში და დავამტყიცეთ, რომ რიცხვთა თანმიმდევრული
 მწკრივი: 1, 2, 3, 4, 9, 8, 27 ორი გეომეტრიული პროგრესის შერევი-
 ბისაა მიღებული. ასე თანდათანობით იცვლება პლატონის მუსიკური
 მათემატიკის ფარული აზრი. ორი საწყისის — მონაღურტისა და დიადუ-
 რის ერთობლობა, — ასეთია ნახვი, რომლითაც დემიურტოსი ქნის
 თავის „პირმოს“ — სამყაროს სულს, კოსმოსის მამობრავებულ, ვა-
 ფორმირებულ და მსულდგმულბულ პრინციპს. მაგრამ ჯერ მზო-
 ლოდ „შესაქმის“ საწყისის საფეხტრია. „ეუბრი ხელსინი“ შრომა
 შემდეგნაირად ვრძილდება „ტიმესის“ ზემოთ უკვე ციტირებულ

ფრავებენს მიხედვით. მაგრამ ეს ტექსტი განსაკუთრებით მისი მეორე ნახევარი იმდენად მნიშვნელოვანია და ამასთანავე, იმდენად რთული და ბუნდოვანი, რომ თავს ნებას მიეცემთ, ერთხელ კიდევ მოვიხილოთ იგი:

„შემდგომ ამის, ის შეუღლა ორმაგი და სამმაგი შეიღებების შეკუმბას, რისთვისაც იმავე ნახაიდან იღებდა ახალ-ახალ ნაწილებს და იმასრად თავისებდა უწინდელ ნაწილთა შორის, რომ თითოეულ შეიღებში ორი შეთანა წევრი ყოფილყო, რომელთაგანაც ერთი უფრო მეტრე კიდურა წევრს ამ წევრის ისეთივე ნაწილთა აღმატებობად, როგორითაც სამოუვარლებთა უფრო დიდ კიდურა წევრს, ზოლო მეტრე შეთანა წევრი თავისი სიღრის იმ ნაწილთა აღმატებობად უფრო მეტრე კიდურა წევრს, საყუთარი სიდიდის რა ნაწილთავე უფრო დიდი კიდურა წევრი აღმატებობდა შეთანა წევრს. ამნარი კავშირთა წყალობით, ძველ შეიღებებს შორის წარმოიქმნა სამი შეიღებების, ოთხი შესამედისა და ცხრა მერვედის ტოლი ახალი შეიღებები. მაშინ დღემთა ოთხი შესამედის ტოლი ყველა შეიღებდი ამოავსო ცხრა მერვედის ტოლი შეიღებებით, ტრეებდა რა თითოეული შეიღებდისაგან იმნარი ვრცელობის ნაწილაც, რომ დაარჩენილი შეიღებები ყოველთვის განასაღვრერი ყოფილიყო რიცხვთა შემდეგ თანაფარდობის — ორას ორმოცდათექვსმეტე ორას ორმოცდაშვიდასამდე. ამასთან ნახვი, საიდანაც დღემთი იღებდა ზემოაღნიშნულ ნაწილებს, მთლიანდ იქნა დახატული“ 138.

არ არსებობს ამ წარმოდგენაზე რთული და ბუნდოვანი პასაჟის გამოფერხს არავითარი საშუალება ბერძნული მათემატიკისა და მუსიკალური თეორიის ვარდა, რომელთა განვითარებამაც ფასადღებულად წველი შეიტანეს პითაგორელებმა. ამიტომ ღვენ მხოლოდ ზოგილი მინიშნებით შემოვიფარგლებით და სიტყვას მივცემთ ბერძნული მათემატიკისა და მუსიკალური კულტურის ისეთ დიდ მსოფენს, როგორიცაა პოლიდიელი სწავლელი ვან დერ ვალდენი: „... თუკი ორჯერ დაეშოკლებთ სიმისა თუ ფლუიტის სიგრძეს, ტონი ერთი ოქტავით ამაღლდება. ზუსტად ასევე, თუ მათ დაეშოკლებთ 3:2-ით, ან 4:3-ით, ამისი შესატყვისი იქნება ინტერვალები კვინტა და კვარტა. პითაგორელები პირველხარისისოვან მნიშვნელობას ანიჭებდნენ იმას, რომ ძირითადი პარმონიული ინტერვალები შეიძლება მიღებულ იქნენ პირველი ოთხი რიცხვის (1, 2, 3, 4) თანაფარდობათა მეშვეობით. ამით მტკიცდებოდა მათი ძირითადი პრინციპი: „ყველაფერი არის რიცხვი“, ანდა ყველაფერი რიცხვების შესაბამისად წესრიგდება“. თვით ეს რიცხვები: 1, 2, 3, 4 შეიღებდნენ ცნობილ ტერმინად. ძველისსკვლი გამოთქმით, არა არის დღღვას ორჯული? ტერტრადან ვინაიდან ესას სირინოსთა 140 მუსიკალური ვამპი... მომაცდავი პითაგორა დაციენ-

მით ურჩევდა თავის მიმდევრებს, „შეასწავლოთ მონოქორდება“. გიუნდელისი შემდგენიარად ვაღმოსცემს ამ მუსიკალური ინსტრუმენტის შექმნის ამბავს. პითაგორას 12 ტოლ ნაწილად დაყო სახახავი და ზედ სიმე გაკვიმა. თორმეტე დანაკონის სიგრძის მქონე სიმს თანდათანობით ამოკლებდა 6, 8, 9, დანაკონებამდე. ე. ი. ამნარი თანაფარდობით — 2:1, 3:2, 4:3, რას შედეგადაც იღებდა ერთი ოქტავით, კვინტიითა თუ კვარტით უფრო მაღალ ტონს.

ეს რიცხვები — 6, 8, 9, 12 თითქმის ყველა პითაგორელსა თუ ნეოპითაგორელს ნაშრომებში ვგვხვდება, რომლებიც მუსიკის თეორიას აღმა მიძღვნილი. ყველა ატორი შეთანა წევრებს — 9-ისა და 8-ის განმარტავს როგორც საშუალო არითმეტკულსა და საშუალო პრომონიულს ორ კიდურა წევრს შორის. რიცხვით 12 უმეტესწილად აღნიშნებოდა უფრო მაღალი ტონი, 6-ით კი უფრო დაბალი, რაც პირდაპირპროპორციული კი არ იყო სიმის სიგრძის მიმართ, არამედ უპროპორციული. რას ნიშნავდნენ ეს რიცხვები ეგვიპტულად? როგორც იქნა, პითაგორელებისათვის ასეებით მნიშვნელობა არ ჰქონდა იმას, თუ რას აღნიშნავდნენ იმინ რიცხვებს, მთა დავიძებულანს თუ სისწრაფის. ყველაზე არსებითი ის იყო, რომ თავს იჩინდნენ ზუსტი თანაფარდობანი პარმონიული ინტერვალებისათვის; ასე, რვაჯლითა, 12:9=8:6 კვარტისათვის და 12:8=9:6 კვინტისათვის, როგორც მტკიცდება მოძღვარი. ტრადიცია, რომელიც პითაგორას მაიწერს დასატორი ვამშის ინტერვალები გამოთვლას, ასევე წილების დონისა ეს ინტერვალები იყო მაღლი ტონი (9:6) და დღვი ნახევარტონი ანუ „ლენიმა“ (256:243). და მართლაც, ეს თანაფარდობანი შეიძლება მიღებულ იქნენ ოქტავიდან (2:1), კვინტიდან (3:2) და კვარტიდან (4:3), მათი თანმიმდევრული გაყოფის გზით:

$$\frac{3}{2} : \frac{4}{3} = \frac{9}{8} : \frac{4}{3} : \frac{9}{8} = \frac{32}{27} : \frac{32}{27} : \frac{9}{8} = \frac{256}{243} \dots 141$$

ახლა კი კვლავ დავბრუნდეთ „ტიმოსს“. თავისი მონადერი და დადური მწკრავების, თავისი გეომეტრიული პროგრესიების წევრებს პლატონი ერთმანეთთან აჯავნებებს ორორი შეა წევრით, რომელთაგანაც პირველი ე. წ. პარმონიული (ანუ მუსიკალური) პარმონიულობით ეთანაფარდება კიდურა წევრებს, ხოლო მეორის თანაფარდობა კიდურა წევრებთან არითმეტკული პროპორციითა თანაფარდებული. სწორედ ამას ნიშნავს ორმაგი და სამმაგი შეიღებების შექმნა სამი შეიღებებით, ოთხი შესამედისა და ცხრა მერვედის ტოლი ახალი შეიღებებით. და მართლაც, პარმონიული პროპორციამ შეა წევრი („მესიტეს“) თავისი სიღრის იმ ნაწილთა აღმატება უფ-

137

რო მცირე კიდურა წევრს, საყუთარი სიდიდის რა ნაწილითაც უფრო ბიო კიდურა წევრი შეტარა ამ შუა წევრზე; ხოლო არითმეტიკულ პროპორციაში შუა წევრი უფრო მცირე კიდურა წევრს ამ უკანასკნელს იმ ნაწილი აღმატება, რომლითაც ჩამოეყარებდა უფრო დიდ კიდურა წევრს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, საშუალო პარმონიულ კიდურა წევრების ერთი და იმავე ნაწილით აღმატება უმცირესს და ჩამოეყარება უდიდესს კიდურა წევრს, ხოლო საშუალო არითმეტიკული თანხარად შეტარა უმცირესზე და ნაკლებია უდიდესს კიდურა წევრზე.

თუ ჩვენ პროპორციების კიდურა წევრებს აღნიშნავთ a -თი და b -თი, ხოლო უცნობ შუა წევრს x -ით, მაშინ ჯერ კიდევ პითაგორას მერე მივაქვით თუ ბაბილონელი მათემატიკოსებისაგან ვაღმოვლებული a , b , x უკრას პროპორციის თანხმად¹⁴², საშუალო პარმონიულს ჩვენ ვიპოვით ფორმულით:

$$\frac{x-a}{b-x} = \frac{a}{b}, \text{ საიდანაც } x = \frac{2ab}{a+b}$$

ხოლო საშუალო არითმეტიკულს ფორმულით: $x = \frac{a+b}{2}$. მაგრამ ჩვენ

ამ იძულებული ვართ, დროებით შეფუყავით საკითხის მათემატიკურ ასპექტზე საუბარი, ვინაიდან პლატონის აზრი მოულოდნელად სულ სხვა ორიენტაციას იღებს, ახალი ვიზი წერს იმართება და არითმეტიკის კი არა, მუსიკის სფეროდან ნასესხებ ცნებებს შიხობს, რამდენადაც ზემოხსენებული შუალედები, ანუ ინტერვალები რიტმითი სხვაობის ნაცვლად ბეგრების ურთიერთთანხმებულობით განსაზღვრება, ბეგრებისა, რომლებიც მუსიკალური თანხარადობებით უკეთესად იმართებიან ერთმანეთს.

პლატონის აზრის თანმიმდევრული განვითარება, რეკონსტრუირებული პრავილიცხოვან მთარგმნელია, მეკლავართო თუ კომენტატორთა წყალობით, შემდგენარად წარმოგვიჩვენებს: დავუშვათ, რომ პლატონის გეომეტრიული პროგრესიების ყოველი წევრი მუსიკალური კიბის ერთ რომელიმე გარკვეულ ტონს („ფორმის“) შეესაბამება. ინტერვალი („ლიასტემა“) განსაზღვრება ორი არათანხარი — მაღალი და დაბალი ტონების ერთობლიობით. რაც შეეხება საკუთრივ ბეგრების სიმძლავრის თუ სიდაბლს, ეს რჩევიბის, ანუ ვიბრაციების რიცხვზეა დამოკიდებული, მხოლოდ, თუ შეიძლება ასე ითქვას, საპირისპირო შესაწყობით: ყველაზე დიდი რიცხვი ყველაზე დაბალ ბეგრის შესაბამება, ყველაზე პატარა რიცხვი კი — ყველაზე მაღალს, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, გამა დამოკიდებულია ლირის ყველაზე დაბალ სიმს „ჰაბატი“ ეწოდებოდა, ყველაზე მაღალს კი „ნეტე“, ინსტრუმენტებში მათი მდებარეობის მიხედვით. ვაშაში „ჰაბატიდან“ „ნეტე-

ზე“ გადავიდით: „თუ ლირის ყველაზე დაბალი სიმიდან (ჰაბატი) უცირრის შუალედობთ გადავალ ყველაზე მაღალ სიმიზე (ნეტე), — წერდა არისტოტელი, — უფრო ადრე შეაღებურ ბეგრებზედ მიხვალ“¹⁴³. ტონების აღნიშვნელი სახელწოდებანი, რომლებსაც იუენებდა პლატონი, ე. წ. „სრულყოფილ სისტემაზე“ გახლდათ დაფუძნებული და შეესაბამებოდა ადამიანის ხმის ნორმალურ მოცულობას, ე. ი. ორ ოქტავაზე ვრცელდებოდა. ამ სისტემის ამოსავალი წერტილი იყო ორი დორიული ტეტრაკორდის შეერთება, ანუ დორიული ოქტავა $E-E$, რომლის რევეტრისაც საყუთარი სახელი ეტყვა: ეს სახელები აღნიშნავდნენ კითარის სიმბა რეგს, ერთ შემთხვევაში კი თითისაც, რომელსაც დაცურისას იუენებდნენ. ამისდა ცვალო, ტონების სახელწოდებანი შემდგენარად წარმოგვიდგება: „ნეტე“ — უკანასკნელი სიმი; „პარანეტე“ — უკანასკნელს წინა სიმი; „ტრიტე“ — მესამე სიმი; „პარამეტე“ — შუათანს მომიჯნავე სიმი; „მეტე“ — შუა სიმი; „ლიანოს“ — მანვენებელი თითის სიმი; „პარაბატი“ — პირველის მომიჯნავე სიმი; „ჰაბატი“ — პირველი სიმი¹⁴⁴.

პლატონის, ისევე როგორც პითაგორელთა ნააზრევში მუსიკა და მათემატიკა ორმხრივად ავსებენ და განწონიან ერთმანეთს. თუ არა რიტმები და მისი ბუნება, ვერავითარ არსებულს ვერ შევიცნობდით ივერც თავისთავად და ვერც სხვა საგნებთან მის მიმართებაში, — ამტკიცებდა სახელგანთქმული პითაგორელი ფილოსოფოსი, — რიტმის აღმოსილება ელენდება, როგორც ადვილად შეგვიძლია შევნიშნოთ... კაცთა ყოველგვარ ზრახვას თუ ქმედებაში, ყველა ხელოვნებასა და მუსიკაში“¹⁴⁵. მუსიკის დაყვანა რიტმითა მარტე თანხარადობებზე პითაგორელებმა შესძლეს მის შემდეგ, როცა მოახდინეს ორი მნიშვნელოვანი აღმოჩენა აქუსტიკის დარგში: ჯერ ერთი, ის, რომ დამკრძეული სიმის რხევასა გამოცემული ტონის სიმაღლე სიმის სიგრძეზე უოფლად დამოკიდებულია და, მეორეც, ის, რომ პარმონიულ თანხმირებას იძლევა ორი თანხარად დამკრძეული სიმის რხევა, რომელიც სიგრძეებით ისე შეფარდება ერთმანეთს, როგორც მთელი რიცხვები. ეს რიტმითი თანხმირებები დღემდე შემორჩა თანამედროვე აქუსტიკაში: იმისათვის, რომ ერთმანეთისაგან ოქტავით დამორჩეული ორი ნოტი ამსოულტურად ერთ ტონში დავრღეს, ზემოხსენებული სიგრძის სიგრძეებით, ან მათი რხევების რიცხვი ისე უნდა შეფარდებოდეს ერთმანეთს, როგორც 1:2; ან 2:1. მეორენაირ თანხმირებას იძლევა ორი სიმი, რომელთა სიგრძეებით ისე შეფარდება ერთმანეთს, როგორც 3:2. ამ შემთხვევაში ტონი, რომელსაც უფრო მოკლე სიმი გამოცემს, კვინტილ მაღალი იქნება უფრო გრძელი სიმის მიერ გამოცემულ ტონზე. იგივე იქმის ერთმანეთისაგან კვარტით (4:3) და შორებულ ტონთა თანხმირების მიმართ. ყველა ამნაირი თანხარ-

ღობა სასიამოვნო აქრებს იძლევა, მაშინ როდესაც ნებისმიერი რაოდენობის თანფარღობა, როგორც მაგალითად, 4:2:3:17 უსიამოვნოდ (დინამიკურად) უფრო კლასიკური შესყიდვით აღზრდილი სემინარიაში.

სიათაურულმა დეტალურად დამუშავებს სახელგანთქმული შესყიდვით სავალი და ე. წ. პარაზიტულ პროპორციას თეორიას, რომელიც შემდეგ „ტომოსის“ ერთ-ერთი ორგანიზებული ნაწილი გახდა. „უმატრევისი“ აზრით, ამ ივარაუდება შემდეგი პლატონი სარგებლობს ოქტავის, კვინტის, კვარტის, ტონის უფრო ადრე დადგენილი რიტმით თანფარღობებით და აყვარდება მათში გამოვლენილი პროპორციებს. რაცაა ოქტავა უფროს $\frac{2}{1}$, კუ 2. კვინტა $\frac{3}{2}$, ხოლო კვარტა

$\frac{4}{3}$ და რატი 2: $\frac{3}{2}$ = $\frac{4}{3}$:1. ამიტომ ტონების თანფარღობათა შორის პროპორციულობის ასრებობა აშკარა პლატონის თვალში: ოქტავასე შეფარდება კვინტას, როგორც კვარტა — ოქტავის დასაწყისს, ხოლო ის, რომ პროპორცია კვინტასა და კვარტას შორის ერთ მთელ ტონს 8:9-ს გულისხმობს, ცხადი ხდება თანფარღობით $\frac{4}{3} : \frac{3}{2}$

ცხადია ისიც, რომ ორი იდენტური ბევრის თანფარღობა ინტერვალს ვერ მოკვეთს, და რომ ერთსა და იმავე ინტერვალში ყოველთვის ორი თანფარღობაა, როგორც მაგალითად, 2:1 და 1:2, რომელთაგანაც უფრო დიდს (2:1) „პროლოგოსი“ ეწოდება, ხოლო უფრო მცირეს (1:2) — „პიპოლოგოსი“.

მთელი ეს შესყიდვითი ტერმინოლოგია ჩვეულებრივი და ორგანიზებული პლატონისათვის, როგორც ამას „ტომოსის“ ვარდა გვიმოქმედებს სხვა დიალოგებიც. ასე მაგალითად, „ფილეტოსში“ ლაპარაკია სანაირი ტონზე — მაღალზე, დაბალსა და ე. წ. „საშუალო ტონზე“ („მომოტონონი“), შესყიდვითი ინტერვალსა და მათ სახელურებზე. ტერმინი „პიპოლოგოსი“ გვხვდება „ელახემში“, ხოლო „სახელურების“ მეოთხე წიგნი პლატონი ისმენილი ოქტავორდის სამ მართლ სიმს. ამავე დიალოგის თანხმად, პარაზიტის პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ „გაუგარათიანო“ ინტერვალზე ანუ, რაც იგივეა, შევასოთ ისინი მათ შემადგენელ წევრებში გარკვეული თანფარღობით დაკავშირებული ახალი წევრები¹⁴⁷. სწორედ ამ ოპერაციას ეწოდება პარაზიტისა (პარამოტონი) — ტერმინი, რომელიც ხშირად გვხვდება პლატონის დიალოგებში. პარაზიტისაჲთის შედეგია ინტერვალის თანამჭიდრება („სამოფონია“), ანუ მათი კონსონანსა ოფ ატორი. მაგრამ ამ რიტმების შერჩევა, რომლებიც განსაზღვრულნი თუ ავსებენ ინტერვალს, შესყიდვითი ელემენტთა რაოდენობაზე გამოხატულება როდია, პლატონის მსჯელობა ამ პარაზიტულად მათემატიკური ბუნებისა გახლავთ.

მიუხედავად იმ ცნებების „ტომოსის“ გეომეტრიულ პროგრესივებისა (I. 1, 2, 4, 8; II. 1, 3, 9, 27) და მათი თანამდევრული შერევის მთელზე რიტმითა არითმეტიკულ წყვილის (1, 2, 3, 4, 9, 8, 27), რომელიც 7 წევრის პირისა ჩვენ გამოვლობთ 6: ინტერვალს (1:2:3:4:9:8:27) და 12 თანფარღობას, რასაც ბერძენები აღნიშნავენ მრავალმნიშვნელოვანი სიტყვა „ლოგოს“, ეს თანფარღობებია: 1:2—2:1; 2:3—3:2; 3:4—4:3; 4:9—9:4; 9:8—8:9; 8:27—27:8. მაგრამ ამ საყვარელსა ერთი მომენტი: ინტერვალთა თანფარღობა ვაგებულისა ამდენად ზოგადი აზრით, რომ ასოლუტურად სულერთია, 1-დან გადავდევართ 2-ზე თუ 2-დან 1-ზე, 2-დან 3-ზე თუ 3-დან 2-ზე, 3-დან 4-ზე თუ 4-დან 3-ზე და ა. შ. ეს ჩვენი აბსტრაქტული ანთიმეტია როდია, სადაც დადგენილია წილადის მნიშვნელობა და მიცხველის ადგალთა ერთიგვარობა. პროპორციულობის ანტიკური მოძღვრების თანხმად, ანაირი შეწყვეტება ყოველთვის ნებადართულია, ვინაიდან არსებითა საყვარელი თანფარღობა და არა ერთგვართანფარღო ელემენტების ასოლუტური სიდიდებია¹⁴⁸.

სწორედ ზემოხსენებული ინტერვალთა შევსების გზით მათ პარაზიტისაჲთის გულისხმობს „ტომოსის“ ციტირებული ფრაგმენტი, მაგრამ პლატონი ვსებს არა რიტმთა შეიღწევა წყვილს, არამედ მათ შემადგენელ გეომეტრიულ პროგრესიებს, რაც დასტურდება ორმაგი და სამმაგი შეაღწევის შევსების მოთხოვნით. როგორც „ტომოსის“

ტექსტი გვიჩვენებს, შევსება ხდება $\frac{3}{2}$ -ის (კვინტა), $\frac{4}{3}$ -ის (კვარტა) და $\frac{9}{8}$ -ის, ანუ მთელი ტონის $(\frac{3}{2} : \frac{4}{3})$ ტოლი ახალი შეაღწევაა, რომელთაგანაც პირველს $(\frac{3}{2} = 1 + \frac{1}{2})$ ეწოდება „ლოგოს

ჰემოლოგოს“, მეორეს $(\frac{4}{3} = 1 + \frac{1}{3})$ — „ლოგოს ეპატრიტოს“, ხოლო მესამეს $(\frac{9}{8} = 1 + \frac{1}{8})$ — „ლოგოს ეპოვდოსი“. ამათან პირველი ორი

ტერმინი დასატრეხებული პლატონის დიალოგებში: „ლოგოს ჰემოლოგოს“ გვხვდება „ფილეტოს“ და „თიმეტეში“, ხოლო „ლოგოს ეპატრიტოს“ — „სანაქსოფილოში“¹⁴⁹. შევსება ორ-ბოლოდ ხორციელდება ორმაგი და სამმაგი ინტერვალზე თვალაპირველად ივსება ოთხ მესამედისა და სამი მეოთხედის ტოლი შეაღწევებით, რომლებიც ორივე გეომეტრიული პროგრესიის მეზობელ წევრებს ერთმანეთთან ე. წ. პარაზიტული და არითმეტიკული პროპორციულობით აკავშირებენ. ზემოთ მოტანილი ფორმულებიდან პირველის მიხედვით

$(x = \frac{2ab}{a+b})$ წვენ ვპოლობთ შეათანა წვერებს („მოსტესტე“), რომლებიც

გეომეტრიულ პროგრესიებს პარამონიულ პროპორციებად აქცევენ. ასე, მაგალითად პირველი გეომეტრიული პროგრესია: 1, 2, 4, 8, ანუ ინტერვალები — 1:2, 2:4, 4:8 შემდეგი — შუა წვერებით შეივსება:

$$x = \frac{2 \cdot 1 \cdot 2}{1+2} = \frac{4}{3}; x = \frac{2 \cdot 2 \cdot 4}{2+4} = \frac{8}{3}; x = \frac{2 \cdot 4 \cdot 8}{4+8} = \frac{16}{3}, \text{ ხოლო მეორე გეომეტრიული პროგრესია } 1, 3, 9, 27, \text{ ანუ ინტერვალებს } 1:3, 3:9, 9:27$$

შევსება იმავე ფორმულის მიხედვით მოგვეძებნო $x = \frac{2 \cdot 1 \cdot 3}{1+3} = \frac{3}{2}$

$$x = \frac{2 \cdot 3 \cdot 9}{3+9} = \frac{9}{2}; x = \frac{2 \cdot 9 \cdot 27}{9+27} = \frac{27}{2}. \text{ მეორე ფორმულის მიხედვით}$$

$(x = \frac{a+b}{2})$ პირველი პროგრესიის ინტერვალები უმდენჯერად შეივსება

$$x = \frac{1+2}{2} = \frac{3}{2}; x = \frac{2+4}{2} = 3; x = \frac{4+8}{2} = 6, \text{ ხოლო მეორისა}$$

$$x = \frac{1+3}{2} = 2; x = \frac{3+9}{2} = 6; x = \frac{9+27}{2} = 18.$$

ასე რომ, შევსების შედეგად, როგორც პირველი, ისე მეორე გეომეტრიული პროგრესიისაგან ორ-ორი პროპორცია მიიღება: პარამონიული და არითმეტიკული. დავიწყეთ პირველი:

ლიაღური წყვილები

ა) პარამონიული პროპორცია: $1 \frac{4}{3} \frac{8}{3} \frac{16}{3} 8$

ბ) არითმეტიკული პროპორცია: $1 \frac{3}{2} 2 \ 3 \ 4 \ 6 \ 8$

მონადური წყვილები

ა) პარამონიული პროპორცია: $1 \frac{3}{2} \ 3 \ \frac{9}{2} \ 9 \ \frac{27}{2} \ 27$

ბ) არითმეტიკული პროპორცია: $1 \ 2 \ 3 \ 6 \ 9 \ 18 \ 27$

რაც გაერთიანების შედეგად მოგვეძებნო ორ წყვილებს:

$$1 \frac{4}{3} \frac{3}{2} \frac{8}{3} \ 3 \ 4 \ \frac{16}{3} \ 6 \ 8 \ \text{და} \ 1 \frac{3}{2} \ 2 \ 3 \ \frac{9}{2} \ 6 \ 9 \ \frac{27}{2} \ 27$$

როგორც ვხედავთ, ორივე წყვილი მიღებულია პარამონიული და არითმეტიკული პროპორციების თანმიმდევრული შერევით, რის შედეგად

ჩვენი საწყისი ინტერვალები (1:2, 2:4; 4:8; და 1:3, 3:9, 9:27) ორ-ორი შეათანა წვერებით ივსება. ორივე წყვილში ადვილი შესაძენება თანადარობანი:

$$1: \frac{4}{3} = \frac{3}{2}:2; \quad 2: \frac{8}{3} = 3:4; \quad 4: \frac{16}{3} = 6:8 \ \text{და} \ 1: \frac{3}{2} = 2:3;$$

$$3: \frac{9}{2} = 6:9; \quad 9: \frac{27}{2} = 18:27.$$

შეთხვეწის არც იმის შემწენვა გუპირდება, რომ პირველ წყვილში თანადარობა ორ შეათანა — პარამონიულსა და არითმეტიკულს წვერს შორის ყოველთვის $\frac{9}{8}$ -ის ტოლია (სამი მეორედი ოთხი მესამედის ცხრა მერვედია, სამი — რვა მესამედის, ხოლო ექვსი — თექვსმეტი მესამედისა). უმსიყის ენაზე „თარგმნით“ ეს ნიშნის, რომ კვარტისა და კვინტის თანადარობა იძლევა ტონს, ვინაიდან, როგორც ზემოთ ითქვა, $\frac{4}{3}$ კვარტაა, $\frac{3}{2}$ კვინტა, ხოლო $\frac{9}{8}$ — ინტონა

რაც იგივეა $(\frac{8}{9})$ — ტონი. „ტონის“ ციტირებული ფრაგმენტის თანახმად, დემოკრიტის მიღებულ წყვილებს ავსებს ცხრა მერვედის ტოლი ახალი შეაღებებით, რომლებიც ორ-ორჯერ შეაქვს ორივე წყვილის კიდურა წვერებსა და ჭერს პარამონიულ, ხოლო შემდეგ არითმეტიკულ შეათანა წვერებს შორის. ასე, რომ ყოველი მითგანის ენაობლობა წინა წვერთან $\frac{9}{8}$ -ის მოგვეძებნო. ამრიგად, ლიაღური წყვილები შემდეგ სახეს მიიღება:

$$1 \frac{9}{8} \frac{81}{64} \frac{4}{3} \frac{3}{2} \frac{27}{16} \frac{242}{128} \ 2 \ \frac{9}{4} \frac{81}{32} \frac{8}{3} \ 3 \ \frac{27}{8} \frac{243}{64} \ 4 \ \frac{5}{2} \ \frac{81}{16}$$

$$\frac{16}{3} \frac{6}{4} \frac{27}{32} \frac{243}{32} \ 8 \ 9 \ \frac{81}{8} \frac{3}{3} \ 12 \ \frac{27}{2} \frac{243}{16} \ 16.$$

ხოლო მონადური წყვილი უმდენჯერად წარმოვიჩინებდა:

$$1 \frac{9}{8} \frac{81}{64} \frac{4}{3} \frac{3}{2} \frac{27}{16} \frac{243}{128} \ 2 \ \frac{9}{4} \frac{81}{32} \ 3 \ \frac{27}{8} \frac{243}{64} \ 4 \ \frac{9}{2} \ \frac{81}{16}$$

$$\frac{729}{128} \ 6 \ \frac{27}{4} \ \frac{243}{32} \ 8 \ 9 \ \frac{81}{8} \ \frac{729}{64} \ 12 \ \frac{27}{2} \ \frac{243}{16} \ \frac{2187}{128} \ 18 \ \frac{81}{4}$$

$$\frac{729}{32} \ 24 \ 27.$$

ამე უნდა შევნიშნოთ, რომ მონადური მწკრივი განსხვავებული წესითაა შევსებული: ღიაღერი მწკრივიდან ვიღებთ ინტერვალს ერთიან სამძლე, რომელიც ჩუქნად იფიქვია რაც მონადური მწკრივის ინტერვალს 1:3. შემდეგ, რაყი 1:3=3:9=9:27, ამიტომ 3:9 ინტერვალს ვეყვებთ წევრებით, რომელთაგანაც თითოეული სხვა არა არის რა, თუ არ 1:3 ინტერვალს შეაღდერი წევრების ნამრავლი 3-ზე ანალოგიურადვე იყვება ინტერვალს 9:27, რის შემდეგაც თანმიმდევრულად ვერვით ერთმანეთში ღიაღერი და მონადური მწკრივების წევრებს:

$$1 \frac{9}{3} \frac{81}{64} \frac{4}{3} \frac{3}{2} \frac{27}{16} \frac{243}{128} \quad 2 \frac{9}{4} \frac{81}{32} \frac{8}{3} \frac{3}{2} \frac{27}{8} \frac{243}{64} \quad 4 \frac{9}{2} \frac{81}{16} \frac{3}{2} \frac{27}{4} \frac{243}{8} \quad 18 \frac{81}{4}$$

$$\frac{729}{128} \quad 6 \frac{27}{4} \frac{243}{32} \quad 8 \frac{81}{8} \frac{729}{64} \quad 12 \frac{27}{2} \frac{243}{16} \quad 16 \frac{2187}{128} \quad 18 \frac{81}{4}$$

$$\frac{729}{32} \quad 24 \quad 27.$$

მაგრამ ეს წილადური რიცხვები საკმაოდ ძნელი გამოსაანგარიშებელია. ამ შეიძლება მივმართოთ შემოდს, რომელსაც უკვე იყენებდნენ პლატონის მოწაფეები და რომელსაც, როგორც ჩანს, კარგად იცნობდა თვით პლატონიც¹¹⁰. თუ დავუკვირდებით ზემოაღნიშნულ წილადურ რიცხვებს, შევნიშნეთ, რომ ყველა მნიშვნელის საერთო უმცირესი ჯერადი არის 3-128=384. თუ მონადური და ღიაღერი მწკრივების შერეული მღებულ რიცხვთა საბოლოო მწკრივის თითოეულ წევრს თანმიმდევრულად ვკავშირებთ 384-ზე, მივიღებთ მთელ რიცხვებს, დაწყებული 384-ით, რომელიც შეცვლის ერთს:

384	432	486	512	576	648	729	768	864	972	1024
1152	1296	1458	1536	1728	1944	2048	2187	2304	2592	
2916	3072	3456	3888	4096	4374	4608	5184	5832	6144	
6561	6912	7776	8748	9216	10368					

ადვილად შეგვიძლია ვიპოვოთ, რომელი რიცხვი შეესაბამება პირველად შეიღწერა მწკრივის თითოეულ წევრს: 1—384; 2—768; 3—1152; 4—1536; 8—3072; 9—3456; 27—10368.

საბოლოო მწკრივი შეიცავს 37 წევრს, რომლებიც შემდეგნაირადია განლაგებული:

1.	384	432	486	512	576	648	729	768		
2.	768	864	972	1024	1152					
3.	1152	1296	1458	1536						
4.	1536	1728	1944	2048	2187	2304	2592	2916	3072	
5.	3072	3466								
9.	3456	3888	4096	4374	4608	5184	5832	6144	6561	6912
	7776	8748	9216							
27.	9216	10368								

თითოეულ მწკრივში ჩვენ ვაკვს რიცხვთა შემდეგი თანდასრულობა:

$$1. \frac{432}{384} = \frac{9}{8}; \frac{486}{432} = \frac{9}{8}; \frac{512}{486} = \frac{9}{8}; \frac{256}{243} = \frac{9}{8}; \frac{576}{512} = \frac{9}{8}; \frac{648}{576} = \frac{9}{8}$$

$$\frac{729}{648} = \frac{9}{8}; \frac{768}{729} = \frac{256}{243}$$

$$2. \frac{864}{768} = \frac{9}{8}; \frac{972}{864} = \frac{9}{8}; \frac{1024}{972} = \frac{256}{243}; \frac{1152}{1024} = \frac{9}{8}$$

$$3. \frac{1296}{1152} = \frac{9}{8}; \frac{1458}{1296} = \frac{9}{8}; \frac{1536}{1458} = \frac{256}{243}$$

$$4. \frac{1728}{1536} = \frac{9}{8}; \frac{1944}{1728} = \frac{9}{8}; \frac{2048}{1944} = \frac{256}{2187} \approx 1,06; \frac{2187}{2048} \approx 1,06$$

$$\frac{2304}{2187} = \frac{256}{243}; \frac{2592}{2034} = \frac{9}{8}; \frac{2916}{2592} = \frac{9}{8}; \frac{3072}{2916} = \frac{256}{243}$$

$$5. \frac{3456}{3072} = \frac{9}{8}$$

$$9. \frac{3888}{3456} = \frac{9}{8}; \frac{4096}{3888} = \frac{256}{243}; \frac{4374}{4096} \approx 1,06; \frac{4608}{4374} = \frac{256}{243}$$

$$\frac{5184}{4608} = \frac{9}{8}; \frac{5832}{5184} = \frac{9}{8}; \frac{6144}{5832} = \frac{256}{243}; \frac{6561}{6144} \approx 1,06; \frac{6912}{6561} \approx 1,06$$

$$= \frac{256}{243}; \frac{7776}{6912} = \frac{9}{8}; \frac{8748}{7776} = \frac{9}{8}; \frac{9216}{8748} = \frac{256}{243}$$

$$27. \frac{10368}{9216} = \frac{9}{8}$$

ასე რომ, პირველ მწყობრში ჩვენ გვაქვს ხუთი ტონი ($\frac{9}{8}$) და ორი ლეიმა ($\frac{256}{243}$); მეორეში — სამი ტონი და ერთი ლეიმა; მესამეში — ორი ტონი და ერთი ლეიმა; მეოთხეში — ოთხი ტონი, სამი ლეიმა და ერთი აპოტომე ($\approx 1,06$); მეხუთეში — ერთი ტონი; მეექვსეში — ხუთი ტონი, ხუთი ლეიმა და ორი აპოტომე; ოცდამეშვიდეში — ერთი ტონი, ამრიგად, სულ გვაქვს 21 ტონი, 12 ლეიმა და 3 აპოტომე... აღსანიშნავია, რომ პლატონური მწყობრივი ვაკილებით უფრო გრძელია ვიდრე მესოკალური ვაჰმა: ყველა ზემოხსენებული უფრო გრძელია ვიდრე აქამო მხოლოდ ერთა გამოყენებულნი: ეს გახლავთ ინტერვალი 1:2, 2:3, 3:4 და პასენ¹⁵¹, მისი ორი დანაყოფით — კვარტით და კვინტით, მისი ხუთი ტონითა და ორი ლეიმით. ეს ინტერვალი შეესაბამება ორ ოთხ-ოთხსიმიან ჭკადუს (ორ ტეტრაკორდს), ესე იგი, გულისხმობს რვასიმიან ინსტრუმენტს (ოქტაკორდს), რომლის „ქლავობა“ არა „შეიძლება შემდეგნაირად იქნეს წარმოდგენილი:

384 „ნეტე“	—	ტონი	9:8	} კვინტა
432 „პარანეტე“	—	ტონი	9:8	
486 „ტრაიტე“	—	ლეიმა	243:256	} კვარტა
512 „პარამესე“	—	ტონი	9:8	
576 „მესე“	—	ტონი	9:8	} კვარტა
648 „ლიბანოს“	—	ტონი	9:8	
729 „პარიპატე“	—	ტონი	9:8	
768 „ჰიპატე“	—	ლეიმა	243:256	

„სამყაროს სულის პარამონია უფრო ვრცელია: ის მოიცავს ეშვსა შესაძლო გამას და უსასრულოდ აღემატება იმ საზღვრულ პარამონიებს, რომლებსაც იძლევა ჩვენი არასრულყოფილი ინსტრუმენტები. „ღია პასენ“-ი, ანუ თანფარობა 1:2 (2:1) საყმარისია ჩვენი მუსიკოსთვის. ცურვი პარამონია 27 ინტერვალში აღწევს. საერთოდ, აქ გვაქვს რიცხვითი სასწრაფობრივი ძალისხილების თვალსაჩინო გამოვლენა და გადამწყვეტი საბუთი. პლატონი არა მარტო განსაცდენდებელი მაგალითით წარმოგვიჩენს თავისი სკოლის მათემატიკური სიღ-

ნის არსენალს, არამედ იმასაც გვიჩვენებს, თუ როგორ ეფუძლება რა-ცხე სავნებს და ყველაგან წყარობს, ზომასა და მშვენიერებას ამკვიდრებს, უეცრათვის უხილავ, დაუბრუნ მშვენიერებას, რომლის აღქმა ხელწიფება მხოლოდ მათემატიკით ნასაზრდოვანა და გამოთვლის სკოლებში გაწვეულ სიბრძნისმოყვარეს. მხოლოდ რიცხვითი გვეყვანება იმ ელემენტთა ერთობლიობად, რომელთაგანაც ითხზება საყმარის სული და, მამასადავ, ჩვენი სულის უცვლადი უფითი და მშვენიერი ნაწილიც. სულ რომ განსაზღვრავს, როგორც მოძრაობა რიცხვს, ქვემოყარავ „ტონებისა“ მოძღვრების ერთგულ ჩინება... დალაგება ჩვენ უშუალოდ ვაცარდებით იმ თავსებურთა სვეტელათის დასაბამს, რომელსაც ხანგრძლივი სიცოცხლე არბუნა ბედმა. ტექსტი, რომელიც სამყაროს სულს ეხება, გამუდმებით აღძრავდა მათემატიკურსა თუ ფილოსოფიურ მედიტაციებს. აღქმასწარმოებულნი იმყოფებულნი, კვამლურსა და ბუთომდე არსოდეს განდებულნი მისი შივი გამოწყვეული ინტერესი, თვით დღესაც კი მხელია ადრეულვებულად წაივითხით იგი, როდესაც ფიქრობ იმ დაუსრულებელ ზმანებაზე, რომლებითაც „ტონებისა“ აკვან ურწყევდა და უნადავებდა ჩვენი წინაპრებისა თუ წინამორბედების წარმოსახვას¹⁵².

არა მარტო ჩვენი წინაპრებისას... შესაძლოა, ოცდაოთხი საუკუნის წინათ პლატონი უფრო ღრმად აღიქვამდა მუსიკას, ვიდრე ჩვენ დღევანდით დღეს. რატომღაც რომ მუსიკა ვაკილებით უფრო სწრაფად და მძაფრად მოქმედებს ჩვენზე, ვიდრე ხელოვნების ნებისმიერი სხვა დარგი? რატომ გვწვსება თავისი უჩვეულო ხიბლით? როგორ აღვიძებს ჩვენი სულის უღელმალეს სიღრმეში მთელმარე მოგონებებს? მუსიკის ამ ქალღირსული ზემოქმედების უნარს მისთვის ჩვეული მაცარი სიხუსტით აფიქრებს პოლ ვალერი: „როცა გაისმის წმინდა, ანუ მტრ-აყვებულ იშვიათი ბგერა, მყისვე იქმნება რაღაც განსაკუთრებული ატმოსფერო. მთელს ჩვენი ზგრძნობიარე ბუნებას რაღაც უჩვეული მოლოდინის გრძნობა ეფუძლება, და ეს მოლოდინი თითქმის ისწრაფავს დასაბამი მისცეს თეანათი არსითა და სიწმინდით იმან-ირსავე შეგრძნებებს, როგორცთა გამოწყვეული გრძნობა. როდესაც დარბაზში გაისმის წმინდა ბგერა, ჩვენი ყველაფერი წამსვე იცვლება: ჩვენ მოლოდინად ვართ ქვეყნი; და პირიქით, როცა, ვთქვათ, კონცერტის დროს დარბაზში ვაისმის ხმაური ცყამის ბრახუნა, ვი-ღაცის წამოახილი ამ ჩახელება, ჩვენ ვგრძნობთ, რომ პასენა ჩავეწყდა... რომ დაირღვა ერთგვარი სუბსტანციის მთლიანობა თუ ერთგვარა ასოციაციური კანონი. იმსხრევა მთელი სამყარო, ხანლის მთელი ძალა ქარწყვლდება“¹⁵³.

ადამიანის სულზე ზემოქმედების თვალსაზრისით მუსიკას მართლაც არ შეეძებნება ბაღლი. იქ, სადაც მთავრდება პოეზიის სფერ-

რო, მუსიკის სამყარო იწყება", — ამბობს ვაგნერი¹⁵⁴. „არა არის რა მუსიკაც უზენაესი“ („Höheres gibt es nicht!“), — მთავად იცხადებს ბუხოლერი¹⁵⁵. აქვე ერთხელ კიდევ დაიბრუნებთ ვაგნერს: „პარზონის არს ადამიანის არავითარი სხვა შემოქმედებით უნარი არ შეესაბამება; ის ვერც სხეულის პლასტიკურ მოძრაობაში პოუვებს ასეთ ვას, ვერც აზროვნების მკაცრ ლოგოსში... პარზონია ადამიანის მიერ აღქმულ, მაგრამ ვინაშიმუნქმდომულ სტიქურ ძალას მოგვეყვარეს“¹⁵⁶. პლატონი კი იტყობდა, რომ ეს სტიქიური ძალა სამყაროს ხელს აჭავს. რომლის ნამკვეთ ნაწილია ჩვენი სული, და რაკი მუსიკის მომხმინას ვგაძობდა, რაკვი იმისაღება მზერა და მალულად მოცურავს ცრემლი, ეს მხოლოდ ნოსტალიაა: წვეთი თავისი მშობლიური ზღვის წიას მისტირის. მუსიკის პლატონიურ განცდას შემდეგნაირად ვამოცვემს სანტიაგო არაველიო: „სამყაროს პლატონური კონცეფცია მოქმედებელი უწყსრებობის (desorden ordeno) კონცეფციაა: პარზონის ერთობით შერწყმული ნოტების სხვადასხვაობა. უსასრულო მუსიკა, სამყაროს შექმნისას დემიურგოსი მუსიკისად გვევლინება. ფიზიკური გეომეტრია ხაზოვანი მუსიკაა, მხოლოდ და მხოლოდ გარეგნული გამოვლენა უხილავი გეომეტრიისა, რომელსაც ძალთა გეომეტრია, არქიტექტურული გეომეტრია ეწოდება; იდეალური მუსიკა, მუსიკის მუსიკალური სული, უცხოობელი ნიშანი ყოველგვარი არსებობისა. ფიზიკური მუსიკა, მორალური მუსიკა, იდეების მუსიკა, გრძობების მუსიკა, ყოვლის მუსიკა, ვინაიდან უფლოღერი არის მუსიკა, როგორც ასებისბის აბსოლუტური პარადა, და მის ვარეშე არა არის რა, რატომ იწყებს თქვენი ესოდენ უსიამოვნო განცდას მდგრადის უბედობა ან ძალის გაბმული უბედობა; იმიტომ, რომ ესენი ნოტებია მუსიკის, ანუ პარზონიული ერთობის ვარეშე. რატომ გვგონიათ, რომ ვიღაცამ მოყვლა თქვენი გრძობებობა, რაკი ყალიბი ნოტის დისონანსს უსამედით? იმიტომ რომ მისმა სიყალბემ შებღალა პარზონია. რატომ გვხვდებით სიცრუე? იმიტომ, რომ სიცრუე არღვევს სოციალური მუსიკის პარზონიულ მხიერებას. რატომ ვაძინებთ ავადმყოფობას? იმიტომ, რომ ის არღვევს სიმრთელისა და სიყმასლის პარზონიას. ანდა რა არის ეს იმე, მარტოაღლისა და სხენედა რომ თავზარს აცემთ? პარზონიის რღვევა საცაკობრიო მუსიკაში თუ ყალიბი ნოტის საყოველთაო მშობის საგალობელი“¹⁵⁷.

სამყაროს შექმნისას დემიურგოსი მუსიკოსიაო, — ამბობს სანტიაგო არაველიო. — მაგრამ არა მარტო მუსიკოსი, არამედ, საერთოდ, ხელოვანი, ამ სიტყვის უზოვადესი გაგებით, ხოლო მის მიერ შექმნილი სამყარო ხელოვნების ნიმუშად გვევლინება. ზემოთ უკვე ითქვა, რომ დიდოსტატი ხელოვანი — დემიურგოსი — ხელოვნების კანონების თანახმად აგებს კოსმოსს. მთელი სამყარო თავისთავად, მისი ხილული

კოსმოსი და ვარსკვლავებით, მატერიალური თუ სულიერი სუბსტანციის წარტრუნვით, განვითარების უწყვეტი რიტმითა და შინაგანი კანონზომიერებით, რასაც ბუნების კანონებს ეწოდებდნენ დღეს, პლატონის ქსისება ღვთაებრივი ხელოვნების, ყოვლისმმლ შემოქმედებით აქტის განადიხებულ შედეგად. ბუნების ქალღმერთი ხიბლის, მის მომწეს-სკედ მშვენიერებას, სამყაროს მწყობრსა და დახვეწილ მესრავს არაქიტექტურულ, მუსიკალურ და პლასტიკურ საწყისთა ერთობლიობა განსაზრებებს, ხოლო ყოველდღე ამის მათემატიკის პრინციპებზე დაფუძნებული ერთიანი გეგმა უძევს საფუძვლად.

ყოველდღე ეს სამყაროს სული ეხება უპირატესად, და მხოლოდ შეშდგა — მთელ კოსმოსს. სამყაროს სულის პარზონიული სტრუქტურა განისაზრდება არა მარტო ზემოთხსენებული მუსიკალურ-მათემატიკური თანფარდობებით, არამედ ე. წ. ოქტრის კვეთის¹⁵⁸ კანონითაც. რომელსაც იცნობდნენ ჯერ კიდევ პითაგორელები და რომელსაც პლასტიკური სრულყოფილების მისაღწევად ფართოდ იყენებდა პრატეკრატმა ბერძნული ფერწერის, ქანდაკებისა და ხელოვნობდებობის ან ერთი და ორი დიდოსტატი. მართებულად შენიშნავს ა. ლოსევი: „თუ ოქტრის კვეთის კანონი იმამი მდგომარეობს, რომ მთელი ისე შეეფარდება უდიდეს ნაწილს, როგორც უდიდესი ნაწილი — უმცირესს, ცხადია, ყოველი გეომეტრიული პროპორცია ოქტრის კვეთის ფორმულად უნდა ჩაითვალოს. მამასადაც, თუ ავიღებთ რიცხვთა პირველ მწყობრს 2, 4, 8, 16, 2, 4, 8, რვიდან ერთხელ გადამვლენისა ჩვენ მივიღებთ დავოფის ზემოთხსენებულ კანონის თანახმად. აუცნულეღია იგივე ითქვას რიცხვთა მეორე მწყობრდამ — 3, 9, 27, 81, 1, 3, 9, 27, ვინაიდან იქვე მთელი (27) ისე შეფარდება უდიდეს ნაწილს (9), როგორც ეს უდიდესი ნაწილი შეფარდება უმცირესს (3). იგივე ოპერაცია ხორციელდება მწყობრდამ 9, 3, 1. ამრიგად, რაკი პლატონმა მოიხდამა რიცხვებით გამოხატა თავისი გავგამა უწყვეტობისა (ორიდან დაწყებული), ეს უწყვეტობა, მისი გაგებით, ოქტრის კვეთის თანახმად იყო აგებული. და რაკი იგივე მომომქმედა წვეტილობის მიმართ, მან კვლავ მიიღო ოქტრის კვეთის კანონი. ასე რომ, კოსმოსის შიგნით ყველა დავოფის პროპორციულობა პლატონის ნახაზებში ისეთივე ჭიჭიტი თანმიმდევრობითაა კონსტრუირებული, როგორც პროპორციულობა მთელი კოსმოსისა საერთოდ. ამასთან, მთელი როდია იმის შემწნევა, რომ ოქტრის კვეთის კანონი პლატონის სულის უხრუნველყოფს კოსმოსის უწყველ თანფარდობის ტრადიციის ამ შემთხვევაში, რაკი კოსმოსიდან, როგორც დავოფიელი მთლიანობიდან, მის ცალკეულ მომხმნებს თუ საფუნდებამდე ვეშვებით... დამსკულა 1-დან 27-სკენ ხორციელდება არა მარტო მუსიკალური

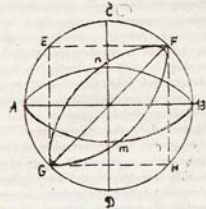
აბაჩარტო ვარკვეული შესრულებული ჯგუფებით, არამედ თანაბარბრძოლიანი რიტმულიებითა, ოქროს კვეთის კანონის მიხედვით¹⁵⁸.

სამყაროს სულის შექმნის შემდეგ დემიურგოსი უშუალოდ გადაიღის ციური თაღის შექმნაზე, რომელიც სწორედ სამყაროს სულისაგან იღებს დასაბამს. აქ ერთხელ კიდევ შევახსენებთ მკითხველს ჯეროვნებით სწამე ზებეა ფიზიკურ კი არა, პირწმინდად მათემატიკურ ან, თუ გნებავთ, იდეალურ ცის თაღს, კოსმურ სფეროს, თავისი გეოცენტრიკითა და ეკლიპტიკით, თავისი პლატონიკითა და მათი ორბიტებით, თავისი პარამონიული სტრუქტურითა და მარადიული კანონზომიერებებითურთ, რომელთა არასრულყოფილ ასლად ეკველინება მთელი ხალხული ზეცა. როგორც „სახელმწიფოს“ გვიმოწმებს, ფიზიკურა, ზოლული ცის მიღმა პლატონი იდეალურ ცის ემებს და სწორედ მას ნახავს თეორიული ასტრონომიის ერთადერთ უპრობლემატურ სავანად¹⁵⁹. ციურ სხეულთა კონფიგურაციებს, რომლებსაც თვალპერტებს ცის თაღზე, პლატონის აზრით, ჩვენ უნდა ვიყენებდით როგორც დაბნაბერ საშუალებებს, ვიქვით, ნახატებს თუ ნახაზებს, უპრობლემატურ ძიებებსა და შემოქმედებებს¹⁶⁰. „ტიმეოსში“ ჩვენ უშუალოდ ვესწრებით ამ იდეალური ცის დაბადებას. დემიურგოსი უკიდურესად განაწესებს ნაერთს თუ ნახავს, რომლისგანაც შექმნა სამყაროს სული, ე. ი. უსასრულო ვრცელობას ანიჭებს თვით სამყაროს სულს:

„შემდეგ სივრცეზე გავეთა მთელი ნახავი, ერთმანეთზე გადაჯერტონა ისინი ასო X-ის მსგავსად, წრიულად მოხარა ორივე და ბოლოები მათი გადაკვეთის საპირისპირო წერტილებში შეაერთა. შემდგომ ამისა, აძულა ისინი, ერთგვაროვნად, ერთსა და იმავე ადგილას ემბრუნეთ წრიულად, თანაც, ერთი წრე გარეგანი ყოფილიყო, მეორე კი შინაგანი. გარეგანი წრის ბრუნვას იგივეობრივის ბუნება დასლო სახელად, შინაგანისა კი — ბუნება სხვისა. იგივეობრივის წრე აიძულე მარცხნიდან მარჯვნივ, მარჯვთხელის გვერდის გასწვრივ ებრუნა წრე სხვისა კი — მარჯვნიდან მარცხნივ. იმავე მართკუთხელის დიაგონალის გასწვრივ. ხოლო უპრობლემატურა მინაწილა იგივეობრივისა და მსგავსის წრეებრუნვას, რადგანაც მხოლოდ ის დატოვა მთლიანი და დაყოფილი, მაშინ როდესაც შინაგანი წრეებრუნვა ექსცენტრალ დაყო შვიდ არათანაბარ წრედ, ისე, რომ, შეინარჩუნა ორმაგი და სამმაგი შედარებები, რომელთაგანაც თვითი ცის რიცხვი სამსამი იყო. ამ წრეებს მან დაუქნია ურთიერთისაპირისპირო მიმართულებით ბრუნვა, თანაც ისე, რომ სამი წრის სიმჭიდვრე ერთნაირი ყოფილიყო, დანარჩენი ოთხი — სი ანაურთიანობი, როგორც ერთობის, ისე პირველი სამის მიმართ, მკვარამ ბუნსტი თანაფარდობით მოზოხილი“¹⁶¹.

საუ თვალსაჩინო და კონკრეტული მკვარამ თანამედროვე ადამიანის წარმოდგენისათვის სრულად უცხო და უცნაური სახით აგვიწერს:

პლატონი დემიურგოსის მოქმედებას. ის ჩვენ გვაძიებებს ვირწმუნო რიცხვთა ძალმოსილებას დაქვემდებარებულ იდეალურ თანაფარდობას, ვირწმუნო მანამ, სანამ გადავიდოდით ციურ სხეულთა შექმნებაზე, რომელთა მიმოქცევისაც, „ტიმეოსის“ ავტორის აზრით, სწორედ ეს თანაფარდობანი განსაზღვრავენ. ზემოთ ციურტრეხული ფრაგმენტის მიხედვით, დემიურგოსის, ანუ კოსმორი კონების მოქმედება შემდგენიარად წარმოვიჩინებთ: მიღებულ ნახავს ის შედეგ უფას და ბერძნული ასო X-ის ფორმას ანიჭებს, ხოლო შემდეგ, გადაკვეთის წერტილის საპირისპირო წერტილში რომ აერთებს ბოლოებს, ორ წრეხაზსა და მათში მოქცულ სიბრტყეებს იღებს (სურ. 7):

სურ. 7.

ერთი ციური ეკვატორია (AB), მეორე კი ეკლიპტიკა (GF), რომლებიც მსხვილი კუთხით ჰქვეთენ ერთმანეთს. ამ კუთხის (a) სიდიდე, თანამედროვე მონაცემებით, დაახლოებით 23°26'-ია. ეკვატორისა და ეკლიპტიკის გადაკვეთის წერტილებს გახაზბულის (m) და შემოდგომის (n) ბუნების წერტილები ეწოდებათ. პლატონის მიხედვით, გარეგანი წრე, ანუ ციური ეკვატორი, რომელიც აზრით წარმოსახული მართკუთხედის (GEFH) გვერდის გასწვრივ ბრუნავს, იგივეობრივის¹⁶² ბუნებას განსახიფრებს, ხოლო იმავე მართკუთხედის დიაგონალის (GF) გასწვრივ მბრუნავი შინაგანი წრე, ანუ ეკლიპტიკა, რომელიც შვიდ არათანაბარ წრედ — პლატონის დროსათვის ცნობილი შვიდი პლანეტის (მთვარე, მზე, ვენერა, მერკური, მარსი, იუპიტერი, სატურნი) ორბიტებადაა დაყოფილი, — ბუნებამ „სხვისას“. როგორც ეკვატორის, ისე ეკლიპტიკის წრეც ციური თაღით, ანუ უძრავ ვარკველავთა სფეროთაა გაბრტყულ. წრებრუნვა „იგივეობრივისა“ და „სხვისა“ — არც

ურთიერთპარალელურია და არც ერთგვაროვანი. აგივეობრივისა წარმოადგენს „ტიმოსის“ თანხმად, მარცხნიდან მარჯვნივ, ანუ დასავლეთიდან აღმოსავლეთით ბრუნავს, ციურ სფეროს წარმოსახვით ჩაწერილი მარჯვნივდის ვერტიკალურად. მაშინ როდესაც წრე „სხვისა“ სპირისპირი მიმართულებით — მარჯვნიდან მარცხნივ, ანუ აღმოსავლეთიდან დასავლეთით, იმავე მარჯვნივდის დიაგონალს გასწვრივ მიმოიქცევა.

თუმცა იმც უნდა ითქვას, რომ ამ ჩვენ ერთგვარ ენციკლას ვეჭვს საქმე: აგივეობრივისა წარს ბრუნვა, როგორც წინს, სხვა არა არის რა, თუ არა სადღეღამისო ბრუნვა, რომელიც ციურ სფეროს პორპორტის პარალელურ სიბრტყეში გადაადგილებს; სადღეღამისო ბრუნვა კი აღმოსავლეთიდან დასავლეთით — მარჯვნიდან მარცხნივად მიმართული და არა პირველ — დასავლეთიდან აღმოსავლეთით, მაშინ როდესაც პლანეტების მოძრაობა ეკლიპტიკის სიბრტყეში დამკვირვებელს წარმოუჩნდება როგორც ბრუნვა დასავლეთიდან აღმოსავლეთით, ანუ მარცხნიდან მარჯვნივ, მაგრამ პლანეტის, როგორც ამას „კანონების“ ერთი პასაჟი ვეფიქრებს¹⁶². ყარვალ იცნობს ცის ბრუნვის რეალურ მიმართულებას. ვეცს არ იცნოს, მველი ბერძენები აღმოსავლეთის სამყაროს მარჯვენას უწოდებდნენ¹⁶³. მაშ, როგორღ უნდა ვგეგმოდეს პლანეტის სპირისპირი მტკიცების მნიშვნელობა „ტიმოსისში“? აღბერ რივის ცნობით¹⁶⁴, ყველაზე უფრო მარტობა და დამკვირვებელი ახსნამ ფიქტის მოუძებნა იტალიელმა პლანეტონიტმა ფრანკაროლმ, როდესაც ჩვენ ვკვირდებით ცას, არმილარულ სფეროსა თუ პლანეტარულს¹⁶⁵, რეალური მარჯვენა მხარე ჩვენს მარცხნივს შეესაბამება და პირველ. ასე რომ, ყრბებრუნვა, რომელიც ჩვენს მარცხნიდან მარჯვნივ მიმართული ვგონია, სინამდვილეში მარჯვნიდან მარცხნივად მიმართული. სხვათა შორის, „ტიმოსისში“ პლანეტონიტის ხაზგასმით აღნიშნავს იმ კერძოებულ ეფემერს, რისა და დეკრეციების სავანისა და დამკვირვებლის ურთიერთსპირისპირი პოზიციითა რეალურობა იწვევს¹⁶⁶.

სამყაროს სული, რომლის ძირითადი ფუნქცია სამყაროსავე სხეულის მართვა, მისი შოვალ-პატრონობა, ქრონოლოგიურად თუ არა, ლოგიკურად მაინც ამ უცანასკნელ უფროსს, მასზე უწინარესი უნდა იყოს, რასაც „ტიმოსის“ ვარდა¹⁶⁷, თვალნათლად ვუდასტურებს „კანონებიც“. არა არის სული, ჩემო მეგობარო, თითქმის არაფერ არ იცის; არ იცის, როგორია ის, რა მნიშვნელობა აქვს, რანაირია მისი დანართნი თვისებები და, რაც მთავარია, როგორ დიობადა იგი, რადგან ის რაღაც პირველადია, ყველა სხეულზე უფრო აღრე დაბადებული და ამიტომ არაფერი მასზე ნაყლებ არ ეჭმუღებარება სხეულთა თანხარ ცვალებადობას თუ ვარდქმნა-გადაცემობას. და რაჯი

სხვა საქმე, განა აუცილებელი არაა ვლინობოთ, რომ ის, რაც სულს უნათესავება, უფრო აღრე დიობადა, ვიდრე ის, რაც სხეულს ვსთუთნის, ვინაიდან სული სხეულზე უნახის და უხეცისი¹⁶⁸. სულია სამყაროს ძირისძინებული, მისი მფორმირებელი და მორტგანსხვებული ძალა; რა კიდევ „ფედროსიდან“ მოყოლებული, სულია სამყაროს შემოქმადებელი:

„ყოველი სული უცვლადია, რადგან უცვლადია ყოველივე მარად-მობრავი ხოლო ის, რაც სხვას ანიჭებს მოძრაობას და თავის შხრიც, სხვისი მეოხებით მოძრაობს, მოძრაობს შეუწყვეტილთავე არსებობასაც წყვეტს: შოლოდ თვითმჭერელი მოძრაობს უწყვეტლად, შოლოდ ივია მარადმობრავი და ყოველგვარი მოძრაობის წყარო და ხაზული. საწყისი კი დაუბადებელია, რადგან, აუცილებლობის გარდაუვალი ნებით, საწყისისგან იბადება ყოველივე დაბადებული, მაშინ როდესაც თვით საწყისი არაფრისგან არ იბადება. მართლაცაა, საწყისი რომ რაიმესგან იბადებოდეს, საწყისიც აღარ იქნებოდა იგი, და რაკი დაუბადებელია, მამასადავ, უხრწნელიც თუა, ვინაიდან ყოველი ხრწნადი მოცუდავია და განქრებადი, ხოლო თუ საწყისი განქრება, მაშინ არც მისგან დაიბადება რაიმე და აღარც თვითონ დაიბადება რაიმესგან, რაკილა ყველაფერი საწყისისგან იღებს დასამაშს. ამრავად, მოძრაობის საწყისი თვითმჭერელია და თვითმობრავი, ხოლო საწყისის დაბადება ისევე შეუძლებელია, როგორც სუცილი, სხვა-გვარად, ცის ბრუნვა, სამყაროს მარადიული ქნალობა და სხეუცვლადობა, ერთი სიტყვით, ყველაფერი შენგრედიობა, ყველაფერი შეწყვეტდა მოძრაობას და აღარაფერი იქნებოდა ამ ყოველდღი უძრავობის მამომრავებელი და, მამასადავ, ყოელის დამამრელებელი. ახლა, რაკი თვითმჭერლის უცვლადება დაიმტკიცეთ, თამამად შეგვიძლია იგივე გავიმეორროთ სულის არსისა და რაობის მიმართაც: ყველაფერი, რაც ვარდქმე ძალის შემოქმედებით იძებნის, უსულია, ხოლო თვითმჭერელი, ანუ თავისი თავის შინაგან მამომრავებელი — სუცილი, რადგან ასეთია ბუნება სულისა. და რაკი თვითმჭერელი სხვა არა არის რა, თუ არა სული, მამასადავ, სული დაუბადებელია და წარუღი-ნებელი“¹⁶⁹.

სულის, როგორც სამყაროს მამომრავებელი საწყისის, კონცეფცია „ფედროსიდან“ „ტიმოსის“, მისგან კი „კანონებს“ ვადაცემება: „სული მოძრაობაა, რომელსაც თვითმოძრაობის უნარი შესწევს“¹⁷⁰. „ათე სული აბრუნებს ყველაფერს, მამასადავ, ის ცალკელად აბრუნებს თითოეულსაც — შვის, მთვარეს და სხვა ვარსკვლავებს“¹⁷¹. „ტიმოსის“ მიხედვითაც, ყველა ციურ სხეულს — უძრავ ვარსკვლავებსაც, პლანეტებსაც, მზესაც, მთვარესაც სამყაროს სულის ძალი ამოძრავებს თავისი ორბიტებზე... ჩვენ უკვე ვიცით, როგორც ქმნის დემიურგოს

სამყაროს სულს (რაც თქმა უნდა, საქმე ეხება პარწინადად სიმბოლურ კონსტრუქციას) „არსის“, „იდეოლოგიისა“ და „სხვის“, ანუ რაც იგივეა „სხეულებში დაყოფადისა“ და „დაყოფადისა“ ნახვისაგან, რომელიც სულ ორ ნაწილად ჰყოფს და ამ ნაწილებს ერთმანეთს გადააკლებს, ერთმანეთზე გადააყვარდინებს ბერძნული ასო X-ს მსგავსად (ჯერის სიმბოლო), შემდეგ კი წრიულად მოხისის ასოს ბოლოებს და ვადაკვეთის წერტილის საპირისპირო წერტილის ასოს შვავრთებს შათ.

ესე მიიღება ორი კოსმოური წრე — ვარვანი და შინავანი, რომელთაგანაც პირველი თავისი ისტორიომიული სტატუსით შეესაბინება ციურ ეკვატორს, მეორე კი — ეკლიპტიკას, მაშინ როდესაც ორბიტოლოგიური სტატუსით პირველი „გეოგრაფიის“, ხოლო მეორე „სხვის“ ბუნებასთანაა გაიფიქრებული. სწორედ ამიტომაც, რომ მარცხნივ დაწარჩნებ მბრუნავ „იდეოლოგიის“ წრის¹⁷² დემიურტოსი დაუყოფლად ტოვებს, საპირისპირო მიმართულებით მბრუნავ „სხვის“ წრეს კი ექვეყნება ყოფს შვილ არათანაბარ (სხვადასხვა რადიუსის მქონე) წრედ, რომლებიც პლატონის დრის ცნობილი შვიდი პლანეტის (მთვარე, მზე, ვენერა, მარსი, მერკური, ვარსი, იუპიტერი, სატურნი) ორბიტებად გვევლინება.

„ტემპოსის“ მთელი ეს პასაჟი ძალზე საგულეობსში და საინტერესოა სივრცის პლატონური ინტერპრეტაციის თვალსაზრისით. კოსმოური სივრცის გეომეტრიული სტრუქტურის ცენტრალურ ევლემენტად „ტემპოსში“ ჯვარია დაახასული (თანამედროვე მათემატიკის წარმოდგენაში ჯვარი უძველესი ევკლიდესიან პრინციპად რელიგიას, მაგრამ გეომოლოგიურად ის პრინციპთანავე გაყოფილთ უფრო აღინაშნავდა და არა მარტო ბერძნული, არამედ ახლი თუ შორეული აღმოსავლეთის ძველყოფილი ცივილიზაციების წიაღში შექმნილ ოკულურ მოძღვრებათა ერთ-ერთ უნიშვნელოვანეს ატრიბუტად გვევლინება¹⁷³). ჯვარია კოსმოური სფეროს კარკასი (ციური ეკვატორი და ეკლიპტიკა); ჯვრის ცენტრია ამ სფეროს ცენტრი (სამყაროს დრისას და ციური ეკვატორის დამეტრის ურთიერთდაკვეთის წერტილი); ე. წ. „სამყარომილენიანი ჯვრის“ გეოგრაფიული და პოზიციონალური ლერძების ორიენტაცია შეესაბინება მოძრაობის ექვს სხვადასხვა სახეს (წინ, უკან, მარჯვნივ, მარცხნივ, ზევით, ქვევით)¹⁷⁴, ანუ სივრცის ექვს სხვადასხვა მიმართულებას და ა. შ. ერთის სიტყვით, პლატონის სივრცე ნაშდელია „ჯვარცმული“ სივრცეა „ტემპოსის“ ეს გრანდიოზული სიმბოლო, ზოგიერთი თანამედროვე პლატონისტის აზრით, განსაზღვრებს სამყაროს შემოქმედის, მამისა („პატერს“) თუ დემიურტოსის კოსმოურ ჯვარცმას, რაც იდეალური ერთობის რეალურ სიმარჯულში გადასვლით, „მონადის“ თვითაწილავითაა გამოხატული¹⁷⁵.

— სული აბრუნებს ცარგვალს, ხოლო ცის მოძრაობის ყვალდაყვალ

სორცელდება კოსმოური თვითშემცენებაც: სამყარო მოძრაობს და ამ მოძრაობის პროცესში შეიმცენებს „იდეოლოგიას“ და „სხვის“ ბუნებას, ანუ იდეალურსა და მატერიალურ საწყისს. წრიულად მბრუნავი სამყარო გამოვლენებით უბრუნდება თავის თავს, და, ამრიგად, სწევება საკეთარი აზრის მოძრაობა შინაგან ორგანოთა მოძრაობის შემთავინავური აზრის მოძრაობა შინაგან ორგანოთა მოძრაობის შესაბამება, სრულქმნილი კოსმოური აზრის თვითშემცენების პროცესთანავე, სრულქმნილად კოსმოური აზრის სიტყვაში პოელობს თავის გამოხატულებას, კოსმოური აზრის გამოხატულებადიც სიტყვა („ლოგოს“) გვევლინება. „ტიმოსის“ თანახმად, „ეს სიტყვა, თვითმოძრავ სამყაროში უბრუნავ და მდებარე წარმოთქმული, თანხარად ქვეშარტია, მებრუნავად იმისა, თუ რას ეხება“ — იდეოლოგიას თუ სხვას¹⁷⁶. ამ რთულ და საკმაოდ ბუნდოვანი პასაჟის გასარკვევად ასახვით როლს ასრულებს ტერმინ „ლოგოსის“ საკეთილური მნიშვნელობა, რაც ნიშნულია ძველი ბერძნული ენისათვის:

„ტერმინი „ლოგოსი“, — უნდა ა. ლოსევი, — ბერძნულ ენაში საერთოდ და ვერძოდ პლატონის ნააზრევში რამდენიმე ათეული მნიშვნელობის მტერივთვლად გვევლინება: ყველაზე მთავარი ის გასლავთ, რომ ამ ტერმინში ერთმანეთთანაა გაავიკვებული ყოველივე არსობრივი და ყოველივე სიტყვიერი, ასე რომ, „ლოგოსი“ ამ აზრით ნიშნავს „სენებასაც“, „შეჩლომასაც“, „დასკვასაც“, „დასაბუთებასაც“, „მეტონიკებასაც“, ურცხვი შეაღდღური მნიშვნელობებთან: მეორეს მხრეს კი — „სიტყვასაც“, „ენასაც“, „სიტყვიერ კონსტრუქციასაც“ და საერთოდ, ყველაფერს, რაც სიტყვის სფეროს განეკუთვნება. ენაროველი ნიადაგზე ესაა აზრისა და ენის ერთადღური დრის შესაინაშნება გათვება, ვინაიდან ყველა სხვა ევროპულ ენას როგორც ერთი, ისე მეორე სფეროსათვის თავისი სპეციალური აღნიშვნა მოუძენენ“¹⁷⁷. სწორედ ამ მნიშვნელობით უნდა იქნეს გახსნული პლატონის „ლოგოსი“ — „აზრის სიტყვა“ და „სიტყვა-აზრი“.

იდეათა ზეკოსმოური სინაშდელი, როგორც აბსოლუტური აზრი (და, იმედროველად, აბსოლუტური არსი), პლატონის მხედველი, ევკლიდური ლოგოსია¹⁷⁸. მაგრამ ეს ლოგოსი ტრანსცენდენტურია სამყაროს მიმართ, მაშინ როდესაც კოსმოური სულის მიერ თვითმოძრავ სამყაროში უბრუნავ და მდებარე წარმოთქმული სიტყვა¹⁷⁹. სხვა აზრის რა, თუ არ იმავდ ლოგოსის ექსტერიორიზაცია, მისი ვარგვენლი გამოვლენა, რომელიც უკვე ტრანსცენდენტური კი აღარ არის სამყაროს მიმართ, არამედ — ინაშნეტური. ფორმალური ანალიზით, ამ ორი ლოგოსის (შინაგანის და ვარგვანის) თანაფარობა დაახლოებით იგეგვა, რაც — ძველ აღიქმაში — სამყაროს შემოქმედის ზებუ-

ნებრევი სიმბოლის ძალმოხილვა და სამყაროს მისამართით მის მიერ წარმოთქმული პირველი სიტყვა: „ეჰა ობრ“ — იგივე ნათელი 179.

სამყაროს მოძრაობას თვითშემცნების, ანუ გნოსოლოგიური ასპექტის ვარა პარქმინდელ ასტრონომიულ ასპექტს აქვს. პირველ თავში ჩვენ დამწერლებით შევხვებთ პლატონის ასტრონომიულ შეხედულებათა ევკლიდის რთულსა და შინაგანი წინააღმდეგობების ნიშნის აღმუქვლი პროცესს, რომელიც გეოცენტრიზმით იწყება და, ავტორის შემოქმედებითა კარგიის დასასრულს, პელიოცენტრიზმის ჩანასახოვან ფორმას აღწევს. თუმცა „ტიმოსსი“ პლატონი ჯერ კიდევ გეოცენტრისტულ თეოსაზრისზე დგას და ცდილობს თავისებური პასუხის ვასტეს ბერძენ ასტრონომია მთელი თაობების წინაშე თეორიულ აზრისა თუ ცხოვრების პრაქტიკული მოთხოვნებით დასმულ კითხვას: რატომია, რომ პლანეტების მოძრაობა ესოდენ მკვეთრად განსხვავდება დანარჩენი ვარსკვლავების მოძრაობისაგან, „ტიმოსსი“ მთელი ასტრონომიული კონცეფცია მიზნად ისახავს, თანამარბოშიერი წრიული მოძრაობებისა და ბრუნვის უცვლელი მიმართულების შემოვლით ავეყენოს იმ ხილულ უწყესობათა მიზეზი, რასაც ჩვენ გვივლენს პლანეტების ზეგზავიანი ან, უფრო ზუსტად რომ ვთქვათ, მარჯვერი სებური მოძრაობა.

პლატონი სავსებით სამართლიანად დაასკვნის, რომ პლანეტების ხილული მოძრაობა ორი სხვადასხვა მოძრაობის ჯამად გველინება: მაგრამ გეოცენტრულ თეოსაზრისით, ამ ჯამს ვეძილვს ორი სხვადასხვა მიმართულებით მბრუნავი წრის — „გეომბრებისა“ და „სტეოსი“ წრის, ანუ ცენტრი ეკვატორისა და ეკლიპტიკის ურთიერთსამართის-პარო მიმართულებათა შეჯერება, მაშინ როდესაც პელიოცენტრიზმის მიხედვით იგივე ჯამი, ერთის მხრივ, აღდგამის, ხოლო მეორეს მხრივ, საკუთრივ პლანეტების მოძრაობათა შეჯერებით მიიღება. ამე რომ, პლანეტების მარჯვერისებური მოძრაობა ცის თაღზე რეალური კი არ არის, არამედ მომკვეთებით: სინამდვილეში ისინი წრიულად მოძრაობენ თავიანთ ორბიტებზე, — ასეთია პელიოცენტრიზმის დასკვნა, რომელსაც თავის „კანონებში“ პირველად ჩამოყალიბებს პლატონი.

შეძლებოდა ადარე მივბრუნებოდით ამ საკითხს და „ტიმოსის“ ასტრონომიული თეორისათვის აქ დავეყვანა წერტილი, მაგრამ მწელია თავი დააღწიო მომხილავ ცდუნებას და მყოხებულს არ გაეცნო ერთი განსაკვირვებელი პარადოქსი, რომელიც არავის შეუძენია ვეს და რომელიც კიდევ უფრო აახლოებს ერთმანეთთან პლატონისა და ახალი დროის ასტრონომიის მეცნიერულ ძიებებს. როგორც ვიცით, დემიტრიუსი დიუფოლად ტრუბს „იგივეობრივად“ ვაფთხა წრეს, ანუ ცენტრ ეკვატორს, მაშინ როდესაც სამართლიანობა მიმართულებით მბრუნავ შიდაწრეს, ანუ ეკლიპტიკას ექვსჯერად ყფოს

შეუდა ათათანად, ე. ი. სხვადასხვა რადიუსის მქონე წრედ, რომელთაგანაც თითოეული ამა თუ იმ ცენტრი სხეულის ორბიტედ გველინება. გეოცენტრული სისტემის თანახმად, სამყაროს უძრავი ცენტრია — დედამიწის გარშემო თანაბარბომიერი სიჭრავით ბრუნავს იმ დროისათვის ცნობილი მთელი პლანეტა — მთავარი, მზე, ვენერა, მერკური, მარსი, იუპიტერი, სატერნი. ორი გეოცენტრული პრობლემის (1, 2, 4, 8 და 1, 3, 9, 27) შედეგით მიღებული რიცხვთა მწკრივი — 1, 2, 3, 4, 9, 8, 27 — „ტიმოსის“ მიხედვით, სწორედ ამ ორბიტების რადიუსთა თანაფარდობას, ანუ, რაც იგივეა, სამყაროს ცენტრდინ, მზე იგი, დედამიწიდან თეთივით პლანეტის დაშორების გამოხატავს. ამრიგად, პლატონის, ისევე როგორც მისი სხეულგანთქმული მოწყობის — ევკლიდის გეოცენტრული სისტემა სქემატურად ასე წარმოიკვლევა: 0 — სამყაროს ცენტრი (დედამიწი), 1 — მთავარი, 2 — მზე, 3 — ვენერა, 4 — მერკური, 8 — მარსი, 9 — იუპიტერი, 27 — სატერნი, და ბოლოს, უძრავ ვარსკვლავთა სფერო.

როგორც ზემოთ ვნახეთ, რიცხვთა ამ თანმიმდევრობის პარპონი-საკცია, ანუ მისი შევსება სამი მეთოდის, ოთხი შესვლისა და ცხრა მკრედიის ტოლი ახალი ინტერვალებით, წილადურ რიცხვთა სავსოლ ზეულ მწკრივის გვაძლევს, რომელთა გაერთინებულადიანობაოც ვეუ-რელობა მიუღ რიცხვებს, ისედაც ადვილად ვხეულობთ შესაბამი-სობას რიცხვთა პირველადი და საბოლო მწკრივების ცალკეულ წევრ-და შორის; აი, ეს შესაბამისობანი: 1—384, 2—768; 3—1152, 4—1536; 8—3072; 9—3456; 27—10368, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, 384 მთავრის რიცხვია, 768 — შრისა, 1152 — ვენერასი; 1536 — მერკურის, 3072 — მარსის, 3456 — იუპიტერის, 10368 — სატერნისა.

გავიდა ორი ასასი წელი. დრონი იცვლენს, შეიცვალა ასტრონომია, სამყაროს, გეოცენტრულმა მივლმა ადგილი დაუთმო პელიოცენტრულ სისტემას, მაგრამ პლატონის მიერ მეცნიერების წინაშე დამსჯელი პრობლემა კვლავნდებურად უცვლელი დარჩა. კოპერნიკი და ევპლერი ისევე დატყობნენ პლანეტარულ ორბიტათა თანაფარდობას, ანუ მანძილს სამყაროს ცენტრიდან (მჭერად უყვე — შხი-დან) პლანეტებამდე; როგორც პლატონი, ამ მხრივ, განსაკუთრებით წინამდებოლია ევპლერის ძიებები. მეცნიერებებს ისტორიაში იშვი-თაოდ ზოდ მოიძებნება ესოდენ რთული და საინტერესო პიროვნება, ვისი არსებამიც ორგანულად იტყვივოდა ერთმანეთს მეცნიერი რაციონა-ლისტი და მისტიკოსი. პითაგორასა და პლატონის „მასივი სწამლა, რომ დღერობა იღვალურ რიცხვთა პრინციპს შესაბამისად შექმნა სამყარო და ამიტომ მათგანმერკური პარპონია, რომელიც საფუძვლად უყვეს სამყაროს... ესია პლანეტთა მოძრაობის რეალური და გონე-ბისაუბის მისაწუღობი მიზეზი“ 180. „ახროვნება ისევე თანდაყოლილი

იყო მიხთვის, როგორც მუსიკოსობა — მოცარტისათვის, — შენშენს, ნავს ლოკი¹⁸¹.

გეოცენტრულ სისტემაში შვილი პლანეტა იყო (შინა და მიჯარის ჩათვლით და დედამიწის გამორიცხვით), კეპლერისდროინდელი პელოცენტრუზში კი მხოლოდ ექვს პლანეტას ითვლიდა: მერკური, ვენერა, დედამიწა, მარსი, იუპიტერი, სატურნი. კეპლერის მშოთხეარა და ბოძოქარა აზრი გამუდმებით დაეჭვბდა უნაურად აკვატბებელი კოტბების პასუხს: რატომბა მიანდემიანეც ექვსი პლანეტა? რა თითანფარღობები არსებობს მით ორბიტებს შორის? ტბხო ბრძანეც დავკერებბათა შედგებბზე დარწმობით, კეპლერბა გამოიანვარბა, რომ ორბიტების რადიუსები კოპერნიკის სისტემაში ისე შეფარღვბინა ერთმანეთს, როგორც 8:15:20:30:115:195. ამის შემდეგ ერთი სტეიჰჰონდა, როგორბე ჩასწვღდომბდა ამ თანფარღობბათა საიდუმლოს. ერთბელ ყურადღებბა მიაცეპა იმ ფაქტბ, რომ თუ წრეჭირბი ჩანახელ სამკუთხებდს, ამ სამკუთხებდს კი ეკვავ წრეჭირბ, მბმბბს ამ წრეჭირბბა რადიუსები ისე შეფარღვბდა ერთმანეთს, როგორც 2:1, 5, 8, დაბხოლობით ისევე, როგორც მბიდან ყველახე მებბდ დამორბებულ ორბიტანტის — იუპიტერის და სატურნის მანძილები. კეპლერს იბებღე ჰქონდა, რომ შესტლებდა იმნაირ წრეჭირბთა ავებბს, რომელთა რადიუსებბს შეფარღვბდა ისეთივე ბებნობდა, როგორც პლანეტათა ორბიტების რადიუსებბს, თეკი სამკუთხებბბს შემდეგ კვადრატბს. ხტოკუთხებბბს, ექვსკუთხებბბს, ერთის სტკვით, წესიერ მრავალკუთხებბბს ჩანახვბდა წრეში, მბგრამ ამ მეთოღბა სასურველი შედეგი არ გამოიღო.

მბინ კეპლერბა სხვა ვნა ორბბა: გაღაწყებბა ბრტყელი ფიგურბბს ნაცვლად 5. წ. „პლატონურბ“, ანუ წესიერ მრავალწახნავ სტკვულბბ — ტეტრაედრი, კუბი (ჰექსაედრი), ოქტაედრი, იკოსაედრი და დოდეკაედრი გამოყუყუებინა მიზნის მისაღწევად: „ბუ გაღაწყებბებ დამემტკიცებბა; — წერდა კეპლერი „კოსმოგრაფიული საიდუმლოს“ შესავალბ, — რომ ყვბად მოწყავალ და ხუტლისმბღე ღმბრბბა: ჩვენი მოძრავი სამყაროს შექმნისის და ტოფრი ორბიტების განლაგებბას საფუბბდლად დღბო ხუთი წესიერი სტკული, რომელბმაც პითაგორასა და პლატონის დრობდან მოყოლებულბ, ესაღვდ დღბო სატკული მოიხვეუქბ; მბნვე შეარბბა ტოფრი ორბიტათა რიცხვი და პროპორციკობბ, ისევე როგორც მოძრავობბთა თანფარღობბინა წესიერ სტკულთა შესაბამისად“¹⁸². კეპლერბა იბიღს სატურნის სტკური და შიგ ჩაწერბ კუბბ, ხოლო კუბში — იუპიტერის სტკერი, რომელბმაც, თავის მბრბე, ჩაწერბ ტეტრაედრი; ამ უნახსენებლბ — მარსის სტკერი, მბს/ბე კბა დვჯ — დოდეკაედრი, რომელშიც ჩაწერბ დედამიწის სტკერი. შემდეგ თამბიშღერტულად: დედამიწის სტკერბი ჩაწერბილ იკოსაედრი, იკოს

საედრონი ჩაწერბილ ევბრბის სტკერი, შიგ ჩაწერბილ ოქტაედრბ და, სტლ ბოლოს, ოქტაედრბი ჩაწერბილ მერკურის სტკერი.

როგორც ვნახებ, კეპლერბა მთლიანად გამოიყენა ხუთივე პლატონური სტკული, შემდეგ თავისი სტკემის მიხებდით გამოიანვარბინა სტკერთა რადიუსები და დაადგინა, რომ ისინი საკმაოდ ზუსტად შეესაბამებოდნენ დავკერებბის შედეგბს. ამ განსაკუთრებულ დაბმბხებეამ საბოლოოდ დაარწმუნა კეპლერი აბოსავალი იღბს სასწერტკში. მბს ეგონა, რომ შედბო მრბტვე გეომეტრიულ სტკემბზე დავკერბა შეიღბი მბის სისტემის ავებბულბა. კეპლერს ებვცე არ ენახებბოდა იმბში, რომ ექვსი პლანეტისა და მით შორის ხუთი ინტერვალის არსებობბა განბრობებული იყო ხუთი პლატონური სტკულის არსებობბით. აებნა ვერ იტყვის, რა უნახარბბზარი სიხარული მავარბობინა ამ აღმოჩენბამ, — წერბდა კეპლერი, — მე უკვე აღარ ვნახობდი დავკერბულ დრბის და ვერ ვგბრბობბდი დღბოლობბს. აღარ მბინახებბდა რბული გამოთვლები იმის დასამტკიცებლად, მართლა შეესაბამებოდა ჩემი გამოთვბა ორბიტების კოპერნიკისეულ თეორიას, თუ ჩემი სიხარული კვამიღვით უნდა გფანტებლიყო“¹⁸³. დღბს ჩვენ ვეცით, რომ ეტბბრბის ეს წარმბტებბა შემბხებვითი იყო. მბის შეუღებბი ზუსტად ერთბა, მბბსალობბით შეესაბამებოდა სინამდვილეს. ებვცე არ იკოს, შემდეგი სამბი პლანეტის — ურანის, ნებბტუნისა და პლუტონის აღმოჩენბამ¹⁸⁴ საფუბბველი გამოაცალა კეპლერის თვითრწმენბს. მვგრამ არც იმბს ურბოფბა შეიბღებბა, რომ ამ უღვაყო მიღწევამ მბნიშნებლკოვანწილად განპარბობბა დღბი ასტრონომბის შემუღგობბი აღმოჩენბი.

ბი, როგორც განსაზღვრავს კეპლერი მანძილს მბიდან პლანეტებმამდე, მერკურბდ დამყებული და სატურნბდ დამოავრბებულ (პრობბით ერთობლად აღებუბბა მანძილი მზესა და დედამიწის შორბს). ფრბხებლბმბ მბგავებეს კოპერნიკის შეფასებბი 0,419 (0,379), 0,762 (0,719), 1,000 (1,000), 1,440 (1,520), 5,261 (5,219) 9,163 (9,174)... ამ მბმბრბთებლბბთ ბბებბა მომღვწეობ საუკუნებებში გრბტლდებოდა. XVIII ს. დამღვებს გერმანებლბა მეცნიერებბა იბბან დანბულ ტიკულსმა და იბბან ელვტრ ბოღმე ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად შენიშნეს შემდეგი კანონზომიებბბა, რომელსაც ელვტრ კვიან ტიკულსბოღვს წესი ეწოდა: თუ ავღლებთ რიცხვებბს შწკრბეს: 0, 3, 6, 12, 24, 48, 96, 192 0-ბს გამოკლებბ, ესბა გეომეტრიული პროგრესიკა, რომლის მბნიშნებლბა 2 და თბოთებულ მბთგანს მივებბტებბ 4-ს, მივღებბთ: 4, 7, 10, 16, 28, 52, 100, 196, რაც საკმაოდ ზუსტი მოახლოებბი განმბბბავს მანძილს მზბდან პლანეტებმამდე, თეკი ერთობლად მზესა და დედამიწის შორბს მანძილს 1/16-ს შეიბინებბ: 0,4 0,7, 1,0 1,6 2,8 5,2 10,0 19,6. რეალური მანძილი მზბდან კოპერნიკისა თუ კეპლერის

დროს ცნობილ პლანეტებამდე დღეებდელი მონაცემებით ასეთია 0,387, 0,723, 1,000, 1,524, 5,203, 9,539.

განსჯევება ამ მწკრივებს შორის ისაა, რომ მზის სისტემაში არ აღმოჩნდა 2,8 ასტრონომიული ერთეულით დაშორებულ პლანეტა მარსისა (1,524) და იუპიტერის (5,023) ორბიტებს შორის, თუმცა ესაა მის არსებობას დაბეჭდილებით ვარაუდობდა ტიციუს-ბოდენს წესი. ასტრონომებმა, ჯერ კიდევ კეპლერის დროს, შეაქციეს ყურადღება სივრცეში ამ ადგილას. 1801 წლის 1 იანვარს იტალიელმა ქრისტე ჰაიკიმ აღმოაჩინა ციური სხეული, რომელიც თავდაპირველად კომეტა ვენუსა. მაგრამ დღეში ვერძინელმა მათემატიკოსმა კარლ გაუსმა გამოთვალა მისი ორბიტა და დაადგინა, რომ ჰაიკის მიერ აღმოჩენილი ციური სხეული პლანეტა იყო, რომელიც ზუსტად შეესაბამებოდა ტიციუს-ბოდენს წესით მიჩენილ ადგილს და მისიგან 2,77 ასტრონომიული ერთეულით იყო დაშორებული. ახლად აღმოჩენილ პლანეტას ჰაიკიმ ცერერა უწოდა. სულ მალე ამის მოკვება ახალი პლანეტების ნამდვილი „ბუმი“ აღმოჩენილ იქნა ათობით და ასობით ახალი პლანეტა, რომლებსაც მათი სიმცირის გამო ასტროლოგები უწოდეს. სადღესობად უკვე ცნობილია 2300-ზე მეტი მცირე პლანეტა, რომელიც ამოღებული უმრავლესობა (98%) მარსისა და იუპიტერის ორბიტებს შორის მოძრაობს და მზიდან საშუალოდ 2,06—4,30 ასტრონომიული ერთეულითაა დაშორებული.

ახლა კი დროა ვანერმარტო მკითხველს, თუ რისთვის დაგვირბა მთელი ეს ასტრონომიული წიაღეცა. საქმე ისაა, რომ სამყაროს ორივე მოდელს — გეოცენტრულსა და ჰელიოცენტრულსაც ერთი და იგივე მათემატიკური სქემა უწყვეტად სისტემის ურავი ცენტრის ვარჩემო წრედულ თუ ელიფსურ ორბიტებზე¹⁸⁵ მოძრაობენ ცენტრიდან სხვადასხვა მანძილით დაშორებული პლანეტები. ამიტომ, ვინმეს რომ ანახად მოსკლოდა და პლანეტის გეოცენტრული მოდელი შექმნიყო მისი დაგვირბა ჰელიოცენტრული სისტემისათვის, „ტიციუსის“ ადრორის რიცხობრივი მონაცემები წარმატებით შეეცვლიდნენ ტიციუს-ბოდენს წესს: მართალია, სხვა ციური სხეული იქნებოდა სამყაროს ცენტრი, სხვათაში იქნებოდა პლანეტების თანმიმდევრობაც. მაგრამ ცენტრიდან ამა და ამ მანძილზე უფროდ დაგვირბებოდა ესა თუ ის ციური სხეული და ეს ციური სხეული უცილობლად იქნებოდა პლანეტა. დავუვირბოთ ქვემოთ მოტანილ დიაგრამას:

კოსმონი	0,379	0,719	1,000	1,520	5,219	9,174
კოსმონი	0,419	0,762	1,000	1,440	5,261	9,163
ტიციუს-ბოდენ	0,400	0,700	1,000	1,600	5,200	10,000
პლატონი	0,384	0,768	1,152	1,536	3,072	3,456
ტიციუსის მანძილი	0,387	0,723	1,000	1,524	3,200	5,203

ბ) სამყაროს სხეული

მთელი მატერიალური სინამდვილე, მთელი გრძობად-კონკრეტული სამყარო, „ტიციუსის“ მიხედვით, ერთადერთი, ყოვლისშემკველი, სრულქმნილი და ცოცხალი არსია, რომელსაც ვინების განზრების თანხმად მართავს და წარმართავს სამყაროს სული, რადგან, პლატონის მტიციებში, ვინმეა უშუალოდ კი არ უკავშირდება მატერიალს (სხეულს), არამედ მხოლოდ სულს მეშვეობით. რაგორც „ტიციუსის“ გეოცენტრულს, დემოკრიტოსმა აზრით განსაჯა, რომ თავიანთი ბუნებით სრულ სავანთა შორის გონიერებისგან განმარტული არც ერთი ქმნილება არ შეიძლება უფრო მშვენიერი ყოფილიყო, ვიდრე ვინამაშობილი, თუკი ერთსაც და მეორესაც ჩვენ განვიხილავთ რაგორც მთელს. ვინიერების სავანე კი შეფუტებულია სხვა რამე იყოს, ვერადა სულსა. ამ აზრის თანახმად, მან ვინიერება ჩაუნერება სულს, სული კი ჩაუნერება სხეულს და ამანარად ააკო მთელი სამყარო, რათა შექმნა უმშვენიერესი და, თავის ბუნებით, ყოვლის უმშვენიესი ქმნილება. ამრიგად... უნდა ვაღიაროთ, რომ ის ჩვენი კოსმოსის არის სულითა და ვინიერებით მისილი ცოცხალი არსი, და რომ ის დაიბადა ქრეშარტულ ღვთაური წინამაწარბედვის წყალობით“¹⁸⁶.

უფრო გვიან, „ტიციუსის“ ამ საველისსში მომენტს თილიანად ვარჩარებს არისტოტელე: „ჩემი განსაზღვრით, ვინმეა არის ის, რითაც სული აზროვნებს და იმეცნებს. ამიტომ წარმოუდგენელია, რომ ვინმეა უკავშირდებოდეს სხეულს. ასე რომ იყოს, ვინმე ის ამა თუ იმ თვისების მფლობელი შექმნილობდა — ამ ცივი უნდა ყოფილიყო, ამ თბილი, — ამ კიდევ გრძობის ამა თუ იმ ორგანოდ იქცეოდა: სინამდვილეშითუ მისთვის უცხოა ყოველივე ეს“¹⁸⁷. „არისტოტელეს ეს ტექსტი — შენიშნავს ა. ლოსევი, — მრავლისმეტყველია. ჯერ ერთი, უფროდ უნდა ვაღიაროთ, რომ არისტოტელესათვის ამაყარა აპსურდია აზროვნებისა და ვინიერებისათვის, ისევე რაგორც მათი სავნისათვის, ამა თუ იმ გრძობადი მახასიათებლის მისადაგება, რავინდ ღრძობადი უნდა იყოს დანოქმული კაცის ვინმეა ადამიანის მატერიალური და ვინიერბრივი

ორგანიზაციის წიაღში. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ არისტოტელე (პლატონის კვალდაყვალ) აქ გამოიყენებს უცხადეს თვისის და პირდაპირ და ურღვევლად აქსიომის. მართლაც, ჩვენ ხომ არ შეგვიძლია იმისი ღმერთის თვისის გამარჯვების ტახტზე ხან თბილი, ხან ცივი, ხან შიშვენი, ხან შტებუქი, ან კიდევ ამა თუ იმ ფერისა იყოს. გრძობადი თვისებების მისაღებება აზროვნების საგნებისადმი სრულიად უაზროა. ამრიგად, თვით მატერიალური აღმანათლებელიც არის რაღაც არამატერიალური, მით უმეტეს — კოსმიური გონებაში¹⁸⁵.

ზემოთ ჩვენ გვეყვარება აღვნიშნეთ, რომ სამყაროს სულ ერთგვარი შედეგადური საწყისია იდეალური სინამდვილე და გრძობად-კონკრეტული სამყაროს შორის, დემონსტრაციის პირში, კოსმოსის მარჯვნივ ზეგული ძალი, მთავრატყვერ ფორმისა და თანფარდობათა ერთობალობა, რომელსა მთავრატყვერ იგება ცვლადი და ქნაღი სინამდვილე, სამყაროს მთავრატყვერული საწყისი, რომლის მიხედვითაც იდეებმა მატერიაში რეალისდებიან, მატერიაში ისინი ხორცს; ისიც იტყვა, რომ მთელი ცარტყველი სამყაროს თვითმოძრაი სულის მეშვეობით ახრელებს თავის მარადიანს და პარმონიურ წრებშიც, რომელიც ციური ევკატორის ბრუნვა, რომელიც მარცხნიდან მარჯვნივ, ანუ დასავლეთიდან აღმოსავლეთის მიმართულებით ხორციელდება, კოსმიური სულის „ვივიეობრივ“ საწყისს შეესაბამება, ხოლო ევლიბატრიისა და მის სიმბატყვერ მოძრაი პლანეტების წრებშიცა ციური ევკატორის მიმოქცევის საპირისპიროა და შეესაბამება სამყაროს სულის იმ ნაწილს, რომელიც „სტისი“ ბუნებითა განსაზღვრულია და რომ, ბოლოს, ცის მოძრაობის კვალდაყვალ ხორციელდება სამყაროს თვითმეცნიერება. ამიტომ ამ საკითხებზე აქ აღარ ვავაგრძელებთ შექვლობას.

პლატონის კოსმოლოგიის ერთ-ერთი სპეციფიკური მომენტია სამყაროს ერთადერთობის აღიარება, რთაც იგი ძირეულად უპარსპირდება ატომისტთა კოსმოლოგიურ კონცეფციას, რომლის თანხმადაც არსებობს არა ერთი, არამედ ურცხვი სამყარო. დიოგენე ლაერტიული გალმოვეცემს, რომ დემოკრიტის აზრით, „არსებობენ ურიცხვი სამყაროები, რომლებსაც დროში დასამამიცა აქვთ და დასასრულიც“¹⁸⁶. სიმპლიციუსის მოწმობით, „ლუკანე და დემოკრიტე ამტკიცებენ, რომ უსასრულო სივრცეებში არსებობს სამყაროთა ურიცხვი სიმრავლე, და რომ ისინი ატომთა უსასრულო სიმრავლესგან იღებენ დასამამს“¹⁸⁷. პლატონი გადამკით უარყოფს ურიცხვ სამყაროთა არსებობის ატომისტურ კონცეფციას. მისი აზრით, სამყარო ერთია, რადგანაც ერთია პირველნიველი, რომლის ხატადაც შეიქმნა სამყარო. კოსმოსი ისევე ამომწურავად მოიცავს მთელს მატერიალურ სინამდვილეს, როგორც პირველნიველი — მთელს იდეალურ სამყაროს.

არს. პირველნიველი რომ თვითმკმარი და მთელი იდეალური სინამდვილის მომცველი არ იყოს, მაშინ დასაშვებია იქნებოდა მის გარეთ სხვა ინტელიგებლური რეალობის არსებობა, თუმცა ამ შემთხვევაში უნდა გველიაზრებინა მესამე იდეალური სინამდვილე, რომელიც ერთსადაც მოიცავდა და მეორესაც. მაგრამ პირველნიველი ერთადერთია, ამიტომ ერთადერთია გრძობად-კონკრეტული სამყაროც¹⁸⁸.

პლატონის ამ კონცეფციას განსხვავებულ არგუმენტებზე დაყრდნობით, მხარს უმაგრებს არისტოტელე, როგორც მასწავლებლის, ისე მოწაწათვისაც სამყარო ერთადერთია. არისტოტელეს ეს მტკიცებულება უნდა იყოს ეპიკური კანონზომიერებათა ზოგადსა და უნივერსალურ სახითის. ასე, მაგალითად, თუ პირველადი ელემენტები — მიწა, წყალი, ჰაერი, ცეცხლი, რომელთაგანაც ითხზვის მთელი მატერიალური სინამდვილე, სხვადასხვა სამყაროში ძირფეციანიად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, მაშინ მათ აღარაფერი ექნებათ საერთო, ვარადა სახელდებისა, ესე იგი მთელი მათი იგივეობა პირწინადად ნომინალურ კონსენსუ დავიყვანება, ისევე როგორც სიტყვებისა — „კოსმოსი“, „სამყარო“, რაც იმას ნიშნავს, რომ მრავალ სამყაროზე ლამაზაქცი კი ზედმეტია, ვინაიდან შეუძლებელია მატერიალურ სიღლითად შეგრძობა შექმნება (აბსურდია ვიეთხოვთ, არა უდრის ერთი ვარსკვლავი პულს სამი პისექტრისა პულს ცხრა მუხს), ანდა ერთ ზოგად ცნებაში მათი მოქცევა. ხოლო თუ ელემენტები სხვადასხვა სამყაროში ერთი და ატყვენი არიან, მაშინ მათთვის განსხვავებული ბუნებრივი მოძრაობა უნდა იმეფიერება: სხეული, რომლის შემადგენლობაში მიწა სჭარბობს და რომელიც, ამის გამო, „ბუნებრივად“ ვარდება ჩვენი სამყაროს ცენტრის მიმართულებით, ასევე, „ბუნებრივად“ უნდა დაეარდნოს სხვა სამყაროს ცენტრის მიმართ. ე. ი. დაშორებოდა ჩვენი სამყაროს ცენტრს¹⁸⁹.

მაგრამ ზოგჯერ მასწავლებლისა და მოწაწის არგუმენტაციი სიტყვა-სიტყვით ემთხვევა ერთმანეთს: „... რთხივე ზემოსხეული ნაწილი დასამამს — წერს პლატონი, — თითოეული მთლიანად შევლდა კოსმოსის შემადგენლობაში: შემოქმედმა მთელი ცეცხლისა და წყლისაგან, მთელი ჰაერისა და მიწისაგან ააგო იგი, ისე რომ, კოსმოსის გარეთ არ დაეტოვებია მათი არც ერთი ნაწილი თუ ძალმოსილება. მას განწარხებული ჰქონდა, ჟერ ერთი, ის, რომ კოსმოსი ყოფილყო მთლიანი და ცოცხალი სრულქმნილი არა, ასეთივე სრულქმნილი ნაწილები-ღურთ. ამასთანავე, ერთადერთის ვარსება და არსად დაჩრგინილყო არავითარი ნაწილი, რისვინაც, შესაძლებელი იქნებოდა მეორე; მსივე შევლეთ ცოცხალი არსის დაბადება“¹⁹⁰. ახლა კი არისტოტელეს მოგვსთხოვთ: „არ არსებობს სხვა ცა (ე. ი. სამყარო, — ბ. შ.) და მრავალნიველი“¹⁹¹.

ვალ ცის წარმოშობის თვით შესაძლებლობაც კი გამოირიცხება. ვინაიდან ეს ცა თავის თავში უკვე შეიცავს შვილ მატერიას¹⁹⁴.

„ტიმოისის“ მიხედვით, არსებობს გარკვეული მსგავსება თუ ერთიერთშესატყვისობა, ერთის შორებ, ვინებას, როგორც პირველ ნიშნულსა და, მეორეს შორებ, ამ პირველნიშნუს ხატად შექმნილ სამყაროს შორის: როგორც პირველი მოიცავს ინტელეგანიალურ ცოცხალ არსთა, ანუ იდეათა მთელს სიმრავლეს, ისე მეორე მოიცავს უფლებად ლე უველა გრნობად-კონკრეტულ საგანს, მოეუნეს თუ არსს... წარმოივლინით იმნარი ცოცხალ არსი, რომელიც ცალ-ცალკე თუ ერთობლივად მოიცავს უველა ცოცხალ არსებას, როგორც თავის ნაწილებს, და დავსკნით, რომ სწორედ ის იყო ნიშნში, რომელსაც უველახ მეტად ემსგავსება კოსმოსი: მართლაცაა, როგორც ის მოიცავს ვონით საწვდომ უველა ცოცხალ არსს, ისე კოსმოსი მოგვს-ცავს ჩვენიცა და ჩვენს მსგავს უველა სხვა ზილულ არსებასაც. რად-ვანაც ღმერთმა, რომელმაც მოისურვა, რომ სამყარო უველახ მეტად დასმსგავსებოდა ვონით საწვდომ საგანთა შორს უმშვენიერესსა და უსრულქმნილესს, ერთ ცოცხალ და ზილულ არსად შექმნა იგი, რომელიც თავის თავში შეიცავს ბუნებით მის მონათესავე უველა ცოცხალ არსს¹⁹⁵.

გრნობადი სინამდვილის ერთ-ერთ არსებით ნიშნად, „ტიმოისის“ მიხედვით, მისი სრულქმნილობა გველანება, რაც, უწინარეს ყოვლისა, სამყაროს სუვერენობითა გამოხატულია: „ეს შეეზება გარე-მონახულობას, მან (ღმერთგონსა, — ბ. ბ.) ისეთი იერი მისცა სამყაროს, რაც უველახ შესაფერისი და ზედგამოჭრილი იქნებოდა მისთვის. მართლაცა, ცოცხალ არსს, რომელიც უნდა მოიცავდეს კოსველიც ცოცხალს, ისეთი გარემონახულობა შეეჭერს, რომელიც მოიცავდა ყოველნარი შესაძლო მონახულობას. ამიტომ, წოდებდა ბუნებით სდეროს ღრმა მისცა სამყაროს, სდეროსი, რომლის ზედ-პირიც უველგან თანაბრადაა დაშორებული ცენტრისაგან. ესაა უველახ სრულქმნილი და თავისი თავის უველახ მეტად მსგავსი გარე-შემოყრბობაა, რადგანაც ღმერთი თვლიდა, რომ მსგავსი ათასწილ უფრო მშვენიერია, ვიდრე არამსგავსი“¹⁹⁶. თუმცა იქვე უნდა ითქვას, რომ ამ მხრე პლატონი გამოწყლისი როდა ბერძნული აზროვნების სტრატიაში: სამყაროს სდერულად თვლიდნენ მათეორიკონი, პარ-მენიდე, ემპედოკლე და სხვ¹⁹⁷. იმასაც დავსენით, რომ „ტიმოისის“ მიხედვით სდერულია არა მარტო მთელი სამყარო, ანუ მთელი ცა, არა-მე, არც უველა ცთარი სხეულები — უძველესი გარსკვლავები, პლანეტები, მზე, მთვარი, დედამრწა. ამიტორი მსოფლმშველობისათვის ნიშნე-ული ეს ფუნდამენტური იდეა შუა საუკუნეებში, სამწუხაროდ, თითქ-მისი მართლიანად იქნა დაიწყებული.

სამყაროს პირველნიშნე, პლატონის ღრმა ჩწმენით, უზენესი სდეთა, რომლის პერსონიფიკირებულ სიმბოლოდაც „ტიმოისის“ კოსმოსი შემოქმედლი — დემოკრიტის გველანება: „... რა მიზეზით გამოიწვია ქნალობაცა და სამყაროს არსებობაც იმან, ვინც ისინი გა-მოიწვია? ის კეთილი იყო, ხოლო კეთილმა არასდროს, არც ერთ საქ-მეში არ იცის, რა არის უჭრი. შერისაგან თავისუფლად მოისურვა, რომ უველავერი რაც შეიძლოს უფრო მეტად დასმსგავსებოდა მის. უველახ უფრო მართებული იქნება, თუკი ბძმწყავთა კვალდაკვალ უვლიარებთ, რომ სწორედ ეს იყო ქნალობისა და სამყაროს უშთა-ერესი მიზეზი“¹⁹⁸. ასე შეიქმნა, „ტიმოისის“ მიხედვით, სდეთითა და მშვენიერებით მისილი, უველავთა და მოკვდავთა ღვთაებრივი საგანე, მრალ ცოცხალი, სრულქმნილი და უყვლისმომცველი არსი — გრნობ-ად-კონკრეტული სამყაროს, რომლის ქემმარიტ ამოთეზბადაც ვლერს დილოგის დასკვნითი სტრატეიებია: „ახლა კი შეგვიძლია ვიქვათ, რომ დასრულდა ჩვენი მსყურობა სამყაროზე, რადგან, თავის წილდნი რომ მიიღო უველავი თუ მოკვდავი არსი და შეიგნა მათი სიმრავ-ლით, ეს ჩვენი კოსმოსი ცოცხალ და ზილულ არსად, ყოველვე ზი-ლულის მომცველად და ვონით საწვდომი ღმერთის გრნობად ზი-ლად, უდაიღეს და უკეთეს, უმშვენიერეს და უსრულეს ქნალობა, ერთიან და ერთგვარივან ცად იქცა“¹⁹⁹.

მაგრამ სამყაროს შექმნა, უწინარეს ყოვლისა, გულისხმობს უწეს-რიგობის („ატაქსია“) მოწყისრებვის (ესი ტანსნი ავიწი)²⁰⁰. მართე-ბულად შენიშნავს ცნობილი დრანგი პლატონისტი ლეონ როზენ: „... როგორც ვიცით, სამყარი მწყობრი წესრიგია (კოსმოსი), რომელ-შიც ერთმანეთს ენაცვლება მიძარბობა და მიძარბობს წყვეტლობა, რაც ორსავე შემთხვევაში გარკვეული თანმიმდევრობით ზღვება ამირ-გად, სამყაროს არსებობაზე უწინარესი მდგომარეობა, სულერთია, როგორცაა და ქრონოლოგიურად, უნივერსალური მოიხილბობის მდგომარეობა უნდა იყოს, უწყვეტი და უთავბოლო, ანუ ამსოლუტ-ური უწესრიგობის მდგომარეობა. მაშასადამე, სამყაროს სდეთლის შექმნასთან დაკავშირებით, ჩვენ აშვრად უნდა განვიხილოთ უწესრი-გობიდან წესრიგზე გადასვლა (passage)“²⁰¹. თვით „ტიმოისის“ შემ-დგენიარად ავეწერს ამ გადასვლას:

„ამრიგად, სხეულებრივი და, მაშასადამე, ხილული და ხელშესა-სებიც უნდა ყოფილიყო ის, რაც იბადებოდა. მაგრამ ვერაფერი გა-ბოება ზილული ცდების გარეშე, ვერც ხელშესახება — რაიმე მყარის გაჩეშე, სიმყარეს კი ვერაფერი მიანიჭებს, რასმე, გარდა მიწისა. ამი-ტომ, სამყაროს სხეულის შექმნას რომ შეუდგა, ღმერთმა ცეცხლისა და მიწისაგან შექმნა იგი. მაგრამ მარტოოდენ ორი წყერი ერთმანესი სრულყოფილად ვერ შეერწყმის მესამის გარეშე, რადგანაც აუცი-

ღებულა, რომ ერთსა და მეორეს შორის წარმოიშვას ერთგვარი შე-
მაჯობებელი კავშირი, ხოლო კავშირთა შორის უშეცვლადობის კავ-
შირი, რომელიც ყველაზე სრულყოფილად აერთებს ერთმანეთის
თავის თავსა და მის მიერ შევარდებულ წევრებსაც. ამ მოთხო-
ვნილებას კი, თავისი ბუნებისამებრ, ყველაზე უკეთ აკმაყოფილებს
პროპორცია, ვინაიდან როდესაც ამა თუ ამ სამ რიცხვს, ან კიდევ სამ
ოდენობასა თუ ძალას შორის იმდენად თანაფარდობა არსებობს, რომ
პირველი ისე შეფარდება მეორეს წევრს, როგორც მეორეა წევი-
რით — უკანასკნელს, ანდა პირველი, უკანასკნელი წევრი ისე შეფარ-
დება მეორესა წევრს, როგორც მეორეა წევრი — პირველს, მაშინ
მეორეა წევრის ვალდადგომისას ორივე კიდურა — პირველი და
უკანასკნელი წევრის ადგილს, ხოლო კიდურა წევრების გადმონაცე-
ლებასა მეორეა წევრის ადგილზე, — ირყევა, რომ მათი თანაფარ-
დობა ადვილად უცვლელი რჩება, ეს კი ნიშნავს, რომ სამივე ამ
წევრის კავშირი ერთმანეთს შორის სრულ ერთიანობად გვევლენება.

ამასთან, სამყაროს სხეული რომ უნებლო სიბრტყელ ყოფილიყო
ჩაფიქრებელი, ყოველგვარი სიღრმის გარეშე, საქმარისი იქნებოდა-
მხოლოდ ერთი შეთანხმებული კიდურა წევრების ურთიერთდასაყვ-
მობლად და ამ წევრებთან მის შესვარდობად. მაგრამ სამყაროს
სამგანზომილებიანი სხეული უნდა ჰქონდეს, სამგანზომილებიან სა-
განთა შინაგანი კავშირისათვის კი არასოდეს არ კმარა მხოლოდ ერთი
— შეთანხმებული; ყოველთვის საჭიროა ორი. ამიტომ ღმერთმა
ცუცხლა და მიწას შუა მოათავსა წყალი და ჰაერი, შემდეგ კი მათ
შორის შექმნილადგავარდა სრულქმნილი თანაფარდობანი დაწყარა,
რათა ცუცხლი ისე შეფარდებოდა ჰაერს, როგორც ჰაერი — წყალს,
ხოლო ჰაერი ისე შეფარდებოდა წყალს, როგორც წყალი — მიწას.
ასე შეუკავშირა ისინი ერთმანეთს, ხოლო მათგან აავრ ხილული და
ხელშესახები ცა²⁰². ამნაირი მოქმედებობა და ოთხი ამნაირი შემად-
გენელი ნაწილის მეშვეობით დანიბდა კოსმოსის სხეული, პროპორცი-
ულობის წყალობით მწყობრი წესრიგით შეკრული, ხოლო ამის შედე-
გად მასში აღმოცენდა სიყვარული, ასე რომ, მისი თვითიცივობის
შეშლერა აზრავს ძალტმა, გარდა იმისა, ვინც ერთბაშად შეყრა და
შეაღებდა იგი²⁰³.

ვიღებ ამ უკიდურესად რთულ პასუხს უშუალო ანალიზზე გა-
დგეგმიდით, წინასწარ გვინდა ვთქვათ მკითხველს, რა დღიანი შინა-
გნებობა ენიჭებოდა პროპორციის (ანალიზის)²⁰⁴ ბერძნულ მეცნი-
ერებასა და ხელოვნებაში.

...არავითარი ბელოვნება არ არსებობს პროპორციის გარეშე,
პროპორცია კი რიცხვება დაფუძნებული, — ამტკიცებს სექსტუსი ემ-
პირიკისი, — მაშასადამე, ყოველგვარი ბელოვნება რიცხვისაგან ღე-

ბელობს დასაბამს... ამრიგად, პლასტიკაში არსებობს გარკვეული პრო-
პორცია, ისევე როგორც ფიგურაში. მისდამი მიმჯობების წყალობა,
ხელოვნების ქმნილებით თავიანთი მართებულ სახეს იღებენ და
არცერთი მათი მომხრე არ არსებობს თანხმობის გარეშე. ზოგადად
ჩემი ვთქვამ, ყოველი ხელოვნება სისტემაა, რომელიც წვდომისაგან
წარმოსდგება, ხოლო ეს სისტემა არის რიტევი²⁰⁵. ცნობილი მათა-
ვარტული ფილოსოფოსი ნიკომაქ გერასელი კი შენიშნავს: „მოძღვრე-
ბა ანალიზის (პროპორციის) შესახებ აუცილებელია ბუნებისმეტე-
ორების, მუსიკის თეორიის, სფერული ტრიგონომეტრიისა და პლანი-
მეტრიის, უწინარეს ყოვლისა კი წინაპირების გაგებისათვის“²⁰⁶.

სამყაროს სხეულის შექმნისას გადამწყვეტ როლს რომ ანიჭებს
პროპორციულ თანაფარდობებს, პლატონი ერთხელ კიდევ ხაზსმართ
ამტკიცებს დემოკრიტოსს, როგორც ციური ბელოვანისა და სამყა-
რის, როგორც ბელოვნების ქმნილების კონცეფციას. სამყაროს შე-
მოქმედი აქ ღვთაებრივ ბურომომოდგენად დასახეული, ხოლო თვით
სამყარო — გრანდიოზულ ბელოვნულ ტაძარად, რაც ესოდენ ზუს-
ტად შეესაბამება ბელოვნების აბსტრუქტ თეორეტიკოსთა ზოგად დასე-
კრებს. პროპორცია, უწყვეტი თანაფარდობით რომ განწირის მთელს
უნდა ნაწილს, განზომილებათა მრავალფეროვნების მიუხედავად, ორ-
განულ ერთობას გვთავაზობს. ცალკეული ნაწილებისაგან იქმნება მარ-
ნონიელი კომპოზიცია, რაც მთელსაღმრთ ნაწილის ანალიზისა თუ
პროპორციულობაზეა დაფუძნებული. სამყარო — ბელოვნული ტა-
ძარი — მარმონიულად მოწყობილი მთლიანობაა, თანაბარსომო-
ტიკად შეთხზული განსაზღვრულ და განმსაზღვრელ საწყისთაგან,
რომლის საფუძვლადაც ყოვლის შემგარებელი-შემკავშირებელი
ანალიზია თუ პროპორციულობა გვევლენება. „ტაძრების კომპოზიცია
დაწყებულა თანაზომილობაზე (სიმეტრია)“ — წერს ბელოვნების
გამორჩეული რომელი თეორეტიკოსი ეპიტეტიუსი, — რომლის წე-
ვისსაც გულმოდგინედ უნდა მისდევდნენ ბურომომოდგენანი... ის და-
საბამს იღებს პროპორციად, რომელსაც ბერძნები „ანალიზისა“
წოდებდნენ. პროპორცია არის დანაწევრების რაციონალურობა, მთე-
ლი ნაგებობისაღმრთ ნაწილთა შესატყვისობა, სიღრმაც გამომდინარე-
ობს თანაზომადობის კანონი. ვინაიდან არცერთ ტაძარს არ შეიძლება
ქონდეს წესიერი კომპოზიცია თანაზომადობისა და პროპორციულ-
ობის, იმ ზუსტი დანაწევრების გარეშე, რომელსაც ავლენს კეთილდ-
ღნავი ცაიცი²⁰⁷.

მართებულად შენიშნავს რუსი სწავლული მ. მხიბლივი: „საგან-
თა შორის უნივერსალურ კავშირად გვევლინება პროპორცია (ანა-
ლიზი), რომელიც განსაზღვრავს ნაწილისა და მთელის აგებულებათა
შსგავსებას. ბერძნები ტყუილად რდი ფიქრობდნენ, რომ ვინც-

ბა, რომელსაც „კოსმოსის ბუნების კვრეტა“ ძალუმა, ერთგვარად კიდევ
 მსგავსებმა და ენათესავებმა მას, ვინაიან მსგავსი, რა თქმა უნდა
 მსგავსით მიიწოდებოდა? ხელოვანის ქმნილება თითქმის იმ ნიშნუ-
 შის ანაბეჭდი თუ ასლია, რომელიც შემოქმედებითს გონებაში ახალი-
 ში. შემოქმედებითი გონების („ლოგოს“) და ქმნილების შინაგამი-
 მსგავსებმა ზოგადი წესრიგის („ტაქსის“) ბუნებაში ელინდება. ანალო-
 გია, ანუ პროპორცია, ძველი ბერძნების აზრით, ესაა ღმრთისა და სიყვარ-
 ცის დანაწევრების ერთადერთი კანონზომიერება, შემოქმედებითი
 გონების შინაგან წყობას რომ შეესაბამება, გონებისა, რომელიც უზ-
 რუნველყოფს ქმნილების ფორმისა და ხელოვანის ჩანაღმურის ურთი-
 ერთმსგავსებას. ანალოგიის პრინციპის ამნაირი გაგება ვანუზომულ
 შემოქმედებას ახდენდა ანტიკური არქიტექტურის განვითარებაზე.
 სწორედ ამით აისრნება ნაგებობის ის განსაკუთრებული მთლიანობა,
 რაც ნიშნულია ანტიკური სერათომბოძღვების ძეგლებისათვის, რომ-
 ლეთა თითოეული ნაწილი შესაყრად ვთანაფარდება მიწელს და თავის
 თანაბარზომიერებით იმეორებს მის პროპორციებს? 209.

ახლა კი ხელოვნების ცნობილ ფრანგ თეორეტიკოსს ბლონდელს
 მოუყვამით: „სიაბოგნობა, რასაც ზვევ განვიცდვით ხელოვნების მშვე-
 ნიერი ქმნილებისაგან, იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენად სწო-
 რადაა დატული თანაფარდობანი. სიაბოგნების განცდა ყველაზე მე-
 ტად გაპირობებულია პროპორციებით. თუ ისინი დარღვეულია,
 ვერავითარი გარეგნული სამკაულებით ვეღარ შევცვლით სილამაზეს
 და მომხიბვლელობას, რომლებიც ასრულებდა აღარ მყოფნის ხელოვნ-
 ნების ქმნილებას. შეიძლება ისიც ეთქვას, რომ მათი სიმსახიფე
 მით უფრო სახიზღარი და აუტანელი ხდება, რაც უფრო მეტად ისრ-
 ლდება სამკაულების დაბეჭელობა და სამეფნის მასალათა სინატიღვე.
 ამ დებულებაზე დაუბრუნდით, მე ვამტყობ, რომ მათი მიხედობისა და
 პროპორციულობის დაცვით განპირობებული მშვენიერება აღტაცების
 განმასწავებლად არც მეთრფას მასალას სარბიერებს და არც ნაცეთობათა
 დაბეჭეულობას. ის ბრწყინავს და კიდევ უფრო თვალსაზრის ხდება
 მასალისა და მისი დამუშავების დაუღვრებლობისა და ქაოსში“ 210.

ყოველივე ამის შემდეგ ვასავები ხდება, თუ რატომ ანიჭებს პლა-
 ტონი ესოდენ დიდ მნიშვნელობას პროპორციულობის კანონს სამყარ-
 რის სხეულის კონსტრუირებისას, როცა სამ რიცხვს, ენებათ, სამ
 ოღონობასა თუ ძალას შორის იმნაირი თანაფარდობა ასრულობს, რომ
 პირველი წევრი ისე შეეფარდება შუათანა წევრს, როგორც შუათანა
 წევრი — უკანასკნელს ($a:b=b:c$), ანდა, პირიქით, უკანასკნელი წევი-
 რი ისე შეეფარდება შუათანა წევრს, როგორც შუათანა წევრი —
 პირველს ($c:b=b:a$), ზვევ გეომეტრიულ პროპორციასთან ვეჭვს
 საქმე. სამყაროს სხეული რომ გორავნობილებიან სიმბრტყელ ყოფილიყო

საქტურებელი, ვეიმტყობებს „ტიმოსოს“, მამინ საყმარისი იქნებოდა
 მხოლოდ ერთი შუათანა წევრი ორივე კიდურა წევრის შესაერთებლ-
 და. მაგრამ რაკი სამყაროს სამეზომომილებიანი სხეული უნდა ჰქო-
 ნიდა, ამიტომ კიდურა წევრები შესაკეშირებულად სპირითა უვეე
 რა ერთი, არამედ ორი შუათანა წევრი. „ტიმოსოს“ მიხედვით, ამ
 შემთხვევაში კიდურა წევრებად ცეცხლი და მიწა, შუათანა წევრებ-
 ზდა კი ჰაერი და წყალი გვევლინებიან, ე. ო. ოთხი მატერიალური სტო-
 ქიონი, რომელთა შეფერობითა დემიურგოსი ადებს სამყაროს ევგან-
 ტურ სხეულს. მაგრამ სწორედ ამ აწყვეტა გავუებობრბა, რომელიც სა-
 კონებელში აედებს კონსტრუირებს. ვერ კიდევ პროკლე დიდალზოს-
 ში შენიშნა, რომ ორ სიმბრტყესა თუ ორ „პრეტყელ რიცხვს“ შორის
 წევრე შესაძლებელი ხდება ერთი კი არა, არამედ ორი შუათანა
 წევრის ჩასმა, როგორც მაგალითად, 1-სა და 64-ს შორის, ეს წევრები
 4 და 16, ვინაიდან $1:4=4:16$ და $1:16=4:64$ და პირიქით, ორ
 სხეულსა თუ ორ „სინტრეტულ რიცხვს“ შორის ზოგიერთ შემთხვევაში
 მხოლოდ ერთი შუათანა წევრის ჩასმა ხერხდება. ასე, მაგალითად,
 8 ორის ერთადერთი შუათანა რიცხვი 1-სა 64-ს შორის და 64-ის ერ-
 თადერთი შუათანა წევრი 8-სა და 512-ს შორის. ორ პარალელოგრამს
 1-4 და 8-32 შორის ორი შუათანა წევრია: 16 და 64, ხოლო ორ პა-
 რალელებიშელს 1-2-4 და 4-8-16 შორის მხოლოდ ერთი შუათანა
 წევრი გვყქვს: 64. პროკლეს მტყიცებით, შეუძლებელია პლატონს არ
 სცოდნოდა ამ თვალში საცემი ფაქტების არსებობა? 211.

პრობლემის ერთადერთი სწორი გადაწყვეტა მოგვეცე ცნობილმა
 ფრანგმა პლატონისტმა ა. მარტენმა. მაგრამ ვიდრე მარტენის არგუ-
 მენტაციას გავცნობოდით, პითაგორეს ერთხელ კიდევ უნდა შევას-
 ნინათ რიცხვთა ბუნების მათემატიკურბუნებულ კონსტრუქციას, რომელ-
 ცე ერთმანეთისაგან ასხვევებს ე. წ. „პირველად“, ანუ „წრფისა“ თუ
 „ხაზოვან რიცხვებს“ („პარტიკი არითმოსი“, „გრამიტიკოსი“), „პრეტყელ-
 რიცხვს“ („ნუმბერი“) და „მყარს, ანუ „სინტრეტულ რიცხვებს“ („სტრეტრიკოსი
 არითმოსი“). ყოველი მთელი დადებითი რიცხვი პითაგორელებს წარ-
 მოდგენილი ჰქონდა ნატურალურ რიცხვთა ნამრავლად. მაგრამ ზო-
 გადერთი რიცხვი ასეთ თანამრავლულად არ იშლება, როგორც მა-
 გალითად, 1, 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19 და ა. შ. ამიტომაც მათ გამო-
 სხავდნენ წრფელ თანამდევრულად განლაგებულ რიცხვთა სისიით
 და სწორედ ამ ტიპის რიცხვებს უწოდებდნენ „წრფელ“, ანუ „ასოზო-
 ვან“ რიცხვებს. 1-ის გარდა, ყოველი ორი ნატურალური რიცხვის ნამ-
 რავლი მართკუთხედის ფართობად იყო მიხედილი (ასე, მაგალითად,
 $2=2 \cdot 3$ იმ მართკუთხედის ფართობი ხდებოდა, რომლის გვერდებია
 2 და 3), სამი ნატურალური რიცხვის ნამრავლი კი მყარი სხეულის მო-
 ტულობად წარმოედგინათ ($8=2 \cdot 2 \cdot 2$ იმ კუბის მოტულობა გამოხა-

ტად, რომლის წიბოც 2-ს უდრის). აი, ამ ტრის რიცხვებს უწოდებდნენ პათეორელები შესაბამისად „პრატეუსა“ და „სიერკულ რიცხვებს“ 212.

მარტინის მიხედვით, თავისი გეომეტრიული პროპორციების როგორც კიდრია, ისე შეთანა წერებდა პლატონი გულისხმობდა მარტოოდენ „პირველად“, ანუ „წრფივად“ თუ „ხაზოვან რიცხვებს“ ვთქვით, მოცემულია ორი კვადრატო, რომელთაგანაც ერთის გვერდია a , ხოლო მეორისა b . რაჟი a -ცა და b -ც „წრფივი რიცხვებია“, ამიტომ მათ შორის შეიძლება მხოლოდ ერთი პრატეული ფიგურის ვთქვით, მართკუთხედის ჩამაბ. მართლაცდა, დავუშვათ, რომელიც ერთი კვადრატს შორის, თუ მათ გეომეტრიული პროპორციის კიდრს წერებდალ ვივლისხმებთ, შესაძლებელია ჩაისვას ერთი კი არა, ორი მართკუთხედი, რომელთა გვერდებია შესაბამისად c და d და e და f , და რომელთა ფართობებიც (cd და ef) მოცემული კვადრატების ფართობებთან ერთად გეომეტრიულ პროპორციის ქნინა $\frac{a^2}{cd} = \frac{ef}{b^2}$.

სიადნაჲ $a^2b^2 = cdef$, ანუ $aabb = cdef$. რაჟი ყველა ეს რიცხვი „წრფივია“, ე. ი. შეიძლება თანამარაველად აღარ იშლება, რათა შესაძლებელი იყოს ამ თანამარაველთა სხვადასხვაგვარი კომბინირება, აინაირი ტოლობა შესაძლოა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ტოლობის ორსავე მხარეს ცალ-ცალკე აღებული თითოეული თანამარაველი შესაბამისად ერთმანეთის ტოლია. აქნად გამოდინარე $cd = ef$; მაშასადამე, $a^2b^2 = c^2d^2$ და $ab = cd$, ე. ი. ორ მოცემულ კვადრატს შორის შეიძლება ჩაისვას ორი კი არა, მხოლოდ ერთი მართკუთხედი, რომლის ერთი გვერდი a -ს ტოლი, მეორისა კი b -ს ტოლი იქნება... ასევე მტკიცდება, რომ ორ მუარ სხველს შორის შეიძლება ერთი კი არა, ორი შეთანა ჩაისვას. ვთქვათ, მოცემულია ორი კუბი a^3 და b^3 . მათ შორის ჩაისვას ორი პარალელპიპედი a^2b და ab^2 , რომლებიც მოცემულ კუბებთან ერთად გეომეტრიულ პროპორციის ქნინა:

$$\frac{a^3}{a^2b} = \frac{a^2b}{ab^2} = \frac{ab^3}{b^3}, \text{ ანუ } \frac{a}{b} = \frac{a}{b} = \frac{a}{b}, \text{ რისი დამტკიცებაც გვინდა } 211.$$

პროკლე დიადოხოსის მიხედვით, პროპორციული თანაფარდობანი არსებობენ არა მარტო მატერიულურ ელემენტებს, არამედ მათ თვისებებს შორისაც, რომლებსაც დიდი ნეოპლატონიკოსი შემდეგინარად აყვებებს: სინატიფე — სიმკვრივე, სიბასარე — სიჩლუნვე, მოძრაობა — უძრაობა. ცეცხლი (სინათლე) ნატიფია, ბასარი, ადვილად მოძრაჲ; ჰაერი ნატიფი, ჩლუნვე; ადვილად მოძრაჲ. წყალი — მკვრივი, ჩლუნვი, ადვილად მოძრაჲ; მიწა — მკვრივი, ჩლუნვე, უძრაჲ 214. ა. ლოსევის შენიშვნა

ჩიო, აქ საშვე ეხება ახალ განზომილებათა თვისებებს, ე. ი. ახალ გარემოს, რომლითაც ხასიათდება მოცემული სამგანზომილებიანი სხეულები. მხედველობითი საგანი (ცეცხლი, სინათლე) უნატიფესია, მაქსიმალურად განწმენილი, „ბასარია“. ჩაუშვით იგი მძიმე და მრუმე გარემოში შემცირდება მისი განწმენი უნარი, ის ჩამოქვდება და ნაკლებად ხასირი ვახდება. ეს ჰაერია. ავლით წყალი: ის მკვრივი და გაცილებული უფრო ზანტად განიფინება, ვიდრე ცეცხლი. ან ჰაერი, მაგრამ მისზე საკმაოდ მოძილური ვახლავთ. წართვით ეს უქანასენელი თვისება და მიიღებთ უძრაჲ მასას, რომელიც პრატეულს მიწის სახით ქონრებად წარმოადგინდა. საველისხმოა, რამ ელემენტთა ამ სამ თვისებას პლატონი სამ განზომილებად თუ სამ კოორდინატად სახავს, ჩითაც ამ თვისებების გაგებაში გეომეტრიზმი, სხეულებრივი კონსტრუქციების და პლასტიკობა შეიქვს.

ჩვენი ვხედავთ ოთხ გეომეტრიულ სხეულს, რომელთა გვერდებაც სამი ზემოაღნიშნული თვისება გვევლინება. უწინარეს ყოვლისა, ჩვენი წინამეა კუბი (მიწა), რომელიც ზოგიერ კოორდინატებში ხასიათდება როგორც სიმკვრივე, სიჩლუნვე და უძრაობა. მის კვადრატულ ჩვენს წინაშე იყვითება სხვა სხეული, რომელიც ეყვე აღარ იქნება კუბი, ვინაიან ერთ-ერთი კოორდინატი, კერძოდ, უძრაობა, ხასირისპირი კოორდინატი — მოძრაობით იცვლება. მაშასადამე, ესაა ერთგვარი პარალელპიპედი. შემდეგ იცვლება კიდევ ერთი კოორდინატი: სიმკვრივის ნაცვალ ვიღებთ სინატიფეს და ჩვენს წინაშე ახალი პარალელპიპედი ჩნდება. ბოლოს, დღგომარადება შესავე ყოორად — სიჩლუნვის ადვილს იყვებს სიბასარე და, ამრავად, წარმოქმნება ახალი კუბი, რომლის საშვე განზომილება პირველი კუბის ე. ი. მიწის სამი განზომილების საპირისპირია. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თითოეული ელემენტის საშვე თვისება, ყველა შესაძლო კომბინირების შედეგად, გვაძლევს ორ კიდურა კუბსა და მათ შორის — ორ პარალელპიპედს: ამ გეომეტრიული ფიგურებრიად განეთარადება შემდეგ ოთხი წესიერი მრავალწახნაჲ სხეული (კუბი, ექოსაედრი, ოქტაედრი, პირამიდა), რომელთაგანაც პირველი ისე შეეფარდება მეორეს, როგორც შესავე — შეოთხეს 215.

თავის ბრწყინვალე დიალოგში „ეგვალისოსი, ანუ არქიტექტორი“ პოლ ვალერი წერს: „სი ნაივობანი, რომელიც არ ლაპარაკობენ და არ მღერიათ, მხოლოდ ზოლს იმსახურებენ“ 216. პლატონის ოქსონის მღერის. ეს შესიკალური პროპორციების მომწესხველი სიმღერია. აქ „უმარტოესი აზრი იმში მდგომარეობის, — შეინიშნავს ა. ლოსევი, — რომ პლატონი საარგებლობის ოქტავის, კვირტის, კვარტისა და ტონის მასზე უწინარეს დადგენილ თანაფარდობებით და მათში პროპორ-

ციურობის გამოვლენას აკვირდება. რაი ოქტავა, 2-ის ტოლია, კვინტა — $\frac{3}{2}$ -ის, ხოლო კვარტა — $\frac{4}{3}$ -ისა და რაი 2: $\frac{3}{2} = \frac{4}{3}$ 1. პლატონის თვალსაზრისით, პროპორციების არსებობა ტონათა თანაფარდობებში აშკარაა: ოქტავა ისე შეფერადება კვინტას, როგორც კვარტა — ოქტავის დასაწყისს, ხოლო პროპორცია რომ კვინტასა და კვარტას შორის მთელი ტონის 8:9 არსებობას გულისხმობს, ეს ცხადი ხდება თანაფარდობით: $\frac{4}{3} : \frac{3}{2}$. უწინარეს ყოვლისა, ეს პროპორციული თანაფარდობით პლატონს სივრცული თვალსაზრისით ესმის, ირკვევა, რომ ტონი, კვარტა, კვინტა და ოქტავა კოსმოსის სხეულებში რეალურად მახასიათებლებია. როგორც ჩანს, სივრცის სხვადასხვა ნაწილებში ისე შეფერადება ერთმანეთს, როგორც ტონები, კვარტები, კვინტები და ოქტავები... როგორ უნდა გვესმოდეს ასეთი სივრცულ-ბეგობითი კონცეფცია? რატომ, რომ სივრცე ანტიკურ ესთეტიკაში მუსიკალურ ტონათა ფუნქციის როლს ასრულებს? უნდა აღვნიშნავთ იმ უმარტივეს ფარმოებებს, რომ ტონის სიმაღლე მისი გამოცემა სივრცის დაქვიშობის ხარისხსა და მოქცევაზე დამოკიდებული ნაკლებად დაქვიშული სიბი უფრო დაბალ ბეგრას გამოცემს, შეტად დაქვიშული კი — მაღალს. ეს ყველასთვის ცნობილია, მაგრამ შესაძლოა ყველამ როლი იცის, რომ ბერძენ ფილოსოფოსებს სივრცე უპირატესად სხვადასხვაგვარად დაქვიშული სიბის სახით, ანუ დაძაბულობის, სიმკვრივისა თუ სიუხვივის სხვადასხვა ხარისხით მჭირდები წარმოადგენია.

ბერძენულ სიბრძნისმეტყველებაში სავსებები ტერმინიც კი არსებობდა — „ტონოს“ (რაც ნიშნავს „დაძაბულობას“), რომლითაც ფილოსოფოსები, მაგალითად, პეტრუარტე, ანდა სტოიკოსები ახასიათებენ მთელ ყოფიერებას, რომელიც მთლიანად, დასაწყისიდან დასასრულამდე და ზემოდან ქვემომდე სხვადასხვაგვარად დაძაბული და დაძაბურული იყო, სხვადასხვაგვარად შემკვრივებული და გაუხვიებულა. სავსებები კი არ იყვნენ სივრცეში დაძაბულობის, არამედ — თვითონ სივრცე, და ეს — ამ მარტივი მიზეზის გამო, რომ თვით ყველაზე დიდ ბერძენი ფილოსოფოსების ნააზრევშიც კი სივრცე ოდნავ შესამჩნევად თუ განსხვავებულია მისი ამეტივი ნივთიერებისაგან. მაგრამ თუ ეს სივრცე და მისთან ერთად მთელი მისი სისავსე სხვადასხვაგვარად დაქვიშული სიბების აბალოვიერი იყო, ვითომ რატომ არ შეეძლოთ ძველ ბერძენებს ელმარტათა ან მუსიკალურ ტონებზე და თანაფარდობის პირველსაწყისი ელემენტებში კვარტები, კვინტები და ოქტავები დაეძინათ? რა თქმა უნდა, სივრცის სხვადასხვაგვარად სიმკვრივე ან მჭიდრობაში მიაბიჭრდა და გამოხატულია. და მაინც, ამ ფუნქციონირებად უპირატესი მნიშვნელობის მჭირვე აბსოლუტურად შეცნობრ-

და მჭირვები, სხეულები, სივრცის სხვადასხვაგვარი სიმკვრივის, ანუ, როგორც დღეს ამბობენ მეცნიერებაში, ფარდობითობის პრინციპი, რომელიც არა მარტო მეცნიერების უკანასკნელი სტეპია, არამედ, დიდიეტრად რომ აერთებს სივრცისა და მატერიას, მრავალმხრივ შეესაბემა დიდიეტრადი მატერიალიზმის იდეებსაც. ამიტომ ანტიკური ესთეტიკის მოძღვრება სფეროთა პარამონის შესახებ მისი კვარტებით, კვინტებით და ოქტავებით ყველაზე გულმოდგინე ანალიზს შიითხოვს და ამერიკულად უკუვადებულ არ უნდა იქნეს, როგორც უახრო კეროზი. მაგრამ პლატონი კიდევ უფრო შორს მიდის. აქსტივური პრინციპი მის ნააზრევში ახასიათებს არა მარტო სივრცულ, არამედ თვისობრივ-სივრცულ თანაფარდობებს, ე. ი. ელემენტათა ურთიერთმიმართებას. როგორც ირკვევა, ცეცხლი ისე ეთანადება ჰაერს, როგორც კვარტა, წყალს — როგორც კვინტა, მიწას კი — როგორც ოქტავა (სხე რომ, მანძილ ჰაერსა და წყალს შორის მთელი ტონის ტოლი იქნება) 217.

ამ ჩვენ ერთხელ კიდევ ვაკვირთ უნდა შევხსენიოთ მკითხველს პლატონის მოძღვრება პარამონული, არითმეტიკული და გეომეტრიული პროპორციების შესახებ. როგორც ვიცით, თუ პარამონული პროპორციის კიდურა წევრებს შესაბამისად აღვნიშნავთ a -ითა და b -ით, ხოლო შუათანა წევრს („მესოტეს“), x -ით, მაშინ ამ უკანასკნელს ჩვენ ეპოვიით ფორმლით $x = \frac{2ab}{a+b}$, როცა პირველი კიდურა წევრი მონა-

და, ანუ 1, მეორე კიდურა წევრი — დადა, ანუ 2, მაშინ შუა წევრი $x = \frac{2 \cdot 1 \cdot 2}{1+2} = \frac{4}{3} = 1 \frac{1}{3}$. ასე რომ, პარამონული პროპორცია შემდეგ სისარ მიაღებს: $1, 1 \frac{1}{3}, 2$. არითმეტიკული პროპორციის შუათანა წევრს

ჩვენ ეპოვლობთ ფორმლით: $x = \frac{a+b}{2}$ ანუ, ეპოვებულ შემთხვევაში, $x = \frac{1+2}{2} = \frac{3}{2} = 1 \frac{1}{2}$; ამრიგად, არითმეტიკული პროპორცია:

1, $1 \frac{1}{2}$, 2 და ბოლოს, გეომეტრიულ პროპორციაში მეორე წევრი იმდენჯერ აღემატება პირველს, რამდენჯერაც შესაბამისად — მეორეს: 1, 2, 4... მაგრამ ამ პროპორციებს პლატონის ნააზრევში აბსტრაქტული ან არითმეტიკული მნიშვნელობები როდი აქვთ. „ტიმოლის“ მიხედვით, არითმეტიკული: ცეცხლი, ჰაერი, მიწა — პარამონული პროპორცია; თანამდევრობა: ცეცხლი, წყალი, მიწა — არითმეტიკული პროპორცია,

ხოლო თანმიმდევრობა: ცეცხლი, ჰაერი, წყალი, მიწა — გეომეტრიკული პროპორცია.

„უძალუმბელია გვახვოდეს, რომ ცეცხლისა და მიწის თანაფარდობა ოქტავის თანაფარდობაა, ე. ი. 1:2; ცეცხლისა და ჰაერის თანაფარდობა — კვარტა, ე. ი. 1: $\frac{4}{3}$ “

ხოლო ჰაერისა და წყლის თანაფარდობა — ერთი ტონა, ე. ი. $\frac{4}{3} : \frac{3}{2}$. იქედან თავისთავად გამოდინარობს, რომ წყლისა და მიწის თანაფარდობა კვარტის ტონია, ე. ი. $\frac{3}{2} : 2$, ხოლო ჰაერისა და წყლის (ისევე როგორც ცეცხლისა და წყლის) თანაფარდობა — კვინტისა, ე. ი. $\frac{4}{3} : 2$.

აქვე გამოყენებულა მოძღვრება პროპორციების შესახებ. თანაფარდობა 1: $\frac{3}{2}$; ე. ი. ერთიმეტრული პროპორცია, ცეცხლის, წყლისა და მიწის თანაფარდობაა, ხოლო თანაფარდობა 1: $\frac{4}{3}$; ე. ი. სარმონიული პროპორცია, ცეცხლის, ჰაერისა და მიწის თანაფარდობად გვევლინება, რაც შეეხება გეომეტრიკულ პროპორციას, ამ სიტყვის ფართო გაგებით, პლატონი მას განსაზღვრავს როგორც თანაფარდობათა ტოლობას, ერთის მხრივ, მიწისა და წყალს, ხოლო მეორეს მხრივ, ჰაერისა და ცეცხლს შორის: 1: $\frac{4}{3} = \frac{3}{2} : 2$. სხვა

სიტყვებით რომ ვთქვათ, პროპორციის შუა წევრი აქ გაგებულია არა რაოდენობრივად, არამედ, ზოგადად, როგორც თუა წევრი“²¹⁸.

სწორედ ეს მუსიკალური აბსტირაქტურა შე აბსტირაქტურულ მუსიკაა, რომ ამღერებს პლატონის კოსმოსს. ხელოვნების ორი სრულიად სხვადასხვა დარგის ეს ენიგმური კავშირი, ერთანეთიან რომ ახლდებს ზერონიმოლოგიულ შედეგებს ხილულ ფორმათა სინტაქსს, რომლის ცენტრითაც ვერ ძდება თვალს, და უნახვს ავტორთა თანაბნიერებას, რომელსაც ხარბად ისრუტავს უფრო — ერთობლივად იწვევს აღმქმელის სულში კოსმიური ტაძრის ზელთქმენულ მშვენიერებას, ესოდენ ორგანულად რომ ფრწყმის კოსმიური მუსიკას — ციხრს სფეროთა პარმონიას. არც ფერწერას და არც პოეზიას — ამტკიცებს პოლ ვალერი დილიაგვი „ეპალონოსი, ანუ აბსტირაქტორი“ — არ შესწევთ ამის უნარი მხატვრის მიერ შექმნილი „მშვენიერების სხეულთა თვის თავში გვახვოდეს და მომსახურებელ მომენტს ვვთავაზობს: ესაა ბუნების დეტალი, რომელი სასწრაფობრივი ძალმოსილებით შეაფარბა თუ გაახევა ზელოვანმა... მაგრამ მუსიკა და აბსტირაქტურა ჩვენ

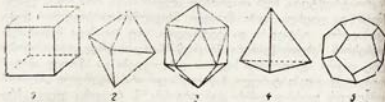
გვაქოქრებენ სულ სხვა რამეზე, ვიდრე ისინი არიან თავად. ამქვეყნიურს ვაგრძობოცვაში ისინი თითქმის სხვა სამყაროს მონდმენტებად გვევლინებიან ან, უფრო სწორად, აქა-იქ მიმოფანტულ ნიშნებებად, რომელთა სტრუქტურა და ხანგრძლივობა (duree) ასრთაოვის ნიშნეული კი არაა, არამედ — ფორმათა და კანონთათვის. ისინი თითქმის იმისათვის არიან მოწოდებულნი, რომ უშუალოდ შეგვახსენონ: ერთმა — სამყაროს ფორმირება, მეორემ კი მისი წესრიგი და მისი სიმყარე“²¹⁹.

„ტიმოისიეული“ აბსტირაქტორის განუყოფელ ნაწილად გვევლინება პლატონის ელემენტარულ ნაწილთა გეომეტრიკული ფორმების მიკროსტრუქტურა. ჩვენ არაფრებულ ალგეინიშნავს, რომ მიწას, წყალს, ჰაერს და ცეცხლს ოთხი წესიერი მრავალწახნაგა სხეული — კუბი, იოსაედარი, ოქტაედრი და ტეტრაედრი, ანუ პირამიდა შეესაბამება (ასტრომობს მეხუთე წესიერი მრავალწახნაგა — დოდეკაედრი, რომელიც თავისი აგებულებით სფეროს უახლოვდება და სწორედ ამიტომ რომელიმე ელემენტარული ნაწილის კი არა, სფეროსი სავყაროს სიმბოლურ ფორმად დასახა დემოკრიტოსმა²²⁰ როგორც ვიცით, მრავალწახნაგას წესიერი ეწოდება, თუ მისი ყველა წახნაგი წესიერი მრავალკუთხედიი, ყველა ზრტყელი კუთხე, ყველა ორწახნაგა კუთხე და ყველა წიბო ტოლია, ხოლო წახნაგები კონკრეტულნი არიან. ამასთანავე, მრავალწახნაგა კუთხეში წახნაგების უმცირესი რიცხვი სამს უდრის და ამონებელი მრავალწახნაგა კუთხის ზრტყელი კუთხეების კამი 360°-ზე ნაკლებია. წესიერი სამკუთხედის თითოეული კუთხე 60°-ს უდრის. თუ 60°-ს შესვრებად სამკერ, ოთხკერ და ხუთკერ გავყოფობთ, მიღებულა წახნაგები 360°-ზე ნაკლები იქნება, მაგრამ ექვსკერ ან მეტკერ შეკრებისას 360°-ს გაერთოვდება ან გადაჭარბებს. ამიტომ ზრტყელი კუთხეებით, რომლებიც წესიერი სამკუთხედის კუთხეების ტოლია, შეიძლება შევადგინოთ მხოლოდ სამი სახის ამონებელი მრავალწახნაგა კუთხეები: სამწახნაგა, ორწახნაგა და ხუთწახნაგა. თუ მრავალწახნაგა წახნაგები წესიერი სამკუთხედიი, მაშინ მრავალწახნაგას წვეროსთან შეიძლება შეერთდეს 3, 4 ან 5 წიბო. ამისდა შესაბამისად, ასტრომობს სამი სხვადასხვა სახის წესიერი მრავალწახნაგა, რომელთა წახნაგებაც წესიერი სამკუთხედიად გვევლინებიან:

- ა). წესიერი ოთხწახნაგა, ანუ ტეტრაედრი, რომლის პირველი 4 წესიერი სამკუთხედისაგან შედგება. მას აქვს 4 წახნაგი, 4 წვერი და 6 წიბო; ბ). წესიერი რვაწახნაგა, ანუ ოქტაედრი, რომლის პირველი 8 წესიერი სამკუთხედისაგან შედგება. მას აქვს 8 წახნაგი, 6 წვერი და 12 წიბო. გ). წესიერი ორწახნაგა, ანუ იოსაედრი, რომლის პირველი 20 წესიერი სამკუთხედისაგან შედგება და რომელსაც აქვს 20 წახნაგი, 12 წვერი და 30 წიბო.

როცა წესიერი მრავალწახნაგა სხეულის წახნაგები კვადრატები ან

წესიერი ხეუბნებისგან, ამიტომ, არც კვადრატის კუბზე 90°-ს, ხოლო წესიერი ხეუბნების კუბზე 108°-ს უდრის, თითოეული მრავალწახნაგის წვეროში შეიძლება მხოლოდ სამსამი წიბო გაერთიანდეს; ასე რომ, არსებობს კვადრატული წახნაგებისგან შედგენილი მხოლოდ ერთი წესიერი მრავალწახნაგე სხეული, კუბი, ანუ კუბი, ანუ კუბი, რომელსაც აქვს 6 წახნაგი, 8 წვერო და 12 წიბო. ასევე ერთადერთია წესიერი მრავალწახნაგე სხეული, რომლის წახნაგებდაც წესიერი ხეუბნებისგან შედგენილია. ეს ვახლავთ დოდეკედრი, რომელსაც აქვს 12 წახნაგი, 20 წვერო და 30 წიბო.

სურ. 8. 1. კუბი (კუბი), 2. ტეტრაედრი (ტეტრა), 3. დოდეკედრი (დოდეკა), 4. ტეტრაედრი ანუ პრაიმიდი (კუბი), 5. დოდეკედრი (სამყაროს მოდელი). — ვიქტორი.

როგორც ვიცით, ჯერ კიდევ ემპირიულად საფუძვლიანად დაამტკიცა მოძღვრება ერთმანეთზე დაუყვანელი ოთხი მატერიალური ელემენტის შესახებ, რომელსაც ის „ყოველი ფესვის“ (არბიტრატ პრინციპი) უწოდებდა. პლატონის ეპოქაში ეს სხეულწოდება უფრო სპარტი და ტევალი ტერმინით — „სტიქიონები“ (ტა სტიონები), ანუ „ასობით“ შეცვალეს; როგორც სიტყვები შედგებიან ასობისაგან, ისე სხეულები შედგებიან ელემენტებისაგან, — ასეთი იყო ამ ტერმინის კონკრეტული შინაარსი. პლატონმა პირველმა შეიტანა ემპირიული ელემენტების შესახებ კაცობრიობის ისტორიაში პირველადე დეკავშირის ნივთიერების აგებულების ატომისტური კონცეფცია²²¹. „შეენ... საწყისებს უწოდებდა მათ და სამყაროს სტიქიონებად თუ ასობებად ვსახავთ თითოეულ მათგანს, — წერდა პლატონი სტიქიონებზე, — თითქმის ვიცოდეთ, რა არის ცეცხლი და სხვა მისთანანი. მაგრამ ყველა ცოტად თუ ბევრად ვინაობისადაც კაცისთვისაც ეს ასობება უნდა იყოს, რომ ყოველად ვუმართლებელია თვით მათი შედარება ეს სიკეთრივ ასობებთან თუ მარცხობებთან“²²². როგორც ვხედავთ პლატონი ხაზგასმით უნაყოფს ზემოხსენებულ ფილოსოფიურ

ტრადიციას და ამტკიცებს, რომ ელემენტებს არამხოლოდ ასობებად, მარცხობებად არ უნდა ვყოფილიყ. ვინაიდან ისინი დეკავშირულ ხაზილავებად ეს არ გვევლინებიან, არამედ თვითონვე არიან რთული შედგენილობის კომპოზიტები. ასე რომ, თუ მანქანამანქან ანუ ელემენტული მარაგის გველვა ფილოსოფიურსა და გრამატიკულ ტერმინებს შორის, ასობება და მარცხობებთან ეს არ შეიძლება მათი შედარება, არამედ — მხოლოდ სიტყვებთან.

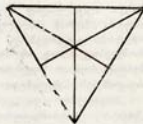
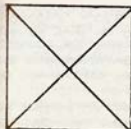
საგანთა „ასობები“, სამყაროს „უმცირესი საშენი აგებულები“, პლატონის მიხედვით, არც რთული სტრუქტურული შედგენილობის მქონე წესიერი მრავალწახნაგე სხეულებია და არც ის წესიერი სამკუთხედები, რომლებიც წესიერი მრავალწახნაგე სხეულთა წახნაგებად გვევლინებიან. არამედ — ორი სხვადასხვა ტიპის ელემენტარული მართკუთხა სამკუთხედები, რომლებითაც იგებიან ზემოხსენებული წესიერი სამკუთხედები. მაგრამ აქ უმჯობესია თვით პლატონის მოცემულია: „ჯერ ერთი, ყველასათვის ცხადია, რომ ცეცხლი და მიწა, წყალი და ჰაერი სხეულები არიან, ხოლო ყოველივე ის, რასაც სხეულის სხე აქვს, სიღრმის მქონეა. გნებამიერი სიღრმე ეს ენულებულია გარემოცული უნდა იყოს ზედაპირისა თუ სიბრტყის ბუნებით. ამასთან, ყოველი ბრტყელი ზედაპირი სამკუთხედებისაგან შედგება. მაგრამ ყოველი სამკუთხედი დასაბამს იღებს ორი სამკუთხედისაგან, რომელთაგანაც თითოეულს თითო მართი და ორ-ორი მახვილი კუბი აქვს. ამასთან, ერთ სამკუთხედს ორსავე მხარეს მართი კუბის ერთი და იმავე ნაწილის ტილი კუბებთან აქვს, რომლებიც ტოლი ფერდობითაა გამოყოფილი, მეორეს კი — არატოლი ფერდობით გამოყოფილი არათანაბარი სიღრმის მახვილი კუბებები. სწორედ აქ გვართულებთ ჩვენ ცეცხლისა და სხვა სხეულების დასაბამს...“

ორი ზემოხსენებული სამკუთხედიდან ტოლფერდას წილად ხვდა მხოლოდ ერთი, არატოლფერდას კი — ურტყვი სხვადასხვა ბუნება. ამ ურტყვი ბუნებიდან ჩვენ უნდა ამოვიჩიოთ ყველაზე უფროსი, თუკი ვსურს ისე შევედგეთ სკემის, როგორც ვერ არს... ჩვენ გვგონია, რომ სამკუთხედთა ამ ურტყვი სიბრტყელის შორის ერთი ყველაზე მშვენიერია, რომლის გეოსტევისაც ხელს ავიღებთ ყველა დანარჩენზე. მე ვგულისხმობ ორი არატოლფერდა სამკუთხედის შერეობით მიღებულ მესამე — ტოლფერდა სამკუთხედს. რატომ? ამის დამტკიცება შორის წავიყვანად, მაგრამ თუ ვინმე შესაძლებელ და დავკვირვებდა, რომ ცეცხლის, სამართებებით მიველოცდით მის გამარჯვებას. მამ ასე, ჩვენ ვირჩევთ ორ სამკუთხედს, რომელთაგანაც ოთხ-ცხუ ცეცხლისა და დანარჩენი სამი საწყისის სხეული ერთი ამ სამკუთხედთაგანი ტოლფერდა, მეორე კი ისეთი, რომ მისი უღრმესი კუბის კვადრატო სამჯერ აღემატება უმცირესის კვადრატს...

ჩვენი შემდგომი ამოცანა იმის გადმოცემა გახლავთ, თუ რანაირი სახე აქვს თითოეულ სხეულს²²² და რანაირი რიცხვითა შერწყმისაგან იღებს დასაბამს. დავიწყოთ პირველი სახით, რომელიც ყველაზე მცირე ნაწილებისაგან შედგება. მისი პირველსაწყისია სამკუთხედი, რომლის ჰიპოტენუზა პატარა კათეტუე ორჯერ უფრო გრძელია. თუკი ორ ანაირ სამკუთხედს ჰიპოტენუზებით მივადგამთ და ერთმანეთთან შევერთებთ, სამჯერ გავიზოვრებთ ანაირ მოჭმელებს და თანაც ისე, რომ პატარა კათეტებმა და ჰიპოტენუზებმა ერთ წერტილში, როგორც თავიანთ ცენტრში მოიყარონ თავი, — ექვსი ანაირი სამკუთხედი ერთ ტოლვერდა სამკუთხედს²²¹ მოგვცემს²²².

სამი ელემენტარული ნაწილაკის შესაბამისი სამი წესიერი მრავალწახანავა სხეულის — ტეტრაედრის, ანუ პირამიდის (ცეცხლი), ოქტაედრის (ბაერი) და იკოსაედრის (წყალი) წახანავები წესიერი (ტოლვერდა) სამკუთხედებია, მეოთხე ელემენტარული ნაწილაკის — შიშის შესატყვისი კუბის, ანუ ჰექსაედრის წახანავად კი ვეადრატები გვევლინებიან. ამისდა ყელად, წესიერ სხეულთა წახანავების შემადგენელი ელემენტარული, ანუ პირველადი (დასაბამიერი) მართკუთხედი სამკუთხედები ორი სხვადასხვა ტიპისაა; პირველი ისეთი არატოლფერდა მართკუთხედი სამკუთხედი, რომლის უდიდესი კათეტის გვერდი სამჯერ აღემატება უმცირესს კათეტის ვეადრატს. ანუ, რაც იგივეა, რომლის ჰიპოტენუზა ორჯერ გრძელია პატარა კათეტზე. და მართლაც, თუ პირველენუსს ადვინწინათ A -თი, დიდ კათეტს — B -თი, ხოლო პატარა კათეტს — C -თი, მაშინ პითაგორას თეორემის თანახმად გვექნება: $A^2 = B^2 + C^2$; მაგრამ $A = 2C$, ამიტომ $4C^2 = B^2 + C^2$ ანუ $3C^2 = B^2$, მეორე ტიპის პირველადი, ანუ დასაბამიერი სამკუთხედი კი ტოლფერდა მართკუთხედი სამკუთხედი. როგორც „ტრიმოსი“ გვიჩვენებს, თუ პირველადი ტიპის ორორი დასაბამიერ სამკუთხედს ჰიპოტენუზებით მივადგამთ და ერთმანეთთან პირველი სამი წესიერი მრავალწახანავა სხეულის (ტეტრაედრი, ოქტაედრი, იკოსაედრი) წახანავებს, რომლებიც წესიერ (ტოლვერდა) სამკუთხედებად გვევლინებიან. მეოთხე წესიერი მრავალწახანავა სხეულის — კუბის (ჰექსაედრის) წახანავს, ანუ ვეადრატს კი მეორე ტიპის ოთხი დასაბამიერი სამკუთხედის შეერთება გვამოუხდის (იხ. სურ. 9).

წესიერი მრავალწახანავა სხეულები კი არა, სწორედ ეს პირველადი (დასაბამიერი) სამკუთხედებია პლატონის ელემენტარული ნაწილაკები — ნივთიერების „უმიჯირესი სამუნი იგერები“, მაშინ როდესაც წესიერი მრავალწახანავები შეიძლება თანამედროვე ფიზიკის რთული

სურ. 9.

სტრუქტურული ბუნების მქონე ატომებს შევადარებთ. წესიერი მრავალწახანავებიცა და პირველადი სამკუთხედებიც პირწმინდად სიმბოლური ფორმებია, როგორსაც თანამედროვე ფიზიკისა თუ ქიმიისში იყენებენ ატომის ბირთვისა და მის ირგვლივ ელექტრონთა ორბიტალების წარმოსადგენად (ცვანტერი თეორიის თანახმად, ორბიტალები ატომური სივრცის ის უბნებია, რომლებშიც აღბათობის ყველაზე მეტი ხარისხით ხდება ელექტრონთა მოძრაობა).

„პირველადს“ რომ უწოდებენ თავის ელემენტარულ სამკუთხედებს, პლატონი მარტო იმას როდი ვულისხმობს, რომ სამკუთხედი პირველი უმარტოვესი, ელემენტარული გეომეტრიული ფიგურა. არა, პლატონის „სამკუთხედს“ თავისი ღრმად სიმბოლური მნიშვნელობაც აქვს. ის წარმოგვიდგენს „ტომეოსის“ მთელ „სამებას“, ანუ „ტრიასმას“, რომლის პირველი წევრია სამყაროს შემოქმედელი („პოიეტის“) და მისი („პაეტერი“), იგივე უქმმარადი არსი („ტო ონტოს ონი“), ანუ დემიურგოსი, უცუელულობის, წარუვალლობის, თვითიგვივობის, უყოლის-ერთობის რაციონალური პირველსაწყისი: „ერთი“ („ტო პენ“), ანუ „მონადა“; მეორე — „ფლიდა“ („სლის აორისტოს“) — „განსახლდრეული ორი“; მესამე კი — ერთის გაორებით, ანუ „მონადის“ „ფლიდამ“ გადასვლით წარმოქმნილი გრძნობად-კონკრეტული სამყარო (შვილი), რომელიც ერთდროულად წილნაყარა როგორც მამის, ისე დედის ბუნებასთანაც.

„სამკუთხედი არის პირველი გეომეტრიული ფიგურა, — წერს სანტიაგო არაგუელი, — რომელიც სამყაროს შექმნისას ვლინდება. შეუძლებელია აბსტრაქტული ერთის ობიექტივაცია, ან ცნობიერებით მისი წვდომა, „მისი „მოხეტლთება“, თუკი ორადობით არ იქნა გამოხატული. არ არსებობს აბსტრაქტი, მარტოდენ შექმნილი რომ შეეძლოს

ბატეა აღილებლად სჭირდება ჩრდილიც. ფაგრა კონტრასტის ასეა. მაგრამ გამოვლენისათვის ორადობაც არა კმარა, ვინაიდან ორადობა დაკარგვობდა ორი ხაზის უსარეულო პარალელურში, რომლებიც ანად არ შეხედობდნენ ერთიმეორეს, შეხვედრის მიმენტად რომ ამ მოვლენათა შესამე ხაზი; ასე ესხმება ზორცა, ასე რეალიზდება სამკეთხედი 226.

„მონადური“ და „ლიადური“ საწყისების, ანუ „ოვივისა“ და „სხვისა“, რაციონალურისა და ირაციონალურის დიალექტიკური ერთობა ნათლად ელინდება თვით პირველი სამკეთხედების გეომეტრიულ სტრუქტურაში. ავითოთ-პირველი ტიპის ელემენტარული სამკეთხედი — არატოლფერდა მართკუთხა სამკეთხედი, რომლის პიპოტენუზაც ორჯერ გრძელია პატარა კათეტზე. თუ პიპოტენუზა (a) 1-ის ტოლია, მაშინ პატარა კათეტ (c) იქნება $\frac{1}{2}$, დიდ კათეტს (b)

$$a^2 = a^2 - c^2 = 1^2 - \left(\frac{1}{2}\right)^2 = 1 - \frac{1}{4} = \frac{3}{4}; b = \sqrt{\frac{3}{4}} = \frac{\sqrt{3}}{2}. \text{ მეორე ტიპის—ტოლფერდა—სამკეთხედში, თუ პიპოტენუზა 1-ს უდრის, მაშინ ორივე კათეტი (b-ც და c-ც) } \frac{1}{2}\text{-ს ტოლი იქნება, ასე რომ, პითაგორას თეორემით, } a^2 = b^2 + c^2 = 2b^2.$$

გ. ი. $1 = 2b^2$, საიდანაც $b^2 = \frac{1}{2}$, ხოლო $b = \sqrt{\frac{1}{2}} = \frac{1}{\sqrt{2}} = \frac{1 \cdot \sqrt{2}}{\sqrt{2} \cdot \sqrt{2}} = \frac{\sqrt{2}}{2}$. მესამეადაც, პირველი ელემენტარული სამკეთხედის გვერდებია: $1, \frac{1}{2}, \frac{\sqrt{3}}{2}$; მეორისა კი: $1, \frac{\sqrt{2}}{2}, \frac{\sqrt{2}}{2}$. რაციონალური და ირაციონალური რიცხვების ეს შვიდრო კავშირი ღრმა დიალექტიკური აზრის შედეგია. მაგრამ აქ ჩვენ „ტიმოისის“ მიძღვრების სულ სხვა ასპექტზე უნდა ვაკანაბილით უფრალდება.

როგორც ვიცით, პირველ სამ წესიერ მრავალწახნავა სხეულთაგან ტეტრაედრს 4 წახნავი აქვს, ოქტაედრს — 8, იკოსაედრს კი — 20. რაკელა ყოველი წახნავი (წესიერი) ანუ ტოლგვერდა სამკეთხედი პირველი ტიპის 6 ელემენტარული სამკეთხედისაგან შედგება, ამიტომ ტეტრაედრი 24 ასეთ სამკეთხედს შეიცავს (4×6), ოქტაედრი — 48-ს (8×6), ხოლო იკოსაედრი — 120-ს (20×6). მეოთხე წესიერ მრავალწახნავა სხეულს — კუმს, ანუ ჰექსაედრს 6 წახნავი (კვადრატი) აქვს, რომელთაგანაც თითოეული შეიერ ტიპის 4 ელემენტარული სამკეთხედისაგან შედგება და ამიტომ კუმს, ისევე როგორც ტეტრაედრს

24 ელემენტარულ სამკეთხედს შეიცავს (6×4)... აქვე ხაზგამოთხე უნდა აღინიშნოს, რომ ემპელოკლეს ოთხი თავისთავადი, ერთმანეთზე დამოუკიდებელი მატერიალური ელემენტისა თუ დემონსტრაციის დამოუკიდებელი ატომებისაგან განსხვავებით, პლატონის ატომები კიდევაც იწლებიან და ერთიმეორეზედაც დაყვანებიან, ერთიმეორედაც გარდაქმნიებიან.

ელემენტების, ანუ წესიერი მრავალწახნავა სხეულების ურთიერთგარდაქმნისათვის მონივანი სტრუქტურის შეცვლა განაპირობებს, ხოლო ყველა ამნაირი ცვლილება თვით უცვლელი უმარტივესი სტრუქტურული კომპონენტების დონეზე ხორციელდება, კომპონენტების, რომლებიც საერთოა ისეთი წესიერი მრავალწახნავა სხეულებისათვის, როგორცაა ტეტრაედრი, ოქტაედრი და იკოსაედრი. „ტიმოისის“ თანახმად, ეს უმარტივესი, სამივე შემოსაზრებული სხეულისათვის საერთო სტრუქტურული კომპონენტებია ერთი ტიპის ელემენტარული სამკეთხედები. როგორც ვიცით, ტეტრაედრი შეიცავს 24 ასეთ სამკეთხედს, ოქტაედრი — 48-ს, ხოლო იკოსაედრი — 120-ს. პლატონი ჩვენ გვთავაზობს თანდფარდობებს, რომელთა მიხედვითაც ცეცხლის, ჰერისა და წყლის შესატყვისი გეომეტრიული სხეულები ერთმანეთში გადაიან, ანუ რაც იგივეა, ერთიმეორედ გარდაქმნიებიან: 1 იკოსაედრი = 1 ტეტრაედრი + 2 ოქტაედრი; 1 ოქტაედრი = 2 ტეტრაედრი; 25 ოქტაედრი = 1 იკოსაედრი (ჩვენ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ სხვა კომბინაციებიც: 1 იკოსაედრი = 25 ტეტრაედრი; 2 იკოსაედრი = 25 ოქტაედრი და სხვ...). რაც შეეხება კუმს (მეჩა) რომლის უმარტივესი სტრუქტურული ელემენტები მეორე ტიპის სამკეთხედებია, ის, ე. ი. კუმს, ისევე არ გარდაქმნება ტეტრაედრად, ოქტაედრად, ან იკოსაედრად, როგორც ორი სხვადასხვა ტიპის ელემენტარული სამკეთხედებია არ დაიყვანება ერთმანეთზე.

ესა ნივთიერებათა გარდაქმნისა და ცვალებადობის უფრულად მნიშვნელოვანი დიხეკრქმეორი კონცეფცია, რომლის ავტორიც ათასწლეულებით წინ უსწრებს თავის ეპოქის და ახალი დროის საბუნებისმეტყველო თვალსაზრისს უახლოვდება. „პლატონი დიფერილებით ჩერდება იმ გარდაქმნებზე, რასაც განიცდის ესა თუ ის მონივანი სხეული სხვა სტიქიონების ნაწილათა შემოქმედებით. მაგრამ ჩვენი ინტერესის საგანს შეადგენს არა იმდენად მისი თვალსაზრისს ყველა ამნაირი გარდაქმნის კერძო შემთხვევითად დაყვერებით, არამედ ის ზოგადი კანონზომიერებანი, რასაც ის ამ დროს აღაობებს. ნივთიერების გარდაქმნისა და ცვალებადობის შესაძლებლობა პლატონის ნახებრეში განმარტებულია ამ ნივთიერებანი სხვადასხვაგვარ ნაწილათა ურთიერთმოქმედებით. თუ სხეული შედგება ერთგვაროვანი და თანაბარი სიდიდის მქონე ნაწილკებისაგან და, ამასთანავე, გარედან არავითარ შემოქმედებას არ განიცდის, მაშინ მის-

ში შეუძლებელია რაიმე პროცესი მიმდინარეობდეს. მოკლედ რომ ვთქვათ, ამორაობა შეუძლებელია იმის შინაგანი, რაც ერთგვარაზროვნაა²²⁷. ეს დებულება შეიძლება თანამართლოვთ ფიზიკური კაპის ტრანზიზმებით იქნეს გამოხატული: ერთფაზიანი ერთგვარაზროვნის სისტემა მყარ მდგომარეობაში იმყოფება.

სხვა სიტყვა, როცა ნივთიერება რამდენიმე, ვთქვათ, ორი სხვა-დასხვა სახის ნაწილატთა ნახავდ გვევლინება (კორფაზიანი სისტემა). ამ შემთხვევაში სხვადასხვაგვარ ნაწილატებს შორის იწვება ბრძოლა, რომელიც, ბოლოს და ბოლოს, მთავრდება თითოეული გვარის განსვლილებით, ანდა უფრო სუსტი თუ უფრო მკურნალობით ნაწილატების გადაწყობა-გადაადგილებით. ყველაზე მძაფრად პროცესის მაშინ მიმდინარეობს, როცა ნახვის ერთ-ერთი კომპონენტიად გვევლინება ცეცხლი, რადგანაც ცეცხლის მინიატურული მოძრაობა ნაწილატები, პლატონის მიხედვით, განსაკუთრებით აგრესიული არიან. ცეცხლიანი ტერტირადლები თაყინითი ძაბვის წიბობებითა და წვეტიანობით, მახვილი კუთხეებით იჭრებიან სხვაგვარ ნაწილატთა შეაღებებში, ხელოვნ და აქტოივით ფანტავენ მათ. თუ ეს სხვაგვარი ნაწილატები მიწის კუბური ნაწილატებია, ამ უწყასენელთა ნამსხვრევები ვახლენის შემდეგ ან თვით ცეცხლივე ტრიალებენ, ან ჰაერისა თუ წყლის სფეროებში (თუკი ამ ორი სფეროსაკენ გათვრატნიებიან); ტრიალებენ მანამ, სანამ ყველ არ შეხვებიან ერთმანეთს და ხელახლა არ შეერთდებიან მიწის ან თუ იმ ზომის კუბიკურ ნაწილატებად, ვინაიდან სხვა ფორმის მძლეა, ვინაიდან კუბისა, მიწის ნაწილატებს არ შეუძლიათ.

მეორე ტიპის ორფაზიანი სისტემის ნიმუშად განვიხილოთ ცეცხლისა და წყლის ნაწილატთა ნახავი. ამ შემთხვევაში წყლის ვახლენი ნაწილატთა ნახვრატები შეიძლება გადაიფაროს და წარმოქმნან როგორც ჰაერის, ისე ცეცხლის ნაწილატები. ჰაერის ნაწილატები, თავის მხრივ, ვანიციან ცეცხლის ნაწილატთა ზემოქმედებას და თუ ნაწილატები უმეტესნი არიან, თვითონაც იხილებიან ცეცხლის ნაწილატებად შემდეგი რეაქციის მიხედვით: წყლის 1 ნაწილატი (1 აკოსაიდრის) → ჰაერის 2 ნაწილატი (2 ოქტაიდრის) + ცეცხლის 1 ნაწილატი (1 ტერტირადრის) → ცეცხლის 5 ნაწილატი (5 ტერტირადრის). ბოლოს და ბოლოს, თუ ცეცხლმა იმპლავრა, ნახავში მერეული წყლის ყველა ნაწილატი ცეცხლის ნაწილატებად იქცევა და მაშინ დამყარდება წონასწორობა. მაგრამ შესაძლებელია მეორე ვარიანტიც: იმ შემთხვევაში, როცა ცეცხლის ნაწილატებს გარემოცავს წყლის დიდი მასა, სუამარული რეაქცია საპირისპირო მიმართულებით განხორციელდება, რის შედეგადაც ცეცხლის ნაწილატები იძულებულნი ვახლებიან წყლის ნაწილატებად გადაიფარონ. რა თქმა უნდა, იმ ნაწილატებს, რომლებიც უფრო მცირე რაოდენობით დაჩრებიან, შეუძლიათ „გახსვრტენენ“ ნახა-

ვლან გამყოფითა და სხვა აღვილის მყოფ მათსავე მონათესავე ნაწილატებთან შეერთებით. ასეთივე ბრძოლა განაღდება სისტემებში ცეცხლი — ჰაერი და ჰაერი — წყალი. ამ ბრძოლის არსი, პლატონის მიერ კუმპარტი მხატვრული ექსპრესიით აღწერილი²²⁸, მოკლედ შეიძლება ამ დებულების სახით იქნეს ნამოყალიბებულ: ორი სხვა-დასხვა გვარისაკენ შედევნილი სისტემაში რაოდენობრივად უფრო ტარბი და უფრო მყარი ნაწილატები, ბოლოს და ბოლოს, შეუმურავენ მეორე, უფრო სუსტი გვარის ნაწილატებს: ან დამოიან მათ და აიძულებენ გადაიფარონ, ანდა მათი სისტემის ფარგლებიდან გააძევენენ²²⁹.

ზემოთ, ოთხი მატერიალური ელემენტის ემპერიკული და პლატონისეული კონცეფციების ურთიერთშედაბრებიან, ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ პლატონის „ოთხი გვარი“, ოთხი სტიქიონია — მიწა, წყალი, ჰაერი, ცეცხლი მარტო ამ ელემენტარულ სხეულებს კი არ აღნიშნავენ, არამედ შესაბამის ნივთიერებათა მთელ კლასებს და ამ ნივთიერებათა სხვადასხვა აგრეგატულ მდგომარეობებსაც. ავიღოთ, მაგალითად, ცეცხლის პლატონის აზრით, არსებობს ცეცხლის რამდენიმე სახესხვაობა. აწუწინარეს ყოვლისა, ესაა საკუთრივ ალი, რომელიც წვავს და ანათებს. მეორეც ალის გამონაშევი, რომელიც არ ათბობს, მაგრამ სინათლეს უვხავნის თვალებს; ესაა ის, რასაც სხივურ ენერგიას ვუწოდებდით დღეს. მესამეც, ცეცხლის ერთ-ერთ სახეობად პლატონი თვლის იმას, რაც ალის ჩაქრობის შემდეგ მღვივან ნაკვერჩხლებში ჩრება. ესაა სიბოთ, ვაგველნი როგორც ნივთიერი სუბსტანცია (თომბადა). ამრიგად, ალიც, სინათლეს და სიბოთს, პლატონის მიხედვით, ცეცხლისა თუ ცეცხლისეებ ნივთიერებათა კლასის სხვადასხვა სახესხვაობად გვევლინებიან... ცეცხლის არ იყოს, ჰაერისა რამდენიმე სახესხვაობა მოეძებნება. მთ შორის უვაჰვირავლეს პლატონი ეთერის უწოდებს, თანამად ტრადიციისა, რომელიც ქერ კიდევ ჰომეროსისაგან იღებს დასაბამს და რომელიც უმეტეს ემპირიულად აგრძელებს (ანაქსაგორისაკენ განსხვავებით, ცეცხლთან რომ აივთვებს ეთერს). ჰაერის მეორე, უფრო მღვრიე სახესხვაობას ნისლი და ბინდი ეწოდება²³⁰.

ძალედ საინტერესოა მესამე „გვარის“ — წყლის სახესხვაობათა პლატონისეული კლასიფიკაცია. წყალი, უწინარეს ყოვლისა, ორ ძირითად სახედ იყოფა: თბევადად და დნობადად. პირველი მოიცავს ყოველგვარ სიბინს, ხოლო მეორე — მყარ სხეულებს, რომლებიც ცეცხლის ზემოქმედებით დნებიან (პლატონი, ცხადია, პირველ რიგში მეთვლებს ვულისხმობს). ამ კლასის ორევე ემპირიულად აგრძელებს ნივთიერებათა თვისებების სხვადასხვაობა „ტიმოსისში“ მიხედვით, მათი მიკროსტრუქტურებით ვანისაზღვრება. პირველი ჯგუფი თბევადია

მიტომ, რომ წყლის პატარა და არათანაბარი, ე. ი. არარეგულარული ნაწილაკებისაგან შედგება, რომლებიც სწორედ ამ არარეგულარულების გამო მკვლაროდ ვერ ექცობიან ერთმანეთს და თავისუფლად გადაადგილებიან ერთიანობის მიმართ, როგორც თავისთავად, ისე გარეგან ფაქტორთა ზემოქმედებითაც. მაშინ როდესაც მეორე ქვემო უფრო დიდი და ერთგვაროვანი ნაწილაკებისაგან შედგება, რაც განპირობებს მასში შემაჯალ ნივთიერებათა მტრულდგომას და სიმკვრივეს. უწინააღმდეგველად, აქ ივლენს მძებნა ოქრო, რომელიც წყლის ყველაზე პატარა, ერთგვაროვანი ნაწილაკებისაგან შედგება და ამიტომაც ყველაზე მკვრივია. შემდეგ მოდის „დაბანტი“ (რკინა, ფილალი, რკალი?) და, ბოლოს, სპილენძი. სპილენძი მიწის მცირეოდენი მინარევის შეიცავს, და როცა ეს მინარევი გამოიყოფა და ხილული ხდება, სპილენძის ენაგად იწოდება... აქ არსებითი ის ვახსავთ, რომ შეტალთა ფიზიკური თვისებებზე მათი მკეროსტრუქტურითა განსაზღვრული, ისევე როგორც თანამედროვე ფიზიკის თუ ექსპერიმენტულ ქიმიისა.

დაბოლოს, მიწის სახესვითობებს პლატონი აკეთუნებს ქვას, თიხას, მარილს, ცეხს და ა. შ. მათი სხვადასხვაობა განპირობებულია როგორც ამ ნივთიერებათა შემადგენლობაში შემავალი მიწის ნაწილაკთა სიდიდით, ისე მათში სხვადასხვა ნივთიერებების, უპირატესად, წყლის მინარეგების არსებობითაც. მკვრივი ქვები (მინერალები) წყლისა და ჰაერის ნაწილაკთა სრული განმზოლოების შედეგად წარმოიქმნებიან; ამასთან, მიწის ნაწილაკები ცარიელად დარჩენილ შედეგებს აესვენებს და ისე მკვრივდება, რომ ამ ნაწილაკებს შორის უკვე აღარ რჩება უსუფლები, სადაც შეიძლოდა შეედრება ორივე განმზოლოებული სტიქიონის ნაწილაკებს. თუ ქვა მიწის თანაბარი და ერთგვაროვანი ნაწილაკებისაგან შედგება, ის გამოირჩევა და ლამაზ სახესვითობებს ვაძლევს: წინააღმდეგ შემთხვევაში კი ნაკლებად ლამაზსა და ნაკლებად გამჭვირვალ სახეებს ვიღებო. მკვრივი ქვები შეიძლება დაიმალონ მხოლოდ ცეცხლის ზემოქმედებით, რომლის მოძრავსა და ნატიფ ნაწილაკებს შეუძლიათ შეაღწიონ ქვის შემადგენელი მიწის ნაწილაკებს შორის დარჩენილ პაწაწინა უსუფლებში. მიწის ნაკლებად მკვრივი სახითიანი კი შეიძლება დანარჩენი ორი სტიქიონის ზემოქმედებითაც დაიშალოს. ზოგიერთი მთავანი მიწისა და წყლის ნაწილაკთა ნახავად გვევლინება; თანაც, ერთნი უფრო ნაკლებ წყალს შეიცავენ, ვიდრე მიწის, — ასეთია მინის მონათესავე ყველა სახეობა, ისევე, როგორც ვერცხვით ფრთხილი დნობადი ქვები. მეორენი, პირაქით, უფრო მეტ წყალს შეიცავენ; ასეთია ზოგიერთი მსუბუქი სხეული, რომლებსაც სხვადასხვა ცვილი თუ ნელ-ურჩენლად ვაგაძლევს²¹¹.

ამ გვეყნად ყველაფერი, გეგანტური თანავარსკვლავედებით დაწყებული და პაწაწინა მუქლით დამთავრებული, მიკროელემენტების — ატომებისაგან შედგება. უსასრულოა ამგვეყნური არსთა, სავანთა თუ მოვლენათა რიცხვი, ატომები კი უსასრულოა თავისთავად. უსასრულობისაგან წიადში. პლატონის მთელი სფერული სამყარო მკაცრად სტრატეფიცირებულია, ოთხი კონცენტრული შრისა თუ ფენისაგან ამის შემდგარი, რომელთაგანაც თითოეული, „ანანკეს“ — აუცილებლობის — მარად მოქმედი ინერტულობის ძალით, ოთხი მატერიალური სტიქიონის — ცეცხლის, ჰაერის, წყლისა და მიწის შემნაგირი ადგილია, მათი მუდმივი საშუალოლი. ამათგან ყველაზე უწინაგირი მიწის სფერული შრეა, ყველაზე კიდურა კი ცეცხლის შრე, რომლის გარეგანი ზღვარი უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს თანხვდება და რომელშიც თავ-თავის წრულ ტრაექტორიებზე მოძრაობს ყველა ციური მნათობის ცეცხლოვანი სხეული. რაც შეეხება ჰაერისა და წყლის სტრატოსფერობებს, მათ საშუალო პროპორციული ადგილი უჭირავთ ცეცხლისა და მიწის შრეებს შორის.

პლატონის კოსმოლოგიაში განსაკუთრებული სტატუსი ეკუთვნის ცეცხლოვან სტრატოსფეროს, ვარსკვლავების უბრუნელ საშუალოლ, ვარსკვლავებისა, რომლებიც „ტემპოსის“ მიხედვით, „მარადისა მყოფლ დღეთებრივ არსებებდა“ გვეყნობიან²¹². საკმარისია ითქვას, რომ კოსმოსის მამოძრავებელ ძალთა გეგანტური სასწორზე სწორედ ვარსკვლავთა ზემდადერი გამოსხვება უძირისპირდება ინერტულობის ანანკესულ ტრენდენციას, რომლის თანახმადც ყველა მატერიალური სტიქიონი თავის „ბუნებრივ ადგილს“ იყრის თავს და რომელიც ასევე მოგვაგონებს ანატორე დენაბიზის კლასიკურ პრინციპს: მსგავსი ყოველთვის მსგავსისაყენ მიიხვდება. სწორედ ვარსკვლავთა გამოსხვება არღვევს იმ სახედისწერო წინასწორობას, რომლის დამყარებასაც ცილოლობა ანანკეს (აუცილებლობის) ინერტიული ძალისიხლება და ამრიგად, საბოლოო ვახვების, უძრავობისა და სიყველითგან ძისნის სამყაროს; სწორედ ვარსკვლავთა გამოსხვების ძალითაა, თავისი „ბუნებრივი ადგილიდან“ ამოვარდნილი ცეცხლის მასრი და მობილერი „ატომები“ — ტეტრაედრები“ (დღეს ვიტყვით — „ფოტონები“) რომ გაიფარცნებიან ჰაერის, წყლისა და მიწის მათთვის უცხო სფეროებისკენ და ამღვრევენ და ამფოთებენ ანანკეს ძალით დამყარებულ წინასწორობასა თუ წესრიგს. სინათლის სიხვისანი კონები კილთ კილდმდ გაწწონიან მიუღს სამყაროს. აქ ჩვენს წინაშე დაახლოებით იგივე სურათია, ესოდენ ცხადად და მკაფიოდ რომ ეხატებოდა ენოქანორა და ვინის ნათელმზილველ შერებას: „L'aria è piena d'infinitè linie rette e radiose insieme intersegate e intesate senza occupaticne luna dell'altra rapresentano

aqualunche obieto lauera forma della lor cagione".
(საყერი სხვადასხვა ფორმის სწორი შპრწყინავი ხაზებით, რომლებიც
ერთმანეთს ეკეთენ და ეწევიან, მაგრამ არასოდეს ერწყმიან ერთობის
და რომელიც თითოეული საგანი წარმოადგენს თავის მიზეზის
ვეშვარტი ფორმისა) 225.

მოვით, თვალს ვგავრდევით ცეცხლოვანი ტეტრაედრების მოძრაობას ვიდრე წყლის სტრატოსფეროვან, რომელიც ყველაზე ახლოსაა მიწასთან. თავიანთი „ბუნებრივი ადგილიდან“ გამოტოვებული ტეტრაედრების კინეტიკური ენერჯია გარდაცვალდა იწვევს მათ შეჯახების წყლის იოსაედრებთან, შვიდად რომ ნებისობენ თავიანთ ვრცელ რეზერვუარში, პაერის ფენასა და დეჟანქმის ზედაპირს შორის. შეჯახების პროცესში, ტეტრაედრების პასრის წიბოებისა და მახვილი კუთხეების ყოველსაგანვეთი მოქმედების გამოისობით, იოსაედრთა ურცხვი სიმრავლე იზღუდა ელემენტარულ სამკეთხედუნდად, მაგრამ, მეორეს მხრივ, იოსაედრთა რიცხობრივი სიჭარბისა და მათივე განზომილებათა სიდიდის გამო, ცეცხლის მრავალი ნაწილიც ისრინება მათ ირველიე მჭიდროდ გარშემოჭარულ იოსაედრთა შეჭრისებ შორის და მათი ნაშხვრეებში, წყლის სტრატოსფეროს იოსაედრთა გარემოცვაში, უთავბოლოდ მიმოიფანტება ელემენტარულ ნაწილათა ურცხვი სიმრავლის სახით, რომელიც თავისე არცერთს აღარ ატყვიან აღრიდელი წარმოშობის კვალს.

მაგრამ, აი, ელემენტარული სამკეთხედები, სტრუქტურის კონონების შესაბამისად, ყველა შესაძლო ვარიანტით ესადაგებიან და ერწყმიან ერთმანეთს, რის შედეგადაც წყლის წიაღში წარმოიქმნება სპირსხვადსხვა სახის — წყლის, ცეცხლისა და პაერის ახალი, წესიერი მრავალწახანავა სხეულები, სწორედ ამ მომენტიდან ერთგვანა თამაში ანანცეს ძალმოსილება, რომელიც მჭიდროდა დაკავშირებული სტრატოფეროვრული სამყაროს ფენივან სტრუქტურასთან. განზომილებული სამკეთხედების შეერთებით წარმოქმნილი ახალი იოსაედრები ადგილზევე რჩებიან, ინერციის კანონის ძალით, რომელიც თითოეული მრავალწახანავის მისთვის ნიშნულ „ბუნებრივ ადგილს“ მიუჩენს. ოქტაედრები და ტეტრაედრები კი, პირიქით, იმავე ძალის მეორე ფორმის მოქმედებით, რომლითაც მსგავსი მსგავსისაყენ მიიხილება, მათი ბუნებისათვის პომოქმედური სტრატოსფეროებისევე გასხვლტებიან. ასე რომ, ოქტაედრები უშუალოდ ერთი „სართულით“ შივლა ვადაინაცლებენ (თუკი სიტყვა — „შივლა“ საერთოდ მართებულია სფერულ სამყაროში), ტეტრაედრები კი პაერის სტრატოსფეროს გავლით უძრავ ვარსკვლავთა სფეროს აღწევენ. მაგრამ აღმასკლისას ცეცხლოვანი ტეტრაედრები აღარ იწევენ წყლის იოსაედრებისა თუ პაერის ოქტაედრების დაშლს, ვინაიდან აღმასკლისას

მათი კინეტიკური ენერჯია გაცილებით უფრო ნაკლებია, ვიდრე დაღმასკლისას. მიუხედავად ამისა, ისინი მაინც აღწევენ ვარსკვლავების. ასე რომ, მათი „მოგზაურობის“ საბოლოო პუნქტი სიწყისის ემთხვევა და, ამრიგად, იხურება ერთი მზლიან ციკლი“ 226.

სამყაროს სულის ანალიზისას ხაზგასმით იქნა აღნიშნული, რომ ის კოსმოსის მამოძრავებელ პრინციპად გვევლინება: ახლა კი ვხედავთ, რომ მატერიალურ ნაწილაკთა მოძრაობა თითქმის პიროვნულად ადგილონომიურად, არსებითად, სულის ჩაურევლად ხორციელდება. ხომ არ ნიშნავს ეს, რომ მატერიალური მოძრაობა თავისთავად და მარადილია? რადია „ტიმეოსი“ დაწერილენით არ განმარტავს ამ საკითხს, კაცში არსებობა ივარაუდოს, რომ ჩვენი კითხვის პასუხად თითქმის შეიძლება მიჩნეულ იქნეს არისტოტელის „მეტაფიზიკის“ ერთი პასაჟი, სადაც იდალოსტი პლატონი და მატერიალისტი ლევიპო ვეერდი-ვეერდ დანანა: ერთი და იმავე კონცეფციის — მოძრაობის მარადილიობის „ტეტრაედრულ“ არიან გამოყვანილი. შესაძლოა, სწორედ „ტიმეოსის“ სათანადო პასაჟთა ბუნდოანებით იყოს გამოწვეული მოწიფის საყვედური მასწავლებლის მიმართ — განუსაზღვრელად ტოვებს ამანია მოძრაობის წყაროსაც და მიზეზსაც:

„ამიტომ ზოგიერთნი ვარაუდობენ მარადიულ ქმედითობას, მავალითა, ლევიპო და პლატონის: ისინი ამტკიცებენ, რომ მოძრაობა მარადის არსებობს, მაგრამ მაინც რატომ არსებობს და კერძოდ, რანაირია, ამაზე აღარაფერს ამბობენ და არც მიზეზს ასახებენ, რატომ ხდება ასე და არა სხვაგვარად. ვინაიდან არაფერი არ მოძრაობს თვითნებურად, არამედ ყოველთვის უნდა იყოს გარკვეული საფუძველი, თუ რატომაა, რომ რაღაცა, აი, ასე, ბუნებრივად ვით მოძრაობს, ისე კი — იძულებით, ვინებისა თუ სხვა რამის ზემოქმედებით, და შემდეგ — რომელი მოძრაობაა პირველად? რაღვან ამის ახსნა ძალზე არსებითია. თვით პლატონს არ შეუძლია დაიძოწოს მოძრაობის აღსაბამი, რასაც ის ზოგჯერ ვარაუდობს, კერძოდ, ის, რაც თავის თავს ამორჩევს“ 227 ვინაიდან, მისი მტკიცებით, სული მოძრაობაზე გვიანდელია და სამყაროსთან ერთად იწეება“ 228.

არისტოტელე მართალია, მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ მართალია. ელემენტარული ნაწილაკები სამყაროს სხეულზე უწინარენი არიან, რასაც თვალნათლედ გვიმოწმებს „ტიმეოსის“ ერთი ნიშნური პასაჟი: „აი, როგორია მოყვლე დასკვნა, თანამხად ჩემი მსჯელობისა: „არსებობის კეშვარტი არის, არსებობს სიერცე თუ ადგილი და არსებობს დაბადება, საშახთონად არსებობს სპირსხვადსხვა რამ, რომლებიც ცაზე უწინარეს დაბადდენ“ 227. ჩვენთვის ნათელია, რას ნიშნავს აქ „კეშვარტი არის“ („ონ“): ეს — ევკალიური სინამდვილე; ასევე ნათელია „სიერცის თუ ადგილის“ („ხორა“) მნიშვნელობა: ეს — ყოვე-

ლსმიმჭრელი მატერიაა. მაგრამ რას ნიშნავს „დაბადება“ (აგენე-
სის*) თუ „ქმნადობა“ (ცინადან აგენესის“ ქმნადობის სინონიმია)
ამ კონტექსტში? რა დაბადებაზე ან რა ქმნადობაზე შეიძლება ლაპ-
არაკი საშვარის დაბადებამდე? (რადგან ჩვენ ვიცით, რომ „ცა“ „ტა-
მეოსში“ იგეგვა, რაც „სამყარო“²¹⁸). აჰ, ეს უკანასკნელი ტერმინი
კი აშკარად გუთვებარის დარება ჩვენთვის, თუ არ გავითვალისწინებთ,
რომ საქმე ეხება მხოლოდ და მხოლოდ ოთხი პირველადი ელემენტი —
ცეცხლს, ჰაერს, წყლს და მიწის დაბადებს, რომელთაგანაც
შემდგენდა შეითხზას სამყაროს ხილულ სხეულს.

თუ გავიხსენებთ, რომ იდეალური სინამდვილე აბსოლუტური გან-
საზღვრელობაა, ხოლო „აღვილი“, „სივრცე“ თუ „მატერია“ პირ-
იქით, აბსოლუტური განუსაზღვრელობა, მაშინ ჩვენ ერთზე კიდევ
უნდა მივუბრუნდეთ ზღვრისა და განსაზღვრელის „ფიციფობისი-
ვლ“ კონცეფციას და ამ ორი ურთიერთსამართლიანი საწყისის დია-
ლექტიკურ სინთეზს — რიცხვის ბუნებას. „ესთეტიკური და უკვლ
სხვა საგნის პირველ პრინციპად — წერს ა. ლუსევი, — პლატონი „გა-
ნუსაზღვრელს“ სახავს. მისი რაოდენობრივი განსაზღვრელობის შე-
ნახება პლატონის მსჯელობის თანხმად, ჩვენ უნდა ვთქვათ, რომ ეს
პრინციპი „უწყვეტ ქმნადობაზე“ დაიყვანება, რომელშიც არც დასა-
წყისია, არც საშუალი, არც დასასრული“²¹⁹ და რომელიც სხვა არა არის
თუ არა ამა თუ იმ მყარ სტრუქტურათა სივრთი ფონი. პლატო-
ნის მეორე პრინციპია „სივრცე“ — სივრცის, ფორმალური განსა-
ზღვრელობის, ზღვარების, უწყვეტობის პრინციპი. თავისთავად
იდეალური ეს ორი პრინციპი არა მარტო უტყობა ერთმანეთისთვის, არა-
მედ ურთიერთსამართლიანობაც. თათოველი მათგანი თავისთავად
სრულად აბსტრაქტულია, არაფერია მათიან სტრუქტურას არა ქმნის
(არამედ მხოლოდ აუცილებელი მომენტის სახით შედის მასში) და ამი-
ტომ უწყალოფია. რაღაც კონკრეტული მიიღება მხოლოდ მათი დია-
ლექტიკური ერთიანობის ანუ, როგორც პლატონი ამბობს, მათი შე-
ზავების შედეგად. რაკი ეს ნახავი დაინაწილებულია და უწყვეტ
განსაზღვრელობის დანაწილებება და, იმედროულად, ზღვრის ქცევა
აბსტრაქტული პრინციპიდან კონკრეტული მოვლიანობად, ამიტომ პლა-
ტონი „რიცხვს“ უწოდებს ესთეტიკურ თუ უკვლ სხვა საგნის შესა-
მე პრინციპს. ამ ტერმინის ნაცვლად დღეს ჩვენ ვიხმარდით ტერმინს
„სტრუქტურა“. მაგრამ ფაქტობრივად პლატონის ეს შესამე ტერმინი
უფრო მეტია, ვიდრე სტრუქტურა. მასში ხომ შედის განსაზღვრე-
ლი, განსაზღვრელი კი, პლატონის მიხედვით, ქმნადობაა. ასე რომ,
პლატონის შესამე პრინციპი ამა თუ იმ უძრავ სტრუქტურაზე კი არა,
ქმნად სტრუქტურაზე მეტვეულებს. ამ სტრუქტურის ქვეყრისას ჩვენ
ცხდებით, როგორ გადადის მისი ერთი ელემენტი მეორეში, ვგრძნობთ,

როგორ განვიხილავს მის მთლიანად ცხოველყოფილ მოძრაობა, გვეს-
ის თვით სიცოცხლის სენოქვა, მასთანადე, პლატონის „რიცხვითი
ნახავი“ წყვეტილობისა და უწყვეტობის დიალექტიკური სინთეზია,
მოცული როგორც მოძრაი სტრუქტურა“²²⁰.

სამყაროს სხეულის შექმნას ქრონოლოგიურად თუ ლოგიკურად
წინ უძრავს ელემენტარულ ნაწილათა არსებობა, რაც ვინების
ქვედაობის ნაყოფად ვერ ჩათვლება. მაგრამ როგორ ესახება პლა-
ტონის ელემენტო ფორმირების დიალექტიკური პროცესი, რომელ-
იც უთვლებების ორივე პოლარული ასპექტი მონაწილეობს: ერთის
მხრივ, იდეალური სინამდვილე, უცვლელობის, სიმყარის, განსაზღ-
ვრელობის მარადიელი საწყისი, ხოლო მეორეს მხრივ, „სივრცე“, ანუ
„მატერია“, რომელიც მუდმივი ცვალებადობის, ქაოტური დენად-
ობის, განუსაზღვრელობისა და ამორფულობის დასაბამიერ პრინციპად
გვესწრება. სწორედ ამ სამართლიანი საწყისის დიალექტიკურ სინ-
თეზს ეფუძრება პლატონი „ტიმეოსში“, ვინაიდან სამყაროს შექმნა,
ანსებთად, სხვა არა არის რა, თუ არა განუსაზღვრელობისთვის
განსაზღვრელობის მიინებება და ამრიგად, ქაოტური უწყვირგობის
სიმართის მეფობა წესრიგად ქცევა, რაც, უწინარეს ყოვლისა, ოთხი
პირველადი ელემენტის ორგანიზებას გულისხმობს: „კოსმოსის შექმ-
ნის რომ შეუდგა, დემოკრი, უწინარეს ყოვლისა, ეს ოთხი საწყისი
მოწყობრივად იღებებისა და რიცხვების მეშვეობით... დემოკრიმა სულ
სხვა მდგომარეობიდან გამოიყვანა და მათთვის შესაძლო უხეზავს
შევერებობათა და სრულქმნადობის შემოსა ისინი“²²¹.

როგორც ჩანს, ამ ბუნდღიან სიტყვებში ივლსებება ორი ძირ-
თადი მომენტი: 1). ქაოტურად მოძრავ სივრცეში ასევე ქაოტურად
მოძრავთვე ქმნად სტრუქტურულ ოდენობათა ქცევა მყარ, სტაბი-
ლურ სტრუქტურებად; სწორედ ამას უნდა მივგანვიხედდეს სიტყვე-
ბი, რომ „დემოკრიმა სულ სხვა მდგომარეობიდან გამოიყვანა ისინი“...
2). წესიერ მრავალწახანაობა (უხეი, ოგოსოდური, ოქტაედრი, პირამიდი)
ნატივ არქიტექტონიკულ ვარსკო მათი მოქცევა და ვეულახე შევნი-
ვით. აველაზე სრულქმნადი თანაფარდობის — პროპორციული თანა-
ფარდობის დამყარება მათ შორის, რაზედაც ზემოთ უკვე მსჯელობს
პლატონი²²². „ტიმეოსის“ ტექსტობრივი მონაცემების მიხედვით
კორექტირებით, ჩვენ ვიტყვით, რომ ელემენტარული ნაწილაკების
შექმნაში იღებები კი არ მონაწილეობენ, არამედ მათემატიკური საგნე-
ბი და რიცხვები, რითაც ერთხელ კიდევ თვალდაუხედავად დასტურდება
ინტელიგენციურება და გრძობად-კონკრეტულ სამყაროს შორის ის
ინტერმედიალური, შეუადღებრი როლი, რასაც პლატონი ანიჭებს მათე-
მატიკურ საგნებსა და მათემატიკურ თანაფარდობებს, ამრიგად,
თუ სამყაროს სულ მათემატიკური თანაფარდობებით არის შეთხზუ-

ლი, მათემატიკური საგნები ანალოგიურ როლს ასრულებენ გეგმურ-ტარული ნაწილაკების, ხოლო ამ უკანასკნელთა მეშვეობით — სამყაროს სხეულის ფორმირებისას.

იდეალური სინამდვილის მიერ ელემენტარული ნაწილაკებისათვის თავს მოხვეული წესრიგი იმდენად სრულყოფილია, რამდენადაც კოსმიურ გონების ხელწიფება „დაარწმუნოს“ პატერია, მოდერკოსმის ჩვენგი და ინტრეტული ძალა და თავის მოყვანილ აქციოს იგი მინეზობრიობის ეს ორი საწყისი ერთდროულად მოქმედებს პლატონის სამყაროში. ზეენ ვიცით, რომ თავის დიალოგებში პლატონი არაერთგზის კეთლებდა კეთილბოძის (მინეზობრიობის) პრინციპს²⁴⁵. აქ ურთულ კიდევ უნდა აღვნიშნოთ, რომ „ტიმეოსი“ განიხილავს მიზეზთა ორ გვარს. პირველია ღვთაებრივ მიზეზთა გვართ: დემურტროსი, რომელიც, პლატონის აზრით, სამყაროს შემოქმედად გვემორჩება და იდეათა ინტელიგენიური სინამდვილე, რომლის მიხედვითაც იყენებს სამყარო. მეორე გვარს, რომელიც დამხარე საშუალებებზე აღყენებს შემოქმედ, მატერიალური მიზეზები, უწინარეს ყოველისა კი — ცეხლი, ჰაერი, წყალი და მიწა მიეყოფნება, ვინაიდან ისინი სამყაროს სხეულზე უწინარესი არიან, ქრონოლოგიური თუ არა ლოგიკური თვალსაზრისით მაინც. ეს კი ნიშნავს, რომ შეუძლებელია იდეალური სინამდვილიდან გრობად-კონკრეტულ სინამდვილეზე გადასვლა ინტარმედული მატერიალური საწყისის გაიგეშე, რომელზეც უკვე მიიღო გეომეტრული სტრუქტურა.

ღვთაებრივ ანუ იდეალურ მიზეზთა ქმედითობის პრინციპი სული ვინაიდან, პლატონის მიხედვით, „მხოლოდ სულისთვისია ნიშნული გონების ფლობა“²⁴⁶. სწორედ სულის მეშვეობით ქმნის დემურტროსი ყველაფერს, რაც სრულქმნილია, მშვენიერი და კეთილი, — სამყაროს კანონზომიერებას, მის მწყობრ წესრიგს, მის მათემატიკურ და მუსიკალურ სტრუქტურას, პრაქტიკულ თანაფარდობებზე დაფუძნებულ ნატიფსა და დახვეწილ აქტიუტეობებს; სულის მეშვეობითვე უზრუნველყოფს იგი უძრავ ვარსკვლავთა სფეროსა და პლატონების სფეროთა ერთიანობისპირისპირის წრებრუნვას, რაც განაპირობებს სამყაროს დინამიურ რეჟიმს, კოსმიური აზრის მოძრაობის თვითშემენების გზაზე, ერთის სიტყვით, სამყაროს ჰარმონიას. მაგრამ პლატონმა იცის, რომ სამყარო მარტოოდენ სრულქმნილება, მარტოოდენ სიკეთე და მშვენიერება როდესაც, კოსმიური წესრიგის სრულყოში, უნივერსალური კანონზომიერების, ჰარმონიული სტრუქტურის წიაღში თავს იტყვის ქაოსის ძალა თავაყვეტილი თარეში — ბოროტება, სიმბინძვე, უწესრიგობა, შუმიხვევაობის უაზრო და უსაზნო თამაში, დისჰარმონია. პლატონის წინაშე არა დგას სიტუალთა ილტრანატივა: „სამყარო ან მწყობრი სისტემა, ან აღრეულ-

მა და ქაოსი“²⁴⁵. არა, პლატონის მოფლალქმა, ამ მხრივ, გაცილებით უფრო ახლოსა პოლ ვალერის თვალსაზრისთან: „შენ შეგიძლია, საერთო ნება-სურვილით, სამყაროში ისევე დინახო წესრიგი, როგორც უწესრიგობა... თუ სამყაროს წესრიგი შემოქმედს გულისხმობს, მაშინ მისი უწესრიგობა გულისხმობს... შეცდომას თუ საპირისპირო ძალას. უკვე არ იცის, ეს წესრიგი დაცვიერების გარკვეულ ხარისხსა და მიახლოებისთვის გარკვეულ საფეხურს უკავშირდება“²⁴⁶.

სამყარო, „ტიმეოსის“ ავტორის აზრით, სხვა არა არის რა, თუ არა მწყობრი წესრიგისა და ქაოტური უწესრიგობის დიალექტიკური ერთიანობა. კოსმოსი და ქაოსი, წესრიგი და უწესრიგობა, პოლ ვალერისა არ იყოს, ორი სხვადასხვა, ერთიანობისპირისპირ მიზეზობრივ იღებს დასაბამს: მარველი — იდეალურ, ხოლო მეორე — მატერიალურ მიზეზთა შედეგად გველინება. ამათგან პირველადნი არიან იდეალური მიზეზები, ხოლო რაც შეეხება მატერიალურ მიზეზებს, ისინი მეორეულ, ანუ დამხარე მიზეზებად გველინებან. ამიტომ, იმეციებს პლატონი, „გოგონისა და კოდნის მოყვარეს მართება, უწინარეს ყოველისა, განიხილოს ის მიზეზები... რომელთა გონივრული ქმედითობის შედეგად გველინება სიკეთე და მშვენიერება“ და მხოლოდ შემდეგ გადავიდეს იმ მიზეზებზე, „რომელთა უთავბოლო ქმედითობითაც დასაბამს აძლეს ყოველგვარ შემთხვევითობას და უწესრიგობას“²⁴⁷. მაგრამ იდეალური მიზეზები დღესაქმენი არიან, მატერიალური მიზეზები კი — ცხელი და ხილული. სწორედ ესაა, პლატონის აზრით, ყველა მათგანის საბედისწერო შეცდომის წყარო, ვინც სამყაროს მარტოოდენ მატერიალურ მიზეზთა ქმედითობის შედეგად სახავს.

მატერიალურ მიზეზთა პერსონიფიციტებულ სიმბოლო — აეცლებლობა — თავის თავში აერთიანებს გამღვდებულ ცვალებადობას, თვითგანსხვავებას და სრულ ამორტულობას, მაშინ როდესაც იდეალური მიზეზი — ინტელიგენიური სამყარო — უცვლლობის, თვითივეობისა და ფორმალური განსაზღვრელობის ფაქტორად გველინება. ეს დამირსპირებულობა განაყუთრებით გვეყობად ირინ თავს სამყაროს არსებობის ყველა დაბად — ტომურ დონეზე, სადაც ელემენტარულ ნაწილაკთა ქაოტური მოძრაობა თითქმის სრულიად გამოირცხვს სტაბილურ სტრუქტურათა არსებობას და აქედან გამომდინარე, ყოველგვარ რაოდენობრივსა თუ თვისობრივ განსაზღვრელობას. მაშინ როდესაც ვარსკვლავთთში, სამყაროს არსებობის მწვერვალზე, ეს ურთიერთგამომრიცხველ დამირსპირებულობა კომპლემენტარულ პრინციპს — „სხვა-ობად იქცევა, რაც შესაძლებელი ხდის სამყაროს ჰარმონიას. ზემოთ ზეენ უკვე ვნახეთ, რა განუზომელ მნიშვნელობას ანიჭებს პლატონი ვარსკვლავურ გამოცხვებას და თვით

ვარსკვლავებს, რომლებიც „ტიმოვისში“ პირდაპირ ვალმერებულნი არიან. მართალია, პირწმინდად ფორმალური ასპექტით, მაგრამ პლატონის აზრი აქაც უძველესი უახლოვება თანამართლებს ასტრონომიის თვალსაზრისის, რომლის მიხედვითაც ვარსკვლავები სულ უფრო და უფრო გადამწყვეტ როლს ასრულებენ კოსმოსის ცხოვრებაში და თვით საეპარხოს სიკოტხლის წარმოშობის ენეგეტიკური პროლეგმის ახლებური გააზრებისას²⁴⁸.

ქვემოთ ჩვენ ერთხელ კიდევ მივუბრუნდებით ვარსკვლავების, როგორც „დროის საეპარხოსა“²⁴⁹ ერთ-ერთ უძნაძველესს ფუნქციას. საქმე ისაა, რომ დრო, პლატონის მიხედვით, ვარსკვლავების, ცის, სამყაროს დაბადებისთან ერთად შეიქმნა. მაგრამ თავდაპირველად დავუყოფოთ „ტიმოვისს“ საკმაოდ ვრცელ პასუხს: „და როდესაც მაშინ იხილა, რომ მისი ნაშეიერი²⁵⁰, მარადის მყოფი ღმერთთა ეს პეზიმარტი ხატი მოძრაობს და ცოცხლობს, სიხარულია და შვებით აღივსება და განიზრება, ხატება კიდევ უფრო ხატულ დაძველებიან ნიშნულსათვის, და რაც ნიშნულს მარადიულ ცოცხალ არსად გვევლინება, მან ვადაწყვიტა, შეძლებისამებრ, ამ მხრედაც მივღწია მსგავსებისათვის. მაგრამ საქმე ისაა, რომ ზემოხსენებული ცოცხალი არსის ბუნება მარადიულია, ხოლო იმას, რაც იზადება, შეუძლებელია მთლიანად მიენიჭოს მარადიულობა. ამიტომაც მან განიზრახა შეექმნა მარადისობის ერთგვარი მოძრაობა ასლი და, ცის წესრიგთან ერთად, უძრავი და ერთადერთი მარადისობის ხატულ შექმნა მოძრავი და მარადმდინე ხატება, რომელიც რიცხვთა ეპონის თანხმად მივლინება და არმწესად დროს ეუწოდება ჩვენ. რადგანაც ცის დაბადებისაზე არც დღეები იყო და არც ღამეები, არც თვეები და წლები, არამედ მათი დასაბამი ციური წესრიგის შექმნასთან ერთად იქმნა დასახტული. ყველა ისინი დროის ნაწილები არიან, ხოლო „იყო“ და „იქნება“ — დროის სახეები, და როცა მარადიულ არსს მიეაწერთ მათ, ჩვენდა შეუძენველად, შეიძლება ვუშვებთ. რადგან ამ არსზეც ვამბობთ ხოლმე, რომ ის იყო, არის და იქნება. მაგრამ, მართლად რომ ვანგანავით, მას შეხვედრის შილოდ და შილოდ „არის“, მაშინ როდესაც „იყო“ და „იქნება“ მარტოოდენ იმის მიმართაა სახმარია, რაც დროში იზადება და იქნება, რადგანაც ერთი-და-ერთივე სხვა არა არის რა, თუ არა მოძრაობა და ცვალებადობა. ხოლო იმას, რაც მარად უცვლელია და უძრავი, არ შეხვედრის, დროთა განმავლობაში უხსენის გახდეს ან უმარწყმესი, ანდა ოდესმე, ანაიმოდ თუ მომავალში, ანდა თუ იმად იქნეს, ან კიდევ, საერთოდ, დაიბრუნოს რამე ისეთი, რაც დაბადებულ შედარებით აღქმად სავანათა ნაკვალ ატყვად წილად. არა, ყოველგვარ ეს მხოლოდ მარადისობის მშაბეი და რიცხვთა ეპონის თანხმად მარბოლი დროის სხვადასხვა სახეებია. ავეც არ იყოს, ჩვენ

იმასაც ვამბობთ ხოლმე, რომ შექმნილი „არის“ შექმნილი, ქმნალი „არის“ ქმნალი, შესაქმნელი „არის“ შესაქმნელი, ან არარის „არის“ არარის და სხვა მისთანანი, მაგრამ ყოველგვარ ეს ძალზე შორსაა სიზუსტისაგან...

ამრიგად, დრო ცასთან ერთად დაიბადა, რათა ერთად დაბადებულნი ერთადვე დაშლილიყვნენ. თუკი ოდესმე მოუწყვდათ დაშლა; ხოლო დროის პირველნიშეში იყო მარადიული ბუნება, რათა, შეძლებს-მისამებრ, უფრო მეტად დასმგავსებოდა მას. რადგანაც პირველნიშეში არსებობდა მთელი მარადისობის მომცველი, მაშინ როდესაც მისი ხატება დაიბადა, არის და იქნება მთელი დროის განმავლობაში²⁵¹. ასეთი იყო ღმერთის განსა და შთანთქმერი დროის დაბადებისთან დაკავშირებით; და აი, დროის დასაბადებულ დაიბადებულ მზე, მთვარე და ხუთი სხვა მნათობი, რომლებსაც პლანეტებს ეუწოდებთ, დაიბადნენ, რათა განეხსაზღვრათ და დაეცათ დროის რიცხვი“²⁵².

შედეგად, რაც ამ ვრცელი ციტატის ანალიზისას თვალში გვეჩვენება, ეს ვახლავი დროისა და სივრცის სხვადასხვა სტატუსი²⁵³. ზემოთ ჩვენ დაწვრილებით განვიხილეთ პლატონის „სივრცე“ და „ღვინშით, რომელიც“ „შეუქმნელია“. და, გარკვეული მომენტით, — ინტენსივობა და სივრცის „თანამარადისი“, მაშინ როდესაც დრო შექმნილია და მარადისობის ერთგვარ მოძრაობა ხატულ თუ ასლად გვევლინება. ცის, ანუ სამყაროს შექმნასთან ერთად, ღმერთგონის ქმნის დროსაც, რომელსაც „ტიმოვისს“ ახსიათებს როგორც ერთადერთი და უძრავი მარადისობის მოძრაობა და რიცხვთა ეპონის მიხედვით მარადმდინე ხატების (მსოფლიო ფილოსოფიური აზრის მრავალფეროვნოვან ისტორიაში ესაა დროის ერთ-ერთი ყველაზე ორიგინალური თეორია, რომელიც დიდი გავლენა მოახდინა ისეთი მოაზროვნეების შიოფლ-მედიკულომაზე, როგორიც არიან არისტოტელი, პლატონი, პროკლე, ნეტარე ავგუსტინე და სხვ. დროის მათეული კონცეფციები მერტ-ნაყიღები სისტემათი უკავშირდებიან დროის პლატონისეულ გაგებას, ან უშუალოდ მისგან იღებენ დასაბამს).

„ტიმოვისს“ მიხედვით, კოსმოსის მოწყობილობა და ქარმონიული მოძრაობა, გრძობად-კონცერტული სამყაროს დინამიზმი სხვა არა არის რა, თუ არა იდეალური სინამდვილის უძრავობის, მისი სტატურობის პროექტირება ქმნალობის წილში; ზუსტად ასევე, დრო — იმპერეპერი საგანთა და მოვლენათა არსებობის, მათი მოძრაობისა და ცვალებადობის ფორმა — უცვლელი და უძრავი მარადისობის ანალიზური პროექტად გვევლინება. „მარადისობა“ („აიონ“) პლატონისათვის ძირითად განსხვავდება ამ სიტყვის ჩვენი თანამართული გაგებისაგან. ამ ტერმინით „ტიმოვისს“ აღინიშნება არა ბუნდოვანი, გურკვეული და წერ კიდევ არარსებული მოვლედან აქ უკვე

ადარ არსებული წარსულისაყენ ცალხაზად და უკუმოუქცევიად შედინო „დროის“ (ზარინოს) უსასრულო ოდენობა, რომელიც წინ უსრრება, ან მოსდევს აწმყოს, ანამედ ერთგვარი ექსტრადემორალური (დროის მიღებით, დროის ვარემე არსებელი) რეალობა (ჩვენი „უდამო ვამი“, ილბათ, გველად სრულად და ამოწურავად გამოხატავს ამ ცნების მხარასს). დღევანდელი ვაგებით, „დრო“ სასრულია, „მარადისობა“ კი უსასრულო, მაშინ როდესაც პლატონის აზრით, ამ ორ ცნებას შორის რაოდენობრივ (კვანტობრივ) კა არა, თვისობრივი (კვალიტობრივ) სხვაობა არსებობს.

„ტემპოსის“ მარადისობა ინტეგრალური, ცალკეულ მომენტებად (წარსული, აწმყო, მომავალი) განწილველი დროა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მარადიული, წარუღველი აწმყო, რომელიც ხსინათღება ერთაღდერთი პრედიაკტით — „არს“. და პირიქით, საყვთრევე დრო ცალკეულ მომენტებადაა განწილული. მას თავისი ნაწილები („მერტი“) და თავისი სახეები („ეიდე“) აქვს. დროის ნაწილები დღეები და ღამეები, თვეები და წლები, სსებები კი — „იყო“ და „იქნება“ (ე. ი. წარსული და მომავალი). „არსის“ პლატონის მიხედვით, მარტოოდენ მარადისობის ატრიბუტია; რაც შეეხება დროს იმ მომენტს, რომელსაც აწმყოს ეწოდებთ ჩვენი, ის თითქმის კიდევ არსებობს და არც არსებობს, რადღა მხოლოდ და მხოლოდ წარსულისა და მომავლის ერთმანეთისაყენ ვამოქცევე ზღვრად, მსწრაფწარმავალ წამად თუ დროული ნაკადის ერთგვარ „ატომად“ გვევლინება. შეადარე არისტოტელეს: „ამრივად, რამდენადღაც „ახლა“ (არისტოტელეს „ახლა“ იტყვიან, რაც პლატონის „არის“, — ბ. ს.) სხვა არა არის რა, თუ არა ზღვარი, ის არ არის დრო და მხოლოდ თანხედლობათაა ნიშნული დროისათვის, ვინაიდან ზღვარი ეუთფენის მხოლოდ იმას, რის ზღვარად ის გვევლინება“²⁵⁴.

დასინაშნავია, რომ თუ პლატონი და არისტოტელე მხოლოდ რეალტური არსებობის ანეუტენ აწმყოს, როგორც დროის მომენტს, ე. ი. დეტობრივად ურყოფდნ მას, ნეტარი ავევლტრენისათვის, პირიქით, ერთადერთი რეალტრად არსებული მხოლოდ აწმყოა, რომელიცაც ის ზომის „იყო“-სა და „იქნება“-ს, ე. ი. წარსულისა და მომავლის რეალობის ხარისხს, რის შედეგადღაც როგორც ერთი, ისე მეორე დროის ფუქტორ მომენტებად წარმოგვიდგება, ვინაიდან წარსული (მვედარი აწმყო) უკვე აღარ არსებობს, ხოლო მომავალს (დამუბედველ აწმყოს) ჭარ კიდევ არ მიუღწევია იმ ფაზისათვის, როცა მასზე შეიძლება გვითქვას — „არის“, ე. ი. ჭარ კიდევ არ ზიარებია არსებობის. ნეტარი ავევლტრენს აზრით, სული უშუალოდ ჭერება და აღქვამს აწმყოს, მაშინ როდესაც წარსულს იგიონებს და მომავალს მყოლის, ამ სტანდარტობრივი კონცეფციის თანახმად, დროის არსებობა ადამინის

სულითაა განსაზღვრელი, სულით, რომელიც მიეღის, ჭერება და ითიონებს. თუ დროის ამ მომენტზე მაინც შეიძლება მსჯელობა, ისევე და ისევე ამ სუბიექტივებისტურ კონტექსტში: „არსებობს სამი დრო — აწმყო წარსულისა, აწმყო ახლანდელი დროისა და აწმყო მყოობადისა. ეს რაღაც სამი დრო მხოლოდ ჩემს სულში არსებობს, — სხვაგან ვერსად ვერ ვხედვე მათ: აწმყო წარსულისა მოგონებაა, აწმყო აწმყოისა — მისი უშუალო ჭერება, აწმყო მყოობადისა — მისი მოლოდინი“²⁵⁵.

უწრადღების ღირსია როგორც სხვაობის, ისე მსგავსების და მოლოდინის, თეორიული განვითარების კიდევ ერთი ასპექტი დროის პლატონურ, არისტოტელესუელსა და ნეტარი ავევლტრენის კონცეფციებში. არისტოტელესათვის საამყრო შეუქმნელია და დაუბადებელი, ე. ი. შეუქმნელის „თანამარადისობა“²⁵⁶, მაშინ როდესაც პლატონისა და ნეტარი ავევლტრენისათვის საამყრო შექმნილია, ე. ი. დასაბამი აქვს დროში. მაგრამ პლატონი დემოლოთ ეუღლის გვერდს მარადისობისა და დროის ურთიერთმომართობის, ანუ შემოქმედლის დაესაბამობისა და ქმნილების დასაბამისობის პრობლემას, რომელსაც ნეტარი ავევლტრენე შეიღ თავს მიუძღენის „ალსარებამში“²⁵⁷ და დეტალური ანალიზის საყნად აქცევს თავის მეორე თხზულებაში „ღმერთის ქალქისათვის“, სადაც ის, სხვათა შორის, ერთმანეთისაყენ განასხვავებს ქმნილებას „დროში“ და „დროისთან ერთად“, თუმცა ეს მხოლოდ ზემოხსენებული პრობლემის წარმოუდგენელი სირთულის დაძლევის ცდაა და არა მისი გადამწყვეტი.

თუკი მართებულად განვსხვავებთ მარადისობასა და დროს, კერძოდ, იმას, რომ შეუძლებელია დროის არსებობა რამეე მოძრაყის ცელებადობის ვარემე, მარადისობისათვის კი უტეხთა ყუველგვარი ცვალებადობა, ეინ ვერ შეინაშნავს, რომ არ იქნებოდა დრო, თუკი არ იქნებოდა ქმნილება, რომელიც რაღაცნაირი მოძრაობით შეცდოდა რამესუ.. ვინ იტყვის, რომ საამყროზე უწინარეს ყუვე იყო სხვა რამ ქმნილება, რომლის ცვლილებითაც შეიძლება ედინა დროს? მაგრამ რაკი წმიდა და უქვეშაობრტისი წყირილი აზმობს, რომ „დასაბამად ქმნა ღმერთთან ცეად და ქუეყანამ“, რათა არიერ იღვწროს, თითქმის მანამდე შექმნილიყო სხვა რამეე — ამტომ ეკვერუვალად შეიძლება ითქვას, რომ საამყრო შექმნილია არა დროში („არ ტექმორო“), არამედ დროსთან ერთად („ყუემ ტემპორე“), ვინაიდან ის, რაც დროში იქმნება, ან ამო თუ იმ დროის შეზღვე, ან ამო თუ იმ დროზე უწინარეს იქმნება, ესე იგი, წარსულის შეზღვე და მომავალზე უწინარეს, მაგრამ შეუძლებელია წარსული ყუფილიყო საამყროზე უწინარეს, ვინაიდან არ იყო ამბობდა, რომლის ცვალებადი მოძრაობითაც შეეძლო ედინა დროს. ამიტომ საამყრო დროსთან ერთად შეუქმნა“²⁵⁸.

პლატონის აზრით, მოძრაობა და ცვალებადობა (ეს ორი ცნება, ძველი ბერძნების თვალსაზრისით, ერთმანეთს ტოლფასია²⁶⁴) სხვა არა არის რა, თუ არა დროში დაბადება და ქმნადობა. დრო და მოძრაობა ასევე შეიძლება უკავშირდებოდეს ერთმანეთს ნეტარ ავგუსტინეს ნაზარეტშიც, თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ჰომონიკელი ეპისკოპოსი ერთმანეთთან როდესაც აიკავებს მათ: «განა იმს მიძრანებ, უფალო, რომ შეუ დავაღასტრობო — დრო სხეულთა მოძრაობა-შეუთო? არა, ამას არ მიძრანებ შენ. ყველა სხეულს რომ მხოლოდ დროში შეუძლია იმოძრაოს, ეს ვამიგია შენგან, ხოლო დრო რომ თვით ეს მოძრაობა, ეს კი აღარ ვამიგია შენგან»²⁶⁵. დრო მხოლოდ საზომია მოძრაობისა, მაგრამ ნეტარი ავგუსტინე არც საპირისპირო აზრს გამოიკვამის: იქნებ, პირიქით, მოძრაობაა დროის საზომი? «განა მართალი არ არის აღიარებდა ჩემი სულისა, რომელიც ცამოგიტყდა შენ — დროს ეზომავო? დიახ, უფალო ღმერთო ჩემო, დიახ, ეზომავ და ის კი არ ვიცი, რასა ეზომავ. რაცა სხეულის მოძრაობის ხანგრძლივობას ეზომავი — თუ რაღვენ ხანს რაღვედა იგი ერთი აღვიღებამ მეორემდე მივალს, მაშინ სხვას რას ეზომავ, თუ არა იმ დროს, რომლის განმავლობაშიც მოძრაობს სხეული?»²⁶⁶

არისტოტელეს მიხედვითაც, დრო მოძრაობა კი არ არის, არამედ მხოლოდ მისი რიცხვი თუ ზომი: «როდესაც არის „უწინა“ და „შემოდგმა“ (იგუვა, რაც პლატონის „იყო“ და „აქვება“ — ბ. ბ.), მაშინ ჩვენ ვლაპარაკობთ დროზე, ვინაიდან დრო სხვა არა არის რა, თუ არა მოძრაობის რიცხვი უწინარესისა და შემდგომთან მიმართებით. ამრიგად, დრო არ არის მოძრაობა, არამედ მოძრაობად გვეკვლინება იმდენად, რამდენადაც მოძრაობას აქვს რიცხვი»²⁶⁷.

ერთი სიტყვით, როგორც პლატონის, ისე არისტოტელესა და ნეტარი ავგუსტინესეული დროის ორწევრიან ლოგიკურ სტრუქტურაშიც მოძრაობა — დრო, დრო — მოძრაობა, ძნელია ხაზი გაუსვა რომელიმე წევრის პრიმატს. მიუხედავად იმისა, რომ ყოველდგარი მოძრაობა (ისევე როგორც ყოველდგარი ცვალებადობა) დროში ხდება და დროით იზომება, არც ერთი დაიყვანება მეორეზე და არც მეორე — პირველზე. საერთოდ კი, პლატონისა და არისტოტელეს დროის თეორიებს ერთი საერთო ნაგლი აქვთ: თუ ნეტარი ავგუსტინე, ბოლოს და ბოლოს, დროის პირწმინდად სუბიექტივისტური კონცეფციამდე მიდის (რაც აშკარა ცალმხრივობაა), პლატონისა და არისტოტელეს თეორიები საკმაოდ ობიექტულია: როგორც მასწავლებლის, ისე მოწაფის აზრითაც, დრო არც პირწმინდად სუბიექტიურია და არც ობიექტიური. ბ. ბ. არც აღამიანის ცნობიერებითაა განსაზღვრული და არც დამოუკიდებელი მისგან. მათი დრო სადღაც ცნობიერებასა და ობიექტურ რეალობას შორის მიედინება, ასე რომ, არც ერთზე დაიყვანება და

არც მეორეზე. ამიტომ ვერც ერთი ახერხებს დროის მკაცრ დედინიციას და ვერც მეორე. თუმცა ისიც აღინიშნავია, შესაძლოა კია, საერთოდ, ანაირი დედინიციაც? შეუძლია კია აღამიანს დროის გონებაში უწილობელი იდეალები ზუსტი და ამოჭურული წვდომა?

საყურადღებოა დროის პლატონისეული კონცეფცია, რომლის უშუალო ინსპირატორადაც ატობრი პლატონის «ტიმოქონს» თვლის²⁶⁸, და რომელშიც ის მკაცრად აკრიტიკებს დროის ძველ ბერძნულ თეორიებს, ყურძოდ, სტეფელთა მოძღვრებას, სადაც დრო და მოძრაობა ერთმანეთთანაა გაიგივებული. პლატონის მიხედვით, დაუშვებელია დროის გაიგივება მოძრაობისთან და მოძრაობის პროექსში განვლილი სივრცის შეაღვლებთან. დრო კი არ გამოიყვანება მოძრაობისაგან, პირიქით, მოძრაობაცა და ყოველივე ისიც, რაც მოძრაობის უკავშირდება, დროში მიმდინარეობს, დროში ხდება. დრო მოძრაობაზე უწინარესია. ამავე თვალსაზრისით უარყოფს პლატონი ეპიკურელთა მომდგრებასაც, რომლის თანახმადაც დრო მოძრაობის თანხლებად გვეკვლინება. პლატონისაგან რომ სესხავდეს ძირითად იდეას, რომლის მიხედვითაც დრო სხვა არა არის რა, თუ არა მარადისობის მოძრავი ხატი, პლატონი ერთგვარად ამბავრება თავისი დიდი წინამორბედის აზრს და დროს, როგორც „სამყაროელი მოძრაობის ინტერვალს“, სამყაროს სულის „სასიციცხლო ინტერვალებთან“ აიკვებებს.

დრო, პლატონის მიხედვით, სამყაროს სულის სიციცხლეა, მარად მოძრავი და ბოზოქარის სიციცხლე, რომელიც გულისხმობს ვამედმებული გაღასუელს სიციცხლის გამოკვლის ერთი რომელიმე ფორმად და მეორეზე. დრო სულის ქმედობის მომენტთა თანმიმდევრული მონაცვლეობაა, რაც ელსაზღვრებს „იყო“-ს და „აქვება“-ს, წარსულს და მერმისს. ამასთანავე, პლატონი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სულისთვის უპირატესად ნიშნავდა დაუკვებელი ლტოლვა „მომაღლისადაც“. გრძნობადი სინამდვილე რომ შექმნა, სამყაროს სულმა „გააღასუელა“ და დროის დინებას დაუქვებულებარა იგი. სამყარო არსებობს და მოძრაობს სულში და, რაც ამ სულის სიციცხლე ცვალებადია, სწორედ ესა ქმნის დროში განსხვავებასაც. ამრიგად, დრო სამყაროელი სულის სიციცხლის ინტერვალებით იქმნება. სულის სიციცხლე და ქმედობითობა რომ არა, დროც გაქრებოდა.

პლატონის თვისებებზეც ის ვახლავთ, რომ ინტენსიურად ავითარებს დროისა და სამყაროს სულის ურთიერთკავშირს. ამ თვალსაზრისით, ის იწუნებს არისტოტელეს მოძღვრებასაც, რომლის თანახმადაც, „დრო მოძრაობის რიცხვად და ზომად“ გვეკვლინება, მაგრამ იწუნებს არა მის აზრს, არამედ მხოლოდ ამ მოძღვრების ბუნდოვანებას, რამაც შეიძლება დროის ბუნების თვითმოფი და ასოლტტური ხასიათის უარყოფა გამოიწვიოს. რაღვან პლატონისთვის ყველაზე

მოთავრია გააკეთოს, რა არის თვით ეს „ღრმ თავისთავად“, როგორია მისი ბუნება. არსებითად კი პლტინი აღიარებს არისტოტელეს მი-
ძღვრებას, რომელიც ღრმის უწინარესობას ამტკიცებს. ამრიგად,
პლტინი თავისი მოძღვრებით ღრმის შესახებ პირწმინდა პლატონის-
კოსად კვევლინებს, ვარკვეული მიმართულებით რომ ავითარებს პლა-
ტონისა, რომლის გეგეობითაც განმარტავს არისტოტელეს და იმე-
დროულად, გამძფრებით ევამთება სტოიციზმს... სამყარო, როგორც
ციცხლის არსება, ვარემოცულია სულით, რომლის დავცხრომელი
ქველითობის თანმძღვრული ინტრვალები განაპირობებენ სამყაროს
წრებრუნვას, რაც, თავის მხრივ, ქმნის „იფო“-ს და „ქვენებს“-ს, ანუ
წარსულს და მერმისს, ე. ი. დროს; ხოლო რაც სამყაროს სულის სი-
ოცხლედ, არსებითად, მისი დროუბედი ღრმადია კოსმიური ვარე-
ბის მიმართ, ამიტომ ღრმის ყველაზე არსებით მომენტად მომავალი
გველიანება. დროს, რომელსაც ძველი ბერძნები, უწინარეს ყოვლისა,
იძღვებდნენ, როგორც ცის წრებრუნვას, პლტინი იაზრებს ამ წრე-
ბრუნვის უეწმარტ მსხუნად — სამყაროული სულის სიოცხლედ²⁶⁴.

4. მარკოპოსოვი და მარკოპოსოვი

ღვთებრივი პირველინომის მიხედვით შექმნილი სამყარო „ტიმე-
ოსში“ თვითონაც ღვთებდად კვევლინება. დილაოგს არა ერთი და
ორი პასევი ხაზგასმით ვვიმოწმებს სამყაროს ღვთებრიობას. ვანს-
უტობით ნიშნდობლივია ამ თვალნახობისთი ეპილოგი, რომელიც
თავისი ამადლებული ვაწყობილებით საყრადღერ პიშნს მოვავგონებს:
„ახლა კი შევიძლია ვთქვათ, რომ დასრულდა ჩვენი მჯელობა სამ-
ყაროზე. რადგან, თავის წილში რომ მიიღო უკვადვი თუ მოკვადვი
არსნი და შეივსო მათი სიპრავლით, ეს ჩვენი კოსმოსი ცოცხალ და
ხილულ არსად, ყოველივე ხილულის მომცეცადო და ვინით სიწვდომი
ღმერთის ვრწმინდად ხატად, უდიდაეს და უკეთეს, უმშვენიერეს და
უსრულქმნილს, ერთიან და ერთგვაროვან ცად იქცა“²⁶⁵.

ანალოგურადვე ვვიხატავს კოსმოსს „ტიმოისის“ ქვემოთ ციტი-
რებული ფრაგმენტი „ასეთი იყო, ზოგადედ, მარადყოფი ღმერთის
შთანაფიქრი იმ ღმერთთან მიმართებით, რომელიც არსებობას უნდა
ზარებოდეს; ამ შთანაფიქრის თანამხად, სამყაროს ხანუელი გვეცი,
ერთგვაროვანი, ცენტრიონად ყოველმხრივ თანაბრად განუფილი, მითი-
ანი, სრულქმნილი და ასეთივე სრულქმნილ სხეულთაგან შედგენილი
უნდა ყოფილიყო. შინ ცენტრში შემოქმედება სულს მუიჩინა ადგილი,
ერთგვარ ყოველმხრივ უსარტულად ვანაგრეო იგი და ვარსნად, შე-
მოაკრა მთელს სხეულს. ასე შეიქმნა წრიულად მბრუნავი ცარკვალი,

ერთადერთი და ეული. მგრამ, თავისი სრულყოფილების წყალობით,
თავისსავე თათან თანმეზრდილი, მეტის არაფრის მშდომელი, თვით-
შემეცნებოთა და თავისივე თავის სივარულით გულსავე და ვანყო-
ფილი. ყოველივე ამით რომ შეამყო, მან ნეტარი ღმერთის სიოცხლედ
მანოცა სამყაროს²⁶⁶. შედარებით ამას კიდევ ერთი პასევი: „ესასამა-
მოსას აუცილებლობის მიერ შობილი ყველა ზემოსცნებულს სავანე
არღ ქმნილებათა შორის ვერმეზრდის და უკეთესი ქმნილების დე-
მითერგოსმა, რათა დასამაში მიეცა თვითმქმარი და უსრულქმნილესი
ღმერთისათვის“²⁶⁷.

ქმნილებათა შორის ეს უდიდაესი და უკეთესი, უმშვენიერესი, უს-
რულქმნილესი და თვითმქმარი ცოცხალი არსი — ვრწმინდად-კონკრე-
ტული სამყარო ისევე მოიცავს ყველა ცოცხალ არსს, როგორც მისი
მარადიული „ყოვლად ცოცხალი“ (ამანტელეს ძიონა²⁶⁸) პირველინომე-
ში მოიცავს ინტელიგებიდურ ცოცხალ არსთა (აბა ნოცია ძიონა²⁶⁹)
მთელ სიძრავებს. „წარმოვიდგინოთ იმნაირი ცოცხალი არსი, რომე-
ლიც ცალ-ცალკე თუ ერთობლივად მოიცავს ყველა ცოცხალ არსებას,
როგორც თავის ნაწილებს, და დავაცნათ, რომ სწორედ ის იყო ნი-
მეტი, რომელსაც ყველაზე მეტად ემავავებდა კოსმოსი: მართლაცდა,
როგორც ის მოიცავს ვინით სიწვდომ ყველა ცოცხალ არსს, ისე კოს-
მოსი მოვავცავს ჩვენცა და ჩვენს მსგავს ყველა სხვა ხილულ არსე-
ბასაც. რადგანაც ღმერთმა, რომელმაც მოისურვა, რომ სამყარო ყვე-
ლაზე მეტად დამავავებოდა ვინით სიწვდომ სავანთა შორის უმშვე-
ნიერესსა და უსრულქმნილესს, ერთ ცოცხალ და ხილულ არსად შექ-
მნა იგი, რომელიც თავის თავში შეიცავს ბუნებით მის ზონათესავე
ყველა ცოცხალ არსს“²⁷⁰.

კოსმიური ვინება (დემიურგოსი) თავის თავში ქვრტეს ოთხ სხვა-
დასხვა იღებს და მათი მიხედვით ქმნის სულდგმულია ოთხ ძირითდ
სახეს, რომლებიც თავის მხრივ, სამყაროს მის მატერიალურ სტრუ-
ქონს შეესაბამებოან: „ყველა სხვა მხრივ, თვით ღრმის დაბადებამდე,
სამყარო უკვე მავადეა იმ ნიშნში, რომლის ხატულაც შეიქმნა, მგრამ
წერ კიდევ არ შეიცავდა ცოცხალ არსებებს, რომლებიც მასში უნდა
შობილიყვენ, და ამდენად, მისი მსგავსება მარადიული ნიშნის მი-
მართო წერ კიდევ არ იყო სრული. მგრამ ღმერთმა ვადამეცობა შევე-
ლი ეს ნაელიც და ნიშნის ზუსტ მსგავსებად ჩამოქმნა ასლი. რამ-
დენისა და რამდენნაირ ძირითად სახესაც ქვრტეს ვინება ცოცხალ
არსში, მისი ჩანაღიქრის თანამხად, იმდენივე და ისეთივე უნდა ყო-
ფილიყო სამყაროშიც. ხოლო ეს ძირითადი სახე ოთხთა პირველი —
ღმერთების ციური ვვარო: მეორე — ფრთოსანთა და ცაში მფრინავთა
ვვარი: მესამე — წყლის ბინადართა, მეოთხე კი — მიწის მკვიდრთა და
ფეხით მოარულთა ვვარი. ღმერთების ვვარის იღვა დემიურგოსმა

უპირატესად ცეცხლისაგან შექმნა, რათა უბრწყინველესი და უმშვენიერესი ყოფილიყო სახილველად, ხოლო იმ მიზნით, რომ ყველასგებუნად დამაგებებოდა სამყაროს, უხალისე მტრულად შექმნა იგი; უხუნაფი ვანჩინებით, უსრულწმინდისის ადგილი მიუჩინა და ენბრძანა ცვადაცვალ მიპყროდა სამყაროს წესრიგს; თანაც მთელი ცის თაღზე დაამკვიდრა იგი, თანაირად შეამკო და, ამრავალ, შექმნა გემმარტი კოსმოსი» 271.

ასე რომ, გრძობადი-კონკრეტული სამყაროს ცოცხალ არსთა შორის იგულისხმებთან, უწინარეს ყოვლისა, ცეცხლოვანი ასტროლოგიკური ღვთაებანი — მთელს ცაზე მიმოფანტული ვარსკვლავები, შემდეგ ცის ფრინველნი (სტიქიონი — ასურა), წყლის ბინადარნი და მიწის მცხოვრებანი — ადამიანები, ცხოველები, მცენარეები. ერთის შეხედვით, ცოტა უცნაური კი ჩანს, რომ კოსმიური ვიზნება, არც ინტელიგენტილიური და არც გრძობადი, სამყაროს ცოცხალ არსთა შორის სავანებოდა არ გამოყოფს ადამიანს, მაგრამ ამას თავისი ახსნა თუ ვაძაბობსა მოეძებნება. როგორც არსებობს ერთადერთი ყოვლისმომცველი ცოცხალი სხეული — გრძობადი-კონკრეტული სამყარო, ასევე არსებობს ერთადერთი ცოცხალი ქმნილებაც, მთლიანად რომ მოიცავს და აერთიანებს ყველა ცოცხალ ქმნილებას (რომელთაგანაც თითოეული მიკროკოსმოსიდან გვევლინება სამყაროსთან, ანუ მიკროკოსმოსთან შედარებით). ეს მომენტე უშუალოდ მომდინარეობს მეტემფსიქოსის, ანუ რეინკარნაციის პლატონური მოძღვრებიდან 272, რომელიც ორფეოელ-პითაგორულ და შესაძლოა, აღმოსავლური, კერძოდ, ინდური ტრადიციისაგან იღებს დასაბამს. პროკლე დიადოხოსი ამტკიცებს, რომ პლატონმა სწორედ ორფეოსისგან ისუსთა მოძღვრება სულთა გადამსახლება-გადსახეულების შესახებ და იქვე დასაძენა: „პლატონის ფილოსოფია ყველა სხვა მოძღვრებისაგან განსხვავდება იმით, რომ უფრო ახსენებამდე ჩამოაყვებს ადამიანთა სულოთა» 273.

სული სხეულის ზენ-ჩვეულებებითა ინდვიდუალიზებული; სხეულის სიბილწეთაგან გაწმენდა სიცილიის შემდეგ „ასოლოტურ აზროს“ დეზინდვიდუალიზაცია. ეს პრინციპი პლატონის ესპატოლოგიის საფუძველია: ადამიანის სხეულში დასადგურებული, მაგრამ ცხოველურ ვნებებს დამორბეული სული ხელმორედ დაბადებისას ამ ციოველის სხეულში უნდა გადასახლდეს, რომელსაც უნაით წააგვად აქვალ სიუცხელში 274. ამიტომაც, რომ „ტიმოქოსის“ მიხედვით, ადამიანი იმ-თავითვე მივიდრება დაცემიერბული ცოცხალ არსებთა ნებისმძებრ სახეობასთან, რომლებიც სწორედ ადამიანისგან იღებენ დასაბამს. ეს ადამიანის ევოლუციის დაღმავალი ბაზია, უფრო სწორად, იწვეულეთა. რაც შეეხება აღმავალ ბაზს, ის უკვე დიდი ღმერთების ხომალ-

საგან მიგვიძღვის ჩვენ: „ხოლო უკვდავთა გვირგვინ ვერცინ გადასტეულდება — წერს პლატონი „ფედონში“, — ფილოსოფოსთა და მათ გარდა, ვისი სულიც სასულებით წმინდად ეყრება სხეულს; ეს კი ცოდნის ტრავალით ხელუწყობით მხოლოდ. სწორედ ამისთვისაა, რომ კემმარტი ფილოსოფოსნი ყოველნაირად ეტრძალებიან უკვდავლო ყველა ხორციელ ვნებას და მტკიცედ იზღუდავენ თავს მათგან» 275. „ტიმოქოსის“ მიხედვითაც, ადამიანი მუდროდ უკავშირდება ღვთაებამ პრინციპს, ხოლო მისი მეშვეობით, ცეცხლის ელემენტისა-ც და მათთან, დემიურგოს სწორედ ცეცხლის უწმინდესი და უნატი-ფესი ელემენტისაგან ქმნის ასპარტურ ღვთაებებს — ვარსკვლავებს 276, ხოლო თვითველ სულს თავისი წილხვდომილი ვარსკვლავი-აქვს მიჩენილი ციურ ეტლად („ოხება» 277), რაც, მართალია, ჭერ კიდევ არ ნიშნავს სულისა და ცეცხლის იგივეობას, მაგრამ უშუალო ურთიერთშესატყვისობა თუ შესაბამისობა სრულიად აშკარა და აფა-სახიზია.

ამრავალ, ჩვენ თანდათანობით გამოყვანილ „ტიმოქოსის“ ზოგერ-თი ფუნდამენტური იდეა, გარკვეულ თანხვეთიანობას რომ აცხადებს მკერკოსმოსისა და მიკროკოსმოსის, სამყაროსა და ადამიანს შორის. მაგრამ ვიდრე დამწერლობით გააანალიზებდით თუ თანხვადობის ცაუკველ მომენტებს, მეთხველს გვიწა მივაჭროთ ენციკლოპედიური ხასიათის ერთი ზოგადი ცნობა: „მოძღვრება მკერკოსმოსისა და მიკერკოსმოსის პარალელიზმის შესახებ ერთ-ერთი უძველესი ნატურ-ფილოსოფიური კონცეფციაა, რომელიც კერ კიდევ „სამყაროელი წინარეადამიანის“ კოსმოგონიურ მითოლოგიაშია გამოხატული (ინ-დური „პურუშა“ — „უდებელი“, სკანდინავიური იმირი — „უდმი“, ჩინური პან-გუ 278), „წინარეადამიანის“, რომლის ხორცისგანაც შეიქმნა მიწა, ძვლებსგან — ქვები, სისხლისგან — მდინარეები, თმებისგან — ხეები, სუნთქვისგან — ქარი და ა. შ. დემიოლოგიზირებული სახით მკერკოსმოსისა და მიკერკოსმოსის ანალოგია გვხვდება წინარესოკ-რატელთა ნატურფილოსოფიაში, ვასაკუთრებით კოსმოლოგიური ბიომორფიზმის ტრადიციოში (ანაქსიმენე, მერკატელე, დიოგენე ალ-ეოპოელი), აგრეთვე დემიურკიტეს ნაზარეში, სადაც პირველად ვხვდებ-ბით ხიტყვითანეროს ამიკროს კოსმოს“ („ადამიანი მკერკ სამყაროთა», B 24 ფრაგმ. 10), შემდეგ — პლატონის „ტიმოქოსში“ და ვასაკუთრ-ბული თანმიმდევრებით (ფიქს სამყაროელ „თესსადმე“) — კოსმოსის, როგორც ცოცხალი ორგანიზმის სტრიქტურ კონცეფციაში...

ანალოგია მკერკოსმოსისა და მიკროკოსმოსს შორის აშხავალენ-ტურთაა როცა, არგუმენტირებისას, მკერკოსმოსიდან მიკერკოსმოს-ზე გადავიდეთ (ადამიანის სხვა ანა მისი რა, კოსმიური ელემენ-ტების გარდა), ამან შეიძლება ნატურალისტურ ანთროპოლოგიასა და

კოსმოსში ადამიანის გათქვიფად მივიყვანოს (სუთია, როგორც ჩანს, დემოკრიტეს ვარიანტი), ზოლო როდესაც არგუმენტაცია მიკროკოსმოსიდან მაკროკოსმოსზე გადადის, ხშირად ხდება კოსმოური ასურული²⁵¹ და „გონების“ პოსტულირება (პერალტე, ანჟესაგორა, პლატონი, სტიოციზმი), რომლებიც ხშირად იმპერატორ პანკოსიურ ღმერთთან არიან გაიგივებული („რა ადგილი უჭირავს სამყაროში ღმერთს, ის ადგილი უჭირავს ადამიანს სულს; რა ადგილი უჭირავს სამყაროში მატერიას, ის ადგილი უჭირავს ჩვენში სხეულს“... სენეკა, „წერილები ლუცილიუსისადმი“, 65,24), ამასთან, სამყაროს, იმე ლოთების შემეცნება ხშირად თვითშემეცნებად გვეკლენება²⁵².

ადამიანის, როგორც მიკროკოსმოსისა და სამყაროს, როგორც მაკროკოსმოსის პლატონისებურ პარალელში სპირა სხვადასხვა სახის შესაბამისობა გამოირჩევა: ფიზიოლოგიური, მორფოლოგიური და ფსიქოლოგიური. ვარდა ამისა, ზემოხსენებული პარალელები ორი სხვა ასპექტით—სოციოლოგიური და სოტირიოლოგიური ასპექტითაც ხასიათდება. ფინელი მეცნიერის ანდრეს ოლტრედის კვლადაცვლ, ვის ფართოდ გამსაზრებულ ნაშრომსაც²⁵³ ძირითადად ეყრდნობა წინამდებარე გამოკვლევის ეს ნაწილი, — ჩვენც სწორედ აღნიშნულ თანმიმდევრობით ვაჩვენებთ მაკროკოსმოსისა და მიკროკოსმოსის პლატონისებურ პარალელში.

ა. ფიზიოლოგიური პარალელები

ეს პარალელები, როგორც მართებული აღნიშნავს ა. ოლტრედის²⁵⁴, გვიბრძოლ უკავშირდება ოთხი ელემენტის დოქტრინას. „ტიმეოსის“ მიხედვით, სამყაროს სხეული ოთხი მატერიალური ელემენტისაგან არის შეთხზული²⁵⁵ და ადამიანიც ხუცხულ იმავე ელემენტებისაგან შედგება²⁵⁶. განსხვავება მაკროკოსმოსისა და მიკროკოსმოსის შორის, ამ მხრივ, მხოლოდ ის არის, რომ სამყაროს შემადგენლობაში მთლიანად და სამუდამოდ შედის ოთხივე ზემოხსენებული ელემენტი, მაშინ როდესაც ადამიანი მხოლოდ მათ უმნიშვნელო ნაწილსა ფლობს და ისიც დროებით. ამიტომაც სამყარო მარადიულია, ადამიანი კი ეფემერული. სამყაროსათვის უცხოა სიბერე და სნეულება, ადამიანი კი როგორც ერთის, ისე მეორისთვისაა განწირული. ეს სხვაბა განსაკუთრებით მკაფიოდ იჩენს თავს, როცა მათ ვადაჩვენებთ, როგორც ცოცხალ ორგანიზმებს. „ტიმეოსის“ შემდგენარად ახასიათებს სამყაროს:

„ასე, ოთხივე ზემოხსენებული ნაწილიდან თითოეული მთლიანად შევიდა კოსმოსის შემადგენლობაში შემოქმედმა მთელი ცეცხლისა

და წყლისგან, მთელი ჰაერისა და მიწისაგან ააგო იგი, ისე, რომ კოსმოსს გარეთ არ დაეტოვებინა მათი არცერთი ნაწილი... მას განზრახული ჰქონდა, ჭერ ერთი, ის, რომ კოსმოსი ყოფილიყო მთლიანი და სრულქმნილი ცოცხალი არსი, ასეთივე სრულქმნილი ნაწილებითორთ, ამასთანავე, ერთადერთს ვარსება და არსად დაბრუნდოდა არავითარი ნაწილი, რისგანაც შესაძლებელი იქნებოდა მეორე, მისივე შგავით ცოცხალი არსის დაბადება; და ბოლოს, ისიც, რომ კოსმოსისათვის უცხო ყოფილიყო ყოველგვარი ხრწნილება და სნეულება. რადგანაც იყო-და, რომ თუ შედგენილ სხეულს ვაჩვენებ შეზღუდვება სიბერე, სიცოცხლე, ან სხვა რაიმე მძაფრად მოქმედი ძალა და უღრთო დროს თავს დაიკლებდა, უთუოდ დაშლის, დაარღვევს, დააბერებს, სნებას შემპრის და, ბოლოს, კიდეც მოკვდინებს მას. აი, ამნაირი მიზეზისა და განაჩის შედეგად მან ააგო კოსმოსი, როგორც ერთი მთლიანი, ასეთივე მთლიანი ნაწილებითაგან შემდგარი, სრულქმნილი, უბერებელი და სნეულებისათვის მიუწყველადი არსი“²⁵⁴.

მიკროკოსმოსში სნეულებათა მიზეზებზე კი ნათქვამია: „რაც შეეცხება სნეულებებს, მათ წარმოშობაა, ალბათ, ყველასათვის ცხადია, რაკი ჩვენი სხეული ოთხი სხვადასხვა შემარს — მიწის, ცეცხლის, წყლისა და ჰაერისგან არის შეთხზული, ამიტომ საკმარისია ერთ-ერთი მათგანი მოგვეკარდეს, დაგვეკლდეს, ან თავისი ადგილიდან სხვისაზე გადაინაცვლოს, ან იკვდეს რაკი ცეცხლსაც და დანარჩენ სამ სწყისისაც სხვადასხვა სახეები აქვთ, — რომელიმე ნაწილმა არ მიიღოს ის, რაც სჭირდება, რომ მიიწივდეს თავს იქნეს აზლიობა და სნეულება. ამ ბუნების საპირისპირო ვარდენებათა და ვადასაცვლებათა შედეგად, სნეულის ესა თუ ის ციფი ნაწილი ცხელდება, მშრალი — სინესტი ივსება, მუხუტვი — შიშდება და, საერთოდ, მთელი სხეული ათისნარც ცვალებადობას განიცდის ჩვენ კი ვაგარეობთ, რომ სხეულს ყველა ნაწილი მხოლოდ მაშინ შეინარჩუნებს თვითიგივეობას და სიმართლეს, მხოლოდ მაშინ დარჩება უცნებელი, როცა მსგავსი თავისივე მსგავსს უახლოვდება, არასგავსს კი შორდება ერთი და იმავე წესითა და თანაფარდობით. მაშინ როდესაც ყოველივე ის, რაც თავისი მოდენითა და უცუფრით არღვევს ამ წესს, ურიცხვი სხვადასხვა ცვალებადობის, სნეულებისა და ბოლოს, სიცუფლის მიზეზიც ხდება“²⁵⁵.

„კოსმოსი და ადამიანი აქ ერთი და იმავე კატეგორიებით არიან განხილულნი და ერთი და იმავე თვალსაზრისით შედარებული. აქ ჩვენ გვაქვს ერთგვარი ზეგატური პარალელობა ის, რომ კოსმოსი მიუწყველმელა სიბერისა და სნეულებისათვის, ანთროპომორფული გამოთქმა, რომელიც უარყოფს კოსმოსის რღვევას, ხედვის ამნარო მანერა იქიდან იღებს დასაბამს, რომ სიბერე და სნეულება ადამიანში განხილულია როგორც ასეთივე დაშლა, როცა ვაჩვენებ ელემენტთა

მოქმედება მიზნად ისახავს ინდივიდის წერვისა²⁸⁶ (აყველაფერი, რაც ვარს გვარტყია, გამუდმებით მის ჩვენს სხეულს²⁸⁷).

ანალოგიურ პარალელისში ვთვავს „ტიმოსი“ ორგანიზმის ფუნქციონირებას სისოციალურ ვითარებაში — ნივთიერებათა ცვლის, ანუ მეტაბოლიზმის ფაქტორისთვის. სახელო, საყვები ნივთიერება, ელემენტარული სუბსტანცია, რომელსაც იღებს, შლის, გარდაქმნის და ითვისებს ორგანიზმი უწყვეტ გადამწვევებისა თუ გამოყოფილის სანაცვლოდ და ამის წყალობით ინარჩუნებს სიცოცხლესა და ფუნქციონირებას უნარს. „ტიმოსიში“ ეს წარმოდგენილია როგორც „სხეულში შემღინარე და მისგანვე გამოღინარე ნაკვთია მიტყვე-მოქცევა“²⁸⁸, სამყაროსათვის ისევე წინმეული ნივთიერებათა ცვლა და ელემენტთა გარდაქმნა, როგორც ადამიანის ორგანიზმისათვის. ვინა-სხეუბა მხოლოდ ისაა, რომ არაფერი გარეგანი არ შედის სამყაროს სხეულში და არც გამოდის მისგან. ამიტომაც, რომ სამყარო თავისივე თავით, თავისი ცვალებადობითა და ასე განსაკუთრებით, თვით თავისი ყოველივე კი სახრდობის, ვინაღაც სამყაროს შემადგენელი ყოველი მოკვდავი ბუნების ცვალებადობა და მწერაფლწარმოებლობა განაპირობებს სამყაროს უცვლადობასა და წარუვალბობას. უფრო გვიან მარტეს ავრელის იტყვის: „ყოველმსაყობელი ბუნება მალე სახეს უცვლის ყველაფერს, რააც შენ ჰკურტ: მისი არსებთან შექმნის სხვა სახეებს, მათგან კიდევ — სხვათა, და ასე შემდეგ, რათა მარადი სიკაბეუტე ახლდეს სამყაროს“²⁸⁹. „მკვდარი მხოლოდ ამ ქვეყნიდან გადის, არა სამყაროდან. ის იქ რჩება, რათა სახე იცვალოს და დაიშალოს შე-მადგენელ სტიქიონებად, რომელთაგანაც იიხიბო შენი და მთელი სამყაროც. სტიქიონები იმღებინან, მაგრამ არ ღრტყენენ“²⁹⁰), ნეტავური ანთროპომორფიზმი იქ თავის აბოგეას აღწევს: სამყაროს არ სჭირდება არავითარი ორგანიზმის მისაღებად ან მოწოდებუ-ლის გამოსაყოფად, მეტიც, მის საერთოდ არ სჭირდება არც ერთი სხვა ორგანიზმი.

„...სამყაროს საერთოდ არ სჭირდება არც მტერი და არც სენა, ვინაღაც მის გარეშე არაფერი რჩებოდა, არც დასასახი და არც მო-სასმენი. გარშემო არ ერტყა პაერი, რადგანაც მისთვის ზედმეტა იყო სურნევა. ზუსტად ისევე არ სჭირდება არავითარი ამა სახრდობის მისაღებად, ანდა უწყვეტ მოწოდებულს უწყვეტ გამოსაყოფად: არაფერი გამოიღოდა მის ფარგლებს გარეთ და არც არა შეიღობა, ვინაღაც მის გარეშე არც არაფერი იყო; სამყაროს თვითონვე უნდა ესაზრდოდა ათვის საყვითარი ცვლიებით, თავისთავად გამწერარეცილებინა ყოველ-გვარი ქვედითობა და თვითონვე დაეაზინა ყოველგვარი ვენება, რო-გორც დაუწყესა მისმა გამწენმა, რომელიც თვლიდა, რომ თვითმყა-რობა მზავალწილ სკობდა ნაკვლეულანებას და უწყარისობას, რაც

შეეხება ხელებს, მას სრულიად არ სჭირდება რაიმე ადგმა, ან უფრო მეტი მოვლენა და ღმერთმა ზედმეტად მიიძინა სამყაროს სხეული-სათვის მიმავრებინა ეს კიდურები, ისევე როგორც ფეხები, ან მოძ-რობის სხვა რამ სამულოება. რადგანაც მოძრაობის შეიღ სახეთა-გან²⁹¹ ანაირი სხეულს მან მიანება მხოლოდ მისთვის შესაფერისი მოძრაობა. ერთმოდ ის, რომელიც ყველაზე ახლოა აზრისა და გონე-ბასთან, ამიტომაც აიძულა იგი ერთგვარბუნად, ერთ ადგილას და თა-ვის თავშივე ებრუნა წრიულად, მოძრაობის დანარჩენი იქნის სახე კი ვინარია; რათა შათ ხელი არ შეეშალოს პირველისათვის. და რაკი ანაირი მოძრაობას ფეხები არ სჭირდება, მან უწყვიოდ და უტერ-ფოდ ღებდა იგი“²⁹².

თუ სამყარო საყვითარი ცვალებადობით და თვით თავისი ცვლი-ობით კი სრულდება, ადამიანს მხოლოდ მეტაფორულად თუ შე-უძლია იტყვას: „შე ვცოცლობ ჩემივე სიყვლილით“ (*Vivo della mia morte*)²⁹³, რაც მომხიბლავი პოეტური სხვა მხოლოდ და მხო-ლოდ სინამდვილეში კი ყოველი ციკლური ორგანიზმისა და მისი ვარშომცევა სამყაროს ურთიერთობა გამუდმებულ სამყვდრო-სისოციალურ ორთაბრძოლა ცრთბელ კიდევ შევასხენებთ მეთრეულს: „ყველაფერი, რაც ვარს გვარტყია, გამუდმებით მის ჩვენს სხე-ულს“²⁹⁴, რომელიც, ბოლოს და ბოლოს, რაღა თქმა უნდა, სამყარო-ზე ძალთა გამარჯვებით მთავრდება. თვით ნივთიერებათა ცვლის პრეტესი ამ უთანაბრო და უთანაბრო ბძილის ერთ-ერთ სახედ წარმოგვიადგება. ადამიანის ორგანიზმის შემადგენელი ატომები ცლე-მენტარული სამყვთებებში მხოლოდ უკიდურესი ძალისხმევას ფსაღ-შეაინ, ვარდაქმნიან და ამ სახით იიფისებენ ისევე ნივთიერებათა ატომებს. ამისდა ყველა, სპობტეუ სიცოცხლის ის პერიოდადა და-სახეული, როცა ორგანიზმი ადვილად „ერევა“, ე. ი. შლის და ით-ვისებენ საყვებ ნივთიერებათა ელემენტარულ ნაწილაკებს და, ამრი-ვად, უფრო მეტს იღებს, ეიდრე ვასცემს, ე. ი. შენაენი სჭარბობს დანაჯლისს, მაშინ როდესაც სიბერე ფუნქციონირების სრულიად სა-მირისპირაო სურათს — დანაჯლისთა თუ დანაჯრავს სიჭარბებს და, ამის შედეგად, სასიცოცხლო ძალთა თანდათანობით დაწრეტებს და, ბოლოს, სიყვლილსაც ვულისსობს:

1. „...თუ დაცოა და ნაწილაკთა დანაჯლისი სჭარბობა შეეცხებას, ყო-ველი სრულდგმული უძლურდება; საპირისპირო შემთხვევაში კი, პირ-იქით, ძალს იკრებს და იხრდება. ამიტომ ახალგაზრდობაში, როცა მთელი აზრების აღნაკაა ქრ კიდევ ნორჩია და სამუტხებდები, რომე-დებიც საფუძვლად უძებს მას სახეობას, ისეთი ცნესხალნი აიიან, თითქმის ეს-ესაა გამოეტანათ სახელსნოდან, — ნაწილაკთა კავშირი ვაცილებით უფრო მტკიცეა, ხოლო ტენიდან ახლად ნაწილი და რძით

ნასაზრდოები სხეული—უფრო ჩველი და ნაზი, როდესაც ეს სხეული გარედან შემოსულ სამკეთხლებს იღებს, რომელთაგანაც შედეგმა სასმელსაჰქვია. მისი საყდართი სამკეთხლები ვაცილები უფრო ახალი და მსაღვრნი არიან, ვიდრე გარედან შემოსული სამკეთხლები; ამიტომაც ძალუცვნი და ზღუდნი მათ. მაგრამ საყდართი სამკეთხლებების ფსევდო შესუტლებს მრავალრიცხოვან მტრებთან დაუსრულებელი ბრძოლის შედეგად, რომ სხეულს უწყე აღარ შეუძლია დასაღწიოს საზრდოს სამკეთხლები და თავის საყდართ სამკეთხლებებს დაამთავრებს ისინი. პირქეთი, თვით მისი სამკეთხლები ადვილად იზღვებიან გარედან შემოსულ სამკეთხლებთან ჭიდილში. ამინარად ძველი ყოველი ცოცხალი არსება თანდათანობით ჭუნება და ამ მდგომარეობას სიბერის ვენოვანობა ზენა, ზოლოს და ბოლოს, ვერცხლტინის სამკეთხლებთა შემკვრელი კავშირის უძლებენ მტრულ შემოსევას, ირლევინან და სულის კავშირითაც არღვევენ, სულისა, რომელიც თავის ბუნებაზე თავისუფლებას იბრუნებს და სიბერელოდ აღსული ლაღად მიფრინავს, რადგანაც ყოველივე ის, რაც ეწინააღმდეგება ბუნებას, მტყავნეულია, და პირქეთი, სასიამოვნოა ის, რაც ბუნებას ეთანხმება. ასე რომ, სიკვდილი მტყავნეულია და მოძალადური, როცა სნეულებითა და ჭრილობებითა გამოწვეული, ხოლო როდესაც ბუნებას თანახმად წერტლს უტყანს და ამთავრებს სიბერის დინებას, მაშინ ესაა სიკვდილია შობის ყველაზე უმტყავნეული სიკვდილი, რომელიც უფრო სასურველია და სასიამოვნო, ვიდრე მტარქველი²⁹⁵.

საკვები ნივთიერების ნაწილაკებს, „ტემოსის“ მიხედით, სისხლის მიმოქცევა ანაწილებს შთელს ორგანიზმში. ამ მხრივ, პლატონის აზრი ზედმეტწინით ზუსტად შეესაბამება თანამედროვე ფიზიოლოგიის თვალსაზრისს: „სისხლის მიმოქცევის სისტემის—გულისა და სისხლის ძარღვების—მოქმედება უზრუნველყოფს სისხლის უწყვეტ მოძრაობას ორგანიზმში. ამ მოძრაობის შედეგად ხორციელდება მისი მრავალჯერადი სატრანსპორტი ფუნქცია, ყერძოდ, განებადისა და საყდართი ნივთიერებების მიტანა ქსოვილებთან და ცვლის შედეგად წარმოქმნილი ნივთიერებების გამოტანა ქსოვილებიდან“²⁹⁶. სისხლძარღვების სისტემის აღწერისას პლატონი შენიშნავს, რომ ღებრთებმა, ჩვენს სხეულში გაჭრეს და გაუყვანეს არტები, როგორც ყანაში სახაწყავად გაყავით რუ“²⁹⁷. სისხლის მიმოქცევის სისტემა და სუნთქვის შექანზში „ტემოსის“ კიდევ ორჯერაა შედარებული საორთიკოთა ნაგებობებთან („პიდრეისა“, „პიდრაგოთია“): „შემდეგ ღებრთებმა წყალსადენის მშენებლობას მიაყუეს ხელი“²⁹⁸. „სუნთქვის მოძრაობას, ჩასუნთქვას და ამოსუნთქვას განუტრულად თან ახლავს შინაგანი ცეცხლი, რომელიც მის ვარემომცველ ჰაერთან ერთად ნაღის მუცლის

სხეული, სადაც იბრავებს სასმელ-საგემელს, შლის და პაწაწინტედა წარლავებად აქუნძიანებს მათ, ხოლო შემდეგ იმ საუნარებში მიდევნის ამ ნაწილაკებს, რომლებშიც გადის თავდაც და რომლებიც იმ არტებას ჰგვანან, წყაროდან რომ გაყავით ყანის საჩწყავად. ასე იწვეება შთელი სხეული“²⁹⁹. აღანიშნავია, რომ არისტოტელის თხზულებაში „სხოველთა ქსოვისათვის“ ჩვენ ვხვდებით სისხლის მიმოქცევის შედარების საჩწყავ არტების სისტემასთან, რაც აშკარა პლავილად უნდა ჩაითვალოს: „მზავიად იმისა, როგორც ბაღებში წყალი ერთი და იმავე სათავიდან გაყავით სხვადასხვა არტით, რათა ყოველ-მხრივ მიაწოდონ წყალი... ასევე ბუნებამაც გაიყვანა სისხლი შთელს სხეულში“³⁰⁰.

როდესაც იმის ჩვენება გვსურს, თუ რაოდენ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს „ტემოსის“ ფიზიოლოგიური პარალელური კოსმოსა და ადამიანს შორის, შეუძლებელია დღემლით ავტორით ვერტი იმ პასუხს, რომელიც მზერის შექანზშიმს წარმომავლობას ვეფლავს. ეს შექანზში მთლიანად დაფუძნებულია იდეაზე, რომლის თანახმადაც თვალს, ისევე როგორც მზე, თვითონვე ვეველნიება სინათლის წყაროებში³⁰¹. „ძველმა ბერძენებმა წამოიყენეს რამდენიმე თეორია სინათლის ბუნებასთან დაკავშირებით. ერთი ამ თეორიათაგანი განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს. ამ თეორიის თანახმად, სინათლე ესაა რაღაც ისეთი, რაც თვალებიდან გამოედინება, როგორც შლანგები—წყალი. ამასთანავე, იგულისხმება, რომ ჩვენ სინათლის ნაკალს სავენებლად მივგართავთ და ასე ვხვალთ მათ. ამიტოვად, ჩვენ ვებუტლობთ, როგორ გამოიყურება საგანი, ისევე, როგორც შეხებით შევიგრძნობთ ზედაპირის ბუნებას. ბრძის თვალები არ ასხივებენ სინათლს და ამიტომ ხედავენ არ შეუძლიან“.—წყურთ თანამებრძოვე ამიტორელი მეცნიერები ლ. ელიოტი და თ. უილკინსი თავიანთ „ფიზიკაში“³⁰². „ტემოსის“ ავტორის აზრით, ხედვის შექანზში განაპირობებს არა მარტო თვალბიდან გაღმოდრძვეული სინათლი, რომელსაც ჩვენ სავენებლად მივგართავთ, არამედ თვით ამ სავენებლად წარმოდინდნი სინათლის სხივისანი ნაწილაკების (კოზმოსტეკულებს) ნაკალიც. ამასთან, თვალს ურთიერთსაპირისპირი ნაკალი თვალბების გასწვრივ ერთ და იგივე ურთიერთსაპირისპირი ეტრქმის ერთმანეთს. ბერძენი დოქტორები ყოველ მთლიანობად ეტრქმის ერთმანეთს. „სინათლე ურთიერთ-ეიტრქმის ამ კონცეფციას „სინავეციას“ (სხივთა ურთიერთ-შერქმისა) უწოდებენ: „პლატონის სინავეციად თვლის იმნარი ეთარქმებას, როცა სინათლე ერთგვაროვან ჰაერში გარკვეულ ნაწილზე ვერცხლდება თვალბთან, ხოლო მეორეს მხრივ, მის საპირისპიროდ სავენებლად მოისწრფიან სხივები, რომელთა განწვენილობაც განეკუთრება სინათლს შინაგანად თვალბთან, როგორც თვალბიდან ადვილად ფრმობრებად ჰაერში ასთივება, როგორც თვალბიდან წარმოდინდნი ცეცხლოვანი სხივებისა. სწორედ ამას ეწოდება

პლატონის სინაგოგის³⁰³ ამრიგად, მხედველობითი აღქმის მომენტში აღმქმელი ორგანი — თვალი თითქოს უშეძლოდ ერწყმის აღსაქმელ სინაგის:

«ყველა ამ სპერველს შორის ღმერთებმა, უწინარეს ყოვლისა, სინათლის მტერითველი თვალბი შექმნეს და სახეზე მიუჩინეს დივილი; ხოლო ამის მიხეზი შემდეგი გახლათ: მათი ჩანადერი, ურდა შეთხზული ცეცხლის მტერითველი სხეული, არა იმ ცეცხლისა, ყველაფერს რომ წვაეს, არამედ თვალს ნათეს რომ აფრქვეს, ნათეს, რომელიც მათი ხელფეხების წყალობით ღღის სინათლის ურდა დამავანებდა. საქმე ისაა, რომ ჩვენი მკვიდრობის განსაყუარებით წმინდა ცეცხლი, დღის სინათლის შინაგანად განსაყუარებით ცეცხლი აიძულეს ნატიფი ნაწილაკების უწყვეტ ნაყაად გაღმორქვენილყო თვალბიდან; მაგრამ, ამასთან, ვანსაყუარებით გაამკვირვეს თვალს შეაღდური ქსოვილი, რათა მას არ გაეტარებინა არაერთი მკვირვი და ტლანჭი, ვარდა ამ ნატიფი ცეცხლისა. და როცა ღღის ნათელი ვარემორცეს მერს ამ ნაყად და მსგავი მავანსაყუაროვან სხეულად წინათებულნი, — იქ, სადაც შინაგანი ცეცხლის ნაყად ვარემორცეს სინათლის ჩქერალს ერთვის. და რაც ეს სხეული, თავისი ნაწილები ერთგვარებების გამო, ერთნაირად ვანცელის ყველაფერს, როცა თვითონ ეტება რაჟეს ან, პირიქით, რაიმე ეტება მას, — მისი ვანცელ მოძრაობის სახით მთელ სხეულს ვაღიფიცებს და სულამდე აღწევს, რის შედეგადც ჩნდება შეგრძნება, რომელიც ჩვენ მზერას ეწეოდებთ. ხოლო როდესაც ღამე ფარავს ჩვენი სინათლის მოძრაობის ურდა ღღის ნათეს, შინაგანი ცეცხლის ნაყადი თითქოს ერთნაყად წყდება: არამეგანთან შეგრძნებისაწვე იცლება და იზრტებს: რაღვანაც არ შეუძლია ვარემორცველ ხაროან შერწყმა, რომელიც აღარ შეიძვის ცეცხლს. თვალი უშეძლავ, ვეღარას ხელჯეს და ძილი ერევა; და მართლაც, როცა ჩვენ ხეშუბოთ ქუთუთოებს, ღმერთების მიერ თვალბების დასაყუად ნაქსოვ საბურღის, ისინი ვასაქანს აღარ აღწევენ ცეცხლის ძალას, რომელიც მთელს სხეულში მიმოიფანტება და აწინაწარებს შინაგან მოძრაობებს, რაც იწვევს სიმშვიდეს და უძრაობას. თუ სიმშვილე სრულია, სიზმრები თითქმის არ აღწევენ ძილის, მაგრამ თუ შიგნით ძველად არ წყდება მოძრაობათა სიმშფრდი, ისინი, თვითონი ბუნებისა და აღვილის შესაბამისად, ჩვენში იწვევან ნარინარ ხილვებსა თუ სიზმრულ ჩვენებებს, რომლებიც ვარემორცეს სხეულსა თუ შინაგან მღვთავრებობებს ჰქვანან და რომელთა ხსოვნაც ვერცხვა ვამოღვიძების შემდეგ»³⁰⁴.

ბ. შორფოლოგიური პარალელიზმი

ფიზიოლოგიური ურთიერებისაბისობა დაფუძნებულია იდეაზე, რომლის თანახმადაც სამყაროსა და ადამიანის, როგორც ცოცხალი ორგანიზმების, ფუნქციონირება დაახლოებით ანალოგიურ ვარენებს ემართება. ვანსხევაება მხოლოდ ისაა, რომ სამყარო სრულქმნილია და სიბერის, სწეულებისა და სივეღლისათვის მიწველოველი, ადამიანს კი — არასრულქმნილი და სიბერის, ხარწილებისა და სივეღლისათვის ვანწირული. ეს ფიზიოლოგიური პარალელიზმი ზოგჯერ ვანსხეურობით ნევატიურ ხასიოს იძენს, რომლის ნიშნუბნაყე ხეშობის ფუნქციები, — იმ, რა ვანაბრობებს ჩვენს არასრულქმნილებს სიმყაროსთან შეღაბებით, რომლის სრულქმნილებაც სწორედ ის არის, რომ არც მზერა სბურდება, არც სწევა; არც კიდრებები, არც სწეწეწესი, სკვმლის მინელებსა თუ სისხლის მიმოქცევის სისტემები. ამე რომ, კოსმოსის ანთროპომორფული აღწერა ანახდეულად ანთროპომორფულ ელფესებს თუ ხასიოს იძენს.

სამავიეროდ სამყაროსა და ადამიანის შორფოლოგიური პარალელიზმი ჩვენ ვთვავაზობს ანთროპომორფიზმის მკვეთრად ვამოხტულ სწეუბებს, რაც, ამასთანავე, ხანგამით ვეიმორქმებს ადამიანური არსების სრულყოფილებას, რაც მის კოსმოურ სრულქმნილებასთან ანახტევაებს. ამ სრულქმნილებების ერთ-ერთი ვამოვლენა, ატიმეოსის³⁰⁵ მიხედვით, სამყაროს სფერულბა ვეველინება, რითაც პლატონის კოსმოსი ვენეტიკურად უყავზირდება ექოლოკუს სფერულ ღვთაებას, როგორც ცნობილია, ემბელოკუს თანახმად. «სამყარო დასაბამს იღებს თავისი პირველი პერიოდიდან, რომელიც სხვა არა არის რა, თუ არა სიყვარული აბოლუტური სუფევა. ამ პერიოდის ბუნება ერთნაყობაა: ყველა ელემენტი იქ ურთიერთმერწყმულია, ყველა ურთიერხასაბირისპირი საწყისი — იდენტიფიცირებულა. ერთი, ერთნაყობი, უნივერსალური, მორქმელი და პარმორიული სფერულ ღმერთი, ანუ სფერო, ამეგანად წოდებულ იპოტომ, რომ უხარბილბილს თავში, ყოველგვარი პარტიკულარული ვანსხევაების, ვანწილულობის, ყოველგვარი ქმედიითი მრავლობითობის ვარემორ, როგორც მითაგორელი ღმერთი ვანყოფილია სიყვარულისაწვე — სიყვითისა და სიმწმინდის ამ უხეშაესი პრინციპისაწვე»³⁰⁶.

პლატონის მიხედვით, ადამიანის ყველაზე არსებითი ნაწილისათვის ისევე დამახასიათებელია სრულქმნილების ეს სპეციფიკური ნიშანი, კერძოდ სფერულბა, როგორც მთელი კოსმოსისათვის. ადამიანის

თავი, სფეროს რომ მივგავიგონებ, კოსმოსის ისეთსავე ზორცმენტსავე
ხატებალ ვეველინება, როგორც, ვიქვით, თვალ — შხისა. თავი, არც
მიიად, ეს არის ყველაზე ჰემარტი მიკროკოსმოსი, მიკროკოსმოსი
par excellence. კიდურებიცა და მთელი დანარჩენი სხეულიც მხოლოდ
ლოდ თავის დამატებაა. ადამიანის სულის ექვლევი და უღვთებრეველი
ნაწილი თავისი შინაგანი წრიული მოძრაობებითურთ ისევეა და
სწავებულა თავში, როგორც სამყაროს სული — სფერულ კოსმოსში.
ამრიგად, ღმერთებმა, სამყაროს წრიული გარემომოწერილობის მის
ბადით, სფეროსებრ სხეულში მოაქციეს ორივე ღვთაური წრებრეველი
ვი: სხეულში, რომელსაც თავს ვერვლებთ დღეს და რომელიც ზეის
უღვთებრეველს ნაწილად და ყველა სხვა ნაწილის მბრძანებლად ვხე
ლინება. ღმერთებმა მას დაქვემდებარეს და მახებრად დაუფრეს
მათ მიერ ნაწილავი ტანია 300.

რა თქმა უნდა, თავი მხოლოდ ნაწილობრივ წააგვარა სფეროს, ეს
მდინად, სფერული სამყაროს ასარბრულებლად რეპროდუცირებდა
ვეველინება. კოსმოსის სრულქმნილი სფეროა, ან, უფრო ზუსტად თუ
ვიკვიით — სრულქმნილი ადამიანია, ეს პოზიტიური ინვერსია იქსი
ბა მხოლოდ და მხოლოდ... თუ ასტროლოგი ღვთებანი, ანუ ვარსკ
ვლები მთერარქულად ვაცილებით უფრო მალა ღვანან ყველა სხე
ქმნილებზე, ამის ერთ-ერთი მიზეზი სწორედ მათი სრულქმნილი სფე
რულობაა, რითაც ისინი ყველაზე მეტად ემსგავსებიან კოსმოსს: ასტ
როლოგი ღვთებათა ვჯარი აღმერთგონსა უმბრატესად ცეცხლისაგან
შექმნა, რათა უბრწყინველესი და უშვენიერესი ყოფილიყო სახილ
ველად, ხოლო იმ მიზნით რომ ყველაზე მეტად დამსავებებოდა სამ
ყაროს, უზადოდ მრავალი შექმნა იგი; უზუნესი ვანინებით, უსრულ
ქმნილესი ადვილი მიუზნა და უბრძანა ვალდავალ მიყოლოდა
სამყაროს წესრიგს 301.

თუ ვარსკვლავების ონტოლოგიური სტატუსი შეუდარებელია
უფრო მაღალია, ვიდრე ადამიანისა, სამაგიეროდ ცხოველები მთერარქ
ულად ადამიანზე ვაცილებით დაბლა ღვანან და ამის ერთ-ერთი
მიზეზი მათი წარმოდებელი თავ-მთრი ვახლავით. აი, როგორ ავ
ფირს ამას „ტომოსი“ მეტემფსიქოსის თეორიაზე დაყრდნობით: „ხმე
ლეთზე მოარბულ ცხოველთა მოღმა კი იმ კითხვას წარმოსდგება,
რომელთათვისაც სრულად უცხო იყო სიმბრძინსმეტყველება და არა
ვითა ყურადღებას არ აქვთაუნენ ციერ მოუღნებს, რადგანაც სა
ერთოდ ევლარ იყენებდნენ იმ წრებრეველს, რომელიც თავში ხდებდა,
და მობრინლად მსუფვედნენ მხოლოდ სულის იმ ნაწილის მბრძანებ
ლურ კარნახს, რომელიც გულ-მყრბში გვიღებოდა. რაკილა ასე იქ
ეკვლენენ, მათი წინა კიდურები და თავი დაბლა, მათი მონათესავე
მიწისაყენ დაბარა, თავ-პირი კი წაუტრებლად და სრულად სხვა-

დასტავ სახე მიიღო, იმსდა ვალად, თუ რამდენად დარღვია მყო
სხეებამ მათ თავში მიმდინარე წრებრეველი. აი, მიზეზი იმისა, თუ
როგორა აქვს მათ მოღვმას ოთხი და მეტი ფეხა რაც უფრო მღუნე
ბა და უგუნერნი იყვენენ ისინი, მით უფრო მეტ საყრდენს აძლევდნ
დაცრით, რადგანაც უფრო მეტად იზიადნდნენ მიწა 302.

მიკროკოსმოსულ არსთა შორის ყველაზე დაბალ საფეხებზე
დგანან მცენარეები. ამოსავალი პრინციპი აქ კინემატოლოგიურია. ტრ
ქისის“ შემდგენარად გვიხატეს მცენარეთა უძრავობა: „... მცენარის
მცენარეული სიცოცხლე დაუსრულებელი თქვანა; ის მხოლოდ თავის თავ
ში თუ თავისივე თავის მიმართ მოძრაობს და ვარცგანი მოძრაობის
სემიქმედებასაც მხოლოდ საკუთარი მოძრაობით უძირისპირდება;
ასე რომ, ბუნებით, ვერც თავის მდგომარეობა აღიქვამს და არც თა
ვისი წარმოშავლობისა თუ თავისი თავის შეცნობა შეუძლია. ამრი
გად, მცენარე ცოცხლობს და სხვა არა არის რა, თუ არა ცოცხალი
არსი, მაგრამ ერთ ადგილას უძრავადაა განინდობს და მრწამი
ყველადადებული, რადგანაც ვარსკვლავების უნარი არ გააჩნია“ 303. ამ
ყველაწარსით, მცენარე დამეტრალურად უძირისპირდება კოს
მოსს 304.

გ. ფსიქოლოგიური პარალელიზმი

ვინც ამტკიცებს, კოსმოსი ცოცხალი არსია, თავისთავად გულის
სძობს, რომ ის სულდმეულია; ხოლო რამდენადაც კოსმოსი ყოველ
მხრივ სრულქმნილ არებად ვეველინება, მას სრულქმნილი გონებაც
აქვს. სწორედ ამიტომაც, რომ პლატონი სამსახოვან ვანფიქლოლბას
მთაწერს კოსმოსს: სხეული, სული, გონება; „შეუძლებელი იყო დასა
ბამათვე და შეუძლებელია ახლაც, რომ ყველაზე უფეთესს შექმნა
რამ ისეთი, რაც ყველაზე მშვენიერი არ იქნებოდა. ამრიით განსაჯი,
რომ თავიანთი ბუნებით ხილულ საგანთა შორის კონიერებთაგან ვან
ძარცვული არც ერთი ქმნილება არ შეიძლება უფრო მშვენიერი ყო
ფილიყო, ვიდრე ვინეამოსისა, თუკი ერთსაც და მეორესაც ჩვენ
ვანვინილავთ როგორც მთელს. გონიერების საგანე კი შეუძლებელია
სხვა რამე იყოს, ვარდა სულისა. ამ აზრის თანახმად, მან გონიერება
ჩაუწერგა სულს, სული კი მადღა სხეულს და ამნაირად ავგო სამყა
როს, რათა შექმნა უშვენიერესი და, თავისი ბუნებით, ყოვლის უმ
კამესი ქმნილება. ამრიგად... უნდა ვიღიაროთ, რომ ეს ჩვენი კოს
მოსი არის სულითა და დღვთიერებით მისილი ცოცხალი არსი და რომ
ის დაიბადა ქემსარბლად გონიერებით მისილი ცოცხალი არსი და რომ
ზემოთ ჩვენ დაწერილებით ვანვინილეთ კოსმითერი გონებაც, სამ
ყაროს სულიცა და სამყაროს სხეულიც; აღენიშნეთ, რომ ღმერთებგო-

სხედს უკვე აღარ შეუძლია დახლინის საზრდოს სამკუთხედები და თავის საყუთარ სამკუთხედებს დაამტკიცოს ისინი; პირველი, თუი მისი სამკუთხედები აუღლად იზღუდავს გარედან შემოსულ სამკუთხედებთან ჰილილიში. ამნარად ძველი ყოველი ცოცხალი არსება თანდათანობით ქრება და ამ მდგომარეობას სიბერეს ეწოდებოდა ჩვენ ბოლოს და ბოლოს, ველარც ტვინის სამკუთხედთა შემკერული კავშირი უძლებენ მტრულ შემოსევას, ირდევვიან და სულს კავშირით აიღვევენ, სულს, რომელიც თავის ბუნებრივ თავისუფლებას იბრუნებს და, სიხარულით აღესილი, ღლად მიფრინავს³¹⁹.

დაეკვირდეთ გამოთქმას: „სულს შემკერული კავშირით“ (პოიტის მსიხეს დესმით); სიტყვის აქო დესმით, მხ. რ. აქო დესმით ძირითადი მნიშვნელობას: სამბელი, სამამი, ნავსამელი, ბაგირი, ქაანნი, პორცილი, ხუნდი, იოგი; საყურბო, საპატიზრო; ტყეობის შეკრულობა... თ, რ არის, პლატონის მიხედვით, სიბერე; როგორც ვნახეთ, აღმართის სულს ეკუთვნის — ღვათებრივი და უძველესი ნაწილის სავანე თავის ტვინია (ანგეფლონი), რომელთანაც ის „დაშლად კავშირითა“ (ალტოი დესმით) შემკერებითაა შეერთებული (განსხვავებით სამყაროს სულისა და სამყაროს სხეულისაგან, რომელიც „დაღმული კავშირითა“ — „ალტოი დესმით“ — ეტრწყვიან ერთობადაა). ტვინის უნატიფეს ელემენტარულ სამკუთხედთა თანდათანობითი გაყვეთა, მათი დეფორტა და გამოფორტა გარდელვად იწყებს ტვინთან სულს შემკერებულ კავშირთა დამლას (ლოიენი), რისაც საბოლოო შედეგად მოსდევს სულის ახსნა თუ თავდასხნა, ესე იგი, სხეულთან გაყრა, ანუ სიცილილი. „ტრემოსის“ სწორედ ამ პასუხითაა შეთავრებული „ვეფხისტყაოსნის“ ცნობილი სტროფიანი: „ღამშობიან ჩემში კავშირს, შევრთვივარ სულთს სირასა“³²⁰. ზოგიერთი ქართველი რუსთველილოგი „ვეფხისტყაოსნის“ ატეორის ინსპირატორად ამ შემთხვევაში ნეოპლატონიკოსებს მიიჩნევს, რადგანაც სირა (სერასა) — „წყება“, „აწყრევი“ ნეოპლატონური ტერმინია³²¹. მაგრამ მათი ინტერპრეტაცია უფოდ უნდა დახსტდეს: როგორც ნეოპლატონიკოსების, ისე რუსთველისთვისც ამ შემთხვევაში ამისავალ წერტილად კვლობას და სიცილილის პლატონური, ეტრძოდ, „ტრემოსის-სულ“ კონცეფცია გველინება.

ახლა კი, როგორც ჩვენს წინაპრები იტყობდნენ, „პირველსავე სიტყვის შოვიდეთ“. აღმართის სულს, უძველესი და ღვათებრივი ნაწილის გარდა, რომლის სავანე თავის ტვინია, მოკვდავი ნაწილიც აქვს, რასაც სამყაროს სულთან შედარებით აღამართის სულის აბარტულქმინობა განაპირობებს. სულს ეს მოკვდავი ნაწილი, თავის მხრივ, ორად იყოფა, რომელთაგანაც პირველს სამყოფლად გულ-მკერდის, მეორეს კი მუცლის ღრუ გველინებთ. ისე რომ, აღამართის ინდევიდალუ-

რი სული, საბოლოო ანგარიშით, სამადაა განწილული, რაც ჩვენ გვაინტერესებს: სულს ანალოგიურ, სასამაოვან განწილულობას „ფედეროსის“³²² ენაშტავება მხოლოდ ის არის, რომ „ფედეროსისში“ სულის სამადა ნაწილი უყვადია და წარტვალი, მაშინ როდესაც „ტრემოსში“ მხოლოდ ერთი ნაწილია უყვადი, დანარჩენი ორი კი — მოკვდავი. უმცროსი ღვათებანი სულის ღვათებრივი ნაწილისაგან (სტო თიონი) უძველესად განაცალკევებენ მოკვდავი სულს იმ ნაწილს (სტო ტუს მსიხეს თნეტონ ვენოს), რომელიც სიმაშაცსა და სიფიცხესთანაა წარსაყარო შეესატყურება „ფედეროსის“ „ტო თიონიონის“ და მას შეესატყუბა („ლიაფრავა“) და კისერს შორის მიიჩენენ სამყოფელს. მოკვდავი ნაწილს სწორედ კისრით გამოყოფენ თავის ტვინისაგან (ანგეკვფალინი), ანუ სულის ღვათებრივი და უძველესი ნაწილის (შეესაბო-ნება „ფედეროსის“ „ტო ღვათიონიონის“) სავანისაგან, რომელსაც აგრამოლის აღბრებს პლატონი. მაგრამ სულს ეს ორი ნაწილი მთლიანად გათავშედი როდეს ერთმანეთისაგან: ღვათებრივი ნაწილი უშუალოდ შემოქმედებს ახლენს მოკვდავი ნაწილზე, რომლის ადგილსამყოფელს, უწინარეს ყოვლისა, აღამართის გულია, გული კი სასხობარ-ღვების რთული სისტემით ეწყობრდება სხეულის ყველა ორგანოს, ასე რომ, სულს უძველესი ნაწილი შემოქმედება ვით პერფორირ-მულ ვაწწონის მიერ სხეულს:

უმცროსი ღვათებანი „შომობდნენ, ყოველგვარი იტულიზობის კარგე შეებლათ ღვათებრივი ნაწილი და ამიტომაც განაცალკევებს მისგან მოკვდავი სული, რომელსაც სხეულის სული სხვა ნაწილში მიუღინებენ ბნია და, მათი განაცალკევების მიზნით, თავსა და მკერდს შუა აღმართს კისერი, როგორც ერთგვარი სამაში თუ ზეფარი. სწორად ველმკერდა და მუცლის აბრში მოათავსეს მოკვდავი სული, და რაკი მისი ერთი ნაწილის ბუნება უწყეთესია, მეორესა კი უარესი, ამიტომ ორად გაყვეს მოკვდავი სულის სათავის, შვაგვალ იმისა, როგორც სახლებში სიქაღუმის ჰყოფენ კაცთა საღვთისაგან, ხოლო მათ გამოყოფად დაადგინეს შესამაგლი. მოკვდავი სულის ის ნაწილი, რომელიც სიმაშაცსა და სიფიცხესთანაა წარსაყარი და ძველის მოკვარეა, მათ მოათავსეს შესამაგლსა და კისერს შორის, ესე იგი, თანამ უფრო აბლოს, რათა ყურად ელი გონების მბრძანებლური თანხარა და, მასთან ერთად, ძალით დაეოკებინა გულისთქმათა მჭენე-ვარება, როგორც კი ისინი თავის აშუებას დაპირებდნენ და ეცდებოდნენ აღარ დამორჩილებოდნენ აგროპოლისს ციხე-სიმაგრედან ვონებანს მიერ გაეკემულ ბრძანებებს. ხოლო ველს, სისხლძარღვების ამ ეკანასა და სხეულის ყველა ასოში შშავად მედლი სისხლის წყაროს, მათ მიღრინეს უცვლის საღვთო; როდესაც ფიცხი სული რის-ხვით ინთება, როგორც კი ვონება აუწყებს, რომ ვარემ მიზეზებისა

თუ თვით მისივე საყვარელი ვენებების გამო სხეულში რაღაც უსამართლობა თუ უკეთურება ხდება, გულდან გრძნობის ყველა ორგანოსთან კენ გაბმული ვიწრო არტერი დაუყოვნებლივ იგზავნება ვაფრთხილება თუ შექარა, რათა უკლებლივ ყველა ნაწილში ქედის მოხარისხი და თუთუმანოდ დემონსტრირის სწყყისა შორის ყველაზე უკეთესის მბრძანებლურ კარნახს²²¹.

მის შემდეგ, რაც უმცროსმა ღვათებებმა გონივრული და უკვლავი სულისაგან განაცალკევეს მისი მოკვდავი თანამოსახლის ის ნაწილი, რომელიც სინამაფისა და სიფიქსისთანაა წარწყმადი, და გულ-ჰეპრატის არტერი, კისერისა და დაფარავნის შორის მიეჩინეს ბინა, ღმერთებმა ამ უკანასკნელისაგან გამოკვეთეს მოკვდავი სულის მეორე ნაწილი, სული სინამაფისა და ვანქრობისა, მდამალი ვენებისა და ქვენი გრძნობების სული, ეს „მეტაბეული ცხოველი“, „გარეული მტელი“ (სორეშია აგრეთვე), რომელსაც დაფარავნისა და ქიპის შორის მიეჩინეს საყოფელი, ან, უფრო სწორად, პირეტუციული დაბეს ბავაზე, მოკვდავი სულის ეს ნაწილი მაქსიმალურად დაშორებულია ღვათებრივი და უკვდავი სულისაგან, რომლის სავანეც, როგორც ვიცით, თავის ტვინია. მაგრამ თავის ტვინი, ღვიძლის მეშვეობით, მაინც ვარკვეულ ზემოქმედებას ახდენს ქვენი გრძნობების სულზე („მისი ვარკვეულბლად ღმერთებმა შექმნეს ღვიძლი, რომელსაც ცხოველის ბუნებაში მიეჩინეს ბინა“²²²).

მოკვდავი სულის მეორე ნაწილი, რომლისთვისაც ნიშნულია სინამაფისა და ყოველივე იმის სურათი, რასაც ბუნებით მოითხოვს ჰევენი სხეული, ღმერთებმა უსასაძინდისა და კიპის შორის მიეჩინეს ბინა და მთელი ეს ნაწილი თითქმის სხეულს ბავაზე აქცეს. იქ მტკიცებელი ცხოველური დაბეს მოკვდავი სულის ქვენი ნაწილი, ცხოველური, რომლის მოთვინებრება შეუძლებელია, მაგრამ კვებითი ძალაუნებრად უნდა ყვები, რაცია საჭიროა, რომ მოკვდავთა მოღვაძე არსებობდეს. მათ ინებეს, რომ ეს ცხოველი ერთთავად ბავაზე ყოფილიყო დამძული, სულის გონივრული ნაწილისაგან რაც შეიძლება შორის, რათა თავისი ღმერთობა და ღრიალით არ შეეწყებინა იგი და გონს დაუბრკოლებლად შეძლებოდა გათავყუცილებების მიღება როგორც მთელი სხეულის, ისე თითოეული მასის სასიცილოდ. მათ იცოდნენ, რომ ის არ შეისვენდა გონივრულ რჩევას და კიდევაც რომ არსწვლდომოდა, ან რაღაცნაირად შეეგრძნო იგი, მისი ბუნება მარცხაფარად ჩაავლდება ვინების ხას, რადგანაც იმათივე საიმოსიად იყო განწირული, რომ მხოლოდ ბნის რაღვენებების მცოდურ თამაშს დასწერადებოდა²²³.

სამყაროს სულის ანალიზისას ჰევენი ვახებთ, რა და რა ნაწილებიაგან შედგება იგი; როგორც ახდენს მისი უპამონინაბის დემონსტრაციას

კერტის (3:2), კვარტის (4:3) და ტონის (9:8) ტოლი შესყავლური ინტერვალების სამუხალებით, როგორც ასრულებს მთელი კარკავალი თავის ორმაგ, მარადილსა და პარმონიულ წრებრტუნვას სამყაროს თვითმობრავი სულის მეშვეობით; ამასთან ვარკვენი წრის, ანუ ცენტრი ეკვატორის წრებრტუნვა, რომელიც მარცხნიდან მარჯვნივ, ანუ დაწველითაგან აღმოსავლეთის მიმართულებით ხორციელდება, მარად სწევლია და შეესაბამება კოსმოფიცი სულის „იგივეობრივ“ („მეტაბეული“) საწყისს, მაშინ რაღდაც ეკვატორისა და მის სინბრტყეში მომრავი პლანეტებს წრებრტუნვა ცენტრი ეკვატორის სამოქცევის სამბრძანობა და შესატყვისება სამყაროს სულის იმ საწყისს, რომელიც „სტესის“ („მატატორნი“) ბუნებითაა განსაზღვრული; აღნიშნული ისიც, რომ ცის მოძრაობის კვლადყვად სამყაროს სულის მეშვეობით ხორციელდება კოსმოფიცი თვითშეშვენიება:

სული „გვევლინება სამი ნაწილის — იგივეობრივის ბუნების, სტესის ბუნებისა და მესამე არსის ნაწილად, რომელიც პროპორციულად ვაყოფილია, შემდეგ კი კვლავ შეერთებული და ვაქედმებით ბრუნუნეს თავისივე თავის ირკვევლ. ამიტომ ყოველთვის, როცა ეხება რაიმე საგანს, რომლის არსიც ვაყოფილია, ან, პირქით, ვაწუფივლი, — მთელი თავისი არსებითი მობრავი სული სიტყვით აცხადებს, თუ რის მიმართაა ეს საგანი იგივეობრივი და რის მიმართ სხვა, უპირატესად კი — იმას, თუ რაინაირი თანადარაბობა, როდის ან როგორია, რომ ქმნილი საგნები არსებობენ და რაიმეს ვანივლიან ერთობისა თუ მარად უკვლავი და იგივეობრივი საგნებისაგან მიმართებით. ეს სიტყვა, თვითმობრავ სამყაროს უხბომლ და მუდმილად წარმოთქმული, თანბრად ქვეშაობრტია, მიუხედავად იმისა, თუ რას ეტება — იგივეობრტისა თუ სტესს. მაგრამ როცა ის წარმოითქმის გრძნობადის გამო და მას სამყაროს მიერ სულ ვადსაცემს მწველად მბრუნავი ვერ სტესისა, მაშინ წარმოიქმნება ქვეშაობრტა და მყარ წარმოვლიდა თუ არწმენა და პარქით, როცა ის წარმოითქმის აზრით სწავლად საგანზე და მას იუწყება იგივეობრივის მუდმილად მბრუნობ წრე, მაშინ აუცილებლად სარულუფილიებს აღწევს ვინებრება და ცოდნა“²²⁴.

ჰევენი ვიცით, რომ, პლატონის მიხედვით, ყოველგვარი შემქმენების თუ ცოდნის ბუნება შესამებრტყელი საგნის ბუნებითაა განსაზღვრული, კერძოდ, „ქვეშაობრტა შემქმენის“ („უპსტემეო“) საგანი იდეალური სინამდვილეა, ხოლო ქვეშაობრტებისა და მცდარობის შორის მერკვევი „წარმოვლინის“ თუ „შეხედულების“ („დოქსის“) საგნად გრძნობად-კონკრეტული სინამდვილე ვაველენება. „ტიმონის“ მიხედვით, ანალოგიურია სამყაროს თვითშეშვენიება ერთის მხრივ, ცოდნის თუ შემქმენების, ხოლო მეორის მხრივ, სინამდვილის სტევადასტვა სტეხების აქავ კორელატურნი არიან ერთობრტის მიმართ. კერძოდ, „იგი-

უეობრაკის* საწესისთან შეხება სამყაროს სულში იწვევს „კემშარტ კოდანს“, „სხევისთან“ შეხებისას კი მასში აღიჭურვის „წარმოდგენა“ თუ „ჩრქვენი“. მაგრამ ინდივიდუალური შექცენისასაც ვისსხეულებია. კემშარტია სამყაროელი თვითშემეცნების ის ასპექტი, რომელიც „სხევისი“ ბუნებითაა განსაზღვრული და შეესაბამება ადამიანურ „წარმოდგენას“.

ადამიანი თავისი ფსიქიკური კონსტიტუციით იძვრება სამყაროს სულს შიგულში: იგივე შედგენილობა, იგივე პარპინიზაცია შესთქმულ რიტრეფელთა სამყალებით, ახრის ახალგაიერი ცირკულაცია „იგევიობრივისა“ და „სხეის“ წრებრუნეთა მიხედვით, მაგრამ რაოდენ არასრულწინაა ფსიქიკური ფუნქციონირების მექანიზმი სამყაროს სულის შემოღობამათან შედარებით, რაც, უწინარეს ყოვლისა, ეხება ახალშობილის სულს, რომლის ფუნქციებიც მხოლოდ თანდათანობით იხვეწება ზრდის პროცესში; რამდენად დარღვეულია „იგევიობრაკის“ და „სხეის“ ბუნებათა გარჩევა-განსხვავება ათასწიარ შეგარბნებათა ქაოტურსა და შავად მბრუნავ მორკვში:

„ყველა ეს მოძრაობა სხეულის მეშვეობით აღწევდა და თავს ატყულებოდა სულს, რის გამოც თითოეულ მათგანს ჯერ კიდევ მაშინ ეწოდა და აღწევდა შემორბა შეგარბნების სხეული. დაუყოვნებლივ რომ იწვეოდნენ უმძალეურსა და უმძალურს შობამკვლელებს, უწყვეტ ნაკადად შედინი შეგარბნებები არყვედნენ და ამღერებდნენ სულის წრებრუნვას. თავიანთი საპირსპირო დინებით მათ სწობოლიოდ შებოძეს იგივეობრივის მოძრაობა და, ამრავალ, აღუკეთეს არა მარტო მეტყუება, არამედ იმის შესაძლებლობაც, რომ თავისი გზით ეველო, რაც შეეხება სხვის წრებრუნვას, მათ ისეთნაირად შერყვნეს და შეშალდნენ იგი, რომ ორმაგი და სამმაგი შეაუღლები, აგრეთვე სამი მეორედის, ოთხი შესამედისა და ცხრა პერყუნის ტოლი შეათანა წვერები, რომელთა დაშლაც არავის ძალეში, მათივე შემგარბნების გარეშად, — ისე გამტრდნენ და მივირბინ-მოვიგარბნენ, რომ თითქმის მთლიანად დაარღვიეს წრიული ბრუნვა: მათათალია, დიდი გაჭირვებით, მიიღეს ერთად მივდინებოდნენ, მაგრამ მათი დინება ურთავითი იყო და უთიური: ზან ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ, ზან გეზად დიდიდნენ, ზან კი წოდის ნაკვალად — უტუღმა; იმისა არ იყოს, კაცო რომ ყირის გაჭირვებს, თავს მოქმს დაეყრდნობს, ფეხები კი მაღლა აძლავებს და ასე მიაშტერდება ვრქესს; ამ დროს მასაც და მის შემყურესაც ყველგერი უტუღმა და თვდაიყრა წარმოუდგება: მარჯვენა მარცხენა მკონია, მარცხენა კი — მარჯვენა, ზუსტად ამასვე და სხვა მსისთანა ვანდოდან სულის წრებრუნვანი: ყოველივის, როცა იგივეობრივის ამ სხვა ვეარისას ვადაეყრბიან რასმე, თუ რისყვნებლვე იწყებენ შეყვარობას რაიმეს მიმართ იგივეობრივისა და რისყვამე განსხვავებულის

თათაზე; მაგრამ მათი მსჯელობა აშკარად უპირისპირდება კემშარტებს, რადგანაც ცრუმეტყველობა და უგუნურთა დარად მსჯელობენ, ამასთან, ანუ ერთ წრებრუნვას არ შესწევს მბრანებლობისა და მისთვის უნარო: როდესაც გარედან მოზღვრავებული შეგარბნებანი თავს ახვევან წრებებს და თავიანთ მორტეში იორევეს სულის მიველ ვანდასაც, წრეების მბრანებლობა ბრწმინდად მოტყუებითია, სინამდვილეში კი ისინი მხოლოდ და მხოლოდ შინა-მოჩინებით არიანააა, — მასვე ამტკიცებს პლატონი: „ფელონის“: „ყველა სხარული შეველა მწუხარება სულს თითქმის სამსჯელოთ ამსჯელებს და ერთგვარად კიდევ ამსჯელებს სხეულს, ასე რომ, მისთვის კემშარტად იტყვევა ის, რასაც სხეული ატენვებს კემშარტად, ხოლო სხეულის თანამოარბელ ქვეული, მისი თანამავალი და თანამარნახეც ხდება“²²³.

ჩვენს განსაკუთრებულ რტრეტეს იწვევს „ტიმოლისი“. ფსიქოლოგიური თეორიის ერთი მომენტია, რომლის თანახმად, ინდივიდუალური სელებად დანაწილებამდე ადამიანის სული კაცობრიობის განუყოფელ კოლექტიური სულად გვეკონუნება, რომელიც სამყაროს სულის ერთგვარი პარალელური კრეატორია, მხოლოდ ვაკლებობით ნაკლებ სრულწინაღი, დემიურგისი ჯერ ერთ მთლიან არსება ქმნის და მხოლოდ შემდეგ აწმყურებს ამ კოლექტიურ სულს: თითოეულ ნაწილს თავის წილხვდომილ ვარსკვლავს მიუჩნის ციერ სავანეს, ასე რომ, ადამიანში განსწილებების სელები ვარსკვლავებიდან ჩამოდიან ამ ქვეყნად, და თუ ღერბეულად გაღიეს წუთისმოფელო, კვლავ ითვიან წილხვდომილ ვარსკვლავებს უბრუნდებიან, რათა მიწერილი სიმაწროსა და ვებისთან დასწილებებმა ვარსკვლავებზე ვააგრტელოთ თივინითი ნეტარი და ენებათაგან შეუმღვრველი სიციცხლე:

დემიურგისი „შემდეგ მიუბრუნდა იმევე კუბიკლს, რომელიც ერთმანეთს შეუზავა სამყაროს სულის შემადგენელი ნაწილები. უწინდელი ნაზავის მიეული ნაწითი და ნარჩენი ჩაასხა წიგ და დაახლოებით იმევე, როგორც უწინ, კვლავ ერთმანეთს შეურია ისინი, მაგრამ ამ ახალი ნაზავის სწმინდელ უცევე მორტრეულ თუ შესამეული იყო, შემდეგ ამ ნაზავიდან გამოიყო ინდინივე სული, რამდენიც არის ვარსკვლავი, და მიეულ ცანე ზამოარბია ისინი ისე, რომ თითოეულ სულს თითო ვარსკვლავი ზედ წილად, ვარსკვლავებზე, როგორც ციერ ცტლებზე, რომ დასახა ისინი, სამყაროს ბუნება უჩვენა და ბედნიწერის კანონები ვაანლო მათ: პირველ დახადება ერთნარობა იქნება დადგენილი ყველა სულისთვის, რათა მის მიერ ანუ ერთი არ იუნენს დამტრებელი, ხოლო მიეულს ცანე მიმოფანტულმა და თითოეული მათიგან წილხვდომილ ვარსკვლავზე — დროს ამ სეურველზე დამეცეურებულმა სელებმა დასამამი უნდა მისცენ სელებელთა შორის ყველაზე ღეთისმოსივე კოცხლ არსებთათა მოდგმას — ადამიანთა მოდგ-

ტანის ღრმა რწმენით, მისი ღრმა მიწნებით ოდესმე თავის წილზედო
მოდ ღრმის ზოლიაქის დაუბრუნდება, რომელიც, სულხან-საბა ორ-
ბელიანის სიტყვებით რომ ვთქვათ, «ველისა 23 მიოთუღას შვესა».

ხოლო თავის თავზე ნესტანი ამბობს: «მუნა ვნახო, მადვე ვასხო,
გამინათლო გული ჩრდილი». რას ნიშნავს ეს «მუნა ვნახო»? «მუნა»
ხოშ ვარსკვლავია, ზოლიაქთა ციურტი რყალი? ნესტანის მოტივი
სიციხულე, იმ საბედისწერო დღედან მოყოლებული, როცა დავიძინე
ბრძანებით კიდობანი ჩასვეს და ზღვის ტალღებში ეტრეს თავი, სჭე
არა არის რა, თუ არა თავგანწირული ბრძოლა თავისი სიწმინდისა და
სიწაღვლის გულისაჩვენად, რათა ამქვეყნად თუ არა, საუცუნო სოფ-
ელად მანკო უმანკოდ და პირნათლად წარუდგეს თავის უებრო მიწებს.
«ვეფხისტყაოსნის» ორ თავს ერთი და იგივე სათაური აქვს: «წიგნი
ნესტან-დარეჯანისა საყვარელსა თანა» და «წიგნი ნესტან-დარეჯანისა
საყვარელთაჲსა». პირველს წერს ჟირ კიდევ ბედის ნებებიერი მეფის
ასულა, მეორეს კი — ქაქუცის ცახხე მეფე, ბედისწერის სიმკითხ-
ლოთ და სისასტიკოთ სსსობიდილი და საწუთროგაარამებული საბრძო-
ლო ტყვე, მაგრამ ურდვევი ფიცო საუცუნო ერთგულებისა, პირველ
წიგნიში რომ აღუთქვა მიწნებას: «უნეშან შტემან, თავი ჩემი არვის
პირათებს უწუნოსა», უცვლელად, სიტყვა-სიტყვით მეორდება ქაქუ-
ციდან გამოგზავნილი უსტარშიც:

«მუნა შტემან, უწუნოსა არვის მიხედის შთავი შენ,
შენი შტემან, ვარის მიხედის, მო-სი-ვი-ღან სამნი შტენ,
აქან თავსა ვარდები-ცე, ამლის მიხედან ბოლი კლდეც,
სული ჩემი შეუდგო, ხელი მიმძღვენ ნეთი ფოიჯი» 237.

ამრიგად, ნესტანი, უწინარეს ყოვლისა, უმანკო ქალწულია, ქალ-
წული par excellence. «ქალწული» კი «ღრმის» მეზობელი ზოლი-
აქია, რომელიც «ავჯიტოსა 23 მიოთუღას შვესა». ბედის სისასტი-
კითა და ყაბთა სიავით ამ ქვეყნად პატივით მიწნებო მხოლოდ ცის
სიწმინდე თუ შეგავწყვილებს ჩვენს წილზედომოდ ღრმისა და ქალ-
წულის თანავარსკვლავებზედ დავანებულ, და ცხოველმოუფლო
მზე შეგავებოებს თავის მარადიული ბრუნვით, — ამ ნათელი მრწა-
სითაა მთავონებელი სტროფის დასკვნითი სიტყვები: «თუ სიციხულ-
ეუ მწარე მჭონდა, სიციხელიცა მჭონდა ტბალი». ამრიგად, დედამ-
ახრად რომ იღებს სულთა კისპირი წარბებრუნის (ფარსევლები —
დედამიწა, დედამიწა — ვარსკვლავები) პლატონისეულ კონცეფციას,
რუსთაველი ქმნის ბრწყინვალე პოეტურ მეტაფორას, რომლის ხაღა-
ლიც იშვიათად თუ მოიხიბნება მხოვლოდ პოეტისა.

დ. სიციხოლოვური ასპექტი

მიუხედავად იმისა, რომ «ტიმოქოსი» და «სახელმწიფო» პლატონის
შეშოქმულებების სხვადასხვა პერიოდშია შექმნილი, საშვე ისე წარმო-
გვიდგება, თითქოს პირველი დიალოგის მოქმედება მეორის უშუალო
გაგრძელება და განვითარება იყოს; თითქოს «ტიმოქოსის» ეჭვობი
მეორე დღეს აგრძელებენ იმ საუბარს, რომლის მთავარი თემაც იდე-
ალური სახელმწიფოს წეს-წყობილებაა, რახედაც ასე ვრცლად მსჯე-
ლობენ «სახელმწიფოს» პერიოდებში. .... ჩემი გეგმიდლო მსჯე-
ლობის მთავარი საკითხი იყო სახელმწიფოებრივი წეს-წყობილება:
ყოვლი უნდა იყოს იგი და რანაირი მოქალაქეები სჭირდება მის სრულ-
ყოვლებას. — ეუბნება სოკრატე: «ტიმოქოსი»: თავის თანამოსაუბრე-
ებს. — გუშინ ავი იმით დავიწყეთ, რომ მიწის მუშაობა და ყველა დი-
ნარჩენთა ხელობა გავა-ცალკევოთ იმ წოდებისაგან, რომლის დანიშ-
ნულობაც ისაა, რომ სახელმწიფო დავიცვას ომში. — თავის თანამოსაუბრე-
წოდებს, საკუთარი ბუნებისაგან, მხოლოდ მისთვის შესაფერისი
სქემისაობა, მხოლოდ ერთი რამ ხელობა შეეცდებოდნენ, ჩვენ ვთქვით,
რომ ისინი, ვისაც ყველას გეგნისათვის მოუწყებს ბრძოლა, როგორც
ვარემუ, ისე შინაურ მტერთა მიერ ხელუფლისაგან, სახელმწიფოს
მცველები უნდა იყვნენ; მათ მოწყალედ უნდა მიაგონ სამართალი თა-
ვიანთ ქვეშევრდომთ, რომელნიც ბუნებით მათივე მეგობრები არიან,
მაგრამ დაუნდობელნი უნდა იყვნენ მტერების წინააღმდეგ ბრძოლაში,
ვერნებ, ისიც ვთქვით, რომ ამ მცველების სული ფიცხი და, იმა-
დროულად, ფილოსოფიურიც უნდა იყოს, რათა მათ შეეძლოს, თუც
საპირო შეიქმნა, მოწყალედაც მოიქცნენ და დაუნდობლადაც, ერთის
მხრივ, მტრის, ხოლო მეორეს მხრივ, მოყვასის მიმართ» 238.

სახელმწიფო, პლატონის მიხედვით, ერთი მთლიანი ორგანიზმია,
რომლის ასოებიც საზოგადოების ცალკეული წევრები, სოციალური
ჯგუფები თუ ინდივიდუალური წევრები არიან თავიანთი წევრობით
გამოკვეთილი, თავისთავად და ერთმანეთისაგან განსხვავებული ფუნქ-
ციებით, და მხოლოდ მათი პარმიონიული თანხმობა, მათი ერთობლივი
თანამშრომლობა განსაზღვრავს სახელმწიფოებრივი ორგანიზმის სი-
ყანასაღესა და სიციხულენარჩაობისა. «ჩვენ — იტყვის უფროსი — გე-
რამ რომის დიდი იმპერატორი, — თანამშრომლობისა და თანამოღვა-
წრობისათვის ერთი შექმნილი, როგორც ხელები, ფეხები, ქუთუმი-
ლი, ზედა და ქვედა უბები. ამიტომ ურთიერთწინააღმდეგობა ბუნების წი-
ნააღმდეგ აღებრასა ნიშნავს, მაგრამ ვინც გომბს და გაუბრბს მოყ-
ვას, წინააღმდეგობაც იფი მისი» 239 (აღსანიშნავია, რომ ქრისტიანო-
ბა, ბერძნულ-რამული სტრაციონის მეშვეობით, თითქმის სიტყვა-სა-
ბუთი გაიზიარებს ამ პლატონურ კონცეფციას: «ეთიარკე ერთისა

მას ვემსია მრავალსთებ აქვს, ხოლო ასობებსა მას ყოველსა არა იგივე საქმე აქვს, ვგებთა ზვენ უთველი ერთ ზუამ ვართ ქრისტეს მიერ, ხოლო თვითოველი ურთიერთს ასობე ვართ) 340.

არა მარტო შინაშლილობა, არა მარტო საზოგადოების წევრთა ურთიერთ წინააღმდეგ აღძვრა, — ამბობს პლატონი, — არამედ მათი ფუნქციების ურთიერთაღრვევა სხელმწიფოსათვის უღიღესი უბედურების სათავედ გვედგინება. ათვისს, ისევე როგორც ბევრის სხვა ბერძენული პოლისის დემოკრატია ვი ფუნქციონა სწორად იმნარს, აღრევას უწყობდა ხელს. პოლიტიკური ცხოვრების უკიდურესი დემოკრატიზაცია, როგორც გვიჩვენებს არისტოტელემ, თანდათანობით ტოტალური თანაწირობაგვდინანობს, უფრო სწორად, ტოტალური უფუფიფობის, სახელმწიფოებრივი დებორგანიზაციის, უსახე, უპაროვნის და უპარონკლას ბრბოს შეუზღუდავ მმინებლობად, ე. წ. „სოციალიზაციად“, იწე ფაქტიურ ანარქიად იქცევა. 341 ეს კატასტროფა გარდევალა, ვინაიდან თვით სახელმწიფო წეს-წყობაგვება, რომელც თანაბრად უპრისპირდება ვინებისს და ბუნებასაც, თავის თავშივე იმარბავს დამპლისა და ვალავარების თოსს. მკაცრი თანამიმდევრობით ვეირენებს პლატონი, როგორ უწყობს ხელს თანაშროლობისა და თანახმობის ვითეერ საწყისთა რღვევა, სახელმწიფოებრივი ცხოვრების მამოძრავებელ სტიმულად მარტოდენ მატერიალური დაინტერესების მიჩნევა და საზოგადოების ცალკეული უკიდურესი კერძო მოქალაქეთა სპეციფიკური ფუნქციების ურთიერთარღვევა მახინჯი სოციალურის სისტემების—ტომოკრატიის, ოლიგარქიის, დემოკრატიის, ტირანიის აღმოცენებას, მათს ვრთმანთნოთ ვადასუვალსა და, ზოლის, მათსვე წილში ურციევი საზოგადოებრივი ბიარტებს — ზნეობრივი მწყევრების, ეკონომიერ რუტინის, პოლიტიკური ანარქიის თანდათანობით მომწიფებასა და ვანჯითარებას 342.

როგორ შეიძლება ამ პირობების აცლებად თავიდან რანარს საშუალებებს უნდა მივმართოთ საიმისოდ, რომ აღმანაგები თვინარი შლეგერ ვენებებსა და სერვილებს, ანვარებთან რეტერსება და პატივმოყვარულ მისწრაფებებს კი არ ვმინებოდნენ, არამედ ვანუხილავდ ასრულებდნენ თავიანთ კემმარტ დანიშნულებას, ე. ი. საბრძანისა და სიქველის, სამართლიანობისა და მშვენიერების, ერთის სიტყვით, უხუნაისი სიყვითის სუფუვას ამკიდრებდნენ ამ კვეყნაშ სახელმწიფოებრივი წყობილებების ყველა მახინჯ სისტემას, საზოგადოებრივი ორგანიზაციის ყველა მწყევრ ფორმას პლატონის მკვეთრად უპირისპირების სამართლიანობისა და ვინიერებაზე, ზნეობრივი საწყისის ზეობაზე დაფუძნებული სახელმწიფოს საყვითარ პრაქტებს. ამ სახელმწიფოს არსებობი ნიშანია მისი კომპონენტების ორგანული შლიანობა, სხვადასხვა სოციალური წრისა თუ ფინის, წოდებისა თუ პროფესიის

სარწინელი ერთიანობა, რომლის ურყევ ვარანტადც შრომის დანაწილების პრინციპი გვედგინება. მაგრამ მოქალაქეთა სოციალურ დიფერენციაციას, პლატონის მიხედვით, მარტოდენ შრომის დანიშნულება, მარტოდენ ეკონომიერ ფაქტორი როლი ვანამორბებს. ვაცილებით უფრო დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ამ დიფერენციაციის ეთიკურასა და ინტელექტუალურ საფუძველს. საზოგადოების წევრთა ერთხულოვნება, მათი ურთიერთმანმობა და ერთობლივი თანაშრომლობა სრულადე ამ ნიშნავს იმას, რომ ისინი ბუნებრივი მონაცემებითა — ნიჭით, უნარით, ზნეობრივი თვისებებით, ფიზიკური თუ სულიერი სრულყოფილებით — ერთი და იგივენი არ, თუნდაც, ერთმანეთის საკუენნი არიან. იმისდა კვალად, თავის სოციალურ პიერარქიაში პლატონი ისე აკგუფებს და იმნარს ფუნქციებს მიაწერს იდეალური პოლისის მოქალაქეებს, რომ ობტიმალურად ვადაწყვეტოს სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციის ყველა უმნიშვნელოვანესი საყვითარ, პოლიტიკური, ეკონომიერი თუ კულტურულ-ეთიკური ხასიათის ყველა პირობევა.

კაცთა მოდღმის ამ სასიციველო ამოცანის ვადაპრა, ვეირტაციებს პლატონი, მხოლოდ იმ პირობის დაცვითა შესაძლებელი, თუ სახელმწიფოებრივი ცხოვრების მთელ ერთობლიობას, საზოგადოებრივ ურთიერთობათა წარმოუდგენლად რთულ კომპლექსს ვანუხილად და-უპროპორციუბთ ვრთადერთ პრინციპს — აღმანის ზნეობრივ დანიშნულებას, სახელმწიფო ერთი შლიანი ორგანიზბია, ისევე როგორც ერთთა აღმანი. სახელმწიფო, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ვანუხილად-ბული იდამინია. ამით იხსენება პლატონის ფსიქოლოგიური და სოციალოგიური პარალელები: „ტემოსის“, უფრო აღწე კ „ევედროსის“ მიხედვითაც ზვენ უკვე ვიცით, რომ აღმანის სული სამ თავის თავად ნაწილად იყოფა: იდეალური სახელმწიფოს მთელი მოსახლეობაც, სულის ანალოგიით, სამ სხვადასხვა წოდებადა დანიშნულებულა. პირველი წოდება, საზოგადოების უღადაღესი კლასი თუ ფენა, მოიცავს მოქალაქეთა აბსოლუტურ დამრცხობას — „ხალხს“ („დემოსს“), რომელიც მშობამოქმედთა და ხელსაწინათანა („კლონიკოა კია დემიურგია“) შეღავება; მათვე მატებთან ვაჭრებშიც იმნარ თავიანთ შრომით ქმნიან მატერიალურ დასუელობებს, რაც აუცილებელია სახელმწიფოს ნორმალური ცხოვრებისათვის, ვითრე — პრივილეგიურებულ წოდებას პლატონის სოციალურ პიერარქიაში მიეკუთვნებათ მეთმარი „მოდღებია“ („ჰელიას“) და სახელმწიფო საქმეთა გამრევე ამოხედენი“ („ეპიკრონი“), რომელთა ხელშიც დამტერხად თავმოყრილია მთელი აღმასრულებელი ძალუფლება ისინი საყვანელო წყრთინისა და აღზრდის წყალობით, შინაურთ თუ ვარეშე შტრებისაგან იცუვენ სახელმწიფოს, უზრუნველყოფენ მისი კანონ-

ნებისადმი უსიტყვო მორჩილებას და ყველნობად ცდილობენ სახელმწიფოს ღირსების და პრესტიჟის განმტკიცების როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთაც — მგობარია თუ მიჭიმულ ხალხებს თვალში. და ბოლოს, მესამე — გაბატონებული წოდება, სახელმწიფოს მმართველ ფილოსოფოსთა (აბრკონტეს*) კლასი, რომელსაც ხელთ უპყრია საკანონმდებლო ძალუფლება და თავისი სიბრძნით, სიძველით, კაცთა ამქვეყნიურ არსებობის საბოლოო მიზნის აბსოლუტური სივითის ცოდნით იმნიშნებ წარმართებს საზოგადოების პოლიტიკურ, ეკონომიკურსა თუ კულტურულ ცხოვრებას, რომ უწყინარეს ყოვლისა, იციყტრი იდეალებისადმი სამსახურის სულისკვეთებით აღზარდოს მოქალაქენი.

სახელმწიფოს მმართველ ფილოსოფოსთა კლასს (აბრკონტეს*) შეესაბამება სულის წარმმართველი, უკვლავი და გონივრული საწყისი — ფედაროსის** ატო ლოკისტიკონ*, ანუ ატო პეგემონიციონ* შიროპრთა კლასს (აფილკას*) — სულის აფექტური, ბიოქიმიკი საწყისი (ატო თიბიკონ*, ანუ ატო თიბიდიკონ*), ხოლო უდაბლეს წოდებას — მიწათმოქმედთა და ხელოსანთა კლასს (აგეოგრიკი კაი დემიურგიკი) — სულის ის საწყისი, რომელიც ჰქონა გრძობებისა თუ მშაბალ ინსტრუქტების განასახიებებს (ატო ეპითიმეტკონ*, ანუ ატო ფილოზოფიკონტონ*). ასე უმჯობესდ ერწყმის ერთმანეთს პლატონის სოციალურ-პოლიტიკური უტოპია და ეთიკურ-თეოლოგიური ფსიქოლოგია.

ამ ქვეყნად ყველაფერს თავისი გარკვეული დანიშნულება აქვს. ყველაფერი კარგია და სრულქმნილია მხოლოდ იმდენად, რამდენადღაც განუზრუნავლ ასრულებს საკუთარ დანიშნულებას. ეს უნება არა მარტო სახელმწიფოს სამივე კლასს, არამედ თითოეულ მოქალაქესაც. როგორც საზოგადოების ყოველი წევრი, ისე მთელი საზოგადოება მხოლოდ თავთავის საქმეს უნდა ასრულებდეს (ატო ჰეაუტე პრატიკონ*), ესე იგი, მიწათმოქმედნი და ხელოსანნი თავღიუზოგავად უნდა შრომობდნენ, რათა დღევალთით, სურსათ-საწოვავით, მატერიალური ფიქსურულიებით უზრუნველყოთ ქვეყანა, მეომარები თავდადებით უნდა იცავდნენ სამშობლოს გარეშე თუ შინაური მტრების მძლავრობისაგან, ხოლო ფილოსოფოსები, ზნეობრივ საწყისზე დაფუძნებული თავიანთი ბრძნული პოლიტიკით, ამქვეყნიური არსებობის უმაღლესი მიზნისკენ მიუძღოდნენ ხალხს. მაგრამ ერთნიც, მეორენიც და მესამენიც იძულებით კი არ უნდა იქცოდნენ ასე, არამედ თავიანთი მოვალეობის, პასუხისმგებლობისა თუ დანიშნულების სრული შეგნებით და აქედან გამომდინარე თვითმყოფილებით, ერთის სიტყვით, როგორც ჩვენს უღიღესი ეროვნული პიეტი ამბობს: —

* რაც ეს არ ზედმდ მსუცს, დასყარდეს და მას უბნობდეს; მუშე მუშეო მუშეობდეს, შეიპაბა ველოგონობეს,

ყველა მიყენას მიყენება უყვარდეს და ვაპოკნობლის, არცა მიხან დაიწუნოს, არცა სხვათა უწინობდეს 343.

ეს მსავსებება ცოტა უფრო ღრმავა, ვინემ უბრალო ანალოგია რუს-თავჯლის ტრადია — მუშა, მეომარი, მიყნური — უკანასკნელი წევრის გამოკლებით, თითქმის სიტყვა-სიტყვით იმეორებს პლატონისას; მაგრამ დამთხვევა სრულია და ამომწურავი ვახდება, თუ გავიხსენებთ, რომ „ნადიმის“ მიხედვით, სიყვარული, მიყნურება (ეროსი*) ფილოსოფოსს (სიბრძნის სიყვარულს**) კერძო მომენტად გვევლინება, ხოლო შეყვარებული, მიყნური, ფილოსოფოსთანაა გათავიებული. ამიტომ გადჭარბებული არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ რუსთაველი მხოლოდ თავისი პოეტური მიზანდასახულობის შესაბამისად ახდენს პლატონური კონცეფციის საკმაოდ გამჭვირავლ პერიფრაზირებას. თუმცა აქვე უნდა დახუსტდეს: ნუ ვაფიქტებთ, თითქოს „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი ანტიისტორიულ თვალსაზრისზე იღვეს, რაკიდა წარსულის სოციალურ იდეალს თავის თანადროელობას უსადავებს. საქმე ისია, რომ ეს იდეალი ახალ დირებულებას იძიეს და ახლებურ სიკაცხეობას აგრძელებს შუა საუკუნეების ეგროპისა და არა მარტო ეგროპის სოციალურ-პოლიტიკურ სინამდვილემ. მართებულად შეინარავს ს. ტრუბეცკოი: „ქვემმარტიკი სახელმწიფოს პლატონისეული გეგმა შეუძლებელია განხორციელებულიყო ჰველ საბურწნეთში, მაგრამ თავისი ზოცდებით ასპეტით ის მართლაც რომ წინასწარმტკვეულიც გამოკლდა. შუა საუკუნეებში ჩვენ ვხედავთ ეკლესიას, კერძო საყვარებისა და ოჯახისაგან განდგომისლ ღვთაებრივი სიყვითის, ზეცის უზენაესი მეუფების გელსითვის, მეუფებისა, სადაც ყველა ადამიანი ერთიანი სხეულის ასობება. ეგროპის შესადაცუნებორვ წყობილებათი ჩვენ ვხედავთ საზოგადოების სამშავ დაყოფასაც, რაც შეესაბამება პლატონის აზრს: სასულერიო წოდება, ღვთითური ქვემმარტების ერთადერთი მფლობელად რომ აცხადებს თავს და უყოყმანო მორჩილებას მოითხოვს სკოლის ხმლისაგან; მეორე წოდების აჯღას იყავებენ სერიო მთავრებო, რასმდები და თავადები, ხოლო ხალხის მთელი დანაწიერი მასა შეადგენს წოდებას, რომლის სემპრობად ამოიწურება ვაჭრობით, მუწარმეობითა და მიწათმოქმედებით“ 344.

ე. სტერიოლოგიური ასპექტი

მაკრო- და მიკროკოსმოსულ კონცეფციას „ტიმოში“ ავირგავინებს სტერიოლოგია, რომლის უმთავრესი მიზანია ინდივიდუალური სულის განათავსუფლება სხეულისაგან და მისი მიქცევა უზენაესო სოკიის მიმართ. მავრამ ტერმინს „სოტერიი“ 345 („სინა“, „უღაარჩენა“)

დიალოგში პირწმინდად სამედიცინო მნიშვნელობა აქვს, ასე რომ „ტიმოსის“ სოკრატელობა, უწინარეს ყოვლისა, სხვა არა არის, თუ არა მოძღვრება სულისა და სხეულის მიჯინის შესახებ... სულის ადამიანს და მატერიაში მისი გამსხვეულება ორმხრივ ზემოქმედებს: ახდენს სულზედაც და სხეულზედაც თუმცა, პლოტინის თქმისა არ იყოს, სხეული კი არ ეფუძნება სულს, პირაქით, თვითონაა მის წარმადობილი“ (უილიმონის, ილუჯი ებონი 246). ასე რომ ადამიანის სული, სამყაროს სულის მსგავსად, მთლიანად როდი ინთქმება სხეულში, მთლიანად როდი იძირება მატერიაში, არამედ ნაწილობრივ ბრუნავს თავისუფალი რჩება სხეულის ტრეკებისა და ხორცის ბორკილებშიც განა 247, სულისა და სხეულის ურთიერთმარწყმისათვის თავისთავად ბუნებრივი სხეული ნათდება 248, ხოლო სულის ცხოველყოფილი და ქმედითი ძალა საგრძნობლად სტრუქტურა მატერიისთან შეიწყობის შედეგად.

სული ციურ წარმომადგობისა და ვანსხეულება მისთვის ნიშნის მატერიალურ ელემენტებთან გამუდმებულ ბძოლაში ჩაბნის, რომელშიც ის იმარჯვებს, ანდა მარცხდება. „ფსიქოლოგიურ პარალელისში“ ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ „ადამიანი თავისი ფსიქიკური კონსტიტუციით იმერებს სამყაროს სულის მიტვლეს; იგივე შედეგით, ანაის ანალოგიური ცირკულაცია „იგივეობრივისა“ და „სხვის“ წარბერვებით მიხედვით; მაგრამ როდენ არასრულწმინდია ფსიქიკური ფუნქციონირების მექანიზმი სამყაროს სულის ქმედითობისთან შედარებით, რაც, უწინარეს ყოვლისა, ეტება ახალშობილის სულს, რომლის ფუნქციებიც მხოლოდ თანდათანობით იხვეწება ზრდის პროცესში; რამდენად დარღვეულია „იგივეობრივისა“ და „სხვის“ ბუნებათა გარსი-განსხვავებები ათასნაირი შეგრძნებათა ქაოტურსა და მშავად მბრუნვე მორგეში. ყოველივე ეს ახლად განსხეულებულ სულს „გონებაში“-დღის ამავსებს;

— ყველა ამ სხვადასხვა შობიქმედების გამოა, რომ სული ფლესკად, მოკლედ ვარსში ვანსხეულებას, თავდაპირველად გონიხილი ჩანს, მაგრამ როდესაც ზრდასა და საზრდოს ნაკალი იკლბა, როდესაც სულის დამცხობალი წრებრუნვები თავიანთ ზვეულ კალამობის უბრუნდებიან და დღით-დღე სულ უფრო მტკიცედ მკვიდრდებიან, მაშინ თითოეული ამ წრის ბრუნვა მისთვის ყველაზე ბუნებრივი გზით წარიმართება და ყველიან ერთად სავსეობა სწორსა და მართობულ აზრს გამოთქვამენ როგორც იგივეობრივის, ისე სხვის შესახებაც, ასე რომ, მათი მფლობელი, ბოლოს და ბოლოს, ვინებაშიმოსი ახლად იქცევა, ხოლო თუ ამის სწორ აღზრდაზე დადევნებამ, მაშინ ზრდადამსრულდებული და სასლამაშობო უნებლად დადწევის თავს თვით უძიობს.

სხეულებსაც, მაგრამ თუ დაუდევრობას გამოიჩენს, მთელი თავის-სოკრატის გზას კოვლობით გაუღებს და უგუნური ისე ჩავა ჰადენს. რომ ვერ მიადწევის სრულყოფილებას“ 249.

სწორედ ამ დაუდევრობის შედეგია სხეულის პარამონიული წონასწორობის რღვევა, მისი დასრულება. „ტიმოსის“ დიდ ადგილს უკიბობს ეტიოლოგიას — მოძღვრებას სხეულების გამოშვევ მიზეზთა შესახებ. პლატონის ეტიოლოგია, უწინარეს ყოვლისა, პიპოკრატის ეტიოლოგიაზეა დაფუძნებული. ბერძნული მედიკონის შამპიანარი, ექსკლუდეს უშუალო ვაგენობით, თვლიდა, რომ ყველა სხეული ოთხი ძირითადი ელემენტის — მიწის, წყლის, ჰაერისა და ცეცხლისგან შედგება, რომლებსაც შეესაბამება ოთხი ელემენტარული თვისება — ცხელი, ცივი, მშრალი და სველი. სხეულის ესა თუ ის თვისება, პიპოკრატის მიხედვით, ამა თუ იმ ელემენტის სიჭარბეზე, ან მის ნაკლებობაზეა დამოკიდებული. ზემოთხსენებულ ოთხეულ ელემენტს შესაბამება სხეულის ოთხი შთავარი, ოთხი კარდინალური სიბრტე: სისხლი, ფლევმა, ყვოელი და შვი ნალველი, რომლებიც ელემენტარულ თვისებითა მუშაობით, სხვადასხვაგვარი თანაფარდობით ერწყმის ერთმანეთს. ეს თვალსაზრისი თავიანთ ბოლომდე გასდევს პიპოკრატის ფიზიოლოგიასა და პათოლოგიას. ქანზრთულობის საწინაზარი ისაა, რომ ზემო-სხეულებული ელემენტებიც, თვისებებიცა და სიბრტეებიც შერვევისას („ქრასის“) ზუსტი პროპორციულობითა და პარამონიული კვირითი ერწყმიან ერთმანეთს, სხეულება კი ზემოხსენებულ საწყისთა სიჭარბითა თუ სიმწროვით, ან კიდევ მათი დისპარამონიული თანაფარდობისაგან იღებს დასაბამს 250.

ახლა კი პლატონს მოვუძინოთ: რაც შეეხება სხეულებებს, მათი წარმომავლობა, ალბათ, ყველასათვის ცხადია. რაჟი ჩვენი სხეული ოთხი სხვადასხვა გვარის — მიწის, ცეცხლის, წყლისა და ჰაერისგან არის შეთხზული, ამიტომ საკმარისია ერთ-ერთი მათგანი მოვეკვარბუნს, დავაგაუღდეს, ან თავისი ადგილიდან სხვისზე გადაინაცვლოს. ან კიდევ — რაჟი ცეცხლსაც და დანარჩენ სამ საწყისსაც სხვადასხვა სხეები აქვთ, — რომელიმე ნაწილმა ის არ მიიღოს, რაც სჭირდება, რომ მაშინვე თავს იჩენს აშლილობა და სნეულება, ამ ბუნების საპირისპირო გარდაქმნადა და გადაინაცვლება შედეგად, სხეულის ესა თუ ის ცივი ნაწილი ცხელდება, მშრალი — სინესტო იქმება, მსუბუქი — მიმომდება და, საერთოდ, მთელ სხეულში ათასნაირ ცვალებადობას განიცდის. ჩვენც კი ვაძტკიცებთ, რომ სხეულის ყველა ნაწილი მხოლოდ მაშინ შეინარჩუნებს თვითიგივეობას და სიმართლეს, მხოლოდ მაშინ დარჩება უცვლელი, როცა შთავსი თავისთავად შეგვსებს უახლოვდება, არამსხვება კი შორდება ერთი და იმავე წესითა და თანაფარდობით. მაშინ როდესაც ყოველივე ის, რაც თავისი მოდენი-

თუ თუ უკუდინო არღვევს ამ წესს, ურიცხვი სხვადასხვა ცვალებადობის, სწეულობისა და, ბოლოს, სიყვადლის მიხედვით ზღვება³⁵¹.

მასადაამე, ჩანსრთელობის სწინდარი ორგანიზმის შემადგენელი ოთხი ძირითადი ელემენტის (ცეცხლი, ჰაერი, წყალი, მიწა), მათი ოთხი შთავარი თვისებების (ცხელი, ცივი, სველი, მშრალი) და ოთხი ძირითადი სითხის (სისხლი, ფლუვიდა, ყუთილი და შავი წყლელი) პარპონური თანაფარდობა; ავადყოფნობა კი ამ პარპონის რღვევისაგან იღებს დასაბამს. მაგრამ ზემოხსენებელი ელემენტები უშუალოდ როლი შედიან ორგანიზმის შემადგენლობაში, არამედ მეორეულ ნაერთთა სახით, და ამ სახითვე ავადობებენ ძელებს, ხორცს, სისხლს, კენთებს, ყოველგვარ ქსოვილს, ამ ნაერთთაგან ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია სისხლი, რომლისაგანაც იხადებან ხორცი და მყესები. სისხლი სამ სხვადასხვა სუბსტანციის შეიცავს: ზოქყოებს, ნალექს, რომელიც ზოქყოების მოცილების შემდეგ დადებდა და, ბოლოს, ბლანტსა და წვიბოვან სითხეს, რომელიც ზოქყოებიდან და ხორციდან მოედინება და, ერთის მხრივ, ძელების საყვებად, ხოლო მეორეს მხრივ, ძელებისა და ხორცის შემკავშირებელ ნვითიერებად გვევლინება. ხორცი „ტიმომოსს“ მიხედვით, სისხლის ნაწილობრივი გამკეროებისაგან იღებს დასაბამს და დაახლოებით იმავე კომპონენტებისაგან შედგება. ბუნებრივი გზით ხორცი სისხლისაგან იხადება და, პირიქით, არამუნებრივია გზა, როდესაც ხორცი, მოლიანად თუ ნაწილობრივ, თხევად მდგომარეობაში უბრუნდება და გაფუჭებული სისხლის სახით სისხლძარღვებში ჩაიწურება, სადაც ნალექსა, შრატსა და ფლუვიდას სხვადასხვა სახესთან შერეული მიედინება. ეს სწეულებათა ძირითადი მიზეზი ვახლავთ.

ზემოსხენებელ ბლანტ სითხეთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ნალექი და ფლუვიდა. არსებობს ნალექის სხვადასხვა სახე, იმისდა მიხედვით, თუ რა ასაკისაა ხორცი, რომლისგანაც ისინი იღებენ დასაბამს. ავივე ითქვამს ფლუვიდას სხვადასხვა სახის მიმართაც, რომლებიც სისხლის, ნალექისა და, ბოლოს, ხორცისაგან წარმოიქმნებიან. ყველა ეს სითხე როდია პათოგენური, მით უმეტეს, თუ ისინი გარეთ გამოყოფიან, ვიქვით, ოფლის მსგავსად, მაგრამ არსებითად, მაინც ვაწინეი არიან, რამდენადაც ხორცის პარტზე ზრდიან სითხის მოქულობას ორგანიზმში. ამ საწყისთა მეშვეობით, პლატონი ოთხად აქვეყნებს ხორციელ სწეულებებს:

1. გათხიერება (ლივეფაქტია) დაიწყო, მაგრამ ის არ შეხებია ხორცის იმ ძირეულ შრეს, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს ძელებსა და ხორცს. 2. ლივეფაქტია ზემოაღნიშნულ შრეზეც ვრცელდება, რის შედეგადაც ის უჩრდდება, ხორცლიანი ხდება და მართლდით იხსება. ხოლო შემდეგ ხორცეკვეთ იზღვება, როგორც კი მყესები შორ-

ღებთან ძელებს და ამქრალი ხორცი სისხლში გადადის, მ. პრიციის საყვითვე ხორციში კი არ იწეება, არამედ ძელებში, რომლებიც იღებებიან და იზღვებიან, რაც იწევებს ხორცისა და სისხლის ვადგავრებამს. 4. და, ბოლოს, სწეულება თვით ძელის ტენისაც უწევს. ავადყოფნობას ოთხივე ეს სახე ხორცის ლივეფაქტითაა გამოწვეული.

მაგრამ არსებობს სხვა ტიპის სწეულებებაც, რომლებსაც ორგანიზმში ჰაერის მეტისმეტი სიჭარბე იწევებს; ფილტვია ორგანიზმში ჰაერის შთავარი გამაწარმლებელი. როცა ზოგერთი მისი არჩი იხშობა, სწეულის ცალკეული ნაწილები ჰაერს ვეღარ იღებენ, სამაგეროდ ღია არხები უფრო ინტენსიურად მუშაობენ და ამის შედეგად ფართოვდებიან. ჰაერი ჰარბად ჩაედინება ღიაფარგვის არხში და მის დღფორმაციას იწევებს, ანდა სისხლძარღვებისა თუ მყესების არკველი გროვდება. აქვან იღებს დასაბამს ისეთი სწეულებები, როგორცია ტტბონისა და ოპისთოტონოსის... შემდეგ პლატონი ავეუწერს ფილტვის სხვადასხვა სახეობით გამოწვეულ სწეულებებს, რომელთა შორისაც ყველაზე მძიმეა „წინდა სწეულება“ ანუ ებილესია. ამას მოსლევს ნალექის სხვადასხვა სახეებით გვანობრებულ სწეულებათა აღწერა და ბოლოს, ციებ-ცხელების სხვადასხვა ტიპთა დასახაიებდა მითი გამომწვევი მიზეზების მიხედვით, ხოლო ამ მიზეზებად „ტიმოსს“ ოთხი ძირითადი ელემენტებიდან (მიწა, ჰაერი, ცეცხლი, წყალი) ერთ-ერთის სიჭარბეს სახება³⁵².

სხეულის სწეულებათა განილიის შემდეგ პლატონი გადადის სწეულის სწეულებათა განხილვაზე. მათ შორის „ტიმოსს“, უწინარეს ყოვლისა, ასახებლეს უფროსის („ანთია“) ორ სახეს: სიშუვას (მანია) და უმეცრებას („ამათია“). მაგრამ სწეულის სწეულებები, პლატონის აზრით, ხორცის სწეულებებისაგან იღებენ დასაბამს. ასე, მაგალითად, სიშუვას სიაბოვლებითა თუ ტანჯვის შეტისმეტი სიჭარბე უძებს საფუძვლად, რაც, „ტიმოსის“ მიხედვით, სხეულში მკვეთრად საგრანობი ფიზიოლოგიური ცვლილების წყაროდ იქცევა. ყოველივე ეს კი ცნობიერების გამრღველებს, გონებისა თუ აზრის პარპონურად წრებრუნვის რღვევასა და ფსიქიკის სიერითი მოშლილობას იწევებს. ავივე ითქვამს სტეფერი სწეულების ყველა სხვა სახის მიმართ. სტეფერი სწეულება, პლატონის მიხედვით, სწეულის ბიწერება (ფტონობაც, სიშუვაც, უმეცრებაც, ბორბრებაც, ზაცაც, სიყუბლაც და ა. შ. და ა. შ.— ამ ბიწერებებს ეკრბო სახეობა), მაგრამ „ტიმოსის“ ატრონი დაფინებით ხასს უსევას ამ აზრს, რომ სწეულის ბიწერებისა და სწეულების მიზეზი სხეულია: „სწეულის სწეულებანი ხორცისაგან იღებენ დასაბამს“³⁵³; მეტისმეტად მეტანობიარე ადამიანი „სიაბოვნებასა და ტანჯვის სიჭარბისაგან სიოტონოსის უმეტეს ნაწილს ატარებს, როგორც ნამდვილი სწევი; ასე რომ, მისი სწეულის სწეულია და სხე-

ულის გამოისობით შემოიღო²⁵⁴; „რაც შეეხება ტანჯას, სხეულ აჭყ ხშირად გვევლინება სულის ბიჭიერების მიხედვად“²⁵⁵. ერთის სიტყვით, ყოველგვარი ბოჭი უშუალოდ ხორცისა ენებს და მხოლოდ ხორცის შემკვრებით გვევლინება სულის ენებათა წყაროდ. „ტიმონის“ ამ პასაჟს გადამწყვეტად მნიშვნელობა ენიჭება „ვეფხისტყაოსნის“ შემდეგი სტრიქონების გასაგებად:

„შე სიტყვას ერთს ვადარებ, პლატონისაჲს წყალაჲსჲმუნსა
სიკრულ და რაობობა აქნეს ხორცისა, ვერაჲ სულსა“²⁵⁶.

როგორც ხორციელი, ისე სულიერი სწავლების მიხედვად, „ტიმონის“ მიხედვით, სულისა და სხეულის პარამორფული თანაფარდობისა და წონასწორობის რღვევა გვევლინება: რადესაც ადამიანის „ერთ-ერთი ნაწილი — სული სხეულთან შედარებით მეტისმეტად მძლავრია და თანაც ფიცხი, ის აჩუქს, შინაგანი სწავლებებით ავსებს და ამახუნებს სხეულს, როცა თავდაყოფებით აწევა მეცნიერულ კვლევა-ძიებას. ცოდნის შეძენისა და კერძო თუ საჯარო პედაგოგობის ხარბი წყურვილით ანთებულმა სულმა შეიძლება გადაწყდეს მთელ სხეულს, შეაჩუქოს მისი საწყისები, გამოფიტოს იგი და თანაც შეცდომაში შეიყვანოს ეგერეთოდებულ ექიმთა უპრავლესობა, რომელიც ყოველივე ამას სრულიად საპირისპირო მიზნის შედეგად თვლის და პირიქით, როცა დიდი და სულზე მძლავრი სხეული აზროვნების მწიხრს და უწყობს უნარს ერწყმის, მაშინ, რაყილა ადამიანს ორგვარი სრულიად ამოძრავებს უპირატესად, რომელსაც ვინაეც ერთი ხორციელია — სმა-ჰმის მოთხოვნილება, მეორე კი ყველზე დეთაბიერი, რაც გააჩნია თითოეულ ჩვენგანს, კერძოდ, აზროვნებისთვის ცდილვა, — უფრო მძლავრი ნაწილის მდგრადობა იმარჯვებს, რაც ზრდის და ამრავლებს მის ძაღობისილებას, მაშინ როდესაც სული ჩლუნდება, სწავლის უნარს მოკლებული და გულმოდარევი ხდება, რაც ადამიანისათვის ყველზე საშიშელი სწავლების — უმეტერების მიხედვად და წყაროდ იქცევა“²⁵⁷.

სულისა და ხორცის სიმართლე, მათი სიჯანაღე მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი, როცა ცოდნის არსების ორივე შემადგენელი ნაწილი ისეთვე პარამორფული თანაფარდობითა და თანაზომადობით ერწყმის ერთმანეთს, როგორც სამყაროს სული და სხეული. „ზომა“ თუ „თანაზომადობა“ პლატონის ფილოსოფიის და ესთეტიკის, შიგნით მისი ფილოსოფიის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ტერმინია. მაგრამ ეს ტერმინი ისე ხშირად და იმდენად სხვადასხვაგვარი მნიშვნელობით იხმარება დიალექტებში, რომ ძალიან შიშის მათი ზუსტი და მკაფიო დორწმობარება ზოგადად შეიძლება თქვას, რომ „ზომა“ („მეტრონ“) ერთგვარაა შეადლდა ორ უღიჯურსობას — სიჭარბისა

და სიმწირის, მეტისმეტობისა და ნაკლებუცენების შორის²⁵⁸. „ფილოსოფოსს“ მიხედვით, „ზომა“ სება არა არის რა, თუ არა „ზღერის“ („პერას“) და „უსაზღერის“ („აპირონ“) დიალექტიკური სინთეზი²⁵⁹, რაც იმას ნიშნავს რომ ზღერისა და უსაზღერების ორგანულ მთლიანობაში ზღერი მარტოდენ საზღვარი კი აღარ არის, არამედ უკვე „ზომად“, ანუ „რიცხვად“ იქცევა. „ფილოსოფივე“ სიტყვით სამი იდეის — მშვენიერების, კემპანიტებისა და „ზომის“ მონათესავე „თანაზომადობის“ („სიმეტრონი“) სახით წარმოგვიჩნდება²⁶⁰. „ზომის“ ცნება მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პლატონის ესქოლოგიურ, მეთოდოლოგიურ და სამედიცინო, კერძოდ, სულისა და ხორცის სიმართლესა და მათ ჰიგიენასთან დაკავშირებულ წარმოდგენებში. იმას, ვინც გიმნასტიკას დიდებულად უთავსებს მუსიკას და მათ უბოძიერესად („მეტროიტატა“) უსადაგებს უფს, ჩვენ შეგვიძლია სახეობით საპართოლიანად ვთვლიდით ყოველდ მუსიკურ და ყოველდ პარამორფულ კაცად, ვაცლებით უფრო მეტად, ვიდრე იმას, ვისაც შეუძლია ერთმანეთს შეუწყოს და შეუნამებლოს სიმები“²⁶¹.

როდესაც ირღვევა პარამორფული თანაზომადობა თუ თანაფარდობა სულისა და სხეულის შორის, პლატონი ატეილებულ მიიჩნევს სამედიცინო ხელოვნების ჩარევას, მაგრამ „ტიმონის“ ატეიკონ ვაცლებით უფრო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს სულისა და სხეულის წჭრისას, მათ სრულყოფას, გაყავებას და გაუმობრძმებას, ერთის სტრეს, გიმნასტიკური, ხოლო მეორის მხრივ, მუსიკური ხელოვნების წყალობით: ყოველგვარ სწავლებას „მხოლოდ ერთი წაიღო აჭყ: არც სული უნდა აჭყრითათ უსხეულად და არც სხეული უსულად; ამავე დროად ვასაბრუოთ ირივენი და, ამრიგად, შევიჩარუნოთ მათი წონასწორობაც და სიმართლაც. ასე, მავალითად, მათემატეიკისმაც და, საერთოდ, ყველამ, ვისი ზომამაც დიდ გონებრივ დამახებობას მოითხოვს, გიმნასტიკური ვაჭრეებით უნდა გაყავოს სხეული. და პირიქით, იმან, ვინც მხოლოდ თავისი სხეულის განვითარებაზე ზრუნავს, მუსიკისა და ყოველივე იმის წყალობით, რაც ფილოსოფიულად ათსლება, სულიც უნდა წჭრთნას და ავარჯიშოს, თუკი სურს მართებულად იწოდებოდეს არა მარტო მშვენიერად, არამედ კეთილად“²⁶².

მხოლოდ ამნარი თვიწყობისა და თეთაღზრდის წყალობით თუ შეძლებს ადამიანი თავისი აზრისა და სულის მოძრობა კონსერვის სრულქმნილ მოძრობას დაამყვანოს და, ამრიგად, თავისი წილი დაღობოს სამყაროს პარამორფულ წჭრებში²⁶³; მხოლოდ სულისა და ხორცის სიმართლით თუ მისწყდება იგი ზნობრივი სრულქმნილობის იმ პარამორფულ იდეას, რომელსაც „კალოკაგიასი“ უწოდებდნენ მკვლად ბერძენები²⁶⁴. ზედსწარმოვე „კალოკაგიასი“ კომპოზიციის, რომლის პირველი კომპონენტი „კალოს“ აღნიშნავს როგორც ვარჯებულ ისე შინაგან სიღამახესს და მომხიბვლელობას. მაგრამ ამ სიტყვას სება

ნიუასიცი აქვს: ყრბოდ, ის, აგრეთვე, ნიშნავს კაცს, რომელიც ღირს სეულად იზღის თავის მოქალაქეობრივ ვალს. რაც შეეხება მეორე კომპონენტს — „ავათოს“, უწინარეს ყოვლისა, ესაა — „ეთილი“ „სრულქმნილი“ „ალტაიების-ღირსი“ (წამოშობულა ზმნისაგან „ავა-მაა“ — „მოშონს“, „ვიღაცით ან რაღაცით აღფრთოვანებულ ვარ“). ასე რომ, ცნება „კალოკავათია“, რომელიც ზშირად მეორდება არა მარტო პლატონის, არამედ ბევრი სხვა ბერძენი კლასიკოსის (პეტრო-ლიტი, ფეკლიდი, ქაენოფონტი, არისტოტელე, პლუტარქე და სხვ) თხზულებებშიც, აღნიშნავს აღმაიანურ სიძველეთა ერთობლიობას, რომელიც თანაბრად მოიცავს ფიზიკური თუ სულიერი სრულყოფილების თითქმის ყველა შესაძლო ნიუანსს. შეიძლება ითქვას, რომ კალოკავათია სხვა არა არის რა, თუ არა აღმაიანის დაუცხრომელი ქმედითობის გზით ზნეობრივი იდეალის მიღწევა, მისი ხორცშეხსნა და დამკვიდრება. ქმედითობის ვარჯიშე არ არსებობს კალოკავათია, — ამტკიცებს არისტოტელე. აღმაიანს შეიძლება ჰქონდეს ყარგი თვისება, მაგრამ ეს თვისება შეიძლება უქმად იყოს, როგორც, ვთქვათ, მძინარესა თუ სხვა რამ მიხეზით უმოქმედო კაცში. ენერგია კი გამო-როცხებს ამას, ვინაიდან ის, აუცილებლობის ძალით, მოქმედებს და სიყვითსაყენ იღტვის. და როგორც ოლიმპიური თამაშების დროს გვირგვინით ამკობენ არა ყველაზე ლამაზებს ან ყველაზე ძლიერთ, არამედ მხოლოდ ასპარეზობის მონაწილეებს (ვინაიდან სწორედ მათ შორის არიან გამარჯვებულნი), ზუსტიად ასევე, ცხოვრებაშიც მხოლოდ ისინი აღწევენ კალოკავათიას, რომელნიც მოქმედებენ. სამაგრიოდ, ამნაირი აღმაიანების ცხოვრება თავისთავადაა სასიამოვნო; ვინაიდან ტკობა — სულიერი განცდა და ყველას ზიამოვნებს ის, რაც უყვარს. ასე, მაგალიად, ცეხნების მოყვარულს ცეხნები მოსწონს, სანახაობების მოყვარულს — თეატრი, ხოლო ყოველივე სამართლიანს მოყვარისათვის სამართლა მოსაწონს, სიქველის მოყვარისათვის კი — ყოველგვარი სიქველ²⁹⁵.

სოკრატე, ტიმეონი, პერმოკრატე, კრიტია¹.

- 17 სოკრატე. ერთი, ორი სამი... კი მაგრამ, ჩემო ძვირფასო ტიმეონს, სადღა შეოთხე მათგანი? რომელიც გემინ ჩემი სტუმრებს იყვნენ, დღეს კი პირიქით, ჩემთვის უნდა გაეწყუთ სუტრა? ტიმეონს ი. აღბათ, შეუძლრდ შეუქნა, სოკრატე; თავისი ნებით არამც და არამც არ დააყდებოდა ამ თავყრილობას.
- სოკრატე. თუ ასეა, განა შენი და აი, ამით ვალი არ არის, რომ მისი მავებობა გასწიოთ?
- ტიმეონს ი. რა თქმა უნდა; თუკი რამე შეგვიტლია, თავს არ დავ-ზოგავთ. მის შემდეგ, რაც გემინ ასე ღირსეულად მოიხადე ჩვენს მი-მართ სტუმართმოყვარეობის ვალი, ჩვენს მხრე, უმადღრობა იქნე-მოდა, თუკი არ ვეცდებოდით, ასევე გვემსახინდა შენთვის.
- სოკრატე. კეთილი; მაგრამ თუ გასოვთ, მანც რამდენი და რანაირი საყთებნი შემოგვიბავთ განახილველად?
- ტიმეონს ი. ზოგი რამ ვეახსოვს, ხოლო თუ რამე დავგავიწყდა, აქ არა ხარ, რომ გავგავსენო? მაგრამ უმეობესი იქნება, თუკი არ დავგ-ვარდები, ყველგერი მოკულდ გავემოიროთ თავიდან, რათა უფრო მყარად ჩაგებებუდის მესტიერებაში.
- სოკრატე. როგორც გნებავთ: თუ არა ეცდები, ჩემი გუწმინდე-ლი მსჯელობის მთავარი საყთი იყო სახელმწიფოებრივი წეს-წყობა-ღება; როგორი უნდა იყოს იგი, და რანაირი მოქალაქეები სჭირდება მის სრულყოფას.
- ტიმეონს ი. ასეა, სოკრატე, ზენს მებრ აღწერილო სახელმწიფო სწორედ საჩვენოა.
- სოკრატე. მაშინ აკი იმით დავიწყეთ, რომ მიწის მენაცოა, და ყველა დანარჩენთა ზელობა გაეცალკევეთ იმ წოდებისაგან, რომლის დანიშნულებაც ისაა, რომ სახელმწიფო დაიცავს ომში?²
- ტიმეონს ი. დიახ.
- სოკრატე. და რაკი თითოეულ წოდებას, საყთარი ბუნებისა-მებრ, მხოლოდ მისთვის შესაფერისი საქმიანობა, მხოლოდ ერთი რამ ზელობა მივაცუთუნეთ; ჩვენ ვთქვიო, რომ ისინი, ვისაც ყველას გუ-ლისათვის მოუწყებს ბრძოლა, როგორც ვარჯიშე, ისე შინაურ მტერთა

თბილისი, 1983—87

მეორე ხელშეწყობისაგან, სახელმწიფოს მცველები უნდა იყვნენ; მათ მოწყვეტდნენ უნდა მთავონ სამართალი თვითონ ქვეშევრდომთ, რომელნიც 18 ბუნებით მათივე მეგობრები არიან, მაგრამ დაუნდობელნი უნდა იყვნენ მტრების წინააღმდეგ ბრძოლაში¹.

ტ ი მ ე ო ს ი. რა თქმა უნდა.

ს ო კ რ ა ტ ე. ვიგონებ, ისიც ვთქვით, რომ ამ მცველებს სულა ფიცები და იმპერატორულ, ფილოსოფიურ უნდა იყოს, რათა მათ შეეძლოს, თუკი საჭირო შეიქნა, მოწყვეტდნენ მოიქცნენ და დაუნდობლად ეროთს მხრივ, მტრის, ხოლო მეორეს მხრივ, მოყვასის მიმართ².

ტ ი მ ე ო ს ი. დაახ.

ს ო კ რ ა ტ ე. აღზრდაზე რაღა ითქვას? აქ აღვნიშნეთ, რომ მათ უნდა ეწირონლიდეთ მუსიკალურსა თუ მათემატიკურ ხელოვნებასა და მათთვის საჭირო ცოდნის ყველა სხვა დარგშიც³; ასეა, არა?

ტ ი მ ე ო ს ი. რა თქმა უნდა.

ს ო კ რ ა ტ ე. ისიც ვთქვით, რომ ამნაირი აღზრდის შემდეგ ისინი თავიანთ საკუთრებად არ უნდა თვლიდნენ არც ოქრო-ვერცხლსა და არც სხვა რამ საუნჯეს, ნაცულად ამისა, მთავან, ვისაც იცევენ, ისინი შილებენ სასლურს, თავიანთ მოკრძალებულ მოთხოვნისთვის შესაბამისად, ერთად დაბარჩავენ მას, ერთად იცხოვრებენ და საერთო სუფრა ეწევათ. მათი ერთადერთი მუდმივი საზრუნავი უნდა იყოს სიყვლეუთ, ყველა სხვა საქმიანთან კი უნდა დაეხსნათ⁴.

ტ ი მ ე ო ს ი. სწორედ ასე იყო ნათქვამი.

ს ო კ რ ა ტ ე. მეორე ქალბიზე ჩამოვარდა სიტყვა და ჩვენ გადავიწყვიტეთ, რომ მათ ბუნებრივ მონაცემებს დაახლოებით ისევე უნდა ევალიარებოდეთ, როგორც კაცებისას; და რომ ისინი მხარში უნდა ედგნენ მამაკაცებს ომშიც და საყოველღიობურ საქმეებშიცა⁵.

ტ ი მ ე ო ს ი. დაახ. სწორედ ასე გადაიწყვია.

ს ო კ რ ა ტ ე. გამარჯვებებზე რაღას იტყვი? თავისი უჩვეულობის გამო ეს კი ყარვად უნდა დავცხსომათ. ჩვენ ვთქვით, რომ ყოველივე ოს, რაც ქორწინებასა და გამარჯვებას ხვება, საერთო უნდა იყოს ყველასთვის. ჩვენ გვინდოდა იმისთვის მიველიწოა, რომ ევრავის ვერასოდეს ვაგვო, მინც რომელი ახალბობილი საკუთრივ მისი, და d ა მრავად, ყველას თავის ნათესავევად მიენნა ყველანი: თანატოლი — ღებად და მშებად, ხოლო უფროსნი და უმცროსნი, შესაბამისად — ან შიშობებულად თუ შიშობელთა შიშობებულად, ან შეილებად თუ შეილი-შეილებად⁶.

ტ ი მ ე ო ს ი. ჰო, ეს კი მართლაც ადვილი დასახსოვებელია, როგორც შენ ამბობ.

ს ო კ რ ა ტ ე. და მეტიც, როგორც შენ, შესაძლოა ვახსოვს, ჩვენ

ვთქვით: იმისთვის, რომ რაც შეიძლება უყუთესი შიშობავლობა გვიკავდეს, ყოველი ხელმწიფალი კაციც და ქალიც, მოვალეა ცხოვრებას მიმართოს და ფარული ფილისიებით მოაწყოს, ქორწინებაში, ისე რომ ექუთესნიცა და უარესიც თავიანთ სწორფერთ შეეუფლდონ და, ამისთანავე, არავინ დარჩეს უშეწყობელი, არამედ ყველას ეგონოს, რომ ასე ინება თვით ბელსურამ⁷.

ტ ი მ ე ო ს ი. მახსოვს.

19 ს ო კ რ ა ტ ე. შემდეგ, უყუთეს მშობელთა შეილები აღსაზრდელად უნდა მიიბარონ, უარესთა შეილები კი შიშულად განაცალკეონ სახელმწიფოს სულ სხვა მხარეში. მეტიც, რაცა მოიზრდებიან, გე-ლისუფანი მოვალენი არიან თვალყური ადევნონ ერთთაც და მეორეთაც, რათა ღირსეულნი უწინდელ ადგილს დააბარონ, უღირსნი კი ვაცხვენონ უკან დაბრუნებულთა ალავს⁸.

ტ ი მ ე ო ს ი. ასეა.

ს ო კ რ ა ტ ე. კი მაგრამ, ჩემო ძვირფასო ტიმოს, მოვახერხებ მოკლელ ალკვიდრას ჩვენი გეშინდელი მსჯელობა, თუ რამე გამოვიტარა?

20 ტ ი მ ე ო ს ი. არაფერი, სწორედ ესაა, რაზედაც ელაპარაკობდი, სოკრატე.

ს ო კ რ ა ტ ე. მამ, მომიხმინეთ, რანაირ გრძობას იწვევს ჩემში სახელმწიფო წყობილების ეს ჩვენი აღფერილობა. ამ გრძობას მე ვეძარებ იმას, რასაც ალკვიდრას ხოლმე ზოგიერთი დიდებულ და ღამაში მხეტის დაწახა, რომლებსაც ან სურათზე გამოისახეთ ეხე-ღამო, ანდა კიდევ — სანამდილეში, მაგრამ უძრავთ და ვარინდებულთ: ძალაუფლებრად მოვიინდება იმას დაწახეც, თუ როგორ მოძრაობენ ისინი, ან რანაირად ავლენენ ბრძოლაში იმ ძალებს, რასაც ვეუარუფლებინებს მათი სხეულის მოქნილობა. ზუსტად ამნაირ გრძობას აღმიძრავს ჩვენს მიერ წარმოსახული სახელმწიფო⁹. ნეტავი მომამხინნა ამბავი იმისა, თუ როგორ იცევა ეს სახელმწიფო სხვა სახელმწიფოებთან ბრძოლაში, რარვ ღირსეულად ეძებნა ომში, რანაირ ვვირობას იჩენენ მისი მოქალაქენი, მათი აღზრდისა და განსწავლულობის შესაფერისად, ბრძოლის ველზე იქნება ის თუ სხვა სახელმწიფოებთან მოლაპარაკებისას.

d ასე, ჩემო კრიტია და ჰერმოკრატე, ჩემთვის ცხადია, რომ ვერასოდეს ვერ შევძლებ საყადროს ბოტბა შევასხა მოქალაქეებს და სახელმწიფოს. ამ ჩემს უშურბოში არაფერია გასკვირველი: მე მგონია, ამის თავი არა აქვთ თვით პოეტებსაც, არც ძველთა და არც ახალთ არა, პოეტთა შიშობის დამცირება რილი მწიდაი, მაგრამ, ხომ ყველასთვის ეწყარა, რომ მიმხმაველთა ტომი ყველაზე ადვილად და სრულყოფილად წარმოვიჩინეს იმას, რასაც სიყრმითვე ჩვეულებ, ხოლო ის, რაც e

ჩვეულებრივად ძვეს, მათთვის კიდევ უფრო ძველი მისამართი სიტყვით, ვიდრე საქმით¹³, რაც შეეხება სოფლისტა მოღვაწის¹⁴, მე, რასაკვირველია, სხვადასხვანაირი სიტყვებით თხზვას და ბევრ სხვა დიდებულ ხელოვნებაში ზედმიწევნით გააფხვლი მგონია იგი, მაგრამ რაკი სოფლისტები გაუღმებობთ დავებებთან ქალაქიდან ქალაქში და არასდეს სკუთარი ვერ არ განაწიოთ, ვაჭვობ, ხელი მოწვევებოლდეთ იმ სიტყვას თუ საქმეზე, რასაც საომარ ვითარებაში, ბრძოლის ველზე თუ მოლაპარაკების მუხველბაში წარმოსთქამდნენ ან აღსარებულდნენ ფილოსოფოსები და სახელმწიფო მოღვაწენი ასე რომ, რჩება მხოლოდ თქვენი უადის ხალხი, რომელიც თავისი ბუნებითაც და განათლებითაც თანაბრად წილანაგობა ფილოსოფოსთანაც და სახელმწიფო

20 მოღვაწეობასთანაც. აი, ჩვენს გვერდითა ტიპისი ისეთი დიდებულო განიშლებლობის მქონე ქალაქის მკვიდრი, როგორცაა ლოკინი ბიტილი¹⁵, არც სომღღირთი ჩამოვარდნა თავის თანამოქალაქებს და არც გვიარშელობის მას კვავა ყველაზე მაღალი თანამდებობა და წილად ზედა კვანახე დიდი პატივი, რაც მშობლიურ ქალაქს შეეძლო შეეთავაზებინა მისთვის¹⁶, მაგრამ, ჩემის შრომი, იმედოვნულად შეძლო მოეწია ფილოსოფოსს ყველაზე მაღალი მწვერვალისთვისაც. რაც შეეხება კრიტიკას, ათენში ბევრშეაქ კი იყის, რომ მისთვის უცხო არ არის ჩვენს წინაშე წამოჭრილი არცერთი საკითხი. დაბოლოს ჰერმოკრატე, მრავალი სარწმუნო მიწმობის ძალით, ბუნებითაც და განათლებითაც ყოველმხრივ მომზადებულა ამნაირი მსჯელობისათვის. აი, რატომაც, რომ გუშინ, როცა მისივენი, შენი ახარები გავეზიარე სახელმწიფოს თაობაზეთ, მცირეოდენი ფიქრის შემდეგ სიამოვნებით დავეთანხმეთ, რადგან ვიცოდი, რომ თუკი ჩემი მსჯელობის გაგრძელებას მოსურნებელი, ვერავინ თქვენზე უკეთ ვერ მათარსებდა ამას. მაინც ვის, რომელ თანამედროვეს შეუძლია თქვენთან წარმოგიდგინოს ღრუბელი მტრის წინააღმდეგ ომში ჩაბნელო და თავისი წუობილების შესაბამისად მოქმედ ჩვენი სახელმწიფო? მას შემდეგ, რაც ყველაფერი მოგასწავნეთ, ჩემს მხრივ, თქვენ მოგ.

c მართვით თხოვნით, რომელსაც ახლა შეგახსენებთ. ერთბაშეთში რომ მითათობრებთ, თქვენ თანხმობა განაცხადეთ, ისდელიოდ სტევიკრი მასპინძლობა გავეწიოთ ჩემთვის. როგორც ზედათ, მე მზადა ვარ და მოუთმენლად მოველი, როდის შემოსრულდებ დანაირებთ.

d **კ** რ ა მ ო კ რ ა ტ ე. რა თქმა უნდა, სოკრატე ამ ჩვენი ტიპისის თქმისა არ იყის, თვის არ დავნოვავთ, ანდა რა საბაბით უნდა გვეთქვა შენთვის უარი? აქ გეზინაც შეველით თუ არა კრიტიკას, იმევე სასტუმროში, სადაც ის დღესაც გვემასპინძლობს, და თვით გზაშიც ჩვენი ვსჯელობდით მხოლოდ ამ სათანზე, კრიტიკამ ვერ კიდევ მაშინ გვეამბო ძველი თქმელება. მოდი, ახლა სოკრატესაც მოუთქვა, რათა

თვითონვე გადაგაწავებინოს, შეეფერება თუ არა იგი ჩვენს მიზანს. **კ** რ ი ტ ი ა. მტრი რა გზაა, თუკი ტროისიც, ჩვენი შესაძენ თანამოსურბრეც, იზიარებს ამ აზრს.

ტ ი მ ე ო ს ო. რა თქმა უნდა. **კ** რ ი ტ ი ა. მაშ, მოისმინე, სოკრატე, ეს ყოველად უცნაური, მაგრამ უწყველად მართალი თქმელება, როგორცა თქვა ერთხელ სოლონისმა¹⁷, ყველაზე ბრძენმა შვილ ბრძენებსა¹⁸ შორის. ის ჩვენი დიდი პაიხა — დრობილეს ნათესავეც იყო და უახლოესი მეგობარი¹⁹, რასაც თვითონვე არარებობის აღნიშნავს თავისი ლექსებში²⁰. მან უამბო პაპანებს კრიტიკის, ბერიკატის კი შეიღობილებს გვიმოტრებდა; რა დღეა და განსაცვიფრებელი საქმეებით გაუთქვამს ოდესღაც სახელი ჩვენს ქალაქს; საქმეებით, რომლებიც შემდეგ დავიწყებას მისცემიან ქვამთა სიავისა და კეთილა სიყვედილის გამო. ამ საქმეთაგან უდიადესისა ის, რისი გახსენებაც აქვამად გვიბრძობს, რათა შენიც გაგიმასპინძლოდეთ ამ საღმრთო დღესასწაულზე ღირსეული და მართალი სასტუმრო პაიხით სითანადო პატრიე მივაგვით ქალღმერთისა²¹.

ს ო კ რ ა ტ ე. კეთილი და პატრისანი; მაგრამ ეს რა საქმეა, არა მონაჭობრი, არამედ უხსოვარ დროში მართლაც ჩადენილი ჩვენი ქალაქის შიგრი, რაც სოლონის გამომოცემით მოუხმენია კრიტიკას.

კ რ ი ტ ი ა. მოგახსენებ ამ ძველსძველ ამბავს, ბერიკატისაგან ნაამბობს. იმზანად კრიტიკა, როგორც თვითონვე ამტკიცებდა, თითქმის ოთხმოცდაათი წლისა იყო. მე კი, პა და პა, ათისა თუ ექვსეობდი²². ეს მოხდა ანატოლის დღესასწაულზე, კერძოდ, ვერუტისის დღეს²³. ჩვენსამეგობა ადონისამებრ, მწყობრადაც ქალღოები შემოგვთავაზეს ყმაჩვენებას ლექსის კითხვაში. ყვეთხელ იქნა ვაშრავი პოეტის ურბოვით ლექსი. ბევრი ყმაწვილი კითხულობდა სოლონის ლექსებსაც, რომლებიც მაშინ ვერ კიდევ ახალი ხელი იყო. და, აი, სამისი ერთობითა წვერამა,

ე არ ვიცო, გულწრფელად თუ, იქნებ, იმ მიზნითაც, რომ კრიტიკისთვის ეკავებინა, თქვა: სოლონი არა მარტო ყველა სხვა მტრად მოიხსენიებინა, ნად მიმანია, არამედ თავისი ლექსებითაც უკეთესობითაც მგონია პოეტებს შორისო. ბერიკატეს — დღევანდელი დღესავით მასსოვს, — მძალად გაუხარდა და დღემითი მიგეო: აჰა, ჩემო ამინდარე, პოეტი სოლონის სასხვათაშორისოც კი არა, სხვა პოეტებობით სავსულადვე უკეთესობა რომ მიეყო ხელი²⁴ და ბოლომდე მიეყენა ეგვიპტიდან მის შიგრი ჩამოტანილი თქმელება²⁵, რომელსაც იძულებით მიანება თვით იმ არა უკლებობა და ათასი სხვა უბედურების გამო, რაც სამშობლოში დაბრუნებულს დახვდა²⁶, მაშინ, ვფიქრობ, ვერც ჰესიოდეს, ვერც პომპე-

როსისა და ვერც რომელიმე სხვა პოეტის დიდება ვერ დაწარმოვდა მისას. — „ვი ვაგრამ, ასეთი მართე რა თქმულება იყო, კრიტიკა“ — ჰქვია მან. „ის ეხებოდა უდიადეს გიბორას, რომელიც ოდესმე ვა- მოუტყენია ჩვენს ქალკს, — მოეცო კრიტიკამ, — და უთუოდ ყველაზე ღირსსასხვარიც იქნებოდა, დროსა და ამ ვმირობის ჩამდენსა დაღუ- ვის რომ არ წაეშალა იმის სხონსა. — ამოღი, თავიდან მიაბნე, — სთხოვა ამინდარემ, — რა მოხდა, როგორ მოხდა, ანუა ესგან მო- ისინა სოლომონისა, რომ სიმართლემთაი ევეო არ ენაბრებოდა?“

e „არის ეგვიპტეში, — დაიწყო კრიტიკა, — დღეტის წვერისთან, იქ, სადაც ნილოსის დინება მრავალ ნაყდად იტოტება, ერთი ნომოსი²⁷, საისად სახელდებულა, რომლის მთავარი ქალაქიც გახლავს საისი²⁸, სხვათა შორის, სწორედ იქაური იყო მუფე ამისის²⁹, საისის მფარვე- ლი ღვთაება მადანი ქალღმერთი, რომელსაც ეგვიპტურად ნეთის³⁰ ეწოდებოდა კი, როგორც იქაურები ამტკიცებენ, თანა ჰქვია, საისელე- ბი ძალზე კეთილშობილურნიდ არიან ვაწყუობლინი ათენელთა მიმართ და მათ თავიანთ ნათესავებადაც კი თვლიან. სოლონი ყვებოდა, საისის³¹ 22-რამ ჩაველი, იქაურებმა დიდი ჰატვით მომიღეს, ხოლო როდესაც ვარდასტელ დროთა ამების გამოკითხვა დავუწვეე ყველაზე მკოდესე მურუმებს, დავაწმუნდი, რომ არც მე და, საერთოდ, არცერთ ელიმ, დაბეჯითებით შეიძლება იტყვას, ამ საქმის არა ვაგვევება რაო. ურ- თხელაც სოლონი ვაწებრახავს მველ თქმულებებზე ჩამოველო სიტყვა და უცლია მათთვის მოცხობრო ის მითები, რომლებიც უწველესადა მინდევლი ამ ჩვენს ქალაქში, კერძოდ, მითი დროინფესსე³², რომელ- საც პირველ ადამიანად ვთვლით, ნომას³³ და იმანზე, თუ როგორ გადაღურინენ წარღვნას დეკეალიონი და პირა³⁴; თანაც, მოუწადინებია გამოიყვანა მათ შთამომავალთა მეგეტარტომიების ნესხა და ვარდასტელ თაბათთა რიცხვის მიხედვით ვაგოთანგარბიშებისა მათ შემდეგ ვანგელი დრო. მაშინ ერთ მსოციან ქერუმს წამოუძახია: „ო, სოლონი, სოლონი, თქვენ, ბერძენები, მარადილნი ბავშვების ხართ, და არ არის მოხვეტი ბერძენთა შორის“ — რად ბრძანებე მკვას³⁵ — უთ- თხავს სოლონი. — თქვენ ყველანი ყრბები ხართ სულით, — უძახი- ნია ქერუმს, — ვინაიდან არცერთის სული არ იმარხავს ოლითარევი მომდინარე ძველნიველ ვაღმოკცებებს და არც დროით ვაგვალარევი- ბულ რაიმე სწავლას. ხოლო ამის მიზეზი შემდეგი გახლავს: ვინ მისთვლის, რამდენჯერ დაღუბულა ცაცთა მოღვაძე და კიდევ რამდენ- ჯერ და რამდენნაირად დაიღუბება იგი³⁶, ყველაზე სასტიკად ადამი- ანებს მესრს ავღუბდა ცეცხლი და წყალი, შედარებით უფრო ნაყ- ლებ — თასი სხვა უბედურება, სწორედ აქედან იღებს დასაბამს თქვენი თქმულება ფეატონზე, ჰელიოსის ძეზე, რომელიც ერთხელ ეთაიმ მამამისის ტელში ჩამოღარა, მაგრამ ვერ მოუტყენებია პელი-

ოსის ვზით წარემართა იგი, ამ-ტომაც ვაღაუბუბავს ყველაფერი დე- დამიწაზე და, ევლით დაფრთხილი, თვითონაც დაღუბულა³⁷. ის თქმულება მითს მოგვათმენებს, მაგრამ ის სიმართლესაც შეიცავს: მარ- თლადია, ცის თაღზე დღამიწის ირგვლივ მზარუნავი სხეულები ზოგ- ჯერ თავიანთი ჩვეული გზიდან გადაიხრებიან, ასე რომ, დროს ხან- ვარძლივ შეუაღლებს შორის დღამიწაზე ყველაფერი ამობოქრებულ ხანძარში იწიქება და იღუბება³⁸. ამ დროს მიუბის, ზეგნებისა თუ უწულად ადგილების მკვიდრი ნაცლებით უფრო მეტნი იხილვიან, ვინავე ზღვისა თუ მდინარის ნაპირებზე მომინდარენი, ასე რომ, ნი- ლოსი, ჩვენი მუდმივი მფარველი და მწყალობელი, ამ უბედურების- უნავე ვეოფარავს, ნაპირებთან ვაღმეოფარებოდა. ხოლო როდესაც ღმერთები, დედამიწის ვაწმუნებლის მიზნით, წარღვნას მოუვლენენ მას, თავის ვაღარჩენის იმედი შეიძლება ჰქონდეთ მხოლოდ მწყემსებს და მკურნავებს, მითს კალთებზე რომ აძოვდება ნახოს, მაშინ როდესაც ევკატონს ზღვაში ჩაავს თქვენი ქალაქების მკვიდრნი, ჩვენს ქვე- ენაში კი, არც ამ დროს და არც სხვა შემთხვევაში, წყალი არასოდეს სემოდან არ ატყდება თავზე ველ-მინდარებებს, არამედ, თავისი ბუნე- ბასამებრ, ქვემოდან მოიწეებს მალა. არ, რატომია, რომ ჩვენი შემო- ნახული თქმულებები ვაცლებით უფრო ძველია ყველა სხვა ხალხის თქმულებებზე, თუცა ისიც ცხადია, რომ ყველა ქვეყანაში, სადაც არც მეტისმეტე სიტყე იცის და არც სიკეთე, ცაცთა მოღვაძე ოლითან-

23-ვე არსებობს, რიცხმერავლობით ზოგან მეტი, ზოგან ნაკლები. რა უნ- და მოხდეს დიადი, შესანაწინავი ამ ღირსსასხვარი, რომ ჩვენ არ აღვწევით და არ ჩავიწეროთ? ხოლო ამ ჩანაწერებს, უმეტესის დროიდან მოყოლებული, ჩვენს ტაძრებში ვიცავთ და ვინახავთ. რო- ვარება საქმე თქვენში და დანარჩენ ხალხებში? როგორც კი მო- ხერხებით დამწერლობისა თუ ყოველგვ დანარჩენის ვამოვიგნებას, რაც საჭიროა სახელმწიფოს ცხოვრებისათვის, ცოდან კვლავ და კვლავ, დროის ვარცყვეულ შეიადრებში, სახადიეთი მოსილება წარღვნა და ცარიელ-ტარბილი, უცვლილი და უმეტესი გტოვებო. ასე რომ, იმე- დურებლნი ხართ ყველაფერი თავიდან დაიწყოთ, თითქმის ეს-ენასა მო- ევლნით ქვეყნიერებს, და წარმოღვენიც არა ვაქეთ, თუ რა მოხდა უსსოჯარ დროს თქვენს ქვეყანაში და თვით თქვენივენიც. ავილით თუნდაც თქვენი მეგეტარტომიების ამბავი, ახლახან რომ ვაგვანდე, სოლონი; ვანა რითი ვანსხვავებება საბავშვო ზეაბრებსაგან? ვერც იმის, თქვენი შემოგონარ ამ მხოლოდ ერთი წარღვნის მსოცია, მაგრამ წარღვნა მანამდეც მრავალი იყო³⁹. და მეტი, ისიც კი არ იცით, ცაც- თა რა დიდებული და კეთილშობილი მოღვაძე ცხოვრობდა ოდესღაც თქვენს ქვეყანაში. შენცა და მთელი შენი აწინდელი ქალაქიც დასა- ებანს რღებთ იმ თესლისაგან, რაც ამ მოღვაძისაგან ვაღარა, მაგრამ

თვენი წარმოდგენა არა გაქვთ ამაზე. ვინაიდან გადარჩენილთა არა ერთი და ორი თამაშ ისე გადაეგო, რომ მუდგებით უტყვის არავინ. თანა წერილობით მოწმობა არ დუბტოვებია. თუმცადა ყველაზე სწავნილი და დამანგრეველი წარღვნის წინ ის სასულეშრომე, რომელიც დღეს ათენის სახელგანთქმულია ცნობილი. სამაგარ საქმეშიაც პირველი უფრო და კანონების სრულყოფილებითაც ბადალი არ მოეძებნებოდა. სოლონი, ვადმოცემა ამნაირი დამახსოვრებასა და დადგენილებებს მაჟურის მას, რომელთა დიდებულებასაც ვერაფერი შეედრება, რაც კი სავსებით დიდ გაგვიგია ამ ცსქვეშეთში¹.

d ეს რომ მივიხიზნე, — ვუბოდა თურმე სოლონი, — გაგვხებულ დეაჩრი და გულმხურვალედ შევეფედრე ქურულებს, ათენის ამ ძველი მოქალაქეების ამბავი დაწერილობით და დალაგებით მოეთხროთ ჩემთვის. ქურუმს თუქვამს: „არ დაგზარდები, ყველაფერს გაიმბობ, სოლონი, შენი ბატონისცემისა და თქვენი ქალაქის, უწინარეს ყოვლისა კი — იმ ქალმერთისა“² გულსთავის, რომელსაც წილად ჰქვდა და რომელიც აღზარდა და გაანათლა როგორც შენი, ისე ეს ჩვენი ქალაქი. მაგრამ გეასა და ჰედესტისგან რომ მიიღო თქვენი თესლი³, მან ჩვენს ქალაქზე მთელი ათასწლეულით უფრო დიდ დააარსა თქვენი ათენი⁴.

e ხოლო ჩვენი სამოქალაქო ცხოვრების სიძველე, წინდა წერლის თანხაზად, რვა ათასი წლით განისაზღვრება. ასე რომ ეგ შენი წინაპრები, რომელთა დიდებულო კანონებისა და დიდი დეაქლოს შესახებ მოყვალედ უნდა მოგათხრო ახლა, ცხრა ათასი წლის წინათ ცხოვრობდნენ.

24 დღე უნდა მოგათხრო ახლა, ცხრა ათასი წლის წინათ ცხოვრობდნენ. მოგვიანებით, მოცილობის თამს, ჩვენ ავიღეთ წინდა წერის და უფრო გულდასმით და თანამდებურად გამოვიტყუეთ ყოველი. შენი წინაპრების კანონები შეგიძლია აქებოლი კანონების მიხედვით წარმოიდგინო: ბევრ სამსზე, რაც უწინ თქვენს ქალაქში არსებობდა, ამჟერად ჩვენი შეგდება; უწინარეს ყოვლისა, ქურუმთა წოდებას, ყველა დანარჩენისაგან განეკრებებულს; შემდეგ ხელისათა წოდებას, რომლის ყოველი წევრი თავის საკეთარ ხელობის მიხედვით და სხვის საქმეში არ ერევა; და ბოლოს, მეყოველს, მონადირეებისა და მიწის მუშაეთა წოდებას; თუმცა შემოშრთა წოდებას, როგორც

b შენი ალბათ, შენიშნე, განეკრებებულა დანარჩენისაგან, და მის წინ რებს კანონი უწყებებს, არაფერზე არა ჩაბრუნნი, ვარდა ომისა⁵. ამას დაემატე ისიც რომ ჩვენი შემოშრთები ფარებითა და შუბებით არიან აღჭურვილნი; ამნაირი აღჭურვილობა, რომელიც თვით ქალმერთთაში მოუძლია ორგულ ქალაქს ჩვენ პირველმა დაფინანსებელ მთელს აზრთი, ისევე როგორც თქვენ — ეგრეთაში. რაც შეეხება გონებრივ წყობას, ხომ ჰქვდა; რანაირი მზრუნველობას იჩენს ამ საქმის მიმართ ჩვენი კანონი, რომელიც ვეფხვებს ვუკლებდეთ კისმოდს და დღესაც

c ებრძო მეცნიერებთათგან გამოგვეყვადეს აღამაინდური ცოდნა, მისინობისა

თუ სამედლიტო ხელოვნების ჩათვლით, რომლის დანიშნულებაა დაამაინო ჩანმართლობაზე ზრუნვა; ისევე, როგორც ცოდნის ყველა სხვა დარგი, რომელიც ზმით ჩამოთვლილ უყავრებოდა.

მაგრამ მთელი ეს მწუხარის წესრიგი ქალმერთთა კიდევ უფრო დიდ დააფუნდა თქვენს ქალაქში; დაწყებით კი იმით დაიწყო, რომ თქვენს საშობად და საშობადოდ ამოარჩია ისეთი ადგილი, სადაც, კეთილად შეხავებული პავის წყალობით, შესაძლებელი იქნებოდა მთელი დედამწიფის ზურგზე ყველაზე გონიერ ხალხად შობილიყო. იმისა და სიბრძნის მოყვარე ქალმერთა შეარჩია და საცხოვრებელი დასახ სწორედ ის მხარე, რომელსაც უნდა ეწვა ხალხი, ყველაზე მეტად რომ ეგვანებოდა მას. და აი, თქვენი დამყიდლილი იქ, დიდებულ კანონთა მფლობელი, რომლებიც მაშინ კიდევ უფრო სრულყოფილი იყვნენ, და ყველა ხალხზე ყოველნაირი სიჭეველი აღმატებულნი, როგორც შექვენიც მღვრთების ნაშრომთა და აღზრდილი⁶. შრავალიცხოვანნი და დაიღნი არიან თქვენი ქალაქის საგზობრი სიჭევენი: ისინი

e აქა ვეაქვს ჩაწერილი და აღმემდ ჩვენს აღტაცებას იწყებენ. მაგრამ მათ შორის ერთი ყველას დიდებულება სიღაღითა და სიქველით. მართლაც, ჩვენი ჩანაწერები ვეაუწყებენ, როგორ მოვილო ოდესღაც ბოლო თქვენმა ქალაქმა შობილზე სამხედრო ძალას, მთელი აზიისა და ეგრეთის დასაყრბოდ რომ შემოიჭრა ატლანტიკის ზღვიდან. მაშინ ჯერ კიდევ შეიძლებოდა ამ ზღვის გაღლახვა, რადგან ჯერ კიდევ არსებობდა იმ სრტების გადაღმა მღვბარე კუნძული, თქვენს ენაზე ასრავლის სვეტბად⁷ რომ იწოდება. ეს კუნძული უფრო დიდი იყო, ვიდრე ლიბია⁸ და აზია ერთად. მაშინდელ მოგზაურებს ადვილად შეეძლოთ ამ კუნძულიდან გადასულიყენენ სხვა კუნძულებზე, ექიდან კი პირდაპირ მღვბარე მთელ ჰელოზეზე, რომელიც მოიცავდა იმ ზღვას, მართლაც რომ ამხსნებებს თავის სახელს⁹.

25 რადგან ზემოხსენებული სრტების ვადლობა ეს ზღვა, არსებობდა, სხვა არის რა, თუ არა უბე. შიგ დატანებელი ვიწრო გასასვლელი, და მხოლოდ მის სრტისმიმდებარე ნაწილს თუ შეიძლება ეწოდოს ზღვა; ამ სიტყვის ნამდვილი მნიშვნელობით¹⁰, ისევე როგორც სრტისაქეთა უბის მომცელი მოწეს სასეხელი სამართლიანად შეგვიძლია ხმელეთად ეთოვოდეთ¹¹. აი, სწორედ ამ კუნძულზე, რომელსაც ატლანტიკა ეწევა, წარმოიშვა სამფრთთა დიდი და საოცარად მძლავრი კავშირი, რომლის ძალაუფლებაც ვრცელდებოდა მთელ კუნძულზე, ბევრ სხვა კუნძულსა და ხმელეთის ნაწილზედაც¹², ვარდა ამისა, სრტის ვადლობა მათ დაიპყროს ლიბია, თვით ეგვიპტეზედაც, და ეგრეთა, ვიდრე ტრანსამდე¹³, და აი, ეს შეეერთებულა მალა ვადმოსროლილი იქნა, რათა ერთი დარტყმით დაემონებინა ჩვენი და თქვენი ქალაქი, ისევე როგორც სრტის ვადლობა მღვბარე ყველა ქვეყანა. სწორედ მაშინ

b კუნძულსა და ხმელეთის ნაწილზედაც¹⁴, ვარდა ამისა, სრტის ვადლობა მათ დაიპყროს ლიბია, თვით ეგვიპტეზედაც, და ეგრეთა, ვიდრე ტრანსამდე¹⁵, და აი, ეს შეეერთებულა მალა ვადმოსროლილი იქნა, რათა ერთი დარტყმით დაემონებინა ჩვენი და თქვენი ქალაქი, ისევე როგორც სრტის ვადლობა მღვბარე ყველა ქვეყანა. სწორედ მაშინ

გამოვლენდა, სოლონი, ყველას წინაშე თქვენი ქალაქის გასაოცარს სწამა და ძალმოსილება. ამგვარად რომ აღვშვამოთ დანარჩენი სკოლის სიმტკიცით და სიამარსავეში ვგაყოფილებით, ის თვალდასრულებლად სათუთვეში ჩაუდგა ელენებს, მაგრამ მოყვებოდათა გამცემლობის გამო იძულებული შეიქნა მართოდარბარო შევებებოდა საშინელ განსაცდელს. მუხეხდავად ამისა, მაინც სძლია მომხდურს და გამარჯვების მთქვენი ტროპაიონი⁴⁰ აღმართა. ისინი, ვინც ჯერ კიდევ არ დაემორჩინათ დამპყრობლებს, მონახობიდან დაიხსნა, ხოლო პერსიკუსს სვეტებს ვადმოძრა მსოფიერებ ყველა ხალხს უშვრველად შინაწინ თვითსუფლება. მაგრამ მოგვიანებით დაიწყო არხანელი მიქსიძეების და წარდგანა; ერთი სასაზღვო დღე-ღამის განმავლობაში მთელს თქვენი დაშვარი მყვრდგვაობაში მიქსი მთიანეთს; ზღვის უფსკრულში დაიხრქა და სამუდამოდ გაუჩინარდა ატანტილეთა მას აქეთ ზღვა ამ აფგოლს თვით დღეიანდელ დღემდე მიუღწეველია ხომალდებისთვის, წყაბდარჩხობისა და წარმოუდგენლად სქელი შლამის გამო, რომელიც ჩაიბრუნა ენებელმა დატოვა⁴¹.

ა და ამრიგად, მოკლედ ვაღიგვეციოთ, სოკრატე, ის, რასაც გვიამბობდა მოხუცი კირტია და რაც თვითონ მას სოლონისგან ვუთხრონია⁴². გუშინ შენს ქალაქსა და მის მოქალაქეებზე რომ ლაპარაკობდი, სწორედ ეს ამბავი გამახსენდა და, ჩემდა გასაოცრად, შევნიშნე, რომ შენა სიტყვები, რაღაც უსწორი შემთხვევითობით, ბევრ რაზეში ემხიბვრებინა სოლონის სიტყვებს. მაგრამ კირტეც არ დამიბრუნა, ვინაიდან ამდენი ხნის შემდეგ კირტიას ნაამბობი კარგად აღარ მახსოვდა ამი-

26 ტომის ვადაუწყებრე, ხმა არ ამიშვლა მანამ, სანამ ყველაფერს დაწვრილებით არ გავიხსენებდი. იგი, რატომღაც, რომ უწყაიმანოდ ვიტყვირთეს ის ვალდებულება, რომელიც გუშინ დამაყისრე: ვიფიქრე, თუკი ესოდნე მნიშვნელოვანი ძიებისას სიტყვას საფუძვლად წაღვადებო ჩვენი განზრახვის შესახებრის სავანს, ყველაფერი რიგვიანდ დადამბრთებდა-მეთქი. გუშინ, მასთან გასელისთინავე, როგორც უკვე მოგახსენიანთ პერსიკრატემ, მასთან საუბარში დაიწყეთ ამ ამბის გასწენება, რეშადვე კი, როცა დაიწვეშვილებოთ და მარტოცა დაგირჩი, მთელი რაზე ამავთ ვეფიქრობოდი და თითქმის ყველა წერილობანი აღვიღებინე. მართალი უთქვამთ: ის, რაც ბავშვობაში დავეცნაყვალა, მესხიერებიდან არ ამი-
 იშვებოთ. არა მგონია შევძლო ყოველდღე იმის გასწენება, რაც გუშინ ეჭ მოვიმინე, მაგრამ, მართალი ვითხრობთ, გამოვირადებოდა, თუკი ვინც იცის რამდენი ხნის წინათ მოსმინელი ამ ამბიდან რაიმეს გასწენება, ვერ შევძლებოდი. თავის დროზე მე ხომ მართლაც ბავშვური გაბრტყობით ვაშინელი ამ ამბავს, პერსიკრატე კი ისეთი ხალისით განმნიშნარტყობდა ყველაფერს ჩემი ვადაუწყებელი შეკითხვების პასუხად, რომ მისი ნა-

ამბობი წარუშლელად აღმებედა მესხიერებამთ, ცეცხლზე ცეცხლით

ამიტოვიტრული ნახატის მსგავსად. დღეს კი, დილიადრიან, ამითაც ვავეუზიარე ჩემი მოგონება, რათა მარტო მე კი არა, მათაც რაზე ჰქონდეთ სათქმელი.

მაშ, ასე, ახლა, საქმის არსს რომ მივუახლოვდეთ, მე მზად ვარ ველაპარაკო, სოკრატე, და მოკლედ კი არა, დამწერლებით მოგახსენო ყოველი, როგორც ბავშვობაში მომხსენებია, ქალაქსა და მოქალაქეებს, რომლებიც გუშინ თითქმის მითითი წარმოგვიღებდა⁴³, ჩვენ ავღვდებით და სინამდვილეში ვადმოვიტანთ: ვიველისსებრთ, რომ შენი ქალაქი კი, ეს ჩვენი სამშობლოა, შენა მიერ წარმოსახული მოქალაქეები კი ჩვენი წინაპრები არან, რომლებიც ქურბების ვადაწიკვრის თანახმად, მართლაც არსებობდნენ სინამდვილეში. შესატყვისობა სრული იქნება და ჩვენ არ შევეცადებთ კემზარტების წინაშე, თუ ვიტყვიოთ, რომ ისინი იმ დროს ცხოვრობდნენ. მაშ, ვავიწყოლოთ მოვავლენდნენ და ვცადოთ, ერთობლივად ძალით ღრსტეულად გავართეთ თუკი იმ ამოცანას, რომელიც შენ დაგვისახე: საკითხავი მხოლოდ ის არის, მიგვეჩინოთ თუ არა ეს სავანე, სოკრატე? ან, იქნებ, მის ნაცულად სხვა რაიმე უნდა ვქნათ?

სოკრატე, რას ამბობ, კირტია, რა შეიძლება ვამტკობინოთ იმას, რაც ყველაზე მეტად პრავდების ქალღმერთის საბატოციველო მსხვერპლმეწიერებასა და ღმრთისმსახურებას, რადგანაც თვით ქალღმერთის ერთესავება?⁴⁴ ევეც არ იცის, ვანა კოტასა ნინავეს, რომ გამოვიტყვიოთ მითითი კი არა ვეცაქს სიტყვას, არამედ მართალ თქმულებებსათან⁴⁵. ამანუ თუ უარს ვიტყვიოთ, სად ან რას ვიპოვით უფრო ეყეთეს? ღმერთმან, ვერაფერს. მაშ, ღმრთი იცის თქვენი შეშუი, დაიწყეთ მე კი, ჩემი 27 გუშინდელი სიტყვის სანაცვლად, ესრტყვოდ დაგიკავებთ უფრს.

კირტი ა. მაშ, იცოვდე, სოკრატე, რანაირი თანამდევრობით ვი-მასპინძლობ. რაკი ტიპოისი ჩვენს შორის ასტროლოგების ყველაზე დიდ-სოდნედა და სამყაროს ბუნების შევცნენებისათვის შეუწირავს მთელი სიციცხლე, ამიტომაც ვადაუწყებრეთ, პირველად მან ილაპარაკოს სათვლისი დაბადებით დაიწყოთ და ადამიანთა ბუნებით დაბნათვარის თვისის სიტყვა. შემდეგ ჩემი ჟერი დადგება: მე თითქმის ტიპოისის ხელ-ლიდან მივალე ადამიანებს, რომლებიც მის სიტყვაში მოველენებთან ამ ვეყანას, შენგან კი საუბრობოდ აღზრდილსაც ჩავიბარებ შოვიერთ მათევეს. მეორე, სოლონის სიტყვისა და სრულმდებლობისამებრ, თქვენი სამსჯავროს წარვეუდგენ მათ, რათა მოქალაქეობის უფლება გამოვი-თხოვიოთ მითთვის, იმის საფუძვლად, რომ სწორად ისინი თავი ვარ-ბასტულ დროთა ის თვედნენ, რომლებიც ამდენი ხნის დაიწყებების შედღევე ყვლვე მოგვაქებინანა წმინდა წერილში და რომლებზედაც ამი-
 ვერდნან ისე უნდა ველაპარაკოთ, როგორც ჩვენს თანამოქალაქეებებსა და კემზარტ ათენებლებზე⁴⁶.

სოკრატე. როგორც ჩანს, აპირებთ სრულად და დიდებულად მთავრობა სანაცვლო ჩემი სიტყვეური მასპინძლობისთვის. შენი ქარია, დაიწყე. ტომოს, მაგრამ ვერ, ადითისამებრ, ილიც ღმერთების მიმართ.

c ტომოსი. რა თქმა უნდა, სოკრატე, რომელი ჰყვარაყოფილ გამბედარს იმას, რომ ყოველი, ცოტად თუ ბევრად მნიშვნელოვანი საქმის დაწყების წინ, მწედა არ მოუხმის ღმერთს? ჩვენ ეს აპირებთ სამართზე ვითყველოთ და გამოვარყვიოთ, დაბადებულა ის თუ დაბადებულა: ვის უმეტეს, მოვალენი ვართ, თუკი სრულად არ მიგვხვდა ვინ, მწედა მოუხმით ღმერთებსა და ჭალმერთებსაც და ვითხოვით, რომ ჩვენი სიტყვები სასურველი იყოს მათთვის და, იმავედროულად, სასამოვნო ჩვენთვისაც. აი, როგორი უნდა იყოს ჩვენი დედრება ღმერთების მიმართ! მაგრამ ჩვენს თავსაც უნდა შევახედროთ, რომ თქვენ უკეთ გამოვით, ხოლო მე უფრო ნათლად იმსჯელო ამ ჩვენს საგანზე.

ჩემის აზრით, ერთმანეთისგან ამთავითვე უნდა ვაგვიჩინოთ ორი რამე: რა არის მარადიული და დაუნადებელი არსი და რა არის ის, რაც მარადის იბადება და არასოდეს არ არსებობს? ის, რაც ვინებითა და აზროვნებით, მოწყობილება, მარად იგივეობადაც არსია, ხოლო ის, რაც წარმოადგენსა და არავინიერებელ შევარძნებას საგნად ვეველონება, გამბედებით იბადება და კვდება. არსებობითი კი არასოდეს არ არსებობს სინამდვილეში⁶⁷. მაგრამ აუკველოვ ის, რაც იბადება, აუცილებლად ამა თუ იმ მიზეზის ძალით იბადება, რადგანაც შემოქმედებელი უმიზეზოდ დაბადის რამეს⁶⁸. ამიტომ როცა შემოქმედი მარად უცვლელა და იგივეობრივ არსს უმჯერს და საგნს იღვსა და ძალ-მისილებს⁶⁹ შექმნისას პირველნიმუშად იყენებს მას, მთელი ქმნილება აუცილებლად მშენიერი გამოვა; ხოლო თუ ის დაბადებულს უმჯერს და დაბადებულსაც იყენებს პირველნიმუშად, მისი ქმნილება-ბ სათვის უტოო იქნება მშენიერება.

კი მაგრამ, ყოვლისმოქმედი ცა? სუღერითა, კოსმოსს ეუფოლები თუ რამე სხვა სახელს, რაც ყველაზე შესაფერისი იქნება მისთვის⁷⁰. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენი ვალია მის მიმართ დავსვათ კითხვა, რომ-ლითაც უნდა დარწმუნს ყოველი საგნის განხორციელება: ყოველთვის იყო იგი, დაბადებულად და დაუსამაშო, თუ პირიქით, დაბადებულა და დასამაშის მქონე? ის დაბადა⁷¹, რადგანაც ხილულია, ხელშესახება და სხეულებრივი, ხოლო ყველა ამინარი საგანი ვრწმობადი ვახსოვთ, ყოველივე ვრწმობადი კი, წარმოადგენითა და შევარძნებით რომ აღეჭა მება, როგორც ჩანს, ქმნალობსა და დაბადებასთანაა წოდებული. ხოლო ჩვენ ვამტყობებთ, რომ ყოველივე იმის დასაბადებულად, რაც იბადება, აუცილებელია ესა თუ ის მიზეზი⁷². მაგრამ ამ სამყაროს შემო-

ქმნელა და მამის⁷³ მოკვლევა შეტრამეტად მწელი საქმეა, თუმცა კი-ცოცხალი მთავრობით, შეტრამეტად იქნება ყველას გაუმგებლანთი იგი. და მაინც, ერთი ასეთი კითხვაც უნდა დავსვათ სამყაროსთან და-კავშირებით: რომელ პირველნიმუშ⁷⁴ უმჯერდა მისი შექმნისას შეს-

29 მოქმედი — უცვლელა და იგივეობრივს, თუ დაბადებულს? თუ კოს-მოსს მშენიერობა, ხოლო მისი დემოტრიოსი — კეთილი, ცხადია, ის უმ-ჯერდა მარადიულს; თუ არა და — რისი თქმაც კი დაუშვებელია, — ის უმჯერდა დაბადებულს. მაგრამ ყველასთვის ნათელია, რომ დემო-ტრიოსი უმჯერდა მარადიულ ნიშნებს: ის თუ ვეღობე მშვე-3 დ ნიერია დაბადებულთა შორის, ხოლო მისი შემოქმედი — ყველაზე უკეთესი მიზეზია შორის⁷⁵. ამნარად დაბადებულ კოსმოსს იგივეობ-რობადაც, აზროვნებისა და ვინების შემოქმედობით საწვდომი ნიშნის მი-ხედვით იქნა შექმნილი. და თუ ასეა, ყოველად აუცილებელია, რომ ეს კოსმოსი რაღაცის ხატად ვეველონებოდეს⁷⁶. მაგრამ ძალზე არსებო-სისა, ყოველგვარი მსჯელობა ბუნებრივი საწყისით დაგვიწყნო. ამიტომ ხატებასა და მის ნიშნებს შორის უნდა ვაღიაროთ შემდეგი სებაობა: ყოველგვარი მსჯელობა მათ შესახებ იმ საგნს ნათესავება, რომელ-საც იგი განმარტავს. ამიტომ მსჯელობა იმაზე, რაც მყარია, წარსულია და ვინით საწვდომი, თვითონაც მყარია, ურყვევი და რამდენადაც სა-ერთოდ შესაძლებელია მსჯელობისათვის, ურდევით და წინააღ-დგომილად უნდა იყოს; მთავ, არც ერთი ეს თვისება არ უნდა აუ-4 დღეს. ხოლო მსჯელობა იმაზე, რაც მარტოდენ პირველნიმუშის ას-ლად და, მასმალად, მის ხატადაც ვეველონება, მთავლობით თუ შეძლებდა იყოს ჰემარტიკი, ვინაიდან არსებობა ისე უთანფერადება დაბადებასა თუ ქმნალობას, როგორც ჰემარტიკება-რქმნისა⁷⁷. ამი-ტომ მუ ვაგიკორებდა, სოკრატე, თუკი ჩვენს მრავალმხრივ რომ გან-ვითარებთ არაერთ საკითხს, რაც ეხება, ვთქვათ, ღმერთების და სამყა-რის დაბადებას, — მსჯელობის დროს თავიდან ვერ აუცილებთ უხეს-ტყობასა და უთანხმოებას. პირიქით, უნდა ვიხარობდეთ, თუკი ჩვენი მსჯელობა უფრო მეტად არ დაშორდა ჰემარტიკებს, ვიდრე ნების-5 დ მიერ სხვა მსჯელობა; ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ მეც, ვის მსჯელო-ბასაც ისწენთ, და თქვენც, ჩემი მსჯელობი, მხოლოდ და მხოლოდ ადამიანები ვართ. ამიტომ ჰემარტიკებულ საკითხთა განხორციელების, გინდა თუ არა, ჰემარტიკების მიწამგვან მითს უნდა დაეკრძალო და მეტეს აღარ წავეპოტრინო⁷⁸.

სოკრატე. კეთილი და პატიოსანი, ტომოს; ისე მოვიტყვიოთ, როგორც ვებობამუნა. ჩვენ აღფრთოვანებით მოვიკმინეთ შენი შესაუ-ლი: ახლა კი კეთილინება და საყუაროვე სიტყვებე ვაძლავ.

ტომოსი. მაშინ ვთქვათ, რა მიზეზით გამოიწვია ქმნალობაცა 6 და სამყაროს არსებობაც იმან, ვინც ისინი გამოიწვია. ის კეთილა

იყო⁶⁹, ხოლო ცთილმა არასდროს, არცერთ საქმეში არ იცის, რა არის შერი. შერისაგან დაიუფლავა⁷⁰ მოსურვა, რომ ყველაფერი რაც შეიძლება უფრო მეტად დამსჯავსებოდა მას. ყველაზე უფრო მათ თებული იქნება, თუკი ბრძენკაცთა კვალდაკვალ ვალირებთ, რომ სწორედ ეს იყო ქმნადობისა და სამყაროს უშეაყრესი მიზნი⁷¹. ამრავალ, 30 რაჟი მოსურვა, რომ ყველაფერი კეთლი ყოფილიყო და, შეძლებინა სამებრ, ანა ყოფილიყო რა უკეთური, ღმერთმა შეიწყნარა ყოველივე ხილული, რაც უნებავდ კი არ იგი, არამედ უწყსრთგოდ და უთავბოლოდ იძებოდა, და უწყსრთგობიდან წესრიგად მოაქცია იგი⁷², რადგანაც სწამდა, რომ ეს უკანასკნელი უსლოდ სოხდა პირველს. შეუძლებელი იყო დასამაბითვე და შეუძლებელია ახლაც, რომ ყველაზე უკეთესი შექმნა რამე ისეთი, რაც ყველაზე მშვენიერი არ იქნებოდა.

b აზრით განსჯა, რომ თავიანთი ბუნებით ხილულ საგანთა შორის გონიერებისაგან განმარტვლილ არცერთს ქმნილება არ შეიძლება უფრო მშვენიერი ყოფილიყო, ვიდრე გონებასობილია, თუკი ერთსად და მეორესად ჩვენ განვიხილავთ როგორც მთელს, გონიერების საგანე კი შეუძლებელია სხვა რამე იყოს, ვიდრე სულიანი. ამ აზრის თანახმად, მან გონიერება ჩაუწერა სულს, სული კი ჩაუდგა სხეულს და ამნარად ავაო სამყარო⁷³ რათა შექმნა უმშვენიერესი და, თავისი ბუნებით, ყოვლის უმყობესი ქმნილება. ამრავალ, კეშმარტებასთან მიახლოებულ ი განსჯის თანახმად⁷⁴, უნდა ვეღარიოთ, რომ ეს ჩვენი კოსმოსი არის სულითა და გონიერებით მოსილი ცოცხალი არსი, და რომ ის დიანდაა კეშმარტად ღვთიერი წინასწარბედვის წყალობით⁷⁵.

c თუ ასეა, დაუყოვნებლივ უნდა დავსვათ შემდეგი კითხვა: რომელი ცოცხალი არსის ხაზად და მსგავსად შექმნა შემოქმედმა მთელი სამყარო? ჩვენ არ უნდა დავამციროთ კოსმოსი, არ უნდა ვიფიქროთ, რომ საქმე ეხება რომელიღაც კერძო სახეობის არსს, ვინაიდან არასრულის ძალი არამც და არამც არ შეიძლება მშვენიერი იყოს; არამედ წარმოვიდგინოთ იმნარი ცოცხალი არსი, რომელიც ცოცხალად თუ ერთობლივად მოიცავს ყველა ცოცხალ არსებას, როგორც თავისი ნაწილებს⁷⁶, და დავსავნაო, რომ სწორედ ის იყო ნიშნუი, რომელმაც ყველაზე მეტად ემსგავსება კოსმოსის მართლაცადა, როგორც ის მოიცავს ვინით საწვდომ ყველა ცოცხალ არსს, ისე კოსმოსი მოიცავს d ჩვენცა და ჩვენს მსგავს ყველა სხვა ხილულ არსებას⁷⁷. რადგანაც ღმერთმა, რომედამ მოსურვა⁷⁸, რომ სამყარო ყველაზე მეტად 31 დამსჯავსებოდა ვინით საწვდომ საგანთა შორის უმშვენიერესისა და უსრულქმნილესს, ერთ ცოცხალ და ხილულ არსად შექმნა იგი, რამელიც თავის თავში შეიცავს ბუნებით მის მონათესავე ყველა ცოცხალ არსს.

მაგრამ მართალნი ვართ თუ არა, როდესაც ერთ ცხზე ვსწავლობთ⁷⁹, თუ უფრო მართებული იქნებოდა მრავალ ან, იქნებ, ურიცხვ

ცხადაც გვეწყენა? ⁸⁰ არა, ცხ ერთია, რაკილა პირველნიმუშის მიხედვით არის შექმნილი. მართლაცადა, ის, რაც მოიცავს ვინით საწვდომ ყველა ცოცხალ არსს, თავის გვერდით არ დღეშეებს რაიმე სხვასაც არადა, მაშინ სავირო იქნებოდა კიდევ ერთი ცოცხალი არსი, რომელიც ამ ორივეს მოიცავდა და რომლის ნაწილებდაც მოგვევლინებოდნენ ორივენი. ამ შემთხვევაში უფრო მართებული იქნებოდა, პირველი ორი კი არა, ეს უკანასკნელი, შიში მოიცელო, მიგვეჩინა სამყაროს პირველნიმუშად. ამრავალ, ქმნილება თავისი ერთადერთობით რომ მგვანებოდა უსრულქმნილეს ცოცხალ არსს, შემოქმედს არ შეუწყნარა არც ორი და არც ურცხვლი სამყარო; მხოლოდ ეს ერთი, ერთადერთი იყო, რომელიც ამ დაიბადა, ასე არის და ასე იქნება⁸¹.

ამრავალ, სხეულებრივი და, მასთანაძვე, ხილული და ხელშესახებოც უნდა ყოფილიყო ის, რაც იბადებოდა. მაგრამ ვერაფერი გახლდა ხილული ცეცხლის გარეშე, ვერც ხელშესახები — რაიმე მყარის გარეშე, სიმყარეს კი ვერაფერი მინიჭებს რასმე, ვიდრე მიწისა. ამიტომ, სამყაროს სხეული შექმნა რომ შეეღდა, ღმერთმა ცეცხლისა და მიწისგან შექმნა იგი. მაგრამ მარტოოდნე ორი წევრი ერთმანეთს სრულყოფილად ვერ შეერთდის მესამის გარეშე, რადგანაც აუცილებელია, რომ ერთს და მეორეს შორის უწამობიანა ერთვარი მიმართებელი კავშირი. ხოლო კავშირთა შორის უმშვენიერესია კავშირი, რომელიც ყველაზე სრულყოფილად აერთებს ერთმანეთთან თავის თავსა და მის მიერ შეაცმირებულ წევრებსაც. ამ მოთხოვნისას კი, თავისი ბუნებისამებრ, ყველაზე უკეთ აკმაყოფილებს პროპორცია, ვინაიდან როდესაც ამო თუ იმ სამ რიცხვს, 32 სამ ოდენობას თუ ძალას შორის იმნარი თანდარობა არსებობს, რომ პირველი ისე შეეფარდება შეთანა წევრს, როგორც შეთანა წევრი — უკანასკნელს, ანდა პირქით, უკანასკნელი წევრი ისე შეეფარდება შეთანა წევრს, როგორც შეთანა წევრი — პირველს, მინა, შეთანა წევრის ვადადგომებისას ორივე კიდურა — პირველი და უკანასკნელი წევრის ადგილას, ხოლო კიდურა წევრების ვადადგომებისას შეთანა წევრის ადგილზე, — ირვევია, რომ მათი თანდარობა აუცილებლად უცვლელი რჩება; ეს კი ნიშნავს, რომ სამივე ამ წევრის კავშირი ერთმანეთს შორის სრულ ერთიანობად გვევლინება.

ამასთან, სამყაროს სხეული უბრალო სიმრტყელად რომ ყოფილიყო b ჩაღრმებელი, ყოველგვარი სიბრძნის გარეშე, სკანძობი იქნებოდა მხოლოდ ერთი შეთანა წევრი კიდურა წევრების ურთიერთდასაყვარებლად და ამ წევრებისა შინ შესრთობებულ. მაგრამ სამყაროს სამყაროშიმობლობანი სხეული უნდა ჰქონიდა, სამყაროშიმობლობან საგანთა შინაგანი კავშირისდათვის კი არასოდეს არ ქმნა მხოლოდ ერთი

შუათანა წყერი: ყოველთვის საჭიროა ორი. ამიტომ ღმერთმა ცეცხლსა და მიწას შუა მოათავსა წყალი და ჰაერი, შემდეგ კი მათ შორის შესი-
 ლბისღაგავდა სრულქმნილი თანაფარდობის დაამყარა, რათა ცეცხ-
 ლი ისე შეფარდებოდა ჰაერს, როგორც ჰაერი — წყალს, ხოლო ჰაერი
 ისე შეფარდებოდა წყალს, როგორც წყალი — მიწას. ასე შეეყვანა
 ისინი ერთმანეთს, ხოლო მათგან ააგო ხილული და ხელშესახები ცი-
 ამნარი მოქმედებოდა და ოთხი ამნარი შემადგენელი ნაწილის მე-
 ეფობით დაიბადა კოსმოსის სხეული. პრიპირციულობის წყალობით
 მწყობრი წესრიგით შეკრული, ხოლო ამის შედეგად მასში აღმოცენდა
 სიყვარული, ასე რომ, მისი ერთიგეობის შემუსხრა აღარავის ძა-
 ლდეს. გარდა იმისა, ვინც ერთხანსად შეკრა და შეადგუბა იგი.³²

c ასე, ოთხეუდ ზემოსხეუბული ნაწილიდან თითოეული მთლიანად
 შევიდა კოსმოსის შემადგენლობაში: შემოქმედმა მთელი ცეცხლისა
 და წყლისაგან, მთელი ჰაერისა და მიწისაგან ააგო იგი, ისე რომ კოს-
 მოსს გაიჭოთ არ დიდობრებოდა მათ არც ერთი ნაწილი თუ ძალისი-
 ლება. მის განზრახული ჰქონდა, ვერ ერთი, არც, რომ კოსმოსი ყოფი-
 ლყო მთლიანი და სრულქმნილი ციცხელი არსი, ასეთვე სრულქმნი-
 დი ნაწილებით; ამასთანვე, ერთადერთს ეარსება და ასიად დარ-
 ჩენილიყო არავითარი ნაწიტი, რისგანაც შესაძლებელი იქნებოდა მე-
 რეტი, მისივე მსგავსი ციცხელი არსის დაბადება³³; და ზოლოს, ისიც
 33 რომ კოსმოსისათვის ეცხიო ყოფილიყო ყოველგვარი სრწილება და
 სწეულება. რადგან იცოდა, რომ თუ შედგენილ სხეულს გარკვეულ შე-
 მოადგებმა სიბიბი, ამ სხვა რამე მძაფრად მოქმედი ძალა და უღრით
 დროს თავს დაატყუებდა, უფოდა დაშლის, დააღრევეს, დაბერებდს, სხე-
 ლის შეშერის და, ზოლოს, კიდევაც მოკიდებდეს მას. თ, ამნარი მი-
 ზეხისა და განსჯის შედეგად, მან ააგო კოსმოსი, როგორც ერთი
 მთლიანი, ასევე მთლიანი ნაწილებისაგან შემდგარი, სრულქმნილი,
 უბერებელი და სწეულებებისათვის მოქმედებელი არსი.

b რაც შეეხება გარემოხაზულობას, მან ისეთი იფრა მისცა სამყაროს,
 რაც ყველაზე შესაფერისი და ზედგამოტრიალი იქნებოდა მისთვის.
 მართლაცა, ციცხელი არსი, რომელიც უნდა მოიცავდეს ყოველფე-
 ციცხელს, ისეთი გარემოხაზულობა შეუფერის, რომელიც მოიცავს ყო-
 ველნარი შესაძლი მობაზულობას. ამიტომაც წრიული ბრუნვით სფერ-
 ცის ფორმა მისცა სამყაროს, სფეროს, რომლის ზედამარბიე ყველგან
 თანმარადა დაშორებელი ცენტრისაგან, ესაა ყველაზე სრულქმნილი
 და თავისი თავის ყველაზე მეტად შესწი მარშემოწერილობა, რადგან
 c ღმერთი თვლიდა, რომ მსგავსი ანაწილ უღრთი მშვენიერია, ვიდრე
 არამსგავსი. სფეროს მთელი ზედამარბი პირწინდად გლუვი გამო-
 იყვანა, სხვადასხვაგვარი მოსაზრებით. მართლაცა, სამყაროს სა-
 ერთოდ არ სჭირდებოდა არც მზერა და არც სხენა, ვინაიდან მის ვა-

რემე არაფერი ჩინებოდა, არც დასანახი და არც მოსასმენი. გარშემო
 არ ერტყა ჰაერი, რადგანაც მისთვის ზედმეტო იყო სუნქევა. ზუსტად
 ასევე, არ სჭირდებოდა არავითარი ასი სახრდელის მოსაძღვება, ანდა
 34 მისე მონღეუბელის უკანვე გამოსაყოფად; არაფერი გამოიღოდა მის
 ფრტელებს გარტით და არც რა შედიოდა, ვინაიდან მის ვარტემ არც
 არაფერი იყო; სამყაროს თვითონვე უნდა ესახრდოდა თავისი საყუთა-
 რი ცვლიბით, თავისთავად განხიზრციულებნა ყოველგვარი ქვედიოთ-
 მბა და თვითონვე დაეტიმბნა ყოველგვარი ვნება, როგორც დაეწესა
 მისმა გამჩენმა, რომელიც თვლიდა, რომ თვითმმარბონა მრავალწილ
 სიბობა ნაყლეოვანებას და უცმარბობას³⁵. რაც შეეხება ხელებს,
 მას სრულიად არ სჭირდებოდა რისიმე აღება, ამ ვიბემე მოგვარება,
 და ღმერთმა ზედმეტად მიიჩნია, სამყაროს სხეულისათვის მოეზარტე-
 ბინა ეს კიდებრბი, ისევე როგორც ფეხები ამ მოძრაობის სხვა რამ
 34 და შეუაღება რადგანაც მოძრაობის შვილ სხებთვან ამნარი სხეულს მან
 მიიღოდა მხოლოდ მისთვის შესაფერისი მოძრაობა, ვერძოდ ის, რომ
 რომელიც ყველაზე ახლოს არსისა და ვინებასთან, ამიტომაც აძიებდა იგი
 ერთგვაროვნად, ერთ ადგილას და თავს თვითვე ებრტენა წრიულად,
 მოძრაობის დანარჩენი ექტსა სხე კი განარბდა, რათა მით ხელი არ
 შეეშალათ პირველსათვის³⁶. და რაც კი ამნარი მოძრაობას ფეხები არ
 სჭირდებოდა, მან უწყოვოდ და უტერტფოდ დაბადა იგი.

ასეთი იყო, ზოგადად, მზარდმოცილღ ღმერთის შთანაფერტი იმ
 35 ღმერთთან მიმართებით, რომელიც არსებობას უნდა ზიარებოდა³⁶,
 ამ შთანაფერტის თანახმად, სამყაროს სხეული გლუვი, ერთგვაროვან-
 ცენტრლიდან ყოველმხრივ თანაბრად განფენილი, მთლიანი, სრულქმნი-
 ლი და მისივე სრულქმნილი სხეულისათვან მზრუნველი უნდა ყოფი-
 ლყო მის ცენტრში შემოქმედმა სულს მოეჩინა ადგილი³⁷. შემდეგ
 ყოველმხრივ ესასრულიდ განარტყო იგი და განსაღ შემოიარტა მთელს
 სხეულს. ასე შეიქმნა წრიოლად მზრუნველი ცარტავლი, ერთადერთი და
 ეული, მგარამ, თავისი სრულყოფილებს წყალობით, თავისთვე თვით-
 თან თანშერბილი, შერტის არტფრის მშომეღი, თვითშემეცნებობა
 და თავისივე თავის სიყვარულით გელსავლი და ცმყოფილი ყოფი-
 ლი ამით რომ შეამყო, მან ნებრტარი ღმერთის სიციცხელ მონიჭა სამ-
 36 ეარბის, მგარამ ეს სული, რომელიც ჩვენს მსგავლობაში მხოლოდ
 ც არსა — სხეულის შემდეგ განვიხილით, ამ უკანასკნელზე უღრთი ვიან
 რბილი შეეუქმნა ღმერთს: ეს მხოლოდ ჩვენ, შემოხვეუთობისა და მი-
 ახლოებობისთვის მონა-მორბილი³⁸, შემოხვეუთობისზე ვადერწინდა
 ჩვენს მსგავლობასაც, მგარამ ღმერთმა უპირველესად და უბუყნსად
 შეიქმნა სული³⁹, როგორც სხეულის მეუფე და მმარტანებელი, უქმნილი
 კი შემდგენარბიად და შემდგერი ნარწილებსაგან შექმნა დაუყოფელი და
 35 მისწივი იფიგობობრივი არსისგან, ისევე როგორც ამისაგან, რაც სხე-

უღლები დაყოფას განიღოს, მან შერვეის გზით შექმნა მესამე, შუა-
ღუდერი სახე არსისა, რომელც წინადაარსა რაგორც იგივეობრი-
ვის, ისე სხვის ბუნებასთანაც და დაუყოფელსა და სხეულებში დაყოფა
ფლას შორის დაამკვიდრა იგი. მერე აიღო სამეფო არსი და ერთ მთლიან
იღვალ შეახავა ისინი, აიძულა რა შერვეის მიმართ უბრა ბუნება სხვისა
b შერყეპილად იგვეობრივს. შემდეგ მან შეუხვავა პირველი არსის
ბუნება მესამისას და სამადან შექმნა ერთი, ხოლო ეს მთელი, თავის
მხრივ, სათანადო რაოდენობის ნაწილებად დაყო, რომელთაგანაც თითო
თითოეული იგივეობრივის, სხვისა და შუაღუდერი არსის ნახავი გახლ-
დათ⁹⁰.

c ხოლო დაყოფა შემდეგნაირად დაიწყო: თავდაპირველად, მთლიან
ნახვიდან⁹¹ მან გამოყო ერთი ნაწილი; შემდეგ მეორე, ორჯერ
უფრო დიდი; მესამე, მეორეზე ერთნახევარჯერ, ხოლო პირველზე სამ-
ჯერ უფრო დიდი; მეოთხე, მეორეზე ორჯერ უფრო დიდი; მეხუთე,
მესამეზე სამჯერ უფრო დიდი; მეექვსე, პირველზე რვაჯერ უფრო დი-
36 და; მეშვიდე, პირველზე ოცდაშვიდჯერ უფრო დიდი⁹². შემდგომ ამისა,
ის შეუდგა ორმაგი და სამმაგი შეაღებებს შეესებას⁹³, არსითვისა
იმეფე ნახვიდან იღებდა ახალ-ახალ ნაწილებს და იმეორად ათავსებდა
წინაღველ ნაწილთა შორის, რომ თითო შეაღებში ორი შეთანა წყარ-
ი ყოფილიყო, რომელთაგანაც ერთი უფრო მეტიერ კიდურა წვერს ამ
უქანასენელის ისეთად ნაწილით აღმეტებინდა, როგორც თუ ჩამოყვარ-
დებოდა უფრო დიდ კიდურა წვერს, ხოლო მეორე შეთანა წვერი თა-
ვისი სიდიდის იმ ნაწილით აღმეტებინდა უფრო მეტიერ კიდურა წვერს,
საყუთარი სიდიდის რა ნაწილთაც უფრო დიდი კიდურა წვერი აღმე-
ბტებოდა შეთანა წვერს⁹⁴. ამნარც კვირთა წყალობით, ძველ შეაღე-
ლებს შორის წარმოიქმნა სამი მეორედის, ოთხი მესამედისა და ცხრა მე-
რვედის ტოლი ახალი შეაღებები. მაშინ დიერბამა ოთხი მესამედის ტო-
ლი ყველა შეაღებში ამოყოფი ცხრა მერვედის ტოლი შეაღებებით,
ტრეხება რა თითოეული შეაღებთანაც იმეორად ვრცელებობს ნა-
წილას, რომ დარჩენილი შეაღებები ყოველთვის განმარტებული ყო-
ფილიყო რიცხვთა შემდეგი თანფარდობითი — ორას ორმოცდაათქუ-
შერთ ორას ორმოცდამესამედი. ამასთან, ნახვი, საიდანაც ორჯერ
იღებდა შემოაღნიშნულ ნაწილებს, მთლიანად იქნა დახარტული.

შემდეგ სიგრძეზე ორად გაავსოთ მთელი ნახვი, ერთმანეთზე გა-
დაყვარდინა ისინი ასო X-ის მსგავსად, წრიულად, მოხარა ორჯერ და
ბოლოები მათი გადაყვების საპირისპირო წერტილში შეაერთა. შე-
დგომ ამისა, აიძულა ისინი ერთგვარგუნად, ერთსა და იმავე ადგილას
ებრუნათ წრიულად, თანაც, ერთი წრე გარეგანად ყოფილიყო, მეორე
კი შინაგანი. ვარგუნად წრის ბრუნვას იგივეობრივის ბუნება დასლი
სხეულად, შინაგანისას კი — ბუნება სხვისა; იგივეობრივის წრე აიძულა⁹⁵

მარტივნიდან მარჯვნივ, მართოქობების გვერდის გასწვრივ ებრუნა,
წრე სხვისა კი — მარჯვნივდ მარცხნივ, იმავე მართოქობების დია-
გნობლის გასწვრივ. ხოლო უპირატესობა მიანიჭა იგივეობრივისა და
d შედგენის წრებრუნვას, რადგანაც მხოლოდ ის დატოვა მთლიანი და
დაუყოფელი, მაშინ როდესაც შინაგანი წრეებრუნვა გვესწვრება დაყოფა
შეად აბათანაბარ წრედ, ისე, რომ შეინარჩუნა ორმაგი და სამმაგი
შეაღებები, რომელთაგანაც თითოეული რიცხვი სამ-სამი იყო. ამ
წრებს მან დაეწესა ურთავიარსაპირისპირო მიმართულებით ბრუნ-
ვა, თანაც ისე, რომ სამი წრის სიჩქარე ერთნაირი ყოფილიყო, და-
ნარჩენი ოთხისა კი აბარტნაირი, როგორც ერთთვის, ისე პირველ
სამს მიმართ, მაგრამ უსტილი თანფარდობით მოწმილი.

როდესაც სულს მთელი შედგენილობა დაბადა, ისე, როგორც
ნათქვამია მისმა შემდგენმა, ამ უქანასენელსა სულს შიგნით განდინა
e ორველავე სხეულებრივი და პარმონიულად მოესადაგა ერთმანეთს
ორვეე მათგანის შეაღება. და, აი, ცენტრიდან ცის კიდით-კიდემდე
განფენილმა, მთელი ცის წრიულად გარემოცემულმა და თავის თავში-
და მარტნეშმა სულმა ელვითად დასაწყისით დაიწყო თავისი უმრეტ-
და უნიჭიერული თავისი მარადიული სიციცხლე. ამასთანავე, ცის
37 სხეული ხილულ დაბდა, სული კი — უხილავი, და როგორც გო-
ნორტებისა თუ პარმონიასთან წინადაარი და ვინით საწედლობა და
მარადის მყოფთა შორის ყველაზე სრულქმნილსგან დაბადებულ-
თითონაც ყველა დაბადებულზე სრულქმნილია და უკეთეს⁹⁶. ის
გველენება სამი ნაწილს — იგივეობრივის ბუნების, სხვისი ბუ-
ნებისა და მესამე არსის ნახვად, რომელიც პრაპორციუ-
დად გაყოფილია, შემდეგ კი კვლავ შეერთებულია⁹⁷ და გამეფდებით
ბრუნავს თავისივე თავის ირგვლივ. ამიტომ ყოველთვის, როცა ეცხმა
რამეფ საგანს, რომლის არსიც გაყოფილია, ან პირველი, განუყოფე-
ლი, — მთელი თავისი არსებით მოძრაავი სული სიყვით აცხადებს,

b თუ რას მიმართაც ეს საგანი იგივეობრივი და რის მიმართ სხვა⁹⁸.
უპირატესად კი — იმას, თუ რანაირი თანფარდობითი, როდის ან
რაგორისა, რომ ქმნალი საგნები ასტებობენ და რამეფ ვანიციდინ ერ-
თერთმასა თუ მარად უცვლელი და იგივეობრივი საგნებისადაში მიმარ-
თებობი. ეს სიტყვა, თითომორავ სამართში უხშირ და მდგრად
წარმოქმული, თანმარად კვმარტია, მოუხეცვლად იმისა, თუ რას
იღება — იგივეობრივისა თუ სხვისა⁹⁹. მაგრამ როცა ის წარმოითქმის
გრძნობადის გამო და მას საწყაროს მთელს სულს გადაცემს წრფე-
ლად მარტნევი წრე სხვისა, მაშინ წარმოიქმნება კვმმარტი და მთა-
რი წარმოდგენა თუ რწმენა; და პირველი, როცა ის წარმოითქმის
აზრით საწვდომ საგანზე და მას იუნება იგივეობრივის მსუბუქედ
მარტნევი წრე, მაშინ აუცილებლად სრულყოფილებას აღწევს ვინი-
c ერება და ცოდნა¹⁰⁰. ხოლო თუ ენიშე კითხვებზე, რამე წარმობრქმენა

ერთი და მეორეც, პასუხად სხვა რამეს დაასახელებს და არა სულს, მისი პასუხი ყველაფერი იქნება, გარდა კუჭმარტობისა.

და როდესაც მაშინ იხილა, რომ მისი ნაწიერი, შარადის მეფე ღმერთთა ეს კუჭმარტი ხატე, მოძრაობს და ცოცხლობს, სიხარულითა და შევებით აღივსა¹⁸¹ და განიზრახა, ხატება კიდევ უფრო მეტად დაემგანებინა ნიშნისათვის, და რაკი ნიშნუ მარადიულ ცოცხალ არსად ვაშკლენება, მან გაღმყვებრა, შეძლებისამებრ ამ მხრავაც მიიღო სა და მსგავსებისათვის. მაგრამ საქმე ისაა, რომ ზემოხსენებულ ცოცხალი არსის ბუნება მარადიულია, ხოლო იმას, რაც იხადება, შეძლებულია მთლიანად მიიწვიოს მარადიულობა ამიტომაც მან მიზნად დასახა, შეექმნა მარადისობის ერთგვარი მოძრაეი ასლი და ცის წყნაროვან ერთად, უძრავი და ერთადღერითი მარადისობის ხატად შექმნა მოძრაეი და მარადიუდინი ხატება, რომელიც არცხვთა განონის თანახმად მიედინება და რომელსაც არსის ვუწოდებთ ჩვენ. რადგანაც ცის დახადებამდე არც დღეები იყო და არც ღამეები, არც თვეები და წლები, არამედ მათი დასაბამი ცოთრი წესრების შექმნასთან ერთად

d ხელა მთლიანად მიიწვიოს მარადიულობა ამიტომაც მან მიზნად დასახა, შეექმნა მარადისობის ერთგვარი მოძრაეი ასლი და ცის წყნაროვან ერთად, უძრავი და ერთადღერითი მარადისობის ხატად შექმნა მოძრაეი და მარადიუდინი ხატება, რომელიც არცხვთა განონის თანახმად მიედინება და რომელსაც არსის ვუწოდებთ ჩვენ. რადგანაც ცის დახადებამდე არც დღეები იყო და არც ღამეები, არც თვეები და წლები, არამედ მათი დასაბამი ცოთრი წესრების შექმნასთან ერთად

e ეწინა დასახეულ ყველა ისინი დროის ნაწილები არიან, ხოლო „იყო“ და „იქნება“ — დროის სხებები, და რაკი მარადიულ არსს მიუყვებით, ჩვენდა შეუმჩნეველად შეცდომას ვუშვებთ. რადგან ამ არსსზეც ვამბობთ ხოლმე, რომ ის იყო, არის და იქნება. მაგრამ, მარადლად რომ განესაყოთ, მას შეუძვრის მხოლოდ და მხოლოდ „არის“, მაშინ როდესაც „იყო“ და „იქნება“ მარტოოდენ იმის მიმართაა სახმარისი

38 რა დროში იხადება და იქნება¹⁸², რადგანაც ერთი და მეორეც სხვა არა არის რა, თუ არა მოძრაობა და ცვალებადობა¹⁸³, ხოლო იმას, რაც მარად უძლეულია და უძრავი, ამ შექვერის დროთა მკვლელობაში უნესი გახდეს, ამ უძრუდესი, ანდა ოდესმე, ამეამად თუ მომავალში, ამად თუ იმად იქცეს, ან კიდევ, საერთოდ, დიდიწონის რამე ისეთი, რაც დახადებამ შეგარძნებთ აღქმად სავანთა ნაკვას არგუნა წილად. არა, ყოველივე ეს მხოლოდ მარადისობის მშასვი და რიცხვთა განონის თანახმად მსარბილი დროის სხვადასხვა სახებია. ვაცო არ იოოს, ჩვენ იმასაც ვამბობთ ხოლმე, რომ შექმნილი არის ბ შექმნილი, ქმნადი არის ქმნადი, შესაქმნელი არის შესაქმნელი, ან არარსი არის არარსი და სხვა მისთანანი. მაგრამ ყოველივე ეს ძალზე შორსაა სიზუსტისაგან. თუმა ახლა ამის დაწვრილებით განსახილველად არა ვცალკა

b ამრიგად, დრო ცალსთამ ერთად დაიბადა, რათა ერთად დახადებულნი ერთადვე დამოლოცვენ, თუკი ოდესმე მოუწყვედით დაშლაც ხოლო დროის პირველდემში იყო მარადიული ბუნება რათა, შეძლებინა სამებრ, უფრო მეტად დამსგავსებლად მას, რადგანაც პირველნიშუმის არსებობა მთელი მარადისობის მომცველია, მაშინ როდესაც მისი ხატება დაიბადა, არის და იქნება მთელი დროის განმავლობაში. ასეთი იყო ღმერთის განსჯა და შთანთქმის დასაბამი პლანეტების ვუწოდებთ, დაიბადენ, დაიბადენ, რათა განესახლებათ და დაეცვათ დროის რიცხვი¹⁸⁴, ერთადღერითის მიყოლებით რომ შექმნა შვიდეუ მათგანის სხეული, ღმერთმა შვიდი წრეზე მოათვსა ისინი, რომლებსაც ვარუშემოწერს სხვისი ბუნება. წრებრუნვა: მოვარუ—ღედამიწის ვარუშემოცველ პირველ წრეზე; მზე—ღედამიწის ზემოთ, მეორე წრეზე; ცისკრის ვარსკვლავი, ისევე რომ ვარუშე პერმისისადმი მიძღვნილი ვარსკვლავი — იმ წრეზე, რომელიც მისი წრის თანხარად ბრუნავს, მხოლოდ სამისისპირი მიმართულუბით. ამიტომაცაა, რომ მზე, ცისკრის ვარსკვლავი და პერმისის ვარსკვლავი თანმიმდევრულად ჩამორჩებიან, ან ეწვიან ერთმორებს¹⁸⁵. რაც შეეხება დანარჩენ პლანეტებსა და იმას, თუ სად ან რა მიზნად იქნა მათი დაამკვიდრა ისინი ღმერთმა, ყოველივე ამის უფროდ იძულებულს ვაგვხდოდა მეორებისთვისაგან საყოთნებისათვის ეფრო მეტად უფრადლება დაგვეთმო, ვიდრე ამას მოითხოვს ჩვენი მსგავლობის საგანი. უფრო გვიან, მოცულვით ვამს, შესაძლია უფრო გულდასმით განვიხილოთ ყოველივე ეს.

c ამრიგად, მას შემდეგ რაც ყველა ამ ვარსკვლავს, რომელიც აუცილებელი იყო დროის შესაქმნელად და მოსაწოდებლად¹⁸⁷, თითოეული მათგანისათვის შესაფერისი მოძრაობა მიუჩინა; მას შემდეგ რაც ყველა ეს სხეული სულებრივი საყვარელი იქნა შეკრული, ცოცხალი არსად იქცა და თავისი დანიშნულება შეიგონ, — თითოეულმა მათგანმა სხვისი მოძრაობის გასწვრივ დაწყო ბრუნვა, მოძრაობისა, რაკი თუკი გეზად კეთს იგივეობის მოძრაობის და მას ექვემდებარებოდა¹⁸⁸, ამის შედეგად, ზოგიერთი უფრო დიდ წრის შემოწერს, ზოგი კი — უფრო მცირეს; თანაც, მცირე წრეზე მოძრაეი უფრო სწრაფად ბრუნავს, ვიდრე ისინი, რომელნიც დიდ წრეზე მოძრაობენ. მაგრამ იგივეობრივის მოძრაობის ზემოქმედებით ისე ჩანს, თითქმის უფრო სწრაფად მოძრაე ვარსკვლავებს ეწვიან უფრო ნელა მოძრაენი, მაშინ როდესაც სინამდვილეში პირიქითაა საქმე: რაკი იგივეობრივის მოძრაობა თითოეული ვარსკვლავის წრეს მარუტეისებურად ხსნის იორი მათგანი მოძრაობის ურთიერსამართისპირი მოძრაობის შედეგად. ამიტომ სწორედ ის ვარსკვლავი, რომელიც ყველაზე ნელა გადაიბრუნება ყველაზე სწრაფი მოძრაობისგან, ჩვენ გვეჩვენება, თითქმის ყველაზე მეტად უახლოვდება მის სიჭკარეს¹⁸⁹, იმ მიზნით, რომ მიკვებულა ყოფილიყო სინდელი და სიჭკარის თანადარობითაა ზუსტი ზომა; რომლებითაც ისინი ვარსკვლავთა თვისანი რვა წრეს¹⁹⁰ დედამიწიდან მეორე წრეზე ღმერთმა ანთი სანთელი, რომელსაც ჩვენ მისს

ტება დაიბადა, არის და იქნება მთელი დროის განმავლობაში. ასეთი იყო ღმერთის განსჯა და შთანთქმის დროის დახადებლასთან დაგვემართებოდა¹⁸⁴, და, აი, დროის დასაბამედება დაიბადნენ მზე, მეორე და სხუი სხვა მნათობი, რომლებსაც პლანეტებს ვუწოდებთ, დაიბადენ, რათა განესახლებათ და დაეცვათ დროის რიცხვი¹⁸⁵, ერთადღერითის მიყოლებით რომ შექმნა შვიდეუ მათგანის სხეული, ღმერთმა შვიდი წრეზე მოათვსა ისინი, რომლებსაც ვარუშემოწერს სხვისი ბუნება. წრებრუნვა: მოვარუ—ღედამიწის ვარუშემოცველ პირველ წრეზე; მზე—ღედამიწის ზემოთ, მეორე წრეზე; ცისკრის ვარსკვლავი, ისევე რომ ვარუშე პერმისისადმი მიძღვნილი ვარსკვლავი — იმ წრეზე, რომელიც მისი წრის თანხარად ბრუნავს, მხოლოდ სამისისპირი მიმართულუბით. ამიტომაცაა, რომ მზე, ცისკრის ვარსკვლავი და პერმისის ვარსკვლავი თანმიმდევრულად ჩამორჩებიან, ან ეწვიან ერთმორებს¹⁸⁶. რაც შეეხება დანარჩენ პლანეტებსა და იმას, თუ სად ან რა მიზნად იქნა მათი დაამკვიდრა ისინი ღმერთმა, ყოველივე ამის უფროდ იძულებულს ვაგვხდოდა მეორებისთვისაგან საყოთნებისათვის ეფრო მეტად უფრადლება დაგვეთმო, ვიდრე ამას მოითხოვს ჩვენი მსგავლობის საგანი. უფრო გვიან, მოცულვით ვამს, შესაძლია უფრო გულდასმით განვიხილოთ ყოველივე ეს.

ამრიგად, მას შემდეგ რაც ყველა ამ ვარსკვლავს, რომელიც აუცილებელი იყო დროის შესაქმნელად და მოსაწოდებლად¹⁸⁷, თითოეული მათგანისათვის შესაფერისი მოძრაობა მიუჩინა; მას შემდეგ რაც ყველა ეს სხეული სულებრივი საყვარელი იქნა შეკრული, ცოცხალი არსად იქცა და თავისი დანიშნულება შეიგონ, — თითოეულმა მათგანმა სხვისი მოძრაობის გასწვრივ დაწყო ბრუნვა, მოძრაობისა, რაკი თუკი გეზად კეთს იგივეობის მოძრაობის და მას ექვემდებარებოდა¹⁸⁸, ამის შედეგად, ზოგიერთი უფრო დიდ წრის შემოწერს, ზოგი კი — უფრო მცირეს; თანაც, მცირე წრეზე მოძრაეი უფრო სწრაფად ბრუნავს, ვიდრე ისინი, რომელნიც დიდ წრეზე მოძრაობენ. მაგრამ იგივეობრივის მოძრაობის ზემოქმედებით ისე ჩანს, თითქმის უფრო სწრაფად მოძრაე ვარსკვლავებს ეწვიან უფრო ნელა მოძრაენი, მაშინ როდესაც სინამდვილეში პირიქითაა საქმე: რაკი იგივეობრივის მოძრაობა თითოეული ვარსკვლავის წრეს მარუტეისებურად ხსნის იორი მათგანი მოძრაობის ურთიერსამართისპირი მოძრაობის შედეგად. ამიტომ სწორედ ის ვარსკვლავი, რომელიც ყველაზე ნელა გადაიბრუნება ყველაზე სწრაფი მოძრაობისგან, ჩვენ გვეჩვენება, თითქმის ყველაზე მეტად უახლოვდება მის სიჭკარეს¹⁸⁹, იმ მიზნით, რომ მიკვებულა ყოფილიყო სინდელი და სიჭკარის თანადარობითაა ზუსტი ზომა; რომლებითაც ისინი ვარსკვლავთა თვისანი რვა წრეს¹⁹⁰ დედამიწიდან მეორე წრეზე ღმერთმა ანთი სანთელი, რომელსაც ჩვენ მისს

შეწოდებით¹¹¹, რათა ხოს, შეძლებინამებრა, ცის კიდული-კიდულზე გაენ-
 თვინა ყველაფერი, მისი ყველა ცოცხალი არსი, რომელსაც ეს
 შეხვედრის, ზიარებობა ჩაიკეთეს ბუნებას, იგივეობრივებისა და მსგავსის
 წრებრუნვის მეშვეობით შეეცნო იგი¹¹². ამანარად და ამ მიზეზის ძა-
 ლით, დაბადა ღამე და ღლა, რომლებიც შეადგენენ ერთადერთი და
 უპრონორტულესი წრებრუნვის ერთ მოქცევას¹¹³. ხოლო თუ სრულდებ-
 მას მაშინ, როცა მოვარე, თავის წრეს რომ გარშემოტვლის, აწევა-
 მებს¹¹⁴, წელი კი მაშინ, როცა მზე გარშემოტვლის თავის წრეს¹¹⁵.
 რაც შეეხება დანარჩენ პლანეტებს, ადამიანზე, მტვირთვითა და გა-
 მოცლებით, ვერც ამჩვენებ მათ წრებრუნვას, სახელს არ სდებენ,
 დავიარებობით ერთმანეთს არ უღაირობენ და ჩრტებით თანაფარდობა-
 ბით არ გამოხატავენ მათ, ასე რომ, შეიძლება ითქვას, წარმოდგენა-
 არა აქვთ იმაზე, რომ მთელი ეს ურტიცხო და ვანსაცვიფრებულად მრავ-
 აღფეროვანი ხეტარული დროა. მოიხედავად ამისა, მარცხ შეიძლება
 ძის განკურტება, რომ დროის სრული ჩრტები რომ წელიწადს შეავ-
 სენს მაშინ, როცა სხვადასხვა სიტქაობით მბრუნავი რვა წრე ერთდრო-
 ულად დაუბრუნდება დაბამარჩე წრეტარს და ერთფეროვნად მოძ-
 რავი იგივეობრივის წრესთან რვავე საერთო ზომითი თანაფარდობით
 იქნება დაეუპირებელი¹¹⁶. აი, როგორ და რისთვის დაიბადა ყველა
 ეს ვარსკვლავი, რომლებიც დაეხებებიან ცაზე და კვლავინდებურად
 3 უბრუნდებიან თავიანთ ვახს, რათა საწყარო რაც შეიძლება უფრო
 მეტად ქაეადეს სრულქმნილსა და გონით საწყადომ აძის და უფრო
 სრულად მახავედის მის მარადილ ბუნებას.
 ყველა სხვა მხრავ, თვით დროის დაბადებამდე, საწყარო უყვე
 ჰეადა იმ ნიშნს, რომლის ხატადაც შეიქმნა, მაგრამ ჯერ კიდევ არ
 შეიკავდა ცოცხალ არსებებს, რომლებიც მასში უნდა შობილიყვნენ,
 და აშენდა. მისი მსგავსება მარადილი არნიშის მიმართ ჯერ კიდევ
 არ იყო სრული, მაგრამ ღმერთმა ვადაწყვიტა შეეცნო ეს ნაყოლი და
 ნიშნუშის ზეტი მსგავსებად ჩამოქმნა ასლი, რამდენსა და რამდენნარ
 ძირითად სახესაც ვერტვა კონება ცოცხალ ახსში, მისი ჩანადიჭობარ
 თანამბად, იმდენივე და ისეთივე უნდა ყოფილიყო საწყარომიც¹¹⁷. ხო-
 40 ლ ეს ძირითადი სახე თონხა: პირველი — ღმერთების ციურთი ვეარო;
 მეორე — ფრთოსანნი და ცაში მფრანათა ვეარო; მესამე — წყლის
 ბინადართა, მეოთხე კი — მიწის მკვიდართა და ფხვით მოარულთა ვეა-
 რი. ღმერთების ვეარის იღვა დემოურტოზმა უპირატესად ცცხლო-
 სავან შექმნა¹¹⁸, რათა უბრწყინვალესი და უმშვენიერესი ყოფილიყო
 სახილველად, ხოლო იმ მიზნით, რომ ყველაზე მეტად დამხავესებოდა
 საწყაროს, უნადოდ მრავალი შექმნა იგი¹¹⁹. ზუნავისი ვანჩინებით,
 უსრულქმნილს ადვილი მონჩინა და უბრძანა ყველადაცაღა მოძ-
 ყლიოდა საწყაროს წესრიგის; თანაც, მთელი ცის თალზე დაამკვიდრა

იგი, ათსნაროდ შეადგო და, ამრავად, შექმნა უემმარტა კონსოსი,
 რაც შეეხება მოძრაობას, თითოეულ ღმერთის მან ორნარო მოძრაობა
 მანათე: ჯერ ერთი, ერთგვაროვანი მოძრაობა ერთსა და იმავე ადვი-
 ლით, რათა იგივეობრივზე ყოველთვის ერთი და იგივე აზრი ჰქონი-
 ლათ; და მეორეც, წინსვლითი მოძრაობა, რათა ყველანი დაქვემდებ-
 არებოდნენ იგივეობრივებსა და მსგავსის წრებრუნვას¹²⁰. მოძრაობის
 დანარჩენი ხუთი სახე კი ვანარტად მოთვან, რათა მთელი ეს ვეარო
 მღვანდა და უძრავი, ხოლო თითოეული ღმერთი რაც შეიძლება უფ-
 რი მეტად სრულქმნილი ყოფილიყო¹²¹. აი, რა მიზეზით დაიბადა
 ყველა უძრავი ვარსკვლავი, რომლებიც მარადის მყოფ ღვთაებრივ
 არსებებად გვევლინებიან, ყოველთვის ერთი და იგივენი არიან და
 ერთგვაროვნად ბრუნვენ ერთსა და იმავე ადვილს. ხოლო ყველა აღ-
 ვილმონაცვლა, ანუ მოხეტიალე ვარსკვლავი ისე დაიბადა, როგორც
 ზემოთ იყო ნათქვამი. რაც შეეხება დედამიწას, ჩვენს მარჩენებას და
 ძობას, თავისი ღმრთის ირგვლივ რომ ბრუნავს, რომელიც მივლის საშ-
 ყაროზე გადის¹²². — ღმერთმა დღე-ღამის მკველად და გამარტვლ
 შექმნა იგი¹²³, როგორც ცის წიაღში შობილ ღმერთთა შობის უბარ-
 ელესი და უხეცის ღვთაება. ხოლო თუ დაეუპირებობით ამ ღვთ-
 ებათა ფერტულს, მათ ურთიერთმისახლოებას, მათ წრულ უაქცევას
 თუ კვლავ წინსვლას, მათ სწრაფვას ერთმანეთისაკენ თუ მათ ურთი-
 ერთადპირისპირებულობას, აგრეთვე იმას, თუ რომელიც რომელს უს-
 წრებს, ან ჩვენს მიმართ ისეთ მდგომარეობას იკავებს, რომ დროის
 განსაზღვრელ შეაღებდები ხან უჩინარდება, ხან კი კვლავ ჩნდება
 და შობის ზარბას სცემს, ან მომავლის მიუწყებლად ევლინება ყველას,
 ვისაც ვინიერული ვანსყის უნარი არ შესწევს. — ყოველივე ამან
 შეკრლება, რამე თვალსაჩინო გამოსახულებს უქონლად ფუქი და
 ამაკ ვარკა იქნებოდა. ამიტომვე დაეჭრადეთ ზემოთქმულს და ამით
 დაგმარულთ ხილული და დაბადებული ღმერთების ბუნებაზე მსაყ-
 ლობა.
 რაც შეეხება დანარჩენ ღვთაებებს, მათზე სუბაბასი და მათი და-
 ბადების გარკვევა ჩვენს ძალ-ღონეს აღემატება. ისრა დავერჩინო-
 ვერწმუნოთ იმ ხალხს, ვისაც ამ საგანზე ჩვენამდე უღაპარავია. რაე-
 და ისინი, მათივე საკუთარი მტკიცებით, ღმერთების შთამომავალნი
 იყენენ, აღმათ, ზედმწევენი იცნობდნენ თავიანთ წინაპრებს, შეუქ-
 მლებელია უნდობლობა გამოუცხადო ღმერთების ნაშვირთ, თუნდაც
 5 მათ მსჩველობა ნაყოლებად დამაყრებელი იყოს და სარწმუნო საბუ-
 თებს არ ემყარებოდეს. რადგან, თუ ისინი შინარულად გადმოცემად
 ასალებდნ თავიანთ მტკიცებას, მეტი რა უნა გავქვს. თითონი კანონი
 ვეოწყებს, ენდოთ მათ სიტყვებს. ამრიგად, ჩვენ ვაღაპრებთ და ე-
 მყორებით მათ მსაყლობას ზემოსხენებული ღმერთების წარმომავლო-

ბის შესახებ. გვასა და მურანოსის შვილებმა იყვნენ ოკეანოსი და ტე-
ოსის, მათგან იშენენ ფორკისი, კონნოსი, კრეა და მათი მომყოლნი,
41 კრონოსისა და რესასგან — ზესის, ჰერა და აველა ის ღვთაება, ვისაც
მათი დამბრუნის სხელით ვიკონობ, ხოლო ამათგან დასამამს იღებს
ახალი შთამომავლობა¹²⁴. როდესაც დაიბადა და არსებობას ეზიარა
ყველა ეს ღმერთი, მე ვგებლსმხოზ როგორც ხალხელსა და წრულელს
მბრუნავთ, ისე უხილავთაც, რომელნიც მამინ გვევლენებან, როცა
თავითი მოესურვებათ, — სამყაროს მშობებმა და შემოქმედებმა ამ
სიტყვებით მიმართა მათ:

ღმერთების ღმერთნი!¹²⁵ მე ვარ თქვენი დემიურგოსი და საჭეუ-
ლა მამა; თქვენ მე დაგბადეთ, ხოლო ჩემგან დაბადებული დაუშლულა
იქნება და დაურღვეველი, რადგანაც ასეთია ჩემი ნება¹²⁶. რა თქმა
უნდა ყოველივე ის, რაც შედგენილია, შეიძლება დამოიღოს და არ-
ღვეულ იქნეს, მაგრამ მატრონიდენ ბოროტს თუ აღებების იმისი დამო-
ბის სურვილი, რაც მშვენიერად შეჩვენებულა და სრულყოფილი ამი-
ტომს, რაჟი ერთხელ დაიბადენით, არც მთლად უკვდავი იქნებით და არც
მთლიანად დაურღვეველი; და მაინც, თქვენ არ მოვიწყვთ დაიბი-
ნით რაღვევა და გაიხიზათ მოკვდავთა ზედგარი, რადგან ჩემი ნება-
სურვილი კიდევ უფრო მტკიცე და დაუსხნელი კავშირი იქნება თქვენ-
თვის, ვიდრე ის, რამაც დაბადებისას თითოეული თქვენგანის სხეული
შეკრა ახლა კი ისმინეთ, რას ჩავაგონებთ ჩემი სიტყვა. ვერ კიდევ
არ დაბადებულს სამი მოკვდავი გვარი¹²⁷, ხოლო სანამ არ დაბადებულა,
ცა დაუსრულებელი დარჩება, რადგანაც ვერ კიდევ არ მოვიყვას
c ცოცხალ არსებათა გულბრუნე ყველა გვას, თუმცა კი უნდა მოი-
ცადეს, რაც აუცილებელია იმისთვის, რომ საყმათ სისრულეს მიღ-
წონს. მაგრამ თუ ეს არსებები ჩემი წყალობით დაიბადებან და ესე-
რებან სიცოცხლეს, მაშინ ისინი ღმერთების სწორნი იქნებან. ამი-
ტომ სანამოდ, რომ მოკვდავებად დაიბადონ, ხოლო სამყარო კუშმა-
რტად ყოვლისმომცველი გახდეს, თქვენი ბუნების თანხმად და ჩემი
ძალისილების მიმაგიით, რომლის წყალობითაც დაიბადეთ — თე-
თონვე შეუღვეით ცოცხალ არსებათა შექმნას¹²⁸. თუმცა, რაჟილა სა-
პირია, რომ მათშიც იყოს რაღაც ისეთი, რასაც უკვდავთა თანამო-
სახელობა შეაფერის, უკრთოდ, ეგრეთწოდებულ ღვთაებრივი საწყი-
სი¹²⁹, რომელიც უწინამძღვრებს ყველა მათგანს, ვინც ხალისით ვა-
მოგვყვებით უკან და თავისი ნებით დაადგება სიმართლის გზას, —
d მე მოგვიმთ მის თესლს და ჩანასახს. რაც შეეხება დანარჩენს, თქვენ
თვითონ ჩააწინით უკვდავი მოკვდავს და დაასრულეთ ცოცხალ არსე-
ბათა შექმნა, გააზადეთ და მიეცით მათი საზრდელი, დაზარდეთ ისინი,
ხოლო სკვდილის შემდეგ თვითონვე მიიბრუნეთ, თვითონვე მი-
იღეთ უკან¹³⁰.

ესა თქვა, ხოლო შემდეგ მიბრუნდა იმავე პურკულს, რომელშიც
ერთმანეთს შეუხავა სამყაროს სულის შემადგენელი ნაწილები, უწინ-
ბული ნაზავის მთელი ნაწილი და ნარჩენი ჩასხმა შიგ და დაახლოებით
ისევე, როგორც უწინ, კვლავ ერთმანეთს შეურია ისინი, მაგრამ ამ
ახალ ნაზავის სიწმინდე უკვე მეორეული თუ მესამეული იყო¹³⁰.
შემდეგ ამ ნაზავიდან გამოჰყო იმდენივე სული, რამდენიც არის ვარს-
კვლავი და მთელს ცაზე ჩამოაჩრია ისინი, ისე რომ, თითოეულ სულს
თითო ვარსკვლავი ხელა წილად. ვარსკვლავებზე, როგორც ცოტა უკ-
რებზე, რომ დასხა ისინი¹³¹, სამყაროს ბუნება უჩვენა და ბედლანსწერის
ქანონები გაანდო მათ¹³². პირველი დაბადება ერთნარად იქნება და-
დენილი ყველა სულისთვის, რათა მის მიერ არცერთი არ იქნეს დამ-
ბრუნებული, ხოლო მთელს ცაზე მიმოფანტულმა და თითოეული მათ-
განის წრხელდომილ ვარსკვლავზე — დროის ამ საჭურველზე¹³³ დამკვიდ-
რებულმა სულებმა დასამაში უნდა მისცენ სულდებულთა შორის ყვე-
42 რაზე ღვთისმოსავ ცოცხალ არსებებსა მოდგმას — ადამიანთა მოდგმას,
და რაჟი ამ მოდგმის ბუნება ორმაგი უნდა იყოს¹³⁴. უმკობელი იქნება,
ის გვარი, რომელიც ოდესმე მამაყავთა გვარად იწოდება¹³⁵. როდეს-
აც სულზე, აუცილებლობის ძალით, სხეულებში დამკვიდრდებან,
ხოლო ყოველი სხეული იძულებული იქნება რაღაცა მიიღოს და რა-
ღაც გამოიყოს¹³⁶, ვარდნული გახდება, ვერ ებოთ, ის, რომ სულებში
ჩანსისის თითოეული მათგანისათვის აუცილებელი
შთაბეჭდილებებით განპირობებული შეგრძნება; მეორეც ის, რომ მათი-
წილი დაიბადოს ვარსკვლავთა და ტანჯვასთან წილდაყარი სიყვარული, ბო-
ლოს კი შიში, მრისხანება და მათი მსგავსი ამ მათივე საპროპიოტორი
ყველა სხვა ენება¹³⁷; თუ სულები ამ ენებათა დაძლევისა და დაურეგ-
ვას შეძლებენ, სამართლიანი იქნება მათი სიცოცხლე, ხოლო თუ პირა-
ქით, ზემოსიწებული ენებები თვითონვე სიძვერეს სულებს, მაათი სიცო-
ცხლე უსამართლოდ შეირაცხება; ვინც ღიბსულად გაღვეს მისთვის
მეზომილ დროს, თავისი წილხელდომილ ვარსკვლავის საჯანეს დაუბ-
რუნდება, სადაც ნეტარი და მისთვის ჩვეული სიცოცხლით იტყუ-
რდება, ხოლო ვინც ამას ვერ შეძლებს, მეორე დაბადებისას ქალის
ბუნებად შეიცვლის თავის ბუნებას; მაგრამ თუ აშეურადეც არ მოიშ-
ლის ბოროტებას და თავისის გააგრძელებს, ყოველი ახალი დაბადებუ-
ლის იმნარი ცხოველურ ბუნებაში განსხვავდება, რომელიც ყველაზე
მეტად შეაფერის მის ბიწიერებას; და ამ სატანველს მანამდე არ
მივლება ბოლო, სანამ თავის თავში არ დემორჩილება იგუიკობრი-
ვისა და მსგავსის წრებრუნეს, გონებით არ სძლევა ცეცხლისა და
წყლის, მიწისა და ჰაერის უჩვეულო ბორჯვას და ბოზობრბობას, მის
ბუნებასთან შეჩვევას და შენივთებას რომ ღამობს, არ დათრგუნავს

მთ შოგურ მკინეარებას და, ამრავალ კვლეინებურად არ დაუბრუნდება თავის დასამაფრ და უმწიკლო ყოფას 139.

ყველა ეს კანონი რომ აქვე სტაბს, რათა შემდგომ არ ერთი მთიანის ბიჭურების მიხეზი არ გამხდარიყო, მან წაწილობრივ და დაიწეს მიმოამნა მათი თესლი 139, წაწილობრივ — მთეარეს, წაწილობრივ კი — სხვა ვარსკვლავებსაც დროის საჭურველი 140, თესვა რომ მორჩა, უმცირის ღმერთებს მიანდა მოყვადეთა სხეულებს ეს მოძერწე და ყოველივე ამის ვასრულება, რაც ვერ კიდევ აქვდა აღმამაის სულს, ისევე როგორც — ზოგი სხვა რამისაც, ხოლო შემდეგ — ცოცხალ არსებთა წარმართვა რაც შეიძლება უფრო უკეთ და უნაყოფ, რათა ისინი თვითონვე არ გამხდარიყვნენ თავიანთი უბედურების მიხეზი.

ყოველივე ამის გამრავლ ღმერთი თავის ჩვეულებრივ მდგომარეობაში რჩებოდა 141. ამასობაში კი მისი შვილები, რომლებმაც უფრადილეს მამის ბრძანება, მის შესრულებას შეუდგნენ; აიღეს მოყვადეთი არსების უკუდავი საწყისი და, თავიანთი ღმერთების მიბაძვით, ცოცხლის, მიწის, წყლისა და ჰაერის წაწილებას დაესესხნენ ყოსმოსს 142, რომლებიც შემდგ უკანვე უნდა დებებურებინათ მისთვის 143, ერთმანეთს შეაწებებს და შეუცავიშობს ისინი, მაგრამ არა იმ ურდევ კავშირით 144 შეშვეობით, რომლებითაც შეკრულ იქნა მათი სხეული, ანამედ ურცივ და, თავიანთი სიმტრის გამო, უჩინარ სამაგროთა საწყალებით და ამრავალ, მილიანობა და ერთიანობა მიანიჭეს მათ ნახელე თითოეულ სხეულს; ხოლო უკანვე სულის რჩებურება მათ წააწინეს სხეულში შემდგარ თუ მისგანვე გამომდინარე ნაყათა მქცე-მოქცევისა, მაგრამ ამ მძლავრ დინებაში ჩართულმა წარებურებამ ბოლომდე ვერც თვითონ სძლია იგი, ვერც მის მიერ იძლია, ამიტომაც

b ხან თვითონ წარტყვიბოდა მის მიერ ძალით, ხან კი თვითონვე წარტყვიბოდა მას. ასე რომ, მთელი ეს ცოცხალი არსება იძვროდა და მოძრაობდა, მაგრამ უთავბოლოდ და უწესრიგოდ; თანაც რაც გქვს სხვადასხვა მოძრაობიდან — წინ, უკან, მარჯვენა, მარცხენა, ზევით თუ ქვევით 145, არც ერთი შეუძლებელი არ იყო მასთვის, მქცეობი მიმართულებით გადაადგილდებოდა და დამორჩილებდა ასე უსაზღონოდ, ხომ მძლავრი იყო სხეულში შემდგარ, მისი მასმარობიდან და მხრე უკანვე გამომდინარე საზრდის ნაყადი, მაგრამ ცოცხალი არსებას კიდევ უფრო მძლავრად აძლევდა ვაჩვევ სავანითა ბუმი-ქმადებით აღმართულ შეგარნებათა სიმარტულ, ვიჭვარ, როცა უღიწვე სხეულს საფრატის უჭადა ცეცხლის სიფრთხი, მიწის სიმკვრივი, წყლის სიმრტევი, ან მოძრავი ჰაერის — ჰაერის სიმკვრივი.

c ყველა ეს მოძრაობა სხეულის მქცეობით: აქვეყნა და თავს იტყუებოდა სულს, რას გამოეც თითოეულ მთიანეს ვერც კიდევ მიწინ

წილი და დღემდე შემორჩა შეგარნების სახელი. დაუყოვნებლვ რომ იწყებდნენ უმძლავრესა და უმძაფრეს შთაბეჭდილებებს, უწყვეტ ნაყად მუდონი შეგარნებები არეულებდნ და ამღრავდნენ სულის წარებურებას, თავიანთი საპირისპირო დინებით მათ საბოლოოდ შემოკუთვიევიობრივის მოძრაობა და, ამრავალ, აღუკვეთეს არა მარტო მეუფება, არამედ იმის შესაძლებლობაც, რომ თავისი გზით ევლო, რაც შეეხება სხვის წარებურებას 146, მათ ისეთნაირად შერყვნენ და შეშლავს იგი, რომ ორმავი და სამავი შეაულებღი, ავრთვევ სამი მორავლის, თთბი შესაძლესია და სტრა მერტების ტლი შეათანა წერებები 147, რომელთა დაშლაც არავის ძალქმა, მათვე შეგარნების ვარდა, — ისე გამრულდნენ და მიიგრის-მოიგრიბნენ, რომ თთქმის მილიანად დაადრევის წრეთებურება; მართალია, დიდი გპირებობა, მინაც ერთად მიეცნებოდნენ, მაგრამ მათი დინება უთავბოლო იყო და უთერთი: ხან ერთმანეთს უპირისპირდებოდნენ, ხან გეზად დიდიდნენ, ხან კი წაიშას ნაცვლად — უკრძობს: იმას არ იყოს, კაცი რომ ყრას გაუმიღეს, თავს მიწის დაყარდნობს, ფეხებს კი შალა აძლავს და ასე მიაშვრებდა ვინმეს; ამ დროს მასაც და მის შემეურესაც ყველაფერი უტყუმა და თავდაყოლა წარმოუდგება; მარჯვენა მარცხენა პოინია, მარცხენა კი — მარჯვენა, ზუსტად ამასვე და სხვა მისთანათ განიცლიან სულის წრებურებათა: ყოველთვის, როცა იგიევიობრივის ან

44 სტისონი გვარისას გადაყრებიან რასმე, დაუყოვნებლვ იწყებენ მსურლობას რამეს მიმართ იგიევიობრივისა თუ რისგანვე განსხვავებულთა თობაზე 148, მაგრამ მათი მსურლობა აშკარად უპირისპირდება შემმარტებებს, რადგანაც ცუდმარტევილობა და უჯუნრიათა დარად მსურლობენ. ამასთან, არც ერთ წრებურებას არ შესწევს მმბრძანებლობისა და მართვის უნარი: როცასაც გარედან მოზღვავებული შეგარნებანი თავს ეხვევიან წრეებს და თავიანთ მორიგეში ითრვენ სულის მთელ ვარსსაც, წრეების მმბრძანებლობა პარწმონად მოჩვენებითია, სინამდვილეში კი ისინი მხოლოდ და მხოლოდ მინა-მორჩილი არიან 149.

c ყველა ამ სხვადასხვა შთაბეჭდილებების გამო, რომ სულ დღესაც მოყვად ვარსში გამსხვებულობას, თავდაპირველად გომხიზილი ჩანს, მაგრამ როცასაც ზრდისა და საზრდის ნაყად იკლმს, როცასაც სულის დამცხრალი წრებურებები თავიანთ ჩვეულ კალამტის უბრედებიან და დლოთი-დღე სულ უფრო მტკიცედ მყდრდებიან, მასმე თითოეული ამ წრის ბრუნვა მისთვის ყველაზე ბუნებრივი გზით წარმართება და ყველაინ ერთად სავსებით სწორისა და მართობილ არის გამოთქვამენ როგორც იგიევიობრივის, ისე სხვის შესახებაც, ასე რომ, მათი მფლობელი, ბოლოს და ბოლოს, გონება-მოსილი არსად იქცევა.

c ხოლო თუ ამას სწორ ავხრბასაც დავუმატებ, მინინ ზრდავანობურლებული და საღალამათი უფებლად დააღწევს თავს თვით უმძიმეს

სწევლებსაც¹⁵⁰. მაგრამ თუ დაუდევრობას გამოიჩენს, მთელი თა-
ვისი სიკოცლის ვას კოცლობთ ვაღვეს და უგუნური ისე ჩავა-
პიდესნი, რომ ვერ მიიღწევს სრულყოფილებას¹⁵¹, თუმცა ყოველგვ
ეს ოღესმე. გვიან მოხდება ახლა კი ჩვენ ვგმობთეს გამოწველილით
განვიხილოთ ჩვენთვის უფრო ახლი საგანი, კერძოდ, სხეულის თითო-
ველი ნაწილსა და სულის დასაბამი ვნახთ, რანაირი წინასწარგან-
d ჩინებით დაიბადუნენ ისინი. ხოლო ჩვენს მსჯელობას ისე წარვმართ-
თათ, რომ რაც შეიძლება უფრო მეტ დამაჯერებლობას მივალწით.
ამრიგად, ღმერთებმა, სამყაროს წრეული გარემოწერლობის მი-
ბამებით, სფერასებრ სხეულში მოაქციეს ორივე ღვთაური წრებრუნ-
ვა; სხეულში, რომელსაც თავს ეწოდებოდა დღეს და რომელიც ჩვენს
უღვთაებრივეს ნაწილსა და ყველა სხვა ნაწილის მბრძანებლად გვეუ-
ბონებენ¹⁵². ღმერთებმა მას დაუქვემდებარეს და მსახურად დაუყენეს
მთი მერ ნახლავი მთელი ტანი, რაკია იახრეს, რომ თავი შეიძლე-
ბოდა ყოველნაირ მოძრაობასთან ყოფილიყო წინდაყარი, და იმის-
შემოთ, რომ თუკი ერთიანად გორაკებოდა და ხევეებით მოფენილ მრე-
ზე მოუწყედა გორვა და სულ იმს ფიქრში იქნებოდა, ან ამას როგორ
e ვადაბზატე. ან იმაზე როგორ ავბობდეს, — ღმერთებმა ეს ყველაგან-
მავალი ეტლი უბოძეს მას. აი, რატომ დაგრძელდა ტანი და, ღმერთის
ჩანაფიქრის თანხმად, მოძრავად და მობრუნად რომ შექმნა იგი, ოთხ-
კუდური ამოუზარდა, რომლებიც მას შეეძლო გაემართა და მოეხარა;
რაკიას რომ ებლაუქებოდა მათი მემკვიბით, ან მათ ყეცნდობოდა,
ამის უნარი შეიძინა, რომ ყოველგან თავიუტყვლად ევლო და მადლ-
აწუველი ეტარებინა იმს სათავად, რაც ჩვენში უწმიდესსა და უღუ-
45 თაებრივეს¹⁵³. აი, რატომ დარისთვის გადოესახა ხელფებით თითო-
ველ ჩვენგანს. რაკია დარწმუნდნენ, რომ წინა მხარე უფრო მწიშ-
ველყოფნია, ვიდრე უკანა, და უფრო მეტად იმსახურებს იმასაც, რომ
მზრძანებლობდეს, ღმერთებმა მოძრაობის უფრო მეტი უნარი უბო-
ძეს მას. ამისდა ყველად, აუცილებელი შეიქნა, რომ აღმაიანს წინა
მხარეს განსაკუთრებული და უკანისმდგან განსხვავებული დანიშნულე-
ბა უქონოდა. აი, რატომაა, რომ ღმერთებმა სფერული თავის სწორედ
წინა მხარეს მიუჩინეს ადგილი სახეს, რომელზედაც შემდეგ განიღვ-
ბეს სულის წინასწარკვერტილი უნარის ყველა სპერეველი. ამრიგად,
b მათ განსაზღვრეს, რომ თავიანი ბუნებით სწორედ სახე უნდა ყოფილი-
ყო მთავარი და წარმომართველი.

ყველა ამ საჭურველს ოპობის მათ, უწინარეს ყოვლისა, სინათლის
მტკირთველი თვალები შექმნეს და სახეზე მიუჩინეს ადგილი; ხოლო
იმის მიზეზი შემდეგია: მათი ჩანაფიქრით, უნდა შეთხზულიყო ცეცხ-
ლის მტკირთველი სხეული, არა იმ ცეცხლისა, ყველაფერს რომ წვაის,
არამედ შვიდ ნათეს რომ აფრტყვის, ნათეს, რომელიც მათი ხე-

ლოვნების წყალობით დღის სინათლეს უნდა დამავანებოდა. საქმე
ისაა, რომ ჩვენში მკვიდრობს განსაკუთრებით წმინდა ცეცხლი, დღის
სინათლის მონათესავე.¹⁵⁴ სწორედ ეს ცეცხლი აიძულეს ნატოფი ნაწი-
ლყებამს უწევდნა ნაყადი გადმოფრქვეულიყო თვალნიღვანს¹⁵⁵, მაგ-
რამ, ამასთან, განსაკუთრებით გამოეკრივეს თვალის შევალღური ქსო-
ვილი, რათა მას არ გამოეტარებინა არავითარი მკვირთი და ტლანჭი,
c ვარდა ამ ნატოფი ცეცხლსა და რაკია დღის ნათესი გარემოცობის
მხარეს ამ ნაყადს და მსვავსი მსვავსისკენ ისწრაფვის, ისინი ერთმან-
ხელს ვრწმუნან, თვალბის გასწვრივ ერთგვაროვან სხეულად შენი-
თებულნი, — იქ, სადაც შინაგანი ცეცხლის ნაყადი გარეგანი სინათლის
ჩქერბას ერთვის, და რაკია ეს სხეული, თავისი ნაწილის
ერთგვაროვნების გამო, ერთნაირად გვიხილეს ყველაფერს, რა-
ცა თუიონს ეტება ჩამეს, ან პირქით, რაიმე ეტება, მას, —
d მისი ვანცდა, მოძრაობის საბით, მთელ სხეულს გადაუცემა და
საუბამედ აღწევს, რის შედეგადაც ჩნდება შეგრძნება, რომელსაც
ჩვენს მზრას ეწოდებოდა¹⁵⁶. ხოლო როდესაც ღამე ფრავს ჩვენი სი-
ნათლის მონათესავე ნათეს, შინაგანი ცეცხლის ნაყადი თითქმის
ერთმანად წყდება; არამსავსთან შეხვედრისთანავე იცვლება და იშ-
რატება, რადგანაც არ შეუძლია გარემომცველ მკვირთან შერწყმია,
რომელიც ადარ შეიკრის ცეცხლს. თვლი უქმნადა, ველარას ხედებს,
e და ძალი ეტევა. და მართლაც, რაკია ჩვენს გუბუკით ქუთუთობს,
ღმერთების მიერ თვალბის დასაკლებად ნაქუს საბურველს, ისინი
გასაქმანს აღარ აძლევენ ცეცხლის ძალას, რომელიც მთელს სხეულში
მიმოჟანტება და აწონასწორებს შინაგან მოძრაობებს, რაც იწვევს
სიმშველეს და უძმობას. თუ სიმშველედ სრულა, სიმშრებით თითქმის
არ ამღვრევენ ძილს, მაგრამ თუ შიგნით კლავს არ წყდება მოძრაობა-
თა სიმამფრე, ისინი, თავიანთი ბუნებისა და ადგილის შესაბამისად,
46 ჩვენში იწვევენ ნაირნაირი ხილვებს და სიმშრავით ჩვენებებს, რომ-
ლებიც გარეგან საუნებებს თუ შინაგან მდგომარეობებს ჰკვანან და რო-
მელთა სხოვნაც გვჩვენებენ გამოვლემების შემდეგ.

ამს შემდეგ, აღმათ, ადარ ვაგეუქორდება იმს ვაგება, თუ როგორ
ჩნდებოდა გამოსახულებები სარკეებისა თუ სხვა მძმწყუნადი საუნების
ხელაპირზე, მართლაც, შინაგანი და გარეგანი ცეცხლის ურთი-
ერთმანგავების გამო, ყოველთვის, როცა ერთი მათგანი უხალთოდება
და მრავალგზის თანმიმდევრულად ესადაგება კრალა სობრტყეს, აუ-
ციუნლად ჩნდება ყველა ამნარი გამოსახულება, რადგანაც საბილან
b გამოადრენი ცეცხლი გულსა და კრალა ზედაპირზე უშეალოდ ვრ-
წყმის მზერის ცეცხლს¹⁵⁷. მაგრამ ამ დროს მარჯვენა მარცხენად
ხლს, ვინაიდან გარეგანი ცეცხლის ყოველი ნაწილია შინაგანი ცეც-
ხლის შესაბამისი კი არა, საპირისპირო ნაწილიცაა ხედება. და პირი-
ქით, მარჯვენა მარცხენად ჩანს, მარცხენა კი მარცხენად, რაკია სინათ-

ლს ერთი ნაყადს საძირისძირი მიმართულებით გადაიხრება და ასე ერ-
წყმის მეორე ნაყადს, როგორც ხდება, ვთქვათ, მან-ნ, როცა ჩანსკი-
ლი სარკის გულე ზედპირი მარჯვნიდან მომავალ სინათლს სხვის
მხედველობით სხვის მარცხენ მხარეს, ანდა პირიქით, მარცხენ-
დან მომავალ სხვის-მარჯვენე. ხოლო თუ ამნარ სარკეს სახის გარ-
ძის მიმართულებით მოგატრიალებთ, გამოსხველება თავდაყირა წარ-
მოვედლება სარკეთ. რადგანაც ახლა ის უკვე ქვემოდას არტყალს სი-
ნათლს მხედველობითი სხვის ზემო მხარისავე, და პირუტ, ზემო-
დან — ქვემოთა მხრის მიმართულებით.

ყოველივე ეს მეორედვე მიზეზსა რაც განეკუთვნება, რომლებსაც
ღმერთი იყენებს როგორც საშუალებას, რათა შეძლებისამებრ განა-
სორციელოს სრულწმინდობის იდეა. მაგრამ ყაბთა უმრავლესობას
c პეონია, თითქოს ისინი მეორედვე კი არა, ძირითადი მიზეზებია, რა-
ცაღა გათბობას თუ ვაცევაბას, გამკვირვებასა თუ გაუქმობას და სხვა
მოსათათ იწვევენ. მაგრამ არც ერთ ამნარ მიზეზს არამც და არამც
არ განიხია არც აზრი და არც გრძება. უნდა ითქვას, რომ ყველა ასის
შორის მხოლოდ სულსთვისია ნაშენული გონების ფლობა. მაგრამ
სული უხილავია, მანის როდესაც ცეცელი, წყალი, მიწა და ჰაერი ხი-
ლულ სხედვლებად დაიბადენ. ასე რომ, გონებისა და ცოდნის მოუფა-
რეს მართებს, უწინარეს ყოვლისა, განიხილოს გონიერული ბუნების
მიზეზები და მხოლოდ შემდეგ გადავიდეს იმ მიზეზებზე, რომელთა
ქმედობისავე სხვა მიზეზები განსაზღვრავენ და რომლებიც, თავიდა-
თი მხრივ, სხვებს ანიჭებენ ქმედობისა, რასაც აუცილებლობა განა-
პიარობენ. ჩვენც ასევე უნდა მოვიცდეთ და, რაკი მიზეზთა ორ გვარ-
ზე გვიწევს მსჯელობა, ერთმანეთისაგან გავაცალკევოთ, ერთის მხრივ,
ის მიზეზები, რომელთა გონიერული ქმედობის შედეგადვე გვე-
ღონება სიეთი და მშვენიერება. ხოლო მეორეს მხრივ, გონიერებას
მყავლებული მიზეზები, რომელთა უთავმოებელი ქმედობისავე დასაბამს
აქლვეს ყოველგვარ შემთხვევითობას თუ უწესრიგობას¹⁵⁰.

იმ მეორედვე მიზეზებზე, რომელთა შედეგობისავე თავიდაცა თა-
ვიანით ახლანდელი უნარი შეიძინეს, უკვე ვილაპარაკეთ. ამის შემდეგ
კი იმ უდიდეს სარგებლობაზე უნდა ვიმსჯელოთ, რაც ჩვენთვის მო-
აქვს თავიდან და რისი გულისთვისაც ღმერთს გვიბოძა ისინი. ხო-
ლო მეორის მიერ მინიჭებულ უდიდეს სარგებლობა, ჩემის აზრით,

47 თუნდაც ისაა, რომ ამ ჩვენი მსჯელობაში ერთ სიტყვასაც ვერ გავტო-
ვდით სამყაროს ბუნებაზე, არასოდეს რომ არ ვგებოდა არც ვარსკვლავ-
ებში, არც მზე და არც ცა. ახლა კი ჩვენ ვუმწერთ და ვაკვირდებით
ღღეს და ლამის, თვეებისა და წლების მოქცეას. მხედულობას თუ
ბუნებობას¹⁵¹, რამაც საშუალება მოგვცა აღმოვეყვინა რიცხვი, ჩამო-
გვეკვალიბინა დროის ცნება და ცნობისწადილით აღძრული სამყა-

როს ბუნების კვლევისათვის მიგვეყო ზელი¹⁵⁰. ამან კი დასაბამი მი-
ცა ფილოსოფიას, ყველაზე დიდებულ ძღვენას, რომელიც მოვედევ-
ბ) ათ მოდგმისათვის ოდესმე უძღვნიდა ღმერთებს. ვე ამტკიცებ, რომ
სწორედ ესაა ყველაზე დიდი სიეთი, რომელსაც თვალბნის წვა-
ლობით ვეზიარებთ¹⁵¹. მამ, რადეს ვაქებთ და ვადღებთ ყველა გა-
ცელებით ნაცლებ სიეთს? არა მარტო ფილოსოფიისაგან შორს
მდგომი, ბრძამ კი უნდა იყოს კაცი, რომ ამ უკანასკნელთა გამო-
აბამოდ აფრქვევდეს ცრემლებს¹⁵². ჩვენ კი უნდა ვთვლიდეთ, რომ
მიზეზი, რისი გულისთვისაც ღმერთმა გამოიგონა და გვიბოძა შერა,
შემდეგია: მის სურად ცოტრი გონების წარმართუნავად დაკვირვება გა-
მოვეყვევებინა ჩვენი აზრის წარბურუნის სასარგებლოდ, რომელიც
c ცოტრს ენათსავება¹⁵³, მიუხედავად იმისა, რომ ეს უკანასკნელი აუ-
მწერველია, ჩვენი აზრის დინებაზე კი ვერ ვიტყვით ამას. ცოტრ წრ-
ბურუნებავე დაკვირვებასა და მსჯელობათა ბუნებრივი სისწორის შეც-
ნობას, ღვთაებებე შობარბათთა მიბამიქთ, რომელთათვისაც უცხოა
სიომბა, ზელი უნდა შევეწიოს ჩემთვის, მოვეყვარებებინა ჩვენზე
შინაგანი, ცოთმობებით სასე წარბურუნვა.

მისა და მსენაზედა იგვე უნდა ითქვას. ისინიც იმავე მიზეზით
და იმავე მიზნისათვის გვიბოძეს ღმერთებმა. ზუსტად იმავე მიზნითვე
d შექმნა სიტყვაც, რომელიც დიდად გვეჩხარება მის მომწვევაში. ასეა
მესიყამიც: ყოველივე ის, რაც ბგერის მეშვეობით საომრებას ანი-
ჭობს სენას, პარამონის დადგომის გვებოძა ჩვენ. ხოლო პარამონი,
რომლის მოძიარბაც ჩვენი სულის წარბურუნის მონათესავეა, უანრო
ტობისათვის როდი უღღესენ მუზეზმა თავიანთ გონიერ მსასურთა
თუ თავყანამცემებმა (თრმცა დღეს მხოლოდ ეს ითვლება პარამონის
ღანიშნულებად), არამედ — თანამდგომად და თანამებრძოლად, რომ-
ლის შეწვევითაც სული ებრძვის თავის წარბურუნის მოზღვრისას.
რათა მწყობრი წესრიგად და შინაგანი თანმიზმა დებრუნეს მის. და
e ბოლოს, რათა აღვეყვითა ზომიერების უქონლობა თუ შინაგანი სი-
ლის სიმწირე, რომელიც ყაბთა უმრავლესობის ქცევაში ვლენდება,
იმავე მიზეზისაგან და იმავე მიზნითვე გვიბოძა რიტუმი¹⁵⁴.

ყოველივე ის, რაც აქამდე ითქვა, მცირეოდენი გამოხაცლოსის გარ-
და, ეხება მხოლოდ სამყაროს შექმნას ღმერთობისთვის მოქმედი გო-
ნების მიერ¹⁵⁵. მაგრამ დროა, ჩვენს მსჯელობაში შევხებით იმასაც,
რაც შეიქმნა აუცილებლობის¹⁵⁶ ძალით, რადგანაც სამყაროს დაბადე-
ბა გონებისა და აუცილებლობის შერწყმა-შეზავების შედეგად მო-
48 ბდა. თუმცა გონებმა სძლია აუცილებლობა და დაარწმუნა იგი, სი-
კეთის მიმართ მიემტია ყოველივე იმის უმრავლესობა, რაც იბადებო-
და. ასე, გონების მიერ აუცილებლობის დარწმუნების შედეგად, დასა-
ბამი მიიცა სამყაროს შექმნას და თუ ვესწრაფა წარმოდგინოთ, რო-

გორ დაიბადა სამყარო სინამდვილეში, ჩვენ გემართებს შემოვიტაროთ მზებუხის კიდევ ერთი სახე — ეთიმოლოგიის მიხედვით 187 და ბუნებით მის-
b თვის ნიშნული მოქმედება. მასხადავ, საჭიროა უკან დაბრუნდეთ და, იმავე სენსიბილურობის ახალ, მათთვის შესაფერის საწყისს რომ ვე-
 ლებთ, ისევე როგორც უწინ, ვეღარაფერი ხელახლა დაიწყეთ დასა-
 მამილად. ჩვენ გემართებს იმის განხილვა, თუ როგორი იყო ცის დაბა-
 დენაშუღ ცეცხლის, პერიოდისა და მიწის ბუნება, ან რა სახით და რაწა-
 რად არსებობდა იგი. რადგან დღემდე არავის აუხსნია მათი დაბადე-
 ბა. ჩვენ მხოლოდ საწყისებს უწოდებთ მათ და საწყისის სტრუქტურ-
 ნებაზე თუ ასობადად ვსახავთ თითოეულ მათგანს 188, თითქოს ვეცოდეთ,
 რა არის ცეცხლი და სხვა მისთანანი. მაგრამ ვეღა ციტად თუ ბევრ-
 რად ვინებავსახსნილი ვაქისთვისაც აშკარა უნდა იყოს, რომ ყოველად
 გავმართლებულია თვით მათი შედარებაც კი საკუთრივ ასობებსა თუ
 მარცხლებთან 189. ხოლო ჩვენ აზრს ასეთია: ამახილ არაფერს ვი-
 ტყვით ამაზე, რასაც ყოფის საწყისის, გნებავთ, საწყისებსა თუ, ლმერ-
 თმა იცის, კიდევ რას უწოდებენ. არაფერს ვიტყვით მხოლოდ ამიტომ,
 რომ ვეღვა-ძიებს ამ ჩვენს მიერ არჩეულ გზაზე გამიჭირდებოდა
 ნათლად გადმომეცა თქვენიოის ჩემი აზრები. ამიტომ არც თქვენ უნდა
 მომთხოვით ამომწურავი ახსნა და ვერც თვითონ ვერწმუნებ იმას,
 რომ მართებულად მოვიქცეოთ. თუკი ესოდენ ძნელ საქმეს ვიტყობთავ.
 არა, მე ვაპირებ აქაც ისევე მოვიქცე, როგორც აღვრეე ადგილთქვითი:
 ვუღებები მივსდით მხოლოდ იმას, რაც სარწმუნო ჩანს და ვეღარაფერ-
 ხეც როგორც ცალ-ცალკე. ისე ვითვალც ამითიდე მოვახსენით ჩემი
 აზრი. რომელსაც ნებისმიერ სხვა აზრზე უფრო მეტი საფარია თუ
 ექნება სიმართლესთან, თორემ ნაკლები არა. მაგრამ ვიდრე საქ-
 მეს შეუღლებოდათ, ერთხელ კიდევ მოვუბნოთ ღმერთს, ჩვენს
 მხსნელს და მფარველს, რათა დაგვიხსნას უცნაური და უჩვეულო აზ-
 რებისაგან და გვიჩინამძღვროს სარწმუნო დასცენებისკენ მიმავალ
e გზაზე 190. შემდეგ კი ხელახლა დაიწყეთ ჩვენი სიტყვა.
 ხოლო სამყაროს შესახებ ჩვენი აზრის სიტყვის დასაწყისში უფრო
 მეტ დავუღმასა და განსხვავებებს შემოვიტაროთ, ვიდრე უწინ. თუ ადრე
 ორი სხვადასხვა სახე ვავადავლებეთ ერთმანეთსგან, აშკარად უნდა
 ვამოვეუთ მესამე ვფაროც: რადგანაც ეროსი საყმარისი ახლ მხოლოდ
 ორზე ვეღარაფერა: ვერ ერთი, თუქმდებლერ პირველიმზეშე, რო-
 მელც ერთი საწოდობა და იგივეობრივი 191, და მეორეც, ამ პირ-
49 ვენიშუმის ასლზე 192, რომელიც დაბადებულა და ხილული 193. აშ-
 ხანად ჩვენ არ გამოვეყვითა მესამე სახე, რაკლას საყმარისად მივჯანდა
 ორკი. ახლა კი, ვგონებ, თვით ჩვენი მსჯელობა ვკაიძულებს ვეცოდეთ,
 რაშენდაც სიტყვას შესწავის ამის ძალა, ახსნა-განმარტება მოუძებ-
 ნით ესოდენ ძნელ და ბუნდოვან მესამე ვფარისაც. რანაირი ძალმოსი-

ლებს, ან რანაირ ბუნებას მივანეროთ მას? უწინარეს ყოვლისა, აი, ამ-
 ნარის: ის არის ყოველგვარი დაბადების მიმჩვეული და ძიძა 194. რა-
 ვინდ სწორიც უნდა იყოს ჩვენი სიტყვები; საჭიროა კიდევ უფრო და-
 ვახსტტოთ ჩვენი განსაზღვრა, მაგრამ ეს ძალზე ძნელია, მრავალი
 სხვადასხვა მიზეზის, უწინარეს ყოვლისა კი იმის გამო, რომ ახდდა-
 პირველად მოვიწყენს ვადავტრთ ვეღა ის სინდელ, რაც თან ახლავს
b ცეცხლისა და სხვა მისთანათა ბუნების წვდომას მართლაცა, აღვი-
 რი როდღა თითოეულ მათგანზე იმისი თქმა, თუ სინამდვილეში მინა-
 რიმელს უფრო მეტად შეადგენის წყლის სახელი, ვიდრე ცეცხლისა.
 და უფრო მართებული ხომ არ იქნება, რომელიმე მათგანს მივავტო-
 ვინთ ესა თუ ის სახელი, ვიდრე ვეღა სახელი ერთგორულად თუ თან-
 მიმდევრულად, რადგანაც სიტყვებს მათი სანდო და სარწმუნო მნიშვნე-
 ლობით უნდა ვხმარობდეთ. ვამ, რა გუნა? როგორ დაქმნოთ თავი ვა-
 ვეგებობრას? როგორ მივუხლოვებთ სიმართლეს? თავდაობიველად
 ავიღოთ თენდაც ის, რასაც ამახილ წყალს ვუწოდებთ: მისი გამცა-
c რივებისას გვერინია, თითქოს ქვებისა და მიწის დაბადებას ვუწმუნოთ,
 ხოლო ვაღლობისას და კიდევ უფრო მეტად ვაიხიებობისას, მისგან
 იბადება ჭარი და პერი; ეს უკანასკნელი, ააღვინოს, ცეცხლად იქცე-
 ვა, ხოლო შემკარივებულა და მინაველი ცეცხლად ადის მზრივ.
 კვლავ პერის სახეს იღებს; შეღებულული პერი ღრუბლებად და ნის-
 ლად იქცევა, რომელთა შემდგომი შესქელების შედეგად ზეცოდან წყლ-
 მად ჩამოდის წყალი, რათა მან, თავის მზრივ, დასაბამი მოსცეს მიწის
 და ქვებს. ასე, წრიული ბრუნვით, განსაზღვრავენ ისინი ერთმანეთის
d დასაბამს და დაბადებას 195. მაგრამ თუ არცერთი არსდებობის სრვე-
 ლენება ერთი და იმავე სახით, ვის არ მოპვერის სიტყვების სწიწი-
 ლეს იმის დაენებით მტკიცება, რომ თითოეული მათგანი სწორედ
 ესა და არა ის არა, ვაცილებით უფრო ნაკლებ საზიდათთა ასე ვი-
 ვარაუდოთ და ვიმსჯელოთ: როდესაც ვხვდებით, რომ რაღაცა ვფიქრო,
 ცეცხლი, ხან ამაღ ვეველენება და ხან იმად, უნდა ვიღარაფეროთ
 „ამ“, არამედ „ამნარს“ ცეცხლზე. ისევე როგორც წყალზე, და, საერ-
 თოდ, არცერთ მათგანს და არც მათ შვავსთ არ უნდა მივანეროთ
e სომარე, გამოხატული სიტყვებით — „ესა“ და „ისა“, რომლებშიც
 ჩვენ აღვინიშნეთ რაღაც ვარკვეულს, სანამ ჩვენ მათ მივესადავებდეთ
 სიტყვებს — „ესა“, „ისა“, „რაღაც“ და სხვა მისთანათ, ისინი ხელდა-
 გვისსიტებიან და ვაგვიბიან. ამიტომაც ჩვენ არ ვიხმართ ამ სიტ-
 ვებს, არამედ ერთნაირად ვამოვხატავთ, თითოეულს ცალკეც და
 ვეველს ერთად: „აი, ამნარის, მზად მზრუნავს“, როცა ვეწვით აღ-
 ნიშნით, ვთქვათ, „ცეცხლი“, როგორც მზად ასეთი“ თუ „ამნარის“
 და, შესაბამისად, ყოველივე ის, რაც წილნაყარია დაბადებასთან. მხო-

ლოდ იმას, რაშიც ისინი გამოდგებიან იბადებიან და რასაც უბრუნდენ-
50 შიან სიკვდილის შემდეგ, ჩვენ აღვნიშნავთ სიტყვებით — „ესა თუ
„ის“. მაგრამ არც ერთი თვისება, არც სიბიძე, არც სიოთხობე და არც
ის, რა მათ უპირისპირდება, ანდა მათგან იღებს დასაბამს, არამც და
არამც არ ამართლებს ამნარს საყლ.

მაგრამ უნდა ვეცადოთ და ვთქვათ უფრო ნათლად გამოვთქვათ ჩვე-
ნი აზრი ამ საკითხზე. დავიწვინოთ, ვინმე ოქროსაგან ჩამოსახა ათას-
ნაირი ნივთი, მერე კი გამოდგებიან აღნიშნული თითოეული მათგანს, რათა
ველა სხვა ნივთად ვდადავითოს ისინი. ერთ-ერთი ნივთზე რომ მივითი-
უბრუნეთ და გეითხათ, რა არის ესო, უფრო წინდადებულად მოიტყუ-
ბოდა და უფრო მართლად იქნებოდა, თუკი მასზედ იტყობა — ოქ-
როს, და კინტს არ დასძარდა სამკეთხა საკმეულსა თუ სხვა ახლად-
ჩამოსახულ ნივთზე, როგორც რაღაც ახსებულზე, ვინაიდან მათი სა-
ხელის წარმოთქმასაც ვერ მოასწრებდა, რომ ისინი უკვე სხვა რამად
იქცეოდნენ, ამიტომ კმაყოფილო ვიყოთ იმითაც, თუკი შეიძლება
გულდაწლდებით ვიხმართ გამოთქმა — „ამნარის“. აი, რა შეიძლება
მოქმდეს იმ ბუნებაზედა, რომელიც იღებს ყველა სხეულს. მასაც ყო-
ველთვის ერთი და იმავე სახელით უნდა ვისენიებდეთ, ვინაიდან
აზარდებს არ სცოდნება თავისი შესაძლებლობის ფარგლებს¹⁷⁶, გა-
მოდგებით ყოვლის მიმჩქმელი არასდროს არასიღებოთ არ იღებს
c არავითარ ფორმას, მასში შემავალი სავნების ფორმას რომ არა მკავ-
დეს; რადგანაც თავისი ბუნებით იმნარისა, რომ დღევანდებლად იღებს
უფროდგვარ ნაწილებს თუ აღნაბეულს, მარად მომრავლი და ფორმაცვა-
ლებული ყოველივე იმის შემოქმედების შედეგად, რაც მასში შეიღეს;
ამიტომაც ისე ჩანს, თითქოს სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა შემ-
თავაზობა სხვადასხვა იყოს¹⁷⁷, ხოლო მასში შემავალი და მისგანვე
გამომავალი სავნები მარადილ არსთა ასრულება, მათგან აღებულნი
და მათივე ნიშნით აღებულნი რაღაც ერთოთქმელი და გამოაგნებუ-
ლი საწყდებოთ, რასაც კვლავ მიუბრუნებელით ქვემოთ.

ახლა კი ჩვენ გვამართებს აზრით გავაცადებოთ სამი სხვადასხვა
d გვიარს: ის, რაც იბადება, ის, რაშიც იბადება და ის, რის მსგავსებადაც
იზრდება და ვითარდება დაბადებულს. მიმჩქრელი საწყისი შეიძლება
შევაღიროთ დედის, პირველნიმუში — მამის, ხოლო შედადგური ბუნ-
ება — შვილის. ამასთანავე, კარგად უნდა გეითხებოთ შემდეგაც: რაყლა
აღნაბეული უფროდგვ ფერად მოცემული სიმრავლის სახით ველდება
ჩვენს შერასს, ამიტომ ის, რაშიც მთელი ეს სიმრავლე აღიბეულება,
ვერსადიღებოთ ვერ შემოღებათ თავისი დანიშნულების შესრულებას,
პირველად განმარტული რომ არ იყოს ყოველგვარი ფორმისაგან,
რომელიც მან საიდარლო უნდა მიიღოს. მართლაცდა, ის რომ მასში
e შემავალს მკავდეს რასმე, ყოველთვის, როცა მასზე აღიბეუდებოდა

საპირისპირო, ან სრულიად განსხვავებული ბუნება, აღნაბეული დამახინ-
ჯებული გამოვიდოდა. მიმჩქმელის ბუნებით დარღვეული და ახლ-
რეული, ამიტომ ის, რაც თავის წიაღში უნდა იღებდეს საგანთა ყველა
გვარს, თვითონ მილიანად განმარტული უნდა იყოს ყოველგვარი
ფორმისაგან, ისევე როგორც სტრნულიანი ნელსაქვლის დამსადე-
ბისას, უწინარეს ყოვლისა, იმაზე ზრუნევენ, რომ სიბიძეს, რომელიც
ნელსაქვლები უნდა გახსნან და გააზიანონ, თვითონ არ ჰქონდეს არა-
ვითარ სტნი. ან კიდევ, როცა ამა თუ იმ რბილ ზედამიხრე გვიმტ-
რიელი ფიგურების დასახვა სურთ, არამც და არამც არ დღევმებენ,
რომ ზედ დახაზული იყოს რაღაც, არამედ ყველაფერს პირველად
51 შილიან და მთელ სიბრტყეს გამოვლენად ასუფთავებენ. ზუსტად
მსგავსად იმის ბუნებისათვის, რისი დანიშნულებააა მთელი თავისი
მოცულობით მიიღოს მარადილ არსთა აღნაბეულები, სრულიად უტყობ
უნდა იყოს ყოველგვარი ფორმა. ამიტომ ვერ ვიტყვით, თითქოს
უფროდგვ დაბადებულის, ყოველივე ხილულსა და, უფრო ზოგადად,
ყველივე ვრწმობისად დღდა და მიმჩქმელი¹⁷⁸ — ესაა, მიწა, ჰაერი,
ცეცხლი ან წყალი¹⁷⁹, არც ის, რაც ამ საწყისთაგანი იღებს დასაბამს,
ანდა, პირველ, რისგანაც დასაბამს იღებენ თვით ეს საწყისნი, პირ-
ველი, ან შევადგებოთ, თუ ვიტყვით, რომ ესაა რაღაც უხილავი და
უფროდგვ, მოუხელდებელი და ყოველისმიმჩქმელი, ვინებამიუფრდებო-
ბოლი გზით რომ მიმწიღებობს ვინით საწყდომში¹⁸⁰. რამდენადაც ჩვე-
ნი წინა მსგავლობა იმის საშუალებას იძლევა, რომ მის ბუნებას მიუ-
ახლოდებოთ, ყველზე უფრო მართებულად, აი, რა შეიძლებოდა მიუ-
ხლოდგვ მასზე: ცეცხლად ყოველთვის გვევლინება მისი ააღებადი წა-
წყილი, წყლად — მისი სიბრტყე წაწყილი, მიწად და ჰაერად კი ის წაწყ-
ლები, რომლებიც მათა მძივით.

მაგრამ ჩვენ გვამართებს კიდევ უფრო ზუსტად განსაზღვროთ ეს
საწყისები და ამ მიზნით განვიხილოთ შემდეგაც: არსებობს თუ არა ცეც-
c ხლი თავისთავად და შეიძლება თუ არა იგივე ითქვას ყოველივე დანარ-
ჩენზედაც, რასაც ჩვენ ყოველთვის ვისახებთ როგორც თავისთავად
არსებულს? ან, იქნებ, მხოლოდ ის გვევლინება ერთადერთ შემწარმო-
ტებად, რასაც ჩვენთვის თვალის გზებდა, ან, სავთილად, ხორცილი-
შეგარანებებით აღვიკვამთ და მის გარეშე არსად არასოდეს არა არის
ჩაქ იქნება სულ ამაოდ ვსჯელობით ყოველი საგნის ვინით საწყდომ
იღებავ, და ეს იღვა სხვა არაფერია, თუ არა ღობინი სიტყვათ¹⁸¹
გაუძარბოლებელი იქნებოდა გამოცუდრეული და გადამტრული დაგვი-
ტრეუბანა ეს საკითხი და თვითნებურად დაგვეცენა, რომ საწმე ასეა
და არა ისე, მაგრამ, მეორეს შერტი, არც ის ივარჯება, რომ ჩვენი
ისედაც ვრცელი სიტყვა კიდევ უფრო ვრცელი წიაღვლეთი გაღა-
d ბეატრ-როთა, ამიტომ, რომ მოგვეხებებინა და ორიოდ სიტყვით გვეთ-

ქვა და ვანგვესაზღვრა მრავალი რამ, ეს იქნებოდა ყველაზე უცუთესი გამოსავალი. მაშ ასე, არ, როგორია ჩემი მსჯავრი. თუ გონიერება და კუმშარტი წარმოადგენს ირი სხვადასხვა რამ არის, მაშინ ჩვენი შეგრძნებებისთვის მოუწოდებელი და მარტიოდან გონით საწყევლობი იღებენ, რასაკვირველია, თავისთავად არსებობენ; ხოლო თუ, როგორც ზოგ-ზოგს მგონია, კუმშარტი წარმოადგენს არაფრით არ განსხვავდება გონიერებისაგან, მაშინ უნდა ვაღიაროთ, რომ ვატილებით უფრო ნამდვილია ყოველივე ის, რაც რომელიღაც შეგრძნებათა მეშვეობით აღიქმება. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ გონიერება და კუმშარტი წარმოადგენს ირი სხვადასხვა რამ არის, ვინაიდან ორივე ცალკეა იღებს დასაბამს და ნაღუბად მკვანან ერთმანეთს. ასე, გონიერებას სწავლა ბაღებს ჩვენში, კუმშარტი წარმოადგენს კი — რძენა¹¹⁰. პირველს ყოველთვის შეუძლია, გონიერება დასაბუთების მეშვეობით, ზუსტი ანგარიში ჩააბაროს საყუთარ თავს, მეორეს კი ეს უნარი არ გააჩნია: პირველს, ზეგრეც არწყუნო, ძვრას ვერ უნდა, მეორის ვადა-რწმუნება კი ადვილი საქმეა. და ბოლოს, კუმშარტი წარმოადგენს უნაღუბლო ყველა კაცის ხევიდრია, მაშინ როდესაც გონიერებაში მხოლოდ უცვლელ ღმერთებს, მოკვდავთა შორის კი ძალზე ცოტას შეუძენს წილი. და თუ ასეა, უნდა ვაღიაროთ, ვერ არათი, ის, რომ არსებობს თვითიგივეობრივი იღვა; დაუბადებელი და წარუღმრებელი, არასდროს არსაიდან რომ არ მიორქმევს არაფრის და არც თვითონ ვარაუქმნება რამედ, უხილავი და შეგრძნებებისათვის მოუხელადებელი; მხოლოდ გონით საწყევლობი და გონების თვალთ სახილველი¹¹¹; მეორეც, ის, რომ არსებობს ამ იღვის მსგავსი და მისივე თანმოსახელურ რაღაც ვრძინობადი, დაბადებელი, მაგრამ მიძიარე, მშა თუ იმ ადვილას ქნადალი და მერე იმევე ადვილადან ვაქტარებალი, რაც აღიქმება შეგრძნებისათვის შერწყმული წარმოადგენით¹¹²; მესამეც, ის, რომ არსებობს კიდევ ერთი ვეარი, სახელობრი, სივრცე თუ ადვილი¹¹³, უხეშრელი და წარუცალი¹¹⁴, ყოველივე დაბადებულს საყუდარი, თვითონ კი შეგრძნებებისათვის მოუწოდებელი, უკანონოდ შობილი განსკით საწყევლობი და ძლივს სარწმუნო, რომელსაც თითქმის სიზმარში უხედავთ¹¹⁵, როცა ვატიკტეცხთ, რომ ყოველივე არსებული ატი-ლებლად სადალი უნდა იყოს, რომელიღაც ადვილას თუ რომელიღაც ხივრცეში, ხოლო ის, რაც არსად არ არის, არც მოაწულ და არც ცაში, თითქმის არც არსებობს. არ, ეს და ამის მონათესავე ყველა სხვა ცნება ჩვენ თითქმის ზმანებაში დანთქმული ვადავაქმენ იმ ბუნებაზე: ცნება რომელიც სიზმარში კი არა, სინამდვილეში არსებობს, ასე რომ, ვა-მოცხილებული აღარც კუმშარტების ვარჩევს თავა ვაქმენ, ვა-მოცხილებული აღარც კუმშარტების ვარჩევს თავა ვაქმენ, რამე-აღარც მისი მტყუცებისა; კუმშარტება კი ის არის, რომ ხატ, რამე-აღარც თავის თავში არ შეიცავს თავისივე დაბადების მიზეზს, არამედ

ყოველთვის რაღაც სხვის ჩრდილად ვეველენება. — სწორედ ამ სხვა რაღაცით უნდა დაბადდეს, ასე თუ ისე — არის დაყრდნობილი ან; სწორედ, არაზა უნდა იყოს, რაც შეეხება საყუთარ კუმშარტ არსს. მის მეოხად ვეველენება ის უხილად ზუსტი მტყუცება, რომლის თანსახმად, სინამდვილეში რამ განსხვავდება ერთმანეთისაგან, არ შეიძლება ისინი ერთმანეთში დაიბადონ, ასე რომ, ორივე ერთი და იგივეც იყოს და, იმავლროდელად, ორიც¹¹⁶. არ, როგორია მოკლე დასკვნა, მა-ნამხად ჩემი მსჯავრისა: არსებობს კუმშარტი არსი, არსებობს სივრცე თუ ადვილი და არსებობს დაბადება, სამსახოვნად არსებული სამი სხვადასხვა რამ, რომლებიც ცაზე უწინარეს დაბადდენ¹¹⁷. ყოველგვარი დაბადების მიძიარე, კი, არ, რას ვტიკტე: წყლის სი-ტიკტეველ ვანდენილი, ცეცხლის სიფიქსელ ააღუბელი, მიწის სი-ტიკტეველ¹¹⁸, ყველა ამანარი ვარაქმნათა განსძლეული და უტი-ცხი სხით მოვლენებელი¹¹⁹. — იმის გამო, რომ მისი აღმუცხი ძალ-მოსილებანი არც უტიკტირთმსგავსენ იყვენენ და არც ერთობის მიძიარე ვარაქმნარებულნი, და ასევე უტიკტირთმსგავსენ ვაქმნარებელი იყო თავადაც — გამუღმებით ირწყოდა და ირყიოდა ამ ძალმოსილებათა ზემოქმედებით¹²⁰ და, თავის მხრივ, საყუთარი მიძიარითაც ასევე არყედა მათ. ის, რაც იმერება და ირყიოდა, ყოველწამებარა ნა-წყურადებოდა და წარმოქმნილი ნაწილები სხვადასხვა მიმართულებით ივანტებოდა, როგორც ხორბალი — ვატიკტირისას თუ ცხემლი ვა-ტიკტირისას, როცა ვეტირება და მიძიარე ერთ ადვილას იყრის თავს, რბ-რად და მსუბუქე კი ვანზე ვასხლტება და ცალკე ვარკვდება¹²¹. ზუს-ტად ასევე, აქაც, ოთხი ზემოსხენებული საწყისი ირყიოდა ყველ-სამიქმელის მიერ, რომელიც თავისი მიძიარით ერთგვარ ცხელს მოგაგონებდათ: ყოველივე იმას, რაც ყველაზე ნაღუბად მკვანს ერთ-მეორეს, ყველაზე შორ-შორს დატანდა, ყველაზე მეტად ურთობრი-მსგავსეს კი ერთ ადვილას უტირდა თავს. ამრგავლ, ოთხივე საწყისი ქერ კიდევ მანამ განცალკევდა და ვაოჯისთავადდა სივრცეში, სინამდვილად იმის დაბადების დრო, რაც მათგან უნდა შეიხილებო-და. მაგრამ სამყაროს შექმნამდე მათთვის უცხო იყო ვანებაცა და რბ-მაც: ასე რომ, როცა სამყაროს შექმნა დაიწყო, თუცა ცეცხლ-სი და წყალ-სი მიწა და ჰაერ-სი მიზიკტირთ ივლენდენ თავიანთ ბუ-ნების ნიშნებს, მაგრამ, საერთოდ, თითოეული მათგანის მდგომარე-ობა ისეთი იყო, როგორც ნიშნულია ყოველივე იმისათვის, რასაც ვერ-კიდევ არ შეეხებია ღმერთი. ამიტომ, კოსმოსის შექმნას არც შე-უძლავა ღმერთმა, უწინარეს ყოვლისა, ეს ოთხი საწყისი მოაქმნარება იდებებისა და რიცხვების მეშვეობით¹²². ღმერთმა რომ სულ სხვა მდგომარეობიდან გამოიყენა და მათთვის შესაძლო უხედავს მშე-ვიტარებოდა და სრულქმნარებულობის შემოსა ისინი. დაე, ეს ჩვენივე

ღარჩეს უმნიშვნელოვანეს და ურყვე მცენებელ¹⁹⁵, ახლა კი მე მშობრ-
თენს ვცადო როგორმე ავიხსნა ამ ოთხთავან თითოეულის აგებულება
და დაბადება, ავიხსნათ ყოველი უმჯობესი ერთი, მაგრამ რაღაც
უკვე შეეჩვიეთ სწავლასა და ძიებებს იმ გზას, რომელსაც ჩემი მკა-
ვლობისა და ვერასდროებით გვერდს ვერ აფრული, იმედია, იმდენ შეიძ-
ლებო, რომ ფეხდაფეხ მომავდეთ.

c
ქერ ერთი, ყველასათვის ცხადია, რომ ცეცხლი და მიწა, წყალი
და პაერი სხეულები არიან; ხოლო ყოველივე ის, რასაც სხეულის სა-
ხე აქვს, სიღრმის¹⁹⁶ მქონეა. ნებისმიერი სიღრმე კი აუცილებლად ვი-
რემოციული უნდა იყოს ზედაპირისა თუ სიბრტყის ბუნებით. ამასთან,
ყოველი ბრტყელი ზედაპირი სამკუთხედისაგან შედგება¹⁹⁷, მაგრამ
ყოველი სამკუთხედი დასაბამს იღებს ორი სამკუთხედისაგან, რომელი
დაბრტყილი თითოეული თითო მართი და ორ-ორი მახვილი კუთხე აქვს.

d
ამასთან, ერთ სამკუთხედს ორსავე მჭიდვს მართი კუთხის ერთი და
იმავე ნაწილის ტოლი კუთხეები აქვს, რომლებიც ტოლი ფერადებით
ანა ვამოყოფილი, მეორეს კი — არტოლო ფერადებით გამოყოფილი
არასთანაბარი სიდიდის მახვილი კუთხეები¹⁹⁸. სწორედ აქ ვგარბულობთ
ჩვენ ცეცხლისა და სხვა სხეულების დასაბამს, თანახმად იმ მსჯელო-
ბისა, რომელიც აუცილებლობა აღბათობას ერწყმის¹⁹⁹, რაც შე-
ეხება ამათხე უფრო მაღალ საწყისებს, ისინი მარტოოდენ ღმერთისა
თუ უწყისი, კაცთაგან არ — მხოლოდ იმან, ვინც ღმერთის მეგობარია²⁰⁰.

ახლა კი ისიც უნდა ითქვას, თუ როგორია ოთხი დაბადებელი
e
სხეულთა შორის უმნიშვნელოესი სხეული, რომელიც ერთმანეთს არა
მკვანან, მაგრამ დაშლისას შეუძლიათ ერთიმეორედ გარდაქმნა²⁰¹,
ან თუ შეეძლებოდა, ხელთ გვეყენება კუბოებზე და მიწის და ცეცხლის
ვარითვე იმ საწყისთა დაბადების შესახებ, რომლებიც მათ შორის
დგანან, როგორც პრაპორციის შუა წევრები²⁰². მაშინ ჩვენ არავის
ღარ მივცემთ იმის მტკიცების ნებას, თითქოს შეიძლება არსებობ-
დნენ ზემოხსენებულ საწყისებზე უფრო მწვენიერი სხეულები, სა-
წყისებზე, რომელთაგანაც თითოეული თავისებურად მწვენიერია. ამი-
ტომ უცა არ უნდა დავავლოთ, რათა ერთმანეთს პარამიდიულად შე-
ეკუთვნათ მწვენიერებით ერთუბიანების განსწავლევული ოთხეუ-
ეკუბი და, ამიტოვად, ცხადვეით, რომ საფუძვლიანად ჩაყვრილი მათ

f
მკვანებას. ორი ზემოხსენებელი სამკუთხედიან ტოლფერდას წყალი
ხელა მხოლოდ ერთი, არტოლოფერდას კი — ურტყეი სხვადასხვა ბუ-
ნებას. ამ ურტყეი ბუნებიდან ჩვენ უნდა ამოვიჩინოთ ყველაზე უკუ-
თესი, თუკა გვეძრის სხე შეუძლებად საქმეს, როგორც ქერ არს, ხოლო
თუ ვინმე შეიძლება აღმოაჩინოს და დავესაბუღოს რაღაც უფრო
მწვენიერი, რაც განკუთვნილია საიმისოდ, რომ ეს ოთხი ვეარი შექ-

მნას, ჩვენ ქედს მოვიდრტყით და მტრად კი არა, მეგობრად მივიჩნევთ
მას. ჩვენ კი გვეყინა, რომ სამკუთხედთა ამ ურტყე სიბრტყელს შო-
რის ერთი ყველაზე მწვენიერია; რომლის გელისთვისაც ხელს ავი-
ლებთ ყველა დანარჩენზე. მე ვეულისხმობ ორი არტოლოფერდა სამ-
კუთხედის შეერთებით მიღებულ მესამე — ტოლფერდა სამკუთხედს.
რატომ? ამის დამტკიცება შორის წიგნითადაა, მაგრამ თუ ვინმე შეს-
ძლებდა და დავამტკიცებდა, რომ ედლებით, ჩვენ საიმეორებით მი-
შედლოცავით მას გამარჯვებას. ვაშ ასე, ჩვენ ვიჩინებთ ორ სამკუ-
თხედს, რომელთაგანაც ოთხხუის ცეცხლის და დანარჩენი სამი სა-
წყისის სხეული: ერთი ამ სამკუთხედითაგან ტოლფერდაა, მეორე კი
მეოთხე, რომ მისი უდიდესი კათეტის კვადრატია სამჭერ აღმატება
შესაყრისის კვადრატს²⁰³.

მაგრამ თავდაპირველად უფრო ზუსტად უნდა განვსაზღვროთ ის,
რასედაც აქამდე, ცოტა არ იყოს, ბუნდოვანდ ვლაპარაკობდით. მარ-
ტოლოცა, ჩვენ გვეყინა, რომ ოთხეუდ ვეარი შეიძლება თანმიმდევრუ-
ლად გარდაიქმნას ერთიმეორედ, მაგრამ ეს შეუძლებია ვახლდათ. მარ-
ტოლოცა, ოთხეუდ ვეარი ჩვენს მიერ არჩეული სამკუთხედებისაგან იღებს
დასაბამს, მაგრამ სამი ვეარი ერთი და იმავე — არტოლოფერდა სამ-
კუთხედისაგან იბადება, ხოლო მეოთხე — ტოლფერდა სამკუთხედი-
საგან; ეს კი ნიშნავს, რომ ოთხეუდს როდი შეუძლია დაშლისას ერთი-
მეორედ გარდაიქმნას და ერთმანეთისგან დაიბადოს მრავალი მეორე
იღინაობის უფრო დიდ ოდენობათა ნაკლებ სიბრტყელად გაერთიანე-
ბის. ვხიოთ, ანუა პირველად, ასე რომ, ოთხი კი არა, მხოლოდ პირველ
სამი ვეარი თუ შეიძლება დაიბადოს ერთმანეთისაგან²⁰⁴. რატოლა სამი-
ეუ ერთი და იმავე სამკუთხედისაგან იღებს დასაბამს, უფრო დიდ
მეტროთა დაშლისას იმავე ნაწილებისაგან შეიძლება შედგებულ იქნას
სხვა ნაწილთა უფრო დიდი სიბრტყელი. რომლის თითოეული წევრი
მესათვის შესაფერის ფორმას მიიღებს. და პირაქით, თუ მრავალ მეტრო-
დ ნაწილს ცალკეულ სამკუთხედებად დავშლით, ისინი ქმნიან ერთი-
ანამა და ერთგვაროვან ოდენობას, საიდანაც დასაბამს იღებს სულ სხვა
სახის ერთი დიდი სხეული. აი, როგორ გარდაიქმნებიან ისინი ერთი-
მეორედ.

ჩვენ შემდგომი ამოცანა იმის გადმოცემა ვახლავთ, თუ რანაირი
სახე აქვს თითოეულ სხეულს და რანაირი რიტყვითა შეწყვეტისაგან
ღებულობს დასაბამს. დავიწყეთ პირველი სახით, რომელიც ყველაზე
მეტრო ნაწილებისაგან შედგება. მისი პირველსაწყისთა სამკუთხედო,
e
რომლის პიობტენტუნა პატარა კათეტზე ორჭერ უფრო გრძელია, თუკა
ორ ამნარის სამკუთხედს პიობტენტუნებით მივაღებთ და ერთმანეთთან
შევაერთებთ, სამჭერ კათეტებით ამნარის მოქმედებას და, თანა-
რის, რომ პატარა კათეტებმა და პიობტენტუნებმა ერთ წერტილში, რო-

გორკ თავიანთ ცენტრში, მოიყარონ თავი, — ექვსი ამნაირი სამკეთ-
ხელ ერთ ტოლგვერდა სამკეთხელ მოგვეცეს²⁰⁵, ხოლო რადე-
საც ოთხი ამნაირი სამკეთხელი სამსამ ბრტყელ კუთხელ ერთდება,
ღირნი ქმნიან თითო სიგრძელ კუთხეს, რომელიც უშუალოდ მოსდევს
ბრტყელ კუთხეთაგან ყველაზე ბლავს. ოთხი სიგრძელი კუთხის
იგება რომ დამთავრდება, ჩვენ ვკლავთ მოცულობის მქონე პირველ
სახეს, რომელიც თანაბარ და მზავს ნაწილებად ჰყოფს მასზე გარე-
მოსახულ სფეროს²⁰⁶. მეორე სახეც იმავე სამკეთხედებისაგან იგება
რვა ტოლგვერდა სამკეთხელი ერთდება, რათა ოთხ-ოთხი ბრტყელ
კუთხით შეადგინონ თითო სიგრძელი კუთხე. როცა ამნაირი სიგრძე-
ლი კუთხე ექვსი გვექნება, მეორე სხეულის იგება დამთავრებულია²⁰⁷.
მესამე სახის ასევეხად საჭიროს ორჯერ სამოც დასამბერიო სამკეთ-

b ხელთ და თორმეტი სიგრძელი კუთხე, რომელთაგანაც თითოეული
ხელ-ხელთ ტოლგვერდა სამკეთხელის სიბრტყეთაა გარემოცული
ასე რომ, მივლ სხედს ოც წახნაგი აქვს, რომელთაგანაც თითოეული
ტოლგვერდა სამკეთხელად გვექნება²⁰⁸. ამ სმი სხეულის დაბა-
დებით ამოიწურა პირველი საწყისი²⁰⁹ დანიშნულება. რაც შეეხება
ტოლგვერდა სამკეთხელს, მან დასამბი მისცა მეოთხე სახის ბუნებას.
ოთხე სამკეთხელი, რომლებიც ერთ წერტილში, როგორც ცენტრში,
იყრიან თავს, ტოლგვერდა ოთხკუთხელს ქმნიან²¹⁰. ექვსი ამნაირი
მოკუთხელებით იგება რვა სიგრძელი კუთხე, რომელთაგანაც ძველი
წელი. პარმონიულად მოცულია სამსამი ბრტყელი კუთხით. ამნაირად

c იგებულ სხეულს კუბის ფორმა აქვს, რომლის წახნაგებდაც ექვსი
ტოლგვერდა ოთხკუთხელი გვექნება²¹¹. შემგვი ამისა, დარჩა მხო-
ლოდ ერთი — მეხუთე სახე, რომელიც სამყაროს მოსახატად და შესა-
კობად გამოიყენა ღმერთმა²¹².

ახლა კი, ყოველივე ზემოთქმულის გულდასმით აწინ-დაწინ-ვს
შეძლებ, ვინმეს რომ ცუთხა: უნდა დავუშვათ ურაცხე სამყაროთა არ-
სებობა, თუ მათ რაცხეს სასრულად უნდა ვთვლიდეთ, — ის იძულებ-
ული იქნებოდა იქვე დაესვენა, რომ ურაცხე სამყაროს არსებობას
მხოლოდ უთქო, ყოველივე ამის არმოცნად ვაყო თუ აღიარებს, რისი
უცოდინარობაც არავის მიუტევება. მაგრამ არსებობს მხოლოდ ერთი
სამყარო, თუ სინამდვილეში ერთს კი არა, ხელთ სამყაროს უნდა ვითვ-
ლიდეთ? — ამ კითხვის პასუხი გაცილებით უფრო ძნელია. ჩვენც
თავად კი, სავარაუდო სიტყვისა²¹³ და ღმერთის მოწმობის თანამდა,
ვაძრკეთობ, რომ არსებობს ერთი სამყარო, თუმცა ზოგს, სხვა სვა-
ლით რომ შეხედავს საქმეს, შეიძლება სხვანაირი აზრი აღედგას. მაგ-
რამ, მოდიო, მოვეშვათ ამას და ცუცხლად, მიწად, წყლად და ჰაერად
დავყოთ ჩვენი სიტყვით ეს-ესაა შობილი ოთხივე გვიარ.

მიწას, რა თქმა უნდა, კუბის ფორმას მივაყვებო, რადგანაც ოთხ

კუბის შორის ყველაზე ნაკლებად მოძრავია და სხეულთა შესაქმნე-
ლად ყველაზე უფრო ვარგისი. ამიტომაც აუცილებელია, რომ, დაბა-
დებით, ყველაზე მყარი წახნაგები²¹⁴ ჰქონდეს. ხოლო ჩვენი პირველ-
ად სამკეთხედებიდან არა მარტო წახნაგად აღებული ტოლგვერდა
სამკეთხელი²¹⁵ უფრო მყარია არატოლგვერდაზე, არამედ ორი ტოლ-
გვერდა სამკეთხედისაგან შექმნილი ტოლგვერდა ოთხკუთხელიც²¹⁶
უფრო მყარია ტოლგვერდა სამკეთხედზე, თანაც ეს თანაფარდობა
სხეულთა როგორც ნაწილების, ისე მთელსთვისაც. მაშასადამე,
ჩვენ არ ვუღალატებთ სიძარბოს, თუკი ამნაირ ფორმას მიწის მიე-
წერიო. არც ის ჩავევთლება სიძარბოს ღალატად, თუკი დანარჩენი
სამი გვიარად ყველაზე ნაკლებად მოძრავ ფორმას წყალს მივაკეთ-
ებთ. ყველაზე მეტად მოძრავს — ცუცხლს, საშუალოს კი — ჰაერს
სხეულს. უმცირეს სხეულს — ცუცხლს, უდიდესს — წყალს, საშუალოს
კი — ჰაერს; და ბოლოს, ყველაზე ბასრ სხეულს — ცუცხლს, ყველაზე
ბასრს — ჰაერს და კიდევ უფრო ნაკლებად ბასრს — წყალს. ნაკლო ზე-
მსახელებულ სხეულთა შორის, თავისი ბუნებითაც და აუცილებლობა-
მითაც, ყველაზე მეტად მოძრავია ის, რომელიც ყველაზე ნაკლებ
წახნაგითაა შემოსაზღვრული, ვინაიდან ყველაზე ბასრი წიბოები და
მსუქლი კუთხეები აქვს და, თანაც, ყველაზე ცოტა ერთნაირი ნაწი-
ლებსაგან შედგება. მეორე სხეულს მეორე ადგილი უჭირავს თავისი
თესებების მიხედვით, მესამეს კი — მესამე²¹⁷. მისა, სავარაუდო სი-
ტყვიოც და სიძარბოსთან ახლოს მდგომი მსუქლი მსუქლია ძალითაც²¹⁸,
დაც, დაბადებით მოცულობის მქონე პირამიდის ფორმა იყოს ცუცხლის
პირველსაწყისიცა და თესიც. დაბადების მიხედვით, მეორეს ჩვენ
ვეწოდებთ ჰაერს, მესამეს კი — წყალს. მაგრამ, ამასთანავე, კარგად
უნდა გვეჩინოდეს შემდეგი: თითოეული მათგანი ისე მტკიცე, რომ
თითვე ზემოხსენებულ გვიარის ყოველი ცალკეული სხეული, მისი
უცოდერესი სიმცირის გამო, უხალავია ჩვენთვის და მხოლოდ მათ ში-
ნით ურაცხე სიძარბოს შეჩქმობს შედეგად მიღებულ სხეულებს თუ შე-
იქლება გვიარით თვალთ²¹⁹. რაც შეეხება მათ რაოდენობრივ თა-
ნაფარდობებს, მათ მოძარბობას თუ ძალმოსილებას, უნდა ვთვალოდ
დეთ, რომ ღმერთმა, რამდენადაც შესაძლებელი შეიქნა აუცილებლო-
ბის ბუნების დარწმუნება, გულმოდგინედ მოაწესრიგა. პარმონიული
თანხმობით შეუწინა ერთმეორეს და პრიობიტციულობას დაქვემ-
დებარა ისინი²²⁰.

ყოველივე იქნად გამომდინარე, რაც ზემოთ ამ ოთხ გვიარზე ითქ-
ვა, სიძარბოსთან მიხალბობით, აი, როგორ წარმოგვიდგება საქმე:
როდესაც მიწა ცუცხლს ხელებს და მისი სიძარბოთ გაიფანტება, ვა-
ტყროცნულ-გამბუნელი ან თვით ცუცხლზევე იშლება, ან — გააჩნია,
სად მოხვდება, — ჰაერისა თუ წყლის სისქეთ, სანამ მისი ნაწილაკება
ხელახლა შეხვდებიან და შევრწყმიან ერთმეორეს, რათა, ამრიგად,

კვლევ მიზალ უქნენ; რადგანაც მიწას არ შეუძლია სხვა რამედ კვლავ. მაშინ როდესაც ცეცხლითა თუ ჰაერით დანაწევრებული წყალი საშუალებას იძლევა წარმოიქმნას ცეცხლის ერთი და ჰაერის ორი სხეული. ზუსტად ამავე, ჰაერის ერთი გახლენილი ნაწილს ნამსკრევეს შეუძლიათ წარმოქმნას ცეცხლის ორი სხეული. და პაროლის, როდესაც ერთი ბერი ცეცხლი ჰაერის წყლის თუ მიწის სქელ გარდა მოცავში იქცევა, მათი მოძრაობით აბრუნებულ, ბრძოლაში იშვება და ქუცმადდება, რის შედეგადაც ცეცხლის ორი სხეული ჰაერის ერთ სახელ ერწყმის ერთმანეთს. ხოლო როდესაც ჰაერი მარცხენა ბრძოლაში და ნაწევრდება, მისი ორი მთელი და კიდევ ნახევარი ნაწილს განაწილებს წყლის ერთი მთელი სახე იგება. 21.

მოდით, ამ მხრივაც შევხედოთ საქმეს: როდესაც ცეცხლით ძლეული ესა თუ ის სხვა გვარი ცეცხლის ბასრი წაწნაგებოთა და მახლობელი კუთხეებით გაიკვეთება, მის დანაწევრებას მინამდევ არ მოუღება ბოლო, სანამ ცეცხლის ბუნებას მივხვდებით, ვინაიდან ვერც ერთი თვითმსგავსი და თვითივეობრივი გვარს ვერ აბრუნებს თავისავე შესავსებას და თვითივეობრივ გავას, შეიცვალოს, და მისი შემოქმედებით ვერც თვითონ განიღმის რამე ცვილებას. მაგრამ სანამდის ერთი გვარა, მეორე, უფრო მშლავი გვარით გარემოცული, თავისი სისუსტის მიუხედავად, უთანასწორო ბრძოლაში ჩამბული, მისი დამლა და შემსუვრავ კვლავაც გრძელდება. ამიტომ უფრო დიდი და მრავალრიცხოვანი სხეულებით მოცული უფრო პატარა და მცირერიცხოვანი სხეულებით პირველთა შემოქმედებით ქუცმადდება და სულაც ქრებოდა. მაგრამ თუკი მზალ არაინ შეუერთდნენ უფრო დიდრიცხოვანი გვარის მათი ჩაქრობა წყდება, რათა, ამროგად, ან ცეცხლისგან იზუას ჰაერი, ან ჰაერისგან—წყალი. ხოლო როდესაც მათ მიერთვის ან თავს ატყდება დანარჩენთაგან ერთ-ერთი გვარი, ისინი კვლავ განავრცობენ და მზალს, სანამ ყოველმხრივ შეეწირობებოდა და შესამსუვრავად განაწირდებიან არ გასხტებთან იმისკენ, რაც მათ ენათესავენ; ანდა ბრძოლაში ძლეული ერთად არ შეეკვდებიან, რათა თავიანთ მშლაველ გვარს დაემსგავსონ და მასვე შეერწყნენ. 22.

ყოველივე ამის განმძლეული გვარი, რა თქმა უნდა, აღგელს იცვლის; რადგან თუ თითოეული მათგანის ოდენობა, ყოველის მიმრქმელის მოძრაობის შედეგად, სივრცეში ცალ-ცალკე ნაწილდება, მაშინ ყველაფერი, რაც თავისი თავის მსგავსების კარგავს, მიმრქმელის რეაქციით, იქითკენ გასხტება და გაიტყორცნება, სადაც არის იმის აღგოლი, რისაც ის ემსგავსება. 23.

ამ მიზეზებმა განაპირობეს შეურყეველი და პირველადი სხეულების დაზარალება. რაც შეეხება თითოეული გვარის შინაით ცალკეულ სახესტვინობათა გამოღებას, ამის მიზეზია პირველსაწილისთა სხვადა-

სხვანაირი იგებულება: საქმე ისაა, რომ ყველა სამკეთხელს დასაბამითვე ერთნაირი სიდიდე როდი დასკვება; ზოგი უფრო დიდია, ზოგი კი უფრო პატარა, ხოლო მათი სივრცით რიცხვი უსუსტად იმდენია, რამდენი სახესტვინობაც ვინაირცხად ძირითად გვართა შიგნით. მათმა შერწყმამ, როგორც ერთმანეთს შორის, ისე სხვა სამკეთხელებთანაც, დასაბამი მისცა სახეთა უსასრულო მრავალფეროვნებას. 24. რომლის მჭკრეტელსაც მართებს ბუნებაზე იმსკრულის სავარაუდო სიტყვით. 25.

რაც შეეხება მოძრაობას და მდგრადობას, თუკი ასევე არ განვსახლებოთ, რა იწვევს ან ერთს, ან მეორეს, ანდა რაინარ პირობებში იწვევენ ისინი თავს. არა ერთ დაბრუნებას წინააღმდეგობით ჩვენი შემდგომი მხელობისას. ზოგი რამ უკვე ითქვა, მაგრამ შემოთქმულს უნდა დაემატოს შემდეგი: მოძრაობა შეუძლებელია იმის შიგნით, რაც ერთგვაროვანია, რადგანაც მწლია, უფრო სწორად, შეუძლებელია მოძრაობის წარმოადგენა მამოძრავებლის გარეშე, ანდა, პირველ, მამოძრავებლის—მოძრაობის გარეშე, ხოლო მოძრაობის—როგორც ერთში, ისე მეორის გარეშე. მაგრამ სრულიად შეუძლებელია ისიც, რომ მოძრაობა და მამოძრავებელი ერთგვაროვანი იყოს. მაშ, ერთხელ და სამუდამოდ მივაწეროთ მდგრადობა ერთგვაროვან, მოძრაობა კი—არაერთგვაროვანს. ხოლო არაერთგვაროვნების მიზეზი უთანაბრობაა. უთანაბრობის წარმოქმნის მიზეზზე კი ზემოთ უკვე ვილაპარაკეთ. მაგრამ ჭერ კიდევ არ გვითქმის, თუ რატომია, რომ გვარებს შიგნით სათითაოდ განწილებული ცალკეული სახეობანი არასოდეს წყვეტენ არც მოძრაობას და არც გადაადგილებას ერთობისთა შიგნით. მაშ, მოდით, ამხედვც ვილაპარაკოთ.

საქმე ისაა, რომ სამართა წრებზეწავა, რომელიც მოიცავს ყველა ამ გვარს, თავისი სიმრავლისა და იმის გამო, რომ თავის თავში ჩაკეტავს ცილობს, ყოველმხრივ კუმშავს თითოეულ გვარს და ნებს ან აძლევს სივრცის არც ერთ ნაწილს, ცარიელი დარჩეს. ამიტომ ცეცხლი ყველაზე მეტად დაფანტულია მთელს სივრცეში. მეორე ადგილი უჭირავს ჰაერს, რომელიც უშუალოდ მოსდევს ცეცხლს თავისი ნაწილაკების სინატიფით, და ასე შემდეგ: რადგან იმს, რაც ყველაზე დიდი ნაწილაკებისაა შედგება, ყველაზე მეტი სივრცითელი რჩება ნაწილაკებს შორის, ყველაზე მცირე ნაწილაკებისაგან შედგებიან კი—ყველაზე ნაკლები სივრცითა. შეეკუმშვისა პატარა სხეულები სოლიდით იჭრებიან დიდ სხეულთა შუალედებში და როცა ისინი გვერდიგვერდ აღმოჩნდებიან, პატარა სხეულები ცილობებზე გაგლოჯონ დიდ სხეულთა შემგერთებელი კეპიტრებზე, დიდი სხეულები კი, თავიანთ მხრივ, კუმშვიან და წყნუნენ პატარებს, რასაც შედეგად მოსდევს ყველა მათგანის გადასაცვლება ან ზემოთ, ან ქვემოთ, თითოეულის ბუნებრივი ადგილისკენ, რადგან ყოველი სხეული, სიდი-

c დის შეცვლასთან ერთად, ადგილსაც იცვლის, ასე და ამრიგად, ზემოხსენებულ მიზეზთა ძალით მიიღობს არაერთგვაროვნების უწყვეტობა, რაც, თავის მხრივ, აწმყოშიც და მყოფდამდე განაპირობებს სხეულთა მარადიულ მოძრაობას²²⁶.

გარდა ამისა, ისიც საუფლისძნია, რომ არსებობს ცეცხლის მრავალი სახესხვაობა, როგორც მავალითად, ალი, შემდეგ — ალის გამოწვეული, რომელიც კი არ წყავს, არამედ სინათლის არ აკლებს თვალს, არც კიდევ — ის, რაც ალის დამრტების შემდეგ მღვიან ნაყერტლებსაა რჩება²²⁷. იგივე ითქმის პაერტადაც, რომლის ყველაზე ნატივ სახესხვაობასაც ეთერი ჰქვია, ყველაზე მღვიანეს კი — ნისლი და ბნელი; არსებობს მისი უსახელო სახეებიც, რომლებიც საწყის სასქუთხელთა უტოლობისაგან იზადებიან²²⁸, რაც შეეხება წყალს, ის, უწინარეს ყოვლისა, ორ სახედ იყოფა: თხავადად და დნობადად, პირველი თხევადია იმიტომ, რომ წყლის პატარა, არათანაბარი ნაწილაკებისა-

d გან შედგება, რომელთა არაერთგვაროვნებისა და ფორმათა თავისებურების გამო ადვილად მოძრაობს როგორც თავისთავად, ისე სხვისი ზემოქმედებით. მეორე გვარი კი დიდი და ერთგვაროვანი ნაწილაკებისაგან შედგება; ის პირველზე გაიყოფილი უფრო მდგრადია და მძიმე, ვინაიდან ერთგვაროვანი ნაწილაკები მჭიდროდ ერწყმიან ერთმანეთს²²⁹. მაგრამ ცეცხლის შეტრისა და მისი დამანგრეველი მოქმედების შედეგად თავის მდგრადობას კარგად, რის გამოც მოძრაობის უფრო მეტ უნარს იძენს²³⁰, ხოლო რაკილა ადვილად მოძრაობს ხდება. გარემომცველი პაერს წყავს შედგავდ მიწაზე განიფრება; ამბოვნე, ჭერ ერთი, რომ ის დნება, რადგანაც მისი ნაწილაკების მოქცელობა მცირდება, და, მეორეც, რომ ის შეიღინება, რაკილა მიწაზე იღვრება; ასე რომ, ორივე ამ მდგომარეობის თავისი სახელი უწოდება. მაგრამ თუ ცეცხლი კვლავ გარეთ გამოიღვრება წყლისაგან, რა თქმა უნდა, ის სიცხარელში რიდი გადადის, არამედ აწევა და აფორთხებს მის გარემომცველ პაერს, რომელიც, თავის მხრივ, დნობადაც და ჭერ კიდევ მოძრავე მასაზე ახდენს დაწოლას, რის შედეგადაც ეს უქანსწველი კვლავიღებურად ავსებს ცეცხლის მიერ მიტოვებულ შეაღლებს და თავის თავშივე მკერავდება, ასეთნაირად შექცემული, კვლავ ერთგვაროვანი ხდება, — რაკილა ცეცხლი, არაბრუნებაროვნების ეს მიზეზი, გაეცალა, — და თვითიფიფობრივ მდგომარეობას უბრუნდება. ცეცხლის გაცლის გაცემა უწოდება, ხოლო შეყვარას და შეყუმშვას, რაც შედეგად მოსდევს მის გაცლას, გამკროიებას ვუწოდებთ ჩვენ.

ყოველივე იმას შორის, რასაც საერთო სახელად დნობადი სითხე ვუწოდებთ, არის ერთი რამ, ყველაზე ნატივი და ყველაზე ერთგვაროვანი ნაწილაკებისაგან დაბადებული და ამიტომ ყველაზე მკერავი²³¹

ეს, ერთადერთი თავის გვარში, ბრწყინებულებასა და იზავებოვლად, სიფეთქსთანაც წილნაყარი, ფსადუღებელი სუნეჯე — ოქრო, ჭეხთა წიაღიდან გამოწანენი და გამკროიებუელი. ოქროს თავისი სახესხვაობაც მოცემუნება, რომელიც ყველაზე უმტკაცესია თავისი სიმკერავით გამო და შუქი ფერი აქვს. მას აღმანტი ჰქვია სახელად. თავისი ნაწილაკების თავისებურებით ოქროსთან ახლოს მდგომრი მეორე სახე, რომელსაც ერთი კი არა, მეტი სახესხვაობა აქვს, სმკროივით ოქროსაც კი აღემატება, ხოლო მისი ნატივ ნაწილაკთა მკერავი მდგრადის წყალობით უფრო მტკაცესია, ვიდრე თვით ოქრო, მაგრამ მასზე მსუბუქია იმის გამო, რომ უფრო დიდ შეაღლებებს შეიცავს. ესაა მარწყინავე და მკერავ სითხეთა შორის ერთ-ერთი სახე — სპირტი. რაცა დაძველებს შედეგად გვირის მინარევი სპირტის სცილდება, ცალკე გამოიყოფა და ხილული ხდება, ის სპირტინაწმუნად თუ სპირტინის ენგად იწოდება²³².

არც ისე მწელი სქემეა, საითაოდ გვეჩვენა ყველა ამნარ მავალითზე, თუკი მხოლოდ ვარაუდის გამოთქმას დაჯერდებით. ის, ვინც დასვენების მიზნით დროებით განსე გადადებს მარადიულ არსებას ცეცხლს და ამ უწყინარ სიმბოვნებას — სავარაუდო მსკროილის ვხით საგანთა დაბადების განხილვას — მოეცემა, მთელი სიცოცხლის მანძილზე მარტევისა და ვინაიერულ გასართობს ჰპოვებს, და რაკი ამცხად სწორედ ამნარ გართობის ცეცხლვით, თანამიღვრულად შევეჩრებოთ კიდევ რამდენიმე ვარაუდს²³³.

სანამ წყალი ცეცხლთანაა შერეული, ის ნატივია და დენია, ხოლო დენად აღიღება როგორც თავისი მოძრაობის უნარის, ისე იმის გამოც, რომ მიწაზე შეიღინება. ამასთანავე, ის კიდევ უფრო რბილი და მსუბუქი ხდება, რადგანაც მისი წახანგები ნაყულად მდგრადნი არიან, ვიდრე მიწის ნაწილაკებისა, და, მანასაფზე, უფრო მოქნილინი და მომყოლინი. მაგრამ როდესაც ის ცეცხლისაგან მიტოვებულა და პაერისაგან გამოყოფილი, თავის თავში მდგომული უფრო მკერავდება და იმის შედეგად, რომ მისი შეაღლებები დაბადებენ გამოიღებენ ცეცხლის ნაწილაკები. თუ მეტსმეტად მკერავდება მიწის ზემოთ, სტრეველ იქცევა, ხოლო თუ მიწის ზედაპირზე — ვინაილად; თუ კენშევა ნაყულა და ის მხოლოდ სანახევროდ მკერავდება, მაშინ მიწის ზემოთ — თოვლად, მიწის ზედაპირზე კი, ცვარნამად მოფენილი, პირხლად გაღაოქევა²³⁴.

მაგრამ წყლის ყველაზე მშავარლივთუნა სახესხვაობანი, ერთმანეთში შერეულნი, დეამპრის წიაღიდან აღმოცენებულ მცენარეთა სხეულებში მომოქეცივანი, რის გამოც მათ გვარს წვენიცა ჰქვია სახელად. რაკილა მათმა შერევათ დასაამო მისცა სახელთა დიდ სხვადასხვაობას, ბევრი მათგანი სახელს ვარეშე დაარბა. მაგრამ ცეცხლის

შემცველ ოთხ სახეს, როგორც განსაკუთრებით ღირსშესანიშნავს, თავისი საკუთარი სახელი ეწოდა. ერთი მათგანი, რომელიც სულს და მასთან ერთად, სხეულსაც გვიბოძა, ღვინოა. მეორე ბლანტა, მკვლევლობითი ცეცხლის გაღმარებას იწვევს და ამიტომ მბრწყინავად, მშხინავად და მოღალატად წარმოიჩინდება მწერას; ეს ზეთოვანია სახეა, რომელსაც მივეუთვნებთ ღვინო, აბსალთონის ზეთი, საკუთრივ ზეთი და სხვა მისთანანი. მესამეს უნარი შესწევს მათ ბუნებრივ მდგომარეობაშივე გააფრთხილოს პირის ღრუს შეუქმნელი ფორმა და, ამრიგად, სიტყვების შეგარბნება გამოიწვიოს; ამ სახის საერთო სახელია თფლი. და ბოლოს, მეოთხეს, რომელსაც შევძლია ქვემოთაღწერილი შიშინით დამწვრობის და დამწვრობის ხორცი, ყველა სხვა წვენიან გან ვანსხეავებით, ოპოსი ეწოდა²²¹.

რაც შეეხება მიწის სახებს, ზოგი მათგანი, რომელიც გაყვანილობა წყლით, შემდეგნაირად გარდაიქმნება ჭვის სხეულად: ნარევი წყალს, სწორედ იმდრო, რომ ნარევი, იღუპება და ჰაერის სახეს იღობს, პირად ქცეული კი მისი კუთვნილი ადგილისკენ მიიწევა. მაშინ, მაგრამ რაჟი გარშემო არსადა სიტყვრივ, გარემომცველ ჰაერს აწევა, რომელიც ისედაც მძიმეა, ახლა კი უფრო მეტი ძალით ახდენს დაწოლას მის მიერ გარემოცულ მიწის სხეულზე, თავისი სიმძიმით კუმშავს და აიძულებს ამოაყოს ის შუალედები, რომლებიც მიატოვებს ახლად დაიპოქნელი ჰაერის ნაწილაკები. როცა მიწა პირით ისეთიარად დაიწეება, რომ მისი ვეძილება წყლის დარიშალოს, ის მკვრივდება და ჭვად იქცევა, რომლის უფრო ღამაში სახეობა ტლი და ერთგვარიან ნაწილაკებისგან შედგება და ამიტომ გამჭვირვალეა, ნაწილს ღამაში კი სამართლიან თვისებებით ხასიათდება. ხოლო როდესაც ცეცხლის მამარი შემოქმედების შედეგად მიწის თითქმის მთლიანად იცვლება სინატრ, ის თვით ქვაზედაც უფრო მშრალი ხდება და ამ სახეს გამოიწვია თხისას ვუწოდებთ ჩვენ. ოღმეცა ზოგჯერ მკორეოდენი სინისტრ მაინც რჩება და მაშინ იბადება ცეცხლით გამღვლედი მიწა, რომელიც ვაკუუმებისა შვი ღერის მქონე ქვად იქცევა. არსებობს კიდევ ორი სახესხვაობა, რომლებსაც, ზუსტად ასევე, ვაცლილი აქვთ მინარევი წყლის მეტი ნაწილი, მაგრამ მათ შემადგენლობაში მიწის გაცილებით უფრო ნატივად ნაწილაკები შედის; ორივე მლანზე გვმითი გამოიჩნება და მხოლოდ სანახებრადაა გამკვრივებული, ისე რომ, შეიძლება ხელახლა დაიშალოს წყლით²²², პირველი სახე ზეთისა და ტალხის ლაქების ამოსაყვანდაა გამოსადგეგი; ეს ტუტეა: ხოლო მეორე—მარილი—სწორედ პირის გემოსათვისაა

შემკნელი და მას სამართლიანად უწოდებენ ღვინოსასტრელს²²³. ყოველივე ის, რაც ორი უკანასკნელ ვეარისგან შედგება, შეიძლება დაიშალოს ცეცხლით, მაგრამ არა წყლით. აი, რას გვყავს

რება მათი სიმკვრივე: არც ცეცხლს და არც ჰაერს არ შეუძლიათ მიწის ნაწილაკების დაშლა, ვინაიდან მათი ნაწილაკები ვაკუუმით უფრო ნატივია, ვიდრე მიწისა, რის გამოც თავისუფლად გადამადიან შედარებით ფართო შუალედებში, ისე, რომ ძალდობა არ სჭირდებათ და ამიტომაც არ შლიან და არა მუსრავენ მიწის. წყლის ნაწილაკები კი, ბუნებით, უფრო მსხვილია; მასთანადე, ისინი ძალით მოიკვლევენ გზას მიწის სისქეში; მიტომაც შლიან და მუსრავენ მის. აი, რატომაც, რომ მიწა, თუკი ძალდატანებით არ იცუქმება, შეიძლება დაიშალოს მარტოოდენ წყლით, ხოლო თუ იცუქმება, —მარტოოდენ ცეცხლით, ვინაიდან ამ შემთხვევაში ყველგანსხვანაირი შეუღწევრობა ხდება, გარდა ცეცხლისა. რაც შეეხება წყალს, თუ ის განსაკუთრებული ძალითაა გამკვრივებული, მისი დაშლა შეუძლია მარტოოდენ ცეცხლს, ხოლო თუ მისი სიმკვრივე ნაცლებია, მაშინ ორივეს — ცეცხლსაც და ჰაერსაც, ამასთან, ჰაერი იჭრება ცარიელ შუალედებში, ცეცხლი კი თვით სამეფოებში. და ბოლოს, ჰაერს, რომელიც ძალითაა შეუქმნული, ვეარეფერი ვერ დაშლის, თუკი არ დაიშაობა თვით მისი პირველსაწყისი; ძალით შეუქმნველის დაშლა კი მარტოოდენ ცეცხლს თუ შეუძლია. ამრიგად, მიწისა და წყლის შერევილ შედგენილ სხეულებში შემდგენარად წარმოადგდება სამე: სანამ წყალს ძალით გამკვრივებული მიწის ყველა ცარიელი შუალედი უქრავს, გარედან მოწოლილი წყლის ნაწილაკები ვერ პოულობენ შიგნით შესაღწევ გზას, გარშემო უვლიან მთელს სხეულს და ვერ ახერხებენ მის დაშლას; მაშინ როდესაც ცეცხლის ნაწილაკები წყლის ნაწილაკთა შუალედებში იჭრებიან და უსიტად ისთასევე შემოქმედებას ახდენენ წყალზე, როგორცაც ეს უკანასკნელი ახდენს მიწაზე, ასე რომ, მხოლოდ ისინი ვეველინებან ერთადერთ მიზეზად, რომელსაც შეუძლია აიძულოს წყლისა და მიწის შერევილ შედგენილი სხეული დარიშალოს და დაიშალოს: აღსანიშნავია, რომ ამ ნარევიდან ზოგიერთი უფრო ნაყლებ წყალს შეიცავს, ვიდრე მიწას; ამეთა მინის ყველა სახესხვაობა აგრეთვე ყველა მს ჭვა, რომლებსაც დნობადი მიწისვეენ, ზოგიერთი ნარევი კი, პირებით, წყალი ჭურბობს: მათ რიტყეს ეკლავინის ცვილისებრთა და სურნელოვან საყვეველთა ყველა სახეობა.

ამრიგად, ჩვენ საცამო სისრულეთ გიქვებით იმ სახეთა სხვადასხვაობა, რომლებიც საწყის საკეთებელთა ურთიერთშერწყმისა და ერთმანეთში გადსვლისგან იღებენ დასაბამს²²⁷. ახლა ვცადოთ იმ ზემოქმედებლათა მიზეზების ვარკვევა, რასაც მთელი ეს სხვადასხვაობა ახდენს ჩვენზე. უწინარეს ყოვლისა, ზემოაღნიშნულ საგნებს უნდა მივხვროთ ერთი თვისება —ყოველთვის იწვევენდენ შეგარბნებებს. ჩვენ კი ვერაც არ მივხვლავით ხორცისა და ყოველივე იმის დაბადებამდე, რაც ხორცს უკავშირდება, არც სულის მოკვლევი ნაწილის

შობამდე. მაგრამ, როგორც ირვევა, შექმნილია საყმარისი სპეციფიკაციის ეპიკურული მათზე, თუკი ანგარიშს არ გავწევით შეგრძნებებს, და ვერც მათ თითაზე ეპიკურულზე ჯერონდ, თუკი უმეტესად ეპიკურული ხორცისა და სულის მოკლეად ნაწილს²²⁸. ორივე ამ საკითხზე ერთდროულად მსჯელობა კი შეუძლებელია. მაშასადამე, ერთ-ერთი, დროებით, წინასწარ მოკუმულად უნდა ჩავთვალოთ, შემდეგ კი კვლავ შევუბრუნდეთ მას. მამ, ასე, ამ მიზნით, რომ სხედვითა გვარბნიდან უმეტესად გადავიდეთ მათ მიერ გამოწვეულ შეგრძნებებზე, წინასწარ მოკუმულად ჩავთვალოთ ყოველზე ის, რაც ხორცისა და სულის ექება.

თავდაპირველად ენებით, თუ რატომ უწოდებენ ცეცხლს ცხელსა²²⁹ და მწველს. ამ კითხვებზე პასუხის გასაცემად უნდა წარმოვიდგინოთ ის მწველი და დამანგრეველი ზემოქმედება, რასაც ცეცხლი ახდენს ჩვენი სხეულზე. აღბათ, ყველა დავგაბრძნებება იმაში, რომ მის მიერ გამოწვეული შეგრძნება უკიდურესად მძიმე და მტკიცებულაა. მისი წახანებების სიძასრე, მისი ექთხებების სიძასრე, მისი ნაწილაკების სიმძირე და მოძრაობის სისწრაფე, — ყოველზე ეს განპირობებს ცეცხლის უჩვეული სიფიცხისა და სიმძაფრეს, მის უკიდურესტერმინალს. საყმარისი გავიხსენით და გავაფიქსირებინოთ მისი საწყის-
26 მის დაბადება, რათა დავასკვნათ, რომ ამ ბუნებას ნებისმიერი სხვა ბუნებაზე მეტად შესწევს ჩვენი სხეულების გამაყრის, პაწაწიკრება და ნაწილაკებად მათი დანაწევრების უნარი²³⁰ და იმისი ძალა, რომ თავისი სახელი დაარქვას და თავისი თვისება მინიჭოს იმას, რასაც ჩვენ ამგვამად სიბოის ვუწოდებთ.

საპირისპირო ზემოქმედება საყმარად ნათელია, მაგრამ არც მას დავტოვებთ განუმარტავად. როდესაც სხეულის გარემომცველი და უფრო მსხვილი ნაწილაკებისაგან შედგება სიბიე შეიხით ეჭრება, ის ავიწროებს უფრო მცირე ნაწილაკებს, მაგრამ მათ ადვილზე დამკიდრებას ვერ ასეუბნებს და მხოლოდ წწყხვის ყოველზე იმას, რაც თხიკრია ჩვენი. ამ დაწწყხისა და გაქვიკრების შემდეგ ის, რაც არავითარგვარაფერი და მოძრაიე იყო, ერთგვარაფერი და უძრაიე ხდება. მაგრამ რაყლა ეს ჩვენი სხეულის ბუნებას უწინააღმდეგება, ის ცდილობს დაიბრუნოს უწინდელი მდგომარეობა. ამ პძილას, ამ შეძერას და შერყევას თითოლვა და ცახცახი დაერქვა სახელად, ხოლო მთლიანად ეს შეგრძნებაც და მისი გამოწვევეი მიზეზიც სიკვდედ იწოდება.

მაგარიო ყოველზე ის, რაც აბიულებს ჩვენს ხორცს მისი დამყოლი გახდეს, რბილი კი ის, რაც, პიკრისა, ჩვენი ხორცის დამყოლი ხდება. საერთოდ, ეს სახელები უწინდელიადადობითიყო იმპარება. დამ-
c ყოლა ყოველზე ის, რასაც მცირე ფუძე თუ წახანაი აქვს, და, პი-

ჩიქით, ის, რაც ტოლგვერდა ობიექტებს ეფუძნება, ყველაზე მყარი და ყველაზე ნაცლებ დამყოლი გახლავთ²³¹; თანაც, მისი წინააღმდეგობისა თუ ურჩობის მეტი უნარი მისივე მეტი სიმყრევეით ახსნება.

რაც შეეხება მძიმეს და მსუბუქს, მათი ახსნა ყველაზე უკეთ მხოლოდ იმის ბუნებასთან გავმარბო შეიძლება, რაც აღინიშნება ორი სიტყვით: „ზემოთ“ და „ქვემოთ“. საქმე ისაა, რომ წარმოდგენა, რომლის თანახმადაც თითქმის თვით ბუნება აწესებს ორ სხედსავე, ურთიეთსაპირისპირო ადვილს, ორად რომ ყოფს მთელს საყმარს, — „ქვემოთ“, საითაც ისწრაფის ყველაფერი, რასაც სხეულის მასა აქვს, და „ზემოთ“, საითაც ყველაფერი მხოლოდ იძულებით შეიძლება წარმოიპოვოს, — აშკარად მცდარი წარმოდგენაა. მართლაც, რაყლა მთელ ცას სფეროს ფორმა აქვს, მაშინ ცენტრიდან თანაბრად დამოკრებული ყველა უკიდურესი წერტილი, თავისი ბუნებით, თანაბრად უკიდურესია, ხოლო მათგან თანაბარი მანძილით დამოკრებულ ცენტრს თითოეული შთავანის შიშიათ თანაბრად უკიდურესსად უნდა ევლოდეთ. მაგრამ თუ საყმარის ბუნება მართლაც ამნაირია, მაშინ ამ უკიდურესი წერტილითაგან რომელია შეიძლება ეწოდოთ „ზემოთა“ და რომელს — „ქვემოთა“ იხე, რომ სიტყვათა უმართებულო ხმარებისათვის საყმარით საყმარისი საყვედური არ დავიშაბუროთ? რადგან საყმარის ცენტრი, კაცმა რომ თქვას, არ „ზემოთ“ მდებარეობს და არც „ქვემოთ“, არამედ — საყმარო ცენტრში, მაშინ როდესაც საყმაროლი სფეროს ზედაპირს ვერც ცენტრად ვივლუმთ და ვერც ომბარ ნაწილთა შეიხნად, რომ ისინი ასე თუ ისე გამახვილებულენ რიზანებისაგან: ვთქვათ, ცენტრთან ერთი უფრო ახლოს იყოს, ვიდრე მისი საპირისპირო ნაწილი და თუ მთელი საყმარო, თავისი ბუნებით, სრულად ერთგვაროვანია, ურთიეთის-საპირისპირო სახელთაგან მანც რომელი შეიძლება შევსადგინოთ მას და დარწმუნებული კი ვიყოთ იმაში, რომ სწორად ვუსადავებო? დავუშვათ, რომ საყმარის ცენტრში მდებარეობს ყოველმხრივ თანაბრად გამოწარმოვრებული მყარი სხეული. ეს სხეული ვერსადილებოთ ვერ გადაადგილებოდა საყმარის ვერც ერთი უკიდურესი ნაწილისაკენ, ვინაიდან მასა და ამ ნაწილთა შორის საყმარით ერთნაირი თანაბრადობა არსებობს; ხოლო თუ ვინმე დაიწყებდა ამ სხეულის გარემოვლას, წამდაუწუმ თავისი თავის ანტიპოდლ მოგვეკლენებოდა და იძულებული იქნებოდა ერთი და იმავე შიშიათულებლისათვის ხან „ზემოთ“ ეწოდებინა, ხან კი „ქვემოთა“. მოკლედ, რაყლა საყმაროლი მთელს, როგორც წყლან აღვნიშნეთ, სფეროს ფორმა აქვს, უაზრბობაა ერთი რომელიმე ადვილი „ზემოთად“ მიგვიანდეს, მეორეს კი „ქვემოთად“ ვთვლიდეთ²³².

მეგრამ საიდან წარმოსდგება ეს სახელები, ან ისე როგორ ეწვე-
 ვით მათ, რომ მთელ ცასაც ექსლავდები და, ამრიგად, ორად ვყოფთ
 მას? ამის გარკვევის მხოლოდ მაშინ შეუძლებელი, თუ წინასწარ დაუშე-
 ვებთ შემდეგს: წარმოვადგინოთ თანაობის ის ნაწილი, რომელიც
 უპირატესად, ცეცხლის ბუნებისთვისაა განუყოფელი: ცეცხლისა, რომ-
 ლელიც უყოფელი მხრიდან ისწრაფის იქით და, ძირითადად, იქვე გროვ-
 დება. დაუშვით, რომ ვილაცას შეუძლია ცეცხლის ამ წიაღში დგომა
 და მასზე ზემოქმედება; ვთქვათ, ის ერთმანეთისაგან აცალკევებს
 ცეცხლის ნაწილებს და სასწორის პინებზე ალაგებს მათ, შემდეგ კი
 მაღლა სწევს სასწორის უღელს და, ამრიგად, აძივლებს ცეცხლს ჩა-
 შვევს ჰაერის წიაღში, რომელიც სულ სხვა ბუნებისაა. ცხადია, ამ
 შემთხვევაში, ცეცხლის პატარა ნაწილები დიდებზე უფრო ადვილად
 დასეპევიან ძალის ზემოქმედებით. და მართლაც, როცა ერთი და იგი-
 ვ ძალა მაღლა სწევს ორ სხვადასხვა საფეხს, პატარა საფეხი აუცი-
 ლუნად უფრო ადვილად ეშორილდება ძალს, ვიდრე დიდი. ამიტო-
 მაც დიდ საფეხს მძიმეს უწოდებენ და ამბობენ, რომ ის ქვემოთ
 ისწრაფვის. პატარას კი მსუბუქად და ზვეთი მიმსწრფად მი-
 იწინევენ, იგივე ითქმის ჩვენიც. როცა საწყაროს ჩვენთვის გან-
 კეთწილ ნაწილში ვმოქმედებთ, მართლაც, როცა მიწაზე ვდგავართ
 და ერთმანეთისაგან ვაცალკევებთ მიწისებრ სხეულთა თუ თეთი მი-
 წისავე ნაწილებს, რათა, ძალის ზემოქმედებით და ბუნების საპირის-
 პიროდ, მათთვის ცუხთ ჰაერის წიაღში აუცალკეთ იხირო, მაშინ მიწის
 ბირვლ ნაწილი მათივე მსგავსივსაგან ისწრაფვის, მეგრამ პატარა ნაწი-
 ლი უფრო ადვილად ეშორილდება ძალის ზემოქმედებას და უფრო
 მაღლ ავტავტავდება თავს მათთვის ცუხთ ბუნების წიაღში. სწორედ
 ამიტომ ჩვენ „მსუბუქეს“ უწოდებთ მას, ხოლო ამ ადგარს, საითყენად
 ძალით ვიტაცებთ — „ზემოთას“, მაშინ როდესაც ამათ საპირისპირო
 თვისებებს შესაბამისად აღნიშნავთ სიტყვებით — „მძიმე“ და „ქვე-
 მოთა“. მეგრამ ვუღია ეს თანაფარდობა აუცილებლობის ძალით უნდა
 განსხვავდებოდეს ერთმანეთისაგან, რაჟაღა. თითოეული გვარის სხე-
 ულთა ყველა ძირითად თანოყრას, სიფრცვში სხვადასხვა — ურთი-
 ვროსაპირისპირო ადგილი უქრავს. მართლაც, თუ ჩვენ ერთმანეთის
 შეუდარებთ ორ სხვადასხვა სხეულს, რომელთაგანაც თითოეული
 ორ სხვადასხვა ადგილს მსუბუქეთა ან, პირიქით, მძიმე, ზემოთა ან
 ქვემოთა, — დავინახავთ, რომ ეს სხეულები ერთმანეთის უპირისპირდე-
 ბიან, რომ მათ შორის არაპირდაპირი თანაფარდობა არსებობს და
 რომ ისინი მთლიანად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან როგორც კმე-
 ნობის, ისე არსებობის თვალსაზრისითაც. მეგრამ ყველა ამ შემთხვე-
 ვაში ერთი რამ მაინც უცვლელი რჩება: ყოველი სხეულის სწრაფვა
 მისივე მსგავსის მიმართ, — ან, ან ექვეს მას „მძიმელ“, ხოლო მიმარ-

თულდება, რომლითაც ის თავისი მსგავსისაგან ისწრაფვის, ესაა „ქვე-
 მოთა“, მაშინ როდესაც საპირისპირო სწრაფვასაც და მიმართულებასაც
 საპირისპირო სახელები ჰქვია. ასეთია ამ თვისებთა და მდგომარე-
 იობათა მიხეზებები“.

რაც შეეხება სივლუვისა და სიმქისის მიხეზებს, ყველას შეუძლია
 თვითონვე ჩახვდეს და სხვადაც აღსინას ისინი. არაერთგვაროვნებას-
 თან შეიძლება სიმქისის სიმქისის გვაძლევს. ერთგვაროვნებასთან
 64 წერსწერილი სიმქირვე კი — სიმქისად.

ახლა კი განსახილველი დავგზნა მთელი სხეულის შეგრძნებათა-
 გან ყველაზე არსებითი, სხეულობრ, სასიამოვნო თუ მტკიცებულ
 შეგრძნებათა მიხეზი და, საბოლოოდ, ყოველი ის, რაც სხეულის ასო-
 ების მეშვეობით ხელს უწყობს შეგრძნებას და ამავე ასოების მიერ
 საამოვნებისა თუ ტკივილის განცდას. მეგრამ ნებისმიერი ზემოქმედ-
 ბის — როგორც შეგრძნებადის, ისე არამეგრძნებადის მიხეზაც ჩვენ
 ჩაუწყლებით მხოლოდ მაშინ, თუ ვაიხისებრები ჩვენს მიერ უკვე დად-
 გვილი განსხვავებას ორ — ადვილად მოძრავსა და ნაკლებად მოძრავ
 ბუნებას შორის. სწორედ ამ გზას უნდა მისდლოთ, თუ ვინცა მთ-

ადვილით სასტრეულ შედეგს. რაც თვით ყველაზე მყისიერსა და
 მსწრაფლწარმატულ ზემოქმედებას განიცდის ის, რაც თავისი ბუნებით
 ადვილად მოძრავია, ეს ზემოქმედება უწოდებლად ვადავიცა ძალით
 ნაწილიდან მეორეს. სანამ მიალწევეს გონივრულ საწყისს და აუ-
 წყებებს მას იმ საფეხს თვისებებს, რომელიც ზემოქმედებას ახდენს.
 პირიქით, თავისი ბუნებით ნაკლებად მოძრავი მეტისმეტად მყარია
 სიამოლო, რომ ზემოქმედება უწოდებლად ვადაციეს სხვადასხვა ნა-
 წილად“.

ამიტომაც მხოლოდ თვითონ განიცდის ამ ზემოქმედებას,
 მისი მუხობელი ნაწილები კი უძრავად რჩებიან. მეგრამ რაჟი პირვე-
 ლადი ზემოქმედება ერთი ნაწილიდან ადარ ვადაციემა მეორეს, ცოც-
 ხალი არსება მთლიანად ეგრ ადვილემს მას და ამიტომ უფრძნობელი
 რჩება მის მიმართ, ეს თანაბრად ეხება ძელს, იმას და ჩვენი სხე-
 ულის სხვა ასოებს, რომლებიც უპირატესად მიწისაგან შედგება, მა-
 შინ როდესაც პირველი შემთხვევა ნიშნულია მუხობისა და სქენისა-
 თვის, ვინაიდან მათში ყველაზე სრულად ვლინდება ცეცხლისა და
 ჰაერის ძალა.

ამრიგად, ყოველვე იმაზე, რაც საამოვნებასა თუ ტკივილს ეხე-
 ვა, შეუძლებელია უნდა ვიმსჯელოთ: ბუნების საპირისპირო ყოველ-
 ვგვარი ზემოქმედება, რასაც ჩვენც მძაფრად ვადაციემა ძალით ახდენს რაიმე,
 მტკიცებულა, მაშინ როდესაც ყოველვე ის, რაც კვლავ ვებრუნებას
 ბუნებრივ მდგომარეობას, სასიამოვნოდ აღიქმება ჩვენს მიერ. ის,
 რაც ნელა და თანდათანობით ხდება, შეუძნებელია რჩება, საპირის-
 პირო ზემოქმედებას კი საპირისპირო შედეგი მოსდევს. და ბოლოს,

ყოველივე ის, რაც ძალდატანებლად ხდება, შეიძლება დიხასი საგარ-
ძნობი იყოს, მაგრამ არც სიაოვნება ახლდეს თან და არც ტყუი-
ლი²⁴⁵, ამის ნიშნად მხედველობითი შეგრძნება გამოვლადება, რად-
განაც ხედვის სხეი, როგორც უკვე ითქვა, დღის მანძილზე ჩვენთან
e უზრდილ სხეულად ვგვევლინება; არც მისი გაცრა, არც დამწერობა
და არც სხვა ამგვარი შემოქმედება მტკიცედ განცდას არ იწ-
ვევს²⁴⁶, უწინდელ მდგომარეობაში დამბრუნება კი — სიაოვნებას.
მაგრამ, ამასთანვე, ის აღვიძრავს ძალზე ცოცხალს და მყადი
შეგრძნებას, ყოველთვის, როცა სხეულთა შემოქმედებას ვანიცდის,
ანდა, პირიქით, თვითონვე ახდენს შემოქმედებას მათზე. მაშინ რო-
დესაც ჩვენი სხეულის ის ასოები, რომლებიც უფრო დიდი ნაწილ-
ბისაგან შედგება, წინააღმდეგობას უწევენ ვარჯიშ შემოქმედებას
და, ამასთანვე, მთელ სხეულს ვადასტურებ თავიანთ მოძრაობას, რაც
იწვევს ტყუილს თუ სიაოვნების განცდას: ტყუილისას, — როცა
იხიბი იცვლებიან; სიაოვნებისას, — როცა საწყის მდგომარეობას
უბრუნდებიან. ყოველი ასო, რომელიც თანდათანობით იცვლება და
65 ცვალებადება, აესმით კი ერთბაშად და მთლიანდ იესება, უგრძნობ-
ბელია და ცლისას, მაგრამ შერწმობიარე ხდება აესებისას. მათი შეგრ-
ძნებები არავითარ ტყუილს არ განაცდევინებენ სულის მოყვად ნა-
წილს, პირიქით, უდიდეს სიაოვნებას ანიჭებენ. ამის ნიშნად სა-
სიაოვნო სურნელების შეგრძნება გამოვლადება. მაშინ როდესაც ის
ასოები, რომლებიც ერთბაშად და მკვეთრად იცვლებიან, თავიანთ სა-
წყის მდგომარეობას კი თანდათანობით და გაცირებენ უბრუნდებიან,
სრულიად საპირისპირო შეგრძნებებს იწვევენ ჩვენში, რის თვალსაჩინ-
ო ნიშნულადაც სხეულის გაცრა ან დამწერობა ვგვევლინება.

b ამათგან, ჩვენ საკმარისად ვილაპარაკეთ იმზე, რაც მთელ სხე-
ულის შეგრძნებასა და მათ გამოწვევებზე მხოლოა სახტუნებს ეგება. ახლა კი ვცადოთ შეძლებისდაგვარად განვიხილოთ ის შეგრძნებებიც,
რომლებიც სხეულის ცალკეულ ასობთანაა დაკავშირებული, და ამ
შეგრძნებათა მიხედვით.
უწინარეს ყოველისა, შეძლებისდაგვარად უნდა გავნიხილოთ ის სა-
კითხი, რომელსაც წვეწებზე ჩვენი წინააღმდეგობა მწყობრობისას დღმი-
c კითხი ავუარეთ ვერდი, კერძოდ, მათი შემოქმედება ჩვენს უნაზე, რო-
გორც ჩანს, ამ შემოქმედებით გამოწვეული შეგრძნებები, ბევრი სხვა
შეგრძნებას მსგავსად, ერთგვარი შექმენითაა და ვაღაროვებოთაა
გამართლებული, მაგრამ ისინი სხვა შეგრძნებებზე უფრო მეტად და-
მოყოლებული არიან სიგლუვისა და სიმქისზე. ასე, მაგალითად, ყო-
d ველთვის, როცა მიწის ნაწილაკები შედიან იმ წეროლ ძარღვებში,
რომლებიც თითქმის გემის შემგრძნებში სიციქიანს მაგვირობას უწევენ
ენას და თვით ვულამდე არიან გაბმული, — ისინი ჩველსა და სველ

ხორცის ესებთან და იმდენიან, რის შედეგადაც ძარღვები იკუმშებიან
და თითქმის შრებიან კიდევ. თუ მიწის ნაწილაკები მეტრისმეტად მქი-
სნი არიან, ისინი ცხარე ვაგვიჩვენებს, თუ ნაკლებ მქისებთან — მწყლარ-
ტე. ნაწილაკები, რომლებიც წმენდენ ზემოხსენებულ ძარღვებს და
მსუფთაებენ პირის ღრუს, თანაც თითქმის მეტრისმეტად გახლებლი
ძარღვებზე თავიანთ საქმეს და თვით ენის ხორცელს ზედპარსავენ კი
შლიან, — მწარე გემოს ტრევენენ პირში. ასეთია, მაგალითად, ტუტის
თვისება; მაშინ როდესაც ნაწილაკები, რომლებიც შემოქმედების სიმ-
ძარბიოტ ტუტის ნაწილაკებს ჩამოუვარდებიან და ზომიერად წმენდენ
ენას, მღამე გემო აქვთ. მათთვის უცხობა ის სიმწვანე, რაც ნიშნულია
ყოველივე მწარისათვის და, უმაღ, სასიაოვნო შეგრძნებებს იწვე-
ვენ. ნაწილაკები, რომლებიც პირის ღრუსაგან იღებენ სითბოს და
ამის შედეგად უფრო ნატყნი ხდებიან, ცეცხლის თვისებას იძენენ
და, თავიანთი მსრე, წვევენ იმას, რისგანაც სითბო მიიღეს; ხოლო
თავიანთი სიმშრევის წყალობით, ზევით, გრძნობის იმ ორგანობი-
სკენ ისწრაფვიან, რომლებიც თავშია მოთავსებული და, ამასთანვე,
ვანწონიან ყველაფერს, რაც კი ჭხად ხვდებათ. ამიტომაცაა, რომ მათ
66 მწვანე ვუწოდებენ ჩვენ. მაგრამ როდესაც იგივე ნატყნი ნაწილაკე-
ბი ლობის შედეგად აებრებენ წეროლ ძარღვებში შეღწევის, სადაც
მიწისა და წყლის ურთიერთთანადაზარი ნაწილაკები ხვდებათ, მოძრა-
ობას ანიჭებენ ამ უთანხმელთ, ერთმანეთს უხავევენ და აქაფებენ
მათ, აქაფებულთ კი ათბუნებენ დაკომიულ აქვით შევიან ძარღვებში
შედწეული ნაწილაკების ირგვლედ და ფულურო ფოსოები შექმნან.
ამ დროს ხან წმინდა, ხანაც მიწანარევი სითხე ვარემოციავს პერის
და თითქმის სთხერს და ცარულ სათავებსა ქმნის მისთვის. ამ სა-
b თავსთავან ზოგი წმინდა სითხისგანაა შექმნილი და ამიტომაც ვამკურ-
ავლავ; მათ ბუნებები ჰქვითი სახელად. ზოგ სათავს კი მიწანარევი
სითხე ქმნის, მოძრაიც და მოთხოთუც; ამიტომაცაა, რომ ისინი დე-
ლილად და საფურის ფულიად იწოდებიან, ხოლო ამ მდგომარეობაშია
გამომწვევ მიზეზს სიმწვანე ქვედა სახელად. მაგრამ იმ შემოქმედებას
c რომელიც ყველა ზემოთ აღწერილ შემოქმედებას უპირისპირდება,
მიზეზიც მათი საპირისპირო აქვს; როდესაც სხეულში შემაჯალი სი-
თხის შედგენილობა თავისი ბუნებით ენის ავებულებას ენათესავება,
მაშინ, ის აპოხიერებს და არბილებს ენის გაუტყუებულ ნაწილს, კუმ-
შავს ან, პირიქით, აფართოებს ყოველივე იმას, რაც არაბუნებრივად
გაფუძელი იყო, ან შეუქმნული, მოკლად, ყველაფერს თავის ბუ-
ნებრივ წესრიგს უბრუნებს. მტკიცედელ შემოქმედებათა გამქარა-
წყლებელი ეს სამკერნალო საზოგადო ყველასთვის სასურველია და
სამაჟური. ამიტომაც მას ტუტობა ეწოდება²⁴⁷.

ამაზე საკმარისად ვილაპარაკეთ, რაც შეეხება იმ შემოქმედებას.

d რომელსაც ჩვენი ნესტები განიცდის, ამ მკაფიოდ გამოკეთილი სახესხვაობანი არ ვგაგანაია, ყოველგვარი სერნელება სანახევრო ბუნებისა ვინაიდან არ არსებობს ისეთი ფორმა, თავისი ავტობულებით გარკვეულ სერნელებს რომ გამოსცემდეს. ჩვენი სხეულის ის ძარღვები, რომლებიც სერნელებს აღქმისთვისაა განკეთილი, მეტის-მეტად ვიწრონი არიან მიწისა და წყლის ნაწილაკებისთვის და მეტისმეტად ვანოერიან — ცეცხლისა და ჰაერის ნაწილაკებისთვის. ამიტომაცაა, რომ არავის არსოდეს არ შეუვარგებია საუთიოდ ამ სტრუქტურების სუნთქვის. მხოლოდ ის ნივთიერებები გამოსცემენ სუნს, რომლებიც რბილდებიან, ლებნიან, დნებიან ან ორთქლდებიან. ყოველგვარ სუნს დასაბამს აძლევს ის გარდამავალი მდგომარეობა, როცა წყალი ჰაერად იქცევა ან, პირიქით, ჰაერი — წყლად. ყოველგვარი სუნის ან ორთქლის, ან ნისლი, ვინაიდან ჰაერი ნისლის მეშვეობით იქცევა წყლად, წყალი კი ორთქლდებით ვადალის ჰაერში. ამიტომაცაა, რომ ყოველი სუნის წყალზე ნატოფია, მაგრამ ჰაერზე ტლანქი. ეს ცხადი ვახდება ჩვენთვის, თუ ნესტოებს დაეციობთ. და ძალით შევისრუტვით ჰაერს. ამ შემთხვევაში ყოველგვარი სუნის გაფანტება და ჰაერის სერნელოვან მინარეფთვან გაფართოვება-გაშენილი აღწევს ჩვენს 67 ყნოსვას. რაღა თქმა უნდა, სერნელებათა თითქმის მთელი შრავალ-ფეროვნება უსახელოდ რჩება, ვინაიდან მათი სიმრავლე მარტვ ღორმათა რიცხვმრავლობაზე არ დაყვანება. არსებობს მხოლოდ სერნელებათა ორი მკვეთრად გამოხატული ტიპი — სასიამოვნო და უსიამოვნო. ეს უსიამოვნო აღიზანება და აუხეშებს მთელ ჩვენს მონადე ღრუს თხემიდან კეპამდე. მაშინ, როდესაც ჰარველი არაბი-ლუსს გაუხეშებულს და, სასიამოვნო ზემოქმედების წყალობით, ცვლავითვის ბუნებით მდგომარეობის უბრუნებს მის 241.

ჩვენი გრძნობებში მესამე უნარი არის სენა, და ჩვენ გვპართებს თავისი მიხეობის მოუქმებოთ სენისმიერი შეგრძნებებსაც. ზოგად ვიტყვით, რომ ჩვესა არის ერთგვარი ბიძგი, რომელიც ჰაერის მეშვეობით აღწევს ბევრს ყურს, საიდანაც ვადაცემა ტენის, სისხლს და თვით სუნსაც. ხოლო ამ ბიძგით გამოწვეულ მოძრაობას, რომელიც თავიდან იწყება და დიდობის მდგომარეობით მთავრდება, სენა ეწოდება 242. თუ მოძრაობა სწრაფია, ბევრს ვადაცემა; რაც უფრო ნელოა მოძრაობა, მით უფრო დაბალია ბევრა 250. თანაბარზომიერი მოძრაობა თანაბარსა და ნახ ბევრას იძლევა, არათანაბარზომიერი — ტლანქ ბევრას, ძლიერი — მძაფრს, სუსტი — ჩუმს. რაც შეეხება ბევრათა თანაბრებებსა, იძლეუბული ვართ ამ საკითხზე უფრო გვიან ველაპარაკოთ.

და ზოლის, დავგრაზა გრძნობებლის მეოთხე სახე, რომელიც დიდი შრავალფეროვნებით გამოირჩევა, რაც ჩვენთან დაწერილობით გან-

ხილვას მოითხოვს. მთელ ამ შრავალფეროვნებას ფერს ვუწოდებთ საერთო სახელად, ხოლო ფერი ყოველი ცალკეული სხეულიდან განმონადენი ალია, რომელიც ჩვენი მხედველობით აღქმის თანაზომიდი d ნაწილაკებისაგან შედგება. მხედველობის მიხეობები ზემოთ უკვე მარტობილეთ 241. ახლა კი ყველზე უფრო მარტობულად და სავიზობად მივგანაია თვით ფერებზე ვილაპარაკოთ.

სხვა სხედველიდან გამონადენი ნაწილაკები, რომლებიც მხედველობით სხივს ეჩახებიან, მასზე უფრო პატარები, დიდები ან მისივე ტონი არიან. ტოლი ნაწილაკები შევგრძნობელი რჩებიან და ჩვენ ვამეჭვრავდეს ვუწოდებთ მათ. მაშინ როდესაც უფრო დიდი ნაწილაკები მხედველობით სხივს შევიწროებს იწყვევს, უფრო პატარები კი მხედველობით სხივს აფართოებენ მას. მათი მოქმედება შეიძლება შევადაროთ ჩვენს სხედვზე ცივსა და ცხელს ზემოქმედებას, ხოლო ენა — მწვავის, ანუ, როგორც ჩვენ ვუწოდებთ ხელზე, — ცხარისას. ენისა თვითი და შავი, ანუ შეგრძნებები, რომლებიც სიციხისა და სიციხით გამოწვეულ შეგრძნებებს ჰგვანან, მაგრამ მათთან განსხვავებულნი ვეჩვენებინან, რადგანაც გრძნობის სულ სხვა უნარით არიან აღქმული. ამიტომ ჩვენ ასეც ვუწოდებთ მათ: „თეთრისა“ ის, რაც აფართოებს მხედველობით სხივს, „შავი“ კი ის, რაც მის შეუმეშვსა და შევიწროებს იწყვეს. როცა მძაფრად მონადეობი სხევაჯაროვანი ცეცხლი მხედველობით სხივს ეჩახება, თვალუბამდე განწონის მას, ძალით აბობს თვალის არხებს, აცლობს; აღნობს და მთელ წყლად 68 ცეცხლს, ანუ, როგორც ჩვენ ვუწოდებთ, — ცეცხლებს ვადმობაფრ-ქვევრებს მათ. ცეცხლის ეს ორი ნაკადი ურთიერთსაპირისპიროდ მიედინება; ამასთან, ერთი ცეცხლის სისწრაფით ვადმოდინება თვალუბადან, მეორე კი თვალბში იჭრება და იქ სინესტისაგან ქრება. მათი შეჯახება დასაბამს აძლევს უთვალე ფერს. ამ შეგრძნებას ცივს ვუწოდებთ ჩვენ, ხოლო მის გამოჩევე მიხეხს ბრწყინვალეს და მოლოა-ლაკებს ვარქმეობ სახელად.

b არის ერთგვარი ცეცხლი, რომელსაც შეილედური ადგილი უვი-რავს ცეცხლის ორ ზემოხსენებულ ნაკად შორის; ის აღწევს თვალის სინესტეს და ერწყმის მას, მაგრამ კი არ ბრწყინავს, არამედ, სინესტესთან შეერწყმა-შეხავების წყალობით, მხოლოდ ციმციმებს და ამ ტიპისაგან დასაბამს იღებს სისხლის ფერი, რომელსაც წითელს ვუწოდებთ. თეთრისა და წითელთან შეერწყმული ცეცხლის ელ-ვარტობისაგან იხადება ყვითელი ფერი. მაგრამ რა თანაფარდობით ერწყმინან ისინი ერთმანეთს? ამაზე მსკელობა მაშინაც კი უნარი იქნებოდა, ვინმემ რომ კიდევაც იცოდეს ეს, ვინაიდან ყოველ შეუძლუბელსა არა მარტო ეჭვმთვალეო, არამედ ასე თუ ისე სარწმუნო, ან თინდაც სავარაუდო საბუთების მოხმობა... თეთრისა და შავთან შერ-

c წებული წითელი ფერი დასაბამს აძლევს მეწამულ ფერს, თუ ნახავის თითოეული წივირი საფეხვილიანდა გამოწვევარი, ხოლო თეთი ნახავი შავი ფერი სჭარბობს. ყუთლისა და რუხის შერწყმა-შესხვევებით ვიღებთ ყავისფერს, ხოლო თეთრი რუხი თეთრისა და შავის ნახავალ გველიწინება. ყუთლისა და თეთრის შერხვევა კი გვაძლევს ფერს, რომელსაც განვმარტავს ვერუღებთ. როცა მუწყინეალებსთან შერწყმული თეთრი მეტ შავს ეღებმა, დასაბამს იღებს ღრუჭი ფერი. ღრუჭისა და თეთრის ნახავი ცისფერს გვაძლევს, ხოლო ყავისფრისა და შავისა — მწვანეს.

ზემოხსენებული მაგალითები საკმაოდ ცხადად გვიჩვენებენ, რადგან ნახავთა წყალობით შეიძლება ყველა დანარჩენი ფერის მიღება, ისე, რომ დამაყრებლობას არ ვუღალატოთ²²². მაგრამ უნდა დაიბრუნებინოთ კლდე შეამოწმოს ყოველივე ეს, მხოლოდ იმას დაგვიტყვიან, რომ არავითარი წარმოდგენა არა აქვს ღვთაებრივი და აღმოსავლური ბუნების ურთიერთთანხმებებზე. რადგან მხოლოდ ღმერთს შეუძლია ცოდნა და ძალბოსილება. რათა ერთად შეხვედნის მრავალს, ხოლო შემდეგ ყველა სიმრავლედ დაშლის ერთი. მაშინ როგორღაც ჯერ არ დამადგებულა და არც არსიარებს დაბადებმა კაცო, რომელიც შეიძლება ირავდ ამ ამოცანის გადაჭრას.

დასაბამისას აუცილებლობის მიერ შობილი ყველა ზემოხსენებულ საგანი აიღო ქმნილებათა შორის უმწვენიერესი და უკეთესი ქმნილებების დემიურგოსა, რათა დასაბამი მიეცა თვითმშობი და უსრულქმნილესი ღმერთისათვის. საკუთრივ საგანთათვის ნიშნულ მიწებებს ის იყენებდა როგორც დამხმარებელ, მაგრამ, ამასთან, ყოველივე დაბადებულში მან თვითონვე ჩააღებდა სიყვითლეს. ამიტომაც უსრულედ უნდა ვახსენებდეთ ერთმანეთისაგან მიზნუთა ორ სახეს — აუცილებელსა და ღვთაებრივს²²³; თანაც, ყველაფერზე ეძებდეთ მხოლოდ ღვთაებრივ მიზეზს, რათა ვუხაოთ ნეტარებას, რამდენადაც ჩვენი ბუნება ამის საშუალებას გვაძლევს. რაც შეეხება აუცილებელ მიზეზს, მას მხოლოდ ღვთაებრივი მიზეზის ბულისათვის უნდა ვიკვლიდეთ, რადგანაც უნდა გვესმოგონოს, რომ ამის გაერეშე ვერ შევიცნობო, ვერ მივწვდებით და ვერც სხვა რამ გზით მოვიტყულებთ იმ ერთადერთ სიეთეს, რისკენაც ასე გულმხერვადელ ვისწრაფებით.

ახლა ჩვენ უკვე ზღაპრად გვაქვს სახეზად დალაგებული მიზეზები, როგორც საშენი მასალა — ღურგლებს, და ისლად დაგვრჩენია, რომ მათი მეშვეობით ჩამოვყალიბოთ ჩვენი მსჯელობის შემდგომი ნაწილი. მაშ, ყველა დავებრუნდეთ დასაწყისს და მოკლედ გადავივლით

b თვალის განვლილ გზას, რომელმაც აქამდე მოგვყავანა. შემდეგ კი ვცადოთ სათანადო დასკვნით დაგვეკარგვინოთ ჩვენი მსჯელობა.

როგორც დასაწყისში აღვნიშნეთ, ყველაფერა, ყველა საგანი სრულ-

ლად მოუწესრიგებელი იყო, მხოლოდ ღმერთმა მოაწყისრიგა და შეუწირა ისინი თავიანთ თავსაც და ერთმანეთსაც; შეუწირა იმ შესაბამისობაში, რომლითაც ისინი შეიძლება ზიარებოდნენ თანადგრობასაც და თანაზომადობასაც. რადგან მანამდე საგნებისათვის სრულად უცხო იყო კოველგვარი წესრიგი, მაგრამ თუ სადმე წესრიგის ნატკალი მინც ჩანდა, ეს მხოლოდ პირწმინდა შემთხვევითობის შედეგი იყო. ვერაფერს მივსადაგებდით იმ სახელებს, რომლებსაც ახლა ჩვენ ვუწოდებთ ცუცხლს, წყალს და დანარჩენ საგნებსაც. ღმერთმა პირველად მოაწყისრიგა ისინი, ხოლო შემდეგ მათგან შექმნა ჩვენი საწყარო — ერთიანი ციციხალი არსი, რომელიც თავის თავში შეიცავს ყველა ციციხლ არსებას, როგორც მოყვადვით, ისე უკვდავით²²⁴, ამასთანავე, ღვთაებრივი არსებანი შექმნა თეთი დემიურგოსში, ხოლო მოყვდავ არსებანი დაბადებულა თავისსავე დემიურგოსში მანადო.

და აი, მათ, დემიურგოსის მიზანები. მისი ზელიდან მიიღეს სულის უკვდავადი საწყისი და მოყვდავი სხეულის გარეშე მოაქციეს იგი. — სხეულსა, რომელსაც ეტლის მაგიერობა უნდა გაეწია სულისათვის. მაგრამ, ამასთანავე, მათ სხეულში ჩადეს სულის კიდევ ერთი — მოყვდავი ნაწილი, რომლისგანაც ვაწუერელა საშობი და აუცილებლობით განსარიზებული თვისებები: ჯერ ერთი, სიამოვნება, ბორბობების ეს ყველაზე მატორი სატყუარი; შემდეგ ტანჯვა — სიეთისა და ბედნიერების მოსისხლე მტერი; ვარდა ამისა, სიმწვევე და შოში — ორადამთხვეული მირჩვეული. და ბოლოს, რისზეა, რომელიც უნდად არ იღებს შეგონებას და იმედი, რომლის ცდუნებაც და გატრუნებაც ასე ადვილია. ყოველივე ეს მათ შეტუხავს ვეფერის შეგონებას და მწვევერი სიყვარულს, არაფრის წინაშე რომ არ იბეჭს უფარ, და ასე, აუცილებლობის კანონთა მიხედვით, დაასრულეს სულის მოყვდავი სახის შექმნა²²⁵.

მაგრამ ისინი შობილდნენ, ყოველგვარი აუცილებლობის გარეშე შეუძლებლად ღვთაებრივი ნაწილი და ამიტომაც განაცალკევებს მისგან მოყვდავი სული, რომელსაც სხეულის სულ სხვა ნაწილში მიუჩინებს

e მათი, და მათი განაცალკევების მიზნით თავსა და მკერდს შუა აღმართის კისერი, როგორც ერთგვარი საშანი თუ ზღარის. სწორედ გულმკერდსა და მუცლის ანემში მოათავსეს მოყვდავი სული და რაც მისი ერთი ნაწილის ბუნება უკეთესია, მეორისა კი უარესი, ამიტომ ორად გაჰყვეს მოყვდავი სულის სათავი, მსგავსად იმისა, როგორც სახლებში სიქაღების ჰყოფენ კაცთა საღვთისაგან, ხოლო მათ გამ-

70 ყოვლად დაადგინეს შესამაგლი. მოყვდავი სულის ის ნაწილი, რომელიც სიმამყესა და სიფიქსესთანაა წილნაყარი და ძლივის მოყვდავი. მათ მოათავსეს შესამაგლსა და კისრის შორის, ესე ზღი, თათიან

შტრო ახლოს, რათა ყურად ეღო გონების მმრძანებლური კარნახი და მასთან ერთად ძალით დაეკავებინა გულსთქმათა მძინვარება, როგორც კი ისინი თავის აშუებას დაამარტებდნენ და ეცდებოდნენ აღარ დამორჩილებოდნენ აკროპოლისის ციხე-სიმაგრედან გონების შიგარ ვა-
ბეშელ ბრძანებას²⁶⁷, ხოლო გელს, სისხლმარტულების ამ ექანასა და სხეულის ყველა ასრში მშავად შედინი სისხლის წყაროს, მათ მიუჩინ-
ეს მკველის საღვთო²⁶⁸; როდესაც ფიცები სული რისხვით იხიზნა, როგორც კი ვინმე აწუხებს, რომ ვაჩუგ მინებებსა თუ თვით მისივე საყუთარო ვნებების გამო სხეულში რაღაც უსამართლოა თუ უკეთურება ზდება, გულადან ვრძინობის ყველა ორგანოსაც ვაბეშელ ვიწრო არხებით დაუყოვნებლოდ იგზავნება გაფრთხილება თუ მტკე-
რა, რათა უკვდებო ყველა ნაწილს კველი მოეხაროს და უყოყმანოდ დაემორჩილოს საწყისთა შორის უკვლავ მთავრის მმრძანებლურ კარნახს.

c ვაგრამ ღმერთებმა წინასწარ განჭკირტეს გელს უჩვეულო მღელ-
ვარება საფრთხის მოლოდინში ან სულის აგნებისას, წინასწარ მიტე-
დნენ იმას, რომ ვნებათა აშხარო ბოძოქტრება ცეცხლის მოქმედებითაა გამოწვეული. ამიტომაც გელს დასამარტებლად შეჭმენ ფრტვი, რომელიც, ჭარ ერთი, რბილია და უსისხლო, და ეგვი არ იყოს. ღრუბელივით ნაწერტებოთაა საესე, ასე რომ, თავისუფლად შეუძლია შეისრტრის ჰაერია და სანმელიც და, ამრგად, დაასტროს, დაწმე-
დოს და მოფუნოს ანთებულსა და ამორგებულ გელს, ამიტომაც სანსულადან გაურბს და ფილტვისეც გაიციანს არხები, ხოლო თვით ფლტვი უფრობალითავე ამოუღეს გელს, რათა უკველთვის, როცა რისხვა მოეძალეობდა, ამ რბილ სასუფლს დაეცხრო მისი ზავანთვი, დაეშოშინებინა მათ მღლღავრება, შეეშუტუქებინა მისი ტანჯვა და, ამრგად, გაეზარდა სულის დახმარება ვინებისადმი²⁶⁹.

მოკვდავი სულის მეორე ნაწილს, რომლისთვისაც იწმინტული სნა-
კანისა და ყოველივე იმის სურვილი, რასაც ბუნებით მოითხოვს ზე-
დასეული, ღმერთებმა შეისაბღელსა და ჰიას შორის მიეწინა ბან-
და მთელი ეს ნაწილი თითქმის სხეულის ბავად აქცევს. იქ მტაცებელი ცხოველივით დაბავს მოკვდავი სულის ტვენა ნაწილი, ცხოველივით, რომლის მთოიწინებრება შეუძლებელია, ვაგრამ კვებით კი ძალაუბ-
ბურად უნდა კვებო, რაკლი საჭიროა, რომ მოკვდავთა მოღვსა არსე-
ბობდეს. მათ იწებეს, რომ ეს ცხოველი ერთადღე ბავაზე ყოფილიყო დაბეშლი, სულის გონიერული ნაწილისაგან რაც შეიძლება შორს,
რათა თავისი ღმერთთა და ღრიალთი არ შეეწუხებინა იგი და მას

71 დაეშორებულად უესწლებოდა გაღწევეტილებების მიღება როგორც მთელი სხეულის, ისე თითოეული ასოს სსსსეთოდ. მათ იცოდნენ, რომ ის არ შეისმენდა ვინგონორულ ჩრტვს და კიდევაც რამ მისწოდოდა

ან რალაცნობიარდ შეეგებნო იგი, მისი ბუნება მაინც არაფრად ჩავ-
დებდა გონების ხმას, რადგანაც იმთავითვე საიმისოდ იყო განჭირ-
ული, რომ მხოლოდ ღნადებისა და მოჩვენებების მაცდურ თამაშს დასაქრებოდა²⁷⁰.

და აი, მის მოსარტულებლად ღმერთებმა შექმნეს ღვიძლი, რომელ-
საც ცხოველის ბუნებაში მიუჩინეს ბინა; თანაც ეცადნენ, რომ ღვი-
ბი მკერავი, გლფვი, მშზინავი, სიტბოსა და, იმედაროულად, სიწირის
შეშველიყო ყოფილიყო, რათა ისევე აერტლა გონიბიდან მონანებრი
სიმრბორივი ძალმოსილება, რაგორც სარტეს, რომელიც იქნას საგნთა
გამოსახლებებს და ღნადებლა უბრუნებს შტრას. ამით ვინებებს უნ-
და დაეფრთხო და დაეშინებინა მტაცებელი ცხოველი, როცა ვინებ-
დან დაძრული აზრი მრისხანე მეჭართი მიფლავლავებოდა ღვიძლის
მწარე ნაწილს და თვალის დასამსამებაში მთელ ღვიძლს მოსდებდა
სიმწარეს, ნალღლისფრად შეაფერავდებდა და აძებლებდა მას შეუქმნე-
ლიყო და, ნაოტებად ქცეული, უჩვეულოდ გაეჭკირებულყო. ამას-
თანავე ამ აზრობრივ ძალმოსილებას უნდა დაერტვია ღვიძლის მთელი
ნაწილის სისწორე, ვაემტრუდებინა ნალღლის ბუტრა შეუფორებინა
ნალღლის სადინარი და, ამრგად, ვაემოქყვია ტუციელი და გელის რუ-
ვა და ბირიქით, როცა სულის ვინიერტული ნაწილიდან დაძებრია
აზრის თვინიერი და მშვილი სუნთქვა, მას სულ სხენიარი ზემოქმე-
დება უნდა მოეზღინა და სხენიარადღე აღბეჭდილიყო ღვიძლზე; ის
არამთოდ ამღვრტვდა ღვიძლის მწარე ნაწილს, საერთოდ არ ვაეკარე-
ბოდა მისთვის ამ სრულად უცხო ბუნებას, არამედ ღვიძლს თან-
დაყოლილ სიტბოებას მოაშრტებდა, რათა ვაეზალა, ვაესწორებინა და
დაეთვითესუფებინა მისი ყველა ნაწილი, ამის წყალობით, სულის ის
ნაწილი, რომელიც ღვიძლში მეღვრობას, უნდა დაწმინტულიყო და სი-
ხარულით აღსულიყო, ხოლო ღვიძლი, მისნობისთვის მიეყო ხელი, რაკვდა
ვისნდური სონმრები ეხლდა ძალში, მისნობისთვის მიეყო ხელი, რაკვდა
არც ვინებასთანაა წილნაყარი და არც აზროვნებასთან, რადგანაც
ჩვენსა შექმნულ ღმერთებს ასოვდათ მამის მცნება, რომელიც უბრ-
ძანს მათ, რაც შეიძლება უკეთესა შეექმნათ კაცთა მოღვსა. ამიტომ
მათ იმასუდაც იზრუნეს, რომ თვით ჩვენი მღებლია ნაწილიც კი ზი-
ნად არგებოდა კემშარტებას, და, ამ მზრინა, საშისნო დადარსტეს მასში²⁷¹.

e იმას, რომ ღმერთებმა აღამაინის ცნობამისხლობას არტუნეს წი-
ლად მისნობისა და წინასწარმტყვეულების ნიმი, თვალნათლივ ეგონი-
ნებს შეშდევთა: სრულ ჰქუანზე მყოფი ყოველი კაცისათვის მოწველამი-
ლია კემშარტი და ღვთიეშთავიერებულ წინასწარმტყვეულება, რომელ-
ლიც მხოლოდ მამინაა შესახლებული, როცა ჩვენი ვინება მოცდელს
ძალით, ან სნეულებითა თუ ღვთიერი აღტყინებოთა დაბინდული-
სრულ ჰქუანზე მყოფი კაცის საქმე, ბირიქით, იმასა რომ, ვაისტენისა და

აღადინოს ის, რაც სიზმარში თუ სიცხადეში ამ წინასწარმეტყველებრი და ლეოთეოლოგიურულ ბუნების მიერ მოქმად, ახრის მეშვეობით დანაწევრის ხილვები და გამოცენის, რას მოასწავებენ ისინი — სიკეთის თუ ბოროტების, ან რომელ დროს მიეკეთებინათ — წარსულს,

72 მამაკალს თუ აწყოს. მამ, ცნობამიხილთა და ჯერ კიდევ გონებადობინდელთ ხიმ ვერ მოვითხოვთ იმას, რომ თავანთი ხილვებისა თუ სიტყვების ახრის ჩასწვდენენ? მართალ ბრძანებს ძველი ანდახა: მხოლოდ გონიერს თუ შეიძლება თავისი თავისი და თავისი საქციელი შეცნობათ. აქედანვე წარმოსდგება ის ჩვეულება, რომ საგანგებოდ

b მარტინელ განმმართველთა მეშვეობით ხსნიდენ აველა ლეოთეოლოგიურულ წინასწარმეტყველების ახრს, მართალია, ზოგჯერ ამ განმმართველთა წინასწარმეტყველებად მიიჩნევენ, მაგრამ ეს უმეტესობის შედეგია, ვინაიდან ისინი მართლად ხსნიან იღვწათ სიტყვებს თუ ნიშნებს, და ამიტომ უფრო მართებული იქნება, თუ წინასწარმეტყველებად კი არა, მხოლოდ მათ განმმართველებად მივიჩნევდით მათ²⁹¹. ასეთია მიზეზები, რომელთა ძალითაც დედის ამნაირი ავებულება და ადგილმდებარეობა ხედა წილად; მიზანი კი წინასწარმეტყველება იყო. და მართლაც, სანამ უცხოელი, ღვიძლი საგნად მკაფიო ნიშნებს ვეთავაზობს, მაგრამ სიკაცის დარწმუნის კავდაცვლად ის ბრძმავდება და მის მიერ მოკლებული ნიშნებიც შეტრიალებად უნდა იქნებოდნენ სიამისოდ, რომ რაიმე ცხადსა და მკაფიო ახრს შეიცავდნენ.

c რაც შეეხება მეზობელი ორგანოს ავებულებასა და მდებარეობას, ლერეთებმა მას დედის მარცხენა მხარეს და ღვიძლისავე სასიკეთოდ მიეჩინეს ბინა, რათა დაეცვა დედის სისუფთავე და მზინარებად. მსავსად ღრუბლისა, რომელიც ყველთვის მესს სარკის წინ, საცემარისა სხეულის სხეულებით გამოწვეული ესა თუ ის სიბრძნე შეცხობს ღვიძლს, რომ მას თავისი დასრუტელი და უსახლო ქოვილით მყარვე შენსრუტავს ელენთა, ამიტომ, როცა ამ ბრძნეში წილით ივსება, ელენთა უჩვეულოდ სიღვება და იბერება, ხოლო სხეულის გაქმნდისას ისიც იბრტება და კვლავ თავის ბუნებრივ სიდიდესა თუ მოცულობას უბრუნდება²⁹².

d აი, რას ეფიქრობთ ჩვენ სულზე, მის ორ—მოკვდავსა და ლეოთებრივ ნაწილზე, აგრეთვე იმაზე, თუ რას მესზობდლ და რანაირ მიზეზთა ვამო მიეჩინა თითოეული მათგანს მისი საცეთაირ ადგილი, თუცა იმის დადენებით მტკიცებამს, რომ ჩვენი მსჯელობა უკმარებრია, მხოლოდ ღმერთის ნებასრეა თუ ვაგაბედდინებმ²⁹³. მაგრამ ეფიქრობ, ახლავე შეკვილია თამამად ვანერცხალით, რომ დამაყრებლობისათვის არ ვვილაღებინა; მით უმეტეს, თუ ვაუთოვლისწინებით იმას, რაც ახლავუნდა ვთქვათ, და ვიტყვიოთ კიდევ.

მამ, იმავე გზით ვანგარძობთ ჩვენი კვლევა და ვცდოთ იმის ვაკე-

ვევა, თუ როგორ წარმოიშენენ სხეულის დანარჩენი ნაწილები. შემდეგი მსჯელობა აველაზე უკეთ ავებინს მათ ავებულებას. ჩვენა მოდგმის შემქმნელებმა წინასწარვე იცოდნენ, რანაირ თავშეკავებულობასა და გაუმძაბრობას გამოიჩენდით სმა-კამში; იმასაც ითავალოსწინებდნენ, რომ ჩვენი სიხარბის ვამო ვაცოლებით მეტ სასმელსა და საკმელს შთანთქავდით, ვიდრე ამას ვეწვევით ზომიერება, ან მოითხოვს აუცილებლობა. იმის შიშით, რომ უცერებელ სენს არ დავრია ხელი ჩვენივს და მოკვდავთა ჯერ კიდევ დ-ტრულუბელი და ჩამოუყალიბებელი მოდგმა უკვლად არ გამჭრლოვ, ვიდრე მეტრე სასმელსა და საკმლის სცადვად მთი ზედაზეხედ შექმნეს სა-
73 კუნება. რომელსაც ქვედა ღრეს ვუწოდებთ²⁹⁴, და ხვედა ნაწლავთა გრებილით ამოავსეს იგი, რათა ახარადოს მეტრესტრედ სწრაფად არ დაეტოვებინა სხეული, რის ვამოც იგი ძქულულთა იქნებოდა წამლად უწევს ახალ-ახალი სარჩო მოვითხოვ და, ამრავლ, ნამდვილ ღრმეტყე-
ლად ქცეულიყო, ხოლო სმა-კამს ვადაყოლოდ ვაცოთ მოდგმას შეიძლებოდა საბოლოოდ ზურგი ეცქია სიმარტინმეტყველებსა თუ მე-
ტრესითვის და აღარ დამორჩილებოდა იმას, რაც ყველაზე ლეოთე-
რეგია ჩვენში.

რაც შეეხება ძვლებს, ხორცსა და სხვა მისთანათ, აი, რას ვიტყვიოთ
b მათზე: ყოველივე ამის საწყისი ვახდა ტვინის დაბადება. მართლაც, ტვინმა ჩაიკრული ყველა სსს-ციცხელი ვაყრია, რომლებიც სულს ავამოზრებენ სხეულთან, ტვინისა მოკვდავთა მთელი მოდგმის უსუნ-
295²⁹⁵. მაგრამ თვით ტვინი სხვა მასალისგანა შექმნილი: დასაბამიერ საწყებზედთა შორის ღმერთმა შეიარჩია და ვანაცალკევა ყველაზე უფრო სწორი და ზუსტი სამკეთებლები, რომლებსაც შეეძლიათ უწინდელ-
სი სპებით წარმოიჩინათ ცეცხლი და წყალი, მიწა და ჰაერი; მათი საცე-
თარი ვვარებისგან გამაჰყო ისინი და თანაზომიერად ახილა ერთმან-
თისზე: ასე ვაამზადა ყველა მოკვდავი ახრის თესლი და მისგან ტვინი
c შექმნა²⁹⁶. შემდეგ სულის სხვადასხვა სახე ჩაერება ტვინში და უშუ-
ალოდ მისი პირველადი დანაწევრებით იმდენ სხვადასხვა ფორმად
დაყო მთელი ტვინი, რამდენი ფორმაც უნდა მიეღო სულდგმულთა
თითოეულ სახეს. იმ ნაწილს, რომელსაც უანსაგით უნდა მიეღო
ღვთობი თესლი, ღმერთმა სფეროს ფორმა მისცა და თავის ტვინი
უწოდა მას²⁹⁷, ვინაიდან წინასწარვე იცოდა, რომ მისი სთავსი, ყოვე-
d ლი ცოცხალი არსების დასრულების შემდეგ, თავი იქნებოდა. მეორე
წილი, რომელსაც უნდა მიეღო სულის დანარჩენი, ესე იგი, მოკვდავი
არ ნაწილი, ღმერთმა მომარგველი და, იმედლოდობად, წაგრძელებულ
ფორმებად დაყო, რომლებსაც ასევე ტვინი უწოდა²⁹⁸, ხოლო შერდვებ
მათგან, როგორც ღრუბებიდან, მთელი სულის საკირველი კვანძები

დავიძმა, ხოლო ამ ბრძოლის ირგვლივ ჩვენი სხეულის შენებას მიჰყო
ხელი²⁶⁹. უწინარეს ყოვლისა, ძელის მყარე ვარსში მოაქცია ტვინი.

- თეთი ძვლები კი შემდგენარად შექმნა: ცხრილში გაატარა წინ-
e და და ნატილი მწიკ, შემდეგ ტვინი ასხურა გაცხრილულს და კარგად
მოხილა. ბოლის, ეს ნასავი ცხიბულზე შემოდგა, მერე კი წყალში ჩა-
ლო; შემდეგ კვლავ გამოვირია იგივე. რამდენჯერმე ამნაირად რომ
აწროთი ცხიბსა და წყალში, ასე გამოიბრძნედა და ისეთი სიმტყვე
ნიონაშა, რომ ვერც ერთი — ვერც ცხიბს და ვერც წყალს —
ველარას აუნებდა მას²⁷⁰. ხოლო საქმეში, უწინარეს ყოვლისა, იმ მიზ-
ნით გამოიყენა იგი, რომ ძელოვანი სფერო შემოვირია თავის ტვინის-
თვის, თეთი სფეროს კი ვიწრო სფერულ დატოვა. რაც შეეხება კის-
რისა და ზურგის ტვინს, მათ საფარველად იმავე ნასავისგან მალღობი
74 შექმნა და კარის ანქამებებით ერთმანეთში ჩასვა ისინი, ხოლო მალ-
ღობის ეს მჭკრივ, თავიდან მოუკლებულ, მთელ ტანს ჩააყოლა. ასე
მოაქცია მთელი თესლი²⁷¹. ქვიშებზე ვარსში, ხოლო შემდეგ მასში
ჩააშენა სახსრები, რომელთა შექმნისთვისაც დამზარე საშუალებად
გამოიყენა „სხევისი“²⁷² ძალი, რათა უზრუნველყო მათი მოძრაობა
და მოქნილობა.

მაგრამ მან ისიც გაითვალისწინა, რომ ძელის ბუნება ზომიერე მე-

- b დედ მივიდა და მოქნილება, ამიტომაც სიცხისა და სიცივის თანხმ-
დევრულ მონაცვლილობას შეეძლო ერთიანად გამოეფიტა იგი, რაც
გარღვევად გამოიყენებდა მასში მოქცეულ თესლის დაღუპვის. სწო-
რედ ამიტომ ჩაიფიქრა და შექმნა კიდევ მეტეხები და ხორცი სხეულის
ასობით ერთმანეთთან დაკავშირებულ მეტეხებს, სახსრების ირგვლივ თავი-
ანთი ერთიერთთანაცვლელ შეკუმშვისა და გაუმეხის წყალობით, მოქ-
ნილობა უნდა მიეწინააღმდეგებოდა მთელი სხეულისათვის. რაც შეეხება
ხორცს, მას სიცხისა და სიცივისგან უნდა დაეფარა სხეული, ხოლო
დაცემისას თავისი სიბრძოლე და მოქნილობა დავიპირისპირებინა სხე-
c ულის სიმძიმისათვის და, თქმის ბალიშებით, დაეყვლინებინაგან დაეც-
ვა იგი. ეგვი არ იყოს, ხორცი შეიცავს თბილ სინესტესაც, რომელიც
ზაფხულობით იფლის წვეთებად გამოიყოფა კანზე და ჰაერში ირ-
თვლდება, რაც სასიამოვნოდ აგრძობს სხეულს²⁷³. ზამთრობით კი,
ზემოაჩვენებულ სინესტისთვის ნიშნულ სითბოს წყალობით, ხორცი
ყველაზე უკეთ ივარდება სხეულის გარემოცვლელ ყინვას. ასეთი იყო
ჩვენი მჭერწავის²⁷⁴ ჩანადურები და, აი, მან სათანადო ოდენობით შე-
კრისა და ერთმანეთს შეუწონა წყალი, ცეცხლი და ჰაერი, შემდეგ დაე-
d უშტა მთლამომომავლო ფერტა. ერთმანეთში აზილა ისინი და ასე
მიიღო რბილი და წვენივით გაქვრივული ხორცი. ამიტომაც, რომ მე-
ტეხები უფრო მაგარია და მკვრივი, ვიდრე ხორცი, მაგრამ უფრო რბი-
ლია და ნოტიო, ვიდრე ძვლები.

ყოველივე ეს დებრთმა ვარს შემოვირია ძვლებსა და მათში მდებ-
არე ტვინს, მეცხებით შეავაფორა ძვლები, ზემოდაც კი ხორცის სა-
მოსით შემოსა ისინი²⁷⁵. ამასთან, ძვლები, რომლებშიც ყველაზე მე-
ტია სელი²⁷⁶, ხორცის ყველაზე თხელ ვარსში მოაქცია, სულს ყვე-
ლაზე ნაყლებად შემცველი ძვლები კი — ყველაზე სქელსა და მყარე
ვარსში. რაც შეეხება ძელის ნაწევრებს, თუკი რაიმე საფარველი მო-
სახსრება სხეულში აღინიშნება არ მოითხოვდა, — დებრთმა მათაც
ბუნებად ვადაყრა ხორცის საფარო, რათა სახსრების მოძრაობა არ შე-
ეცვლდა და, ამრიგად, უძრაობისა და უმწყობრისათვის არ გაეწირა მთე-
ლი სხეული. არც ის იხივდა, რომ შეტისმეტად სქელსა და ერთმა-
ნეთზე ფენა-ფენად დაღებულ ხორცს გაეუფლებინა სხეული, დაეწინა-
გებინა გრძობილობა, შეესუსტებინა მესხიერება და დაეშრიტა გონე-
ბის ძალმოსილება. აი, რატომაც, რომ თემის, მენქის, წვივის, ბეჭის,
75 დადავისა და, საერთოდ, ყველა ძვალი, რომლებშიც ნაყლებადია სე-
ლი და, მასთანადე, აზრიც, — უშურველად იქნა დაფარული ხორ-
ცის საფარით²⁷⁷. და, პირიქით, ძვლები, რომლებშიც მოქცეულია გონ-
ი, ვაცილებით უფრო ნაყლებადია შემოსილი ხორცის ვარსით, ვარდა
იმ შემთხვევებისა, როცა ხორცი თვითონვე გვევლინება შეგრძნების
მქონედ, როგორცაა, მაგალითად, ენის აგებულება²⁷⁸. მაგრამ მოქ-
წილად საქმე ისეა, როგორც ზემოთ ითქვა, ვინაიდან აუცილებლობის
მეორე ნაშობი და აუცილებლობითვე ნასახარბოები ბუნებისათვის ძე-
ლის სიმკვრივე და ხორცის სისავსე შეუთავსებელია მკათო და დაბ-
ეწილ გრძობილობასთან. მათი ერთიერთმანეთსება ამ შესაძლებე-
ლი ყოფილიყო, მთელი ეს უპირატესობა სხეულის ყველა სხვა ნაწილ-
ზე უფრო მეტად თავისთვის იქნებოდა ნიშნული და მაინც კაცთა
მოღება, რომელსაც ხორცსავსე, დამატებული და მკვრივი თავი ედ-
გებებოდა მხრებზე, ორმაგად, თუმცა არა, ორმაგად კი არა, ვაცილებით
უფრო მეტად დღებარებსა და, თანაც უფრო ჩანსად, უფრო უშოი-
ეწილ და უზრუნველ არსებობას ეზიარებოდა. მაგრამ როდესაც ჩვენი
მოღების დამაღებელი დემორგოსები ასეთი არჩევნის წინაშე დად-
გნენ: მათ მიერ შექმნილი მოღმებისათვის უფრო მეტად ხანგრძლივი
c სიცოცხლე და ნაყლები სრულქნილება მიეწინააღმდეგებინა, თუ, პირიქით,
ნაყლებად ხანგრძლივი სიცოცხლე და მეტი სრულქნილება, — მათ
ერთსულვანად გადაწყვიტეს, რომ უკლებლივ ყველას უფრო ხანმოკ-
ლე, მაგრამ, სამაგიეროდ, უკეთესი სიცოცხლე უნდა ეზიარა უფრო
ხანგრძლივი, მაგრამ უარეს ყოფას²⁷⁹. აი, რატომაც, რომ თხელი ძვლით
დაფარეს თავი, მაგრამ არც ხორცის ვარსი ვადაყრეს ზედ და არც
მეცხის დატუნანს, რაკილა მას საერთოდ არ ჰქონდა სახსრები. ამი-
ტომ თავი ადამიანის სხეულის ყველაზე მგრძობიარე და გონიერი,
მაგრამ, ამასთანადე, ყველაზე სუსტი ნაწილიცაა. იმავე მიზეზთა გა-

d შო, ღმერთმა მხოლოდ თავის ქვეა ნაწილს დაუტანა მესებმა, რომლებიც თანაბრად და წრაულად შემოაიღო ესენი, ხოლო სახეზე ყბების ძელები მიამაგრა მათ, მესების მიერ დანარჩენი მარაგი კი სხეულის სხვა ასობში დაანაწილა სახსრების შესაერთებლად.

რაც შეეხება პირის აგებულებას, ჩვენმა შემკმენელმა კბილებით, ენითა და ბაგეებით აღჭურვეს იგი, რადგანაც მიზნად ისახედნენ როგორც აუცილებლობის, ისე უკეთესობის მოთხოვნათა დაკმაყოფილებას. მართლაც, ყველაფერს, რაც პირის ვხით შედის სხეულში და ასახრდობს მას, აუცილებლობა უძევს საფუძვლად, ხოლო პირიდან გადმოფრქვეული სიტყვების წარუგანი, რომელიც აზრს უსახებურება, წარუგანია შორის ყველაზე უმწვენიერესია და უკეთესი.

მაგრამ თავი მაინც არ შეიძლება მარტოდენ ძელოვანი ვარსის ამარა დარჩენილიყო, ხინიდან წელიწადის დროთა მუდმივი მონაცვლეობის მანძილზე საიმელო საფარი სჭირდებოდა სიცხისა და სიცივისგან თავდასაცავად; თუმცა არც იმს დაშვება შეიძლებოდა, რომ ხორკლის სიჭრბის გამო ჩლნევი და უკარბობელი გამხდარიყო. ამიტომაც ხორკს, რომელიც ჟერ კიდევ არ იყო გამოშრალი, თანდათანობით ჩამოსცილდა და ზედ გადაეცრა ფართო აქვი, რომელსაც დღეს კანს ეწოდებთ. ტვინიდან გამოწყრონი სინესტის წყალობით ის შვიდროდ შეეზარდა თავს და მთლიანად გაერმოცა იგი, ხოლო თვით სინესტე ნაყრებს ასევე მალა და აიძულა კანი შეეუმუღოყო და ეკვხე შეეცრა პირი. რაც შეეხება თვით ნაყრთა სხვადასხვაობას, ეს განპირობებულია აზრის და საზრდოს წრებუნუნეთა ძალით. რაც უფრო მძაფრია ამ ორი მოძრაობის შინაგანი წინააღმდეგობა, მით მეტია ნაყრთა რიცხვი, ხოლო რაც უფრო ნაკლებია ეს წინააღმდეგობა, მით უფრო კლებულობს ნაყრთა რიცხვი.²⁸¹

მთელი ეს კანი ღმერთმა წრაულად დასერტა ცეცხლის გამოვლი ძალით. ან ნასერტებიდან გამოწყრონი სინესტის შედეგად. ყველაფერი, რაც ნიტი იყო, თხილი და წმინდა, ზეით ისწრაფვოდა. მაშინ როდესაც ყველა ნახავი, რომლის შემადგენლობაც კანისას ჰავდა, მართალია, თვითონაც ზეით მიიღებოდა, ისეთიარად გაწეულ-წარქმულბული, რომ სიმსხოთი ზემოქმედებულ ნასერტებს უტოლდებოდა და ამ ვიწრო ფორებიდან კანგავით გამოდიოდა, მაგრამ ნაწილი მოძრაობის გამო ვარემოცეული პაერი ვსაქანს არ აძლევდა და უკანვე აბრუნებდა; ამიტომ ისიც საბოლოოდ კანქვეშ ჩჩხობდა და იქ იდგამდა ფესუს. ასე წარმოიქმნა კანთან აღმოწყრონი თმა, რომელიც თავისი თამსისებრი ბუნებით კანსა ჰკავს, მაგრამ მასზე უფრო მეტია ვიდა და მავარი, რაც ახსნება კანიდან ამოწყროლი თითოეულ ბეწუზე სიცივის შემკმენელი ზემოქმედებით. როდესაც ჩვენი შემკმენელი ასე ბანჯგლიან საყარველს ქმნიდა თავისთვის, ის ზემოხსნებული

მოსახრებებით ხელმძღვანელობდა. მისი მიზანი კი ის იყო, რომ ამ საფარს ხორცის მაგერად დაეგრა თავი და ზაფხულში სიცხისაგან, ხოლო ზამთარში სიცივისაგან დაეცვა იგი, მაგრამ ხელი კი არ შეეშალა მისი მგრბნობელითი უნარისათვის.

რაც შეეხება მესების, კანისა და ძელებს წესლს თათის წყურბაზე, მათი ნახავი, გაბმობის შემდეგ უხემ და ტლანქ კანად იქცა აი, ის დამბარე მიხეზები, რომლებიც მის შემქნაში მონაწილეობდნენ. მაგრამ ყველაზე უკმაწიერი მიხეზი მომავალ არსებთა კეთილდღეობაზე ზრუნვა იყო. ჩვენმა შემკმენელმა იცოდნენ, რომ ოდესმე კაცებისაგან დაიბადებდნენ ქალები და სხვა ცხოველები, და რომ ურიცხვ სხვადასხვა არსებას სხვადასხვანაირად დასჭირდებოდა ფრჩხილები, კანაქები და ქანებები. აი, რატომია, რომ აღმოჩნდა დაბადებისთანავე თან დააყოლეს ფრჩხილების ჩანსახიც. სწორედ ამის ითვალისწინებდნენ ღმერთები, როცა კანსა და თმას, ხოლო კიდურებზე ფრჩხილებსა ქმნიდნენ.²⁸²

ასე შეერწყა ერთმანეთს მოცედავი არსების ყველა ასო და ნაწილი ერთ განუყოფელ მთელად. მაგრამ ამ არსებას, აუცილებლობის ძალით, ცეცხლისა და ჰაერის წიაღში უნდა ეცხოვრა და, ამასთანავე, დაეთმინა დამლა და რაღვეა, რაც მას გარღვევა დაღუბვას უქადდა; მაგრამ ისევე ღმერთები მოველინენ მსხნელად მათ შექმნეს აღმთიანის ბუნების მსგავსი ერთგვარი ბუნება, მაგრამ მის შესაქმნელად სულ სხვანაირი ფორმები და სხვანაირი შეფრჩხნებები შეუზავეს ერთმანეთს და ამიტომ სხვა სულდგმული შექმნეს. ეს არის ხეები, ბალახები, ხორბლული და, საერთოდ, მცენარეები, რომლებიც დღეს გაცხროლილობებულნი არიან მიწათბოქმელთა შრომით და ჩვენს მასხროლებლად გვევლინებიან, აღრე კი, ვიდრე აღმთიანი მათ მოველა-პატრონობას ისწავლიდა, მხოლოდ ველურად იზრდებოდნენ. ყოველივე ამას, რაც წილნაყარია სიცივლისთან, ჩვენ შეგვიძლია, საყვებით სა-მართლიანად, ცოცხალ არსებად ვთვლიდით. ხოლო ჩვენი ახლანდელი მსყალობის საგანი სულის მესამე სახესთანაა წილნაყარი, რომელიც ზემოთ აღვნიშნეთ, ღმერთებმა შესაძლესდა და ქიან შორის მოეჩინეს ბინა და რომელსაც არც შეხედულემა გააჩნია, არც გონება და არც აზრი, არამედ მხოლოდ სისამიონი თუ მტყუნეული შეგარეებებისა და ნდომის უნარი აქვს. მართლაც, მცენარის მთელი სიცივლად დასრულებული თმენას; ის მხოლოდ თავის თავში თუ თავისთვის თავის მიმართ მოძრაობს და ვარეგანი მოძრაობის ზემოქმედებაზე მხოლოდ საყუარი მოძრაობით უპირობირდება; ასე, რომ ბუნებით, ვერც თავის მდგომარეობის აღქმას და არც თავისი წარმოშავლობისა თუ თავისი თავის შეცნობა შეუძლია. ამიტოვად, მცენარე ცოცხლობს და სხვა არ არის რა, თუ არა ცოცხალი არსი, მაგრამ

ერთ ადგილს უძრავად გარინდებოდა და მიწაში ფეხვაკადმული რადიანად გადაადგილების უნარი არ გააჩნია²⁸⁷.

შენიშნავთ ყველა ეს კომბინაციას, რომლებშიც ასე აღვევამებოდით გამოცდილებითა და სიმძლავრით, ჩვენს სარჩენად—გაცილებით უფრო სუსტია სარჩენად— შექმნის ღმერთებმა. შემდეგ კი თვით ჩვენს სხეულში ვაჭრის და გვიყვენს არხები, როგორც ყანაში სარწყავად გამოყენებულ რუ. უწინარეს ყოვლისა, მათ გვიყვენს ორი დარღული საღიანარკანსა და მასთან შეზარდულ ზორკს შორის, ზურგის ორი ძარღვი, რაც შეესაბამება სხეულის დაყოფას ორ—მარჯვენა და მარცხენა მხარედ²⁸⁸. ხერხემლის აქეთ-იქიდან დაბლა დაუშვენს ეს ძარღვები და მათ შორის მოაქციოს სანაყოფე ტენიან²⁸⁹, რათა არაფერი მოვლული მისთვის და სხვა ნაწილებსაც თანაბრად მიეღოთ თავივე მედინი სისტემის შემდგომ ამისა, თავის არემი დააყვენს ძარღვები და ისეთნაირად გადააქვენს ერთმანეთს, რომ მათ ბოლოებს საბირისპირა მიმართულებით გადაადგილდნენ ერთმანეთს: სხეულის მარჯვენა მხრიდან გამოსული ძარღვები მარცხნივ მიმართის, და პირიქით, მარცხენა ნაწილიდან გამოსული ძარღვები მარჯვნივ უქცის პირით. ამ დაყოფის მიზანია, ჭრებით, ის იყო, რომ თავი მარტოოდენ კნთოთ კი არა, სხვა რამითაც დაეყოფიებოდა ტანს და ეგეც არ იყოს, ორივე მხრიდან დაძრულ შეგრძნებებში თანაბრად მიეღო სხეულს.

შემდეგ ღმერთებმა წყალსადენის²⁹⁰ შექმნელობას მიუყვეს ხელი.

78 მგერამ ამ შექმნელობის ამბავი უფრო ადვილად გასაგები გახდება ჩვენთვის, თუ წინასწარვე შევთანამდებთ იმაზე, რომ წვრილი ნაწილაკებისაგან შედგენილი ყველა სხეული შეიძლება იყოს ამ სხეულის სათვის, რომელიც მსხვილი ნაწილაკებისაგან შედგება, მაშინ როდესაც ამ უცანასკნელში ადვილად შეუძლია შეადაროს წვრილი ნაწილაკებისაგან შედგენილ სხეულს. და რაკ ყველა სახის სხეულთა შორის უწყრილესია და უნატურესი ნაწილაკები აჭებს ცეცხლს, ამიტომ მას წყალშიც შეუძლია შეღწევა. მიწაშიც, პაერშიც და ყოველივე იმაშიც, რაც ამ საში სახისაგან არის შემდგარი, ასე რომ, მისთვის არა არის რა შეუძლებელი. თუ ყოველგვარ ამას გავითვალისწინებთ ჩვენი შეცდომის დროს განხილვისას, დადინახეთ, რომ ყოველთვის, როცა მასში ჩადის სასმელ-საჭედი, ერთიცა და მეორეც შეიძლება არსებობდეს, მაგრამ ამ ცეცხელსა და პაერს, რომლებსაც უფრო წვრილი და ნატურით ნაწილაკები აქვთ. სწორედ ამით ისარგებლა ღმერთმა, რათა მიეწერებინა მისთვის გაერთიანებული ღმერთი სისხლისძარღვებში, ამ მიზნით, მან ცეცხლისა და პაერისაგან მოქსოვა საგანებში წნული, სათუჯზარ კოლორიუმის მსგავსი, რომელსაც პირთან ორი მილი ჰქონდა დატანებული, ხოლო ერთ-ერთი მილი, თავის მხრივ, ორ ტოტად იყოფოდა. ამ მილებიდან წართულად, ყოველა მიმართულებით, თვით წნულის

კიდებამდე გაბა წერლი ძაფები; ამასთანავე, გოლორუხის მთელი შეიშინთა მხარე ცეცხლის ნაწილაკებისაგან შექმნა, ხოლო მილებსა და გარის შესქმნულად პაერის ნაწილაკები გამოიყენა. მეორე ადგილს თავისი ნახტაკი და შეიძლება იტყვას ჩაუღვრა ტანში იმ არსებებს, რომელსაც ქმნიდა: ერთმანეთს მილი პირში ჩაერთანა, მაგრამ რაკ ეს მილი ორად იყო განტოტილი, ერთი ტოტი ბრინჯებიდან ჩაუღვრა ცეცხელში, ხოლო მეორე ტოტი, ბრინჯების გასწვრივ— მიუღვრა ღრუში. რაც შეეძლოა შეიკრებოდა, მან ორად გაყო ის და ორივე ბოლო ნესტოებში ამოიყენა, ასე რომ, თუკი პირველი, ეს იგი, პირში დატრებული მილი შექმნებდა გუშოპას, მეორეს შესძლებოდა პაერის ნაქადით როგორც პირველის, ისე თავისივე თავის შექმნა.

d შემდეგ სხეულის ღრუს მიამატა გოლორუხის გარის და ვეღარაფერი ისე მოაწესრიგა, რომ მთელი წნული ხან ნელა ჩაწურულიყო მილებში, რომლებიც პაერის ნაწილაკებისგან არის შექმნილი, ხან კი უახვევ ამოხილული იქიდან და სხეულის ფორმებში დათქმულიყო, რათა შემდეგ ყველა გამოხსულიყო გარეთ. ამასთან, შინაგანი ცეცხლის სხივები ამ უნდა გამოყოფილდნენ პაერის მოძრაობას, როგორც ერთი, ისე მეორე მიმართულებითაც²⁹¹. და ყველაფერი ეს უნდა გაგრძელებულიყო მანამ, სანამ დაიარღვედნენ მოკლევი არსების სასიცოცხლო კავშირები და ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ სახელმძღვანელო e სწორედ ამას უწოდებ ჩანს ნაქადებში და ამოსუნთქვა. მოქმედებოდა და მდგომარეობათა ეს მონაცვლეობა რწყავს და აჭრის ჩვენს სხეულს, რომელიც ამის წყალბოთი იღებს სასიცოცხლო საზარდის რადიანად სუნთქვის მოძრაობას, ჩასუნთქვას და ამოსუნთქვას, ვახუ-79 რეულად თან ახლავს შინაგანი ცეცხლი, რომელიც მის გარემოცვულ პაერთან ერთად ჩადის შეცდომის დროში, სადაც აიტაცებს სასმელ-საჭედს, შლის და პაერითონდება ნაწილაკებად აქედმოცეცხლს მათ, ხოლო შემდეგ იმ საღიანარკანში მიიღებს ამ ნაწილაკებს²⁹², რომლებშიც ვადის თვალად და რომლებიც იმ არხებსა ჰყვენს, წყაროდან რომ გამოეთქვას უახის სარწყავად. ასე ირწყვება მთელი სხეული²⁹³.

მაგრამ ყველა მიუძღვნული სუნთქვის თავისებურებას და ვანი- b ხილთ ის მიზეზები, რომელთა შედეგადაც სუნთქვა დღემდე ისაა, რაც არის. საჭე შედეგნაირად წარმოვიგებდა: რაკი არ არსებობს სიცარიელე, საითაც შეიძლება აღწარაფოდეს მოძრაი სხეული, ჩვენს მიერ ამონაშენითი პაერის კი გარეთ ისწრაფობს, ამიტომ ყველასათვის ესადა უნდა იყოს, რომ ის სიცარიელეში კი არ გამოედინება, არამედ თავისი ადგილიდან აბრუნებს გარემოცვულ პაერს, რომელიც თავის მხრივ, ავირთობს პაერის მიმოქრუნვას. ასე რომ, მთელი გარემოცვული პაერი იტრეშება; იმ ადგილს აწყობდა, საიდანაც ამოვიდა სუნთქვა და ვეღარ-მყარდისა და ფილტვის არეში იჭრება, სადაც ამონა-

სუნთქი ჰაერის ადგილს იკავებს და ყველაფერი ეს, ბორბლის ბრუნვისა არ იყოს, ერთდროულად ხდება, რადგანაც არ არსებობს სიკარგულე. ასე რომ, გულ-მკერდი და ფილტვი ამოსუნთქვის შემდეგ კვლავ იკვებება სხეულის გაერთოშეკველი ჰაერით, რომელი ზორის ფორმებში იხიფება და, ამრიგად, თავის წრებრუნვას ასრულებს. ხოლო როდესაც ეს ჰაერი ებრუნება და სხეულებთან ვარვთ გამოდის, თავის მხრივ, ახალი წრეული ბიძგის მიხეზი ხდება, რაც ჰაერისა და ნესტობების არხებს ჰაერის ახალ ნაყდს ჩასუნთქივნებს. მთელი ამ წრებრუნვის პირველადი მიხეზი შემდეგი უნდა იყოს: ყოველ სიკარგულ არსებას სისხლსა და ძარღვებში სითბოს დღი მზარგი აქვს, რაც მასში თითქოს შინაგანი ცეცხლის წყაროდ იქცევა სწორედ ეს ცეცხლი, რომ მთელი მისი შიდა მზარგი ცეცხლის ნაწილაკებთან არის შექმნილი, მაშინ როდესაც ვარვგან გარსს ჰაერის ნაწილაკებთან ექნა. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ყოველთავე ცხელი, ბუნებით, ვარვთ, მისთვის განკუთვნილი ადგილისკენ ისწრაფვის. მაგრამ რაკი მხოლოდ ირი გამოსასვლელი აქვს, რომელთაგანაც ერთი მთელი სხეულის გავლით გამოდის ვარვთ, მეორე კი — პირიდან და ნესტობებიდან, ამიტომ საყმარისია ერთ-ერთი ამ გამოსასვლელით დააბიროს ვარვთ ვაზომურა, რომ წრეული ბიძგით მეორისკენ მიტყცავს ჰაერს. ამასთან, ბიძგის შედეგად შეკუმშული ჰაერი ცეცხლში იჭრება და ზურღდება, ვარვთ გამოსვლელი კი, პირიქით, ცოცდება. ასე, ჰაერის თანაფარდობის შეცვლასთან ერთად, მეორე გამოსასვლელთან მკაფი უფრო ზურღდება და, თავის მხრივ, უფრო მძაფრად ისწრაფვის იქით, საითაც იზიდავს მისი ბუნება, მაგრამ ამ კვლავ ხელახალი ბიძგით ექმნება და ავიწროებს მეორე გამოსასვლელს მომზარვად ჰაერის ფენას. ამ ქმედებათა და ექმედებებათა დაუსრულებელი მონაცვლეობა განაპირობებს უწყვეტ წრებრუნვას, რაც დასაბამს აძლევს ჩასუნთქვას და ამოსუნთქვას.²⁹⁹

დღი შევადარებ ჩვენი გოლორეების წყნლს, როდესაც ვთქვით, რომ მთელი მისი შიდა მზარგი ცეცხლის ნაწილაკებთან არის შექმნილი, მაშინ როდესაც ვარვგან გარსს ჰაერის ნაწილაკებთან ექნა. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ყოველთავე ცხელი, ბუნებით, ვარვთ, მისთვის განკუთვნილი ადგილისკენ ისწრაფვის. მაგრამ რაკი მხოლოდ ირი გამოსასვლელი აქვს, რომელთაგანაც ერთი მთელი სხეულის გავლით გამოდის ვარვთ, მეორე კი — პირიდან და ნესტობებიდან, ამიტომ საყმარისია ერთ-ერთი ამ გამოსასვლელით დააბიროს ვარვთ ვაზომურა, რომ წრეული ბიძგით მეორისკენ მიტყცავს ჰაერს. ამასთან, ბიძგის შედეგად შეკუმშული ჰაერი ცეცხლში იჭრება და ზურღდება, ვარვთ გამოსვლელი კი, პირიქით, ცოცდება. ასე, ჰაერის თანაფარდობის შეცვლასთან ერთად, მეორე გამოსასვლელთან მკაფი უფრო ზურღდება და, თავის მხრივ, უფრო მძაფრად ისწრაფვის იქით, საითაც იზიდავს მისი ბუნება, მაგრამ ამ კვლავ ხელახალი ბიძგით ექმნება და ავიწროებს მეორე გამოსასვლელს მომზარვად ჰაერის ფენას. ამ ქმედებათა და ექმედებებათა დაუსრულებელი მონაცვლეობა განაპირობებს უწყვეტ წრებრუნვას, რაც დასაბამს აძლევს ჩასუნთქვას და ამოსუნთქვას.²⁹⁹

80 ამითვე აიხსნება ისიც, რაც ხდება კოტორშების მოკიდების, ყლამის არ სხვადასხვა საგნის ტოტორინისას: ეს გეზება როგორც მალა ასროლოდ, ისე ძირს ვარდნილ საგნებსაც. იგივე ითქმის ბერებზედაც, რომლებიც, თავიანთი სწრაფი თუ ნელი მოძრაობის მიხედვით, ხან მალალი ეხვეწება ჩვეს აქმას, ხანაც დაბალი²⁹⁹ და რომლებიც ხან არათანამიერნი არიან, როცა მოძრაობა, რასაც ისინი იწყებენ ჩვეწმ, არავთნაირია, ხანაც — თანახმიერნი. როცა მათ მიერ გამოწვეული მოძრაობა ერთნაირია. საქმე ისაა, რომ როდესაც უფრო ნელი ბერებში ეწევიან უფრო სწრაფ ბერებს, რომლებიც მათ წინ უსწრებენ და მათთან და აწევენ ჩვეს სენას, როცა აქვე მისსტრუბლი არიან, ამ უქმასაქნელთა მოძრაობა უფრო გვიან მოღწეული ნელი ბერების მოძრაობას

ესმგავსება, რასაც ესენი თავს ახვევენ ადრე მიღწეული, მაგრამ თანახმიერებას როდი არღვევენ, რადგანაც ნელი მოძრაობის დასაწყისი სწრაფის დასასრულს ემთხვევა და ასე ეძლევა დასაბამი იმ ერთიან სიბერებს, რომლებშიც ერთმანეთს ერწყმიან მალალი და დაბალი სტრუბი. ეს თანახმიერება უფრესის სიმოქენებას ანიჭებს, ვინიერის კი — ნათულ სიხარულს, ვაიწვეულს იმის შეგნებით, რომ თვით მსწრაფლწარმავალ მოძრაობასაც კი, მიბამების გზით წილი შეუქნეს ღვთაებრივ პარმონიაში.

ასევე აიხსნება წყლის დინება, მეზის დაყმაც და მის უცნაურა მოზღულობაც, რასაც ავლენს ქარვა და ჰერაკლეტორ ქვა³⁰⁰. თუმცა, სინამდვილეში, არც ერთ სხეულს არ ვაჩინო მინდულეობის ძალა. მაგრამ რაკი არ არსებობს სიკარგულე, ყველა საგანი ერთმანეთს ვადასცემს წრეულ წრებს, რის შედეგადაც გამუდმებით იცვლიან ადგილი, ხან შორდებათ და ხანაც უახლოვებიათ ერთმორესს. მდგომარეობათა სწორედ ამ უჩვეულოდ ჩახლართულ წწულში ადმომაგნს ბუნების ქვეშაირტი მყვლევიარი ყოველთავე იღმდალისა და ეცნაურის დაფარულ მიხეზთ.

რადგან სუნთქვაც, რომლითაც ჩვენი სიტყვა დაიწყო, ისევე და იმავე მიხეზათა ძალითა ხდება, რაც ზემოთ ითქვა: ცეცხლი ჩასუნთქულ ჰაერთან ერთად ჩადის სხეულის სიღრმეში, სადაც აქმცავს სანზრდოს და თავისი მოძრაობისას სისხლძარღვებს ავსებს მისით, რასაც თვითორვე აქმცავებს და რასაც შეულის ღრმეში ისრტყავს: ასე რომ, ყოველი ცოცხალი არსების სხეული უხედა ირწყვება მასანზრდობელი სითხით. რაც შეეხება სანზრდოს ამ ახლადაქმცავებულ ნაწილაკებს, სულ კოტა ხნის წინათ რომ ეყოფიარდნენ სანდასხვა ნაყოფს თუ მწეანლს, რომლებიც ღმერშია ჩვენდა სარტყლად შექმნა, — ისინი, თავიანთი ვადაფარელების შედეგად, ნაირ-ნაირ ფერს იღებენ. მაგრამ მათ შორის უთუოდ ყველას სკამბოსი წიოელი ფერი, რომელიც ცეცხლის ვამკვეთი მოქმედებისა და მის მიერ სითხეზე დანეხელი კვალისაგან იღებს დასაბამს. ამიტომ სხეულში შედინის სისხლის ფერი ისეთია, როგორიც ეს-ესაა მოგასხენით, ხოლო ამ სითხეს, რომელიც ასანზრდობებს ხორცსა და მთელ სხეულს, სისხლს ეწეოღებთ ჩვენ. ამასთან, ყველა მიმკნარი და ვალუელი ნაწილი მის მიერ ირწყვის და ამის წყალბობით იყვებს დაწალისს. მაგრამ რა იწყებს ამ დანაკლისით გამოწვეულ სიკარიელეს, ამ მის სხეულს? იგი-

81 რამაც დასაბამი მისცა მთელ მოძრაობას საწყაროში, სადაც ყველაფერი ისწრაფვის იმისაკენ, რაც მის ენათისაგანა ყველაფერი, რაც გარს ვარტყია, ვამუდმებით მის ჩვეს სხეულს და დაბლის შედეგად მიღებულ ნაწილაკებს ისეთნაირად მიმოფანტავს, რომ მსავსის ყოველთვის მსავსისაკენ ისწრაფვის. მეორეს მხრივ, სისხლი, რომელმაც დალა ვანიცა ჩვეს სხეულში და ახლა ისე ჩა-

b კატოლი ყოველ სულდგმულში, როგორც თავის საკეთარ ცაში, იძულებულია სამართულ მოძრაობას მიჰბაძოს: მისი ყოველი ნაწილიც თავისი მსგავსისკენ ისწრაფვის და, ამრიგად, აესებს იმ სიკარბელს, რაც გამოიწვია დაშლამ.

მაგრამ თუ დავსა და ნაწილათა დანაჯლის სპარბობს შევსებას, ყოველი სულდგმული უძღვრება: საპირისპირო შემთხვევაში კი, პირაქით, ძალს იყრებს და იზრდება. ამიტომ ახალგაზრდობაში, რომელიც არსებობს აღნაგობა ვერ კიდევ წიხრია, და სამკეთებლები, რომლებიც საფუძვლად უძებს მის სახეობას, ისეთი ცინცხალნი არიან, თითქმის ეს-განა გამოიტეხიან სახელისწინადაც. — ნაწილთა კავშირი

c გაცლებით უფრო მტკიცეა, ხოლო ტვირთიდან ახლად ნაშობი და რბილი ნასაზრდოები სხეული — უფრო ჩვილი და ნაზი. როდესაც ეს სხეული ვარდნად შემოსულ სამკეთებლებს იღებს, რომელთაგანაც შედგება სასწრაფო-საქმელი, მისი საკეთარი სამკეთებლები ვაცლებით უფრო ახალნი და მძლავრი არიან, ვიდრე ვარდნად შემოსული სამკეთებლები; ამიტომაც სსლევნ და ხლეჩენ მათ, მაგრამ საყრდენისა სამკეთებლებს ფეხი უსწრებენ მრავალრიცხოვან მტრებთან დასრულებული ბრძოლის შედეგად, რომ სხეულს უკვე აღარ შეუძლია დახლარის საზრდოს სამკეთებლები და თავის საკეთარ სამკეთებლებს დაამავსოს ისინი; პირაქით, თვით მისი სამკეთებლები ადვილად იშლებიან ვარდნად შემოსულ სამკეთებლებთან კილილი ანაინიანე ძეგლით ყოველი ცოცხალი არსება თანდათანობით უკნება და ამ მდგომარეობას სიბერეს ვუწოდებთ ჩვენ²²¹. ბოლოს და ბოლოს, ვიდრე ტვირის სამკეთებელთა შემკვერელი კავშირნი უძლებენ მტრულ

d შემოსევას, ირღვევიან და, თავის მხრივ, სულს კავშირითაც არღვევენ. სულსა, რომელიც თავის ბუნებრივ თავისუფლებას იბრუნებდა და სიბარულით ადვილი ლაღად მიფრინავს²²², რადგანაც ყოველთვის ის, რაც უწინააღმდეგეა ბუნებას, მტკიცეულობს და მოძალადურს, როცა სხეულებითა თუ ჰერლობებითა გამოიწვეული, ხოლო როდესაც ბუნების თანახმად წერტილს ეს-განა და ამითავერის სიბრძნის დინებას. მაშინ ესაა სიყვდილითა შორის ყველაზე უმტკიცეულო სიყვდილი, რომელიც უფრო სასტრუქელია და სასამოვნო, ვიდრე მტანჯელი.

e რაც შეეხება სხეულებებს, მათი წარმომავლობა, აღმათ, ყველა-
82 სათვის ცხადია. რაი ჩვენი სხეული თანხი სხვადასხვა ვეირს — მიწის, ცეცხლის, წყლისა და ჰაერისგან არის შეთხზული, ამიტომ საყმარისა ერთ-ერთი მათგანი მოვეყარბდეს, დავეყვდეს, ან თავისი ადგილიდან სხვისაზე გადაინაცვლოს, ან კიდევ — რაიც ცეცხლსა და დანარჩენ სამ საწყისსა სხვადასხვა სახეობა აქვთ. — რომელსაც ნაწილმა ის არ მიიღოს, რაც სჭირდება, რაც მაშინვე თავს იჩენს აშლილი-

მა და სხეულებმა. ამ ბუნების საპირისპირო გარდაქმნათა და გადასაცვლნათა შედეგად, სხეულის ესა თუ ის სვეი ნაწილი ცხედდება.

b მშრალი — სინესტიით იყვება, მუხუბელი — მიმღვება და, სავითოდ, მთელი სხეული ათასნაირ ცვალებადობას განიცდის²²³. ჩვენ კი ვამტკიცებთ, რომ სხეულის ყველა ნაწილი მხოლოდ მაშინ მარბრუნებს თვითივეობას და სიმრთელს, მხოლოდ მაშინ დარჩება ენებებელი, როცა მსგავსი თავისისავე მსგავსს უძღვრება, არამსგავსს კი შორდება ერთი და იმავე წესითა და თანაფარდობით. მაშინ როდესაც ყოველსაც ის, რაც თავისი მოდენითა თუ უკუდენით არღვევს ამ წესს, ურატეხი სხვადასხვა ცვალებადობის, სხეულებებისა და, ბოლოს, სიყვდილის მარბუც ხდება.

c მაგრამ ბუნებაში მეორენაირი შენაერთებაც არსებობენ, რომლებთანაც დავაზრებებელი არიან სხვადასხვაგვარი სხეულებანი, და ამ სხეულებათა სახსრულად შედგება სხვა გზებს უნდა მოვმართოთ, რაკ ტვირნი, ძელები, ხორცი და მყესები ზემოსწინებულ საწყისთან არიან შეთხზულნი²²⁴, ისევე როგორც სისხლი (თუმცა მისი შედგენილობა კოტა სხვადასხვანაირია), ამიტომ სხვადასხვა სხეულებანი სწორად ისე მოქმედებენ მათზე, როგორც ზემოთ ითქვა. მაგრამ ყველაზე მძიმე სხეულებანი განსაკუთრებით საშიშინი ხდებიან შემდეგი მიზეზის გამო: საყმარისია ამ ნაწილებს წარმოქმნა ბუნების საპირისპირო გზით წარმობართოს, რომ ისინი დასამულად არიან განწყობულნი, რადგანაც ბუნებრივი წესით, ხორცი და მყესები სისხლისაგან იბადებიან: მყესები — მათივე მომთავსევი სისხლის ბოჭკოებისაგან, ხორცი კი — ლეკტიისაგან, რომელსაც მოცლებული აქვს ბოჭკოები.

d ხორცსა და მყესებს, თავის მხრივ, სიძლიერა ერთგვარი წებობანი და ცხიმობანი ფენა, რომელიც ხორცსა და ძელებს ერთმანეთს აწებებს და, იმავედროულად, ხელს უწყობს მათ ზრდას, რომლებშიც მოქცეულია ტვირნი; ხოლო იმავე ფენის უნატიფისი ნაწილი, რომელიც უკვლავ გლუვი, მუხუბრანი სამკეთებლებისაგან შედგება, ძელების მთელ სისქეს განწინის და წვეთ-წვეთად ჩწყვეს ტვირს, როცა ხორცი, ძელები და სხვა მისთანანი ამნაირად იბადებიან, ეს, უმეტესწილად, ჭამართლობის საწინდარად გვევლინება; სხვაგვარად კი ვარდებელია ეს თუ ის სხეულებმა. მართლაც, როცა ხორცი დენება და ზღანტ სითხედ ქცეული სისხლძარღვებში ჩაიწურება, მათში ჰაერთან ერთად მელანი სისხლი ურატეხ ცვალებას განიცდის: იცვლება მისი შედგენილობა, ფერი, სიმრთეავე, ისევე როგორც სიმწვავე თუ სიმლაზე და სხვადასხვაგვარი მინარევის — ნაღვლის, მტარითა თუ ფლემის შემცველი ხდება. რაკიღა ყველა ეს წვენი უკუ-
შობარითა გზით წარმოიქმნა და ბრწინებლობითა სესქე, ისინი, უწინარეს ყოვლისა, წამლავენ სისხლს, არავითარი საზრდოთი არ ამარავებენ

e რაც კი ვარდებელია ეს თუ ის სხეულებმა. მართლაც, როცა ხორცი დენება და ზღანტ სითხედ ქცეული სისხლძარღვებში ჩაიწურება, მათში ჰაერთან ერთად მელანი სისხლი ურატეხ ცვალებას განიცდის: იცვლება მისი შედგენილობა, ფერი, სიმრთეავე, ისევე როგორც სიმწვავე თუ სიმლაზე და სხვადასხვაგვარი მინარევის — ნაღვლის, მტარითა თუ ფლემის შემცველი ხდება. რაკიღა ყველა ეს წვენი უკუ-
შობარითა გზით წარმოიქმნა და ბრწინებლობითა სესქე, ისინი, უწინარეს ყოვლისა, წამლავენ სისხლს, არავითარი საზრდოთი არ ამარავებენ

განხილულ და მხოლოდ უთავბოლო მიმოიქცევიან ძარღვებში, ისე, რომ არ ემორჩილებიან ბუნებრივ წრებრუნებს. ნაცვლად იმისა, რომ ერთმანეთს დაეხმარონ, გვერდობიან ერთიმეორეს, ხოლო უკველივ იმას, რაც მყარი იყო და თავის ადგილს დარჩა სხეულში, დაინდობდად უბრუნა და დაშლასა და დაღუპვის უქმიან. ამასთან, თუ ხორცის ასე დაშლად-დაშლადი ნაწილი ძალიან პებერია, ძნელად რბილდება, მეტისმეტად სიმპურგალისაგან კი შავ ფერს იღებს. მხანაც რაკი ერთნაირად გამოფიტულია, ურეტულიდ მწარე ხდება და მისი სიახლოვე სახიფათოა სხეულის ყველა ურეტული და ჭერ კიდევ დაუზიანებელი ნაწილისათვის. ზოგჯერ კი, როცა სიმწარე კლებულა, შავი ფერი სიმწრის ნაცვლად სითქვავს ერწყმის, ხანაც სისხლში ჩაწურული მწარე ხაჩწიწილად წითლად და სიწითლად და სიშავის შერევა ნალვლის მომწვანი ფერს გვაძლევს. და ბოლოს, როცა ანთების სიმპურგალე ჭერ კიდევ ჩველ ხორცს შლის, შავ სიწარეს ყუთული ფერი ერწყმის. რამელიც ამას „ნალვლი“ ჰქვია ზოგად სახელიად²⁹⁷, ეს სახელი შეიძლება ექიმებმა შოიგონეს, ან კიდევ იმ კაცმა, ვინც სიმრავლესა და სხედსახეობაში გვარობითი ერთიანობა შეინიშნა, რომელიც ერთ საერთო სახელს მოითხოვდა. რაც შეეხება დანარჩენ სიხეებს, რომლებსაც ნალვლის სახესხვაობებად თვლიან, მათ თავ-თავიანი ფერის მიხედვით ეწოდათ სახელი. შრატრი, რომელიც სისხლისაგან იღებს დასაბამს²⁹⁸, ურეტულია, შავი და მწვანე, ნალვლის შრატრი კი — მანვე დასაბამი, როცა სიმპურგალის ზემოქმედებით სილმასი თავისგან იტენს. მაშინ მას მწვანე ფლებმა ეწოდება. შრატრის სხვა სხეუბა დასაბამს იღებს ნორჩი და ნახი ხორცის დაშლისაგან. რასაც ჰაერის ზემოქმედება იწვევს, როცა ხორცი ისე იბურცება ჰაერის დინებითა და გარემომცველი სინესტორ, რომ ურაცხე ჰაეწინა ბუმბულებს ქმნის, რომლებიც ცალ-ცალკე, მათი სიმცირის გამო, უხალფნი აიიან თვალისთვის, მაგრამ ერთად თავ-მყოფილი კი ხილულნი ხდებიან; და რაკი მთელი მათი სიმრავლე ქაფისგან იშვება, ამიტომ თვალიც თეთრად აღიქვამს მას. ნახი ხორცის გათხიერებით მიღებულსა და ჰაერით გაერტებულ ამ სიხესაც ფიორ ფლებმას²⁹⁹ ეწოდებოდა ზეინ. ახლადწარმოქმნილი ფლებმის ნალექი-დან³⁰⁰, თავის მხრივ, დასაბამს იღებს ოფლი, ცხეიმი და ყველა სხვა ამგვარი სიხე, რომლებიც სხეულის ყველადღობრი გაწმენდისს გამოიყოფა. ყოველი მთავარი სხედსახე სხეულების მიზეზი ხდება, როცა სისხლი საშლითა და საქმლით კი არ საზრდობობს, როგორც ამას მოითხოვს ბუნება, არამედ თავის დანაცალის ბუნების საპირისპირო გზით ინახლდებოდა.

თუმცა ვაღრე სხეულები დაშლილი სხეულის ესა თუ ის ნაწილი თავის საფუძველს შიენ ინარჩუნებს, ამ უბედურებას, ასე თუ ისე,

კიდევ მოვლდება: შეიძლება კვლავ აღდგეს ის, რაც დაიშალა. მაგრამ

გა საყმარისა სხეულებმა დასაზიანოს ის, რაც ერთმანეთთან აყვებრებს ხორცსა და ძვლებს, საყმარისა ხორციდან და მყესბიდან ნაწილად-ნაწილად აღარ ასაზრდობის ძვლები და აღარც ხორცი და ძვლები შეაერთოს, ხოლო ხორცის ცხიანობა, სიგლვე და წებოვანება. ცხოვრების უკუღმართი წესის ზემოქმედებით, სიტლანტად და სიმლამედ იქცეს, რომ უკველივ ის, რაც ამ ცვლილებას განიცდის, მთლიანად ჩამოსცილდეს ძვლებს და ხელახლა დამოსლოს ხორცსა და მყესბად; ასე რომ, თვის ფესვებს მოწყვეტილი ხორცი პირ-წინადად გაშეშვლებლსა და მლამე სითხით აესებელს სტოების ძვლებს, თითონ კი კვლავ წარბაცება სისხლის ნაყიდით და ამრავლებს ზემოჩამოთვლილ სხეულებებს. მაგრამ რაინად სასტიკიც უნდა იყოს სხეულის ყველა ამნაირი ტანჯვა, კიდევ უფრო საშინელია ის ტკივილები, რომლებსაც უფრო ღრმა მიზეზები აქვთ: ხორცის მეტისმეტი სიჭარბე, რის შედეგადღაც ძვლებს საყმარისად ვეღარ ავარლებს სუნთქვა, რაც იწვევს მათ ჩირქოვან ანთებას და, ბოლოს, მუამლათი — სრულ გამოფიტვას. სხეული ძალი არამთელ საზრდოს ვეღარ დებულობს, არამედ, თავისი იწვლება და პირუტყვ გარდაქმნების შედეგად თავისავე მასაზრდოებელ სიხეს ერევა, რომელიც, თავის მხრივ, ხორცად იქცევა, ხორცი კი სისხლს უბრუნდება და, ამრავლად, იწვევს იმ სხეულებებს, რომლებიც უფრო სასტიკნი არიან, ვიდრე ყველა ის სხეულება, ზემოთ რომ ჩამოვთვალეთ. მაგრამ ყველაზე უარესი მაინც ისაა, როცა რისიმე სიჭარბე ან ნაყლებობა ტიარს ბუნებას აზიანებს; ეს არის ყველაზე საზარელი სხეულება, რომელიც მთელი სხეულის აღნაგობის დადაგვარებას და, მასადაამ, გარდელად სიცილილს იწვევს.

შესაშე სახის სხეულებათა გამომწვევ მიზეზად სამ რამეს უნდა ვთვოდეთ: ან სუნთქვას, ან ფლებას, ან კიდევ ნალვლს. როდესაც ფილტვში, რომელიც სხეულში სუნთქვას გამანაწილებლად გველენება, სასუნთქო არხები ნახველით იცხება და იფანება, ჩასუნთქული ჰაერი საერთოდ ვერ აღწევს ზოგიერთ ადგილს, მაშინ როდესაც ზოგიერთთან ჰარბადღაც მიედინება. პირველ შემთხვევაში, ის ნაწილები, რომლებსაც ვეღარ ავრდობს ჰაერი, ჩირქობიან და ხაჩწანს იწყებენ, მეორეში კი ჰაერი ძალით იჭრება ძარღვებში, აფართოებს, ამრუდებს და ადვილს უცვლის მათ, რის შედეგადღაც, სად-ნარგადაცეტილი, შუასაბგლითან ვუბდება. ეს კი მრავალ მტარწყელს და მტყენებელ სხეულებს იწვევს, რომლებსაც თან ახლავს ურეტული ოფლიანობა. ძალიან ხშირად, თვის სხეულში იწვლება ხორცი: შავ ჩა-ეტილი ჰაერი, გამოსასვლელს რომ ვეღარ პოულობს, ისეთსავე ტყი-ვლებს იწვევს, როგორც ჩასუნთქული ჰაერი. ეს ტყივლი

განაყოფიერებით მამარია, როცა დაგებული ჰაერი უწყვეტად ზერავს მყესებსა და მათ მუზობელ სისხლძარღვებს, უჩვეულოდ შრავს სახსრის ოვებსა და იქვე მოდებარე მყესებს და აძლუღებს მათ საპირისპირო მიმართულებით მოძიარუნ. სწორედ ამ უჩვეულო დაძაბულობისა და დაძმობულობისაგან წარმოსდგება ზემოხსენებულ სწეულებათა სახელი: „ატეტანოსი“ და „ჰობსოტრონოსი“³⁶¹. მათი

85 **მეტრანომა** ძნელია. უმეტესწილად, მხოლოდ ციებ-ციხელების ზემოქმედებით თუ შეიძლება მათგან განთავისუფლდეს კაცი.

რაც შეეხება თეთრ ფლებებს, მის ბუნებრივებში მოქცეული ჰაერი მადნა, როცა სხეულშია ჩაყვრილი, ხოლო თუ ვარვთ გამოისახულა გზა იზოვა, უღებნებელი ხდება, მადნამ თეთრი სირსველითა და სხვა გამოიანაირით ფორმარებს სხეულს. ხანდახან ეს თეთრი ფლებებმა შეეძლებს ერწყმის და თავისი უმეტესი არღვევს და აღწერებს ყველაზე ლეოთბიზებს — წრებრუნებს თუ მიმოქცევას, რომელიც ხდება ნაწენს თავში. თუ ამინარი შეტევა მინარებს მიუვლიდა, ის ნაყუბაზე საპნოა, მადრამ თუ მღვიანარს მოესწრო, მასთან ბრძოლა ძალაზე ძნელია, და რაკი მის მიერ დაზიანებული ნაწილის ბუნება წმინდაა, ის საესებთი სამართლიანად იწოდება „წმინდა სწეულებად“. რაც შეეხება როგორც მწევეს, ისე მლაშე ფლებებსაც, ისინი იწვევს ყოველნაირ კატარს. სხეულის სხვადასხვა ნაწილის მიხედვით, რომლებიც შეიძლება დაზიანდეს ფლებების ღინებამ, ამ სწეულებებს მრავალი სხვადასხვა სახელი ჰქვიათ.

მაშინ, როდესაც სხეულს სხვადასხვა ნაწილის ანთება, რისი სახელიც აღმწერობისა და ააღუბისაგან წარმოსდგება, — ნაღვლისაგან იღებს დასაბამს. როდესაც ნაღველი ვარვთ გამოისახულს პოულბის, თავისი დუღილისა ათასნაირი გამოიანაირით აჭრებებს სხეულს. მდინით ჩაყვრილი კი ურტიტე სხვადასხვა ანთებით სწეულებას იწვევს, რომელთაგანაც ყველაზე მძიმე სენი მაშინ იჩენს თავს, როცა ნაღველი სუფთა სისხლს ვრცელა და სისხლის ბოჭკოების უწყინდელ თანაფარლობას არღვევს. ეს ბოჭკოები სისხლში არიან მიმოფანტულნი, რათა ხელი შეუწყონ სისხლს სითბულესა და სიბლანტეს შორის მართებულ თანაფარობის შენარჩუნებას. სისხლი არც ისე უნდა ვაოხებულს სიცხის ზემოქმედებით, რომ ძარღვებში გაიფონოს და, არც იმდენად გულანტრდეს, რომ ამით სისხლძარღვებში თავის საყოთარ ღინებამ შეეშალოს ხელი. ბოჭკოები თვით თავიანთი ბუნებითა და დანიშნულებით იცავენ ამინარ თანაფარლობას. მართლაც, თვით ახალი მიცენალებულის სისხლსაც რომ ამოვაცალთ ისინი, რომელსაც ყარ კიდევ არ მოუწარია გაყვება, მთელი დანარჩენი სისხლი იმდება. და პირიქით, თუ ზელუზებულად დატბოვები მათ, ისინი, ვარვთომცველ სიცივისთან ერთად, სწრაფად შეიღებებენ სისხლს, ასეთია ბოჭკო-

ბების ზემოქმედება, რაც ვრცელდება თვით ნაღველზედაც, რომელიც თავისი წარმომავლობით სხვა არა არის რა, თუ არა ძველი სისხლი, და რომელიც შემდეგ ხორციანად კვლავ სისხლად იქცევა. როდესაც ათბილი და ვაოხებულბერი ნაღველი თავდაპირველად ცოტა-ცოტა ატრევის ძარღვებში, ბოჭკოების ზემოქმედების შედეგად შეიღებება და ძალდატანებით გაიცემა განიცდის, რაც სხეულში ვრცელდება და ცახცახს იწვევს. მაგრამ თუ უფრო უხედა შეიღებება ძარღვებში, თავისი სიმპტრავალით და მდებარეებით სძლევს ბოჭკოებს და თავთროლოდ მიმოფანტავს მათ. ხოლო თუ საბოლოო გამოარკვებისთვის ვყო, ძალია, ტვინამდე აღწევს, წყავს მას და ხომალდის საბეჭდი ბაგირბივით წყვეტს ვასაფრენად გამოსდებულ სულის საყვრელბებს. მაგრამ თუ, პირიქით, ნაღველი უფრო სუსტი აღმოჩნდა და სხეული საყმით წინააღმდეგობას უწევს მის დამწეულ ზემოქმედებას, მაშინ თვით ნაღველი მარტყდება ან მთელს სხეულს ეღება, ან სისხლძარღვებით გულმეკრდისა თუ მუცლის ღრუში ჩაიღინება, შენდება კი ისე გამოიღვენება მთელი სხეულიდან, როგორც მოყვითილი — მინამდობლობით ამტრებებელი ქადაბიდან. ხოლო ამ დროს ნაწეულებების მოშლილობას, სისხლიან ფაღარათსა და სხვა მისთანა სწეულებებს იწვევს.

თუ სხეული უპირატესად ცეცხლის სიკვამლისაგან სწეულდება, ის განუწყვეტლივ ანთებას და ციებ-ციხელებს განიცდის; თუ ჰაერის სიკვამლისაგან — ციებ-ციხელება ყოველდღე მყოფდება; თუ წყლის სიკვამლისაგან — ციებ-ციხელება სამდღიანია, ვინაიდან წყალი უფრო ხანძრია, ვიდრე ჰაერი და, მით უმეტეს, ცეცხლი; ხოლო თუ სწეულებას მთოთხე და ყველაზე მძიმე ვეარის, მიწის სიკვამრე იწვევს, ციებ-ციხელება ოთხდღიანია და ძალიან ძნელად გამსაყურნავია³⁶².

აი, საიდან წარმოსდგებიან ხორციელი სწეულებანი; სულს სწეულებანი კი ხორციელისგან იღებენ დასაბამს: უნდა ვლიაროთ, რომ უფრონაო სულის სწეულებანი: მაგრამ არსებობს უფრონობს ორი სახელი: სიმლეე და უმეტრება. მამასადამე, ყოველგვარ სენს, რომელიც ან ორთაგან ერთ-ერთისა ჰგავს, სულიერ სწეულებად უნდა ვთვლოდეთ, და მაშინ უნდა ვლიაროთ, რომ ამ სწეულებათა შორის ყველაზე მძიმეა მეტისმეტე სიამოვნება და მეტისმეტე ტანჯვა. როცა კაცი სიხარულითაა ატაცებული, ან, პირიქით, ტანჯვით ვანაწამებში, როცა ხარბად მიეღტვის ომას, რომ უდროო დროს ეწიოს ერთს, ან თავი დააღწიოს მეორეს, ვერც შვებით და ვერც სწეულით მართებულად ექვარ აღიქვამს რამეს. მისი ვარვთება ამდინობისა და ყველაზე ნაყუბამდ შესწევს საღად მსჯელობის უნარი. ხოლო ის, ვისი ტვინიდანაც ისევე იღვრება უხედა შეიღი თესლი, როგორც მსხმოიარე ხეს სცევა ნაყოფი, ყველაფერს მასფრად განიცდის, ტრევილია და სი-

ბების ზემოქმედება, რაც ვრცელდება თვით ნაღველზედაც, რომელიც თავისი წარმომავლობით სხვა არა არის რა, თუ არა ძველი სისხლი, და რომელიც შემდეგ ხორციანად კვლავ სისხლად იქცევა. როდესაც ათბილი და ვაოხებულბერი ნაღველი თავდაპირველად ცოტა-ცოტა ატრევის ძარღვებში, ბოჭკოების ზემოქმედების შედეგად შეიღებება და ძალდატანებით გაიცემა განიცდის, რაც სხეულში ვრცელდება და ცახცახს იწვევს. მაგრამ თუ უფრო უხედა შეიღებება ძარღვებში, თავისი სიმპტრავალით და მდებარეებით სძლევს ბოჭკოებს და თავთროლოდ მიმოფანტავს მათ. ხოლო თუ საბოლოო გამოარკვებისთვის ვყო, ძალია, ტვინამდე აღწევს, წყავს მას და ხომალდის საბეჭდი ბაგირბივით წყვეტს ვასაფრენად გამოსდებულ სულის საყვრელბებს. მაგრამ თუ, პირიქით, ნაღველი უფრო სუსტი აღმოჩნდა და სხეული საყმით წინააღმდეგობას უწევს მის დამწეულ ზემოქმედებას, მაშინ თვით ნაღველი მარტყდება ან მთელს სხეულს ეღება, ან სისხლძარღვებით გულმეკრდისა თუ მუცლის ღრუში ჩაიღინება, შენდება კი ისე გამოიღვენება მთელი სხეულიდან, როგორც მოყვითილი — მინამდობლობით ამტრებებელი ქადაბიდან. ხოლო ამ დროს ნაწეულებების მოშლილობას, სისხლიან ფაღარათსა და სხვა მისთანა სწეულებებს იწვევს.

თუ სხეული უპირატესად ცეცხლის სიკვამლისაგან სწეულდება, ის განუწყვეტლივ ანთებას და ციებ-ციხელებს განიცდის; თუ ჰაერის სიკვამლისაგან — ციებ-ციხელება ყოველდღე მყოფდება; თუ წყლის სიკვამლისაგან — ციებ-ციხელება სამდღიანია, ვინაიდან წყალი უფრო ხანძრია, ვიდრე ჰაერი და, მით უმეტეს, ცეცხლი; ხოლო თუ სწეულებას მთოთხე და ყველაზე მძიმე ვეარის, მიწის სიკვამრე იწვევს, ციებ-ციხელება ოთხდღიანია და ძალიან ძნელად გამსაყურნავია³⁶².

აი, საიდან წარმოსდგებიან ხორციელი სწეულებანი; სულს სწეულებანი კი ხორციელისგან იღებენ დასაბამს: უნდა ვლიაროთ, რომ უფრონაო სულის სწეულებანი: მაგრამ არსებობს უფრონობს ორი სახელი: სიმლეე და უმეტრება. მამასადამე, ყოველგვარ სენს, რომელიც ან ორთაგან ერთ-ერთისა ჰგავს, სულიერ სწეულებად უნდა ვთვლოდეთ, და მაშინ უნდა ვლიაროთ, რომ ამ სწეულებათა შორის ყველაზე მძიმეა მეტისმეტე სიამოვნება და მეტისმეტე ტანჯვა. როცა კაცი სიხარულითაა ატაცებული, ან, პირიქით, ტანჯვით ვანაწამებში, როცა ხარბად მიეღტვის ომას, რომ უდროო დროს ეწიოს ერთს, ან თავი დააღწიოს მეორეს, ვერც შვებით და ვერც სწეულით მართებულად ექვარ აღიქვამს რამეს. მისი ვარვთება ამდინობისა და ყველაზე ნაყუბამდ შესწევს საღად მსჯელობის უნარი. ხოლო ის, ვისი ტვინიდანაც ისევე იღვრება უხედა შეიღი თესლი, როგორც მსხმოიარე ხეს სცევა ნაყოფი, ყველაფერს მასფრად განიცდის, ტრევილია და სი-

ბარუსს; ამიტომ, სიამოვნებისა და ტანჯვის სიჭარბისაგან, სიცოცხლის უმეტეს ნაწილს ისე ატარებს, როგორც წამდილი შლეგი. ასე რომ მისი სული სწულია და სხეულის გამოხატობით შემოლილია, მაგრამ მას სწულიად ეს არ მიიჩნევენ, არამედ იმ კაცად, რომელმაც თავისი ნებით ირჩია ბიჭი, სინამდვილეში კი ენების აღვირახსნილობა სულიერი სწულიება, რომელიც უმეტესწილად ერთგვარი ნივთიერების განაღებებს დასაბამს, მგლის ფორებიდან რომ მოიწინავს და მთელს სხეულში მიმოიქცევა. მაგრამ როცა სიამოვნებასა და ტუბობის თავაწყვეტილ სურვილს ჰგობენ, როგორც თეთრებზე ბიჭიერებას, ეს გმობს თითქმის ყოველთვის უსამართლოა: თავისი ნებით არავინაა ბიჭიერი, მხოლოდ სხეულის უკეთური მიღრცელება და უწყესი აღზრდაა ბიჭიერი კაცის ბიჭიერების მიზეზი, რაც სწორედ მისდა ენებულებაა. 304

რაც შეეხება ტანჯვას, სხეული ჰაყვ ხშირად გვევლენება სულის ბიჭიერების მიზეზად. ასე, მაგალითად, როცა მწივე და მსაშუ ფლევა, მა, ან კიდევ ნაღლის მწივე წვერი, სხეულში ხეტიალობს, გართი გამოასახელებს ვერ პოულობენ, შიგნით გუბდებიან და თავიანთი ობ-
87 შეიარის მიწარეკებით ამღვრევენ სულის მოძრაობას, სრულიად სხვადასხვა ძალისა და სხვადასხვა ხანგრძლივობის სულიერ სწულიებებში იწყევენ. და რაცე სულის სამი ადგილსამყოფლიდან 305 ნებისმიერსა შეუძლიათ შეტრა, ამიტომ, სადაც შეიღწევენ, იქიდანვე იღებს დასაბამს დათრგუნვილობისა და ნაღვლიანობის, სიმშავისა და სიმზხელის, ველმაეფიუზიისა და სიჩღუნვის ურცხვე სხვადასხვა სახე. ხოლო თუ ყოველივე ამას ზედ ერთვის მანკიერი სახელმწიფო წეს-
88 წესობლება, ისევე როგორც ბელსიტყვაობა არამართო ეჭობა, არამედ საზოგადოებრივ ცხოვრებაშიც, და თუ, მასთან, ახალგაზრდობაშივე არ სწავლობენ იმ მტკიცებებებს, რომლებსაც თავიანთი ქმედითი ძალით შეუძლიათ წინ აღუდგნენ ამ ბოროტებას, მაშინ ჩვენ ნებისაგან სრულიად დამოუკიდებელი ამ ორი მიზეზის ზემოქმედება განაპირობებს იმას, რომ უკეთური ხდება ყველა ის, ვინც უკეთურია. ხოლო ამაში უფრო შიშობლები არიან დამნაშავენი, ვიდრე შობილი, უფრო აღზრდელები, ვიდრე აღზრდილი. და მაინც, თითოეული ჩვენგანი პოვალა, ძალ-ღონე არ დაიშროს, რათა აღზრდა, წერტილთა და თუ თვითგამწაფლით თავი დააღწიოს ბიწს და ეზაროს იმას, რაც ბიწს უპირისპირდება. თუმცა ეს სულ სხვა მსაქელობის საგანი ვახლავთ. 306

ახლა ენათბ, როგორ შეიძლება დავებრისპირობით ყოველივე ზემოთქმულს ის, თუ რა საშუალებით შეიძლება ხორციელი და სულიერი სმართლის შენარჩუნება. სამართლიანობა მოთბოვს, რომ სიყუ-
89 თის მებ ყურადღებას ვუბოზბდეთ, ვიდრე ბოროტებას, ხოლო ყოვე-
352

ლივე კეთილი მშენიერია 307, მშენიერი კი შეუძლებელია მოკლე-
ბული იყოს ზომის 308. მისასადავ, უნდა ვლიარბოთ, რომ ცოცხალი არსების მშენიერებასაც თანაზომადობა განაპირობებს. მაგრამ რაც შეეხება საკუთრე თანაზომადობას, ჩვენ ჩვეუდ გვექია ანგარიშს ვუწოდებთ მხოლოდ წერტილმანებს, ყველაზე არსებობისა და მინიშენ-
90 ლევის კი ველიარ ვამჩნევთ. როცა საქმე ქანზრთელობასა თუ ავღ-
მყოფობას, სიქველესა თუ ბიწს ეხება, არაფერია უფრო არსებითი, ვიდრე თანაზომადობა ან არათანაზომადობა სულსა და სხეულს შო-
რის. მაგრამ ჩვენ არ ვუფრედბით ამას და ვგვესმის, რომ როდესაც მძღავრი და ყოველმხრივ დაიდი სული მტრისმტად სუტრი და უწყვი სხეულის გაზსზია მოქცეული, ან როცა სული და სხეული საპი-
91 რისპირო თანაფარდობით ერწყმიან ერთმანეთს, მთელი ცოცხალი არსება იღარ შეიძლება მშენიერი იყოს, ვინაიდან ამ შემთხვევაში ირღვევა სწორედ ყველაზე არსებითი და მნიშვნელოვანი თანაფარდო-
ბა. ხოლო როცა ეს თანაფარდობა მკვეთრად ვლინდება ცოცხალ არ-
სებაში, ესაა ყველაზე მშენიერი და საამო სანახაობა თითოეული ჩვენგანისათვის, თუკი მისი დანახვის უნარი შეგვეყვეს. რადგან სხე-
92 ული, რომელშიც ვხვდებით სიგრძე, ან სხვა ნაწილის სიდიდ აშკარად არ შეესაბამება ზომას, არა მარტო მახინჯია, არამედ უფერვილიც და მოუქნელიც: წამდაუწყუზ იღლება, კრუნჩხვა ემართება, ბარბაცებს, ეცემა და თავისივე თავისათვის ურცხვე უბედურების მიზეზი ხდება. იგივე თიქმის ორი ნაწილისაგან შედგენული ამ მშლიანობაზედაც,
93 რომელსაც ცოცხალ არსებას უწოდებდნ ჩვენ, როდესაც მისი ერთ-
ერთი ნაწილი — სული სხეულთან შედარებობა მტკიცებულ მძღავრისა და თანე ფიბრი, ის არყუვს, შინაგანი სწულიებებით ვესებს და აძა-
ბუნებს სხეულს, როცა თავდაიწყეებით ეწაგება მეცნიერულ კვლე-
ვა-თიებას. ცოდნის შეტრება და კერძო თუ საჯარო პაექრობის ხარ-
ბი წურჭვილით ანთებულმა სულმა შეიძლება გაღაწყვას მთელი სხე-
ული, შეართყოს მისი საწყესები, გამოეფოს იგი და თანე შეცდომი-
ში შეიფენოს ვგერთოიღებულ ექიმთა უმარავლესობა, რომელიც ყო-
ველივე ამას სრულიად საპირისპირო მიზეზის შედეგად მიიჩნებს. და, პირობით, როცა დიდი და სულე მძღავრი სხეული აზროვნების მწი-
94 რისა და უწყვი უნარის ერწყმის, მაშინ, რაცღა ადამიანს ბუნებით ორ-
გვარი სურვილი ამობრავებს უპირატესად, რომელთაგანაც ერთი ბორციელა — სმა-კამის მოთბონილება, მეორე კი ყველაზე დღთაებ-
95 რივი, რაც გაანინა თითოეულ ჩვენგანს, კერძოდ, აზროვნებისუნ-
ტლილვა, — უფრო მძღავრი ნაწილის მიღრცელება იმარკვებს, რაც ზრდის და ამრავლებს მის ძალმოხილებას, მაშინ როდესაც სული ჩღვლდება, სწავლის უნარს მოკლებული და გულმავიწყი ხდება, რაც

ადამიანისთვის ყველაზე საშიშელი სწეულების — უმეტესობის მიტეხად და წყაროდ იქცევა.

ორივე ამ სწეულებს მხოლოდ ერთი წამალი აქვს: არც სულ უნდა ვერაზნით უსწეულოდ და არც სხეული უსწეულოდ, არამედ ერთად ვასპარეზით ორივენი და, ამრიგად, შევიზარუნოთ მათი წინაწინააღმდეგობა და სიმართლეც ასე, მგავლითად, მათემატიკისმაც და სავითოდ, ყველამ, ვისი შრომაც დიდ გონებრივ დასაბუღობას მოითხოვს, ვინსატირად ვარკიშებით უნდა გაიყავოს სხეულიც, და პირქით, იმან, ვინც მხოლოდ თავისი სხეულის განვითარებაზე ზრუნავს, მესიყისა¹¹⁰ და ყოველივე იმის წყალობით, რაც ფილოსოფიით ბეღდება, სულედი უნდა წერთას და ავარჯიშოს, თუკი სურს მართლ-ბედულად იწოდებოდეს არა მარტო მწიფდინარად, არამედ კეთილად ზუსტად ასევე, სამყაროს მიბაძვით, თავის ცალკეულ ნაწილებზედაც უნდა ზრუნავდეს, რაკი სხეული ხერღვეს ან ცოცდება იმის შედეგად, რაც მასში აღწევს, ხოლო შრება ან სველდება იმის შედეგად, რაც გაჩრდიან ვრტყმის. ამდენად, ის იძულებულია დაითმინოს ორივე ამ მოძრაობას ზემოქმედება. და თუ სავითოდ აღარ ვამოძრავებთ სხეულს, ის ამ ზემოქმედებათა სათაშუაო ხედვას, მათ მიერ იძლევა და იღუპება კიდევ. პირქით, ის, ვინც მისაბაძ ნიშნულ საბავს იმის, რასაც ყოვლის ძიბა და გამაღვი ვუწოდებთ ჩვენ, და უქმად კი თუ ამყოფებს თავის სხეულს, არამედ გამოდრებით წვრთნის და, ასე თუ ისე, აიძულებს მას იმობრატოს, ბუნების თანახმად იცავს წინასწარობას შინავან და ვარგავს მოძრაობათა შორის და ზომიერ ბიძგთა მეშვეობით აიძულებს სხეულის უწყსრიათ დეგონარგობებსა თუ მასში უთავბოლოდ მოფუთფუთე ნაწილაკებს მწყობრი წესრიგით ვანლაგენდნ ურთიერთმსაგავსების შესაბამისად, როგორც ეს ზემოთ სამყაროს მიმართ ადგინებო, — დაბ, ვისაც ყოველივე ამის უნარი შესწევს, არ დაუშვებს იმას, რომ მტრული მტრულ შეერწყას, რათა დასაბამი მისცეს სხეულში შინაპალილობებს და სწეულებებს, არამედ მგავბრტულთან შეავრთობს მეგობრულს, რათა უზრუნველყოს თავისი სიმართლე.

89 ხოლო სხეულის მოძრაობათა შორის ყველაზე უკეთესია მისი მოძრაობა თავის თავში და თავისთავად, რადგანაც ის ყველაზე მეტად ჰკავს როგორც აზრის, ისე სამყაროს მოძრაობასაც. უფრო უარესია ის მოძრაობა, რომელიც ვარგე მალათა გამოწვეული. მგვრამ ყველაზე უარესი მინც ისაა, სხეული რომ უბრავად ძეგს, მამინ რადესაც ვარგე მალა მის ცალკეულ ნაწილებს ამობრავებს. ამისდა კვალად, სხეულის განწყნებისა და ვანტრტყმის ყველაზე უკეთესი საშუალება ვინაწრეტა. მგორე ადგილი უნდა მივარუთვინოთ რბენის მოძრაობას, რასაც გემითა თუ სხვა რამით მოგზაურობისას გავიცე-

b დით, თუკი ეს დადლილობას არ იწვევს. და ბოლოს, მესამე ადგილი ვეუთნის იმნარი ზემოქმედებას, რომელსაც უკიდრეს შემოხვევაში, მართალია, სარგებლობა კი მოაქვს, მგვრამ სხვა დროს უფრო მრდებელია ვონიერი ცაცისთვის: ეს არის სამყარნაო ხელოვების მიერ სხეულის ვანწყნდა წამლების საშუალებით; რადგანაც, თუკი სწეულება ძალიან საშიში არ არის, წამლებით არ უნდა ვავალიზიანოთ ისე¹¹¹. საქმე ისაა, რომ ყოველი სწეულებს ბუნება ერთგვარად ცოცხალ არსებებათა ბუნებას ჰკავს. ხოლო მისი ავებულება ისეთია, რომ ვარკვეული სასიცოცხლო ყველი თუ ვადა უნდა ვალიოს¹¹², თან-ჩ, როგორც მთელ ვავრს, ისე ყველა ცალკეულ არსებულზე ბედის-წერით წინასწარვე დასაზღვრული აქვს საცოცხლოს ხანგრძლივობის რადაც ზღვარი, რომელსაც მიალწევს კიდევ, თუ საქმეში აუცილებ-ლობა არ ჩავრია. და მართლაც, დასაბამითვე, ყოველი ცოცხალი არსების შემადგენელ სამყურებდებს ის თვისება დასავება, რომ მხოლოდ დასაზღვრული დროს ვასწეულებამდე შეუძლიათ ვაძლიონ, რის შემდეგაც საცოცხლის ვარკრებას შეუძლებელია ასეთივე სწეულებათა ბუნებაც. ამიტომ ვინც ცლილობს, წამლებითა მეშვეობით, წინასწარ დადგენილ ზღვარსა თუ ვადაზე უფრო ადრე შეწყვიტოს მათი ვანვითარება, ამით ხელს უწყობს იმას, რომ მსუბუქი ავადმყოფობა მძიმე სწეულებაში ვადინახლოს, მკირერეცხოვანი სწეულებანი კი ურცხვი სწეულების მიხედვად იქცენ. მამსადაც, უმკობესია წესიერი ცხოვრების გზით ვარკმართით ჩვენს სხეული, ვიდრე წამლებით

d ვავალიზიანით და კიდევ უფრო ვავამწვაოთ სწეულება. ამით ვამთავრებთ ჩვენს მსჯელობას როგორც მთელს ცოცხალს არსებასა და მისი სხეულის ცალკეულ ნაწილებზე, ისე იმანგადაც, თუ როგორ უნდა წარვინაროთ იგი და როგორ ვმართოთ ჩვენგან თავი ვონების თანახმად. რაც შეეხება იმ ნაწილს, რომელიც წარმმართველი საწყისი უნდა იყოს, აუცილებელია თავიდანვე რაც შეიძლება მეტი ძალა მივანიჭოთ მას, რათა საუცხოლო და საუცხოლოდ შესარულს თავისი დანიშნულება. თუმცა ამ საკითხის დამწრარლებით ვანხილვას მთელი ახალი შრომა დასმობრდებოდა, მგვრამ თუ ვავტონ შეეხებოთ საქმის არსს, ზედმეტი არ იქნებოდა, წინა მსჯელობის ვათ-ვალისწინებით, შემდეგი ვვეთვება: როგორც უკვე არავრბულ ადგვი-ინწინავს, ჩვენში მკვიდრობს სამი წვადასხვა სული¹¹³, რომელთაგანაც თითოეულს თავისი საკუთარი წებებრუნვა ახასიათებს. ამისდა კვალად, რაც შეიძლება მოკლეად უნდა ითქვას, რომ სულს ის სხენ, რომელიც უქმდადა და თავისი საკუთარი მოძრაობით არ მოძრაობს აუცილებლად ყველაზე უსუსტ ჰდება, ხოლო ის, რომელსაც თვით-წერონა არ ავლია, — ყველაზე უფრო ძლიერი. ამიტომაც ფხიზლად უნდა ვადვენოთ თვალი იმას, რომ თითოეულმა მათგანმა ურთიერთ-

90 თანაზომადი მოძრაობა შეინარჩუნოს³¹⁴. რაც შეეხება ჩვენი სულის უმოკრეს ნაწილს, მას უნდა ვიხსენებდეთ როგორც დემონს, რომელიც ღმერთმა მიუჩინა თითოეულ ჩვენგანს. ესაა სულის ის სახე, რომელიც როგორც აღენიშნეთ და სასურველი სამართლიანადაც აღენიშნეთ, ჩვენი სხეულის თმებზე შეკიდობს და მიწიდან მისი მშობლიური ცის მიმართ მოკავებულებს, როგორც ზეცის და არა მიწის ნაშვირი³¹⁵. სწორედ ცის მიმართ, ჩვენი დასაბამიერი საშობლოს მიმართ აბაყრო ღმერთმა ჩვენი თავი, როგორც მთელი ჩვენი არსებობის ფესვი და, ამისდა კვალად, შეუღლდ ამაზრათა ჩვენი სხეული³¹⁶.

ბ თუმცა ვინც გულსთქმისა თუ პატრიმონიუმების მწვერულზე ეწელობა და მთელის არსებით ემსახურება ამ ორ ბიწს, ყველა მისი აზრი მოკვდავი ხდება, და ის ხელიდან არ გაუშვებს არც ერთ შემთხვევას, რათა, შეძლებისდაგვარად, კიდევ უფრო აღახვეოს მოკვდავი საწყისი თავის თავში და უფრო მოკვდავი გახდეს თავადაც. პირიქით, როცა კაცი ვნებრივად მოეცნობს ცოდნას, ვულვადგინდ დაეძებს ჭეშმარიტებას და გამდლებით სრულყოფს სულის შესატყვის უნარს, რომლითაც უკვდავსა და ღმერთის სწევება, ჭეშმარიტებას

გ ზარკბული უტოლბოდ უკვდავებასაც ეხიარება, რამდენადაც აღმინის ბუნებას მალამს იტვირთოს და დაიკოს უკვდავება. რაკი ვამდლებით თავს ვეღება და ემსახურება ღმერთს საწყისს, რაკი ცდლობს პატრიმონიუმს არ მოკვდოს მის არსებობაში დამკვიდრებულ დემონს³¹⁷, შეძლებელია უბედნიერესი არ იყოს თავად. ხოლო მსახურება ყველას ერთნაირი სჭირდება: არ უნდა მოკვდოს სწორედ ის სახური და ის მოძრაობა, რაც მას შეეხებრის. მაგრამ თუ არსებობს მოძრაობა, რომელიც ჩვენი ღმერთს ნაწილს ენათესავება, ეს აბრის საშაროული აზრის წრებრუნება³¹⁸. სწორედ მას უნდა მისდლოს თითოეულმა ჩვენგანმა, რათა შეეცნოს საშაროული წრებრუნების³¹⁹

დ პარონია და ამის წყალობით შეეასწოროთ ჩვენივე აზრის წრებრუნება, მრუდედ რომ ასახავს ჭეშმარიტებას, მოკვდავ, მივალწით იმას, რომ მწვერტული მისივე ჭრებრის საგანს დაემგავნოს და, ამრიგად, ეზიაროს იმ უსრულწმინდეს ცხოვრებას, რომელიც ღმერთმა უბუნავს მიზნად დადგისაზა როგორც აწყოშიო, ისე მომავალშიო.

ე როგორც ჩანს, ჩვენ თითქმის უკვე დავსარულეთ ის, რაც დასაწყისში აღვითქვით. საშაროს შექმნის ამავე მოკვდავანა ადამიანის დაბადებამდე. რაც შეეხება დაზარალებულ კოცხალ არსებებას წარმოშობას, შეიძლება მოკვდავ ვადმოვკეთო ეს და თავი დავალოწით სიტყვამრავლობას, რათა ამ ჩვენი მსყვალბობის ზომიერებას არ ვუღალატოთ. თქმით კი, არ, რას ვიტყვით: ამ ქვეუნად შობილ კაცთა შორის მზღალნიც გრძივნენ, რომლებმაც უსამართლობით ვალბეს მთე-
91 ლ სიციხბუ. ამიტომ, შეიძლება ვივარუდოთ, რომ მწორედ დაბა-

დებისას ბუნება იცვალეს და ქალბებად მოვლენენ ქვეყნიერებას³²⁰. ხოლო ამ დროისათვის ღმერთებმა თავიანთი მიზანდასახულობით შექმნეს თანყოფის სურვილი, რომელიც კოცხალ არსად აქციეს და ეს სულდგმული როგორც კაცის, ისე ქალის სხეულშიც ჩაისახება. აი, როგორ მოიქცენ თითოეულის მიმართ ისინი: იმ ადგალას, სადაც შესძული სიხუე თავისი სადინირით ვიკლეს ფილტვს და თირკმლებს ქვეშით სამარად ბუნება ჩაედინება, რათა შემდეგ ჰაერის წინეული ვარეთ გამოიღვას, მათ გაჭრეს და გაიყვანეს არბი ტენინა და შესავრთბლდ, რომელიც თავიანთ ქსრისა და ზრტხემლის მკლბობით ჩამოყვება სხეულს და რომელსაც ზემოთ თესლი ვუწოდებთ. რაკ ეს ტენინი სულიერია, ამიტომ, გამოსასვლელს ჰპოვებს თუ არა, ვადმონიხვის ცხოველყოფილი ვნებით ავსებს თავის სადინარს და ამრიგად ბადებს განაყოფიერების მძღვთამძღუ წყურვილს. აი, რატომბა, რომ კაცის სარტყნებრივ ასოს ბუნება ეხიანია და ვანებნა, როგორც ურჩი და ვიწინა დაუმიროტიუბელი მშეტი, და მწვერ სურვილით გახლებული არაფრის წინაშე არ იხვევს უკან. ზუსტად ასევე, ქალის ის ასო, რომელსაც საწვილიონოსა თუ საწვის ვუწოდებთ, სხვა არა არის რა, თუ არა მის არსებობაში ჩასახლებული და განაყოფიერების წყურვილით გახლებული მშეტი. როცა ამ მშეტს ჩასახვის ენინი მოუვლის, მაგრამ თავის ენის დაღხასმ ვერ იყმაყოფილებს, მაშინ ის კოფდება, ბორგნეულით დაბორილით მთელ სხეულში, ვმანავს სასუნეთ არხებს, სულს უხუთავს, უციღურესობამდე მიყვავს და ათავჯარი სენით ასნეული ქალის სხეულს, სანამ ქალის წლიმა და კაცის სურვილი, თითქმის ზღდან ნაყოფის მოსაწყვად, ერთად და ცდ შეყრის წყვილს, რათა საშობი, როგორც ნახანგში, ჩათესონ კოცხალ არსებებათ თესლი, რომლებიც თავიანთი სიმტრის გამო ვერ კიდევ უსხლავნი და უსახონი არიან, მაგრამ დღდის საშობი თანდათან მწიფდებთან, თავიანთ სახეს იღებენ, ვარკვეულ სიღიდეს აღწვენენ და, ბოლოს, იბადებთან, რითაც მთავრდება კოცხალ არსთა შობა³²¹. ასე ვარბითშვა ქალთა მონდამა და კოვდეივე ის, რასაც მღდერის სქესს ვუწოდებთ.

რაც შეეხება ფრინველებს, რომლებსაც თმის ნაცვალ ბუნებრივ ეხრტხეობთ სხეულზე, ისინი იმ კაცთაგან იღებენ დაბამას, რომლებიც უბორბორტნი, მაგრამ თავჭარიანნი იყვნენ, ერთავად ცის მიმტრეკობდენ და ციერ მოვლენილ უებლობდნენ, თანაც თავიანთი შობაბობის გამო ეგონათ, რომ ამწინარი საციობების ვალსაწყვებად ყველაზე სანდო საბუთებს მზერა მოგვეცმს. ხეღვთებ მოარულ ცხოველთა მონდამა კი იმ კაცთაგან წარმოსდგება, რომელითვისაც სრულიად უკნო იყო სობრწინსმტრეკულება და არავითარ უვრადლებას არ აქედნენ ციერ მოვლენებს, რადგანაც საერთოდ ვეღარ იყენებდნენ

„ანტიკური ცივილიზაციის გვირგვინი“

1. ფილოსოფიის და მეცნიერულ სისაბამის ინციკლოპედია

იმ წრებრუნვის, რომელიც თავში ხდება და მორჩილად მისდევდნენ მხოლოდ სულის იმ ნაწილს მარამებლურ კარნახს, რომელიც გულმკერდში მკვიდრობს, რაკილა ასე იქცეოდნენ, მათი წინა კიდურები და თავი დაბლა, მათივე მონათესავე მიწისაგენ დაიხარა, თავ-პირი კი წიუგრებლად და სრულად სხედასხვა სახე მიიღო, იმისდა კვალად, თუ რამდენად დაარღვია მცონარებამ მათ თავში მიმდინარე წრებრუნვა. აი, მიზეზი იმისა, თუ რატომაც აქვს მათ მოღმას ოთხი და 92 მეტი ფეხი: რაც უფრო ჩლუნენი და უმეწერენი იყვნენ ისინი, მით უფრო მეტ საყრდენს აძლევდათ ღმერთი, რადგანაც უფრო მეტად იზიდავთ მიწა. ყველაზე უფრო უმეწერენი კი მთელი სხეულით გაეკრნენ მიწის პირს, და რაკი საერთოდ აღარ სჭირდებოდათ ფეხები, ღმერთებმაც უფლები ქვეშემომებად აქციეს ისინი. და ბოლოს, მეოთხე, ანუ წყალში მცურავთა გვარი კაცთა შორის ყველაზე რბევითა და უციოთაგან იღებს დასაბამს, რომელთა სრული, ათასგვარი ცლო-მიღების შედეგად, იმდენი უწმინდურებით იყო სავსე, რომ სხეულთა ღვათებრივმა შებრწყვეტმა სუფთა პერიც კი არ გაიმეტეს მათთვის და წყლის სიღრმეში ჩარყეს ისინი, რათა არასოდეს ღირსებოდათ ნატიფი და სანეტარო პაგირი და მის ნაცულად მღერე და ბინძური წყალი ესუნთქათ. აქედან წარმოდგება თევზების, ხამანწყების და სხვა მისთანაო მოღმეა, რომელთაც ესოდენ ღრმა საცხოვრისი მათი უღრ. მენი უმეტრების სანაცლოდა ხედათ წილად. ცოცხალი არსებები: დღესაც ასევე გარდასხეულდებიან ერთმანეთში და საბეს იცულებან იმისდა კვალად, თუ რამდენად მატულობს ამ იკლებს როგორც მათი გონიერება, ისე უმეწერებას³²².

ახლა კი შევიძლია ვთქვათ, რომ დასრულდა ჩვენი მსჯელობა საწყაროზე, რადგან, თავის წილში რომ მიიღო უკუდავი თუ მოკვდავი არსნი და შეივსო მათი სიამაყლით, ეს ჩვენი კოსმოსი ცოცხალ და ხილულ არსად, ყოველივე ხილულის მომცეველ და გონით საწყლში ღმერთის გრძნობად ხატად, უღადავს და უკეთეს, უმეწერე-ბრეს და უსრულქმნილს, ერთთან და ერთგვაროვან ცად იქცა.

1. ეს თუ კონკრეტული შედეგია არ არის, მისმა ფრანგი პლატონისტი ა. რიკო, ვის ციტატაც აქ ვიმჩვენებ, უცხად ცუბა: „ატემოსის“ ქალკიდისის-გე თარგმანი VI კო არა, IV სკეუნთა შესრულებული ო. Etienne Gilson, La philosophie au moyen âge, Paris, 1962, p. 117.
2. A. Rivaud, „Timée“,—Platon: Oeuvres complètes, t. X, texte établi et traduit par Albert Rivaud, Paris, 1925, p. 3—5.
3. М. Капи, Математика. Утрача определенности, М., 1984, стр. 18.
4. ამ თეატარისტი, პლატონი მოთსქმნების, ისევე როგორც მიღების პლატონიეული ინტერპრეტაციის შესახებ ო. ორი სანეტარის სტატია: А. А. Тахо-Годи, Миф у Платона как действительное и воображаемое; С. С. Авериева, Неоплатонизм перед лицом платоновой критики мифопоэтического мышления;—Платон в его эпоха, к 2400-летию со дня рождения, М., 1979, стр. 58—82; 83—97.— ო. აკაბუფე P. Frutiger, Les mythes e Platon, Paris, 1930.
5. პოლ ვალერი, ჩველი პირობ, ფრანგულად თარგმნი მ. ბრევესემ, ობ., 1983, გვ. 92.
6. „ატემოსის“ კომპოზიციური და თემატიკი სტრუქტურის შესახებ ო. А. Ф. Лосев, Тимей. Мифологическая диалектика космоса.—Платон, Сорбония в трех томах, т. 3, ч. 1, М., 1971, стр. 648—650; А. Ф. Лосев, История античной эстетики, Софисты, Сократ, Платон, М., 1969, стр. 618—621).
- სტეფანი სტრუქტურულ სქმას ვთავაზობს იტალიელ პლატონისტი ლუიჯი სტეფანი, რომელიც ამ ძირითად მიმენტს გამოყოფს „ატემოსის“ ტექსტში (L. Stefanini, Platone, II, Padova, 1949, p. 268—271).
7. ო. ლუიჯი სტეფანი, დასა. ნაშ., გვ. 258.
8. A. Sanjaño Argüello, El divina Platon, t. II, Guatemala, 1934, p. 175.
9. პოლ ვალერი, გვ. 173.
10. ო. Н. Morin, Der Begriff des Lebens im „Timaios“, Uppsala, 1965, s. 62.
11. „მეტაფიზიკა“, I, 987 a 30.
12. ო. აღხერ რიკო, დასა. ნაშ., გვ. 24.
13. თავის ზემოთ დასახელებულ ნაშრომში (გვ. 258) ლუიჯი სტეფანი ი უწინაეს: „ალილოეს ჩვეულებურ აქოუნებს პლატონის პირის პოეტიკისტულ

96. «წიგნებისა და შინაშინაისა», I, 2, 315 b 28—30; II, 325 a 30—33.

97. ფრეზ. A 59, დღისი.

98. იხ. «საბუნაშრონი», VI 507 b, 509 d.

99. ფრეზ. B 11, დღისი.

100. «მეტაფიზიკა», III, 5, 1009 b 11—18.

101. სექსტუს ეპირიქისი, მათემატიკისა წინააღმდეგ, VII, 129.

102. David, *Prolog*, 38, 34. Husse.

103. იხ. «ფედრისი», 246 b; 248 a; 233 c—255 a; 256 c...

104. იხ. «ტიმეოსი», 69 d—70 e.

105. პლატონი: იხ. «ფედრისი», 245 cd; დემოკრიტი: იხ. «არისტოტელის ნულისათვის», I, 2; I, 3.

106. იხ. «არისტოტელის სენოქეისათვის», 4.

107. იხ. «ტიმეოსი», 34 c—35 b.

108. აეციუტისი, IV, 7, 4.

109. ულანს ექვდავების პრობლემის ექვდავა პლატონის ერთ-ერთი შედეგია—«მეტაფიზიკა».

110. დემოკრიტი: იხ. გოდენსისი, აღმართის სხეულის ისეთი ფუნქციონისათვის, III, 10; «არისტოტელის ფიზიკა», VIII, 2. პლატონი: «ტიმეოსი», 42 e—43 a; 43 d; 44 a; 44 d...

111. С. Я. Лурье, Теория бесконечно малых у древних атомистов, М.—Л., 1935, гл. 2, 3.

112. «მათემატიკისა წინააღმდეგ», VII, 117.

113. «ტიმეოსი», 52 e—53 a.

114. I. Hammer—Jensen, Demokrit und Platon.—*Archiv für Geschichte der Philosophie*, 1910, v. 23, № 1, S. 92—105; № 2, S. 211—229.

115. ეციუტისი, აღმართის ბუნებისათვის, I, 24, 66; «არისტოტელის სენოქეისათვის», 4.

116. აეციუტისი, I, 12, 6.

117. «ტიმეოსი», 54 d—55 c.

118. «ტიმეოსი», 53 c—54 b.

119. ეპიხენდემარტი, წერილი და მოვლი, თბ., 1983, გვ. 303.

120. И. Д. Рожанский, Платон и современная физика.—*Платон и его эпоха*, М., 1979, стр. 154.

121. «პლატონის სხეულის» გეომეტრიული საბუთების შესახებ იხ. Я. Тарасов, Этот удивительный симметричный мир, М., 1982, стр. 37—40.

122. დასახ. ნაშრ., გვ. 302.

123. დასახ. ნაშრ., გვ. 151—152.

124. В. Гейзенберг, Физика и философия, М., 1963, стр. 48—49.

125. იქვე, გვ. 50.

126. «ლოსკევი», დასახ. ნაშრ., გვ. 461—462.

127. «სოფისტა», 265 cd.

128. «ტიმეოსი», 30 ab.

129. იხ. С. Ковьер, История медицины, выпуск I, Киев, 1878, стр. 176—183.

130. «პორფირისი», პითაგორას ცხოვრება, 18—20; სტრაბონი, VI, I, 262—263.

131. პერიპატეტი, III, 125, 129—137; დიოგენე ლაერტელი, VIII, 2, 61; პლატონი, ისტორია და ისტორიისათვის, 79.

132. დიოგენე ლაერტელი, VIII, 5, 83.

133. იხ. ს. კოვნეტი, დასახ. ნაშრ., გვ. 172—173.

134. «ტიმეოსი», 70 a.

135. იქვე, 73 b.

136. იქვე.

137. აველი შელიტინისათვის, I, 602.

138. «მეტაფიზიკა», IX, 258.

139. დასახ. ნაშრ., გვ. 185.

140. იხ. С. Лурье, Демокрит, М., 1937, стр. 74—82.

141. დემოკრიტი ძველი წ. ა. დასაღებია 460 წელს დაიბადა, პლატონი კი 427 წ.

142. «პერიპატეტი», 311 b; ფედრისი, 270 cd.

143. «ფედრისი», 270 d.

144. Celsi Medicina, 1772. Lausannae, I. I. Praefatio, p. 3.

145. «ეპიკურეზმისათვის», IX, 232.

146. იხ. ს. კოვნეტი, დასახ. ნაშრ., დამატება, გვ. 13.

147. «ტიმეოსი», 42 e—43 a.

148. პერიპატეტი, აღმართის ბუნებისათვის, VI, 38, 40, 42.

149. იხ. ს. კოვნეტი, დასახ. ნაშრ., გვ. 558—561.

150. «ტიმეოსი», 82 ab.

151. პიოკრატეტი, ძველი შელიტინისათვის, I, 620; ექვდავისათვის, VIII, 594; ძველი ბუნებისათვის, IX, 194; «ტიმეოსი», 72.

152. «ტიმეოსი», 77 de; ს. კოვნეტი, დასახ. ნაშრ., გვ. 255.

153. იხ. ს. კოვნეტი, დასახ. ნაშრ., გვ. 317—318; «ტიმეოსი», 89.

154. «ტიმეოსი», 70 c.

155. დასახ. ნაშრ., გვ. 262.

156. «ტიმეოსი», 70 cd.

157. დასახ. ნაშრ., გვ. 263.

158. იხ. A. Olierud, L'idée de Macrocosmos et de Microcosmos dans le Timée de Platon, uppsala, 1951, p. 57—63.

159. იხ. ა. ოლერუდი, დასახ. ნაშრ., გვ. 17—42.

160. პიოკრატეტი, რეველი პრობა, თბ., 1983, გვ. 306.

161. «ტიმეოსი», 73 bc.

162. იქვე, 91 b.

163. იქვე, 91 d.

164. იხ. Ch. Mugler, La physique de Platon, Paris, 1960, ch. VI.

165. დემოკრიტი იხ. К. Вилля, В. Дельс, Биология, М., 1974, стр. 135—211.

166. Б. Л. Ван дер Варден, Пробуждавшаяся наука, М., 1959, стр. 205—275.

167. ციტრებელი ეან დეკ ვარდენის დასახ. ნაშრომიდან, გვ. 125—126.

168. იხ. დიოგენე ლაერტელი, III, 6 (ფილონი კონსტანტინელი), III, 25 (ლოლიმანტი მონიელი); პლატონი, პიოკრატეტი პიოკრატეტი მონიელს ექვდავის ანალიტიკური შედეგია; IX, 40 (ამჟელ პერკლუსელი).

169. Д. Я. Стройк, Краткий очерк истории математики, М., 1984, стр. 68.

170. დასხ. ნაშა, გვ. 269.

171. იქვე, გვ. 213—215.

172. იქვე, გვ. 70.

173. იქვე, გვ. 270.

174. ციტირებული — А. Ф. Лосев, А. А. Тахо-Годи, Платон, М., 1977, стр. 50.

175. დიოგენე ლაერტელი, VIII, 4, 83.

176. იქვე, III, 9.

177. იქვე, VIII, 4, 79.

178. პლატონი, დიკა, XI—XX.

179. იხ. ვან დერ ვარდენი, დასხ. ნაშა, გვ. 208.

180. იქვე, გვ. 194.

181. ასხელწიფი, VI, 528 ბ.

182. დასხ. ნაშა, გვ. 215—218.

183. იხ. Платон, Соч. в трех томах, т. 2, стр. 558.

184. იხ. ვან დერ ვარდენი, დასხ. ნაშა, გვ. 270; დ. ი. სტროიკი, დასხ. ნაშა, გვ. 64.

185. იხ. ვან დერ ვარდენი, დასხ. ნაშა, გვ. 239—243.

186. იქვე, გვ. 236.

187. აგოკრატე, XI, 15, 656.

188. დიოგენე ლაერტელი, VIII, 8, 87.

189. ეს რიცხვი აშკარად გადაჭრისებულა.

190. აგოკრატე, XVII, 29, 806.

191. დ. ი. სტროიკი, დასხ. ნაშა, გვ. 64—65; უფრო დაწვრილებია იხ. ვან დერ ვარდენი, დასხ. ნაშა, გვ. 254—258.

192. იხ. ვან დერ ვარდენი, დასხ. ნაშა, გვ. 258.

193. დ. ი. სტროიკი, დასხ. ნაშა, გვ. 64.

194. დაწვრილებია იხ. დიოგენე, დასხ. ნაშა, გვ. 43—45.

195. სიმეტრიული ეწოდება სფეროებს, რომელთა ცენტრებიც ერთმანეთს ემხრობა თუბი მთი ღერებს შეიძლება სხვადასხვა მიმართლება ჰქონდეთ.

196. ივლისსებმა პლანეტები — ვენერა და მერკური.

197. „მეტაფიზიკა“, XII, 6, 1073 ბ 17—33.

198. იხ. И. Д. Рожанский, Античная наука, М., 1980, стр. 100 — 101.

199. М. М. Дагаев и др., Астрономия, М., 1983, стр. 79.

200. ციტრებულია ა რივის დასხ. ნაშაშიდან, გვ. 56.

201. იხ. ვან დერ ვარდენი, დასხ. ნაშა, გვ. 246—247;

2. Роджерс, Физика для любознательных, т. 2, М., 1970, стр. 58.

202. გ. როფერსი, დასხ. ნაშა, იქვე.

203. პლანეტების — იუპიტერისა და სპიტერის ძველი პერსენული სახეწოდებანი.

204. „მეტაფიზიკა“, XII, 1073 ბ 33—38.

205. იქვე, XII, 1073 ბ 39—1074 ა 14.

206. იხ. „ტიმოისი“, 40 ბ.

207. ცნობილია ვიზი ასტროლოგი ანუკრატის კატალოის შუგულ აღმოსო X-მ თავისი სახელის კარგ შექმნა სწავლას ასტროლოგიის სპეციალური კომისია, რომელსაც პტოლომეოსის სისტემაც დაედგინა თავისი მიმდევარი პირობები, კო-

მისამ 1252 წელს დაასრულა მემზამბა და რუსი გამოცემების საბოლოო შედეგი ესტყალთა ერთდღესი ცხრილებს საბით წარუდგინა მეფეს, აღმოსო X-ს სუბ-რამით ტოქმისი უფრო ღმერთის სამართის შექმნამდე შემოეს რომ ვიანის რჩევი, გასულითა უფრო მართე სქემის შევითაცხვებლი.

208. „ასხელწიფი“, VII, 529 ა.

209. იქვე, 529 ბ.

210. იქვე, 528 ბ.

211. იქვე, X, 616 ბ—617 ბ.

212. იქვე, X, 617 ბ.

213. იქვე, X, 616 ბ—617 ა.

214. იხ. ა. ა. ტახო-გოდის შენიშვნა წიგნში: Платон, Соч. в трех томах, т. 3, часть I, М., 1971, стр. 671.

215. „ესენიზმისი“, 977 ა.

216. „ესენიზმისი“, 974 ბ—976 ბ.

217. იხ. „ასხელწიფი“, VII, 521 ბ—530 ა; „ფილოსოფი“, 16 ბ—ე, 17 ბ; „ტიმოისი“, 35 ბ—37 ბ; „ესენიზმისი“, V, 746 ბ—747 ბ.

218. „ესენიზმისი“, 978 ბ—979 ა.

219. იქვე, 991 ბ.

220. შებუ, შიგნითა და ტრეყ ვარსკვლავებუ.

221. ივლისსებმა ვენერა.

222. გ. ი. მერკური.

223. ივლისსებმა უფრო ვარსკვლავთა სფეროს წრებურენა.

224. კონოსი, ზევისი, არსი — შესამისხლ: სტერნი, თეპტერი და მარსი.

225. „ესენიზმისი“, 986 ა—987 ბ.

226. როგორც ვხედავთ, ციური სხეულები დროის რიცხვის, ანუ მისი ზომის მართებულსად გველაგნებინა. პლატონის ამ ფუნდამენტური იდეის, რომლის მიხედ-ვილიც დრო მიმართობა, ამ შემთხვევაში — ციური სხეულთა ზრუნეთათა განსაზღ-ვრული, უცვლელი, სტეკვირბევილი იმერებუნე არსიტობებულ (სუბიუა), IV, II, 219 34—219 1—3) და ნეტარბი ევკლესტინე (საღარებინი, XXVI, 33).

227. ივლისსებმა ეკლიპტიკა.

228. გ. ი. ეკლიპტიკის გამწვრივი.

229. ივლისსებმა ციური ვეპტერი. ეკლიპტიკისა და ციური ვეპტერის სხბ-ტებმა ერთმანეთს ვევის ევობით, რომელიც დაბლოვით 23 1/2°-ის ტოლია.

230. ივლისსებმა უფრო ვარსკვლავთა სფეროს წრებურენა, ანუ, თანაბრბევილი ასტრონომიული ტერმინის რომ ვეფითა, ცის თაღის სიღველისის მიმართობა.

231. აღსანიშნავია, რომ შიგნითა ძველი ინდოევროპული სახელწოდებმა სენინ-ტიუტურელ სწობელ აღმოსო ვაიშობილიც უცაშობილებმა (იხ. თ. ვაშურაგლიძე, გვ. 684—685).

232. იქვე, როგორც არსებობს მისი წილობილი, არსებობს შიგნითა წილობილიც. მერკურის წილობილიც პლანეტის წილობილიც და ა. შ. „ტიმოისი“ მიხედვით, აღ-მინებმა არ უცვარბევილიც პლანეტების წილობილებს და ამიტომ არ იქნებუნე მათ.

233. ივლისსებმა იდეათა ინტელეგებობური სინაბილიც, რომლის ხატბილიც შეიქმნა შიგლი კომპოსი.

234. „ტიმოისი“, 38 ბ—39 ბ.

235. სამართის ღმერთი, „ტიმოისი“ გეოცენტრული სისტემის მიხედვით, სამე-რის ცენტრის — ეფემერის ღმერთის ვარსკვლავბა.

236. უძველესი პლატონის წიგნების წარმართული ანგარიშის
 მიხედვებით მიმოხილვის შესახებ კურონო გვერდის სავსება.

237. ი. ა. რიკო, დისკ. ნაშ., გვ. 57.

238. „ტომისი“, 40 ბ.

239. სკოლის ასტრონომიის დაწესებულებით ი. ა. რიკო, დისკ. ნაშ.,
 გვ. 40-63.

240. „სოსოისი“, II, 13, 290 ბ 30.

241. „სოსოისი“, II, 14, 296 ა 26.

242. „Academica priora“, 2, 29, 122.

243. „Quaest. plat.“, VIII, 2.

244. „აბინიზი“, 990 ბ.

245. იქვე, 990 ს-ე.

246. ივლიანების პლატონები.

247. „აბინიზი“, VII, 822 აბ.

248. პოლ ვალერი, რეველი პიზა, იბ., 1983, გვ. 348.

249. მედვიე დღებით სიღრმე რომელიც ამასოვის კონსტრუქციის ცენტრის
 სიბრძნის, სპერაბოლს) ვიხარს წრესისთვის.

250. O. F. Gruppe, Die kosmischen Systeme der Griechen, Berlin, 1851
 S 158-...

251. ი. ლ. ტელონაი, დისკ. ნაშ., გვ. 291-292.

252. „აბინიზი“, VII, 821 ე.

253. დიოკრეტე ეპიტეტე, III, 37.

254. „აბინიზი“, VII, 821 ბ-დ.

255. ი. ვან დერ ვარდენი, დისკ. ნაშ., გვ. 195; ი. აგრევი
 В. Д. Чистяков, Три взаимосвязанные задачи древности, М., 1963, стр.
 27-28.

256. ი. ვან დერ ვარდენი, დისკ. ნაშ., გვ. 221-222.

257. იქვე, გვ. 210.

258. „მარკელისის ცხოვრება“, XIV.

259. ი. ვან დერ ვარდენი, დისკ. ნაშ., გვ. 222.

260. „De El apud Delphos“, 386 ე; „De genio Socratis“, 579 ე.

261. ი. ვან დერ ვარდენი, დისკ. ნაშ., გვ. 225-226; ვ. დ. ნი-
 ტოიკოვი, დისკ. ნაშ., გვ. 17-19.

262. „აბინიზი“, 990 ს-1991 ბ.

263. ი. P. H. Michel, Les nombres figurés dans l'arithmétique pitago-
 ricienne, Paris, 1950, p. 9-10.

264. ი. ვან დერ ვარდენი, დისკ. ნაშ., გვ. 130.

265. Г. Дилас, Античная техника, М.—Л., 1934, стр. 137.

266. დისკ. ნაშ., გვ. 142.

267. იქვე, გვ. 172, 174.

268. ი. ჰ. დილასი, დისკ. ნაშ., გვ. 178-174.

269. იქვე, გვ. 173.

270. იქვე, გვ. 175.

271. И. Д. Рожанский, Античная наука, М., 1980, стр. 158.

272. ი. „ტომისი“, 53 ე.

273. „სელონი“, 81 ე.

274. „ტომისი“, 58 ე, 60 ე.

275. M. Boli, Histoire de la mécanique, Paris, 1961, p. 10.

276. Л. Эллиот, У. Уайлкс, Физика М., 1963, стр. 102.

277. ი. ჰ. პარკეტი, ბელა პასკალი, იბ., 1987, იბ., 1987, გვ. 36.

278. იქვე, გვ. 46.

279. „ტომისი“, 62 ს-63 ე.

280. Н. Д. Рожанский, Естественновуочные сочинения Аристотеля.—Аристотель, Соч. в четырех томах, т. 3, М., 1981, стр. 42.

281. ლ. ველიტი, უ. უილკოქსი, დისკ. ნაშ., გვ. 51.

282. В. Гейзенберг, Философские проблемы атомной физики, М., 1953, стр. 28.

283. ტიტ წინდანი—Е. Роджерс, Физика для любознательных, М., 1930, стр. 239.

284. პოლ ვალერი, რეველი პიზა, იბ., 1983, გვ.

285. Сочинения Эмерсона, т. II, СПб., 1903, стр. 31.

II. „სოკრატის“ მემორიის-რეკონსტრუქციის სავსება

1. „ტომისი“, 50 ე.

2. „ნადი“, 203 ბ-ე.

3. P. M. Schuhl, L'Oeuvre de Platon, Paris, 1954, p. 163.

4. „ტომისი“ და „სელონი“ სავსე რამა იქვე სავსე ი. ა. რიკო,
 დისკ. ნაშ., გვ. 21-22.

5. ი. „სელონი“, 15 ა-დ, 16 ე, 19 ბ, 20 დ, 25 დ, 60 ბ, 61 აბ, 64 აბ,
 65 ა.

6. იქვე, 28 დ-30 დ.

7. იქვე, 30 დ.

8. „სახელწოდება“, VII, 517 ე.

9. იქვე, VI, 508 ე-509 ა.

10. იქვე, VI, 509 ბ.

11. А. Ф. Лосев, История античной эстетики, Софисты. Сократ. Платон, М., 1969, стр. 243.

12. ი. М. Владиславлев, Философия Платона, СПб., 1878, стр. 77;
 ი. პოტინი, V, III, 10, 42.

13. „პარმენიდე“, 142 ა.

14. Fragm. В 8, v. 7-9, Diels.

15. Ibid., v. 34-36.

16. იოანე პეტრიქის შრომები, ტ. 1, ქართული ტექსტი გამოცემა და
 გამოცემა და ლათინური დარბით ს=2 ვაუხანოვილი, შესახებ
 სტატია მოსკოვში გამოცემისა, იბ., 1940, გვ. 3. ამ მასალის კონსტრუქციის
 წიგნი—

Прокл, Первоначны тологии, перевод и комментарии проф. А. Ф. Ло-
 сева, Тб., 1972, стр. 143.

17. ფართობითი ვარსის დაწესების და მისი შედეგების შესახებ ი. „პარმენი-
 დე“, 142-157.

18. იქვე, V, I, 6, 25-35.

19. იქვე, V, II, I, 1-13.

20. იქვე, V, IX, 5, 29-30.

21. იქვე, V, III, 5, 36-38.

22. „შეტყობიან“, XII, 9, 1074 b 33.
 23. „კეთხრი ღმრთისმეტყველებიანი“, 167.
 24. იქვე, V, III, 5, 1—28. იქვე უნდა შევნიშოთ, რომ შრატელოზი რიცხვი „ასრის“ ველასკოს გინესის კმედიოზის ნაყოფის — ათეუბისა მიღეს სიმრავლეს და ერთობლობას.
 25. იქვე, V, I, 7, 28—29.
 26. ივლისისგან ამოსტურერი ერთი, — ბ. ბ.
 27. იქვე, V, I, 4, 21—43.
 28. იქვე, VI, VI, 9, 30—31.
 29. იქვე, V, IX, 8, 2—8.
 30. იქვე, V, VIII, 9, 15—27.
 31. იქვე, VI, VII, 12, 25—30.
 32. იქვე, III, VIII, 8, 15—20.
 33. „ტიმოქოსი“, 30 et 31 a.
 34. იქვე, 31 b.
 35. დიკრი, III, 8, 16. — სტირებელა ა. რიესის დასახ. ნაშრომიდან,
 36. სტირებელა პიერ-პაქსიმ შულის დასახ. ნაშრომიდან, გვ. 85.
 37. „ფელსონი“, 80 b.
 38. „ტიმოქოსი“, 27 d, 28 ab, 29 a, 30 c.
 39. „სტეფანოზი“, VII, 534 a.
 40. „ტიმოქოსი“, 27 d—28 a.
 41. იქვე, V, IX, 5, 28—29.
 42. იქვე, VI, VII, 8, 1—15.
 43. ეს დღეობული სიტყვა დავით გურამიშვილისგან ვისესტ.
 44. Santiago Argüello. El divino Platon. I, II, Guatemala, 1934 p.
 45. „ტიმოქოსი“, 28 a.
 46. იქვე, 29 ab; 30 cd.
 47. იქვე, V, I, 4, 1—12.
 48. იქვე, III, VIII, II, 25—32.
 49. სინტიავსო არქივი დიკრი. დასახ. ნაშრ., გვ. 142.
 50. სტი. წიგნიდან — М. Клайн, Математика. Уграта определенности, М., 1984, стр. 58.
 51. სტი. 2 კლიანის დასახ. ნაშრომიდან, გვ. 74.
 52. იქვე, გვ. 64.
 53. ბი. В. Гейзенберг, Философские проблемы атомной физики, М., 1953, стр. 72—73.
 54. სტი. 3 კლიანის დასახ. ნაშრომიდან, გვ. 53.
 55. იქვე, გვ. 73.
 56. იქვე, გვ. 73.
 57. „ენანიმოსი“, 982 d—983 b.
 58. დასახ. ნაშრ., გვ. 146.
 59. А. Ф. Лосев, История античной эстетики, М., 1974, стр. 262—263.
 60. „ტიმოქოსი“, 29 a.
 61. ბი. „ტიმოქოსი“, შესახამისად: შემდგენი, 28 et 30 c, 32 et შემავრთებელი 33 d; შემავრთებელი, 43 et შემოქმედი, 28 c, 38 c, 40 a; შემრებელი, 41 b; მტიცი-

რები, 39 a; მამა, 28 a, 37 c, 41 a, 42 et კოლი, 29 a, 29 e, 30 et უმრაველი, 29 a.
 62. Etienne Gilson, La philosophie au moyen âge, Paris, 1962, p. 19—20; 24; 60—61; 62...
 63. „ტიმოქოსი“, 48 d.
 64. L. Stefanini, Platon. II, Padova, 1949, p. 302—303.
 65. A. Rigobello, L'intellectualismo in Platone, Padova, 1958, p. 108.
 66. „ტიმოქოსი“, 50 cd.
 67. В. Гейзенберг, Физика и философия, М., 1963, стр. 41.
 68. იქვე, გვ. 38.
 69. В. Расса, История западной философии, М., 1959, стр. 44.
 70. არისტოტელე, ფიზიკა, III, 4, 203 b 10—12.
 71. ნეტარი ავაგასტინე, უფლისკაცობისთვის, VIII, 2. სეპტიმალ-იუსი, ფიზ., 24, 26.
 72. „შეტყობიან“, I, 5, 986, a 15—22.
 73. იქვე, I, 5, 986, a 23.
 74. პოტოტიოზი, პათოგონის ცხოვრება, II.
 75. დიოგენე ლაერტი, IX, 3, 21.
 76. ფრანკ, В 58, В 62, В 88, В 103 დიკრი.
 77. ფრანკ, В 30 დიკრი.
 78. დასახ. ნაშრ., გვ. 65.
 79. იქვე, გვ. 41—42.
 80. ე. პიონენბერგი, დასახ. ნაშრ., გვ. 42—43.
 81. იქვე, გვ. 42.
 82. იქვე, გვ. 44—45.
 83. რეველი პროზა, ბი, 1983, გვ. 341.
 84. „Adv. Colot“, p. 8, 1110, ევლემენტისთვის სიპოტატეს თანამაღა, I, 2.
 85. „საბოთის უფესი... ესა შთგნატიერი გამობტელება იმისა, რომ გამოქმნა შესაძლებლობისა და ტენდენციის შესახებ ევროლესა ფაქტის ჩვენეული ცოდნის გამოქმნა. ამტიმ ჩვენ არ შეველილა მილიანდ განსახლერი დიკრი-ევისს შედეგები არ შეველილა იუფერიო, რა ხდება ამ დიკრიევისსა და შთადენი დიკრიევისს შორის. უწინარეს ვივლისა, ეს რევი შთადედების ტოვესს, თითქმის ჩვენ შორისი შემოვიტინეი სუბიექტივი ევლემენტი; თითქმის ჩვენ ვამოხთ, რომ ის, რაც ხდება დიკრიეული იმისა, თუ როგორ ვაკვირდებით იმას, რაც ხდება, ან უკველ შემოსევაში დამოკლებულია თუთი იმ ფაქტზე, რომ ჩვენ ვაკვირდებით იმას, რაც ხდება“. — ე. პიონენბერგი, დასახ. ნაშრ., გვ. 30.
 86. იქვე, გვ. 47—48.
 87. იქვე, გვ. 237.
 88. ე. პიონენბერგი, დასახ. ნაშრ., გვ. 48—49.
 89. „ნაწილი და მივლი“, ბი, 1983, გვ. 302.
 90. დასახ. ნაშრ., გვ. 46.
 91. იქვე, გვ. 48—49.
 92. იქვე, გვ. 48.
 93. ბი. «Буржуазная философия XX века», М., 1974, стр. 52.
 94. დასახ. ნაშრ., გვ. 368—389.
 95. А. Ф. Лосев, Тимей. Мифологическая диалектика космоса. — Платон, Соч. в трех томах, т. 3 (I), М., 1971, стр. 651—652.
 96. „ტიმოქოსი“, 49 a.
 24. პლტინი

97. იქვე, 50 c—51 b.
98. L. Stefanini, *Platon*, II, Padova, 1949, p. 269—270.
99. V. Brochard. *Etudes de philosophie ancienne et de philosophie moderne*, Paris, 1926, p. 109.
100. ბოლოტი, II, 4 (არა შეტყობის).
101. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики*, Софисты. Сократ. Платон, М., 1969, стр. 572—573.
102. „ტომეოსი“, 52 აბ; აქვე პლატონი შეტყობს უწოდებს „სედრას“, რაც სედონს, სეარს, სოასს, ტატს, სედოიხის, სედერს, კლაპიტს, სედველს და სხვა მისთანა ნიშნებს შეტყობს.
103. „ტომეოსი“, 37 დ; 38 ბ.
104. შეტყობს ეს „სომარტული აქსე“ („ორგანოლოა“) განსჯილებულ პარალელს პოეტონს „პარენესს“ ამ სხვადასხვა, სხვადასხვა „ერთი“ უფროსი უფროსი შედეგები „სესისთვის“ (164 b—165 c) და სხვადასხვა „ერთი“ მოკლებული „სესის“ ნაწილი სომარტის ანტიკიტული წარმოდგენა აქვე „სომარტული ხეებისთვის“ შეტყობული („სესის ინარ ენ ბინო“).
105. „ტომეოსი“, 52 bc.
106. ეფ. I, VIII, 9, 14—22.
107. იქვე, II, IV, 10, 8—2.
108. შტრ. ლ. სტეფანინი, დისკ. ნაშ., გვ. 276.
109. „ტომეოსი“, 47 e—48 ა; 68 ბ; 69 d.
110. იქვე, 46 c—e; 48 ა; 68 d—69 ბ; 76 d.
111. სიმეარის სტლის შესახებ იხ. ჭევიძი.
112. „ტომეოსი“, 46 c—e.
113. „კანონები“, XI, 967 a.
114. „ტომეოსი“, 37 cd.
115. იქვე, 49 e.
116. იხ. Ch. Mugler, *La physique de Platon*, Paris, 1960, p. 281.
117. შტრ. ლ. სტეფანინი, დისკ. ნაშ., გვ. 274.
118. „ტომეოსი“, 48 a.
119. იქვე, 68 e—69 b.
120. ეფ. I, VIII, 3, 4—17.
121. იქვე, I, VIII, 7, 17—23.
122. პოლ ვალერი, *არქელე პრობა*, თბ., 1983, გვ. 337.
123. იხ. С. Н. Трубенков, *Курс истории древней философии*, ч. II, М., 1912, стр. 43.
124. „ტომეოსი“, 34 c—35 a.
125. „სოფისტა“, 242 b—250 e.
126. იქვე, 248 e—249 c.
127. იქვე, 251 a—259 d.
128. ეფ. V, I, 3. თეოს ტერმინი „ტომეოსიდან“ (37 b) მიმდინარეობს.
129. იქვე, V, VI, 4.
130. იქვე, V, I, 2.
131. იქვე, II, V, 5.
132. იქვე, IV, 1.
133. „ტომეოსი“, 35 c—35 b.
134. A. Boeck, *Kleine Schriften*, 3, 1866... (იხ. ა. რიგო, დისკ. ნაშ., გვ. 42).
135. ა. რიგო, დისკ. ნაშ., გვ. 42.
136. აიკლა პროტეოსის წყარებს შორის უნდათავაზობს უფრო დამოკლებული არსებობს, ამიტომ პროტეოსის ნაცვლი პროტეოსის ხშირობს უფრო უკლებლია.
137. „ესოსის“, I, 1, 268 a, 10—14.
138. „შეტყობის“, I, 5, 986 b, 15.
139. „ტომეოსი“, 25 c—36 b.
140. შეტყობს „სესის“ ამიტომ ვაძლიერებს სესისზე, რომ „სესისზე“ დამოკლებულ ტრადიციის ეფექტს აწვდის.
141. ვაძლიერებს ვაძლიერებს, დისკ. ნაშ., გვ. 132—133.
142. იქვე, გვ. 130.
143. „შეტყობის“, X, 7, 1057 a 22.
144. იხ. Плутарх, *О музыке*, перевод с греческого Н. Н. Томасова, с пояснительными примечаниями и вступительной статьей Е. М. Браудо, Пб., 1922, стр. 43—44.
145. იხ. Антология мировой философии, т. I, М., 1969, стр. 289.
146. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики (ранняя классика)*, М., 1963, стр. 288.
147. იხ. შესახებ: „ტომეოსი“, 36 აბ; „ფილოსოფია“, 17 ბ; „სესის“, 169 ბ; „სესის“, IV, 443 d.
148. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики (ранняя классика)*, М., 1963, стр. 293.
149. იხ. „ფილოსოფია“, 105 ა; „ფილოსოფია“, 154 e; „სესის“, VIII, 54 bc.
150. იხ. ა. რიგო, დისკ. ნაშ., გვ. 48.
151. იხ. „სესის“, IV, 432 a.
152. ა. რიგო, დისკ. ნაშ., გვ. 51—52.
153. პოლ ვალერი, *არქელე პრობა*, თბ., 1983, გვ. 188.
154. იხ. Р. Роланд, *Софр. соч.*, т. XII, М., 1957, стр. 291.
155. А. რიგო, იქვე, გვ. 268.
156. P. Wagner, *Избранные труды*, М., 1978, стр. 192.
157. Santiago Argüello, *El divino Platon*, t. II, Guatemala, 1934, p. 149—150.
158. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики*, Софисты. Сократ. Платон, М., 1969, стр. 611—612.
159. იხ. „სესის“, VII, 529 cd.
160. შტრ. ლ. ვალერი, დისკ. ნაშ., გვ. 26.
161. „ტომეოსი“, 36 b—d.
162. „კანონები“, VI, 760 d.
163. იხ. არისტოტელე, *ესოსის*, II, 285 b 15 და შტრ.
164. დისკ. ნაშ., გვ. 56.
165. ამბიკარული სფერო—კონცენტრული წიგნების ხსენება, რომლის შედეგად მოთავსებული პატარა გლობუსი, რაც განსაკუთრებით დედამიწას... პლანეტარული—არცა, რომელიც იქნა თუ დედამიწის გლობუსი ირავი ნაბეჭდი ბრტყელ ხედაობა წარმოადგენს.
166. „ტომეოსი“, 43 e, 46 b.
167. იქვე, 34 bc.
168. „კანონები“, X, 892 ab.
169. „ფილოსოფია“, 245 c—246 a.

170. „კონტეზი“, X, 896 ა.
 171. იქვე, X, 898 დ.
 172. „სუველიზმის“ წინ ბრუნის რეალური მამართლების შესახებ იხ. ზემოთ.
 173. იხ. René Guénon *Symbolisme de la Croix*, Paris, 1914.
 174. „ტემისი“, 34 ა.
 175. Santiago Argüello, *El divino Platón*, t. II, Guatemala, 190 p.
 176. „ტემისი“, 37 ბ.
 177. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики, Софисты. Сократ. Платон*, М., 1969, стр. 532—533.
 178. С. Н. Трубецкой, *Учение о Логосе*, М., 1906, стр. 22—31.
 179. შარ. რ. ვენოტი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 36.
 180. W. Dampier, *A History of Science*, Cambridge, 1949, — ციტ. წყაროდან — Е. Роджерс, *Физика для любителей наук*, М., 1970, стр. 129.
 181. ციტ. გ. როჯერსის *დასახ. ნაშრომად*, იქვე, გვ. 129.
 182. ციტ. გ. კლავისის *დასახ. ნაშრომად*, გვ. 48.
 183. იხ. *ტრიახიკოე*, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 40.
 184. ურანი აღმოჩენის 1781 წ., ნებენი — 1846 წ., ხოლო პლუტონი — 1930 წელს.
 185. პლანეტების ორბიტებს წრეებზე მიიჩნევა კონტრინიუ და შოლოდ კონტრინი დამატებით, რომ ასინი ვლინდება არან, შოლოდ ძალზე მითხრე ექსტენსიონიტები.
 186. „ტემისი“, 30 ბ.
 187. „სელსათვის“, 429, 22—26.
 188. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики, Аристотель и поздняя классика*, М., 1975, стр. 42—43.
 189. *ლიოგენე ლატრატელი*, IX, 44.
 190. „სელსათვის“ 202, 16.
 191. „ტემისი“, 31 აბ.
 192. „სელსათვის“, I, 8, 276 ა — 277 ბ.
 193. „ტემისი“, 32 ც — 33 ა.
 194. „სელსათვის“, I, 9, 278 ბ.
 195. „ტემისი“, 30 ც — 31 ა.
 196. იქვე, 33 ბ.
 197. იხ. *ა. ოლერტვილი*, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 43—45.
 198. „ტემისი“, 29 დ — 30 ა.
 199. იქვე, 92 ც.
 200. „ტემისი“, 30 ა.
 201. Leon Robin, *Platon*, Paris, 1935, p. 229.
 202. ივლიანებზე სპეციალური კომპილი.
 203. „ტემისი“, 31 ბ — 32 ც.
 204. პლატონისეული ტერმინი „ანა ლოგოს“ ციციონისა ძალზე მარჯველ მარჯველ ლათინურად როგორც „პროპოზიტი“, ვინაიდან „ანა ლოგოს“ არსებობდა სხვა არა არის რა, თუ არა არა მანამდობის ტილია. — იხ. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики (ранняя классика)*, М., 1963, стр. 274.

205. სექსტუს ემპირიკოსი, VII, 106, 108—110.
 206. ციტ. წყაროდან — Б. Мухомолов, *Витрувий и Эллава*, М., 1967, стр. 143.
 207. ვიტრუვიუსი, III, I, I; ციტ. ბ. მახომლოვის *დასახ. ნაშრომად*, გვ. 154.
 208. სექსტუს ემპირიკოსი, VII, 92.
 209. *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 144.
 210. ციტ. ბ. მახომლოვის *დასახ. ნაშრომად*, გვ. 155.
 211. იხ. ა. როჯერსი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 72—73.
 212. იხ. ბ. მახომლოვი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 9—10.
 213. H. Martin, *Etudes sur le Timée de Platon*, Paris, 1891, I, p. 337—342. — ციტ. ა. ლოსველის *დასახ. ნაშრომად*, გვ. 250—281.
 214. Procl., *In Plat. Tim.*, II, 39, 19 — 42, 2, Diehl. — ციტ. ლოსველის *დასახ. ნაშრომად*, გვ. 284.
 215. იხ. ა. ლოსველი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 284—285.
 216. Paul Valéry, *Oeuvres*, II, Paris, 1960, p. 93.
 217. ა. ლოსველი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 288—289.
 218. ა. ლოსველი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 290.
 219. Paul Valéry, *Oeuvres*, II, Paris, 1950, p. 103.
 220. „ტემისი“, 55 ც.
 221. იხ. Ch. Mugler, *La physique de Platon*, Paris, 1960, p. 214—215.
 222. „ტემისი“, 48 ბ.
 223. ივლიანებზე წესიერი მრავალწახნაგ სხეული.
 224. ივლიანებზე წესიერი მრავალწახნაგ სხეულის წახნაგი.
 225. „ტემისი“, 53 დ, 54 აბ, 54 დ.
 226. *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 152.
 227. „ტემისი“, 57 ე.
 228. იქვე, 56 ა — 57 ბ.
 229. ი. როჯერსი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 168—169.
 230. ი. როჯერსი, იქვე, გვ. 165—166. „ტემისი“, 58 დ; 58 დ.
 231. „ტემისი“, 58 დ — 60 ბ; 60 ბ — 61 ც. — იხ. ა. როჯერსი, *დასახ. ნაშრ.*, გვ. 167—168.
 232. „ტემისი“, 40 ბ.
 233. ციტ. წყაროდან — პოლ ვალერი, *ჩვეული პროზა*, თბ., 1963, გვ. 56.
 234. იხ. Ch. Mugler, *La physique de Platon*, Paris, 1950, p. 221—222.
 235. ივლიანებზე სპეციალური სტატი.
 236. „მეტაფიზიკა“, XII, 1071 ბ 33—1072 ა 3.
 237. „ტემისი“, 52 დ.
 238. იქვე, 28 ბ.
 239. უწყვეტი კონკრეტული სტრუქტურა დღე ექსტენსიონის ილუზორული „ტემისი“, 52 ც და 98 ბ.
 240. А. Ф. Лосев, *История античной эстетики, Софисты. Сократ. Платон*, М., 1969, стр. 256.
 241. „ტემისი“, 53 ბ.
 242. იქვე, 31 ც — 32 ა.
 243. „დღეის სპეციალური“, 297 აბ; „დღეისი“, 98 ბ, 99 ბ; „ფილოსოფია“, 26 ე, 30 ბ—დ, 83 დ; „ტემისი“, 29 დ, 38 დ, 44 ც, 46 დ, 57 ე — 58 ა, 66 ე, 69 ა.
 244. „ტემისი“, 46 დ.

245. შარკუს ავრელიუსი, „ფიქები“, IV, 27.
 246. პოლ ვილტრი, „ჩვეულებრივი“, 1983, გვ. 331.
 247. „ტემისი“, 46 დე.
 248. იხ. И. Шаковский, Проблемы современной астрофизики, М., 1982, стр. 221.
 249. „ტემისი“, 41 ე.
 250. იველისმება სპირა.
 251. შტრ. პლოტინი, III, VII, 1, 1—2; „მარადისობა და დრო არის სება-დასება რამე; მარადისობა არის ბუნებაში, რომელი უცვლელის ვრცელდება; დრო კი — იმპია, რაც ადგება“.
 252. „ტემისი“, 37 ც — 38 ც.
 253. შტრ. Hugo Perls, Plata. Seine Auffassung von kosmos, Bern and München, 1966, S. 148.
 254. „ფიზიკა“, 220, ბ 22—24.
 255. „ღმარებანი“, XI, XX, 26.
 256. იხ. В. Зубов, Аристотель, М., 1963, стр. 132 — 133.
 257. „ღმარებანი“, მ. XI.
 258. „ღმარის კალკასიისი“, XI, 6.
 259. იხ. ანისტოტელე, ფიზიკა, IV, 11, 218 ბ 20—21.
 260. „ღმარებანი“, XI, XXIV, 31.
 261. „ღმარებანი“, XI, XXVI, 33.
 262. „ფიზიკა“, IV, 11, 219 ა 34—219 ბ 1—5.
 263. იხ. Emil Bréhier, Notice.—Plotin, Enneades, III, texte établi et traduit par E. Bréhier, Paris, 1925, p. 123.
 264. იხ. პლოტინი, III, VII („მარადისობის და დროისათვის“); იხ. П. Блонский, Философия Платона, М., 1918, стр. 136 — 138.
 265. „ტემისი“, 92 ც.
 266. იქვე, 34 აბ.
 267. იქვე, 68 ე.
 268. იქვე, 31 ბ.
 269. იქვე, 30 ც.
 270. იქვე, 30 ც — 31 ა.
 271. იქვე, 39 ე — 40 ა.
 272. იქვე, 41 ე — 42 დ; 91 ც — 92 ც.
 273. იხ. А. А. Тахоудян, «Горный» прим. 82. — Платон, Соч. в трех томах, т. I, М., 1968, стр. 574.
 274. „ფილონი“, 81 დ — 82 კ; 83 დ.
 275. იქვე, 82 ც.
 276. „ტემისი“, 40 ა.
 277. იქვე, 41 ე.
 278. იხ. შესამოსლე — Мифы народов мира, т. II, М., 1982, стр. 351; т. I, 1989, стр. 510; т. II, стр. 282. სკოლი ზქმა, — ბ. 3.
 279. Философский энциклопедический словарь, М., 1983, стр. 369.
 280. А. Olegud, L'Idée de Macrocosmos et de Microcosmos dans le Timée de Platon, Uppsala, 1951.
 281. დას. ნაშრ., გვ. 17.
 282. „ტემისი“, 31 ბ — 33 ბ.
 283. იქვე, 42 ე — 43 ა; 73 ბ.
 284. იქვე, 32 ც — 33 ა.
 285. იქვე, 81 ე — 82 ა.
 286. ა. ოლერელი, დას. ნაშრ., გვ. 18.
 287. „ტემისი“, 81 ა.
 288. იქვე, 43 ა.
 289. „ფიქები“, VII, 25.
 290. იქვე, VIII, 18.
 291. როვიკ ვილი, ეს სამეცნიერო წიგნები, წინ. ტყან. მარკენი, მარკენი, ზემო, ქვემო.
 292. „ტემისი“, 33 ც — 34 ა.
 293. Michelangelo Buonarroti, Poesie, con prefazione Giovanni Amendola, Lanciano, 1911 (XLI).
 294. „ტემისი“, 81 ა.
 295. იქვე, 81 ბ — ე.
 296. ე. პანსკვი და სება. აღმართის ფიზიკოლოგია, თბ., 1969, გვ. 86.
 297. „ტემისი“, 77 ცდ.
 298. იქვე, 77 ე.
 299. იქვე, 78 ე — 79 ა.
 300. „სხივების სიბუნებისათვის“, III, 5, 668 ა 10.
 301. შტრ. „სხივებისათვის“, VI, 508 ბ.
 302. მოსკ., 1963, გვ. 592.
 303. „სურათის დამუშავების“, IV, 12, II.
 304. „ტემისი“, 45 ბ — 46 ა.
 305. A. Fouillée, Histoire de la philosophie, Paris, 1901, p. 57.
 306. „ტემისი“, 44 დ; შტრ. 73 ე — 74 ა.
 307. იქვე, 40 ა.
 308. იქვე, 91 ე — 92 ა.
 309. იქვე, 77 ბ.
 310. ა. ოლერელი, დას. ნაშრ., გვ. 24—25.
 311. „ტემისი“, 30 აბ.
 312. იქვე, 41 ბ.
 313. იქვე, 41 დ.
 314. უსებელმოდელისა და სურათის შეკვიდრების სურათი წიგნებისათვის ვარკელისი უწყვეტ ამ ეტლისა შეკვიდრებას, — იხ. „ტემისი“, 41.
 315. იველისმება მატერია.
 316. „ტემისი“, 69 ცდ.
 317. თაის ტენის სრულქმნისის ერთ-ერთი ნაშრად იქვე მისი სურათისა დასახული.
 318. „ტემისი“, 73 ბ.
 319. იქვე, 81 დე.
 320. შოთა აფსთაველი, ეფესიტეოსისი, თბ., 1951, გვ. 188.
 321. იხ. III. Нунубидзе, Творчество Руссавасал, Тб., 1958, стр. 93.
 322. „ფილონი“, 246 ბ; 248 ა; 253 ც — 255 ა; 256 ც—
 323. „ტემისი“, 69 დ — 70 ც.
 324. იქვე, 71 ა.
 325. იქვე, 70 დ — 71 ა.
 326. იქვე, 37 აბ.
 327. იქვე, 43 ც — 44 ა.

- 328. „ფელონი“, 83. d.
- 329. „ტიმონი“, 41 d — 42 b.
- 330. ob. Aida, opera in quattro atti di Antonio Giulanoni, musica Giuseppe Verdi, Milano, sine anno, p. 40.
- 331. შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, თბ., 1951, გვ. 270.
- 332. Aida, ibid., p. 39.
- 333. შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, თბ., 1951, გვ. 270.
- 334. „სიბუჯის კონა“, თბ., 1949, გვ. 191.
- 335. იქვე, გვ. 225.
- 336. „ვეფხისტყაოსანი“, თბ., 1951, შესამოსილ, გვ. 24, 71, 90, 92, 93, 262, 278, 302.
- 337. იქვე, გვ. 270.
- 338. „ტიმონი“, 17 b — 18 a.
- 339. შარკუხ ავრელიძის, ფიქრები, II, 1.
- 340. პავლე, რომ., XII, 4—5.
- 341. ob. N. Кареев. Государство — город античного мира, СПб., 1903, стр. 131.

- 342. ob. „სახელმწიფო“, VIII: ტიმოკრატია — 545 c — 550 c; ოლგარქია — 550 c — 557 a; დემოკრატია — 557 a — 562 a; 564 d — 565 d; ტრანია — 562 a — 564 c; 565 d — 569 e; IX, 572 d — 580 b.
- 343. „ვეფხისტყაოსანი“, თბ., 1951, გვ. 9.
- 344. С. Н. Трубенкой, Курс истории древней философии, II, М., 1912, стр. 50 — 60.

- 345. „ტიმონი“, 88 b.
- 346. „ქსენოფონი“, IV, III, 9.
- 347. ob. პლოტინი, 66, IV, VII, 8.
- 348. იქვე, I, II, 12.
- 349. „ტიმონი“, 44 bc.
- 350. ob. С. Ковнер. История медицины, выпуск второй, Гипократ, Киев, 1883, — Показание Гипократу, стр. 13—15.
- 351. „ტიმონი“, 82 ab.
- 352. ხორციელ სწავლებას შესახებ „ტიმონი“, 82 a — 86 a.
- 353. იქვე, 86 a.
- 354. იქვე, 86 c.
- 355. იქვე, 86 e.
- 356. „ვეფხისტყაოსანი“, თბ., 1951, გვ. 168.
- 357. „ტიმონი“, 88 ab.
- 358. „პოლიტიკოსი“, 284 e.
- 359. „ფელონი“, 16 c — 20 e.
- 360. იქვე, 65 a.
- 361. „სახელმწიფო“, III, 412. a.
- 362. „ტიმონი“, 88 bc.
- 363. იქვე, 90 ca.
- 364. იქვე, 88 c.
- 365. „სეკონდუს გუსეა“, I, 9.

„ტიმონი“

1. „ტიმონის“ მოქმედ პირობების, უწინაეს ვიჯისა, ცხედებით პლატონის დიდ მსწავლედს სიკრატეს (ივ. წ. 469—399 წ.წ.) სურათს შესწავლის მიზნით უსწრაფო ლიტერატურა მოუღო სხვადასხვა დროის მწიგნობარებსა და ლისეუმს, ამატებრი ცხედებით ისტორია სოფისტები სურათს პლატონის, მოსკ. 1969, გვ. 686—688. უწინაესებს ისტორია ისტორია რომ პლატონის მეორე სხვა დიდი სწავლებელი განსწავლავდა, სხვა სურათს პლატონის ტიპ — მოაზრებრი და პლატონის მეორე „მე“-დ ახვედრება „ტიმონი“ მისი დიდი შედეგებით უწინაესად, თუმცა იქვე უწინა იმისა, რომ დიდი სწავლებელი უწინაესად სურათს მეორე წინა დღეს წარმოქმნილი სიტუაცია განსწავლავდა სხვადასხვა, რომელიც პლატონის მოძრაობის ახალი სწავლებელი სხვადასხვა სიტუაციის პრობლემას, რომელიც ახალი სწავლებელი სწავლებელი უწინაესად სწავლებელი მისი თანამოსწავლებელს კიტას სიტუაციის წინა დღეს იმისა მისი, რომ ისტორიულ სიტუაციის დადგენის სურათს მეორე დიდი იდეალური სახელმწიფოს სურათს. პლატონის თათვის სხვა სწავლებლის სახელმწიფოს სურათს დიდი ფილოსოფიის უწინაესად იმისა, თუმცა მისი რადიკალიზმის მიზანს სწავლებელი უწინაესად სურათს მეორე წინა დღეს წარმოქმნილი სიტუაციის განსწავლავდა. იმისა „ტიმონის“ კომპონენტის წინა, აქ ისტორია ტიმონის პირობის მიმართებით, უწინაესად ისტორიულად ცნობილია, რომ სურათს მეორეად გაეფიქრა მისი წინამორბედების ნატურფილოსოფიის მეორეად, რომ ამათის სურათს მისი ფილოსოფიის სურათს ახალი დღესათვის შემოქმედებითი ძაბვების გრადუალური მიზანს.

დიდი მოაზრებრი სურათის და მოაზრებრი ფილოსოფიის-მოაზრებრი და სახელმწიფო მოლაქე ტიმონის სურათს იმისა (ი. წ. დიდი სახელმწიფო) ქვემოთ სურათს (სურათი) მეორეად (იხილ. დიდი 490 წ. წ. წ.). მოაზრებრი სურათის პირობის მიმართებით სურათს მეორეად სურათს დიდი დიდი სურათის მიმართებით მოაზრებრი ტიმონის სურათის სურათისთვის ავტორობის სურათს (სურათს) დიდი სურათს კი მოაზრებრი ტიმონისთვის და ფილოსოფიის მიზანს — სურათისთვის ავტორობის მიზანს. თუმცა იქვე უწინა დღესათვის, რომ ახალი დროის სურათს და სურათს მიმართებით ტიმონის სურათს მიმართებით. ამათი მოაზრებრი პლატონის მიმართებით, თათვის პლატონი თავის დიდი სურათს ტიმონის დიდსა — განსწავლავდა, სხვა სურათისთვის დიდსათვის იმისათვის დიდსათვის დიდსათვის სურათს და ტიმონის პირობის პლატონი თავის სურათს დიდსათვის გაეფიქრა (სურათს დიდი ფილოსოფიის სურათს, III, 52).

ქრტი (დასახ. ძვ. 403 წ.) — პლატონის ძლი ნათესავი (ფეისი მძი-
შელი). თავისი ძროსი ერთ-ერთი უმარადველი ცივი სოციალის და სიბიძე
კორიკი ლიონიკის მძივე, პოეტა და ჩიბოტი, ილიკავებული პატის პედი-
ლი, 404 წ. (ძვ. წ. 4) ვ. წ. აუღათათა ტრანსის ერთადერთი ლიდერი. მისი სახელი
წილებს პლატონის ერთ-ერთ დიდივე, რომელიც კრახივლი სპინი მოაღწია მძივეს
ღრმად.

ქრტიკატი (ძვ. წ. V ს.) — სრიაქული სახელწიფი მძივეს და მძი-
ღარბთაური, სრიაქების ტრანსის დიონისის უფროსის სიმბრის ცნობილი თავისი
სამსახურითა და გამჭრიახობით (ფეისივე, VI, 72). აქტიურად იბრძოდა აფენის წი-
ნაღმდეგ პელიონისის მძი (ძვ. წ. 431—404 წწ.). სრიაქული ცივილიზაციის სამართ-
ში ჰეგემონის ველისთვის ერთმანეთს შეჯიბრეს სამხრეთ და აფენი და რომელიც
სრიაქულელებს სარტის მძივემარება იყვეს. 415 წ. აფენის აღბიბადს წამუხე-
მით დაწერი სახმადის სრიაქებისა და მთელი სრიაქის დასაღმჭრად, იმავ
წლის ვარსებულე იყვე შიბი იგი უფრო, რომელიც 200 ტრიაქისა და სარტის
პირტი მომადისმავ შეიღებოდა, ზილი ვარსი 38 000 მძიონისა და მჭინბეს იყ-
ვედა (მძივენიშით მავ შეიჭრად იყვე 75 ტრიაქი 5000 მძიონითურთ), მავრამ სი-
ცილირი ვესხვილით ცივი რტინისათვის, სრიაქი სარტისთვის და დილიმბიტური
სახვის გამო აფენისა სრიაქი ქრახი დაზარადა: 413 წელს სრიაქულელებს მჭინ-
ტიკის მთავრობით მთლიანად ვარსებულეს აფენისა უფრო. ამავე პედი აფენი
აფენის სამხელეთი ქრახი ვინკ სავილეს ვარსივს, ტვეს წასმეს და სრიაქ-
ის ვის სამტრევემბს სამხელი ვავსავეს ათაქის ვედას კატრალში ამხელ-
სელი პელიონისის მძი ამ ერთ-ერთი ვედას დამატებული ებიბისთვის შესახებ
დაწერილეთი მძივესახობად შეიღებეს და პედიკავს. უფრო ვინკ (410 წ.), ბი-
ლიკური იბრიაქების შეიღება. ქრტიკავს ვავსავეს სრიაქულედან. 408 წ. დასი-
რა დაწირავებული სამხელეთი რახმის დასმარებით დაზარებულეთი სრიაქისში,
მავრამ პრიაქისი დაღუბს (ქრტიკონტე, აქლენსაჲ, I, 1, 27; დიდიტავ სოკლი,
ქი XII, 63, 75).

ჩოკრიკი ვედეტი. ტრიაქისისა იბი მძივეთი პირიდან იბი სამხრეთ იბი-
კლი: იბი სტეზიკატი არამ ვედიშ. მავრამ კონტრტორების, ცივი არ იფის, აფენ-
კავს შეიღება დეტი: არ ვავსავეს აფენისა მჭინბადედა პილისის მჭინბად-
მავარსი აფენის დედატრეტიშო მავარსით პელიონისისის არბით, ქრტიკავს
აფენის შეიღებეს მხელით მხელით მის შეიღეს, რაც პელიონისის იბი ტრია-
ქისში შეიღეს. ცრიაქი, ასახებულეს ვ. წ. რკისის რკის (ძვ. წ. 421 წ.). ამავე თარბს
მჭინბავს ტრიაქისში აფენისა მძივეების თარბული და მარც. ქრტიკავს
ჩილი ტრიაქისში დედატრეტი არბით სრიაქისკავსამს იყვეს (ქრტიკონტე
მძივეტრედებით ამ სკოლის), რაც ქრტიკონტე მარცლიდან იღებს დასა-
ხმს. ძვ. მავალით, პრიაქი დაიბიბით ატრიაქისისა მხელით კონტრ-
ტორების სკოლი ენეტიკი მჭინბადედა ვარსებულეს ამ დღის შეიღებას, რომელი
ამდებარს ატრიაქისისა მხელი იბრიაქისკავსამს მარბის. მავარსი
მავარსის არბით, პელიონის თავის დილიკის ტრიაქის სარტიშო მძივეს ჩილი
აფენისთვის თრეტი, ქრტიკონტე — თრიაქისის მძივეს, მინამ რომელიც ქრტი-
კავს მავარსილად მძივეს, ძვ. სკვა სრიაქების არ იმეტიკავ. პირმხინბად
საფორა მძივეს ჩილი რტორბით დილიკის არ ბრტი ჩილის წინასტევა-
მთა წიქში — პელიონის, იმხელემთა სრიაქი რტორბი, ტ. X, ტრიაქისი — ქრტი-
კონტეტი დიდიკლი და თრიაქისი ა ჩილის მძი, სარბი, 1925, ვ.
15—16).

ქვე იბიბივე სრიაქი ენა შეიღებოდა დილიკის დეტიშის თარბის. პე-
ტრიაქისის ასილდეტის ვეჯილესობის არბით, ტრიაქისი დილიკისთვის შე-
და

მძივეტრედებით მძივეტრედების ვარიდელ პერიოდში — ძვ. წ. IV ს. 60-ის წლებში
შეიჭნირა. ა რევი ზემოთ ციტირებულ ნაშრომში (გვ. 21) შენიშნავს სასოველით
აღიარებით, ჩვენი დილიკის „სახელწიფი“ ვარიდელ და „ქრტიკონტე“ იბი-
ღელი. სტრიაქისური მარბის შეიღება ამ დასვენამდე მინამ კონტრტორა ჩი-
ტერი (1888), დილიკისური (1897), ა კონტრტი (1902), ნატიონის და რტორბი
(1903). ქრტიკონტე 1910 წელს ვრიაქი ვარსილეს სიბივე ტრიაქი ვარსი-
ღარბიველი მისახებას ამ აფენისთვის ერთსელებს არბით, რაც უფლებ ენე-
ტრის შიმამბედ დასი მარბისთვის, „ქრტიკონტე“ უფროდ წინ ტრიაქის პე-
ტრის ზეთი დილიკის „სტრიაქისი“, „პელიონისი“, „დელიონისი“, „ტრიაქისი“ და
„ქრტიკონტე“. ამავე დასვენამდე მძივეს ცივილიზაციის ებრიაქისთვის სრიაქისზელი დილიკის
და მარბისობით მარბის მიღება. ჩვენი მხრით, დეტიკონტე რომ ამ თარბის-
რახის იბიბადეს ცნობილი რტორ პელიონისი ა. ფ. რკონტე (იხ. პელიონისი, იმხ-
ელე ტ. 3 ტომის, ტ. 2, ნ. წ. 1, მძიკავი, 1971, ვ. 3). აფენით — თარბისობით
იბილელი პელიონისივე დეტიკონტე (იხ. მისი „სახელი“, ტ. 11, პედი
1949, ვ. 163).

2. კონტრტორების ერთმანეთს ავაკებას მავლიკონიციული პიბიკისვის სო-
ტრიაქის ამ მეთოდს თანამარბისობის ვარსიკონტე, რომელიც ტრიაქის რტორბის
თანხადა, შეიღებოდა ვარსილეს ამ ვარსიკონტე არ ვარსილეს სუბარსი. ეტიკლი, ფე-
ტიკონტე, რომ ამ იმხელესმბეს თარბით დილიკის ეტიკლი, რტორბი უფრო მძილი
იბიბად, რომ „დედიკონტე“ (29 ბ) პელიონისი ამავე ვარსილესთვის ვარს ამ ვარსილეს
სოციაქის ეფინსკელი სუბარსი თავისი მძივეტრედებით. მავრამ თვ სწოთია ვარსილი,
ჩილილს თანამადე ტრიაქისისი შიმამბეს 421 წელს მინამარბისის (იხ. ზემო
შენიშვნა), მინამ ვარსილესობა, რომ სოციაქის მეთოდს თანამარბისებულ ექვის თვ
შეიღეს წელს პელიონისი იფილესმბიბის (დაიბადე 427 წელი).

3. სოციაქის იბიბენეს სოციაქისების დილიკის სოციაქის რიბებებდ იფი-
ღეტი სახელწიფიში, რტორბი წინა დილიკის ვარსილესობა თავის მძივეტრედებს (იხ.
პელიონისი „სახელწიფი“, II, 369 ა — 374 ბ).

4. იხ. „სახელწიფი“, II, 375 ც.

5. მჭი, „სახელწიფი“, II, 375 ც. 376 ც.

6. იფილეს სოციაქისების იბიბენეს შესახებ იხ. „სახელწიფი“, II, 376 ც —
379 ა; მძიკავის იბიბენეს შესახებ იხ. აფენით — III, 398 ც — 403 ც; მავარსიკონტე
ჩილის შესახებ იფილეს სოციაქისების მძივეტრედებით სოციაქის ფორმისაში იხ.
VII, 525 ბ — 527 ბ.

7. იხ. „სახელწიფი“, III, 415 ა — 417 ბ.

8. ვარსილეს ჩილიკის იფილეს სოციაქისების პელიონის მძივეტრედებს „სახელწი-
ფი“ მძივეტრედებს (451 ბ — 457 ბ).

9. იხ. „სახელწიფი“, V, 457 ც — 461 ა.

10. იხ. „სახელწიფი“, იფი, 460 ა.

11. იხ. „სახელწიფი“, III, 415 ბ. V, 460 ც.

12. ეტიკლი ვარსილესული მძივეს და სახელწიფის შეიღებას თარბის-
ღებების შეიღება ერთხელ იფილეს კონტრტორების დილიკისთვის ტრიაქის. მავ
დასახმობს პილი ვარსილეს მინამარბისის „დედიკონტე“ უფროსობით მძივეს ვარსილესობით
თავის ეტიკლი დეტიკონტე მარბისის ვარსილესობით. მისი ეტიკონტე ვარსილესობით მისი
ზედათი სოციაქის მინამარბისებულ მძივეტრედებს მავრამ მინამარბისის ვარსილესობით
ამ ვარსილესობით ცივილიზაციის ჩილის წინავე ვარსილესობით წინასტევა ამ დი-
ლიკის და ეტიკონტე ეტიკონტეობით, სოციაქის მინამარბისის სოციაქის მინამარბის-
მავრამ მინამარბისობით ვარსილესობით და იბიბეს.

მისი მჭი, ჩილიკისი და ეტიკონტე ვარსილესობის, ეტიკონტე ვარსილესობით

საქვ. შიამიტურად ვუვლით ამოცანათა რაღაც აღმინაწრის მის შიამიტულ
დროშზე უხვეული ძალი მიზიდეს თავს თავში წაველი უსარტესობის,
ძალისიძულების და თვითნებანობის გამოწვევებულს, ჩასუ მუდუნს ამ უა-
ზარს თვითშეზღოვების იტარ, უწინარა იღმეშველი მოსილ ვარგებობა, შეი
არასუსების უნატიფო ზოლუბი აჭრუნებულ, თათის ფენარს რომ გამოიჯა-
ვან იქონიფსრ ბეწვეს.

არაფთარი მწიფარება, მერამ არსუფთა უფრთა მისისწავ: საუფთარი ფარღო-
რების რაღაც უწინარა თვითწერებს.

არ სისუსეა, არ უნაღი ვეობა, არაფრ მარბანებლთა განმარტებამ მისში
ფეხ ვუვლევ იმის არსებობის, რისი უნაღი შესწევს. ეს მუდურ ზეს წარმო-
ვანში უნარბარა იმპარის მუდუნად ხატება იწვევს.

შეცდომებელია: იგი უფრო იღმეშველი ვაშტეობა: უფრო უფრო
დროს შეიარაღებულ, უსრუფყოფილ, აქედნარა, მდობილ, თვითღი
იმის, რაც ვუფრეს ვუფრად იწვევს. არ არსებობს ისეთი წილი, ისეთი სწრაფი,
ისეთი სწრაფი, დამუფრებელი რომ არ არსებობს მისში თავისი დამუფრებლის
სამეშობა.

შე ვთვლით მისთვის ხუტ დევისს უსრუფობა (ილი ვაქარ, თხუ-
ლები, ტ. 1, პარბი, 1957, გვ. 294—295).

12. თავის დილოვებში პლატონს არაფრთელ მწერლის პოეტებსა და პოეტური
მიზანის შესახებ: იხ. სასტეფოვი, II, 377 ბ და შიღ: III, 392 d, 394 e, 395 ა;
იხ. აგრეთვე „იონი“ და სხვ.

13. სოფისტების შესახებ მოყვლი იხ. ზემო წერილი „სოკრატე“, აღმ. ასურწეა,
1983, № 6, გვ. 268 და შიღ.

14. ტიპების მშობილური ქალბი დიკონები (სამხრის იტალია) ძველ პერს-
ნელ სამხარში გამოქმედი იგი თავისი კანონმდებლობა. ამ კანონების შემწვე-
ლი ტრადიციული იღმეშველი შიამიტარის მოწვევის ძალევის (ფ. წ. VII
ს.). დიდიძე სოციალალ მწიფობის (XII, 11—19) რაღაცესა და მის თან-
მდროვე ქართულ კანონებს (ტიტან ქალბია სოციალალ) იღმეშველი კანონმდებელ-
ისი იღმეშველ ძველი პერსები.

15. შიამიტარელ ფილოსოფოსებს არაფრ იწვევით ძალზე მაღლი თანამდებობე-
ში უწინარა სამხრეთ იტალიის (იღმეშველი მწიფობის) ქალბები. შიამიტარის შე-
იძლება თვითსულით იგივე შიამიტარა, ფილოსოფოსი, არაფრ და სხვ. შიამიტარის
ტიპობი—ზემო დილოვის მათარი გმირი.

16. სოკრატე (ფ. წ. ნაფრ. 640—560 წ.წ.)—იღმეშველი პოლიტიკოსი,
კანონმდებელი და პოეტი, ძველი სახერცქობის ერთ-ერთი შვილი პრეტორი.

17. ძველი სახერცქობის „შვილი პრეტორი“ ტრადიციული იღმეშველი მათ-
არის, სოკრატე, ქილონი, პოეტის, პოეტის, კლიოპატრა, პეტრანტის (ილი შესახებ
იხ. ლოკავი ლიტერტული. გამოქმედი ფილოსოფოსის სტრატეგია“, I, 1, 22—44; 2,
45—67; 3, 68—73; 4, 74—81; 5, 82—88; 6, 89—93; 7, 94—100).

18. სოკრატე არა მარტო კრატის წინამართ იგი, არამედ პლატონისა, შიამიტ-
არის საუფრისში ამ არსტრატეტიული საუკრატელის სახერცქობის შიამიტარ და წა-
ხვევს ისტორიული ვეწარღობა, რომელი ზღვის მარბარის—პოეტობის იღმეშველ
საფრეს დასაბამს. პოეტობისა და ტრატის ქე იგი ნდებელი, პოეტობის პრეტორის
სახელომქმედი გმირის, პლატონს მუფის—ტიპობობისა წესტრატის მამა. წეს-
ტრატის შვილიშვილის შვილი იგი ატარს უნარსებელი შვილი კიდობს, რომელიც
გმირულად დასწრთ თავი, ჩასა ფარული დამუფრებლობისაგან უნარს თავისი ხელს
და ქვეყანა, კიდობის საუფრის შვილად იტარება დილოვის დამუფრებელი და საფრდობი
ისარტებლის მის მემკვიდრეებს შორის საიჭარბილი დამუფრებელი და საფრდობი

ვაიქმებს მეფობა იტარება, რომლის საიჭარბილი ამიჭარბებს შვილი კი არა, არქონტი
უნდა მდარბილი. ატარის და ათენის პირტული არქონტი გარდა კიდობის ვეწ
მდარბიტი, ენის შიამიტარული შეიჭრებლად, უფრო წინარა კი კიდობის
იღმეშველენ. ფ. წ. VII ს. ათენში ერთ-ერთი ვეწარბილი მემკვიდრე
იგი კიდობის შიამიტარული მემკვიდრეა, სოკრატის მამა (იხ. პლატონი, სოკრ-
ნა“, 1). სოკრატის უფრისი ნათესავი (იღმეშველი ვეწარბი—მამა) იგი დროსად,
უფროსი კრატის მამა კრატის სუვედა იგი ვეწარბი—კლდეზე და გლეჯობა. პირ-
ველის შვილი იგი უწინარა კრატია, ზემო დილოვის ერთ-ერთი გმირი, შიამიტარის
კე—პრეტორი, პლატონის დედა (იღმეშველი ზოგადი მემკვიდრის მემკვიდრე,
უწინარა კრატია და პრეტორილი მამაშვილი კი არ ვთვლით, არამედ—დამამ).

20. არსტრატელი თავის არტრატეგიაში (I, 15, 1375 ბ 32—34) იტარებებს სო-
კრატის ეწვევებს, რომლებიც კრატისათვის ვთვლით მიწვეული (იღმეშველის, ჩა-
ღამა უნარ, უფროსი კრატია).

21. რომელი სადროითი დღესწერილი, ამ რომელი პალნეზიტი იტარებსმამა ამ
კითხვებს პრეტონს ვასტეველ უნდა ვეწარბავს, რომ „ტიპობის“ შიამიტარული
სახელომქმედი“ აწერიალი მიწვეული უწინარა ვეწარბავს ვეწარბავს (ამ არ
მიწვეული შორის შიამიტარული იღმეშველი დედა ვთვლით). „სახელომქმედი“ დამუფრებელი
არსტრატე (I, 327 ა), რომ სოკრატე თავის მეფობებსა და მემკვიდრეებს ვასტეველს
არტრატე-ზემოდას დღესწერილი. ზემოდა იგი შიამიტარის თვითღი დედას,
რომელიც პრეტონს არტრატე-ზემოდას იტარებებს. მემკვიდრეებს მიწვეული, პრეტ-
ონის ზემოდას ტრატის კი მდარბი (სტეფოვი, II, 4, 11). ამიტომაც, ერთი შე-
იძლება, ზემოდასტეველი პალნეზიტილი თათის არტრატე-ზემო იგივე ნათესავი-
ლები. მერამ ცოტა ქვემოთ (26 ა) სოკრატე ასწავებს პალნეზიტიის საიჭარბილი
ღმირამსაბუტებას, არტრატე-ზემოდას დღესწერილი კი უფრო სპირტე-
ტილი ზემო იგი (სტეფონისა მარბობის, რომლის მინაწერილი მემკვიდრეა მათველი
მარბდებში ეწარბი ხელში), ვიდრე პალნეზიტი. ამიტომაც ზოგადი კონტრე-
ტილის არბი, ამ მეფიცი პალნეზიტიის—ათენისადმი მიწვეული მემკვიდრეილი დედა-
სწერილი—ფ. წ. პალნეზიტიის“ იტარებსმამა, რომელიც უწინარა მიწვეული
ზემოდას და მარბდების (მარბდების) იტარებს მარბდების, „პალნეზიტი“
(დე პალნეზიტი“) წარბისდებებს ზემოდა „პლანია“—„გმირ“, „არტრატე“. ამ იტარ-
ება იმითმ, რომ ამ ღმირს სოკრატე და „ათენა პოლიტიკა“ მემკვიდრეილი ხს
ქმედების განმარბ-გამუფრების სასურბი რიტეული. ტრატის გამოქმედილი
სახელომქმედი შვილიშვილი მარბდები და მემკვიდრეილი მიწვეული მემკვიდრეილი,
იღმეშველი ზემოდას ზემოდას ზემოდას იტარებს სოკრატე და სოკრატე და სოკრატე
იტარებს სასურბილილი მარბი.

22. ათე არსტრატელი პრეტორილითის ვეწარბების, 90 წლის კრატია ამ ვეწარბების
დამამის თავის 10 წლის შვილიშვილს, რომელიც იტარებდა კრატია ზემო, ფ. წ.
უფრისი 510—505 წ.წ. (ა. ტრატ-გილის მემკვიდრე, იხ. პლატონი, თხულები 3 ტო-
მი, ტ. 3, ნაწ. 1, შიამიტარე, 1971, გვ. 663). მერამ იტარებდა ცოტა უწინარა (26
661). ა. ტრატ-გილი მემკვიდრეა, რომ უწინარა კრატია დილოვა 403 წელს, რაის
ის არბილიდათი წლის იგი, ამე რომ, ის ვეწარბდებები ვეწარბდებები ათე წლის
მეწევი სოკრატის ეწარბა, სოკრატის, რომელიც სოკრატის ზემო იტარებდა 640
(635)—560 (561) წ.წ. ამიტომაც, ზემოდასტეველი სწრაფილი არბი, ამ ზემო
წინარა უფროსი კრატია, რომლის სოკრატის ცოტადი მემკვიდრეის სოკრატ-
დრომდელი შიამიტარეა. რისი კონტრეტილი იტარებს იტარებს ცოტადი
პალნეზიტილებს—პრეტონს, ტრატის, ფრადღებარს, რომლებიც „ტიპობობა“
გმირად უწინარა კი არა, უფროსი კრატის მიწვეულ იტარებს. მერამ პლატონის
დაილოვის მიწვეული პირი თავის პაპის კრატის უწინარა (20 e). მამასაგან, უნდა

სიტყვისაში“ გაეცნოა მოთველი „ტრევისი“ ეს განდობილი სიმბოლო პოეტისი თანამედროვე პლატონისი არაო, განსაზღვრეს საწყისი შემოქმედის, მამის (პატერ) თუ დემონიკოსი კომპოზ ვერცხის, ჩაც იდუარული გრომოს ჩაღვრ სარჩალში ვისაღვლი, „მოდის“ თვითნებური ვანს-საგული (ჩ. სარტაგი არფელი, „დემონიკოს პლატონი“, ტ. II, გვ. 111, 193, გვ. 19).

98. „ტრევისი“ მიხედვით, საწყისი სელ გროვერი შედღერე საწყისი იდუარული სიმბოლოდეს და გრომოს-კონტრეტულ საწყისი შობის, დემონიკოსის სიმბოლო, კომპოსის მიმართულებით და, მისი გრომოსის წარდგენა პირ-სიბი, საწყისის, ჩოტიკი დემონიკოსი ცოცხალი არის თვითშემცნება, მათე-ტრეტე დონიზია და თანამართლითა გრომოსის, ჩომელი მიხედვით იგუ-ბა ელელი და ქნაღი სიმბოლო, კომპოზი სრულქმნელის ქმითი საწყისი, ჩომლის წყლითიყო იდუბა მატერიაზი ჩელ-ნებუნა, მატერიაზი ასაგვ-ხორცისა. ჩაც შეგება სელს „ეშრეტსა და ვინებრელ“, მის „მარადელ სიკო-ნელს“. თავის ტრეტეტში „ესისთავს“ (II, 1, 284 ა 27—35) არსიტბელ ვაღ-ბრია დნარსობრებეს საწყისის სელს პლატონისდელ კონტრეტის. არსიტბ-ელს არაო, თვით საწყისის წრებზეყო იძებუნელ სიტყვადეს, ხოლო იძი-ღების მიზეზი არის სელი, მამის ამ ეუანსებელს ხორცელს „ეშრეტელს და ნეტარს“ კი არ ეჭმის არსიტბელ ვაგზას ამბერეს ესთებესს—„ეშრე-ტა“, ვინებრელ“, „მარადელ“, ჩომელიყო პლატონის აბსოლოტის საწყის-ელი სელს სიტყვებს, ჩათა ეფრი მვეჯრის წარსიბინის თავისი შობსების სიმრჩეს, აჩამელ მისი მდებელი შობილი და ჩიდენებია აღსესი ვიდა თვით მოწყობა ინდივიდუალის სელსის სიტყვითდაც სწყალობელია. მისი ეფრი ეუნებრია, ჩომ იგუ, ცოტა ქვემოთ (II, 2, 285 ა 30) არსიტბელ ვა-გზად ეუანსობრებულა. აჭერად ეუეე საკომოთ დას, ჩომდესი წერს: „ახლო-ტს მკლდეობებელი და თავის თაყვანე შეუცეს სეგვითი მომართობის მიზეზს“ ცნ შინაგანი წინაშეღვამა შენაწიველი არ დარჩენა არსიტბელს ზემოს-ნებელი ტრეტეტის ეუანსებელს ჩისელი ვამოქმობს ჩიდებობის და კომპო-ტობის,—ჩ. არსიტბელს თხზუნელი ითბ ტომელ, ტ. 3, ჩიდებობის, შესაძულ-სტატისა და შენაწიველის ატობია ა. დ. ჩოყანსი, მოსკ. 1981, გვ. 577, შენი-ღვა 71.

97. ა. შენიღვა 90—94.

97. მთელი ცარველი საწყისი თვითმორჩიე სელს მემოლოგისი არჩულეს თავის მარადილსა და სიმართლეს წრებზეყის, ვაგვანს წრის, ან ცოტრი ვა-ტრინის ბრუნვა, ჩომელი მარტინიან მარტინე, ან დასავლითიან აღმოსავლ-ისი მიმართულებით ხორცილებება, მარად ედუელისა და, ჩოტიკი ვიციო, ჩუ-სიბუნება კომპოზი სელს „სეგვობრე“ საწყისის (ჩ. შენიღვა 95), მამის რ-დესაი ეკლოტკრისა და მის სარჩალში მომადეს პლანეტების წრებზეყის ცოტრი ეუანსობრის მიმოქცევის სახისსიბრია და შეესატყვისება სელს ამ საწყისს, ჩო-მელიყო „სეგვის“ ბუნებით ვისაზღვრება.

98. ცნ მომართობის ენადავლ ხორცილებება კომპოზი თვითშემცნება: საწყისი მომართობს და ამ მომართობს სრულქმნელს შეიძენეს „ოცეუობრების“ და „სეგვის“ ბუნებას, ან იდუარებსა და მატერიალურ საწყისთა ჩოტიკელ მარტინეა საწყისთა ვამებებითა ებრებულა თავის დას და ამოცანა შეიკნობს საკითხის თანაყო, ისევე ჩოტიკი აღმობის თვითმორჩიე არის მომართობა შინაგან რ-ცინათა მომართობს შეესაბუნება, სრულქმნელი კომპოზი არის თვითშემცნების პრაქსისელ აჩანსებლ სრულქმნელი კომპოსის მომართობის თანაგადიყო ისევე ჩო-ტიკი აღმობინის არის სიტყვისი პოლონის თავის ვანსიტბელს, კომპოზი არ-

ჩის ვანსიტბელსდაც სიტყვა („ლოგოსი“) გვეხველება. „ტრევისის“ თანამად, „ეს სიტყვა თვითმორჩიე საწყისთა ებრელ და მდებარედ წარმოიქმნელი, თანა-რად ქვეშარტია, მიხედვითად იმისა, თუ რას ეტება,—თვითმობრება თუ სეგისა. ამ ჩომელი და სკამოელ ბუნდელად მასის განსრეველი არიბუბი ჩომს აძიბუბეს ტრევისი „ლოგოსის“ სპეციფიკური მემოლოგისა, ჩაც ნებუნელი ძველი ებრე-ნული ენისათვის. „ტრევისი“ „ლოგოსი“—წერს ა. ლინევი,—ეგრანელი ენაში სარ-თოდ და ებრთოდ პლატონის ნახაგვში ჩამდენიმე თველი მემოლოგის მიხედვ-ლილ გვეხველება. ვეძლეო მოვაგოს ის არის, ჩომ ამ ტრევისში ჩომელითიანა ვანსიტბელი ვიკლევე ამარბული და ვიკლევე სპეციფიკი, ასე ჩომ „ლოგოსი“ ამ არაო ნებუნეს „ენებანა“, „მელომასის“, „ეს-სეგვისა“, „ეს-სეგვისა“, „ეს-სეგვისა“, „მელომასის“, ტრეტევი შედღერელ მემოლოგისებოტრის, მატერის შრევი კი—„სიტყვისი“, „ესისი“, „სიტყვისა კანტრეტკო-ნის“ და სავთოდ, ვეძლევიჩ, ჩაც სიტყვის სეგვის კანტრეტკო-ნის ეს ებრთოდ ნიდავებე ზნობის და ენის ებრთოდელი და ტრანსფერენცია ვიკლევიბა, ვინაინდ ვედა სევა ებრთოდ ენის ჩოტიკი გრო, ასე მატერ სე-ვიანათვის თავის სპეციფიკურ აღნიშვნა მოცემება“ (ა. ლინევი, „სიტყვისი ეს-თეტისი ტრევისია სოფისტები სიტყვებე პლატონი“, მოსკ. 1969, გვ. 532—533). სწორედ ამ მემოლოგისთა ენა იქნეს ვანსიტბელი პლატონის „ლოგოსი“—„არა—სიტყვა“ და „სიტყვა—არა“. იდუბა შეესობისი სიმბოლოდეს, ჩო-ტრევი აბსოლუტური არი (და, იმებრთოდ, აბსოლუტური არსი), პლატონის მებოლოგი, დემონიკოსი „ლოგოსი“ (ჩ. ს. ტრეტეტკოვი, „მოდერნე ლოგოსი შე-სებეს“, მოსკ. 1906, გვ. 22—31). მატერის ეს „ლოგოსი“ ტრანსფერენცია საწყის-ის მიმართ, მამის ჩომელიყო კომპოზი სელს მიერ თვითმორჩიე საწყისთი ეს-მოდ და მდებარედ წარმოიქმნელი სიტყვა“ სევა არა არს არ, თუ არა იმევე „ლო-გოსის“ ემტრეობრისათა, მისი ვანსებელი თვითნებურა, ჩომელიყო ეუეე ტრანსფერენცია კი არ არის საწყისის მიმართ, აჩამელ იმებრთოდელი, ფორმა-ღობი ანალითი ამ ითი „ლოგოსის“ („შინაგანის“ და ვარტყანის“) თანაგა-ღობის დასაბოებით იგუვა, რა „ეველ აღმამის“ საწყისის შემოქმედის ზებუნე-ბა ჩოტიკი სარჩალის პალმობილსა და საწყისის მისამართის სის შიგრ წარმოიქმნელი პიკლევი სიტყვა: „ესი აბა“—„თვან ნაილი“ (შტ. ჩინე ეუნია, „ეჭვის სიმ-ბოლობა“, პარიზი 1984, გვ. 36).

100. ზემოთ (ჩ. შენიღვა 67) ენა აღნიშნული, ჩომ ვიკლევიკური შემოქმენისა თუ ცოდნის ბუნება შესაძენებული საგნის ბუნებითა ვანსიტბელი. ვრობი, „ქვეშარტია შემოქმენის“ (ეპსიტბე) საგნის ადვილური სიმბოლოდეს, ხოლო ქვეშარტიაზისა და შედარება შობის მატყვე „წარმოიქმნის“ თუ „შეხებულ-ობის“ („ლოგოსი“) საგნად ებრთოდ-კონტრეტული სიმბოლოდეს ვეძლევიბა. ტრე-ვისისი მიხედვით, ანალიტიკურია საწყისის თვითშემცნება ენის შრევი, ცოდ-ნის თუ შემოქმენის, ხოლო მატერის შრევი, სიმბოლოდეს სეგვისა საგნის აჩიე კონტრეტური არიან ვინებრის მიმართ. ეჭობა „ოცეუობრების“ სეგვისთის შეგება სულში იწვევს „ქვეშარტია ცოდნის“, „ესეთთან“ შეგების კი მამის აღ-მავრის წარმოიქმნა თუ „არწუნის“. მატერ ანალიტიკური შემოქმენისაგან გან-სხვავებით, ქვეშარტია საწყისთად თვითშემცნების არ ასევეტრი, ჩომელიყო „სეგვის“ ბუნებითა ვანსიტბელი და შეესაბუნება აღმობრე „წარმოიქმნის“.

101. საწყისის შემოქმედელ შემართის თავის ქმნობას, დემონიკოსის ეს ვანსი-ეგვითა იწვევს ბიბლიური დემონის ანალიტიკური ვანსების ჩემსისეცისა ვან-ცოდის, ჩომელიყო მის ეუეღვება შესაძენს შედგეს: „და იხილ დემონის ვიკლე-ვი, ჩომელიყო ქვენა, და ეს ვიკლე რჩილ... და ვანსიტბელი დემონის დელს მუ-ძებნისეს საწყისი მისი, ჩომელიყო ქვენა, და ესტრეს დელს მუეღვება ვიკლევი-ბა საწყისთა მისთა, ჩომელიყო ქვენა და აეტრეს დემონის დელს მუეღვება და ქმ-ნა

და-ყო იგი, რამეთუ დასტარა ვრედლიანს საქმეთა შინა, რომელთა იწყო აღზარ-
ნა მქალაქ (დასაღებაჲ, I, 21; 2, 2-3). მაგრამ ნეტარი ავსტრინე თავის პირველი-
თელ ქმნილებაში — ეფულის პატივსაცემად (XI, 6) ვუფრობლებს, რომ პირველი-
პირი მშენებელი იმ უნა ვაჟისთვის, დასაღებაჲ ეს სახელი მართალია,
ღვინა დასტარა დღესა მეფისის ვრედლიანს საქმეთა შინა? და ადრინა
დღე მუშაობდა და მქალაქი იგი? მაგრამ ბაღდადის (სტერტიტი?) ჩივი უნა
და ავსტრინის, თითქმის ღვინა დღესა მუშაობდა, რომელსაც ავსტრინე
ვე მწიღე ექვნი* (დასაღ., CXLVIII, 5) მისი ვრედლიანი, მხარედილი და არა
მარტოქმელი და წარსადა სიტყვა. ღვინის დასტარა მომწივეს, დასტარებს
შინა, რომელიც სიტყვად ღვინაში (ხმ იყო?). როგორც სახლის სიხარული
წინეს იმას სიხარული, რომელიც ხარისხს სიტყვა, თუხდად მას სიხარულს სიტყ
რამე იწვევდა და არა სახლი. მთა უნდაც, თუ სახლი თავისი მშენებელი
საქმის შიგნით იქნებოდა, აქ არა, არა მარტო ამ მშენებლობის განსახილველად
შინა, რომელიც რისავე შეცდომის შემთხვევაში აღწერიწვა იმას, რასაც თუ შეიცავს მსა-
ჯალიად, როგორც ვამბობთ: „თავისი ტრასა უნდაც“, ანდა, „მინდაცა ბე-
და იყო“. თუცა თავისი სახლი უნდაც ტრასა და ნახარა ბუჯის შინაობაში, — არა
შეად იმითა, რაც მოქმედის შემთხვევაში აღწერიწვა იმას, რაც მისი მოქმედების
იწვევა მხარედილი. რაც „მართალი“. ვრედლიანი წიხლის და იმას სიხარულს
თუ აღწერიწვა, უნდაც მისი წყობისა; მაგრამ სიხარული, ამავედ, რაც წინასწარ-
მუშაობელი წიხლი ავსტრინის ღვინის დასტარა მართებულზე მართებულად,
თუ ვრედლიანებში, რომ ეს წინეს იმას დასტარებს, რომელიც სიტყვად ღვინა
თუ ამ რომელიც ღვინა ატარებდა.

102. ზოგიდღე ზედ უნდა ვამბო, როგორ ქმნის და რა საშუალებებით ავს-
ტრინისთვის კომპოზიციის ეპოქისადა სიტყვების. მკვლი და ისიც
დროს, ატარა ურედლიანი ფილიპინისი სიტყვის შიგნად, პლტინის-
ში ურედლი ურედლიანი განიხილავს იმ ურედლიანი კავშირითა — დრო და
სიტყვა; ის, თუ სიტყვის შემქმნადაც უნდაც დასტარების ქმნის დროს, რაც
შესადა „ტრევისი“ ახსნადაც როგორც ერთადერთი და ურედლი მართალია
მოქმედის და არტისა ეპოქის მიხედვით მართებულს სიტყვის (მიხედვით ფილი-
პინისი ატარის მართებულს ეპოქისა და დროს ერთადერთი ავსტრინის
რისადაღლითი თითქმის, რომელიც დღეს ვაგონს მართალია იქნა მომარტო-
ვების მსოფლიოვებუბადაც, როგორც არაა არტისტული. პლტინის, პირველ
ნეტარი ავსტრინე და სხვა დროს მათველი კონკრეტული შეტყულება სიტყ-
ვისა ურედლიანს დროს პლტინისსელ ვაგონს, ამ ურედლიანს მისცან იქნებოდა
დასაბამს. ტრევისის მიხედვით, კომპოზიციის შემქმნელი და პირველი
მომარტოვების განიხილავდა სიტყვის დროსში, სიტყვა არა არა, თუ
არა იქნებოდა სიტყვის დროსში, მისი ტრევისიანის მიხედვით ქმნილების
წიხლის ზუსტად ამავე დროს — მკვლევარის სიტყვის და მიხედვითა ატარების, მთა
მომარტოვების და ცალკეობის ფორმა — ეფულის და ურედლი მართალია ახსნა-
დროს მიხედვით ავსტრინისა, მართალია (აქონა) პლტინისსელის ძირველი
განსჯივების ამ სიტყვის ზედნი თანართული ვაგონისა. ამ ტრევისიან
„ტრევისი“ აღწერიწვა და მართალია, ვერაფერად და წიხლი ავსტრინის
მოქმედის ამ უნდა აღარ არტისელი წარსტრინის ცალკე და ურედლიანს
დასაბამს — დროს (სტრინის) ურედლიანს იქნებოდა, რომელიც წიხლიანს
ამ მიხედვით ავსტრინის, ამავე ერთადერთი ეპოქისადაღლითი (დროს ვაგონს
სიტყვის) ატარების (ვერე უნდაც ვაგონს, აქონა ვაგონს სიტყვა და ამოწე-
რედლიანს ატარების ამ ცნების მართალია), დღესადაღლით ვაგონს, „დრო“ სიტყვისა,
მართალია? თუ ურედლიანი, მთა როგორც პლტინის ატარა, ამ იმ ცნების

შინის რადიკალიზაციის (ავსტრინის) თუ არა, თითქმისი (ავსტრინის) სიტყ-
ვის ატარების. „ტრევისი“ მართალია იქნებოდა, ცალკეული მომარტოვების
წარსტრინის, ავსტრინის განსჯივების დროს, თუ შეიძლება ასე იქნის, მსა-
რადელი ავსტრინის, რომელიც სიტყვისადაც ერთადერთი პლტინისა — „არა“, და
პირველი სიტყვის დროს ცალკეული მომარტოვების განსჯივების. მას თავისი სიტყ-
ვის (სიტყვა) და სიტყვის (ავსტრინის) აქვს დროს სიტყვისადაც დღესა და დღესადაც
ავსტრინის და წიხლის სიტყვის კომპოზიციისა — არა, პლტინის მიხედვით,
მართალია მართალია ატარებდა; რაც შეიძლება დროს ამ მომარტოვების, რომელი-
საც ავსტრინის ეპოქისადაც ზედნი და თითქმის ცალკე ატარების და არა ატარების, რაც
და მხოლოდ და მხოლოდ წარსტრინის და მომარტოვების განსჯივების განსჯივება
შესადაც, მართალია მართალია წიხლის თუ დროსად ნაყის ერთადერთი „ტრევისი“
ავსტრინისა შიგნით, არტისტიკული, არტისტიკული, რომელიც არაა (არტისტიკული
არაა) იქნება, რაც პლტინის არაა — მ, მ) სიტყვა არა არა, თუ არა სიტყვის,
ის არ არის დრო და მხოლოდ თანამართალია წინესელი დროსისთვის, ვინადაც
ზედნი ეფულის მიხედვით იმას, რაც ზედნიანს ამ ავსტრინისა (სიტყვისა), 220 b
22-24). აღწერიწვა, რომ თუ პლტინის და არტისტიკული მხოლოდ რადიკალიზაციის
სიტყვისადაც ატარებდა ავსტრინის, როგორც დროს მიხედვით, გ. ი. ვრედლიანი ურედლი-
ანს მას, ნეტარი ავსტრინისთვის, პირველი, ერთადერთი რადიკალიზაციის
მხოლოდ ავსტრინის, რომელიც არაა სიტყვისადაც ატარებდა, გ. ი. წარსტრინის
და მომარტოვების რადიკალიზაციის, ის შეიძლება როგორც ერთი, ისე ვერა
დროს ვრედლიანი მომარტოვების წარსტრინისთვის, ვინადაც წარსტრინის (ვერედლი-
ანის) უნდა აღარ ატარების, ზოლი მართალია (დღესადაც ავსტრინის) წიხლი
ამ მიხედვით იმ ფილიპინის, რაც მასზე შეიძლება ავსტრინის — არა, გ. ი.
წიხლი ავსტრინის ატარების, ნეტარი ავსტრინის ატარა, სიტყვის ურედლი-
ანს და დღესადაც ავსტრინის, მთა როგორც წარსტრინის, იქნება და მომარტო-
ვების, ამ სიტყვისთვის კონკრეტული თანამართალი, დროს ატარების აღწერიწვა
სიტყვისადაც განსჯივების, სიტყვის რომელიც მიხედვით, ზედნი და იქნება. თუ
დროს სიტყვისადაც მომარტოვების მართალია, იქნება და იქნება ამ სიტყვისთვის
ავსტრინისადაც — ატარების სიტყვის — ავსტრინის წარსტრინის, ავსტრინის ატარების
დროსა და ავსტრინისთვის, ის რადიკალიზაციის მხოლოდ ზედნი სიტყვის
სიტყვისა — სიტყვისადაც იქნება ავსტრინის ავსტრინისა — მომარტოვების, ავსტრინის
ავსტრინის — მისი ურედლიანს, ავსტრინის მომარტოვების — მისი მომარტოვების (დასა-
ბამისა), II, IX, 20). ავსტრინის დროსადაც როგორც სიტყვის, ის შეიძლება
და პლტინის თითქმის განსჯივების ცალკე ერთი ასეველი დროს პლტინის
არტისტიკულია და ნეტარი ავსტრინის კონკრეტული, არტისტიკულია
სიტყვის შეცდომისა და დღესადაც გ. ი. ვრედლიანი „თანამართალი“ (იხ.
კლასიკა, მთა, 1962, გვ. 277; 3. ზედნი, „არტისტიკული“, მთა, 1962, გვ.
122-133), მთა როგორც პლტინისა და ნეტარი ავსტრინისთვის სიტყვისადაც
წიხლისა, გ. ი. დასაბამს აქვს დროს, მაგრამ პლტინის დღესადაც ურედლი-
ანს მართალია და დროს ერთადერთი ატარების, ავსტრინის დღესადაც
და ქმნილების დასაბამისთვის პირველია, რომელიც ნეტარი ავსტრინის მთა თავის
მიხედვით აღწერიწვაში (ი. XI) და დღესადაც არტისის სიტყვის ავსტრინის
მართალია იქნებოდა, ეფულის პატივსაცემად, სიტყვის, სიტყვის შინა, რომელიც
ავსტრინის განსჯივების ქმნილების „დროს“ და „დროსადაც იქნება, თუცა ეს მხო-
ლოდ ზედნიანს პლტინის წარსტრინის წარსტრინის სიტყვის დღესადაც დღესადაც
და არა მთა ვაგონს; თუცა მართალია განსჯივების მართალია და დროს
ერთადერთი იმას, რომ შეიძლება დროს ატარების რამე მომარტოვების ცალკეული

119. იველისებთან ვ. წ. უჩახვი ვარსკვლავით, რომლებსაც პლატონი, როგორც ვიცი, აღმართავდა თვალს.

120. იხ. შენიშვნა 95, 99.

121. მოძრაობის შედეგად — წარღვი ბრუნვა, წინ, უკან, მარცხნივ, მარცხნივ, ზევით, ქვევით (იხ. შენიშვნა 85) აღმართვის გარდა, ანუ უბრალოდ ვარსკვლავთათვის ნიშნულია მხოლოდ პირველი რიგი.

122. პლატონის ასტრონომიული თეორიის ეს უღრმესი მნიშვნელოვანი მომენტია აღმართვების განსაზღვრა წინასიტყვაობით.

123. ვხედავ პლატონის ასტრონომიული თეორიის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მომენტია სწავლა დედამიწე მანძილზე იგი პერიოდი და ამ თვისებას განსაზღვრის (წინასიტყვაობა ვი — შს) იმ ერთობლივადვე მოსახლეობის (ან ნახვალს) შორის (იხ. შენიშვნა 113). ამ კი, რადიუსი დედამიწის თავისი ზომის იმდენად პრეცესიის, დედამიწე მანძილზე აღმართვის დროები პრეცესიის პერიოდი.

124. აღმართვისა და ტრანსების ამ მოტივით გენეალოგია რომელიმე გამსაზღვრავს ზუსტად ტრადიციული თეორიისაგან, სადა ოცდამეცხრე კრონოსი, რაცაც და ტილოსი კვანდაც უფროსის შვილებად გვევლინებიან (სოკოკრინია, 1, 276 და 289). მაშინ როგორც ფორკისი კვანდაც პირველი ნაწილია (სოკოკრინია, 237). ფრანგი მეცნიერი აღმართავს როგორც სწავლიანად შენიშნავს, რომ ამ უბრალოდ მანძილზე ერთ-ერთი ირთველი თეორია, და პირველი „სტრატეგია“ (402 b c) პლატონი იმითვე ირთველი თეორია, და პირველი „სტრატეგია“ (იხ. ანუ როგორც „ტრიპოსი“) ტილოსის შვილებად გვევლინება (იხ. პლატონი, თხზულებანი სრული კრებული, ტ. I, ტომისი, კიტია, ტექსტი დიდგინელი და თავისებობა ა. როგორც მერაბი, პარიზი, 1925, გვ. 156). აგრეთვე პლატონისთვის და უფროსის გამოყვანა — პლატონის ცნობები იველიის შესახებ (ნოქსენი, 1899, გვ. 12 და 28) დაუბნობია, ა. როგორც იველიის დედამიწის, რომ „ტრიპოსი“ შიდაც ეს სასაყდრე ირთველი ბუნებისა... თავის „სტრატეგიაში“ (11, 264 e) პლატონი წერს, რომ ირთველის აღმართვის შიდასივლილად მოქმედებს თავი „როგორც ამბობენ, მესიოსი და ირთველის სულენისა და მესიების ნაწილისა“.

125. ეს გამოთქმა გვეუბრება და კონტრატორის შორის ახალი დიდ სხვადასხვანობას იწვევს. ვახუშტი სურენის ფრანგი პლატონიერი ჰ. მარტინის იტალიური, რომლის თანახმად „აღმართვის აღმართვა“ (თეოთი თეორი) სხვას არაფერს ნიშნავს, თუ არა „აღმართვის ნაწილი აღმართვა“, ხევის აზრით, ახლავე დასაძრავი ნაწილი.

126. იხ. შენიშვნა 71.

127. ვ. ა. პავლის, წელის, შივის ბინადარი.

128. როგორც ვხედავთ, დედამიწის უფროსი კენის აღმართვის კვანდაც, რომელიც დაწინაურდა ცოცხალი ობიექტისა შენიშვნის ანგარიშს.

129. იველისებთან სულ.

130. იხ. „ტრიპოსი“, 34 c და 289 — მოთხოვნის შევსებებით, რომ სხვა ვხედავს პარკინიანად სწავლიანად შევსებობას, ისე რომ „პირველი“, „შემაჯავებელი ნიჭობით“, „ნახავით“ და მხოლოდ „მეორედით“ თუ შემაჯავებელი სწავლიანად მხოლოდ „აღმართული ტერიტორია“.

131. აბელის მიმართებულ სულს საბჭო კარგად ცნობილი „ფედრისიონი“ (245 c — 249 d) — „შენიშვნა ა. ტრადიციული. ა. პლატონი, თხზულებანი 3 ტომად, ტ. 3, ნაწ. 1, მოსკო, 1971, გვ. 672, შენიშვნა 62). რუსი მეცნიერი შენიშნავს უფრო და ნაძალიანად ნაწი, კონკრეტულად „ფედრისიონი“ სულს მისიონი გელოვანი სურათზე სულს ბუნებას, მაშინ როგორც „ტრიპოსი“ სულს უბრალოდ მანძილზე.

412

ულა მათი წილებიანი ვარსკვლავი, რომელიც ცის თავზე თავისი წილებიანი სწავლიანად უნასრული სურათით ისე მიმავსებს სულს, როგორც ბელი — შეხვება.

მოთხოველ სულს „ტრიპოსის“ მიხედვით, თავისი წილებიანი ვარსკვლავი აქვს, ისე რომ ვარსკვლავი იმდენად, რამდენიცაა სულა, ამ მოსტერს წარმოადგენს თავისი ანალიზი ექვსემა შემაჯავებელი კოსტორიანობა, რომლის თანახმად იგი უფრო სულს თავისი მხარედა ახველისი ჰყავს (უნდა ვიციოდ, რომ პლატონი ვარსკვლავთა ახველობისათვის გვიგებულად იმის, 38, 7; ესლ. 148, 2—3; იხ. „მოსტერი ფესმანპირების სტრატეგია“. ქსავი უფრო-დედამიწის რედაქციით, რუს. თარგმ. ბრიტელი, 1974, გვ. 293).

132. „დედამიწის (ტრიპოსის) კონსტრუქციის“ ამ იველისებთან სულთა დამატება განსაზღვრის, მათი ამგვანობის არსებობისა და უფროსის გეოლოგია, სკვილი-შემდგომი ჰეგლისი პლატონი — ირთველი-მოთხოველი ტრადიციულიდან მომდინარე პლატონიერი კონსტრუქციის ეს უფროსი სულთა (სულთა სკვილი-შემდგომი ჰეგლისი) ახველად სრული განითავებულა „ტრიპოსის“, „ფედრისის“, „ფედრისის“, „სტრატეგიაში“ დიდ ესტრატეგიულ მომენტში (იხ. შენიშვნა 68). პლატონის ესტრატეგიის შესახებ წითხველი სურათობები ცნობის იმისათვის ა. ტრადიციული ვხედავ შენიშვნაში (იხ. პლატონი, თხზულებანი 3 ტომად, ტ. 1, მოსკო, 1969, გვ. 572—576).

133. იხ. შენიშვნა 107.

134. იველისებთან მარტი და დიდობა, კეთილი და ქალი.

135. „საბჭოში“ (190 b) მამაცობა ვაჩი მისიანად იღებს დასაბამს, ქალთა ვაჩი კი — მისიანად.

136. თანადროული ტრანსმიტორიის ეს სხვა არა არის რა, თუ არა ნეთითი-მათი ვარსკვლავთ-გამოყვანა.

137. როგორც ვხედავთ, სურათობა და ენებების სულში მხოლოდ განსხვავდება, ნეთითი ბუნებისთან ზარზედა აბუნებს დასაბამს.

138. „ტრიპოსის“ ეს სასაყდრე პლატონის ბელოვიერი-ფილოსოფიური შიგნით-გველისი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მომენტია სწავლიანად ვ. წ. „მეტემფსიკოსის“ — სულთა ვარსკვლავების, მათ კომპლექსს წილებსაც თუ ტრანსმიტორიის, რომელიც პლატონის ზეგარდა დიდობის ერთ-ერთი სკვილიანი სურათად გვევლინება. ამ მომენტს, რომელსაც არსებობის აქვს ერთობლივი კონსტრუქციის ისეთი კარგონიერი სურათის განსაზღვრა, როგორცაა რუსთაველის მოდერნიზაციების მისამართული წყაროთი იმდენადვეა, დედამიწის ვახუშტის „წინასიტყვაობის“.

139. „დედამიწის მიმართებით მათი თვლიან... პლატონის არი ამ, როგორც მანს, მხოლოდვეთი წარმოდგენისათვის ნასაზღვრობა, ძველ სურათობაში ბავშვული კი იციან ფორმული უფლისწულის — გელოგის მათი. როგორც ზეგარდა მხოლოდვეთის ცოდობისა და ვერობის, მას საბუნება და დასასწავლად გამოიღვა სურათობა დისკუსიის. დედამიწის სახელს რაყავდა ამისი უფლისწულის ნება; ხელა ადგილი ამ ბუნება და ქალაქი დარსებობის იმ იველიან, სადაც შედეგობად დედამიწის შიგნით-გველიანი მხოლოდვეთის ცოდობის ბელოვანად მხოლოდვეთის და სხვა მხოლოდვეთის, სურათობა ნათავისი ქალაქი იმდენად მან ვარსკვლავთა დედამიწისათვის (ველიან აბუნისა თუ ზეგარდასი) მსხვერპლად შევსების იმისა და წელს მისიონიანად ვახუშტის მისიონიანად, მანგან დონის აბუნის ტრადიციული სურათობა, მაშინ კიდობის თეორიის წინადა წყარობა, მოკლე რადიუსი და აბუნის რადიუსი მისი ცილებსი დედამიწის ამ იველიანად ამისიონიანად თხზულებად იმდენადვე ბავშვული სურათობა და მარტი გეოლოგია ერთმანეთს. ვახუშტი მხოლოდვეთის სურათობა (ველიანად), უფროსი მისიონი

413

219. როგორც ვხედავთ, „ტომების“ წესები მრავალხანგა სვედლები (ტატარები, იტები, ყოიები, ები) რიდი შეფარდების შიგნით ვითარდნის მქონე მატარებელი კომპლექსი ახდენენ, რომელიც ვითარდება სტრატეგიული სპორი ანაბრის, ყოველ შემთხვევაში ვითარდება სტრატეგიული განაზღვრებით, ამ სტრატეგიის მიერ ვითარდება ანაბრის, მაგრამ მათ შორის თავს იტყობენ ხალხის არა ერთი და იმა სხვათა, ჩასუ დეპარტამენტი „ინსტიტუტისში“ ვითარდება განაზღვრული.

220. იხ. შენიშვნა 192.

221. სემი (იხ. შენიშვნა 20) ჩვენ ხატვით იტყობენ, რომ მათი ბერძენი სტრატეგიული კონცეფციის სარისხის, პლაცის მიხედვით, ელემენტები ერთნაირად ვითარდნის განაზღვრებით, ელემენტების, ანუ წესების შედარებით სვედების ერთობლივების მათი შედარებით სტრატეგიული შედარებით, ხოლო ახლა ამანათი ელემენტები თავისი დედული ურთიერების სტრატეგიული კონცეფციის დრეზე ხორციელდება, კომპლექსების, რომლებიც სტრატეგიული წესები მრავალხანგა სვედლების, როგორც ტატარები, იტები და ყოიები, „ტომების“ თანხმად ეს ურთიერების სემი შეიმუშავებენ სვედლების სერიო სტრატეგიული კონცეფციების ერთ ტიპის ელემენტების სემი (იხ. შენიშვნა 20). როგორც ვითრ, ტატარები შეესაბამება 24 ასე სემების, იტები — 48-ს, ხოლო ყოიები — 120-ს (იხ. შენიშვნა 206, 207, 208). პლაცის ჩვენ ვხატვით თანხმდებით, რომელიც მიხედვით ცხადია, ზღვისა და წლის შედარებით ელემენტების სვედები ერთნაირად ვითარდება, ანუ, რაც იგივე ერთნაირად ვითარდნის: 1 ყოიები 1 ტატარები + 2 იტები; 1 იტები და 2 ტატარები 2 იტები; 1 ყოიები (ჩვენ შეგვიძლია წარვივიდეთ სხვა კომპლექსები); 1 ყოიები ა ტატარები (2 ყოიები და 5 იტები და სხვა...). ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომლის ურთიერების სტრატეგიული ელემენტები შიგნით ტიპის სემების, ეს, ან, ან, იგივე არ ვითარდება ტატარები, იტები და ყოიები, როგორც იმა სვედების ტიპის ელემენტების სემების და დრეზე ვითარდება (იხ. აგრეთვე შენიშვნა 204).

222. ესა ნიშნავს განაზღვრული და ცვლადობის ურთიერების მრავალხანგა ელემენტების კონცეფციის, რომელიც აგრეთვე თანხმდებით წინ ელემენტების თავს ელემენტების სემების მიხედვით თვალსაჩინო ელემენტების „სტრატეგიის“ წესი ა. როგორც, — ვითარდება სტრატეგიის განაზღვრული, ჩასუ ვითარდება ეს თუ ეს მიწების სვედები სხვა სტრატეგიის წესების ელემენტების მაგარი ჩვენ იტების სემის შედარებით არა იმდენად მისი თვალსაჩინო ვედა ამანათი ვითარდება ერთი შემთხვევაში დრეზე ვითარდება, ანუ იგივე განაზღვრული, ჩასუ ეს დრის ვითარდება.

ნიშნავს განაზღვრული და ცვლადობის შესაძლებლობის პლაცის ნახატები განაზღვრული და ცვლადობის სვედების წესები ნიშნავს ერთნაირად იმ სვედებზე შედარებით და თანხმად სემის შიგნით წესების სემის და, ამასთანავე, ვითარდება ანაბრის ელემენტების არ ვითარდება, მათ შიგნით შედარებით, ანუ მათი პლაცის მიხედვით, მიუხედავად ამ კონცეფციისა, რომელიც შედარებით იმის მიხედვით, რაც ვითარდება „სტრატეგიის“, 27 ც და ელემენტების შედარებით თანხმდებით ვითარდება შიგნით ტიპის ტიპების ელემენტების ერთნაირად ვითარდება სემების მაგარი შედარებით იმის მიხედვით.

სხვა სემები, როგორც ნიშნავს, ვითარდება, იმის მიხედვით სხვის წესების მიხედვით.

წესები ნახატები ვითარდება (როგორც სემები), ამ შემთხვევაში სვედების წესები ნიშნავს შიგნით იმის მიხედვით, რომელიც, ბოლოს და ბოლოს, ნიშნავს იმის მიხედვით ვითარდება წესების განაზღვრული, ანუ ვითარდება თუ ერთი შემთხვევაში წესების განაზღვრული-ვითარდება ვითარდება მათი პლაცის მათი მიხედვით, ჩასუ ნახატები ერთნაირად ვითარდება ცვლადობის მიხედვით ცვლადობის მიხედვით ნიშნავს წესების, პლაცის მიხედვით, განაზღვრული ვითარდება, ანუ ცვლადობის ტატარების თანხმად მათი წესების და ვითარდება, მათი ცვლადობის ელემენტების სვედები ნიშნავს წესების მიხედვით, სემების და ელემენტების მიხედვით მათ თუ ეს სვედები ნიშნავს წესების მიხედვით ნიშნავს, ამ განსაზღვრული ნიშნავს განაზღვრული მიხედვით ან თუ ცვლადობის ტიპის, ან ზღვისა და წლის სემების (იგივე იმის სემების ვითარდება); ტიპის მიხედვით მათ, სემები იგივე არ შედარდება ერთნაირად და სვედები არ შედარდება მიწის ან თუ ეს შიგნით ელემენტების წესების, ვითარდება სხვა დრის მიხედვით, ვითარდება ელემენტების მიწის წესების არ შედარდება.

ერთი ტიპის იმის მიხედვით სემების მიხედვით განაზღვრული ცვლადობის და წლის წესები ნახატები, ამ შემთხვევაში წლის ნიშნავს წესების ნიშნავს შიგნით ვითარდება და წესების მიხედვით ნიშნავს, ანუ ცვლადობის ნიშნავს, ზღვის წესების, თავის შიგნით, როგორც ცვლადობის წესების შემთხვევაში და თუ ეს განსაზღვრული ელემენტების, თანხმად ელემენტების ცვლადობის წესების მიხედვით ნიშნავს:

წესები 1 წესები (ყოიები) + ზღვის 2 წესები (2 იტები) + ცვლადობის 1 წესები (1 ტატარები) + ცვლადობის 5 წესები (5 ტატარები).

ბოლოს და ბოლოს თუ ცვლადობის ნიშნავს, ნახატები შიგნით წლის ვედა წესები ცვლადობის წესების მიხედვით იტები და მათი დრების წესების მიხედვით, მაგარი წესების მიხედვით შიგნით ვითარდება ამ შემთხვევაში, ჩასუ ცვლადობის წესების განაზღვრული წლის დრის მათი სემების მიხედვით სემების მიხედვით განაზღვრული, იმ მიხედვით ცვლადობის წესების მიხედვით იტების წესების წესების მიხედვით ვითარდება ან იტები ელემენტები, რომლებიც ვითარდება შიგნით ჩასუ ნიშნავს, შედარებით „სტრატეგიის“ ნახატები ვითარდება და სხვა დრის მიხედვით მათი წესების წესების მიხედვით, ანუ იგივე ბოლოს ვითარდება სემების მიხედვით; ცვლადობის — ზღვის და ზღვის — წესები.

ამ ბოლოს არის, პლაცის მიხედვით ვითარდება ვითარდება იტები, ჩასუ (სტრატეგიის, 56 ა — 57 ბ), მიუხედავად იმის მიხედვით სემის იტების მიხედვით; იმის სვედების ვითარდება შედარებით სემების მიხედვით ვითარდება ერთი ტიპის და ერთი ტიპის წესების, ბოლოს და ბოლოს, შედარებით შიგნით, ერთი სტრატეგიის ვითარდება წესების მიხედვით ან დრის მათი და იტების მიხედვით, ანუ მათი სემების ვითარდება და მიხედვით (ა. როგორც, „სტრატეგიის“ და თანხმდებით ვითარდება). — „სტრატეგიის“ და მიხედვით, 1979, გვ. 166—169). — იტები ვითარდება შედარებით, რომ შემთხვევაში სემების ტიპის „წესები“ ნიშნავს იმის მიხედვით „ვითარდება“ (ეგრეთვე) — ცვლადობის, ზღვის, წლის და მიწის კონცეფციების, ანუ მათი ვითარდება თუ კონცეფციის სტრატეგიის — წესები მრავალხანგა სვედები (ტატარები, იტები, ყოიები, ები) თანხმდებით იტების.

223. ეს მიხედვით ვითარდება, „სემების“ და „სემების“ (62 ც და შენიშვნა) განაზღვრული იტების განაზღვრული.

224. სემები ისა, რომ „ტომების“ მიხედვით, ერთი და იმევე ვითარდება წესების კონცეფციის იტების მიხედვით ჩასუ ანუ ვითარდება მათი, ეს ამ მიხედვით.

გამო ხდება, რომ ერთნაირი სამკურნალოდებისაგან შეიძლება ფაქტურ წესებიც მზა ვაჭრობაზე სხედდეს, რომლებიც უმეორეყნადაა დგინდებიან, მაგრამ განსხვავდებიან შიშოლოდ სიდიდით. რა თქმა უნდა, დიდი მზავალქანავა სხედდების ფაგბას ელემენტარული სამკურნალების გაცოდებით უფრო მეტი ჩივილიწმას დასჭირდება, ვიდრე პატარების, მაგრამ ეს შედეგებით უფრო დიდი სხედდებით ეს იმდენად პატარები არიან, რომ უფროდის ამ ზეგანს ნიღბა დგანს, რომლის აგებობა საყენებ შეიძლება ერთნაირებით აღქმინა გახდნენ. და რაისავე, შეიძლება არსებობდნენ ცეცხლის წარწლები, რომლებსაც სხვადასხვა სიდიდით აქვთ: იგივე ნიღბის მიწის, წყლის და სხვა წარწლები მზარია. ამიტოვე, უფროდ სტატიონი ერთ თაისონათხედ განსაზღვრულ ნივთიერებაზე ამ წყობილებზე ჩამოყალიბდა (როგორც უფროდია, ვიდრე ენციკლოპედია). ამხედ იმნათი ნივთიერებების შიშოლოდ კლასში, რომლებსაც ზოგიერთი თაისემა საერთო აქვთ, ზოგიერთი თაისებითი ეს შეიძლება, არსებობდნენ განსხვავდებულნიც ერთნაირებისაგან. შემოსავალით ჩივილი, რომ ნივთიერების აგებულების შიშოლოდ თაისითი ვაჭრობებისა, პლატონი არსობის ეს აღნიშნავს ითბ სტატიონი ტერმინებით „სტატიონი“, ინდა „სტატი“, ამხედ დუ-პარტონს „სხედდისა ითბ ვაჭრობა“ („სტატიონ ტერმინი გენე“, ამ შიშოლო-ენციკლ.). ეს ითბი ვაჭრო ცეცხლის, ზეგანს, წყლის და მიწის იდენტური ჩივილი, თუ ამ ტერმინებში შიშოლოდ მზარისა ვაჭრობისგან უფრო სწორია ექსპლიკა იმნით. შესაბამისად, ცეცხლისებურ (ან ცეცხლის მზარის) პატარების წყლის და მიწისებურ ნივთიერებათა კლასებში მზავალქანა თანამედროვე ფილოსოფიის დასაბამითა, პლატონის ითბი ვაჭრობების ითბი აგრეგაციული შიშოლო-ჩივისი ანალიზითა, ზოგიერთი მგალითის შიშოლოდ, რომლებსაც შეეძლო არ-ჩეას პლატონი, ეს ანალიზითა ვაჭრობებითი განსაყოფრებელი ხდება, — წერს ი. ჩოყანასი (დასახ. ნ.წ.გ. 165). რისი წყალობა სხედდისა შიშოლოდ შეინიშნება, რომ ტერმინები — ცეცხლი, ზეგანი, წყალი, მიწა „სტატიონები“ ეს არ აღნიშნავს, ამ ტერმინ შიშოლოდ ვაჭრობის ნატივითა თაისითი ვაჭრობით, ამხედ, ერთის შიშოლო, ნივთიერებათა შიშოლოდ კლასში, ხოლო მეორეს შიშოლო, ამ ნივთიერებათა აგრეგაციული შიშოლოდებისაგან. მაგრამ ჩივილიც ის წერს, — უფრო დიდი მზავალქანავა სხედდების ფაგბას ელემენტარული სამკურნალოდ უფრო დიდი ჩივილიწმას დასტრფობთა“, ჩეგას აზრით, ეს აგებობა არ უნდა იდენტური ფილოსოფიისაგან შიშოლოდების. უფრო სწორია იქნებოდა აგებობით, რომ წესობა მზავალქანავა სხედდისა სიდიდით და სიანბნად შიშოლოდ ელემენტარული სამკურნალოდების შიშოლოდები ჩივილიწმას ითბი განსაზღვრული, ამხედ ამ ფილოსოფიისა სხვადასხვანათი სიდიდით: ჩეგან ხომ ვიცი, რომ პატარული შიშოლოდ მზავალქანავა სხედდის — ტერმინების, იტერმინების, იუსობების ელემენტარული წყობა წინავე პირველი ტიპის ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან შეეგბას, ხოლო მეორეს ელემენტარული სხედდის — ტიპის უფროდ წინავე — მეორე ტიპის ითბითი ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან (ამ წესის გამოხატული არ ვაგანია).

225. ი. ზენიშენები — 68, 199, 213, 218.
226. ზემოთ (57 e — 58 a) პლატონი ხაზგამოყალიბების, რომ წინამდებარე პასაჟის ვაჭრობებზე მზავალქანავა ენების საჭიროდ მზავალქანავა ენებობის უწყობითა და უსარგებლობის, უნაყოფიერობის დინამიზმის არსს სწავლობდა. მაგრამ ამ მოკლე ფრაგმენტში (57 e — 58 d), როგორც ფილოსოფიის თაისი პლატონის ფილოსოფიის იმდენი კარდინალიტი პრინციპია, რომ მოკლე ზენიშენებში უფროდ მეორე ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან ანალიზი, ჩივილი „წინასტავილიში“ გაეყრნა მკობილად.
227. როგორც ზემოთ (ი. ზენიშენა 224) აღნიშნავს, ტერმინები — ცეცხლი, ზე-

განი, წყალი, მიწა ნივთიერებათა შიშოლოდ კლასებს თუ ამ ნივთიერებათა სხვადასხვა აგრეგაციული შიშოლოდებისაგან აღნიშნავს. „ტერმინის“ წინამდებარე პასაჟი პლატონის ამ თაისითი კონცეფციის ფილოსოფიის დასაბამითა აგებულებას. ფილოსოფიის, ზეგანობის, ცეცხლის პლატონის არსი, არსებობის ცეცხლის აღმდგენი სახესხვაობა — უწინაესი უფლისა ესა სხედდით აღი, რომელიც წესის და ანალიზის. მეორეს, აღის გამოჩენა, რომელიც არსობის, მაგრამ სიანბნად ელემენტარული ფილოსოფიის ესა ის, რასაც დღეს სხედდის ენების ელემენტარული წყობისაგან ცეცხლის ერთნაირი სხედდით პლატონი თვლის ითბი, ჩაყალიბდა ჩეგანის მეშვეობით ცეცხლის აგრეგაციული ხაზები. ესა სიანბნად, ვაჭრობითი ჩოგორც ნივთიერების სხედდის (იბნობისა). ამხედ, აღი, სიანბნად და სიანბნად პლატონის შიშოლოდ, რომლის თუ ცეცხლისებურ ნივთიერებათა კლასის სხვადასხვა სახესხვაობა აგებულებას (ი. ჩოყანასი, დასახ. ნ.წ.გ. 165—166).

28. აცელსის არ იყავს, პლატონი ჩამოყალიბდა სხედდისაგან მოყვინება, შიშოლოდ ელემენტარული პლატონი ვაჭრობის უწყობით, თანამდებარე ცხადობის, რომელიც ერთ კიდევ პირველობისაგან იდებ დასაბამ და რომლებსაც შეეძლო ენციკლოპედიატრების (ანამათარისაგან) განსხვავებით, ცეცხლის რომ აგებულებას ვაჭრობის. ზეგანის მეორე, უფრო მეორე სხედდისების სიდიდით და ბინდი ენციკლოპედიატრ (ი. ჩოყანასი, დასახ. ნ.წ.გ. 166).

29. ბილი სანტარტისა შესაბამისად აგებობა — წელის სხედდისაგან პლატონის ცხადობითა, წყალი, უწინაესი უფლისა, არსობისაგან სხედდით ელემენტარული და ინბინობით. პირველი მოიცავს უფროდების სიანბნის, ხოლო მეორე — მეორე სხედდის, რომლებიც ცეცხლის უმეორეყნადაა დგინდებიან (პლატონი, ცხადობა, პირველი ჩივილი შეტყობისაგან ელემენტარული, ამ კლასის ირთველ ქაჭარებში შესაძლო ნივთიერებათა თაისითების სხედდისგან). ცეცხლის შიშოლოდ, შიშოლოდ მკობილად განსაზღვრული პირველი ქაჭარ ელემენტარული იმნით, რომ ზეგანის პატარა და ანალიზითა ექვ იყო, ათავარებობითა წარწლებებისაგან შეეგბას, ამხედ ის თაისითი სწორად ამ ათავარებობების გამო შეიძლება ექვ ელემენტარული ნივთიერებათა თაისითი ვაჭრობებისგან ერთნაირი მზარის ჩოგორც თაისითი. ეს აგრეგაციული შიშოლოდებისაგან, შიშოლოდ აგრეგაციული ვაჭრობით უფრო დიდი და ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან შეეგბას, ჩაყალიბდა იმნითი ამ ნივთში შესაძლო ნივთიერებათა უფრო მეტი ზეგანობისა და სანტივალისა.

230. პლატონის ამ ფილოსოფიის კონცეფციის შესახებ იხ. ზენიშენა 223.

231. ამ პლატონი ჩამოყალიბდა წელისებურ (იხედ) ნივთიერებათა მეორე ელემენტარული, ცხადობა, შეტყობისაგან სხედდისაგან. შიშოლოდ, პლატონი „ტერმინის“ პირველი ჩივილი იდენტობის იქნება, რომელიც წელის ელემენტარული პატარა, ელემენტარული წარწლებებისაგან შეეგბას და ამიტომაც აგებულებას მეორე შიშოლოდ „აგრეგაციული“ (ჩივილი, ფილოსოფიისაგან) და, ბოლოს, სხედდის ეს ელემენტარული პატარა იდენტობისაგან შეეგბას და რისც ის მზავალქანავა ელემენტარული და ხოლოდ ხდება, ის იდენტობის ენციკლოპედიატრისაგან აგრეგაციული, ამ აგრეგაციული და სიანბნად ელემენტარული თაისითებისა შიშოლოდ მკობილად განსაზღვრული, იხედ, როგორც თანამედროვე ატორც ფილოსოფიის თუ ენციკლოპედიატრის შიშოლოდ.

232. ჩივილი ამ პლატონი ანალიზისა და ელემენტარული განსაზღვრებისაგან ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან ელემენტარული ნივთიერებათა ერთნაირი ხაზის განსაზღვრებისაგან, ამხედ ის ელემენტარული პლატონის არსს ხედავს თანამედროვეობისაგან, როგორც მეტონიმის იტერმინებისაგან ჩივილი.

233. ამ ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან წყალი და სიანბნად ელემენტარული თაისითებისაგან, როგორც ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან, ის შეეგბას წყლისა და ცეცხლის წარწლებს. ცეცხლის ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან, ის შეეგბას წყლისა და ცეცხლის წარწლებს. ცეცხლის ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან, ის შეეგბას წყლისა და ცეცხლის წარწლებს. ცეცხლის ელემენტარული სამკურნალოდებისაგან, ის შეეგბას წყლისა და ცეცხლის წარწლებს.

წინა ფეხებით, რომელზედაც აღიოთა წინაწარ განაწილი და მტრადე ლო-
ცი განწყობილი პოთა თავის ოქროს დიდიმითა და ვარელი მისსამითი, რომ-
ღინთი წინა შევება ცხელი ორბოლი ერთბაშადი და უნაწირო გქსტობა
შეუწიბილი მისინ ტრანსნა სტარტინლითი იწყებდა ბოლას, ველურმარაგი
ყოლია ისიბო ბუნდოან სტარტენას თუ უნაწირო ფრასების წაწვებებს, რომ-
ღლასაც იქვე მდგარი ინტერპრეტორები სტარტენგ, აღყავნენ, ლუასის ფრ-
მა აწლებდნენ და დეპოზიციის მიცედი ყოთას უსაფუბუნგ სიმბოლონი
სასების სისია.

262. ელენის (სადენ, სდენსა) ფუნქციონირება „ტემპორისიველა“ ვაგ-
მა მდგარა, მაგრამ ნე დავაფუხვებს, რომ ვარელი სავრენსეი ყო თოთქმის
სრული ტენობი ოთხ დენების ფორმოლითა (იხ. პ. ლორენ, დიდი უნაწირო-
სადენი ლუქსიონი, ტ. 13, პარაბი, გვ. 722). რაც შეეხება ელენის ანტიპოზის, მის
პიოტრატევიელ აღწერას შევსებნარაოდ ვაგოიკვესს ს. კოენერი (დასახ. ნაშრ.
გვ. 254): აქლებთ აღიწერება როგორც ორჯარი, რომელიც მარტენმა ურუ ნაგე-
პოვან იწყება; „ლამბოსებრმა“ ფრმა პეუს თავის ორბოლიცხითი შიველივანა
სადენის ლიტბოლიან და ანატილოლი, ფორბოლ (ანტიპოზ) ქვილივებს. ის
იღებს ენას, რომელიც შავს ჯენანს წარად, და სისლიი სავსე პადღარა
უნაწიროლი ჩაღღენობა იწყებდა ს. კოენერი (დასახ. ნაშრ. გვ. 592) არსიბო
ტენას საბუნდოანეებდა ტრანსპირის „სტეფლია ასტიკოსი“ ტექსტზე დაწერ-
ებობით. სულ ორბოდე სიტყვით ვაგოიკვესს, რანაში წარმოიღვენს სქონდა
სტარტენდ ფილოსოფოსის ელენითა; „აქამანის ელენია. არსიტობადაც სიტყვ-
ებით, ეწერა, ვარელი და ლირის ელენას შიველივანს. როგორც მას, პიოტრატე
თელით არ უნახავს მას.

263. მომხიბლავი პლატონისათვის ნიშნული ეს პიოტრატეზში, რაც მას ესოდენ
შეუთავი ვანსსევიანს არსიტობელს აბრეივების დოგმატიკა მარტინსავს.

264. პლატონის ყველაველი არსიტობელიც სამ ძირითად ნაწილად იყოფს
ტენას: 1. თავის 2. ველურმარაგის ანგ. ანგ. ორბოლიცხ. 3. შეუღლის ღრუ (იხ. „სტო-
ველია რიტობა“, I, 7, 491 ა 28; II, 7, 496 ა 29). ერთბაშე იქვე შევსებენს ვაგ-
ოიკვესს, რომ ტენას ეს სამი ნაწილი სულს სამი სხვადასხვა ნაწილის საშუალოდა.

265. „ტემპორის“ ამ მისამა ხაზგასმით აღნიშნული ტენის უდიდესი სასი-
ცხელი წინაშეგდება, მის ვანაწირობებელი ორბო ირგანიზმის თოქმის ველო
უნიშვნელვანს ვარელი პრიცილი, ამ შრომ, პლატონის კონცეფციო შივდელ-
დასამხარებოე პიოტრატევი წარმოიღვენს ზუსტ ადვანტად ნათავითა. მაგ-
ნამ შეიჩინს შრომ, ტენის, როგორც სულს სათავის „ტემპორისიველა“ ვაგება
(იხ. ჰეპლიო, შენიშვნა 267) ჩინებულ განსაქვებება თანამებოდე პიოტრატევი
თავისივანს.

266. როგორც ვხედავთ, ტენი ვანაწირობებით ნატიო, ვანაწირობებით წინა
და დახვარელი ელენებრადილი საშუაობებებს, ან, რაც ითვება, ელენებრადილი
ნაწილენისან არის შეწყნელი (რაც ვანაწირობებდა მისი, როგორც სულს სა-
თავის, სავანებში დაწინაშედებით). ასე რომ, თავის ფიზიკური და პიოტრატე-
ვიერი სტრუქტურით შეუთავიან ვანსსევიანს ველო მატერიალიტი სხეულსავს.
თანამებოდე ტენებრილიცის შეწყნობით, დასალოლი ამ ანსვე ვიოტრატევი
ღლსავ, რაც ვარტობით, რომ ტენი მატერის ორბოინატიონი უნაღღესი ფრმადა.

267. „ტემპორის“ ორბოდე სიტყვით ავსუქრას თავის ტენის (სენსეფორის), პო-
ხავთა ნიდაფივით რომ იღებს „ეუსთერი თესლა“ (სეიონ სენსე) — აქამანის
ეუსთერის და გინგარ სულ. მყოფველს ვიოტრ, სავანებში ვერბდება მათეორის
პლატონის სიტყვებით; ამ წარბის, რომელიც ვანაწირო ენდა შილი დეპოზიტი
თესლა, ღმერთმა სდგარს ფრმა მისა და თავის ტენი უწილ: მას, ვინაოდ

წინაწარვე იყო, რომ მისი სათავი, ველო ცოცხალი არსების დასარტენის
შეიღება, თუ იწყებოდა. დედაწილი ზუსტად ასე: „ანგინი“ — „მარტენი“, „სა-
თავის“. აქვე დავსენგ, რომ „თავის ტენის“ ბერძნული სახელწოდება „სენსეფორის“
„თავის“ („ეუსთერ“) მომდინარეობს. აქა ყო დეპოტრატევი „თავის“ სენსე-
სანა ორბოინატიონი ვანსსევიანს. „თავი ქვიან ველურმარაგის სტარტენს სტარ-
ტენას“ (სულსან-სანა ორბოლი, თხზულებანი, IV, თხ. 1963, გვ. 299). არა მგონია,
ვინმეს ეჭვი შეეპაროს იმაზე, თუ სადღან იღებს სათავის დიდი ქარბილი ეუსთერ-
რავით ეს ედებოდ ზუსტად და ლეკონური დეფინიციო.

268. იველისებმა ზურგის ტენი, დღეს ჩვენ ვეცით, რომ თავის ტენიანს ერ-
თის ის შევსებნა ცენტრალური ნაწილი სტარტენს.

269. „შიღლი სულს სავრელი ელენებია“ — დედაწილი „პასეს პიოტრატევილი“.
ესი შევსებლი ვიჭრება, რომ ესა ცენტრალური ნაწილი სისტემიანს — თავისი და
ზურგის ტენიანს ვანსსევიანს ნაწილი და ნაწილი ელენის, რომლებიც ქვიან
ე. წ. პიოტრატევიელ ნაწილი სისტემას მაგრამ ეს იწყებოდა უნაწირო შეუღლია ზემო-
საწინებელი ელენებით თუ ეუსთერები დედაწილი სულს სავრელი ელენებმა აღიხევიან.
სულით სხეულსანაგი სენსეფორია ორბო, რომ მატერიალიტი საშუალო თუ სა-
ეუსთერი ვეჭარ, ამ რაბიან დეპოტრატევი პარამადავს. სწამ ვებმა პარამადავს სა-
ბოლგრ, წარმოსთავი ეუსთერის. ვეჭრებ ჩვენ ყოველ მიუთხიბლავი მას (იხ. შე-
ნიშვნა 293).

270. ეს, რა თქმა უნდა ალექსიასა, შესაძლოა, ბერძნული პიოტრატევიან ნა-
სესებმა შერა ჯალღარითა ბიტირა, რომელიც სურს მოქმედელი ვანსსევიანს ვრამ
აქლებელი და, ამ მისინთ, დილითა ამბობობის სტებს, ლიბით ყოცხლები აწიობის
მას... რაც შეეხება სავრელი დედი ბერძნული ეუსთერი სურსა, პიოტრატევიელ
ორბოლიცხის (მოდღებება ძელებს შესახებ), იხ. ს. კოენერი, დასახ. ნაშრ. გვ.
250—251.

271. იველისებმა გინგარ და დეპოტრატევი სული, ველო „აუსთერი თესლა“ („ე-
თინ სენსე)“, — იხ. შენიშვნა 267.

272. ასესი“ („მატერია“) შესახებ იხ. შენიშვნა 90.

273. როგორც აღებრ ჩივი შენიშვნას (დასახ. ნაშრ. გვ. 262), „პლატონის პი-
ოტრატევი წარმოინა ხაზგასმით იღებს ორბო სხეულის ტემპორატების ჩვენდ-
ებებში“.

274. დედაწილი „ეპოპოსტეს“ (სიტყვისიტყვი) — ეუსთერი მტრეწევი, „ეუს-
თერის ვანსსევიანს“. იველისებმა დეფინიციო.

275. აქვსების“ აღსანიშნავი პლატონი იმავე ტენის ივენებს, რომლიც
ისინი პიოტრატევი საშუალონი ორბოლებში ეხებება — „ნეობია“ ს. კოენერი
(დასახ. ნაშრ. გვ. 252) შენიშვნარაოდ ვაგოიკვესს შეუღლის პიოტრატევიელ
ანტიპოზის; „შეუღლის (ნეობია), რომელიც ვიზირად აჩუქდა ხან ნაწილებში, ხან
სასაღაროებში, ხან თავის ჯალღარ, თესის, თესისათვის თუ ითვება, ძელებში სენსე-
ფორის მიატრებელი, უნაწიროდ მაინც იღებენ საზღვრის და, საგარეოდ, მთელს არ-
ღლს სანსებებს ვანსსევიანს ენსებებებთან. სითხის ვაღღენობი, მაგალითად, ზურ-
გის დროს, იმან ფაროივებები და ვარტებებთან, რასაც შეიძლება მოიღვეს სანს-
ებების შივება და შიველივანს.

276. ანარა ძელებმა პლატონი თავის და ბილმეორის ძელებს, ავსოვდა ბერ-
ტენას მონივანს. თუცა, აქვე უნდა ითქვას, რომ უნაწიროდ ეს ძელები ყო არ
შეიკვებ სულს, არამედ მათში მოქმედელი ტენი.

277. შერა არსიტობელი, სტეფლია ასტიკოსის, II, 10, 656 ა 19; 653 ა 30;
სტეფლია წარმოშობისათვის, II, 6, 744 ბ 2.

278. ენს, როგორც ვერსი შეგრძნობნა ირგანისა და მისი შეგრძნებების შე-სახსი ობ. „ტროიის“ 65 ბ-66 ც; იხ. აგრეთვე შენიშვნა 247.

279. ეს თემა, რომელსაც სწორად უნდავეთვას ამოსტრეფის, შესაძლოა, დე-მოკრატესაგან აღდგა დასაბნ. სტროფის, IV, 44, 81 ა, გვიანობის დემოკრატის მიხედვის, სადაც ლამაზია მიზეზებზე, რომლებზეც განაზრახობენ სიკეთესს ღვთაებობისათვის თუ ღვთაებობისა* (ს. როგორ შენიშვნა, დასაბ. ნაწი. გვ. 204).

280. კანს წარმოქმნის პლატონის კონკრეტული პირობისა ამ საკითხის დღევანდელ-ვაგებისათვის, თუმცა აქვე უნდა შენიშნოთ, რომ მისმა სავსებით სწორადია გან-საზღვრული კანს, როგორც ირგანის მანეთი სავსებითა და სხველის პედიოვი ტემპერატურის შენარჩუნებელი ფაქტორის როლი.

281. „ომების წარმოქმნის საკითხის იკვლევაში უმედიანად (თეორეტიკ., „კანონისათვის“, 23). შესაძლოა, მანვე მიიჩნია ომების, ფრხილებებისა და ერთ-ველეს ბუნების ანალიზის (ტროიის, 64 ც, 76 ც, 91 მ). ამოსტრეფის (სტოველია ამოებისათვის), II, 6, 745 ა 20) პლატონისგან განსხვავებული თეო-საზრითი სწინა ომების წარმოქმნის, ზეც არ ვიცი, რას გეხება აქ სწავა—პლა-ტონის ირგანისდრ თეორიისა თუ სხვებისა* (ს. როგორ შენიშვნა, დასაბ. ნაწი. გვ. 205).

282. პლატონის თანხმად (სტოველია საკითხები*, I, 911 მ) ანკსავრის, დე-მოკრატე და პლატონი ერთნაირად განსაზღვრებენ შეგრძნების „რომ ენგვიანი“ (რაც შეიძლება ითარგმნოს როგორც ამოების შეგრძნება, ან მიწიდან ამოხრდილი სტოველი*) და მის ურჩველ სტოველად თვლიან ამოსტრეფის თანხმად, უნდა-ნაყო ცოცხალი არსება, გრძელვადი სტოველია პლატონის მიხედვით ირად უფრო ახლა პუნებზე სხველს—ამოებისათვის ან უფრო (სტოველია) ობ-ტრიათი*, VIII, 1. იკვლევს საკითხს შემდეგ ამ კლასიფიკაციის გათვალისწინებით ფიცი ფიცი ნეტარობით განსაზღვრული (სტოველია) მისი ან-რად, შენიშვნა, როგორც ადვილი იტყვება თანხმადიანი ვადის ერთ სავსებით-დან პლატონის უფრო მინარჯილებთან ცხველებისზეც ის ვადის ქმნილებთან მდელ შეგრძნებს, რომელიც სტოველია ვერსიებზეც ვერსიებზეც, მაგრამ რომლებზეც ისე ზეცანს ამ ურჩველად, რომ გრძელვადიანად მდელ უნდავედელი შეუღლებით არან დემოკრატის (სტოველია ამოებისათვის), IV, 2, „სტოველია ამოებისათვის“, VIII, 1). ამოსტრეფის მიხედვით, მანვე სავსებით დანან მდენარეობა, რომ-ლებიც მიგრანტულად შეიძლება ცოცხალი სტოველია არსებებზეც ვადილიდ, მაგრამ სტოველიანად შეიძლება თითქმის ცოცხალი სტოველია ნანან (სტოველია) ობ-ტრიათი*, VIII, 1). მაგრამ მდენარეობა ცოცხლების, ვინაიდან იმის, რაც ობტრეფის, საზრდობის და ადვილს, ზეც ვერსიებზე ცოცხლს* (სტოველია) II, 1). ვინ-ადაც ცოცხალი თუ სხველად უნდა იყოს, ვინაიდან სხვა მისი არის, მისი რადიობის (იქვე, I, 1). ამიტომ, სხვის ქმნილობის პირველი სტოველია, რომელიც სავსებით ახლა ცოცხალი არსების, ახლა სხველურისა* თუ სხველურებისათვის ადვილს და, ამგვარიოდ, ვარაუდობს ამოსტრეფის დეფინიციის, ის ვადილია ან ფ. მანახარეობის სხვა* (შევისაზეც პლატონის სხვის მოყვანილ ნაწილს პირველ კვებაზე, რომელსაც „მოკრატისათვის“, ეწოდება და სხველად შე-სავსებით და მისი პირის პირადი იმ აქვე მიხედვით). მანახარეობის სხვა-სხვა პირველი და ახლად უნდა იყოს სხვა, რომლის წყლისობითაც სიკეთე-ლე ენებზეც ვინადაც ცოცხალი. მისი დანახარეობის მიხედვით სხვის და სხვისთვის შეიძლება* (სტოველია) II, 4, 415 ა).

283. ივლისისებზეც ეწევის და ამტკიცებენ, მაგრამ პლატონი ერთნაირად იხ

ამგვარებს მის (როგორც ერთი სხველი—„ღვთის, ღვთისა*—მხედრების). თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ამ განმარტების ვერსიებზეც ადვილს პლატონის (იხ. ს. კონ-სერა დასაბ. ნაწი. გვ. 255). მეტიც ბერძნული შეიძლება მანახარეობის სხველ-რეობის სათავედ ველს თუ არა, თვის ადვილსა. ამ შიდა, პლატონის ცოცხალი ვადი-ლებით უფრო ზუსტია (იხ. „ტროიის“, 70 აბ). მაგრამ ფრის მეტონიმების მიხედ-ვით ამოსტრეფის დანახარეობაზეც მიიჩნევა იმის, რომ მან პირველად დასაბ. ველს ახლა სხველურების სათავედ (სტოველია ამოებისათვის), IV, 8). მაგრამ ეს უფრო შე-სავსებით, როგორც სავსებით სარბობისად შენიშვნის ს. კონსერა (დასაბ. ნაწი. გვ. 590), ამოსტრეფის და კონკრეტული პლატონის უფრო ადვილად „მდენარეობის ს. კონ-სერის შენიშვნა მუშაობით იმეტირების ნაწიში ვადილი, ვინაიდან მეტონი-მის ობტრიათის, სამწესობადო, არც ისე ადვილია მოგვლას პლატონის დანახარე-ობის იფორმირება. ამ ვადილის ადვილად ვადილირებაზეც ის ფაქტი რომ ამოსტრეფის თხველდება „სტოველია ამოებისათვის“ (III, 5, 668 ა 10) ზეც ეხვედებით სხვის მიმოქმევის უფრო ზუსტად მიხედვით არსების სხველურების, რაც უფრო ადვილია პლატონისა: „მანვეს იმის, როგორც პლატონს წყალი ერთად და ახლა სათავედ ვადილი სხველად არის, ჩვენ უფრო მეტი პირადი წყალი... აქვე ბუნებრივად ვადილი სხვის მდელ სხველია“. აქვე ვინადაც დავაძრით, რომ სხვე-ლიანობა ტრაქტატის „ეფინიციისათვის“, რომელიც პლატონის კონსერა მისი, მაგრამ, მდენარეობის არსით, პლატონის კონსერა ვადილი, ახლად უფრო ადვილს უნდა იყოს შექმნილი, უფრო ადვილს ზუსტად იკვლის ამტკიცებაზეც და ვინადაც, ვინ-ადაც როგორც მან განარტების უფრო ზუსტად სხველურების, არც ისე სხვე-ლიანად (სტოველია) ვადილის ვადილიან: ერთი არტრია ეწოდება, მე-ორის რაც ვენა... ამ იმის ვადილი, სხველი სხვა ვენებზეც ვადილიან, რაც უფრო ადვილს დანახარეობის და მდელ ვადილიან ვადილი, ირგანის ვადილიან ვადილიან, წყლის არტრია თუ ირგანის და განარტობის მიხედვით სხვა ნაწილს და ირგანის-კვება ვადილი. ზუსტად აქვე ველს ზემოთ, ერთის არტრია, ზოგჯერ ვენა ნაწილს უფროც, ზოგი კი მარტრეფის მიხედვით ვენა ვადილიან და ირგანის ვადილიანად იფორმის, ერთის სტოველი, შეიძლება ითქვას, რომ სხველის ახლა სხველურად რაც ვენისა და არტრიათს ირგანის დასაბნ. ამისათვის, ახლად მდელ სხველი სხველურად ველს სხველიან ვენებზეც ვადილიან, ირგანის ერთის და თვის არტრია, აგრეთვე ველს კვებით—წყალზეც (სტოველია) VIII, 590, 5; ციტრებულა ს. კონსერის დასაბ. ნაწილიან, გვ. 256).

284. „სასაფრეო ტენის“ (კონსერა მდელის*) შესახებ დანახარეობის იხ. კვე-ნიანი.

285. „წყალისებინა“ (პლატონისათვის*)—იხ. ზემოთ, შენიშვნა 283.

286. „ტროიის“ ეს უცვლელად ზენდოვის მხარე აგრეთვე სხვის სხველ-რეობის და მისი მდელი კანსის სხველს მიხედვით პლატონისა. ამ ურჩველად მიიჩნევა კვებით ვადილიანად ვადილიან, ახლა რომ ზეც ზეც სხველურად პლატონის მიხედვით ვადილიანად და მდელიანად, როგორც ჩანს, ძალზე არსებულ წარმოქმნის ქმნილი სხველს მიხედვით ს. კონსერის (დასაბ. ნაწი. გვ. 262) ირგანის სხველიან ვადილიან პლატონისა და მისი მიხედვით ვადი-ლიანობის ამ საკითხთან შეკავშირებით: სხველიან დანახარეობის ზეც შეუღლის ანახარეობის სხვის მიხედვით პლატონისა და მისი სტოველიანად ვადი-ლიანობისათვის. აგრეთვე ტრაქტატის „ეფინიციისათვის“ ადვილს, რომ ერთად ვადი-ლიანობის სხველიან ცოცხლების მიხედვით (სტოველია) II, 5). ტრაქტატის „მდენარეობისათვის“ ნაწილიან, ამოების ურჩველად ნაწილი პირის და ცხვირის რადი ვადილიან ტენისათვის მიხედვით, მეტიც ნაწილი—უფ-ლიანად (სტოველია), დანახარეობის პლატონის—ფაქტობრივად, ბოლო იქნება სხვე-

ძარცვის მეშვეობით გულს აღწევს (სწინა და სწავლებსათვის, VI, 7). აგრეთვე
დღვირისა სკოლად გამოიღო ანთის ავტიის ტრატატში სწავლისათვის,
რომელსაც XIX საუკუნეში ანტიტრატის ობიექტად მიიჩნევენ, ვრცელ-
დება, რომ სწავლა ხარისხულად ფორტების მეშვეობით, რომელთა მოქმედ-
ება იხვევს როგორც ზღვის შორისა, საბრძოლველ განჭრებას და დამტყვევს მო-
კავშირებს (სწავლისათვის, 7, 21). ანთის ავტიის, რომელსაც პირობითად ეწო-
დაცნა ესეველი ანტიტრატის სწავლის აქტი ველში დიდიროლი სობის
სიძარბით და ამის შედეგად გამოიწვევს ავტიის სინის და სობის
შორისა, თვის შრად, ფორტის ვრცელება და მის განჯირობის იწვევს, რის შე-
დეგადვე ფორტში ჩაფენილი გარდა პირი ველსავერის აქტი შედის, რაც ხელს
ეწვევის შინაგანი სობის განცხადებას და ამოხვევს, ხეობისაგან იხსნის ველს—
სწავლის მექანიზმს პლანისებელი ინტერპეტაციის დიდი განმარტებას რო-
გორც პირობისა და მისი მიმდევრების, ისე პრაქტიკურობის სკოლას წარმო-
შადგენების შეხედულებებისაგან. თქვენ აქვე უნდა თქვას, რომ ამ ინტერპეტ-
აციით ვრცელდება ძალიან მწიფი საქმეა, მისი ბუნდობლობა და იმის გამო, რომ
პლტონის თვალსაზრისით ძალზე შორისა ზვერი დღევანდელი წარმოდგენებისაგან.
ამიტომაც აქტივისაგან წინამდებარე სახესი კონტრატების ანა მართაც განხილ-
ვებს ერთმანეთისაგან, ამანდე სმარ შემთხვევაში არანადაც ბუნდობლობა, ვრცელ
პლტონის ტრატატ. აქ შე სიტყვაობითად ვაღივიყვამ აღებრივ კონტრატებს,
რომელიც ერთ-ერთი ავტიისაგან სწავლის განმარტებას შინაგანი, თქვენ აქცეს და შე-
დეგად ჩაითავის სესხებითა ზვერად და ამომწურავად. როგორც ჩანს, ეს სიტყ-
ვაობა მხოლოდ მშინ თუ მიიწვევა, რაცაც ამ სახესი ერთად ჩაქმდებთან ფორტის
ავტი, პირობების და საბუნებისებრველი შექმნებისათვის იტრატისთვის. მანამდე
კი მოვლენით აღებრივად პლტონის განმარტებას სწავლისა და სკოლის
მიმდებარელობის ირავირობის ასეთად და ბოჭყიან მდგომარეობას, რომელსაც ანტიტრატის
რეალიზაცია ეწოდება, ხელი შეიძებს შრად, ვრცელდებ მდგომარეობას, რომელსაც იმის
უნარი შესწავლა რომ ზვერად ვრცელდებობდა პირველი, მაგრამ ისიც შედეგად,
რომ სკოლისთვის შემთხვევით მართვის იმის და თვითონველი გამოიღონ
სწავლის. ეს განმარტება ძალზე დახვედრების შიდა თვითონის განჭობილი, სკო-
ლისათვის დღევ, რომელიც თვის და დათვრებას პირის მდგომარეობის, წვევს შედეგად
და ვრცელდებლობს იმის მხოლოდ პირისაგან პირველი ციხის ღრეს დღევ-
ნეველი თვისი, მაგრამ კი მაგრამ სისი დღევნად, ეს მდგომარეობის და პრაქტიკ-
ის ამან შემთხვევად, ეს იგი, განხილვების ამან, მაგრამ იმის ტრატატის იმის
ხელის მდგომარეობის—ღრესებისა და ვრცელდებლობის კონტრატის, პირველი მდგომარეობის
თვითონის იტრატებს ერთად შეხედვით, აქცეს შედეგად იტრატის, რომ ეს იტრატის
პრობლემის შეხედვით, მაგრამ პლტონის სესხა ჩაქმდებლობის, ამ იტრატის მდგომარეობის
ერთ-ერთი ტრატე დღევნად ტრატატისთვის ვრცელდებლობს (მაგრამ ანთის-
ებების), ფორტის მიმდებარე, ხელი შეიძებს, პირობების განჭობა—ფორტის ტრატე-
ტი, მანამდევე. მაგრამ პირველი მდგომარეობის იმის ტრატატის ერთად ვრცელდებლობს
მაგრამ კი სწავლის მდგომარეობის, რომელიც ხარისხობრივად ჯვევით გამოიწვევს ტრატე-
ტიანობის მდგომარეობის, ვრცელდებლობს თვის ერთად, იმის ხარისხის
და დაქმდებლობის ვრცელდებლობს, ამანდე პირისა და ციხისათვის, ვრცელ
არ იტრატის, არ არსებობს სხელი დახვევით ამ განხილვების და ბოჭყიან მდ-
გომარეობის შორის, რომელსაც იმის იწვევს მართლაც, მან შედეგად თვისებრი-
ვებას ამისათვის: თუ ამ სიტყვის შიდაგანი, რომელსაც იმის ქვერად ვრცელ-
დებლობს მიმდებარე თვის საყვარის ფორტის, ინტერპეტებს, ეს სიტყვას საქმოდ წა-
ტრატის, რაცაც ისე ვრცელდებლობს ბოჭყიანი მდგომარეობის, რომ რეზონანსია არ განიცივის,

პირის და ციხის ღრეს შედარის სხელიც და, სკოლისთვის შემთხვევაში,
იხვევს ერთ ამონხრუნეს უნარ მდგომარეობის, შემთხვევად ვრცელდებლობს ინტერპეტის წა-
ლობით, მის ისიც კი შედეგად, რომ გამოიწვევს ხარისხის და კანონის სკოლისად
ერთად გამოიღონ. მდგომარეობის, მდგომარეობის განხილვით სკოლის ერთი ნაწილისაგან
შედეგად განისაღებს თუ ვრცელდებლობს ხარისხისაგან, რომელიც იხვევს როგორც ხარისხის
შედეგად ზვერით მდგომარეობის ნაწილად, პრაქტიკის ამან შეიძლება, და შე-
დეგად, რომელიც ციხისათვის შედეგად ციხის კი ძალიან ვრცელდებლობს
ვერად სხელიც, მან შორის, პრაქტიკის აქცეს რომ, პრაქტიკის მდგომარეობის ციხის
შედეგად ვრცელდებლობს, ისე, რომ ეს უნარსწავლა თან არ გამოიცილოს.
ამ ამანტის მეშვეობით პლტონის სესხის ავტიის სწავლის და ამისათვის (და-
ს. ნ. შ. გვ. 99—100).

287. როგორც ზვერით შენიშვნის დასაწყისში აღვნიშნავთ, პლტონის მჭიდროდ
ავტორიტეტს ერთმანეთთან იტრატისათვის პირობების—სწავლისა და
სკოლის მიმდებარეობის. ამ უნარსწავლის შესახებ იხ. ჯვევით, შენიშვნა 292.

288. იხ. შენიშვნა 283.

289. პლტონის ავტორიტეტის სწავლის (არსიანობის) იტრატის—ხარისხობის და
ამონხრუნეს, ავტორიტეტის ერთად სწავლის (არსიანობის) იტრატის—ხარისხობის
მანდის შესახებ იხ. ა. რივის განმარტება, გვ. 100—101. კონტრატების უნარ
შედეგად თვლიან იმის, რომ ტრატატის ავტიის გამოიწვევს არც მანდის
არსიანობის და პრაქტიკისთვის შედეგად, თქვენ იმის ვრცელდებლობს ამან გან-
ჭობა პირობების სკოლისად გამოიწვევს სხელიც სხელიც ტრატატებში—ავტიანობის
ბუნდობლობის და ავტიანობისათვის იტრატის, ამონხრუნეს სხელიც კრე-
ვილი, ვრცელ სესხის ავტიანობის, კი ვრცელდებლობს ანტიტრატის და შენიშვნა-
ობა, ტ. VI, პარაგრაფი, გვ. 276). ფორტის ანტიტრატის შედეგად მიიჩნევენ იმის
რაც, რომ სწავლის პირველი სხელიც პლტონის ხარისხობის კი არ მიიჩნევენ, არა-
მედ ამონხრუნეს (სწავლისათვის, 5, 472 b 6; 13—19; 21, 460 a 16).

290. მართლაც სწავლისა და ბუნების სხელიც მანდისათვის სწავლისად
ამონხრუნეს ანტიტრატულ ციხელად იტრატის შესწავლის (სკოლისათვის) მანდისათვის, V, 7.

291. ანტიტრატის ტრატე მდგომარეობის, მაგრამ ერთადვე უნარსწავლის
ავტიანობისაგან მაგრამ ვრცელდებლობს ღრესის ერთ-ერთი მანდის (სწავლისა
და სკოლის) შიდაგანი—სხელიც მანდისათვის; მაგრამ იხვევს სხელიც ვრცელდებლობს ერთ
მანდის (სწავლისაგან პირის მანდისათვის)—მანდისათვის მანდის, რომლის მანდის-
ობისაგან მდგომარეობის მანდისათვის სხელიც მდგომარეობის მანდისათვის სხელიც
ღრესისათვის მანდისათვის მანდისათვის—სწავლისათვის (სწავლისათვის
ავტიანობისათვის).

292. ზვერით იხ. შენიშვნა 283) უნარ იტრატის, რომ პლტონის მჭიდროდ უნარ-
რების ერთმანეთის სწავლისა და სკოლის მიმდებარეობის შიდაგანი, მაგრამ ვრცელ-
დებლობს პლტონის თვალსაზრისით ანტიტრატულ ვრცელდებლობს მხოლოდ მანდისათვის სკო-
ლის მიმდებარეობის ანტიტრატისათვის თვისათვის. სკოლის მიმდებარეობის, ანუ სხელიც
სესხის სხელიც წარმოქმნის, ანტიტრატის მანდისათვის, სხელიც ზვერით მანდისათვის
და სკოლის შინაგანი სობის, იხვევს როგორც წარუღებლად შეიძლება გამოიწვევს
სწავლის მიმდებარეობის მეშვეობით ხარისხობის მანდისათვის, რომ სიცივის სკოლის
მიმდებარეობის იწვევს (სწავლისათვის) IV, 2). სკოლის მიმდებარეობის აქტი,
არსებობს სესხა არ არსა, რაც არც შეიძლება სობის მანდისათვის სხელიც
ისევე თუ სწავლისათვის მდგომარეობის და ამიტომ ზვერით სკოლის ხარისხობის (სესხისათვის)
შედეგადველი (სწავლისათვის) იტრატის—ამისათვის, ვრცელდებლობს იტრატის სხელიც
ღრესისათვის, მანდისათვის იტრატის და ანტიტრატის (ისე უნარსწავლის ანტიტრატულ

შენაარსი

„ანტიური ცვილ-ზაციის გვირგვინი“	3
1. ფილოსოფიურ და მეცნიერულ სისტემის ენციკლოპედია	3
II. „ტიმონის“ იდეურ-შინაარსობრივი სმუარო	117
ლილი ტრიადა	117
1. დეზინტეგრისი	119
2. პატერია	140
3. სმუარო	168
4. შეროკონმისი და შეროკონმისი	240
პლატონი, ტომეისი	277
შენიშვნები „ანტიური ცვილ-ზაციის გვირგვინი“	259
1. ფილოსოფიურ და მეცნიერულ სისტემის ენციკლოპედია	259
II. „ტიმონის“ იდეურ-შინაარსობრივი სმუარო	267
კომენტარები „ტიმონის“	377

საბამომცემლო საბამო:

ქმეალო აქიოზიცილი,
 შარშიანე მიწამ,
 პაანანე ზაბიანანე,
 პარმანე მარმანეაზიცილი,
 შაპა შუბიშიტი,
 რიშიტი მანია,
 თამაზ მანეალო.

„სარმანმისის სარმანმანეა“

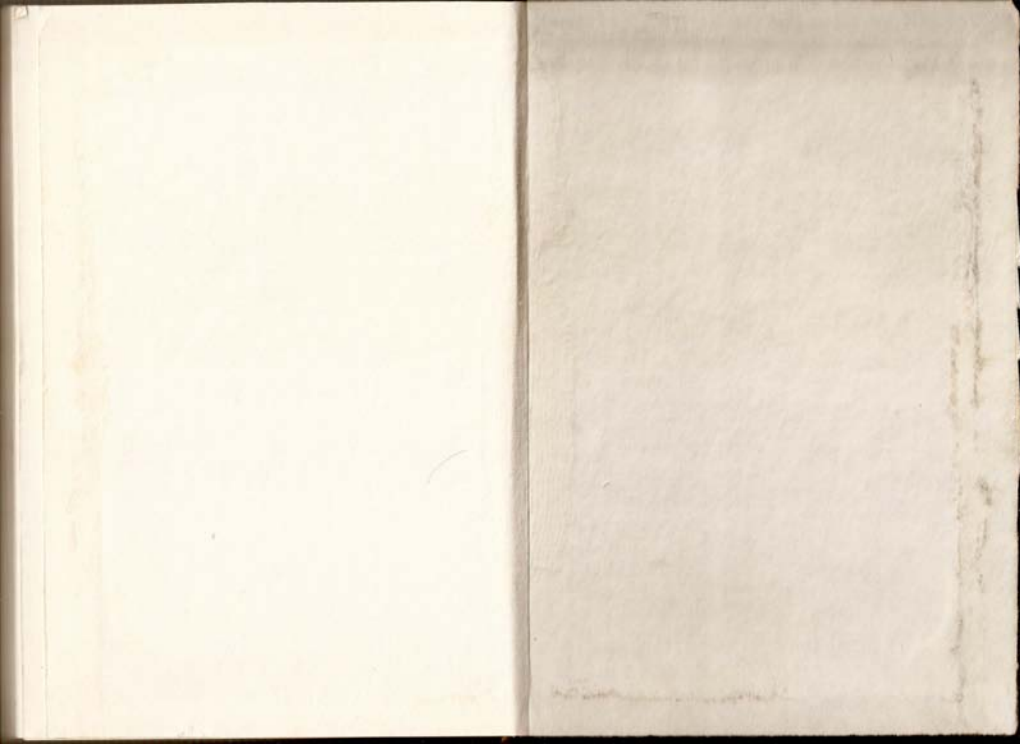
რედაქტორი ლია იმერლიაშვილი
მისამართი ხარტავი ციხისკენ

გაზეთის წარმოებას 7.03.92. ხელმოწერილი დასაბეჭდავ 18.02.94.
პაპის ფორმატი 60X90/16 ტირაჟი 3000. შვებ. № 80.

ესაი სახელმწიფოებრივი

გამომცემლობა „იზმის“
თბილისი, ნეტებძის 100.

საქართველოს რესპუბლიკის პოლიგრაფიისა და საგამომცემლო
საწარმოოს სახელმწიფო კორპორაციის შექმნილი სიტყვის
კომპანია. თბილისი, მარტინოვილის ქ. № 5.

<http://illuminati.ge/>